жорстоке Небо

HDG 109 MAG
336°/60
COLOR
0023.8z
49.7nm
TFC
ARPT
WXR
-1
VAR
VOR L
YJT
DME 231
VOR R
GPS
DME68.8

Макс Кідрук

Жорстоке Небо

Роман

ХАРКІВ
2014
КЛУБ СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЛЯ

УДК 821.161.2
ББК 84.4УКР
К38

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Обережно! Ненормативна лексика!

Дизайнер обкладинки *Віталія Котляр*
Художник *Дмитро Ластовка*

© Макс Кідрук, 2014
© DepositPhotos.com / ghoststone, karelnoppe, обкладинка, 2014
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2014
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2014

ISBN 978-966-14-7986-8 (PDF)

Людина в зоні турбулентності

Найстрашнішим із бачених мною в житті фільмів була стрічка про літак, який потрапляє в зону жахливої турбулентності. Бортом трясло так, що глядач мимоволі починав переживати за свій телевізор, чи не трісне раптом екран від цього миготіння. Світло в салоні раз у раз гасло, стюардес кидало з підлоги на стелю, маленьких дітей виривало з-під пасів безпеки, в ілюмінаторах чорніли хмари, поміж яких шугали блискавиці. Здавалося, що за величезним лобовим склом кабіни пілота за мить з'явиться бородате й грізне обличчя Бога. А потім раптом негода вщухла, літак вирвався понад хмари і полетів сонячною широчінню неба.

Ще кілька хвилин я перелякано очікував нових жахів, передбачав, що раптово заглохнуть двигуни і літак знову впаде в грозові хмари, що засне змучений пілот чи що серед пасажирів виявиться терорист. Але нічого такого не відбувалося: політ продовжувався, люди замовляли у стюардес каву, діти дивилися мультики. Власне, справжній кошмар саме в цьому й полягав: решту фільму літак летів сонячним блакитним небом. Цей політ був метафорою смерті. Бо після катастрофи весь екіпаж потрапив у пекло: вони летіли, щоб ніколи не прилетіти, залишилися замкненими назавжди в цьому літаку на висоті десяти тисяч метрів.

Без цього простого усвідомлення неможливо зняти добрий фільм про авіацію, хай то жах, драма чи комедія. У будь-якому польоті, у кожному літаку завжди найважливіше те, що всередині. Тобто людина. У цьому сенсі авіація є втіленням архетипного бажання полетіти, покинути землю заради неба. Літак є метафоричною копією людини: залізна оболонка — це тіло, та найваж-

ливіше в ньому — душа. Душа, що прагне вирватися з тіла, яке старіє, іржавіє, ламається й підводить.

Макс Кідрук розуміє цю істину, тому його роман вийшов живим, людяним. За лаштунками історії про технології, розмітку злітних смуг, шифрування розмов диспетчерів і пілотів перед нами постає інша, важливіша, оповідь: про людину, жінку, яка мусить вирватися зі свого рутинного життя і довести всім, що вона чогось варта. Всім, але насамперед собі — що витримає, знайде вихід, в останній момент врятує єдине, заради чого варто ризикнути життям, — честь. Як нам не завжди віриться, що багатотонна купа залізяччя може злетіти в повітря, так і ця жінка змушена перебороти закони природи, щоб відірватися від депресії, брудних пелюшок і безперспективного старіння. Це достоту ікарівська ситуація: мати мрію, відважитися і — попри все — полетіти.

Трилер Макса Кідрука зовсім не типовий для української літератури. Навіть приємно, що щось таке сучасне й високотехнологічне можна написати українською мовою. До того ж Макс постає перед нами представником нового типу українського письменника. Він так добре вивчає тему, про яку пише, що закрадається сумнів: чи не вчився, бува, автор в авіаційному університеті? Саме реалістичність кожної сцени і фільмова манера письма — коли погляд не оминає жодної деталі, жодного руху — створюють атмосферу напруги, переживання. Під час перегляду фільму жахів можна заплющити очі, під час читання книжки-трилера такої розкоші, на щастя, не передбачено.

І дарма, що літаки, як і життя, часом розбиваються. Політ Ікара також завершився катастрофою, але хіба ж кілька митей небесної свободи не варті цього?

Андрій Любка

Перед тим як розпочнете читання, мушу вас застерегти: не плутайте реалістичність із реальністю. Все, про що йдеться в «Жорстокому небі», — враховуючи технічні параметри літаків, особливості функціонування бортових систем, погодні феномени, формати передачі погодних звітів, вузькопрофесійні діалоги і навіть таку дрібницю, як маркування злітних смуг, — я прописував максимально *реалістично*. Проте, усвідомлюючи, що оприлюднення історії, викладеної на сторінках цієї книги, може зашкодити репутації *реальних* компаній, літаків, аеропортів, а також людям на *реальних* посадах, хочу наголосити: ця розповідь — хай якою *живою* вона вам здаватиметься — на 100 % продукт моєї уяви. Задля реалістичності історії на сторінках роману я згадую справжні авіабудівні та фінансові компанії («Boeing», «Airbus», «Ильюшин финанс Ко», «Мотор-Січ» і т. п.), реально використовувані моделі авіалайнерів («Embraer E-190», «Sukhoi Superjet 100», «Fokker 100»), авіакатастрофи, що відбулись насправді. Втім, такі згадки стосуються загальновідомих фактів. Навіть якщо це шкодить чиємусь іміджу, моєї провини в тому немає (грубо кажучи: мені начхати), бо означені факти знає весь світ. У тексті також трапляються назви вигаданих компаній і літаків, які, безперечно, викличуть у вас *асоціації* зі справжніми компаніями й реальними літаками (наприклад, АНТК[1] ім. Аронова... хм... що б це могло бути?). Визнаю: всі мої вигадки мають прототипи з життя. Уважний читач виявить купу збігів між описаним у «Жорстокому

[1] АНТК — Авіаційний науково-технічний комплекс.

небі» літаком «Aronov AARON 44» і популярним у світі комерційним лайнером. Професійний пілот несподівано зауважить, що розташування терміналів та посадкових смуг аеропорту Paris-Nord[1], де відбулась авіакатастрофа (і якого насправді не існує), нагадує один з аеропортів американського континенту, і — ніде правди діти — матиме рацію. Так ось — ЗАБУДЬТЕ ПРО ЦІ ЗБІГИ! «Реалістичний» не означає «пов'язаний із реальним світом». Події в «Жорстокому небі» розгортались лише в моїй голові — і я прошу вас про це пам'ятати.

Ага. І ще дещо. Якщо раптом сталося так, що ви починаєте читати цю книгу в літаку, вирушаючи у відрядження чи прямуючи на відпочинок, наполегливо рекомендую відкласти її до приземлення. Успішного (я сподіваюсь...) приземлення.

17 травня 2013 року
Рівне, Україна

[1] Париж-Північ (*фр.*).

You wanna fly, you got to give up the shit that weighs you down[1].

Toni Morrison. Song of Solomon[2]

Очевидно, що наша найбільша відмінність як виду — це здатність, унікальна серед тварин, приймати контрреволюційні рішення.

Джаред Даймонд[3]

---

1 Хочеш полетіти — позбудься лайна, що тягне донизу (*англ.*).

2 Тоні Моррісон (1931 р. н.) — американська письменниця, лауреат Нобелівської премії з літератури (1993), лауреат Пулітцерівської премії (1988). «Пісня Соломона» — її роман, уперше опублікований 1977 року.

3 Джаред Даймонд (1937 р. н.) — американський еволюційний біолог, фізіолог, біогеограф, автор науково-популярних робіт, у тематиці яких представлено проблеми антропології, біології, лінгвістики, генетики й історії.

22 квітня 2012, 06:42 (UTC[1] +2)
Байкове кладовище
Київ, Україна

Від землі тягнуло холодом і не по-весняному бридкою вогкістю. Шматки туману повзли поміж свіжих могил, сріблястим бісером осідаючи на взутті та нижній частині джинсів.

Високий чоловік у чорній шкірянці стояв перед невеликим, нещодавно поставленим пам'ятником із темного граніту, на якому проступало рельєфне, філігранно висічене обличчя п'яти- чи шестирічного хлоп'яти. Хлопчик усміхався, виставляючи напоказ нестачу одного з передніх зубів на верхній щелепі. Барельєф вражав досконалістю й завершеністю, і водночас майстерність виконання робила його чужим, недоречним на цвинтарі. Чи то через незіпсуту дитячу усмішку, яка ніяк не в'язалася з понурим, устеленим хрестами й пам'ятниками полем, чи то через дірку в зубах, яка надавала кам'яному обличчю моторошної реальності, у всіх, хто бачив гранітний надгробок уперше, складалося враження, що хлопчак от-от підморгне.

Чоловік дивився на схід, де за залізничними коліями плинула Либідь, права притока Дніпра, і починались житлові будинки, що обступали станцію метро «Палац "Україна"». У тій стороні рівна, наче скатертина, синьо-сіра пелена

---

[1] Coordinated Universal Time (UTC) — синхронізований світовий час. Загальноприйнята точка відліку локального часу в часових поясах. За опорний UTC взято місцевий час на довготі Гринвіча чи Лондона (нульовий часовий пояс). UTC +2 означає, що поясний час на 2 години випереджує поясний час у Британії. Не так давно синхронізований час називали Greenwich Mean Time (середній час за Гринвічем) і позначали GMT.

хмар обривалась, не сягаючи обрію, й у просвітку між хмарами й землею виднілось чисте небо; там починався день, висмоктуючи з-за горизонту перші світанкові барви і полохливе весняне тепло. Сховавшись за будинками, сходило сонце.

Через розставлені лікті його плечі здавались іще ширшими. Свіжа, не втрамбована земля просідала під ногами — чоловік важив центнер, не менше, і, судячи з того, як щільно облягала шкірянка талію, не страждав на надлишок жирових відкладень. Коротка стрижка робила свіжішим, омолоджувала обличчя, однак зблякли колір шкіри, підпухлі повіки і зморшки під очима вказували на те, що йому не менше сорока.

У проході між могилами з'явився ще один ранній відвідувач — миршавий лисуватий чоловік, на вигляд років шістдесяти, у потертому вельветовому жакеті, напнутому поверх в'язаної кофти, і великих старомодних окулярах. Він скидався на законсервованого в часі доцента одного з київських НДІ, який, урісши з корінням у крихітний кабінет зі струхлявілими меблями радянського зразка, роками длубається в нікому не потрібних диференційних рівняннях, силкуючись не помічати, що світова наука давно пішла вперед, а він залишився за бортом, забутий і покинутий. У руках він ніс штучний вінок із блідо-рожевими квітами.

Здоровань у шкірянці почув наближення відвідувача; на мить його губи скривились, а очі невизначеного кольору роздратовано зблиснули. Він не повертав голови, намагаючись не пускати голомозого інтелігента в поле зору, сподіваючись, що могила, до якої той простує, розташована подалі від пам'ятника із хлопчачим обличчям. На той момент він менше за все хотів бачити когось поряд із собою.

Здоровань помилився. Чолов'яга в потертому жакеті, загрібаючи ногами сипку землю, підійшов до сусіднього ряду

могил і спинився біля хреста на відстані п'яти кроків від ґевала. Чоловік у шкірянці більше не міг ігнорувати відвідувача і, підібгавши губи, штрикнув його недобрим поглядом.

— Доброго ранку, — привітався «доцент», знімаючи окуляри і кілька разів змигуючи такими ж сірими й водянистими, як і вранішнє небо, очима. — Теж не любите товпитись на поминках? Ненавиджу юрмища, — слова не в'язалися з діями. Відчувалося, що худорлявий чолов'яга прагне розговорити дебелого незнайомця, який стовбичить нерухомо, неначе колона, повернувши масивну, вилицювату голову на схід; він одчайдушно потребував спілкування, вірячи, що зможе як не заглушити, то принаймні притлумити своє горе розмовою — могила із безпретензійним хрестом була геть свіжою. — Я прийшов затемна, ще о шостій, спочатку провідав маму, а тепер... — він гірко зітхнув, шморгнув гострим носом і провів долонею по лисині: — ...тепер от дружину.

Ґевал у шкірянці мовчав і не рухався. Дивився на схід, чекав появи сонця і намагався уявити, звідки в затурканого інтелігента гроші на те, щоб хоронити близьких на Байковому кладовищі.

З півночі, з боку Протасового Яру, війнуло холодом. Вітер плутався в тумані поміж могил.

Ображений, пригнічений мовчанкою «доцент» звів голову:

— А ви прийшли до... — примружившись, він роздивився хлопчаче обличчя на граніті і здригнувся, настільки живим воно здавалось. — О... це ваш...

— Син, — глухо відповів чоловік, розуміючи, що інакше інтелігент не відчепиться.

— Співчуваю, — «доцент» похитав головою, картаючи себе за те, що секунду назад ображався на похмурого здорованя через мовчанку. Він з подивом збагнув, що хтось

інший у цю мить може почуватись ще гірше за нього. Надягнув окуляри, уважніше пригледівся до незнайомця і... сіпнувся вдруге. Кожен м'яз, кожна складка на обличчі пашіли приховуваною злобою. Горе більшість людей робить нещасними. Небалакучого чоловіка в чорній шкірянці воно зробило жорстоким і жовчним.

Худорлявий знову глянув на рельєфне зображення на пам'ятнику, і цікавість перемогла:

— А що сталося? — «доцент» тут-таки похопився: — Пробачте, що я нахабнію. Якщо не хочете, можете не...

— Апластична анемія, — погляд незнайомця затуманився, лице розслабилось і стало м'якшим, не таким злим. — Апластична анемія найважчого ступеня. Це хвороба, яка вражає спинний мозок, і він через це перестає виробляти всі три типи кров'яних клітин: білі, червоні і... — здоровань уперше відвів погляд від сходу, нахиливши голову і втупившись під ноги. Лоб морщився, він не міг пригадати: — ...і ще якісь, я не пам'ятаю, — прохрипів він, злість повернулась на обличчя. — Лікарі обіцяли, що врятують його. Він чотири місяці пролежав у лікарні, його штрикали якимись препаратами, казали про пересадку спинного мозку, а потім він просто згорів... Уявляєш? — він виплюнув запитання просто в лице співрозмовнику. — За тиждень температура зросла до 42°, і його мозок зварився, — здоровань випустив повітря з легенів зі звуком, схожим на гарчання, переступив з ноги на ногу і гнівно роздув ніздрі. Він навмисно прийшов на могилу до світанку, коли на кладовищі ще немає людей, а тепер, не зовсім усвідомлюючи, як таке сталося, втягнувся в розмову з якимось плішивим придурком. — Йому було шість років... усього шість років... — чоловік замовк, заціпившись. Він не відчував вини, лише бажання помститися за смерть сина, помститися хоч комусь.

«Доцент» відступив на крок. У дебелому незнайомцеві було щось таке, що лякало. Худорлявий раптом відчув, що не може змусити себе співчувати ґевалу. Вкотре ковзнувши поглядом по невисокій гранітній плиті, він схотів запитати, де тепер мама хлопчика, чому не прийшла на поминки, та передумав.

Кілька хвилин чоловіки мовчали. «Доцент», раз у раз поправляючи окуляри, порався біля хреста, прив'язуючи вінок з квітами. Впоравшись, він випростався і подивився на могилу сусіда. Під пам'ятником не було жодної квітки — ні живої, ні штучної. Чоловічок знизав плечима, склав руки за спиною і схилив голову перед могилою дружини.

Через хвилину йому несподівано здались надуманими свої страхи стосовно здорованя. Він ступив два кроки в напрямку чоловіка в чорній шкірянці і сміливо простягнув руку:

— Валерій Іванович.

Заскочений зненацька, ґевал машинально відповів:

— Я Карий, — але руки не подав. Схаменувшись, він вищирився, очі покруглішали і спалахнули, наче дві жарини, на які дмухнули чистим киснем.

— Карий? — не зрозумів «доцент». Побачивши реакцію незнайомця, він залопотів: — Проб-бачте... не подумайте, що я...

Здоровань зміряв його сповненим презирства й болю поглядом, рвучко розвернувся і, піднявши комір куртки, закрокував геть.

Лисуватий чоловік вичікував цілу хвилину, неначе побоючись, що ґевал повернеться, і тільки тоді наважився наблизитись ще на крок до незвичайного пам'ятника.

«Карий?» — подумки перепитав він.

Витягнувши голову, «доцент» прочитав скромний напис під рельєфним портретом п'ятирічного хлопчика:

АНТОН
БІЛОКОНЕНКО
13 · II · 2006—09 · II · 2012

Чоловік поправив окуляри, потупцяв перед надгробком, міркуючи про те, навіщо на барельєфі зображувати щербину, і повернувся до свіжого земляного горбка, насипаного над могилою дружини.

Сонце неквапом підіймалося над цвинтарем, заганяючи назад у вогку землю сивий туман і холод.

Розділ I

1

13 лютого 2013, 21:14 (UTC +1)
Міжнародний аеропорт Ліон-Сент-Екзюпері
25 км на схід від Ліона, Франція

Ближньомагістральний «ААРОН 44» розмірено гудів (працювали лише APU[1]), приклеївшись лівою щокою до висувного рукава, яким із термінала сходили зареєстровані пасажири. Справа наземна команда закінчувала пакувати багаж у спеціальні вантажні відсіки літака. З лівого боку, біля входу до новенького лайнера, сутулячись від холоду, що прослизав знадвору, і начепивши на обличчя штучні посмішки, стюардеси зустрічали останніх пасажирів — добігала кінця посадка на рейс FT1419 компанії «Франс Континенталь» з Ліона до Парижа.

Радислав Ротко, 43-річний лінійний пілот першого класу, помалу сьорбаючи, цмолив із паперового стаканчика із білою пластиковою накривкою теплу каву й із наростаючим невдоволенням спостерігав, як до зовнішньої поверхні лобового скла кабіни пілотів прилипають перші сніжинки. Над аеропортом густішали хмари. Радислав, звісно, їх не бачив: по-перше, сонце зайшло ще о 18:04; а по-друге, простір перед вигнутим широкою дугою Терміналом 2 заливало яскраве світло, не залишаючи шансів роздивитися, як

[1] Англ. *Auxiliary Power Unit* (*APU*) — додаткова силова установка.

збляклі піщинки зірок зникають у світло-сірій імлі, що наповзала із заходу. Втім, зиркаючи на роздрукований під час передпольотної підготовки погодний звіт METAR[1], пілот не сумнівався, що поведе «44-й» у запаковане хмарами небо. Із заходу насувалась заметіль.

Насправді погода над аеропортом Ліон-Сент-Екзюпері не викликала занепокоєння: поки що умови були далекими від екстремальних. Зовсім інше примушувало Радислава неприязно супитись, проводжаючи очима ворсисті сніжинки. Насторожував звіт з аеропорту призначення — з Парижа. Не випускаючи з рук паперового стаканчика, пілот перегорнув аркуш з даними по Ліон-Сент-Екзюпері й укотре пробігся поглядом по звіту наземної метеостанції, що надійшов із французької столиці:

LFPN 132000Z 28011G17MPS 0350 R22L/0500 SN VV005 M01/M04 Q1038 TEMPO 27015MPS 0150 R22L/0250 SHSN VV002

Заміри зробили сьогодні о 20:00 за міжнародним координованим часом, тобто чверть години тому, для летовища LFPN, де LFPN — це код ІКАО[2], що позначає аеропорт Париж-Північ.

«Вітер західний... 11 метрів на секунду... з поривами до 17... видимість біля поверхні землі 350 метрів...» — Радислав підсвідомо розкручував у голові структуровані блоки цифр і скорочень, водячи пальцем по метеозведенню і намагаю-

---

1 METAR (англ. *METeorological Aerodrome Report* — метеорологічний аеропортовий звіт) — уніфікований код для передавання інформації про фактичну погоду на аеродромі, у якому вміщено дані про силу та швидкість вітру, хмарність, стан злітної смуги тощо.

2 ІКАО (від англ. *ICAO* — International Civil Aviation Organization) — Міжнародна організація цивільної авіації. Підрозділ ООН, що встановлює правила для комерційної авіації, зокрема надає унікальні чотирилітерні коди аеропортам світу.

чись уявити, як воно там — у повітрі над Парижем. Пориви 17 м/с — це дуже близько до межі, встановленої льотними правилами, ще трохи — й аеропорт закриють. Чоловік відпив кави, скривившись, бо напій вистиг, і став міркувати, чи встигне проскочити. У голові штовхалися два суперечливі бажання. З одного боку, Ротко прагнув якнайшвидше злетіти і посадити «ААРОН 44» у Париж-Північ, до того, як аеропорт припинить приймати рейси (у тому, що LFPN закриють, пілот був майже певен), а його літак скерують на запасний аеропорт — Реймс, Орлеан чи Бове[1]. Таким чином удасться уникнути багатьох проблем і зекономити для компанії силу-силенну грошей: пасажирів не доведеться доправляти до Парижа наземним транспортом, йому — капітану «44-го» — не треба буде чекати бозна-скільки часу, поки вщухне негода, щоб перегнати пустий літак до базового аеропорту, і вже за дві години він сидітиме у новій, поки що порожній, квартирі, готуючись до прильоту дружини й дочок. З іншого боку, Радислав *хотів*, щоб Париж-Північ закрили ще до зльоту, і він відразу попрямував до одного із запасних аеропортів. Поки що над Парижем усе в межах норми, але... Найдужче у зведенні METAR Ротку не подобались числа, що йшли після TEMPO. Зазвичай у цьому місці звіт обривають скороченням NOSIG, яке означає, що впродовж найближчих двох годин погодні умови будуть стабільними. Маркер TEMPO застосовують замість NOSIG, коли погодні умови швидкозмінні; після нього вказують прогнозовані зміни погодних параметрів. Отже, протягом найближчого часу відбудеться зростання середньої сили вітру від 11 до 15 метрів на секунду та скорочення видимості перед посадковою смугою до 100 метрів. Що було геть погано — то це абревіатура, котрою сповіщали про специфічні погодні явища. У першій час-

[1] Реймс, Орлеан, Бове — міста у Франції.

тині повідомлення стояло SN — тобто *snow*: над аеропортом Париж-Північ йшов сніг. Зате у блоці TEMPO було зазначено SHSN, що є скороченням від *showering snow* — зливовий сніг, із чим за сімнадцять років роботи пілотом пасажирських авіаліній у Росії та Україні, пройшовши шлях від турбопропелерного «Аронов АР-24» до далекомагістральних «Boeing 767» та «Ил-96», Радислав Ротко не стикався. Щиро кажучи, він не уявляв, що має коїтись у небі над Парижем, щоб метеорологи втулити SHSN у прогноз. Коли він вилітав звідти півтори години тому, над містом висіли низькі хмари, але снігу не було. Пілот зміркував: якщо Париж-Північ не закриють протягом найближчих тридцяти хвилин — до вильоту з Ліона, — йому, швидше за все, доведеться сідати «навпомацки», оперуючи лише показами приладів.

Радислав звів голову — сніжинок на склі побільшало. Не стримався і скрипнув зубами. Це ж треба — таке «щастя», й у перший же день роботи на «Франс Континенталь»!

«Прокляття!»

— Ну, просто тобі з балу на корабель, — процідив крізь зуби чоловік.

Новенький — три тижні, як викочений із заводу в Києві, — гостроносий «ААРОН 44» здійснював лише восьмий рейс маршрутом «Париж — Ліон — Париж».

Перші два лайнери «Аронов ААРОН 44» передали французькій авіакомпанії «Франс Континенталь» 4 лютого, трохи більше ніж за тиждень до дебютного комерційного вильоту. Літаки в рекордно короткі строки протестували, прийняли і миттю відправили на маршрути: один «Аронов» із бортовим номером F-CGZD поставили на щоденний рейс між столицею та містечком По, що в Піренеях на південному заході Франції; другий — F-CGZE, — у кабіні якого Радислав Ротко, невдоволено випнувши нижню губу, м'яв пальцями смуж-

ки паперу із роздрукованими звітами METAR, двічі на день, зранку та ввечері, літав з Парижа до Ліона і назад.

Контракт на постачання регіональних пасажирських літаків для «Франс Континенталь» — перше по-справжньому вагоме європейське замовлення — став проривом для АНТК ім. Аронова. Реактивний 68-місний «Аронов ААРОН 44» для авіаліній протяжністю до 3 500 кілометрів почали розробляти у 2001-му замість застарілих ближньомагістральних лайнерів радянських часів «Туполєв Ту-134», «Яковлєв Як-42» та «Аронов АР-24». Перший політ прототипу «44-го» відбувся 17 грудня 2004 року. Протягом двох років польотні випробування було завершено, машину доведено до пуття й у 2007-му «ААРОНу 44» видано сертифікати типу від Авіаційного реєстру МАК[1] і Державної авіаційної адміністрації України. Першими експлуатантами, що ввели літак у власні авіапарки, були «Міжнародні Авіалінії України» та авіакомпанія «Россия». У 2008-му лайнер успішно пройшов сертифікаційні випробування у Європі, першим із новітніх українських літаків отримавши сертифікат типу від EASA[2], що відкрило доступ на європейські ринки. А от далі справа застопорилася.

На найближчі два-три десятиліття потреби світового ринку в ближньомагістральних літаках, що можуть перевозити до сотні пасажирів, спеціалісти оцінюють у тридцять тисяч машин. Цифра дуже заманлива, особливо враховуючи те, що авіабудівні монстри «Boeing» і «Airbus» не вважають за доцільне гаяти час на розроблення регіональних лайнерів і залишають нішу на розтерзання гравцям умовної «другої ліги», куди входять бразильський «Embraer», канад-

---

[1] МАК — Міждержавний авіаційний комітет, виконавчий орган 12 країн колишнього СРСР з питань цивільної авіації, сфера компетенції якого — сертифікація авіакомпаній, літаків, а також розслідування авіакатастроф.

[2] EASA (англ. *European Aviation Safety Agency*) — Європейська агенція авіаційної безпеки.

ський «Bombardier», французько-італійська «Avions de Transport Régional» (ATR) та український концерн «Аронов».

Із деяким запізненням після АНТК ім. Аронова в боротьбу спробувала вступили Росія: на початку 2004-го спеціально створене закрите акціонерне товариство «Гражданские самолеты Сухого» розпочало проектування власного регіонального літака, а 24 грудня 2008 року лайнер, що отримав пафосну назву «Sukhoi Superjet 100» (або SSJ100), вперше злетів у повітря. З SSJ100 у росіян не клеїлось від початку. Зважаючи на пізній старт, а також на відсутність серйозного досвіду у сфері розроблення пасажирських лайнерів у компанії «Сухой», що раніше випускала лише військові літаки, «Superjet» відставав від конкурентів. Холеричний поспіх і одвічне російське бажання «показати себе» призвели до того, що у квітні 2011-го на ринок випустили недороблений літак. Першою компанією, котра придбала «сотку», була вірменська «Armavia». Лайно почало спливати практично миттєво і незабаром пішло неперервним потоком: проблеми із шасі, розгерметизація салону, відмови двигунів у польоті. Апофеозом стала катастрофа 9 травня 2012-го під час показового польоту в Індонезії. За двадцять хвилин після зльоту напакований журналістами «Sukhoi Superjet» врізався в гору неподалік Джакарти. Всі, хто був на борту, загинули. І попри те, що винним визнали пілота, катастрофа безповоротно очорнила літак, посиливши негативне враження від проблем, що супроводжували проект від початку. Станом на кінець нульових років український «ААРОН 44», завдяки замкненому циклу виробництва й дешевшій, ніж у Європі, вартості робочої сили та сировини, коштував суттєво менше, ніж його безпосередні конкуренти. На зовнішньому ринку склалась напрочуд сприятлива ситуація, АНТК ім. Аронова мав усі шанси відхопити чималий шматок пирога, а проте... замовлення не йшли. Убогі й вузькоглядні потуги українського уря-

ду з просування літака більше шкодили, ніж давали користі. З 2007 року «ААРОН 44» тягали по всіх авіасалонах — МАКС, Ле-Бурже, Фарнборо, та за нерозробленості продуманої рекламної стратегії результат був нульовим. Незважаючи на спокусливу ціну, високу паливну економічність та невибагливість в обслуговуванні, іноземні замовники остерігались вкладати кошти в малознайомий і слабко розрекламований літак.

Крига скресла, коли російський проект «Sukhoi Superjet 100» остаточно склеїв ласти. Наприкінці 2011-го вірменська «Armavia», перший оператор «сотки», втомившись постійно ремонтувати літак і виплачувати компенсації пасажирам, повернула «Superjet» розробнику. Після такого керівництво «Ильюшин Финанс Ко» збагнуло, що з хлопцями із «Гражданские самолеты Сухого» грошей не заробити, і звернуло увагу на український літак «ААРОН 44». Першим закордонним покупцем стали ВПС Лаоса, які придбали два літаки. За кілька тижнів головний кубинський перевізник «Cubana de Aviación» замовив три лайнери. Невдовзі наспів перший великий успіх: на авіакосмічному салоні «Фарнборо-2012» «Ильюшин Финанс Ко» підписала контракт на постачання відразу 15 літаків на загальну суму 420 мільйонів доларів; замовником виступила панамська лізингова компанія «South American Aircraft Leasing S.A.». У листопаді 2012-го три «сорокчетвірки» перейшли у власність північно-корейської «Air Koryo» (літаки були першим оновленням корейського флоту за останні п'ятнадцять років). Того ж місяця, абсолютно неочікувано, надійшло перше — історичне! — замовлення з Європи. Французькі регіональні авіалінії «Франс Континенталь» підписали угоду на купівлю двадцяти лайнерів концерну «Аронов» з опцією на придбання ще десяти.

Причина омріяного європейського замовлення крилась не стільки у пробивній діяльності «Ильюшин Финанс Ко»,

скільки в ситуації на ринку регіональних авіаперевезень Франції. Світова криза болюче вдарила по всіх авіакомпаніях, та найтяжче довелось невеликим регіональним авіалініям. Великі гравці оклигали швидше. У 2012-му, коли ВВП Євросоюзу неквапно подерся вгору, регіональних авіаперевізників продовжувало лихоманити. І річ навіть не в тім, що такі компанії мають на порядок менші обороти, через що їм складніше пережити кризові часи. Проблема в тому, що пасажир, який прямує, скажімо, з Франкфурта до Ріо-де-Жанейро, не має вибору: він повинен летіти; тоді як малим компаніям доводиться протистояти не лише економічним негараздам, але й наземним перевізникам — потягам, автобусам, з якими в період економічного спаду конкурувати надзвичайно важко. Флот французької «Франс Континенталь», задіяний на маршрутах між столицею та провінційними містечками, складався здебільшого з давно не нових американських «McDonnell Douglas DC-9» та «McDonnell Douglas MD-82». Більшість машин допрацьовували ресурс, і, щоб не втратити ліцензію, авіакомпанія мусила до кінця 2015-го оновити авіапарк. «Франс Континенталь» і так балансувала на межі банкрутства; про купівлю дорогих «Airbus» чи «Embraer» не могло навіть йтися. Операційний лізинг теж не вирішував проблеми. Навіть із безвідсотковим кредитом компанія не вижила б і в найближчі півроку вклалася б на дно. Зате закупівля літаків АНТК ім. Аронова забезпечувала економію від чотирьох до семи мільйонів доларів на одному літаку! Акціонери «Франс Континенталь» не мали вибору: або купують дешевші українські авіалайнери, або пензлюють до дідькової матері з ринку регіональних авіаперевезень.

В АНТК ім. Аронова бульдожою хваткою вчепились за замовлення: посунули виробничі плани і максимально пришвидшили процес збирання замовлених французами «со-

рокчетвірок». Перші два літаки були готові до передання замовнику через три місяці — на початку лютого 2013-го.

Закупівля французами українських лайнерів відкрила нові горизонти не лише перед авіаконструкторами. У 2012-му Радислав Ротко, колишній лінійний пілот російської компанії «Трансаэро» й української «Аеросвіт», після банкрутства останньої лишився без роботи. Маючи за плечима непоганий досвід пілотування різних типів авіалайнерів і безпосередній стосунок до розроблення «ААРОНа 44» (дванадцять років тому Ротко виступав експертом під час формування технічного завдання для «виробу 44»), Радислав улаштувався інструктором у навчальному центрі при АНТК ім. Аронова, допомагаючи пілотам «Франс Континенталь» перекваліфіковуватися під новітні українські літаки. Перетнувшись на кількох брифінгах із керівництвом французького перевізника, Ротко запропонував свої послуги у якості пілота — навіть після кризи в напівпотопленій «Франс Континенталь» умови виглядали кращими, ніж в «Аеросвіті». Через три дні, ознайомившись із резюме українця, Жан-Робер Ґуерін, виконавчий директор «Франс Континенталь», вислав Ротку трудовий договір. Вирішальним було те, що в школі Радислав вивчав французьку. Певна річ, чоловік забув мову задовго до того, як йому виповнилося сорок, але перед підписанням угоди на слово честі запевнив месьє Ґуеріна, що за два з половиною місяці, які залишились до випуску українських літаків на маршрути, підтягне французьку до рівня, достатнього для спілкування із диспетчерами. Наприкінці січня 2013-го Ротко склав неформальний усний екзамен перед радою директорів «Франс Континенталь» і, пройшовши медогляд, став командиром екіпажу першого з переданих компанії літаків.

Радислав прагнув до Франції не через гроші. Зрештою, зважаючи на драконівські французькі податки, різниця між

тим, що він заробляв в Україні, враховуючи підробітки на чартерних рейсах, лекції в авіашколі при Національному авіаційному університеті тощо, та грішми, котрі отримував на руки у «Франс Континенталь», реально була нікчемною. Чоловік зважував можливість закріпитися і з часом перейти на роботу в більшу авіакомпанію — «Twin Jet», «HOP!» чи навіть (чому ні?) «Air France», хоча на підсвідомому рівні відчував, що в 43 роки пізно починати будувати кар'єру в новій країні. Найвагомішою причиною переїзду до Франції були його дочки — дванадцятирічна Оленка і семирічна Ася. Старшій попервах буде важкувато, та все ж Радислав вважав, що 12 років — це ще не критичний вік. Оленка достатньо юна, щоб опанувати мову, «всотавши» особливості французького прононсу, і за рік-півтора втягнутися в повноцінне життя на новому місці. Менша щойно пішла до школи, їй буде легше. І вже за сім років обидві матимуть французькі паспорти — Ротко хотів, щоб його діти зростали у Франції.

Згадавши дочок, Радислав посміхнувся, від чого зморшки на лобі роз'їхались, і відклав листки з погодними звітами. Тиждень тому, отримавши аванс від «Франс Континенталь», він нарешті орендував трикімнатну квартиру в найбільш заселеному окрузі французької столиці Вожирар (*Vaugirard*) і взявся готуватись до прильоту сім'ї. Радислав не встиг освоїтися в районі, але виявив, що поруч кондомініуму розкинувся гарний парк, а до Сени взагалі рукою подати. Марині та дівчатам має сподобатися. Він уявив, як завтра опівдні зустрічатиме своїх жінок в аеропорту ім. Шарля де Голля, як вони проїдуть Париж і вступлять до нового житла. Він скучив. Коли тобі перевалило за сорок, амбіції потроху відходять на другий план, натомість хочеться сімейного тепла і затишку. Радислав посміхнувся ще ширше, подумавши про те, на що необжита квартира перетвориться за тиждень. Троє жінок за бажання печеру на палац перетворять. Секунд три-

дцять пілот втуплювався у штурвал невидющим поглядом, а тоді скинув голову. Сніжинки тонким рівним шаром укрили лобове скло. Радислав знову наморщив лоба, простягнув руку й увімкнув «двірники». Гумова, ще ні разу не використана щітка тихо заскрипіла по товстому композитному склі.

Перший «ААРОН 44» в лівреї «Франс Континенталь» злетів у повітря у вівторок, 12 лютого, об 11:30. Прямував до Ліона, а ввечері вертався назад. Вильоту передувала пафосна вечірка в залі відправлень аеропорту Париж-Північ, на якій були представники і «Франс Континенталь», й АНТК ім. Аронова. Пасажирам вручили пакети з дарунками, дурнуваті й нікому не потрібні пам'ятні сертифікати, серед кількох зареєстрованих на рейс малюків розіграли дві майстерно виконані металеві модельки «44-го». Радислав Ротко був присутнім на церемонії в якості гостя: за штурвал першого «ААРОНа», котрому судилося злетіти в небо у лівреї «Франс Континенталь», посадили молодшого і менш досвідченого капітана — Ніколя Віньйона. Того дня екіпаж Віньйона мав оперувати другим «ААРОНом» на рейсі з Парижа до містечка По, однак за кілька днів до вильоту керівництво компанії, нічого не пояснюючи, поміняло Ротка і Віньйона місцями. Власне, пояснювати не було чого — причина лежала на поверхні: пілотом першого рейсу *французької* компанії, рейсу, яким ознаменовано повернення цієї компанії на ринок регіональних авіаперевезень *Франції*, має бути *француз*. Серед країн Західної Європи французька гординя втримує незаперечну першість, лишаючи далеко позаду залізобетонний німецький шовінізм чи навіть незрівнянну пиху британців. Крім того, піарники «Франс Континенталь» захотіли, щоби перший рейс нового літака здійснив екіпаж, який, у разі потреби, зможе дати змістовний коментар для телевізійників. Необхідності в тому не виникло: з більш ніж трьох сотень запрошених журналістів на церемонію прийшли лише

чотири знімальні групи (три з яких приїхали з України — «ICTV», «5 канал» та «Інтер») і півтора десятка посередніх писак із маловідомих французьких видань, чимало з яких давно не виходили в паперовому форматі. І нікого чомусь не зацікавила думка пілотів рейсу 1419 про серію нових літаків, закуплених в Україні.

Радиславу Ротку було байдуже. Нехай летить Віньйон. Ротко не прагнув публічності. Він отримав хорошу роботу і тішився тим, що має, збайдужіло спостерігаючи за піднесеною метушнею довкола відправлення першого французького «ААРОНа 44» і раз по раз повертаючись у думках до Марини й дочок, за якими встиг скучити і зустрічі з якими не міг дочекатися.

Ротко пригадував закінчення посадки пасажирів першого рейсу. Нереально охайний і чепурний «ААРОН 44», здалеку схожий на велику іграшку, щойно куплену в супермаркеті й поставлену на доріжку для маневрування іграшкового аеропорту, вирулив на злітну смугу і під незлагоджені оплески залишених у залі відправлень функціонерів з легкістю відірвався від землі. Незважаючи на скепсис, зумовлений надмірним пафосом і більш ніж прохолодною реакцією на політ французьких ЗМІ, що різко контрастувала із запалом української делегації, Радислав відчув, як груди затопило приємне щемливе відчуття — гордість. Пілот почувався гордим, спостерігаючи, як вишуканий 68-місний літачок, «ковтнувши» шасі, набирає висоту і віддаляється від аеропорту. Хай там що, то був перший авіалайнер, повністю спроектований і вироблений в Україні, що вирушив у комерційний рейс із французької землі.

Після того як «ААРОН 44» зник за хмарами, Жан-Робер Ґуерін та Анатолій Захарович Рева, президент і генеральний конструктор Державного авіаційного концерну «Аронов», добрих чверть години позували перед трьома камерами, мру-

жачись під сяйвом потужних ламп і обмінюючись компліментами (журналісти французької знімальної групи, відзнявши зліт лайнера, згребли решту тістечок з підносів і по-тихому вшилися, розсудивши, що більше нічого цікавого на церемонії не відбуватиметься). Анатолій Захарович уважно вислуховував запитання українських журналістів і переказував їх до невпізнання потовченою англійською директорові «Франс Континенталь»; Жан-Робер Ґуерін усміхався і відповідав (також ламаною англійською), після чого Анатолій Захарович перекладав почуте українською, розбавляючи слова француза довжелезними доповненнями. Невдовзі телевізійники наситились, інтерв'ю завершилось, і Ґуерін з Ревою, кожен оточений почтом із підлеглих, що тягнулись за ними, мов кометні хвости, вирушили до головного офісу компанії «Франс Континенталь» — відзначати старт комерційної експлуатації нового лайнера. Месьє Ґуерін радів, адже спромігся уникнути банкрутства, зберігши робочі місця для себе і кількох десятків підлеглих, а пан Рева тішився, що разом з «Ильюшин Финанс Ко» відшукав першу лазівку в серце консервативної Європи. Літні чоловіки — обом було за шістдесят — крокували пліч-о-пліч уздовж будівлі Термінала 1 аеропорту Париж-Північ, перемовлялись, експресивно вимахуючи руками, і, попри те, що не розуміли й половини з того, що чули у відповідь на власні запитання, світилися щастям і час від часу по-панібратськи плескали один одного по спинах.

Уранці наступного дня, 13 лютого, Анатолій Рева й українська делегація повернулись до Києва, де з іще більшим завзяттям продовжили обмивати початок співпраці з французами; а Радислав Ротко вперше сів за штурвал «АА РОНа 44» в уніформі «Франс Континенталь». І от — на тобі! — у перший же день, на другому рейсі, погода зіпсувалась настільки, що підвела екіпаж до межі, за якою на повну буде перевірено

і льотні можливості лайнера, і його, Радислава, вміння й навички пілотування...

Двері відчинилися, і до кабіни пілотів, знімаючи мокру від снігу куртку, прослизнув високий довгообразий молодий чоловік з брунатно-мідним волоссям, що стирчало над лобом «їжачком», і туманним ластовинням, яке цяткувало ніс, щоки й підгорля. Вони бачилися десять хвилин тому, але Радислав за звичкою привітав кивком голови другого пілота — бельгійця з англійськими коренями Метью Ріґґсона.

— Я закінчив зовнішній огляд, — умощуючись на праве сидіння, промовив Ріґґсон. — Усе в нормі, — хлопцю нещодавно виповнилось двадцять шість, хоча виглядав він заледве на двадцять. Зовнішність безбородого парубка і худорлявість, що робила Ріґґсона подібним на довжелезний дворучний середньовічний меч, створювали оманливе враження, що бельгійцю не місце в кабіні сучасного реактивного лайнера. Всі, хто вперше бачив Метью у правому пілотському кріслі, подумки запитували себе: хто, в біса, пустив за штурвал неповнолітнього? Та це була лише ілюзія. Незважаючи на порівняно невелику кількість налітаних годин в якості пілота комерційної авіації (750 на «McDonnell Douglas MD-82» і трохи більше 60 годин на «AAPOH 44»), Метью був одним із кращих молодих пілотів, які зустрічались Радиславу Ротку за весь час роботи інструктором. Метью Ріґґсон не просто *керував літаком*, він справді *вмів літати*.

Радислав спочатку вигнув ліву брову, потримав її піднятою кілька секунд і лише тоді, поблажливо посміхнувшись, відповів хлопцю:

— Дякую, Ме́те.

Ще під час тренувальних польотів в Україні Ротко виявив, що Ріґґсон відзначається винятковою, заледве не божевільною скрупульозністю. Спершу Радислав думав, що молодий

бельгієць насміхається, бо поводиться на тренажері, наче робот: тупо дублює інструкції і тисне точно туди, куди треба, і саме тоді, коли треба. Тільки згодом українець уторопав, що нереальна старанність є прикметною особливістю характеру бельгійця. З цим проблем не було, але іноді молодий пілот перегинав палку, — як, наприклад, зараз. Річ у тім, що відповідно до Керівництва з льотної експлуатації літака «ААРОН 44» передпольотний зовнішній огляд проводять перед першим вильотом на початку льотного дня або після зміни екіпажу. Літак у них абсолютно новий, та найголовніше — екіпаж протягом дня не змінювався, відповідно, у повторному зовнішньому огляді не було потреби. Попри це, Метью Ріґґсон не полінувався й обійшов «ААРОН 44», переконуючись, що все гаразд із шасі, люками, панелями, антенами, амортизаторами, фарами, повітрозбірниками, рулями висоти, кілем і т. д., і т. п. Протягом усіх тих 60 годин, які Метью і Радислав налітали в Україні, Ріґґсон демонстрував ірраціональну педантичність, часом настільки незбагненну, що Радислав досі не міг звикнути до її виявів.

— Гаразд, — Метью застебнув навхресні паси безпеки, вмостив на голову навушник з мікрофоном і повернувся до капітана. — Готові пройтися по передстартовому контрольному списку? — не чекаючи відповіді, хлопець увімкнув сенсорну панель зліва від штурвала і, торкнувшись пальцем екрана, вибрав з меню пункт «PRE-START CHECKLIST».

— Поїхали, — ледь гойднувши головою і сховавши поміж уст усмішку, мовив Ротко.

На моніторі висвітився список параметрів, що підлягали налаштуванню чи перевірці перед тим, як запускати двигуни і від'єднувати літак від аеропортового живлення, більшість з яких були символічними. Ріґґсон узявся по черзі перераховувати:

— Стоянкове гальмо?

Українець перевів погляд на прямокутний перемикач справа від пілотського сидіння відразу за важелями регулювання тяги двигунів, переконавшись, що вказівник перемикача спрямований на позначку «PRK BRK ACT»[1], і промовив:

— Установлено.

Метью тицьнув пальцем у монітор справа від напису «Стоянкове гальмо». Червону цятку навпроти параметра змінило зелене слово «Checked»[2].

— Тяга двигунів?

Радислав потягнувся правою долонею до важелів тяги, впевнившись у тому, що й так знав: обидва стоять у крайньому нижньому положенні. І ліниво доповів:

— Холостий хід.

— Подача палива? — продовжував молодий бельгієць.

— Перекрито, — після кожної відповіді Метью торкався пальцем відповідного пункту на моніторі.

— Закрилки?

— Втягнуто.

— Спойлери?

— Опущено.

— Фари?

— Вимкнено, — все згідно з checklist'ом.

Загалом перегляд передстартового контрольного списку (який часто називають передстартовою картою) був формальністю, але Радислав навіть не намагався натякнути другому пілоту про те, що деякі пункти можна пропустити або хоча б пройти список пришвидшено, у форсованому режимі. Метью цього не зрозумів би.

— APU?

— Увімкнена, працює.

---

1 Скорочено від «PARKING BRAKE ACTIVATED» — стоянкове гальмо активоване (*англ.*).

2 Перевірено (*англ.*).

— Генератор APU?

— Увімкнено, напруга стабільна.

— Діаграми, польотний план?

— На борту. Польотний план завантажено в систему й активовано.

— Захист від обледеніння?

— Активовано.

На решту формалізованого списку пішло менше ніж дві хвилини. Закінчувався «pre-start checklist» так званим «паливним брифінгом»: пілоти обговорювали злітну масу авіалайнера, оцінюючи, чи вона — у межах норми, визначали необхідну кількість палива і переконувались, що в баки закачано достатньо авіаційного гасу.

Радислав, завбачуючи завершальне запитання другого пілота, розкрив рота, збираючись сказати, що палива на борту більш ніж достатньо для польоту, коли Метью видобув із кишені сорочки акуратно згорнений аркуш паперу і мовив:

— Кількість палива я вже розрахував. Можете перевірити, капітане.

Українець узяв до рук і мовчки розгорнув аркуш:

Flight Plan Fuel	1400 kgs
45 min. Holding	900 kgs
60 min. Diversion	1300 kgs
Contingency Fuel	500 kgs
Total Fuel	4100 kgs

Усе чітко та правильно: 1 400 кілограмів — пальне на виконання польотного плану, плюс 900 кілограмів на 45-хвилинне кружляння довкола аеропорту призначення (у тому разі, якщо доведеться «вистоювати в черзі» на посадку), плюс 1 300 кілограмів на 60-хвилинний переліт до запасного

аеропорту (якщо Париж-Північ таки закриють) і насамкінець — 500 кілограмів на непередбачені обставини. Разом — 4 100 кілограмів.

«Коли?! Ну, коли він устиг, чортяка? — Ротко відклав папірець, намагаючись не зиркати на молодого колегу. — Невже в кав'ярні аеропорту?.. Геть нема чим зайнятись хлопцю».

Іноді Радиславу хотілось узяти добрячу ломаку і відлупцювати бельгійця за його нестерпну педантичність, гіпертрофоване почуття відповідальності й запопадливе, рабське дотримання формальних правил поведінки в кабіні. З одного боку, складалося враження, наче Метью Ріґґсон боїться, що невидимий снайпер відстрілить йому голову, якщо він пропустить хоч одну літеру з будь-якої карти, внесеної до Керівництва з льотної експлуатації «ААРОН 44». «Чорт забирай, невже всі бельгійці такі?» — не раз запитував себе українець. З іншого боку, Радислав розумів, що таке ставлення до роботи зробить з Метью першокласного пілота і стане запорукою блискучої кар'єри. Радислав анітрохи не сумнівався, що Метью Ріґґсон стане капітаном задовго до того, як йому виповниться тридцять, а в сорок років працюватиме на престижному трансконтинентальному маршруті, водячи аеробус найновішої моделі (який-небудь «Airbus A390» чи «Boeing 800» — найкрутіше «корито» з усіх, що існуватимуть на той момент), читаючи книги і передивляючись фільми на iPad, поки надсучасний автопілот стежитиме за польотом і самостійно прокладатиме курс до аеропорту призначення; і при цьому Ріґґсон отримуватиме платню, про яку Ротко боявся навіть мріяти.

— Маємо більше, — ледь розтуляючи губи, процідив українець, — 5 000 кілограмів.

— Аби не менше, — без натяку на усмішку прокоментував бельгієць.

Радислав кивнув, тамуючи легке роздратування: нещодавній погодний звіт і незламна Ріґґсонова педантичність розсердили його.

— Тоді checklist завершено, готуємось відчалювати.

2

13 лютого 2013, 21:14 (UTC +1)
Париж, Франція

Наземна метеорологічна станція аеропорту Париж-Північ запізнилася з прогнозом — буран пришвидшився, погнавши набряклі снігом хмари на схід зі швидкістю потяга. О чверть на десяту хмари почали черкати покрівлі найвищих будинків, і небо над Парижем розверзлося, вивергнувши на місто тонни замерзлої вологи. Сніг був важким та колючим, а пориви вітру, котрі на підступах до столиці досягли швидкості 80 км/год, перетворили його на сталеві дробинки, що намагались прошпигнути, розсікти, подряпати все на своєму шляху. Впродовж перших чверть години на землю випало 20 міліметрів снігу. Париж став схожим на місто із різдвяного діснеївського мультика. Рух автомобілів припинився: кілька невеликих аварій на основних проспектах паралізували центр міста, хоча великих заторів, зважаючи на пізню годину, не виникло. Працівники трьох аеропортів столиці — Шарля де Голля, Орлі та Париж-Північ — насилу справлялися з літаками, що йшли на посадку. В аеропорту ім. Шарля де Голля утворилась черга на зліт із майже сорока лайнерів. Щільно забудоване місто дещо стишувало натиск вітру, та, попри це, кожен з аеропортів могли будь-якої миті закрити.

А сніг продовжував лізти з небес, засипаючи припарковані обабіч тротуарів машини, припорошуючи в парках без-

листі дерева і підпираючи гладенькими заметами стіни будівель.

3

13 лютого 2013, 21:22 (UTC +1)
Міжнародний аеропорт Ліон-Сент-Екзюпері, Франція

— Капітане?

Бортпровідниця легенько постукала і, не чекаючи відповіді, прочинила двері пілотської кабіни. Радислав обернувся, натягнувши ремені:

— Як справи, Вероніко? — чоловік заговорив французькою. І зазвучав так, наче йому до рота заштовхали жмут двостороннього скотчу, який поперемінно приліплював язик то до зубів, то до щоки чи піднебіння.

— Я роздобула все, що ви просили, — стюардеса відповіла англійською і просунула в кабіну білий пакет з трирядковим написом «Lyon — Saint Exupéry — Duty Free».

— О, чудово! Перфектно! Неймовірно вам вдячний.

Жінка посміхнулася. Тридцятиоднорічна бронебійна брюнетка Вероніка Морель п'ять років працювала у «Франс Континенталь», останні півтора року займаючи посаду старшої бортпровідниці на рейсах між Парижем та Ліоном. Вероніка була високою, на підборах — навіть вищою за Радислава, але при цьому зовсім не грубою: мала тонку шию, ідеальні груди й точені, схожі на дитячі, руки. Ротко познайомився з жінкою вчора, у Терміналі 1 аеропорту Париж-Північ, на влаштованій перед першим комерційним вильотом «ААРОНа» гулянці, спочатку сприйнявши Вероніку за професійну модель, котру найняли розносити напої гостям, і лише згодом довідався, немало здивувавшись, що красуня-француженка вранці наступного дня летітиме разом із ним

до Ліона. Жан-Робер Ґуерін міг економити на літаках, але ніколи — на стюардесах.

— Я поставлю пакунок до шафки, — Вероніка зайшла до кабіни, збираючись покласти принесений пакет у крихітну шафу за спиною першого пілота, куди льотчики ховали верхній одяг і особисті речі.

— Ні, краще дайте сюди, — простягнув руку українець. — Поки буксируватимуть від термінала, хочу роздивитись подарунки.

Стюардеса передала пакунок, на мить торкнувшись своїми пальцями пальців пілота. Радислав опустив погляд на западину між грудьми, що проступала крізь широко розстебнутий комір форменої блузи, і затримав його на секунду довше, ніж дозволяли правила пристойності. Вдруге за день Ротко не стримався й взявся порівнювати Вероніку з дружиною. Така ж струнка й висока, така ж... «Стоп! Припини!..» Але не думати про стюардесу чоловік не міг. Він відчував, що за мутною флегмою карих очей, за зовнішнім незворушним спокоєм криється божевільна пристрасність левиці. Це проступало в рухах, у вигинах тіла, у млосній хрипоті на денці голосу. Це не могло лишати байдужим, це хвилювало Ротка. Єдиним видимим недоліком Вероніки був плаский, наче праскою розгладжений, лоб і вигнуті дугами нерухомі чорні брови, що виказували надмірне (й передчасне, як на українця) захоплення пані Морель ботоксом. «Заморожений» лоб надавав обличчю штучності, робив його схожим на білу пластмасову маску, але загалом не шкодив красі.

Зауваживши погляд капітана, Вероніка невдоволено задерла носик (морщити лоба в неї не виходило) й уїдливо прокоментувала:

— Для вашої дружини, капітане, я вибрала «Dolce Gabana Light Blue».

Радислав опустив очі, одночасно дістаючи з пакета блакитну коробочку з парфумами. Роздивився її:

— Думаєте, сподобається?

— Упевнена, що сподобається. У мене такі ж.

Як і більшість чоловіків, Ротко ненавидів ходити магазинами і вибирати подарунки, а тому зранку попросив Вероніку Морель допомогти: підшукати щось для Марини й дочок. І тільки коли слова злетіли з язика, Радислав замислився: чи, бува, не загнався? Франція — це не Росія і не Україна. Може, тут не прийнято, щоб стюардеси виконували дрібні доручення капітана, по суті, у позаробочий час? На щастя, реакція Вероніки була цілком адекватною: вона пообіцяла до вечора щось підшукати. Зрештою, командир екіпажу — завжди командир, незалежно від того, якої він національності та якою мовою розмовляє.

— Що там у нас із пасажирами?

— Сорок сім, усі на місцях.

— Чудово, — українець поклав блакитну коробочку з дорогими парфумами у пакет, сів прямо і додав, не обертаючись: — Готуйте салон до зльоту, незабаром рушаємо.

Вероніка кивнула і вийшла з кабіни, акуратно причинивши двері.

Пакунок залишився біля пілотського крісла. Українець дістав ще одну, значно більшу коробку й обережно відкрив її. Всередині лежав новенький iPad 2.0 білого кольору. Радислав покрутив планшет у руках, але вмикати не став.

— Завтра День Валентина, — мовив він, ховаючи iPad назад у коробку. Метью, який під час розмови між капітаном і бортпровідницею невідривно телющився на головну панель, покосився на планшет. — Це для Оленки, старшої дочки.

— Ви часто даруєте на День Валентина презенти за тисячу баксів? — спитав другий пілот.

Українець хмикнув.

— Жодного разу. У неї 8 лютого був День народження. Так що я, вважай, вбиваю двох зайців одразу, — Радислав зазирнув у пакунок. Крім парфумів і планшета, Вероніка купила цукерки і кілька плиток швейцарського шоколаду. Постаралася. Чоловік вирішив, що завтра і цукерки, і шоколад візьме до аеропорту; він укотре уявив своїх дівчат, що вибігають назустріч з митної зони, і настрій миттєво покращився. — Як щодо тебе, Ме́те? Визначився з подарунком коханій?

Підлотне запитання, оскільки Радислав знав, що в Метью немає дівчини... Причина такого становища крилась не в педантичності чи зацикленості бельгійця на роботі. Мет Ріґґсон був пілотом і кожного дня, просто на роботі, зустрічав досхочу гарненьких дівчисьок, охочих закрутити інтрижку або ж завести серйозні стосунки. Причина самотності полягала в тому, що хлопець зростав без батька — Метью Ріґґсона виховувала матір, старомодна й сльозлива бельгійська матрона, — і до двадцяти трьох років, коли молодий пілот влаштувався на свою першу роботу в «JDP France»[1], навіть жив разом із матір'ю. Стенлі Ріґґсон, батько Ме́та, був ветераном Фолклендської війни 1982-го року — вісімдесятиденної колотнечі між Великою Британією та Аргентиною за Фолклендські острови в Атлантичному океані. Ріґґсон-старший служив матросом на есмінці «Шеффілд», котрий аргентинці потопили першим, тож війни, як такої, не бачив, що, втім, не заважало йому хизуватися участю в бойових діях і причетністю до перемоги Британії. Стенлі познайомився з Анною Бертін, молодою цибатою бельгійкою, у Лондоні, де вона навчалась у коледжі, наприкінці осені 1983-го. У 1985-му Стенлі та

[1] Французькі регіональні авіалінії зі штаб-квартирою в Парижі.

Анна одружились, а 1987-го з'явився на світ Метью. За місяць Ріґґсони переїхали до Бусваля, крихітного селища під Брюсселем, оскільки служба матросом на торпедованому «Шеффілді» виявилась найвизначнішим життєвим досягненням Стенлі Ріґґсона. Через три роки сімейний фундамент укрився тріщинами, а ще через рік, 1991-го, коли Мету виповнилось чотири, Стенлі Ріґґсон розлучився з Анною і звалив назад до Британії. Відтоді малий Метью цілком і повністю перейшов під опіку матері. Хлопчик ріс розумним, чепурним і чемним, але... трохи зацькованим. У віці п'ятнадцяти років Метью Ріґґсон заледве не втрачав свідомість, коли до нього зверталася симпатична дівчина. Ще одним наслідком материного виховання (чи то пак, материної пропаганди) стала нелюбов до батька. Коли 2009-го Стенлі Ріґґсон помер уві сні від серцевої недостатності, Метью не поїхав до Британії на похорон.

Несподівано другий пілот вихилився із сидіння і витягнув з-за спинки крісла невеликий паперовий пакет, який Радислав раніше не помічав. У пакеті лежав акуратно згорнений триколірний, червоно-жовто-синій, шарф.

— Натуральний шовк, ручна робота, — гордо прокоментував Метью, розгортаючи шалик. Вишукана тканина зблискувала в невиразному світлі кабіни пілотів.

— Ого, — не стримав здивування Ротко. Навіть зважаючи на те, що українець не дуже тямив у жіночому шматті, він одразу збагнув, що бачить перед собою недешеву річ. — І кому це? — капітан повірити не міг, що в цибатого бельгійця завелась дівуля.

— Мамі.

— Матері?!

— Так, — Ріґґсон сховав шарф у пакет. — У мене завтра вихідний — лечу на день до Брюсселя.

— Ти проведеш День святого Валентина з матір'ю? — у голосі Радислава прозвучало недоречне презирство; він не хотів, але слова самі злетіли з уст.

Другий пілот глипнув на командира екіпажу і ствердно мотнув головою: мовляв, а що тут такого?

Радислав не знав усіх подробиць життєвої історії свого напарника, зате йому було достеменно відомо, що Метью виростав без таткового ременя і навіть після досягнення повноліття продовжував жити з матір'ю, що, безперечно, не могло не позначитись на характері хлопця. Попервах українець припускав, що молодий Ріґґсон — педик, і лише згодом усвідомив, що хлопець страшенно закомплексований. Через це ще під час навчання в Україні Ротко не раз грубувато глумився з підшефного стажера.

Те ж саме сталося цього разу. Зненацька Радиславу закортіло покепкували з другого пілота. Примружившись, чоловік почав:

— Ти бачив, як Вероніка дивиться на тебе?

На щоках бельгійця розпливлись рожеві плями, ластовиння проступило чіткіше.

— Ні, — коротко, не повертаючи голови, рубанув він. Було видно, що лише згадка про сексапільну стюардесу вивела хлопця з рівноваги.

— То зауваж це, — бездушно глузував Радислав. — Так і пожирає тебе поглядом, так і пожирає!

— Ми бачились усього три рази, і... їй же тридцять один рік! — кахикнувши, випалив Метью.

— То й що? Ти десь читав, що після тридцяти років жінки скисають чи, може, стають отруйними?

Другий пілот почервонів іще більше:

— Я не це мав на увазі.

— На твоєму місці під час наступного рейсу я б гарненько пожмакав цю мадемуазель у проході за кабіною, —

насправді Ротко був зразковим сім'янином, просто у його трактуванні змісту поняття «зразковий сім'янин» не було передбачено заборони на обговорення салонних стюардес — хвороби, на яку слабують чимало пілотів, — подивився б, що там у неї під...

Метью не дав йому договорити:

— Капітане, ви — хтивий койот!

Українець поперхнувся. Хтивий койот!! Якби хтось з екіпажу почув викрик другого пілота, завтра вся компанія величала б Ротка новим прізвиськом. Радислав спробував надати обличчю суворого вигляду, але посмішка сама лізла на обличчя. І все ж таки цей бельгієць не такий довбень, яким здається на перший погляд! Рігґсон вчасно вхопив, що з нього глузують, і жартома — й у той же час жорстко — пальнув у відповідь.

— Офіцере, що ви собі дозволяєте?! — стримуючи усміх, підвищив голос українець.

Кутики губ Метью Рігґсона ледь піднялись, і Радислав не зміг повірити власним очам: бельгієць посміхається! Він менше здивувався б, якби побачив усмішку на лиці мертвяка під час похорону.

— Оскільки ми закінчили передстартовий checklist... — другий пілот демонстративно торкнувся дротяного мікрофона, що тягнувся від навушника до лівого кутика губи. — Ви не проти, капітане, якщо я перейду до виконання своїх безпосередніх обов'язків?

— Валяй! — усе ще підсміюючись, махнув рукою Ротко і додав: — Ти безнадійний, Ме́те... Передавай мамі вітання.

Метью клацнув по перемикачу, що активував зв'язок із диспетчером, і перейшов на французьку:

— Диспетчерська, це «Франс Континенталь» чотирнадцять-дев'ятнадцять.

— «Континенталь» 1419, на прийомі.

— Прошу дозволу на буксирування і старт двигунів.

— «Континенталь» 1419, даю дозвіл. Починайте роботу з тягачем.

— Диспетчерська, вас зрозумів, — відтиснувши кнопку зв'язку з диспетчером, Метью Pirrсон офіційно відрапортував командиру: — Капітане, дозвіл отримано, можемо починати буксирування.

Ротко через вікно подав знак старшому буксирної бригади, що чекав у зоні видимості попереду зліва від носової частини літака. Той виставив угору великий палець, показуючи, що зрозумів пілота, після чого так само за допомогою знаків скомандував іншим членам бригади і водію аеродромного тягача готуватись до буксирування. З-під термінала виїхав приплесканий тягач «Relliance Mercury RM350» (начисто білий, за винятком переднього бампера з навскісними чорно-жовтими смугами) і завмер попід носом «AAPOHa 44». Один із працівників бригади взявся кріпити жорстке водило до передньої стійки шасі, поки двоє його колег забирали з-під коліс гальмівні колодки. За чверть хвилини старший бригади просигналізував про готовність до буксирування. Радислав швидко переконався, що пасажирський рукав відсунули від борту лайнера, ввімкнув табло «Застебнути ремені», переставив перемикач стоянкового гальма в положення «PRK BRK RLS»[1], після чого притулив до вікна долоню, склавши з вказівного й великого пальців літеру О. Гігантські колеса тягача ледачо закрутились, і літак, підскакуючи на нерівностях бітумного покриття, посунув задом від термінала.

— Оголошуй, — наказав українець другому пілотові.

---

[1] Скорочено від «PARKING BRAKE RELEASED» — стоянкове гальмо відтиснуто/звільнено (*англ.*).

Більшу частину життя Метью провів у Бельгії, французька була для нього рідною, а тому всі розмови з диспетчерами, екіпажем чи пасажирами, що не вимагали безпосередньої участі командира, Радислав перекладав на плечі (чи то пак, на язик) бельгійця.

Другий пілот клацнув по кнопці на штурвалі, призначеній для перемикання мікрофона на трансляцію в салон, і заговорив натреновано рівним голосом:

— Пані та панове, від імені всього екіпажу вітаю вас на борту літака «Аронов ААРОН 44» компанії «Франс Континенталь», що прямує рейсом 1419 до Парижа. Мене звати Метью Ріґґсон, я — другий пілот. За капітанським штурвалом сьогодні — Родислав Ротко... — Метью завше перекручував Радиславове ім'я на західнослов'янський манер: казав Родислав замість Радислава. Причому сам українець здогадувався, що це не через проблеми з вимовою, просто другий пілот тонко відчував, що Родислав звучить, якщо можна так висловитись, більш по-європейському, це ім'я виглядає ближчим, більш знайомим французам. Східноєвропейський літак зі східноєвропейським пілотом — це поєднання, до якого західноєвропейські пасажири поки що не готові; Ротко все розумів і тому не виправляв Ріґґсона. — За хвилину ми починаємо запуск двигунів і будемо вирулювати на злітну смугу. Розрахований час польоту — 40 хвилин, плануємо прибути до аеропорту Париж-Північ приблизно о десятій вечора. У столиці зараз хмарно, йде сніг, температура повітря — мінус один градус за Цельсієм. Хочу, щоб ви завчасно зауважили, що на маршруті можуть трапитись зони помірної турбулентності, та сподіваюсь, що це не завадить вам насолодитися польотом... Щиро дякую за те, що обрали «Франс Континенталь» для подорожі.

Поки Метью дублював оголошення англійською, «RM350» виштовхав «ААРОНа 44» на вільну ділянку напроти термінала, починаючи з якої літак міг маневрувати самостійно. Ротко повернув гальмо на «PRK BRK ACT» і почав запускати двигуни: селектор режимів стартера — на «IGN»[1], вмикачі паливних насосів — усі вгору, перемикач головного стартера двигуна № 1 — у положення «ON». Лівий двигун миттєво відгукнувся мірним гудінням, і Радислав простежив за плавним зростанням потужності. Коли величина обертів N_1 виросла до 20 % від номінальної (N_2 зростала відповідно)[2], пілот запустив генератор, що працював від турбіни. Повторивши всі дії для правої турбіни (двигуна № 2) і переконавшись, що обидва двигуни працюють у штатному режимі, українець повернув режимний селектор на позицію «NORM» і поцікавився в Метью:

— METAR з Парижа бачив?

— Так.

— Що скажеш?

Ріґґсон знизав плечима:

— Хорошого мало. Але якщо дозволять, будемо сідати... — другий пілот хотів щось додати, але, усвідомивши, що українець звільнив гальмо і рушив до злітної смуги без дозволу диспетчера, поспіхом вийшов на зв'язок із центром управління польотами. — Диспетчерська, це «Континенталь» 1419, ми готові вирулювати до злітної смуги, — між «ААРОНом» і двома паралельними одна другій смугами

---

1 Скорочено від «IGNITION» — запалення (*англ.*).

2 N_1 та N_2 — визначальні характеристики роботи авіаційних двигунів. N_1 відповідає швидкості обертання втяжного вентилятора на вході в турбіну (її виражають у відсотках від номінального значення), N_2 позначає швидкість обертання вала компресора реактивної турбіни (у більшості сучасних авіалайнерів вентилятор і компресор «сидять» на різних валах). Ці параметри (окремо для кожного із двигунів літака) виведено на цифровий дисплей перед пілотом.

ліонського аеропорту не було жодного літака, тож запит видався чистою формальністю.

— «Континенталь» 1419, шлях вільний, смуга 18L.

— Диспетчерська, зрозумів — 18L. Дякую!

Ротко вимкнув APU, повністю перейшовши на живлення від турбовентиляторних двигунів, і зі швидкістю 20 вузлів[1] вів літак до торця злітної смуги. Подзизкували електроприводи, встановлюючи закрилки в необхідне для зльоту положення.

Коли лайнер порівнявся із поздовжньою віссю смуги 18L, сніг сипонув із подвійною силою. Поки що смуга була чистою, але якщо снігопад не стишиться, то за годину старшому зміни в диспетчерській міжнародного аеропорту Ліон-Сент-Екзюпері доведеться виводити з ангарів снігоочисники.

Радислав зупинив літак. Перед ним крізь темряву простяглися три вервечки яскравих вогнів, що позначали центральну вісь і ліву та праву межі злітної смуги: ближче до кабіни — блідо-жовті, трохи далі — помаранчеві й у кінці — криваво-червоні.

— Уже дістався сюди, — мовив чоловік, спостерігаючи, як понад смугою звивається завірюха. Буран підповзав до Ліона.

Метью промовчав.

— Либонь, теліпатиме, як під час землетрусу... — Радислав вглядався в чорне небо й ураз напрочуд чітко усвідомив, що не хоче летіли на захід, не хоче злітати в нашпиговану вітром чорноту. Ця думка здивувала його. Власне, нічого дивного в небажанні літати під час негоди не було. Дивно те, що за сімнадцять років роботи пілотом ця думка з'яви-

[1] 1 вузол = 1,852 км/год = 0,514 м/с.

лася в Ротка вперше. Радислав налітав більше десяти тисяч годин на літаках усіх типів та розмірів, але ні разу не відчував неспокою перед розбігом на злітній смузі.

— Готові, капітане? — ледь чутно запитав Метью Ріґґсон.

Двигуни рівномірно гуділи, працюючи вхолосту. Двірники повзали по склу, злизуючи налиплі сніжинки. У салоні стюардеси завершили перевірку перед зльотом.

Українець пробігся поглядом по елементах управління: важіль керування закрилками, важелі тяги, цифровий дисплей із параметрами роботи двигунів. Усе в нормі, але в той же час щось не так. «Що за дурниці? — Ротко сердився сам на себе. — Не шукай неприємностей там, де їх немає. Думай про щось добре». Він зусиллям волі пообламував, відкинув геть неспокійні думки й уявив свою родину. Марина, Оленка, Ася. У грудях потепліло, сум'яття вгамувалось. Через що він збаламутився? Все буде прекрасно! За сорок хвилин він посадить цю залізяку в аеропорту Париж-Північ, потім повечеряє в одному з ресторанів неподалік аеропорту, поїде на квартиру і гарненько виспиться. А зранку вирушить до аеропорту ім. Шарля де Голля — зустрічати своїх дівчаток.

А поки що — час сконцентруватись на літаку.

— Так, — твердо мовив Радислав.

Бельгієць увімкнув зв'язок із центром управління польотами:

— Диспетчерська, це «Франс Континенталь» 1419, прошу дозволу на зліт.

— «Континенталь» 1419, зліт дозволяю... Щасливої дороги!

Тієї ж миті Ротко перемкнув свій мікрофон на салон «ААРОНа 44»:

— Cabin crew, seats for departure[1], — відімкнувши мікрофон, нагадав другому пілотові: — V_1 — сто п'ятнадцять вузлів, V_R — сто двадцять вузлів[2]. — Від цього моменту — жарти геть. Після виходу літака на смугу Радислав ставав таким же педантичним і скрупульозним, як і його напарник.

— Вас зрозумів, капітане.

— Поїхали...

Не знімаючи ступні з педалі гальма, українець перемістив важелі тяги вперед, спершу збільшивши оберти двигунів до 40 % від N_1. Виждав секунду, переконуючись, що потужність стабільно зростає, а тоді рвучко пересунув важелі в крайнє переднє положення — повна тяга, злітний режим! — і відпустив гальма.

Двигуни заревли, корпус «ААРОНа 44» дрібно затремтів, і літак рвонув уперед смугою.

Радислав тримав штурвал, Метью стежив за швидкістю. Шістдесят... вісімдесят... сто вузлів. Сніжинки мчали повз вітрове скло, з шурхотом огинаючи фюзеляж і поступово перетворюючись на розмиті іскорки.

Літак розігнався до швидкості прийняття рішення.

— V_1, — відрапортував Ріґґсон.

Українець кинув погляд на панель з дисплеями. Все добре — розгін триває.

Буквально за мить по тому лайнер досягнув швидкості відриву.

---

[1] Екіпаж, зайняти місця для зльоту (*англ.*).

[2] V_1 — швидкість прийняття рішення — максимальна швидкість, за якої пілот може скасувати зліт і загальмувати до кінця злітної смуги. Якщо яка-небудь система (наприклад, двигун) відмовляє після проходження V_1, пілот повинен продовжити зліт, набрати мінімально необхідну для безпечного розвороту висоту, зробити коло над аеропортом і виконати аварійну посадку. V_R — швидкість відриву — швидкість, за якої підйомна сила повітря, що набігає на крило, достатня для відриву літака від землі. V_1 та V_R — критично важливі параметри зльоту авіалайнера.

— Rotate[1]! — випалив другий пілот. Від його ніяковості й невпевненості не лишилося й сліду: губи міцно стиснені, ніздрі роздуті, очі палахкотять.

— Roger[2], — відповів Радислав, одночасно тягнучи штурвал на себе.

«ААРОН» задер носа, дві секунди мчав смугою на основних стійках шасі, після чого відірвався від землі та легко злетів у небо.

— Набір висоти? — Радислав не відводив очей від залитого чорнотою й сніжинками-іскрами скла кабіни.

— Підтверджую, є набір висоти, — доповів Метью, глипнувши на альтиметр.

Літак справно віддалявся від землі.

— Шасі прибрати.

Другий пілот перемістив важіль керування шасі до позначки «UP», почекав, поки всі три зелені лампочки згаснуть, і повідомив:

— Шасі втягнуто.

Радислав виконав плавний розворот, скерувавши літак на захід. Ліон-Сент-Екзюпері помалу щезав у сіруватій імлі — «ААРОН 44» подригував, перетинаючи нижню межу хмар, занурюючись у непроглядне сіре місиво. Коли швидкість зросла до 160 вузлів, Ротко віддав наказ втягнути закрилки:

— Закрилки на Позицію 1.

— Закрилки на Позицію 1, — луною відгукнувся Метью, переставляючи важіль.

---

[1] Rotate (з англ. буквально — *крути*, *обертай*) — вигук, яким пілот, що спостерігає за показами приладів, повідомляє своєму напарникові, який безпосередньо керує літаком, про досягнення швидкості відриву (англ. *rotate speed*), після чого пілот повинен потягнути (крутнути) штурвал на себе, тим самим відірвавши машину від землі.

[2] У радіозв'язку «Roger» є загальноприйнятим відповідником фрази «Вас зрозумів» або — більш точно — «Я зрозумів усе з останньої передачі» (*англ.*).

Густе, брудно-сіре хмаровиння мелькало за вікнами.

Несподівано потужний порив бокового вітру струсонув літак і скинув його з курсу. «ААРОН» почав кренитись на праве крило. Та щойно Радислав простягнув руку, щоб ужити якихось заходів, як автоматична система керування польотом зреагувала, пославши сигнал на елерони і миттю вирівнявши лайнер.

Ротко гучно видихнув. Останні рештки неспокою витерлися з мозку. Він незворушно спостерігав за набором висоти і чекав, коли «ААРОН 44» проб'ється крізь товсту пелену хмар, добувшись спокійнішого повітря.

— Швидкість 200 вузлів, — ненав'язливо нагадав Метью.

Українець кивнув і звелів:

— О'кей, закрилки на Позицію 0.

Виконавши наказ, Ріґґсон відрапортував:

— Закрилки повністю сховано, капітане.

За хвилину над головою сяяли зорі: «ААРОН» прорвався. Радислав передав управління автопілотові, зменшив тягу двигунів і розслаблено відкинувся на спинку сидіння.

Він був упевнений у літаку, як ніколи в житті.

4

13 лютого 2013, 21:31 (UTC +1)
Міжнародний аеропорт Париж-Північ
41 км на північний схід від Парижа, Франція

«Лайно».

За півгодини до закінчення зміни тридцятидев'ятирічний Ґастон Луї Лем'єр опустив слухавку на телефон і усвідомив, що через хвилину його робочий день обернеться на пекло. Француз зморщив лоба, вип'яв увінчане цапиною борідкою

підборіддя й обвів утомленим поглядом своїх підлеглих, донедавна просто колег — не минуло місяця відтоді, як Лем'єра призначили старшим зміни. Чоловіки посхилялись над радарами і бубоніли в мікрофони, роздаючи інструкції пілотам, чиї літаки підлітали до аеропорту.

Зрештою, скрипнувши від досади зубами, Ґастон оголосив неприємну новину:

— CDG[1] щойно закрили.

На мить у центрі управління повітряним трафіком, розташованому на найвищому поверсі диспетчерської вишки аеропорту Париж-Північ, запала в'язка тиша. Диспетчери із хворобливо блискучими від тривалого споглядання моніторів очима відволіклись від екранів.

— Розтуди його... — долинуло з дальнього кінця овальної зали. Аеропорт ім. Шарля де Голля має на порядок кращу інфраструктуру, ніж Париж-Північ, просто так його не закриватимуть.

— Ми на черзі? — спитав молодий хлопчина, що сидів навпроти Лем'єра.

— Ні-ні, — замотав головою старший зміни, спираючись руками на стіл. — Не через погоду.

Остання фраза справила ефект вибуху бомби.

— Що сталося?!! — хором. У майже одностайний вигук диспетчерів уплелись голоси Жана Лебрюна, метеоролога, і Робера Паск'єра, що відповідав за наземні служби аеропорту. Якщо найбільший аеропорт країни припинив приймати рейси не через погіршення погодних умов, то це означає, що трапилося непоправне, найгірше з усього, що може скоїтися, — катастрофа.

— Стоп! Стоп! Не гарячкуйте, — Ґастон Лем'єр поспішив заспокоїти колег; зморшки на лобі трохи розрівняли-

[1] Абревіатура на позначення аеропорту ім. Шарля де Голля, найбільшого аеропорту французької столиці.

ся. — Нічого серйозного. А320[1] «Австрійських Авіаліній» повело під час посадки і викинуло за межі посадкової смуги. У літака підкосилась передня стійка шасі, він проорав носом поле і зупинився. Вибуху не було. Через сніг навіть пожежа не зайнялася. Всіх пасажирів і екіпаж успішно евакуювали, жертв немає, але аеропорт щонайменше годину не функціонуватиме.

Ґастон спробував витиснути губами посмішку, та вона згасла. Його колеги, схоже, не поспішали радіти, що інцидент у CDG обійшовся без жертв. Вони міркували про інше — про те ж саме, про що подумав Ґастон, поклавши трубку на телефонний апарат: незабаром почнеться пекло. Аеропорт ім. Шарля де Голля приймає 70 % рейсів, що прибувають до Парижа, і зараз ці 70 % треба кудись подіти.

— І що тепер, шефе? — з абсолютно недоречним сарказмом у голосі запитав той же молодий хлопець, наймолодший диспетчер у зміні.

Витримавши нетривалу паузу, Ґастон Лем'єр глухо вимовив:

— Париж-Орлі[2] не може впоратись. Зважаючи на те, що через буран і нас, і Орлі можуть з хвилини на хвилину закрити, більшість рейсів скерували на запасні аеропорти за межами Парижа. Але... — старший зміни, надувши щоки, з шумом випустив із грудей повітря, — є лайнери, яким потрібно сідати просто зараз, вони не дотягнуть ні до Бове, ні до Орлеана, де снігопад не такий сильний, — ще

---

1 «Airbus A320» — серія вузькофюзеляжних пасажирських лайнерів, розроблених компанією «Airbus S.A.S.», перший політ яких відбувся 1988 року. На літаках A320 уперше в історії авіації застосували електродистанційну систему керування (англ. *fly-by-wire*).

2 Париж-Орлі (фр. *L'aéroport de Paris-Orly*, код IATA: ORY) — цивільний аеропорт, розташований за 14 км на південь від французької столиці.

одна коротка пауза. Ґастон Лем'єр доказав найважливіше. — Мене попросили протриматись ще сорок хвилин, може, більше — годину з лишком, і прийняти літаки, котрі не спромоглися приземлитись у CDG.

Робер Паск'єр, який сидів найближче до розташованих півколом і нахилених назовні панорамних вікон диспетчерської, несвідомо визирнув надвір, зануривши погляд у чорно-біле місиво зі снігу й пітьми, крізь яке ледь просвічувались вогні терміналів і маркерні лампи доріжок для маневрування. За його прикладом троє із чотирьох диспетчерів боязко повели очима в бік вікон. Сорок хвилин? У *такий* буран?!

— Скільки літаків? — сухо поцікавився Паск'єр. Не договоривши, чоловік механічно підняв трубку стаціонарного телефону, що дзенькнув на його столі. Приклав до вуха.

— Чотирнадцять, — самими губами прошамкав Ґастон Лем'єр. А тоді немов попросив вибачення: — У них там перед інцидентом теж несолодко було.

Хтось тихо присвиснув, диспетчери стривожено заворушились на місцях. До Париж-Північ наближались семеро «своїх» лайнерів, які треба було садовити за розкладом. Відтепер, разом з тими, що докинули з CDG, — уже двадцять один. Приземлити всі протягом сорока хвилин було б непросто навіть за гарної погоди.

— Спокійно, панове! — старший зміни стрепенувся, опанувавши себе, і додав у голос металу. — Ми впораємось! Головне — не панікувати, — Ґастон знову підняв кутики губ. Цього разу посмішка затрималась на лиці, хоча від того не стала менш фальшивою. Чоловік сам не вірив у те, що казав; у животі все переверталося. Намагаючись не виказувати неспокою, що вогнем пропалював нутрощі, Ґастон Лем'єр звернувся до метеоролога: — Жане, що там у нас?

Лебрюн, поправивши окуляри і короткозоро примружившись, наблизив почервонілий ніс до погодного радара.

— Сила вітру стала меншою, але пориви нікуди не поділись.

— Скільки?

— М-м-м... — Жан Лебрюн вивергнув з-поміж товстих губів незрозуміле мурмотіння. — Чотирнадцять... п'ятнадцять... п'ятнадцять з половиною.

— У межах норми, — твердо проказав Лем'єр. «Але ду-у-уже близько до межі». — А напрямок?

Огрядний метеоролог пробігся пальцями по клавіатурі.

— 270...280 градусів, західний, не змінюється... Що непогано, — Лебрюн плямкнув і тицьнув пальцем в екран. — Кгм... Мене бентежить інше, — Ґастон Лем'єр здогадувався, що далі скаже метеоролог. Монітор рябів яскраво-червоними плямами. — Сніг. Я ще такого не бачив. Ці опади, вони... м-м... немислимі. Над нами зараз щось таке ві...

Ґастон вирішив обірвати метеоролога. Краще нехай замовкне.

— Ми протримаємося сорок хвилин?

— М-м-м... — якби його воля, Жан Лебрюн закрив би аеропорт просто зараз. Раптом він подумав, як усе ж таки добре, що він не сидить в одному з літаків, котрі знижуються на підходах до аеропорту. — Прогнозувати важко, але поки що, я думаю... поки що ми можемо приймати рейси. Поки що...

Старший зміни кинув погляд на лінію з високих вікон, відчуваючи, як шия терпне від страху. Двадцять один літак. Він не має права на помилку. Крихітна неточність, непродумане, погано зважене рішення спричинять виникнення ланцюгової реакції, яку не зупинити і яка призведе до заги-

белі сотень людей. Уперше за останній місяць Ґастон Лем'єр пожалкував про нещодавнє службове підвищення. Серце стислося від нехорошого передчуття.

— Хто перший на підході? — Ґастон став перекидати погляд з одного диспетчера на іншого, намагаючись приховати розгублення.

— «Air Inter», рейс 401 зі Страсбурга, — пролунала відповідь. — Перед ним два рейси — 788-й «Air Berlin» і 246-й «Malev» — пропускаємо на зліт.

— Підженіть їх. А 401-му скажіть: нехай не затримується на смузі після приземлення. Хто за ним? — поставивши запитання, начальник зміни повернув голову до вікна і секунду мовчав, думаючи, що не так. За мить він осягнув: — Якого дідька смуги пусті?! — Ґастон рявкнув настільки голосно, з таким холеричним невдоволенням, що двоє диспетчерів підскочили на кріслах. — Ви знущаєтеся з мене?! Де «Air Berlin»?! Де той бісовий «Malev»?! У нас двадцять стотонніх залізяк над головою і ще півдесятка на землі, і при цьому я не бачу жодного довбаного літака на руліжних доріжках?!!

— Через снігопад капітани обох рейсів запросили, щоб їхні літаки додатково обробили рідиною проти обледеніння, — спокійно пояснив той самий диспетчер.

Лем'єр ледве стримався, щоб не вилаятись. Це ж очевидно, як він міг не здогадатись? Ґастон розтулив рота, намірюючись щось сказати, але його, відірвавшись від телефону, перебив начальник наземних служб Робер Паск'єр:

— Ґастоне, телефонував Люсьєн із наземного персоналу. Щойно відбуксирував ATR-72[1] від Термінала 1. Каже,

---

[1] «ATR-72» — двомоторний турбопропелерний ближньомагістральний літак, збудований французько-італійським авіаційним консорціумом ATR, розрахований на перевезення 78 пасажирів на відстані до 1 300 кілометрів.

що на Новембер-Папа і на Сьєрра-Віктор[1] навалило п'ять сантиметрів снігу. І ще — він думає, якщо на Сьєрра-Віктор — п'ять сантиметрів, то це означає, що стільки ж, якщо не більше, на злітній смузі 22R.

— Чорт забирай, скільки?!

— П'ять сантиметрів.

— Ми ж її розчищали дві години тому!

— Я знаю, що її розчищали дві години тому, — огризнувся Паск'єр. Він був старшим за Ґастона на десять років і міг дозволити собі певні преференції у спілкуванні, попри те, що Лем'єр віднедавна став його начальником. — А тепер там по кісточки накидало снігу!

Напруження в диспетчерській наростало, Ґастон відчував, як ниточки, за допомогою яких він міг контролювати ситуацію, одна по одній вислизають з рук.

— Отже, так, — після коротких роздумів озвався старший зміни. Він покинув марні спроби замаскувати тремтіння голосових зв'язок, і голос тепер кришився й подриґував, наче його транслювали крізь старезні динаміки з погано закріпленими контактами. — Скасовуємо зльоти. Начхати на затримки — нехай стоять і чекають. Працюємо лише на прийом літаків.

— Але... — спробував заперечити хтось із диспетчерів.

Ґастон відмахнувся.

---

[1] В аеропортах для підвищення безпеки та зручності орієнтування руліжні доріжки, або доріжки для маневрування (англ. *taxiways*), позначають великою літерою латинського алфавіту (наприклад, A, D, E, K), комбінацією латинської літери та цифри (B1, C3, H4) або двома великими латинським літерами (AA, AU, EF, LQ тощо). Під час радіопереговорів диспетчери та пілоти озвучують назви руліжних доріжок згідно з правилами фонетичного алфавіту НАТО, у якому кожній літері латинського алфавіту відповідає конкретно визначене, «фонетично близьке» до літери слово (A — це «Alfa», B — «Bravo», C — «Charlie», D — «Delta», E — «Echo» і т. д.). Назва доріжки «Сьєрра-Віктор» означає, що на схемі аеропорту, наземних покажчиках і світлових табло її позначено SV. Аналогічно — назва «Новембер-Папа» відповідає позначці NP.

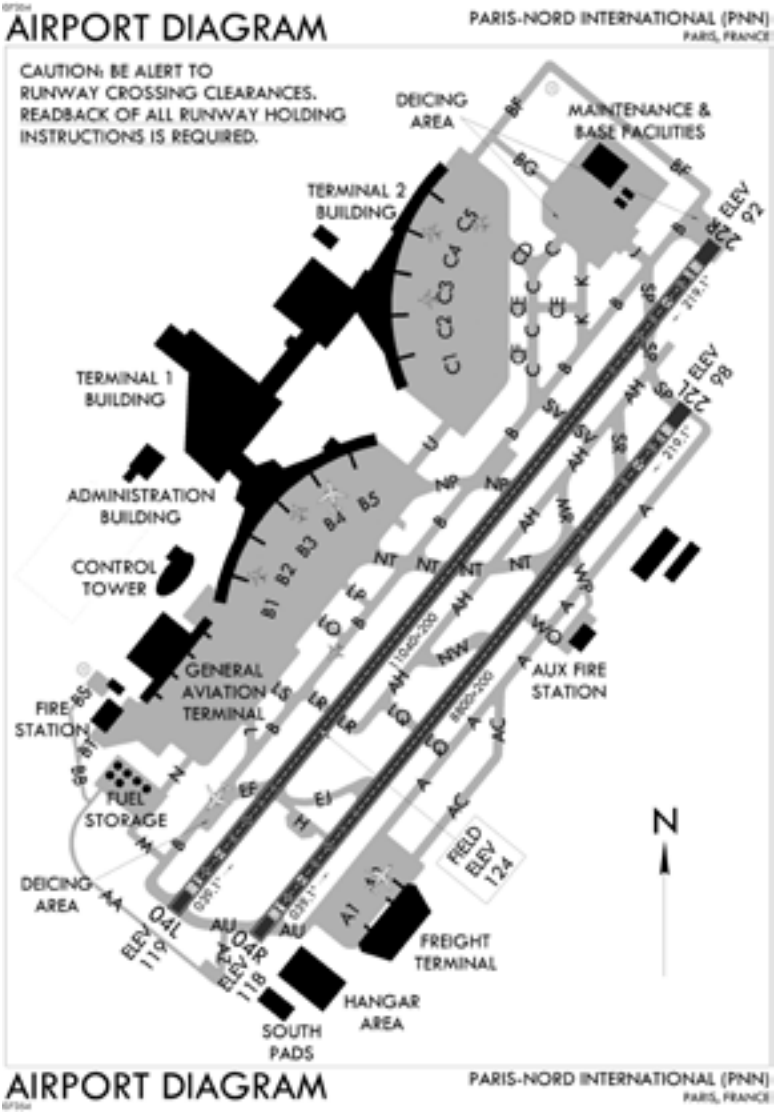

— Закриваємо смугу 22R, скеровуйте всі рейси на 22L, — віддаючи розпорядження, француз пришвидшував мовлення, склади випорскували з рота неперервною чергою, немов

кулі з кулемета. — Зараз же, без зволікань, відкоригуйте порядок заходів на посадку: пропускайте вперед найменші й найлегші літаки, ті, яким вистачить коротшої смуги і котрі мають кращі шанси загальмувати на вогкому засніженому асфальті. Інші хай кружляють над аеропортом. Зрозуміло? — диспетчери мовчки закивали. Начальник зміни витягнув шию, вперши погляд у Робера Паск'єра: — А на вас, Робере, смуга 22R. Робіть, що хочете, — витягніть на неї «Øveraasen»[1], зберіть усю наявну техніку і всіх людей, що не задіяні в обслуговуванні літаків, — але за чверть години вона має бути готовою приймати широкофюзеляжні лайнери.

Аеропорт Париж-Північ має дві паралельні злітні смуги — 04L-22R та 04R-22L. Перша сягає в довжину 11 040 футів (3 365 метрів), друга — 8 800 футів (2 682 метри)[2]. Щоб приймати більші літаки, які прямують від закритого аеропорту ім. Шарля де Голля, Ґастону Лем'єру знадобиться довша. Відтак, він ухвалив єдине можливе в цій ситуації рішення: закрити 04L-22R і певний час користуватись лише коротшою смугою — 04R-22L. Про те, скільки снігу лежить на 04R-22L, старший зміни не хотів думати. Він міг попросити Робера, щоб той послав когось із працівників наземної служби перевірити, що коїться на смузі, але розумів, що від того нічого не зміниться. Він мусить кудись садовити літаки, поки снігоочисники не впорядкують довшу смугу. Коротша посадкова смуга розташована далі від терміналів, її краще продуває вітер, крім того, з неї протягом другої половини дня злітали літаки, тож Ґастону Лем'єру

---

1 «Øveraasen» — норвезька компанія зі світовим ім'ям, спеціалізація якої — виготовлення великогабаритної снігоочисної техніки та агрегатів для аеропортів. У пропонованому контексті йдеться про снігоочисник цієї компанії.

2 1 фут = 0,3048 метра.

хотілося вірити, що снігу на ній менше, ніж на 04L-22R. Хоча б трохи менше.

— У ній же три з половиною кілометри, — нахмурюючись, пробурчав Паск'єр.

Начальник зміни розвів руками і з прикрістю скривився, показуючи, що без нагадувань Робера Паск'єра пам'ятає, якої довжини смуга 04L-22R. А тоді проказав, опанувавши себе:

— У тебе чверть години, Робере.

Цього разу Робер Паск'єр не нарікав: звівши брови на переніссі, рішуче взявся за телефонний апарат.

Ґастон Лем'єр зиркнув на масивний електронний годинник, прикріплений до задньої стіни диспетчерської. На табло показувало 21:43. О 22:00 він мав би передати зміну наступнику, але в таких умовах про це годі думати. Ґастон усвідомлював, що не піде з диспетчерської, поки до термінальних рукавів не пришвартується останній з лайнерів, які потрібно прийняти під час його зміни.

— Нагадую: всі лишаються на місцях після закінчення зміни, — Ґастон міг і не говорити, його колеги чудово розуміли серйозність ситуації. — Ніхто не встане з робочого місця, поки останній з перекинутих нам літаків не торкнеться посадкової смуги.

Хтось буркнув «Зрозуміло, шефе!», і диспетчери повернулись до роботи, наказуючи одним літакам завернути й, витримуючи незмінну висоту, кружляти на підході до аеропорту, а інші пропускаючи вперед і готуючи до посадки.

Втім, напруження не зникало. Щось виразно неприємне почало відчуватися в сухій, дещо затхлій атмосфері зали управління польотами. І то була не відчайдушна гарячковість, спричинена наявністю значної кількості рейсів, якими доведеться опікуватись у розпал снігового бурану, ні —

Ґастон Лем'єр нутром розрізняв гнітючо-приречений відтінок цього відчуття. Кілька секунд чоловік силкувався, вдивляючись у напружені обличчя колег, угадати, чи відчувають вони щось подібне. Так і не відшукавши відповіді, начальник зміни повернувся спиною до стола і наблизився до вікна диспетчерської в єдиному місці, де його не підпирали диспетчерські пульти.

Світло ламп, що висіли під стелею зали, огинало худорляву фігуру, протискувалось крізь шибу і вгрузало в чорноту, майже миттєво в ній розчиняючись. Ґастон розрізняв власне відображення на похилому склі; він спочатку побачив у віддзеркаленні і тільки потім відчув, що нервово смикає себе за борідку. Довкола туманного розмитого силуету, відображеного у склі, клубились рої оскаженілих сніжинок. Невидимі щупальця, обліплені снігом, витанцьовували істеричний танок, задум якого неможливо було осягнути людським мозком. Очманілі сніжинки, немов осколки після вибуху, випорскували з темряви, злітались докупи, потім знову розлітались і мчали геть, зникаючи в чорноті, з якої виринули.

«*Протриматись... протриматися хоча б годину*».

Ґастон згадав книгу «Аеропорт» Артура Хейлі, яку прочитав кілька років тому. Дві третини цього роману служби міжнародного аеропорту ім. Лінкольна в Іллінойсі боролися з дужим бураном, що три дні скаженів над Середнім Заходом США та був подібним до того, котрий нині засипав снігом Париж. «DC-8» компанії «United Airlines» кілька годин не міг вилетіти, бо в заметах на летовищі загубився пікап, який віз для пасажирів їжу. «Boeing 707» мексиканської «Aereo Mexican» під час зльоту з'їхав зі смуги і загруз у розкислій землі. За кілька годин лайнер так і не витягли, довелось звертатись за допомогою до компанії «TWA». Найбільше Ґастону сподобалась історія про вантаж компанії

«American Airlines», яким були декілька тисяч індичат, що вилупились за кілька годин до вильоту та які потрібно було *терміново* доправити до західного узбережжя США (годувати індичат у дорозі не могли: інакше літак пропахнув би так, що літати на ньому більше ніхто не захотів би). Ґастон Лем'єр зміркував, що порівняно з хейлівським аеропортом ім. Лінкольна у *його аеропорту* все в порядку: до цього часу ніяких затримок, ніхто не загубився у снігах, жодних термінових відправлень чи — тьфу! тьфу! тьфу! — аварійних ситуацій. А проте від цієї думки легше не стало. Була відмінність, що не давала спокою: попри оскаженілу стихію, навіть попри теракт на борту одного з авіалайнерів, герої «Аеропорту» впорались з усіма негараздами. А Ґастона чомусь роз'їдало терпке відчуття, що він не впорається.

Чоловік припинив смикати себе за цапину борідку, прихилився до скла й поглянув повз власне відображення, намагаючись сфокусуватись на летовищі, на смугах і руліжних доріжках, на вантажному терміналі, чия будівля розташувалась з іншого боку від смуг, і раптом... із жахом усвідомив, що більше не бачить аеропорту. Повсюди, де на землі лежали плями зовнішнього освітлення, він бачив лише сніг. Сніг, сніг, нічого, крім снігу! Розмита, нечітко окреслена громадина вантажного термінала здавалась присипаним снігом пагорбом. Вогні злітних смуг і світлові маркери, що позначають повороти, ледве блимали крізь мерехтливу молочно-сіру завісу.

Під серцем у Лем'єра запекло. Страх міріадами голок продерся крізь шкіру.

«*Щось станеться... Я це відчуваю... І я не можу нічого вдіяти!*»

І в той момент, коли паніка скрутила тридцятидев'ятирічному Ґастону живіт, заледве не примусивши послати все під три чорти й віддати наказ про припинення польотів,

у залі практично одночасно й достатньо голосно пролунали дві фрази, що повернули чоловіка до тями.

— «Øveraasen RS 400» на шляху до 22R. Щойно виїхав з ангара, — пророкотав Робер Паск'єр.

— «Air Inter» 401 заходить на посадку на 22L... Наступний — 1419 компанії «Франс Континенталь», — доповів один із диспетчерів.

«Мінус один», — відсторонено відзначив Ґастон Лем'єр і відвернувся від вікна.

5

13 лютого 2013, 21:43 (UTC +1)
Міжнародний аеропорт Париж-Північ
Ангар технічного обслуговування і базових служб

Стіни кімнати для відпочинку, розміщеної в ангарі технічного обслуговування і базових служб аеропорту на висоті семи метрів над бетонною долівкою, здавалось, пашіли вогнем. Ноель не міг на них дивитися, від одного позирку хлопцю робилося зле: кожною молекулою чорної шкіри він відчував, як підлога, стіни та стеля пульсують нестерпним жаром, як переливаються всіма відтінками червоного і помаранчевого, випромінюючи вбивче сяйво. Так... те трикляте сяйво дошкуляло найбільше. Воно висушувало легені, роз'їдало нутрощі, розщеплювало черепну коробку й випікало мозок. В уяві Ноеля гіпсокартонні стіни перетворились на розплавлений метал з доменної печі, задивившись на який можна осліпнути.

Насправді ні жару, ні світла не було, а проте відчуття відзначалися такою реалістичністю, що хлопець двічі виходив на рампу, яка огинала ангар по периметру, і пильно придивлявся до кімнати, переконуючись, що ніякий загадко-

вий велетень не обсмалює стіни гігантськими пальниками. Прохолодне повітря ангара, що разюче контрастувало із застояною, перегрітою атмосферою кімнати для відпочинку наземного персоналу, повертало Ноеля до тями, він розумів, що пекуче сяйво — лише продукт його уяви, і за п'ять хвилин, змерзнувши, хлопчина повертався до офісу, де, втім, усе починалося спочатку. Втомлений мозок розм'якав під дією розігрітого й збіднілого на кисень повітря, і невидимі промені, що тягнулись від стін, угризалися в шкіру. Бідоласі здавалося, що його посадили в прозору плексигласову капсулу, котра на всіх парах наближається до Сонця.

А ще Ноелю ввижалося, наче в голові, якраз під тім'ячком, засів велетенський рогатий жук, який, повільно перебираючи цупкими кострубатими лапками, виїдав його мозок. Що було зовсім погано, так це те, що жук не зникав навіть тоді, коли Ноель виходив на холодне повітря.

З учорашнього вечора двадцятип'ятирічний Ноель Леґрас не знаходив собі місця. Він не спав тридцять шість годин, але не усвідомлював цього. До закінчення 8-годинної робочої зміни лишалося менше ніж п'ятнадцять хвилин, хоча цього Ноель Леґрас теж не усвідомлював. Атлетичної статури темношкірий француз алжирського походження всю добу думав про одне. А точніше — про одну.

Свєта.

Так звали жінку — двадцятивосьмирічну білоруску, — з якою протягом минулих двох місяців зустрічався Ноель. Стосовно «зустрічався» Ноель не мав певності: їхні стосунки зі Свєтою було непросто класифікувати, і, відверто кажучи, нічого справді серйозного (якщо не зважати на несамовитий секс в усіх можливих позах і найнеймовірніших місцях) за дев'ять тижнів не відбулося. Єдине, у чому Ноель був упевнений, — якщо так триватиме далі, то два місяці зі Свєтою стануть останніми місяцями його життя.

«Свєта... Свєта... Свєта... Свєтлана...» — безперестану бурмотав Леґрас, і з кожним разом його серце стискалося все більше, немов старезна масивна зоря, у якій вигоріло дотла все паливо і яка колапсує, провалюється сама в себе під дією власного тяжіння, зменшується до мікроскопічних розмірів, урешті-решт, перетворюючись на чорну діру.

Свєтлана Новікова працювала на посаді провідного спеціаліста відділу маркетингу і збуту в одному з офісів сталеплавильного гіганта «ArcelorMittal»[1] у містечку Мо[2], яке станом на 2013-й, по суті, ввійшло в агломерацію Парижа. Свєтлана покинула Мінськ 2008-го, два роки навчалась на магістра в Королівському технологічному інституті Стокгольма, по тому протягом року захистила другий диплом у Каталонському політехнічному інституті та, зрештою, осіла у Франції, влаштувавшись працювати в «ArcelorMittal». Здебільшого завдяки вільному знанню чотирьох мов (англійської, французької, іспанської, російської), наявності двох магістерських робіт і — не в останню чергу — надприродній харизмі Свєтлана стала незамінним менеджером і могла розраховувати на швидке підвищення.

Аеропорт Париж-Північ знаходиться неподалік від Мо, і більшість наземного персоналу, що обслуговує літаки й летовище, живуть поряд. Будинок франко-алжирця Леґраса знаходився якраз напроти будівлі, у якій квартирували співробітники «ArcelorMittal», котрі ще не мали власного житла або переїхали до Мо з інших регіонів Франції.

---

1 «ArcelorMittal» — найбільша металургійна компанія світу, котра на кінець нульових років контролювала 10 % світового ринку сталі. Її формування відбулося 2006 року шляхом злиття люксембурзької компанії «Arcelor» та індійської «Mittal Steel», що належала індійському бізнесменові Лакшмі Мітталу. Має представництва в усьому світі.

2 Мо (фр. *Meaux*) — містечко у Франції (49 тисяч жителів) у департаменті Сена і Марна на північному сході від Парижа.

Новікова першою поклала око на широкоплечого темношкірого сусіда, який попервах навіть не дивився в бік невисокої фарбованої білявки, котра на підборах ледь діставала йому до плеча. Через трохи вони почали впізнавали одне одного, коли зустрічались на подвір'ї, але не віталися. Аж поки одного дня Свєта не помітила Ноеля в супермаркеті, куди мала звичку ходити на закупи, і вирішила діяти: набрала речей і харчів стільки, що ледве вмістилось у чотири пакети, залишила власне авто на стоянці біля магазину і, вичекавши, поки кремезний француз вийде з будівлі, подріботіла до будинку, ледь не лопаючись від натуги. Крутійство спрацювало: Ноель Леґрас наздогнав дівчину і галантно запропонував допомогу. Наступного дня вони повечеряли разом, а далі — пішло-поїхало.

Для Ноеля роман починався як зазвичай — ніщо не віщувало біди. Протягом першого тижня Свєту трясло від хоті, коли вона бачила темношкірого француза оголеним. Ноель звик до того, як на його тіло — особливо на причандали, котрі в ерегованому стані білоруска не могла обхопити поставленими одна на іншу долонями, — реагують білошкірі європейки. Він дарував насолоду і сам насолоджувався, очікуючи, що з дня на день невисока слов'янка з великими сірими очима «підсяде» на нього, закохається без задніх ніг і благатиме щоночі, щоб він дозволив погицати на його прутні. Втім, цього разу все обернулось інакше. Ноель недооцінив силу її темпераменту, потаємну принадність, що виявлялась не зразу і не зовнішньо. Зовні Свєтлана нічим особливим не вирізнялась. Побачиш таку на фотографії — навіть погляд не затримаєш. Зате коли починала говорити чи сміятись, дівчина змінювалась на очах: від неї, здавалося, розходилось невидиме силове поле, що захоплювало й притягувало всіх чоловіків у радіусі ста метрів. Свєта була розумною, харизматичною, з почуттям гумору. Крім

того, непогано заробляла (чи не вдвічі більше за Леґраса, що працював пересічним водієм снігоочисника в аеропорту Париж-Північ), а це означає — була незалежною. Попри це, вона була цілковито розкутою в ліжку... Небавом Ноель збагнув, що це не Свєта обертається на його орбіті, а він сам, наче цепом прив'язаний, немов пійманий атомом електрон, крутиться довкола сіроокої харизматичної білоруски.

Пройшло якихось три тижні, і Ноель Леґрас почав ловити себе на думці, що не може досидіти до кінця зміни, марячи про те, щоб якнайшвидше вскочити у старенький «Рено» і помчати на квартиру до Свєтлани (зважаючи на те, що житло Ноеля було відчутно меншим і завжди брудним, француз лишався ночувати в просторій, по-сучасному обставленій квартирі білоруски). Секс щодня ставав тривіальнішим — Свєту більше не трусило від одного погляду на довжелезний чорний член, вона стогнала менше й рідше, хоча це дивним чином ще дужче прив'язувало Ноеля до слов'янки: він хотів, щоб було, як раніше, хотів, щоб до партнерки повернулось те первісне бездумне обожнювання.

Далі — гірше.

Новікова була вихідцем із неблагополучної східноєвропейської країни, її не цікавило ніщо й нічого, крім кар'єри та фінансового успіху. Вона насміхалася з Ноелевого «Рено» 1998 року випуску, зрідка кепкувала з його малопрестижної роботи. Хлопець знічувався: для француженок не мало ніякого значення, скільки він заробляє, зате перед білоруською француз почувався наче школяр, що не вивчив уроку. З часом бідолашний Леґрас виявив, що його подруга готова на все заради службового підвищення. Абсолютно на все! Кілька разів він бачив, як Свєтлану підвозили додому чоловіки на дорогих авто, «Mercedes'ах» чи «BMW», і не знав, що про те думати.

Півтора тижні назад, віддихуючись у ліжку після чергової безпристрасної ночі, Ноель спробував зав'язати відверту розмову, викласти все, що його бентежить, одначе Свєта відразу осмикнула хлопця, шокувавши заявою про те, що ні до чого, крім сексу, у стосунках не прагне. Леґрас отетерів, але промовчав. Ще кілька місяців тому такі слова викликали б радість. Нині вони підштовхнули його до краю глибоченної прірви, на дні якої чорніло щось слизьке, холодне й абсолютно незнайоме Ноелю — депресія.

Тиждень тому Ноель відчув, що безповоротно втрачає контроль над ситуацією. Свєта вперше відмовилась від сексу, а наступного дня ніби ненароком зауважила, що її підвищили і невдовзі вона переїжджає до Реймса[1], де працюватиме в головному офісі французького відділу «ArcelorMittal». Земля захиталася під дебелим французом.

Чотири дні вони не бачились. Учора ввечері Ноель не витримав і першим потюпав до Свєтлани миритися. Вона була вдома (він бачив світло у вікні її квартири), але не відчинила. Хлопець стояв під дверима під'їзду і тиснув на кнопку дзвінка, поки не заболів палець, але зрештою, ледь не плачучи, був змушений відступити. Як на лихо, біля під'їзду стояв невідь-чий здоровенний «Cadillac» — машина, якої раніше ніколи не було на подвір'ї. Згодом світло згасло.

Ноель Леґрас ніч не спав, уявляючи, як білоруска виробляє з якимсь старим пердуном з «ArcelorMittal» усе те, що кілька днів тому робила в ліжку з ним.

Прийшовши зранку на роботу, він узявся надзвонювати Свєтлані: впродовж першої половини дня набрав номер її телефону не менше двох десятків разів. Новікова жодного разу не відповіла, а після десятого чи одинадцятого дзвінка вимкнула телефон — механічний голос у трубці байдуже

[1] Реймс — місто і комуна на північному сході Франції в департаменті Марна регіону Шампань-Ардени. Населення — 185 тисяч жителів.

повідомляв, що абонент тимчасово знаходиться поза зоною досяжності.

Саме через це Ноель метався кімнатою для відпочинку, немов дикий звір у клітці, згинаючись під тиском невидимого світла.

«Свєта... Свєта... Свєтлана...» — слов'янське ім'я, котре попервах так важко було вимовляти, ні на секунду не йшло з голови. З періодичністю раз на три-чотири години відчай перебродживав у лютощі — Ноель думав, що пошматує дівчину, щойно побачить її, уявляв, як душитиме її власними руками, наче осатанілий Отелло Дездемону, налягаючи всім тілом, притискаючи білоруску до ліжка, на якому вони стільки разів кохалися, втім... гнів не тривав довго. Картини розправи змінювались видінням того, як Свєтлана, пустотливо пирскаючи, обціловує його безволосі груди і рельєфний живіт, або як вони, обнявшись, сидять у кав'ярні на березі Сени, спостерігаючи, як перші грудневі сніжинки лягають на бруківку і дорожній асфальт. У такі моменти Ноелю здавалося, що згори вниз по тілу, зминаючи на шляху легені, опускається ліфт; його груди стискало, причому так, що хлопець ледве міг дихати, і бідолаха з гіркотою усвідомлював: якщо раптом, з невідомо якої причини, Свєтлана Новікова здумає завітати до нього на роботу, він гепнеться на коліна в той момент, коли помітить її, і благатиме дівчину не йти, не покидати його.

Пролунав дзвінок. Від несподіванки Ноель гикнув і подивився на мобільний телефон, який не випускав з рук протягом останньої години. Екран мобілки лишався темним. Француз насупився, та після другого дзвінка, який ударив відразу після першого, збагнув, що сигнал долинає збоку. Деренчав причеплений до стіни ліворуч від входу службовий телефон. Ноель підійшов і зняв трубку.

— Алло...

— Алло! Алло-о! Ноелю, це ти?

Леґрас — єдиний, хто лишився в ангарі. Його колеги працювали надворі, поливаючи літаки, що готувались до відльоту, рідиною проти обледеніння і заправляючи пальним ті, що стояли біля терміналів.

— Так.

— Це Робер Паск'єр. Знаю, знаю, що твоя зміна закінчується, але мушу, ти сам бачиш, що робиться з погодою, просити тебе попрацювати понаднормово.

— Так, — загальмовано відповів темношкірий француз. Він чув начальника, сприймав усе, що той говорив, але з-перед очей Ноеля не сходило обличчя Свєтлани, котра от-от дійде до оргазму.

Із трубки посипались слова:

— Нарешті маєш можливість побавитись своєю іграшкою, — зрозуміло, що аеропорт потребував послуг снігоочисника лише тоді, коли йшов сніг. Крім розчищення смуг і руліжних доріжок, до обов'язків Ноеля Леґраса належало підтримання аеропортової техніки, «розквартированої» в ангарі технічного обслуговування і базових служб, у робочому стані. Влітку Ноель, окрім догляду за технікою, займався доправленням на лайнери таць із їдлом та напоями, але загалом ні протягом літа, ні навіть упродовж зими роботою завалений не був. — Запускай і виводь з ангара «Øveraasen». Маєш якнайшвидше розчистити смугу 04L-22R. Зауваж: смуга 04R-22L у цей час працюватиме: на неї приземлятимуться літаки. Коли виїдеш на Джульєт[1], зупинись і зв'яжися з диспетчером, хай проведе тебе, щоб не заважати лайнерам, які рулитимуть до терміналів.

Француз отупіло мовчав, відчуваючи, як жук, що засів під тім'ям, нервово перебирає лапками.

---

[1] Доріжка, маркована літерою J.

— Ноелю, агов! — витримавши паузу, рявкнув Паск'єр. — Ти мене чуєш?

— Так... е... так, месьє Паск'єр.

— Там роботи хвилин на сорок, але постарайся, ну... хоча б за двадцять п'ять хвилин. Зможеш?.. Чорт забирай, ти чуєш мене чи ні?!

— Чую, месьє Паск'єр!

Ноель Леґрас помалу прокидався. Недарма кажуть, що робота (саме робота, а не час) — найкращий лікар. Закоханий чи ні, у шмарклях чи без них, Ноель осягав покладену на нього відповідальність і намагався струсити заціпеніння, яке скувало м'язи.

— Тоді воруши поршнями, йолопе, у нас критична ситуація!! — проричав Паск'єр.

Крик подіяв.

На ходу натягуючи формену куртку, Ноель спустився з рампи і дістався велетенського норвезького снігоочисника «RS 400»; машина важила 12 тонн, майже як три слони. Француз пересувався швидко, але все ще діяв механічно, немов сонна муха, не розуміючи сенсу своїх рухів. Забравшись до кабіни колосального «Øveraasen», він сів за кермо і крутонув ключ запалення. Дизельний двигун «Mercedes Benz Arctos», на колісній базі якого працював снігоочисник, обізвався вмить. Запрацював обігрівач, напомповуючи кабіну гарячим повітрям. Ще за півхвилини грізна машинерія, ощирившись підсвіченим фарами сталевим грейдером, неквапно виповзла з ангара.

І тільки тоді до Ноеля дійшов зміст начальникових слів: «У нас критична ситуація!» Перед ковшем простягалось широченне снігове поле, лиш де-не-де поцятковане маркерами доріжок для маневрування та розмитими плямами на місці габаритних ламп (їхнє світло ледь пробивалось крізь замети). У цей час у повітрі творилось щось неймо-

вірне. Сніг більше не падав. Здавалося, що він пер звідусіль — згори, знизу, зліва, справа. За лічені секунди сніг обгорнув довжелезний снігоочисник липкою сніжною шубою. Ноель озирнувся через плече. Вивіску «MAINTENANCE & BASE FACILITIES» над в'їздом до ангара вщент засипало снігом.

Будь-якого іншого дня француз, напевно, лайнувся б, висловлюючи своє враження від побаченого. Або хоча б присвиснув. Але не сьогодні. Ноель Леґрас обвів аеропорт тьмяним поглядом і... промовчав. Почервонілі від утоми очі нагадували олов'яні протези, вставлені в порожні очниці: майже не рухались. Прогріта атмосфера кабіни породжувала асоціації з гнилим повітрям у кімнаті для відпочинку, і Ноель згадав Свєтлану. Русява голівка дівчини виступила на перший план. Жук заворушився, кромсаючи гострими лапками й так пошматований ревнощами мозок. «Свєта... Свєта... Свєта... Свєтлана...»

Француз повернув кермо ліворуч, на автоматі спрямувавши снігоочисник до виїзду на доріжку J. Посеред доріжки, схаменувшись, він опустив ківш і підвісну щітку, що оберталась із максимальною швидкістю 720 об/хв; відтепер «Øveraasen» лишав за собою шестиметрову смугу чистого асфальту.

Через погану видимість й одурманливі думки про віроломну слов'янку Ноель проґавив виїзд на Браво — магістральну руліжну доріжку, що простяглась паралельно смузі 04L-22R уздовж усього аеропорту. Він вихопив із заметілі жовте світлове табло, яке попереджувало про перехрестя, тільки тоді, коли половина ковша вже висунулась на доріжку Браво. Заскрипіли гальма, важко пирхнув компресор. «Øveraasen» спинився.

Сигнальне табло складалося з трьох секцій. Крайні ліва та права секції були призначені для позначення виїздів на

Браво; у центральній секції — вміщено стрілку-вказівник на верхній правий кут секції і підпис «SP» — виїзд на доріжку Сьєрра-Папа. Половину центральної й усю праву секції повністю заліпило снігом.

Леґрас роззирнувся. Далеко позаду аеропортовий тягач буксирував літак «Airbus A319» компанії «Air Berlin» назад до термінала. Попереду нікого не було. Ноель спробував згадати, що наказував начальник. Куди їхати? Яку смугу розчищати? Думки плутались, образ Свєтлани, що стовбичив перед очима, заважав сконцентруватися.

Нічого путнього не пригадавши, хлопець зрештою зробив якраз те, що було потрібно, — вийшов на зв'язок із центром управління польотами:

—Диспетчерська... це... е... «Øveraasen RS 400». Я на перетині Джульєтт і Браво. Чекаю ваших розпоряджень.

6

13 лютого 2013, 21:56 (UTC +1)
У повітрі над міжнародним аеропортом Париж-Північ

—...«Континенталь» 1419, курс 340, знижуйтесь 400. Ваша смуга — 22L.

—Диспетчерська, вас зрозумів — 22L, — літак трясло так сильно, що голос другого пілота химерно вібрував.

До моменту, поки «Аронов ААРОН 44» не розпочав зниження над аеропортом Париж-Північ, пророцтво Радислава не збувалося: політ минав гладко, помітної турбулентності не було. Торсати по-справжньому почало тоді, коли авіалайнер опустився до висоти трьох тисяч метрів і занурився в буран. Снігові хмари зашурхотіли шматочками криги по фюзеляжу. Що більше «ААРОН 44» знижувався, то

лютішими ставали турбулентні вихори. Кілька разів літак струшувало з такою силою, що пілотів повикидало б із крісел, якби не застебнуті ремені, котрі притискали їх до сидінь. Вітер скаженів, завиваючи гучніше навіть за гудіння двигунів.

Атмосфера в кабіні пілотів була напруженою. Ротко більше не жартував. Ще гірше почувались пасажири в салоні. Атмосферні збурення раз по раз намагались завалити літак то на один, то на інший бік. Закручене вихорами повітря розверзалось, вислизало з-під крил, то кидаючи лайнер у ями, то підхоплюючи його на кількадесят метрів угору. Втім, поки що автопілот справлявся, щоразу повертаючи «ААРОНа» на запрограмований курс.

— Нервуєш? — Радислав покосився на другого пілота.

Обличчя Метью Ріґґсона нагадувало воскову маску: жоден м'яз не ворушився і тільки очі шмигали по цифрових дисплеях. Одна справа: відпрацьовувати різноманітні режими на авіатренажері чи під час тренувальних польотів у відносно спокійному небі над Україною; і зовсім інша — у перший робочий день потрапити на новому, поки що малознайомому літаку в умови, котрі навіть для перевірених часом лайнерів є екстремальними. Ніколи не можеш бути певним до кінця, як покаже себе машина.

— Анітрохи, — мотнув головою бельгієць. — Я б не сідав у літак, якби думав, що він може стати моєю труною.

— Гаразд. Давай спробуємо опустити цього красеня на землю.

Ротко вивів на центральний дисплей перелік пунктів передпосадкового контрольного списку — вгорі екрана висвітилося «APPROACH CHECKLIST». «ААРОН» виконував останній розворот перед вирівнюванням щодо осі посадкової смуги.

— Частота ILS[1], — почав українець.

— 132,4. Встановлено.

— Швидкість — 140 вузлів.

Метью прокрутив регулятор швидкості на центральній панелі — цифра на покажчику справа від регулятора зменшилася зі 155 до 140. Автопілот автоматично збавив тягу двигунів і ледь підняв спойлери, сповільнюючи літак до щойно заданої швидкості.

— 140, встановлено.

— Шасі опустити.

— Шасі випущено, — хлопець почекав, поки спалахнуть зеленим усі три індикатори на панелі «LDG GEAR[2]», і додав: — Зафіксовано.

— Закрилки на повну.

Ріґґсон перемістив важіль управління закрилками в найнижче положення:

— Закрилки повністю випущено.

Наостанок Ротко нагадав:

— ILS має другу категорію точності, висота прийняття рішення — 30 метрів, — за такої видимості це було важливо.

— 30 метрів... вас зрозумів, капітане.

— Checklist завершено.

---

[1] ILS (англ. *instrument landing system* — система посадки за приладами, або курсо-глісадна система) — сукупність наземних засобів, використання котрих в умовах обмеженої видимості (низька хмарність, туман, дощ чи сніг) дає змогу вирівняти літак щодо посадкової смуги і безпечно привести його строго до необхідної точки торкання. Вирівнювання літака здійснює автопілот за отриманими від курсо-глісадної системи радіосигналами. Втім, залежно від особливостей аеропорту та можливостей ILS передбачено мінімальну видимість, необхідну для безпечного приземлення. Якщо в разі досягнення певної висоти (яку в авіації називають *висотою прийняття рішення,* ВПР) командир повітряного судна не встановив візуального контакту з посадковою смугою (не бачить вогнів смуги), посадку скасовують і літак спрямовують на друге коло. Розрізняють 5 категорій точності під час посадки за приладами: **I** (ВПР складає 60 м), **II** (ВПР — 30 м), **IIIa** (ВПР менше за 30 м, але більше від 15 м), **IIIb** (ВПР менше за 15 м) та **IIIc** (без обмежень — посадка за нульової видимості).

[2] Скорочено від «LANDING GEAR» — шасі (*англ.*).

Метью зв'язався із диспетчерською аеропорту Париж-Північ і доповів про готовність до приземлення.

7

13 лютого 2013, 22:00 (UTC +1)
Міжнародний аеропорт Париж-Північ

У залі управління польотами було тісно: дві зміни диспетчерів, метеоролог, кілька працівників наземної служби, що прийшли порадитись з Робером Паск'єром, згуртувались у приміщенні, нерозрахованому на таку кількість людей.

Залу наповнював невиразний фоновий шум, обов'язковий атрибут напруженої роботи, який непомітно і в той же час істотно діяв на нерви. Помалу ставало душно. Ґастон Лем'єр стікав потом так, наче посеред спекотного літнього дня вирішив побігати у шерстяному светрі. Чоловік раз у раз облизував зашкарублі губи і важко зітхав.

Ніхто зі зміни Ґастона додому не йшов. Біля кожного радарного монітора сиділо тепер по двоє диспетчерів. Ситуація, коли під час передавання зміни в центрі управління польотами працювало одночасно два колективи диспетчерів, нечасто, але траплялася, тому новоприбулі чудово знали, як допомогти колегам, не нав'язуючись і не заважаючи. Єдиний, хто в такій ситуації залишався без роботи, — Жерар Пеллерін, старший диспетчер нової зміни. Керівник у центрі управління польотами повинен бути один, а тому Пеллерін не міг (та й не хотів, будемо відверті) втручатись у роботу Ґастона Лем'єра і перебирати на себе частину відповідальності. Після того як Пеллерін прибув до диспетчерської, Лем'єр коротко описав йому стан справ у аеропорту, потому чоловіки обговорили розподіл обов'язків і умови, за яких Пеллерін повністю перебиратиме керування на себе, і розійшлись:

Ґастон Лем'єр повернувся до виконання обов'язків старшого, а Жерар Пеллерін, не втручаючись і вдаючи смертельну нудьгу, взявся спостерігати за роботою колег.

Нараз із загального фонового шуму Пеллерін вихопив невиразно промовлену фразу:

— ...це... е... «Øveraasen RS 400». Я на перетині Джульєтт і Браво. Чекаю ваших розпоряджень.

Робер Паск'єр був зайнятим і не почув повідомлення. Ніхто не кинувся відповідати водію снігоочисника. Зрештою, один із диспетчерів, закінчивши розмову з пілотом літака, що летів до аеропорту Париж-Північ від аеропорту ім. Шарля де Голля, простягнув руку, щоб перейти на іншу лінію і відповісти водію «Øveraasen'а», але Жерар Пеллерін спинив його.

— Це снігоочисник? — і тут же: — Не переймайся, я візьму його на себе.

Авіадиспетчер із вдячністю кивнув. Пеллерін начепив на голову вільний комплект навушників з мікрофоном і перемкнувся на лінію, що з'єднувала його зі снігоочисником:

— RS 400, це диспетчерська. Уточніть ваше місцезнаходження.

— Диспетчерська, я на перетині Джульєтт і Браво, готовий виходити на смугу.

«Що з ним?» — Пеллеріну не сподобався голос водія.

— RS 400, зрозумів, чекайте, — Жерар прикрив долонею мікрофон і голосно запитав, звертаючись ні до кого і до всіх водночас: — Ми закриваємо 04L-22R, так?

Ґастон Лем'єр підняв над головою кулак із виставленим догори великим пальцем:

— Усе правильно: 04L-22R.

— Трафік?

Знову відповів Лем'єр:

— На 04R-22L зараз сідає «Франс Континенталь», рейс 1419, але я сумніваюсь, що до того часу, коли 1419 заверне

до терміналів, «Øveraasen» пройде хоча б третину своєї смуги. Вони не перетнуться, — Ґастон кинув швидкий погляд на заметені смуги. — Можеш просто попередити: хай буде уважним, стежить за трафіком. Про те, як будуть вирулювати наступні після 1419-го лайнери, я тебе повідомлятиму.

Тепер уже Жерар відсалютував Ґастону піднятим великим пальцем, після чого забрав долоню, що прикривала мікрофон:

— RS 400?

— Диспетчерська, я на прийомі, — озвався Ноель Леґрас.

«Що, у біса, з тим шофером?!» — Ноель промовляв так, наче напхав повен рот желе. У Пеллеріна кольнуло під серцем, у мозку прослизнула розмита здогадка, але чоловік не зміг за неї відразу вхопитися і доказав:

— Ваша смуга — 04L, повторюю — нуль-чотири-ліва. Можете вирушати.

— Диспетчерська, вас зрозумів — 04L. Стартую.

Жерар повагався секунд п'ять. Він рідко перетинався з водієм снігоочисника і не міг згадати, який у того голос, можливо, хлопчина так гугнявить від народження, але зрештою вирішив не ризикувати і викликав снігоочисник знову:

— RS 400.

— На прийомі.

— У вас усе гаразд?

— Е... я не... Ви про що?

— Ваш голос звучить так, наче ви п'яні або перебуваєте під дією якихось речовин, — Жерару геть не хотілось проказувати свої підозри вголос. П'яний водій дванадцятитонного снігоочисника — останнє, чого їм усім не вистачає цього пекельного вечора. Та промовчати він не міг.

Ноель Леґрас відповів без заминки, і цього разу голос звучав чіткіше:

— Диспетчерська, у мене все в порядку. Прямую до смуги, готовий почати очищення.

Пеллерін зморщив лоба, але відповідь його заспокоїла. Він вирішив не чіплятися:

— RS 400, все правильно — нуль-чотири-ліва. Доповісте, коли досягнете з'їзду на Новембер-Танго. Кінець зв'язку.

Нуль-чотири-ліва...

Як добре подумати, то всі подальші проблеми почалися з цього моменту. Нічого не сталося б і Ґастон Луї Лем'єр не посивів би того вечора від коренів до кінчиків волосся, якби Жерар Пеллерін назвав Ноелю Леґрасу, пригніченому й від того неуважному водієві снігоочисника, котрий рухався руліжною доріжкою Сьєрра-Папа в напрямку злітних смуг аеропорту Париж-Північ, *повне* маркування відведеної для очищення смуги — 04L-22R.

Злітно-посадкові смуги в аеропортах позначають не як завгодно, а за чітко визначеними, однаковими для всього світу правилами: номер смуги відповідає куту між напрямком на північ та віссю смуги. Оскільки більшість злітних смуг світу є реверсивними, то й номерів така смуга матиме два — по одному для кожного її краю. Номер смуги — це і є величина кута між напрямком на північ та віссю смуги, округлена до десятків і поділена на десять[1]. Щоб пілоти могли розрізняти

---

[1] Для прикладу візьмемо злітно-посадкову смугу 04L-22R в аеропорту Париж-Північ. Якщо літак йде на посадку з південного заходу, то кут між напрямком на північ і віссю смуги складе 39°6′; округляємо 39°6′ до 40, ділимо на десять і отримуємо номер смуги — 04. Якщо літак заходить на посадку з північного сходу, то кут між напрямком на північ і віссю смуги буде інший — 219°6′; округляємо до 220, ділимо на десять і отримуємо 22 — номер цієї смуги в тому разі, якщо лайнер наближається до її північно-східного торця.

Якби смуга в аеропорту Париж-Північ була одна, її позначали б 04-22. Але в Париж-Північ — дві паралельні смуги, через це цифрові позначки для сусідніх торців однакові, а тому до номера додають літеру L або R. Якщо авіалайнер наближається до аеропорту з південного заходу, північніша з двох смуг (верхня на малюнку) буде для пілота лівою (04L), а та, що пролягає південніше, — відповідно, правою (04R). Для лайнерів, що заходять на посадку з північного сходу, — все навпаки: північніша смуга буде правою (22R), а південніша — лівою (22L). Таким чином, аеропорт Париж-Північ має дві злітно-посадкові смуги: 04L-22R (північніша, ближча до терміналів) та 04R-22L (південніша).

паралельні смуги, до номера останніх додають літеру L або R, розмежовуючи їх на ліву і праву.

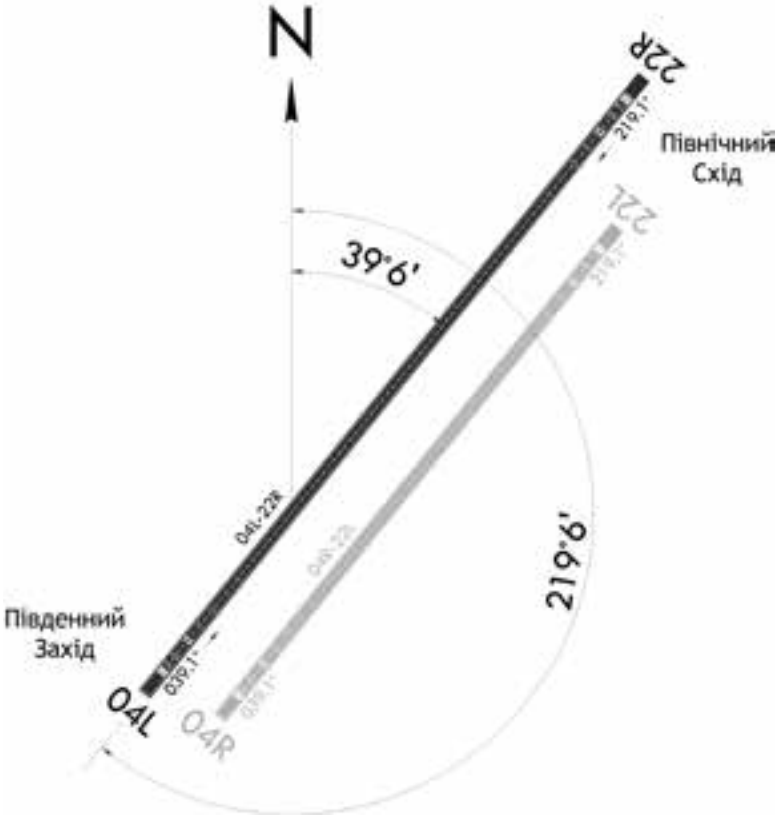

Під час сеансів радіозв'язку повне позначення смуги вживають нечасто. Диспетчери називають пілотам номер, що відповідає одному з торців, наприклад, «смуга 04L» або «смуга 22R». Переваги такого підходу — не лише в можливості чіткої вказівки смуги, на яку потрібно приземлятись, але й у недвозначному уточненні того, з якого боку до неї необхідно підлітати. Номер смуги намальовано на її торці, його добре видно з кабіни, що, фактично, унеможливлює

помилку й випадкове приземлення на смугу, якою рухається інший літак.

Жерар Пеллерін не припустився помилки. І попри це, саме його недбалість стала каталізатором розгортання ланцюжка подій із трагічними наслідками.

Під час розмови з «Øveraasen'ом» Пеллерін для певності уточнив у Ґастона Лем'єра, яку смугу вони закривають. Лем'єр відповів, що закривають 04L-22R, а Пеллерін передав інформацію водієві. От і все.

Проблема полягала в тому, що Жерар Пеллерін піднявся до центру управління польотами п'ять хвилин тому і, незважаючи на короткий брифінг із Лем'єром, ще не втягнувся в роботу диспетчерської. За два дні до описуваних подій, під час попередньої зміни, коли вітер дув з напрямку північ-північ-схід, Пеллерін приземляв літаки на смуги 04L і 04R (лайнери завжди приземляються і злітають проти вітру, таким чином збільшуючи швидкість повітря, що набігає на крило, і, відповідно, підйомну силу). Він не знав, що весь час протягом *сьогоднішньої* зміни вітер дув із заходу, відтак літаки заходили на посадку з північного сходу і сідали на смугу 22L. Пеллерін вказав водію снігоочисника правильну смугу, але назвав її так, як звик називати під час попереднього чергування, — 04L. Він не здогадувався, що перевтомлений, розтерзаний ревнощами мозок Ноеля Леґраса на той момент був неспроможний аналізувати числа. Інструктуючи водія, Жерар Пеллерін тричі повторив номер призначеної для очищення смуги, але єдине слово, яке просоталося крізь наелектризований туман навколо голови Ноеля і відкарбувалося у його свідомості, було... «ліва». *Ліва смуга*. Що, зважаючи на те, з якого боку снігоочисник виїжджав на летовище, було неправильним.

Катастрофічно неправильним.

8

Шасі торкнулись бітумного покриття. З-під чорних коліс бризнули струмини вологи впереміш зі снігом і льодом. Лайнер повело, але пілот, активно оперуючи гальмами основних шасі й вертикальним стабілізатором, утримав літак на вогкій смузі. За мить, здійнявши хмари бризок, угрузла у сніг передня стійка шасі. Пілот узявся гальмувати всіма доступними засобами: закрилки вигнулись так низько, що, здавалося, ще трохи — і черкатимуть землю; на крилах відстовбурчилися спойлери; а в задній частині двигунів відкрилися стулки, даючи доступ повітрю для реверсної тяги. Однак лише тоді, коли двигуни перейшли у реверсний режим, женучи повітря ззаду наперед, літак почав сповільнюватись...

— ...доповісте, коли досягнете з'їзду на Новембер-Танго. Кінець зв'язку.

Ноель Леґрас апатично простежив за посадкою «Airbus A320» компанії «Air Inter» із червоно-синіми трикутниками на хвості та трьома блакитними лініями, витягнутими вздовж фюзеляжу, після чого механічно переніс ногу на педаль газу і повів на той час уже добряче заліплений снігом снігоочисник у напрямку злітних смуг.

У голові Ноеля нуртували уривки раніше почутих фраз упереміш із невиразними покликами власної свідомості..

(*Чорт забирай, ти чуєш мене чи ні?!*)

(*Свєта... Свєтлана...*)

(*...воруши поршнями, йолопе!..*)

(*У вас усе гаразд?..*)

(*...КРИТИЧНА ситуація!*)

(*Свєта... Свєта... Свєта...*)

(*...ти мене чуєш?.. ТИ ЧУЄШ МЕНЕ ЧИ НІ?!*)

Снігопад посилився. На відстані двадцяти метрів від грейдера Ноель заледве розрізняв сині сигнальні вогні, що позначали межі швидкісної руліжної доріжки. Двірники встигали очищати лобове скло, але сніг налипав на бокові вікна, ще дужче погіршуючи видимість.

За таких умов сталося немислиме: Ноель Леґрас виїхав на злітну смугу 04L-22R, *не зауваживши цього*. Він не помітив ні широченної пунктирної лінії з написом «STOP RUNWAY AHEAD»[1], перед якою повинен зупинитись будь-який транспортний засіб, що збирається перетинати смугу; ні бокових вогнів, колір яких змінився на попереджувальний оранжевий, бо все навколо завалило снігом. Крім того, оскільки протягом останніх кількох годин 04L-22R не використовували, сніг частково засипав навіть сигнальні вогні з обох боків злітної смуги, які краще за будь-що інше вказали б Ноелю на те, що він *уже* заїхав на смугу.

Снігоочисник розмірено сунув уперед.

(*Свєта...*)

(*...голос наче у п'яного...*)

(*...ваша смуга... повторюю: ваша смуга...*)

«Øveraasen» спокійно з'їхав з 04L-22R і продовжив рухатись доріжкою Сьєрра-Папа до перетину з магістральною доріжкою Альфа-Хотел, яка проходила приблизно посередині між смугами.

Нараз Ноель стрепенувся. Він не вперше їздив летовищем і нутром відчув: щось негаразд. Він проїхав достатньо і мав би вже дістатися першої смуги. Або хоча б побачити її. Хлопець зняв ногу з педалі газу і, притиснувши ніс до лобового скла, роззирнувся.

«Де я? Перед смугою? За нею? — усвідомлення того, що він міг викотитись на смугу, не помітивши цього, спричи-

---

[1] ЗУПИНИСЬ: ПОПЕРЕДУ ЗЛІТНА СМУГА (*англ.*).

нило потужний викид адреналіну. У шлунку розплилось тепло — у голові посвітлішало. — Якщо я вже за смугою, то... де вона? Чому я її не бачу?»

Темношкірий француз подивився вперед. Крізь заметіль він розрізнив маркерні вогні злітної смуги. Але якої з двох? Довшої? Тієї, що ближча до аеропорту? Чи коротшої? Тієї, що пролягає далі? Все, що лежало за розпростертими на землі вервечками вогників, затушовував сніг. Ноель зиркнув праворуч, але нічого не розгледів: сніг в'язкою сірою масою налипнув на шибу. Повністю дезорієнтований, хлопець перехилився вправо, опустив вікно і вистромив голову з автомобіля.

Норвезький снігоочисник «Øveraasen RS 400» на колісній базі від «Mercedes Benz»

Ланцюжок сигнальних вогнів на лівому боці 04L-22R притрусило менше, і Ноель Леґрас збагнув, де знаходиться. Зліва від напівзаметеної (але з увімкненими вогнями)

смуги 04L-22R, котру снігоочисник успішно залишив позаду, просвічувалися два ряди синіх сигнальних вогнів — межі магістральної доріжки Альфа-Хотел (АН).

«От лайно! Я таки переїхав смугу!»

На секунду Ноелю стало по-справжньому лячно. Такого з ним раніше не було. А якби на смузі був літак?.. Дурниці! Це неможливо. У диспетчерській знають, де він знаходиться, а отже, якщо йому дали дозвіл рухатися, то це означає, що ніяких літаків поряд немає. Хоча...

У цей час снігоочисник досягнув перетину Сьєрра-Папа з Альфа-Хотел і остаточно спинився. Двигун працював ухолосту.

Ноель потер пальцями скроні. Голова нагадувала запечатаний вулкан перед вибухом.

(*...воруши поршнями, йолопе!..*)

(*...у нас КРИТИЧНА ситуація!*)

Пам'ятаючи гарячковість Паск'єра, хлопець розумів, що мусить поспішати, але, хоч убий, не міг згадати, на яку смугу його скерували із диспетчерської. Втримуючи машину на місці, Ноель Леґрас узявся вкотре обдивлятися летовище... Ось тут трапилися кілька збігів, що зумовили невідворотність подальших подій. По-перше, з того місця, де стояв снігоочисник, лівий, не повністю присипаний снігом ряд вогнів злітної смуги 04L-22R було видно так само, як і вервечку сигнальних вогнів з правого боку смуги 04R-22L. Зазвичай вогні злітної смуги, яку закривають для проведення технічних робіт, гасять, щоб на неї випадково не приземлився літак. На жаль, в аеропорту Париж-Північ освітлення обох смуг живилось від єдиного джерела, а тому не було жодної можливості вимкнути одну зі смуг, не вимкнувши іншу. Таким чином Ноель не міг дізнатися, котру з двох смуг на цей момент закрито для зльотів і приземлень. Обидві виглядали активними. По-друге, через погану видимість навіть з ви-

соти кабіни «Mercedes'a» Ноель не бачив, яка смуга більше засніжена, інакше він би здогадався, що розчищати слід ту, де снігу навалило більше.

У такій ситуації Леґрас мав би вийти на зв'язок із диспетчером. Згідно з формальними правилами в разі дезорієнтування на летовищі або ж виникнення сумнівів щодо отриманого від диспетчера наказу водій транспортного засобу повинен негайно зупинитись, викликати центр управління повітряним трафіком і чекати на нові інструкції. Проте чорношкірий француз добре пам'ятав нетерплячість, з якою його підганяв Робер Паск'єр, його безпосередній бос, та найголовніше: хлопця страшила перспектива натрапити на Жерара Пеллеріна. У грудях холонуло від однієї згадки про металеві нотки в голосі старшого диспетчера, коли той запитував, чи Ноель, бува, не обдовбався марихуаною. Хлопець хребтом відчував: якщо уточнюватиме в Пеллеріна номер смуги, завтра зранку його потурять з роботи. І з чим він тоді припхається до Свєти? «Вибач, моя люба, мене вигнали з роботи, мені так прикро...» «Та звісно! — єхидно посміхаючись, відріже його пасія. — Ти настільки убогий і нетямущий, що не спроможний упоратися навіть з обов'язками водія снігоочисника!»

— Чорт! Чорт! Чорт! — Ноель вгатив кулаками по керму, а тоді ляснув долонею по лобі.

«Згадуй!»

Хлопець став гарячково міркувати, м'язи на переніссі зібгалися в клубок, лоб укрився зморшками.

«Що він сказав? Що він сказав?!. Нуль-чотири? Чи двадцять-два?»

(*...ваша смуга... повторюю: ваша смуга... ліва*)

«Ліва?» — Ноель стрепенувся. Видряпати з мозку номер смуги не вдавалося, але навіть якби хлопець пригадав, то все одно був не в змозі з'ясовувати, який торець позначено 04,

а який — 22. Зате слово «ліва» намертво відклалось у його пам'яті. Ноель не сумнівався, що Пеллерін промовив «ліва». Ліва смуга!

«Усе правильно! — водій полегшено зітхнув. — Ліва... треба їхати на ліву смугу...»

Зліва від Ноеля Леґраса простягалась смуга 04R-22L.

Ось так воно й сталося...

Якби Жерар Пеллерін озвучив повну назву призначеної для розчищення смуги, якби в його наказі прозвучала не лише літера L, але й R, затурканий Ноель не зміг би визначитись, куди повертати, і врешті-решт вийшов би на зв'язок із диспетчерською. У нього не було б іншого вибору. А так двадцятип'ятирічний молодик, прикусивши губу, цілковито впевнений у тому, що робить, натиснув на педаль газу і спрямував снігоочисник акурат на діючу смугу.

Перед очима в Ноеля плавало насмішкувате обличчя білоруски.

О 22:02 дванадцятитонний «Øveraasen RS 400» виїхав на середину злітно-посадкової смуги 04R-22L і, відгортаючи грейдером сніг, посунув уздовж смуги на південний захід.

9

Провівши поглядом «Airbus A320» компанії «Air Inter», Ґастон Лем'єр почав помалу заспокоюватись. У диспетчерській тепер дві зміни — хлопці впораються. Вони не можуть не впоратись!

Нашвидку оглянувши залу управління польотами, чоловік переконався, що ніхто не потребує його допомоги, і, розвернувшись назад до вікна, задивився на засніжене летовище. Протягом останніх хвилин видимість стала гіршою

настільки, що Ґастон нічого не розрізняв. Літаки сідали наосліп, покладаючись лише на покази бортових приладів та дані аеропортової ILS[1]. Іноді Ґастон уявляв себе на місці пілотів, які приземляють літаки в таку погоду. Як воно: нічого не бачачи, сподіваючись винятково на прилади, сунути до землі та вірити, що посадкова смуга вигулькне саме там, де очікуєш? Їм зараз не позаздриш...

Периферійним зором Ґастон уловив якийсь рух у лівій частині аеропорту. Щось масивне повзло крізь завірюху летовищем. Щоб краще бачити, чоловік пересунувся вліво і наблизив обличчя до похилого скла.

«Снігоочисник?» — припустив Лем'єр. Було важко визначити напевне, але судячи з розмірів і розсіяного жовтого світла габаритних ліхтарів, що вдавалося розрізнити крізь завірюху, то був «Øveraasen». Наразі нічого іншого на смугах не могло бути. Старший зміни примружився, вдивляючись у розкошлане снігове місиво, що наповнювало простір між залою управління повітряним трафіком і льотним полем. Раптом у Ґастона щось наче клацнуло в голові. У роті з'явився металічний присмак, а шкіру пробрало мурашками. Як Ноель Леґрас хвилину тому відчув, що перетнув смугу 04L-22R, не зауваживши її, так і Ґастон Лем'єр на підсвідомому рівні несподівано осягнув, що помічений ним транспортний засіб знаходиться не там, де слід. Лем'єр стільки разів спостерігав летовище з диспетчерської вишки, з того самого місця, де він зараз стояв, що міг оцінити місцезнаходження снігоочисника, не бачачи аеропорту та руліжних доріжок. Через мерехтіння сніжинок Ґастон не міг

[1] В описаному аеропорту Париж-Північ висота диспетчерської вишки більша за висоту прийняття рішення (30 м), через що ситуація, коли Ґастон Лем'єр, по суті, не бачить летовища, але при цьому літакам усе ще дозволено приземлятись, є нормальною.

сказати точно, де знаходиться «Øveraasen» (сніг спотворював відчуття відстані), але готовий був закластися, що той не на 04L-22R.

«Куди того телепня понесло?» — поки що Ґастон не панікував. Він припустив, що з якоїсь причини снігоочисник виїхав на магістральну доріжку Альфа-Хотел.

Інстинктивно Лем'єр потягнувся до бінокля, закріпленого на спеціальному тримачі біля вікна. Взяв його до рук, повертів і поклав на місце. Відблиски від скла, темрява і погана видимість зводили нанівець всі спроби роздивитися летовище через збільшувальні скельця. В аеропорту Париж-Північ не було наземного радара, тому все, на що Ґастон міг покладатися, — це власні очі.

Роздувши від напруження ніздрі, чоловік перевів погляд правіше, придивився до будівлі допоміжної пожежної станції, розташованої за обома смугами приблизно напроти Термінала 1, і порівняв її із розташуванням снігоочисника.

«Близько... Якого біса він так близько до неї?» — страх розростався, Ґастону здалося, наче хтось вимахує у його голові довжелезним уривком сталевого троса.

А тоді раптовий порив вітру розірвав снігову запону, на мить відкривши центральну частину летовища. Лем'єр побачив паралельні смуги синіх вогників, що обрамляли доріжку Альфа-Хотел, і жахнувся, зрозумівши, що доріжка порожня. «Øveraasen'а» на ній не було. Це означало, що снігоочисник знаходиться десь між Альфа-Хотел і пожежною станцією, тобто, якщо відкинути безглузде припущення, що «Øveraasen» чеше навпростець через поле, єдине місце, де він може реально знаходитись, — це... злітна смуга 04R-22L.

Ґастон замлів.

«Цього не може бути!»

— Послухайте, він... в-він... — старший зміни промовляв голосно, щоб чула вся зала, але з переляку став затинатися (наступного вечора Жан Лебрюн, метеоролог, під час бесіди зі слідчим стверджуватиме, що Ґастон Лем'єр почав сивіти вже тоді). — В-в... він т-точно н-на 22R? — чоловік схопився рукою за горло, наче намагався себе вдушити, рвучко відхилився від вікна і закричав: — Скажіть мені, що с-снігоочисник на б-ближчій до терміналів смузі!!!

У залі управління польотами запала глибока тиша. Диспетчери мовчки підводились над робочими місцями, вдивляючись у темряву за вікнами.

Ґастон кинувся до передавача:

— Який канал? — чоловіка трясло, й у той момент не лише Жан Лебрюн, але й усі, хто знаходився поруч зі старшим зміни, побачили, як волосся тридцятидев'ятирічного Лем'єра біліє на очах.

— Одинадцятий, — ледь чутно підказав один із диспетчерів.

Ґастон клацнув перемикачем і, притискаючи навушник до голови, метнувся назад до вікна:

— RS 400! «Øveraasen RS 400»! Доповідайте негайно: на якій ви смузі?!

Почуту відповідь Ґастон Луї Лем'єр закарбує у пам'яті на решту життя. Вона снитиметься йому щоночі, дзвенітиме в голові щоразу, коли він опинятиметься сам на сам із власними думками, гноїтиме його зсередини, неначе ракова пухлина. Ґастон більше ніколи не наблизиться до жодного аеропорту, а від випадково почутого звуку реактивного лайнера його — людину, що провела в диспетчерській вишці третину життя, — корчитиме, мов хворого на епілепсію.

Бо те, що пролунало в динаміку, розмежувало все його життя на «до» і «після»:

— Диспетчерська... е-е-е... *а на якій я маю бути*?

10

13 лютого 2013, 22:03 (UTC +1)
У повітрі над міжнародним аеропортом Париж-Північ

Пориви вітру кидались на літак, як сторожові пси, перетворюючи останні хвилини перед приземленням на пекло. «ААРОН 44» наближався до аеропорту Париж-Північ, з останніх сил утримуючись на глісаді[1]. Секунд тридцять тому лайнер перетнув нижню межу хмар, але ні Ротко, ні Ріґґсон цього не зауважили: сніг сипав настільки щільно, що ніякої різниці між хмарами та власне завірюхою не було. Дві пари потужних фар, розташованих на крилах у місцях з'єднання з фюзеляжем, вихоплювали з темряви лиш ошаліле нуртовище сніжинок.

Метью Ріґґсон занервував. Від землі їх відділяло менше двохсот метрів, але пілоти не бачили жодного вогника, що вказував би на наближення до аеропорту. Непросто зберігати самовладання, коли мчиш до землі в умовах нульової видимості, покладаючись лише на покази приладів; коли здається, що тієї землі більше немає, що в усьому всесвіті не існує нічого, крім пітьми й бурану; коли залишається тільки молитися, щоби те, що вирине перед тобою наступної миті, виявилось чистою і яскраво підсвіченою посадковою смугою, а не ангаром технічного обслуговування чи пасажирським терміналом.

Занепокоєння другого пілота передалось більш досвідченому Радиславу. Українець кинув погляд на альтиметр. 180 метрів. За нинішньої вертикальної швидкості (3,5 м/с) до приземлення лишалося менше хвилини.

Землі не було.

---

[1] Глісада — траєкторія польоту літального апарата перед приземленням.

— Лупить, дай Боже, — сказав Ротко, кивком указавши на заліплені снігом і пітьмою вікна. Сказав, аби не мовчати.

Метью у відповідь навіть не розтулив губ.

Короткочасний порив вітру вдарив по крилах зверху, і літак відчутно просів. Нутрощі та шлунки пілотів підперли легені. У ту ж мить у навушниках пролунав голос диспетчера:

— 1419, підтримуйте висоту. За моїми даними, опускаєтесь нижче від глісади.

Через значну бовтанку автопілот частково відімкнувся, і частину функцій з керування літаком виконували пілоти. Керував літаком Радислав, а тому відповів диспетчеру:

— Диспетчерська, все під контролем, набираємо, — Ротко посунув важіль керування тягою двигунів уперед і злегка потягнув штурвал на себе, повертаючи літак назад на глісаду. По тому доказав: — Сильна бовтанка.

— 1419, вас зрозумів. Продовжуйте посадку.

Через секунду Метью Ріґґсон схвильовано доповів:

— Пройшли сто метрів.

Радислав хотів заспокоїти другого пілота, але не встиг розтулити рота, коли черговий порив вітру скубонув літак і виштовхав його на кілька метрів угору.

— Уф!.. Хай йому! — українець ледве стримався, щоб не загарчати. Долоні спітніли, і на той момент Радислав уперше серйозно замислився над тим, що може не посадити літак і буде змушений йти на друге коло або взагалі завертати на запасний аеропорт. Якщо бовтанка біля землі посилиться, йому не вдасться притримуватися глісади, а тоді...

Метью не на жарт розхвилювався:

— Капітане, менше сотні, я її не бачу... не бачу смуги!

Ротко, недослухавши, перебив бельгійця і грубувато випалив:

— Ме́те, не шарпайся. Ми на глісаді. За чверть години питимемо каву в кімнаті для відпочинку.

Різкість у голосі подіяла: Метью Ріґґсон відновив самовладання, та через три секунди не втримався і випалив знов:

— Сімдесят метрів. Де вона?

Українець важко дихав:

— Усе в нормі! Видивляйся.

Радислав лівою рукою тримав штурвал, правою вчепився в регулятори тяги двигунів, Метью мав би стежити за висотою і швидкістю, але обидва, витягнувши шиї, вгризалися очима у снігове місиво за вікнами кабіни. Нічого не змінювалось — та ж сама круговерть з чорноти та снігу, що на швидкості налипав на вікно. І тільки покази альтиметра неухильно скочувались до нуля.

60 метрів...

«Ще сотня футів, — подумав Радислав, — і посадку дове...»

Несподівано другий пілот вигукнув:

— Є... Є візуальний контакт! Бачу вогні смуги.

Українець подався вперед. Крізь, здавалося, непробивну товщу завірюхи проступили три ряди світлових цяток — червоні з боків і біла в центрі. Вони простягалися вдалину, зникаючи в хуртовині. Посадкова смуга!

— Підтверджую, — Радислав видихнув і прибрав руку з важелів тяги. — Сідаємо!

Метью Ріґґсон хотів відрапортувати, що почув команду, але не встиг. Літак перетнув позначку висоти 50 метрів, після якої другий пілот повинен був, спостерігаючи за альтиметром, уголос відраховувати метри, що залишалися до землі.

— П'ятдесят метрів... — спокійно відчеканив бельгієць.

Смуга проступила чіткіше.

— Сорок...

Праворуч вигулькнули вогні паралельної посадкової смуги і магістральної руліжної доріжки Альфа-Хотел. Далі за ними крізь сніжну масу прорізались вогні терміналів і на-

земних ліхтарів. Будівлі аеропорту Париж-Північ випливали із завірюхи, немов зображення на щойно відзнятій полароїдній фотографії.

— Тридцять...

Радислав обома руками стискав штурвал і не зводив очей з торця смуги 22L, готовий відреагувати, якщо який-небудь вихор спробує в останній момент зіштовхнути «ААРОН 44» з глісади.

— Двадцять...

До восьми широких білих ліній, якими позначено початок смуги, лишалось не більше ста метрів. І в цей момент українець помітив таке, від чого волосся на потилиці здибилося.

— Що за?! — Радислав зіпнув ротом, наче викинута на берег рибина. На мить чоловіку перехопило подих. Зрештою він гримнув російською: — ТВОЮ МАТЬ!

Другий пілот скинув голову.

Погляд Ротка сфокусувався на нечітко окресленій громадині, що стриміла просто в центрі посадкової смуги за кілометр від літака. Вже в ту мить командир екіпажу мав би зреагувати, ривком переставивши важелі тяги двигунів у положення «TO/GA»[1] і потягнувши штурвал на себе. Ротко чітко бачив перешкоду і, попри це, цілу секунду не вживав жодних заходів. Пілот наче задерев'янів. Чому? Бо його мозок відмовлявся опрацьовувати побачене.

---

[1] Перемикач «Take-off/Go around» (англ. «Зліт/Друге коло»), або «TO/GA» — це перемикач на автоматі тяги в кабіні пілотів сучасних пасажирських лайнерів, що має два режими: «Зліт» і «Друге коло». Перший режим використовують під час зльоту, другий — активують перед заходом на посадку. Якщо раптом під час заходу на посадку пілот розуміє, що з певних причин не може здійснити безпечне приземлення, перестановка важелів тяги в положення «TO/GA» забезпечує миттєве збільшення тяги двигунів, деактивацію автопілота (щоб літак припинив спуск по глісаді) і блокування будь-яких команд автомата тяги, котрі призначені для втримування літака в посадковій конфігурації. В екстреній ситуації застосування перемикача «TO/GA» є найшвидшим і найбільш ефективним способом скасувати посадку і повести літак на друге коло.

Незважаючи на те, що зір визнано основним органом чуття людини, очі насправді є вельми ненадійним джерелом інформації. Протягом секунди в голові Радислава снігоочисника не існувало з тієї простої причини, що його мозок вважав, що снігоочисника не може, а точніше — не мало би бути на діючій злітно-посадковій смузі.

Хтозна, можливо, саме ця секунда мала вирішальне значення.

Першим зорієнтувався Метью.

— Снігоочисник! — заволав другий пілот, упізнавши в громадині із розмитими обрисами машину для розчищення смуг від снігу. Не чекаючи команди капітана на скасування зльоту, він пересунув важелі тяги двигунів уперед — на повну потужність — до перемикача «TO/GA».

Одночасно з рухом Метью Ріґґсона в навушниках пілотів залунав переляканий голос диспетчера:

— «Континенталь» 1419! Набирайте! Набирайте висоту!!! — хтось із зали управління польотами спробував попередити екіпаж, сподіваючись, що пілоти встигнуть вивести лайнер на друге коло.

Радислав Ротко кліпнув і, все ще не до кінця усвідомлюючи чи, мабуть, не вірячи в те, що відбувається, машинально спробував відповісти:

— Е-е... диспетчерська... — і згаяв ще півтори секунди. «ААРОН 44» секунду тому зі швидкістю 135 вузлів пролетів над торцем посадкової смуги 22L і, продовжуючи втрачати висоту, наближався до двох широких поздовжніх рисок, що розташовані за триста метрів від краю смуги і якими позначають точку торкання. Засніжене летовище мелькало за вікнами кабіни з кошмарною швидкістю — ефект від зближення із землею. На той момент висота лайнера над смугою була не вищою від семи метрів — заледве висота двоповерхового будинку.

Зрештою через дві з половиною секунди після того як молодий Ріґґсон самостійно перевів двигуни у злітний режим, Радислав струснув заціпеніння і гарячково скомандував:

— Go around!!! Full power![1] — одночасно тягнучи штурвал на себе.

— Не знаю... Не йде! — злякано бовкнув другий пілот, учепившись у штурвал.

— Що?! — Ротко швидко зиркнув на важелі тяги біля правого коліна, переконавшись, що обидва поставлено в крайню передню позицію. Досвідченому пілоту знадобилась доля секунди, щоб збагнути: перемикач «TO/GA» активовано.

«AAPOH 44» тим часом, підкоряючись команді з кабіни пілотів, слухняно задер носа і продовжував мчати вперед, витримуючи висоту 5 метрів. Спрацював ефект екранування[2], тобто відбивання повітря, відтиснутого крилами до землі, назад і створення таким чином додаткової підйомної сили. Нетривале витримування літака на малій висоті, спричинене екрануванням, трапляється під час посадки будь-якого лайнера.

До снігоочисника лишалось трохи більше шестиста метрів.

— Не йде!.. — з відчаєм повторив Метью. Радислав чи то не почув, чи то не зрозумів другого пілота. — Господи, не вбивай мене! — запанікував другий пілот.

Одночасно із розпачливим вигуком бельгійця кабіну затопив гул двигунів, що вийшли на повну потужність. Стрілки на цифрових дисплеях, що відповідають параметрам N_1 та N_2, рвонули до позначок 100 %. «AAPOH 44» наче прокинувся, але висоти не набирав. Річ у тім, що відхід на друге

---

1 На друге коло!!! Злітний режим! (*англ.*).

2 Аеродинамічний екран — ефект різкого збільшення підйомної сили крила під час польоту на невеликій відстані від поверхні води або землі. Екранний ефект — та ж сама повітряна подушка, тільки сформована не шляхом надходження повітря внаслідок дії спеціальних механічних пристроїв, а утворена потоком повітря, що нагнітається під крило динамічно, під час руху літального апарата.

коло з гранично малої висоти безпосередньо перед приземленням, коли вже прийнято рішення і віддано команду «Сідаємо!», є напрочуд складним і стресовим маневром і для літака, і для членів екіпажу. Навіть якщо вертикальну швидкість у моменти, що передували приземленню, було витримано в межах норми (3,5—4 м/с), двигуни літака не можуть забезпечити створення такої тяги, яка б уможливила моментальне нівелювання кінетичної енергії, спрямованої до землі.

«ААРОН 44» просів, торкнувшись колесами смуги, і тут-таки, підхоплений двигунами, що ревли, перемелюючи сніг з чорнотою і вітром, відірвався від землі.

—Метью, давай на себе! На себе-е!!! — закричав Радислав.

Пілоти щосили тягнули штурвали на себе. Борючись із перевантаженням, що виникло через різку зміну напрямку руху, обоє висунулися з крісел і приклеїлися поглядами до вікон, кожен зі свого боку, намагаючись понад високо задертим носом лайнера розгледіти, скільки лишилось до снігоочисника.

Від дванадцятитонної машинерії їх відділяло менше трьохсот метрів.

—Давай! Давай! Давай! Давай же, блядь! — на цей раз Радислав горлав українською, адресуючи свої слова не Ріґґсонові, а літаку.

«ААРОН 44» став на крило і почав повільно набирати висоту. Дуже повільно.

Із вікон зали управління польотами за літаком невідривно стежило кільканадцять пар перелякано витріщених очей. Посивілий Ґастон Лем'єр стояв, затуливши половину обличчя зведеними докупи долонями, і не дихав. Він намагався відвернути голову, але очі наче примерзли до снігоочисника.

Яскраве світло руліжних фар українського літака затопило сліпучим полум'ям кабіну «Øveraasen'a». Ноель

Леґрас, чорношкірий водій, злякано обернувся і закляк, побачивши, що з нутрощів снігового бурану на нього вивалюється сорокатонний літак. Хлопчина обісцявся і за мікроскопічну мить збагнув, наскільки дріб'язковими й марними були його хвилювання через Свєтлану. Тепер він готовий був на що завгодно, готовий був споглядати, як його колишню пасію по три рази на день грають усі підстаркуваті менеджери «ArcelorMittal», аби лише не бачити того, що сунуло на нього із розлючених небес. Ноель крутнув кермо праворуч, намагаючись прибрати снігоочисник зі смуги, хоча в глибині душі розумів: маневр марний. Якщо літак не підніметься достатньо високо, зіткнення не уникнути: надто велика різниця у швидкостях лайнера та неповороткого автомобіля з довжелезним причепом.

Відстань між «ААРОНом 44» і «Øveraasen'ом» скоротилась до ста метрів.

Два турбовентиляторні двигуни Д-436-44, розроблені Запорізьким конструкторським бюро «Прогрес» і виготовлені на заводі «Мотор-Січ», разом генерували 136 тисяч ньютонів тяги — неймовірна потужність як для регіонального реактивного лайнера, але цього було недостатньо.

Уже коли снігоочисник щез із поля зору, сховавшись за носом літака, Радислав Ротко подумав про завтрашню зустріч в аеропорту ім. Шарля де Голля. Він прийде з квітами. Чому він раніше не подумав про квіти? З величезним букетом червоногарячих троянд! Марині має сподобатися. Чоловік уявив, як пригорне й поцілує дружину, стисне вередливу Асю і тут же, просто в залі прильотів, вручить Оленці коробку з iPad'ом. Він мріяв, як вони обійматимуть його, щасливо посміхаючись... Картинка не протрималася й секунди. Зникла, розсипалась, наче картковий будиночок. Коли Радислав востаннє бачив снігоочисник, той був надто, надто близько.

«Усе, блядь, пиздець!» — торохнуло в голові пілота. Не буде ніякої зустрічі! Не буде ніяких троянд. Оленка не дочекається планшетного комп'ютера. Марина не зіщулиться в його обіймах. Знаючи, що один із бортових самописців веде запис розмов у кабіні, Радислав захотів щось сказати, швидко промовити щось таке, щоби потім, коли записи розшифрують, його сім'я зрозуміла, як сильно він їх любить і як за ними сумуватиме, хай де опиниться.

Чоловік промовчав, не дібравши слів.

До зіткнення лишилося менше секунди.

Ґастон Луї Лем'єр заплющив очі, зрозумівши, що борт 1419 не встигне набрати висоту і віддалитись від землі на безпечну відстань.

Ноель Леґрас, зрозумівши те ж саме, істерично закричав і притиснув голову до керма.

«ААРОН 44», помалу звільняючись з обіймів сили тяжіння, злетів на чотири метри над смугою — майже достатньо, щоб перелетіти «Øveraasen». Майже...

Права стійка шасі літака, практично одночасно з правим двигуном, врізалася в кабіну снігоочисника, розірвавши метал, наче намоклий картон.

Останнім, що прозвучало в кабіні авіалайнера, була спокійна, навдивовижу суха і безбарвна, фраза Метью Ріґґсона, другого пілота:

— Mam, je t'aime[1]!

11

Рівно о двадцять другій годині чотири хвилини і двадцять секунд правий двигун «ААРОНа 44» розносить на друзки

[1] Ма, я тебе люблю! (*фр.*).

кабіну «Øveraasen'a», перетворюючи на холодець голову і верхню частину тулуба Ноеля Леґраса. Потрощені лопаті вентилятора, шматки компресора та трубопроводів розпорюють надвоє праве крило авіалайнера. Хмара безформних уламків нищівними бризками протинає розташований у крилі паливний бак. За тисячну долю секунди кінетична енергія деталей, що миттєвість тому утворювали центральну частину крила та турбіну, перетворюється на теплову, температура в роздертому баку стрибкоподібно зростає до 400 °С, й авіаційний гас, якого, зважаючи на невеликий час перельоту, залишилось чимало, вибухає. Через півсекунди вогонь під тиском проникає крізь тріщини між крилом та фюзеляжем, підпалюючи рештки пального в головному баку.

Центральну ділянку «ААРОНа» поглинає вогняна куля.

Зіткнення правого крила зі снігоочисником створює крутний момент, що зумовлює розвертання лайнера впоперек злітно-посадкової смуги й одночасне втиснення його лівим крилом у землю. Все разом — тиск і жар від вибуху, колосальні інерційні сили, що виникли після різкого розвертання, а також опір крила, що вперлося в землю, — породжує перевантаження, які під час проектування «ААРОНа 44» не було передбачено. З моторошним скреготом літак розколюється на три частини, руйнуючись у двох місцях: одна лінія розриву проходить за крилами, друга — за півметра до місця з'єднання крила із фюзеляжем.

Тим, хто летів у хвості лайнера, щастить. Через стрімке гальмування й розвертання, сили, що діють на цю ділянку літака, є найбільшими. Одинадцять пасажирів і двоє членів екіпажу гинуть миттєво, не встигнувши злякатися: інерційні сили настільки потужні, під їхньою дією шийні хребці жертв розкришують, немов у каменедробарці.

Ці ж самі сили розвертають задній уламок «ААРОНа» хвостом уперед і тягнуть через засніжене летовище на південь,

просто під ворота допоміжної пожежної станції. Фюзеляж із тринадцятьма мертвими тілами, що перед розколом хапнув у розірваних баків трохи гасу та вогню, вкривається плямами кволого полум'я.

Пасажирам центральної частини лайнера щастить менше. Вони переживають момент зіткнення, але вже наступної миті підлога під ними вибухає, харкаючись полум'ям і гасом, заповнюючи кожен кубічний сантиметр простору озвірілим вогнем, — детонує центральний паливний бак. Дев'ятнадцятеро людей, відчайдушно волаючи, засмажуються живцем; вони не розуміють, що відбувається, але встигають усвідомити, що по них прийшла смерть. У сімох із них, найвитриваліших, серця б'ються протягом п'яти секунд після того, як шкіра прогорає до кісток.

Середній уламок «ААРОНа» підминає під себе рештки кабіни, грейдер «Øveraasen'а» і, залишаючи позаду широкий вогняний слід і шматки лівого крила, котиться на південний захід, урешті-решт зупиняючись у центрі посадкової смуги.

Двадцятеро, що лишились у носовій частині літака, — сімнадцять пасажирів, старша стюардеса Вероніка Морель і пілоти — мають найвищі шанси вижити в катастрофі. Носовий уламок вислизає із розжареної кулі, що заковтнула середню частину лайнера, не нахапавшись полум'я. Відколовшись, ніс літака мчить по снігу паралельно із руліжною доріжкою Новембер-Танго до смуги 04L-22R, поступово розсіюючи колосальну кінетичну енергію. На відміну від хвоста в носовій частині «ААРОНа 44» немає рулів висоти чи вертикального стабілізатора, що перешкодили б обертанню, й уже за кілька секунд десятиметровий фрагмент фюзеляжу починає котитися, прокручуючись навколо своєї осі. Людей метеляє, немов у центрифузі.

Найпершим гине молодий Метью Ріґґсон. Ще під час зіткнення з «Øveraasen'ом» паси безпеки не втримують тіло

високого й худого другого пілота, його тулуб прослизає вперед, і двадцятишестирічний бельгієць врізається головою в центральну панель кабіни. Від удару череп розкришується на дрібні осколки, половина з яких тоне в мозку.

Двох пасажирів, що сиділи на місцях 6A та 6C, разом із сидіннями викидає через діру у фюзеляжі. 6A вмирає миттєво, ламаючи шию внаслідок удару головою об землю. 6C приземляється на плече, перекочуючись, пролітає метрів п'ятдесят і витягується на снігу за кілька кроків від забризканої палаючими уламками посадкової смуги. Під час падіння бідолаха ламає хребет у чотирьох місцях, через що лежить у немислимій для здорової людини позі. Він скидається на викинуту у смітник, нікому не потрібну стару ганчір'яну ляльку. За секунду після падіння 6C починає волати. Двоє працівників наземних служб, які на момент катастрофи розчищали світлові табло на перетині доріжки Ліма-Ромео та смуги 04L-22R, згодом розказуватимуть: якби не бачили все на власні очі, нізащо не повірили б, що людина може видавати такі звуки. Через шок і біль зойки пасажира із 6C змахують на поєднання десятикратно посиленого реву переляканого осла й скавуління собаки, що потрапила під колеса вантажівки. Крики тривають півхвилини, після чого обриваються.

Незважаючи на те, що решта, п'ятнадцятеро, пасажирів опиняється ніби в барабані пральної машини, що працює на віджим, вони все ще можуть вижити. І вони вижили б, якби перед зіткненням з «Øveraasen'ом» усі п'ятнадцятеро були пристебнутими до крісел. У салоні будь-якого літака трапляються розумники, які презирливо пирхають, коли вмикається табло «Застебнути ремені». Чи то під час зльоту, чи то під час заходу на посадку завжди є «герої», що летять непристебнутими, бо, мовляв, нічого з ними не станеться й узагалі правила безпеки написано для мудаків. У носовій частині «ААРОНа», що відділилась від сповитого

полум'ям центрального уламка, таких аж троє: місця 2A, 3C і 4E. Після зіткнення відірваний фрагмент фюзеляжу, перекочуючись, мчить полем. Пристебнутих людей то притискає до крісел, то тягне із них геть. Вони перелякані до смерті й добряче потовчені, але живі... поки салоном не починають літати троє довбнів, які вважають себе розумнішими за проектувальників літаків. Під час першого оберту пасажирів 2A, 3C та 4E вириває з крісел і з силою торохкає об дах салону. Вони швидко конають, потрощивши шиї і розбивши голови, однак історія на цьому не закінчується. Під час наступних обертів фюзеляжу їхні мертві тіла продовжують літати салоном, наче гумові снаряди, зриваючи голови, проламуючи грудні клітки і градом ударів забиваючи на смерть пристебнутих пасажирів. За хвилину, на момент зупинки передньої частини лайнера між доріжкою Альфа-Хотел і смугою 04L-22R, із п'ятдесяти двох пасажирів і членів екіпажу рейсу 1419 живими лишаються тільки четверо: командир екіпажу Радислав Ротко, стюардеса Вероніка Морель і двоє пасажирів, що спромоглися вціліти під час колотнечі в носовій «центрифузі» — юрист-коротун із місця 1A і невисока тринадцятирічна школярка з місця 5G. Усі четверо в надзвичайно тяжкому стані.

...У західній частині аеропорту Париж-Північ повітря розтинає завивання сирен. Від головної пожежної станції, затоплюючи хуртовину пульсуючим синім світінням, до місця аварії поспішають пожежні машини.

Незаймано-біла завірюха змішується з густим чорним димом.

Розділ II

12

13 лютого 2013, 23:04 (UTC +2)
Печерськ, Київ

У спальні панувала темрява — крізь щільно запнуті портьєри не пробивався жоден промінь. Монолітну пітьму розбавляли лише зеленкуваті цифри електронного годинника, що стояв на тумбі наполовину розвернутим до ліжка.

Анатолій Захарович Рева глухо зітхнув, розклепив очі і глипнув на складені з кислотно-зелених рисочок цифри, які, здавалося, повисли в темряві.

23:04.

«Уже ж був заснув...» — сердито подумав чоловік, масуючи ліву частину грудей. З рота неприємно тхнуло алкоголем.

Важкість, що розповзалась по тілу від грудей до кінцівок і вгору по шиї, наштовхнула на думку про те, що його розбуркала чергова екстрасистолія[1] — серце завмерло на хвильку, а тоді, немов схаменувшись, гупнуло з подвійною силою, викликавши малоприємне відчуття, яке Анатолій Рева про себе називав «важкою кров'ю». Таке визначення навряд чи припало б до смаку кардіологам, адже екстрасистолії

---

[1] Екстрасистолія — несвоєчасне скорочення серця чи окремих його камер. Вияви екстрасистолії: коротка пауза у серцебитті, надалі — потужний компенсаторний викид крові, що іноді спричиняє виникнення неприємних, можливо, болючих відчуттів. Екстрасистолії трапляються у 60—70 % людей. Факторами ризику появи екстрасистолії є стрес, куріння, а також уживання алкоголю, міцного чаю й особливо — міцної кави.

і супутні їм проблеми ніяк не пов'язані з кров'ю, однак щоразу після потужного компенсаторного «бух!», що стрясало груди, Реві здавалося, наче його кров загусає, важчає, перетворюється на клейкувате желе, через що серце не може її проштовхнути й ошаліло буцкає, прокочуючи задерев'янілими артеріями ударну хвилю.

Останнім часом екстрасистолії почастішали, особливо посеред ночі, хоча Захарович тим не переймався. У грудні йому виповнилося шістдесят два — нічого дивного в тому, що серце почало вередувати. Крім того, Анатолій Рева знав, що самі по собі екстрасистолії не є небезпечними: вони, очевидно, передвісники серйозніших проблем із серцем. От тільки скільки йому там залишилось. Рева думав, що коли ті серйозні проблеми виникнуть, йому й так прийде час помирати.

23:04... Ніколи раніше відчуття «важкої крові» не підкидало його так рано. Зазвичай екстрасистолії починали гупати під ранок, приблизно між четвертою та п'ятою годинами. А сьогодні Реву розбудило до півночі. Щойно подумавши про це, Анатолій Захарович збагнув, що на цей раз усе інакше. Важкість у руках є, а пришвидшеного ритму немає. Він насилу вловлював серцебиття під рукою, що масувала зажирілі груди.

Удруге тяжко видихнувши, Рева ривком сів на ліжку, підтягнувши ступні до великого живота. «Що за фокуси?..» — сонливість наче вітром здуло. Незнайоме відчуття — особливо незнайоме відчуття в ділянці серця — будь-кого насторожить.

«А раптом так починається інфаркт?»

Чоловік приклав великий палець до лівого зап'ястка. Серце клацало рівно, але кволо. Він кілька разів глибоко вдихнув і видихнув, відчуваючи, як серцевий ритм сповільнюється, а удари сильнішають. Ніби все нормально, це точ-

но не інфаркт, та неспокій не вивітрювався. Рева щось відчував, щось гнітило його, хоч і не міг утямити, що саме.

«Мабуть, якась херня наснилася», — вирішив Анатолій Захарович і тут-таки почув, як внутрішній голос, протискуючись крізь трансформаторне гудіння в голові, насмішкувато припустив: «*...а може, хтось просто перебрав...*»

Рева гнівно хекнув і по-бичачому мотнув головою. Бути такого не може! Звісно, він добряче заклав за комір — протягом цілого дня після повернення з Франції все керівництво АНТК ім. Аронова пиячило по-чорному. Рева вихлебтав коньяку та віскі не менше за інших, значно молодших колег, але міру свою знав. Власне, Захарович міг пити, як верблюд, що місяць без передиху чвалав пустелею, і при цьому практично не п'яніти, чим дуже пишався. Анатолій належав до вимираючого виду функціонерів, виплеканих у період дрімучого застою в СРСР: вимогливий, відповідальний, відданий роботі, — зазвичай він не вживав. Зате коли в АНТК ім. Аронова завершували випробування щойно збудованого літака, коли чергове дітище концерну після сотень прискіпливих тестів та перевірок отримувало сертифікат типу і керівники підрозділів збирались за одним столом, щоб відзначити успіх, директор починав жерти в три горла, вливаючи в черево таку кількість алкоголю, яка будь-який інший організм увергнула б у безпробудну кому. На роботі наприкінці 90-х хтось навіть вигадав анекдот: «Знаєте, чому в Захаровича у дворі немає бомжів?.. Бо коли вони йому набридли, він почав з ними бухати, і бухав, аж поки не перепив усіх до смерті».

Середа, 13 лютого — наступний день після початку комерційної експлуатації літаків «Аронова» компанією «Франс Континенталь», — була саме тим днем, коли пан Рева дав собі волю і розслабився на повну. Авіатори почали пиячити о десятій ранку і до дев'ятої вечора спорожнили півтора десятки пляшок французького коньяку, серед яких був

і «Courvoisier», і «Hennessy», і навіть одна пляшка «Remy Martin Louis XIII» за ціною двадцять чотири тисячі гривень. Поки шофер завозив боса на квартиру, Рева підрахував, що за день вони висмоктали пійла тисяч на сто. (Захарович вирішив не їхати до Іванковичів, села неподалік одеської траси на півдні від Києва, де рік тому збудував собі розкішний особняк. Рева передбачав, що його дружині буде глибоко по цимбалах, що вони там запустили у Франції, і вона, побачивши, у якому стані причвалав її благовірний, поза всяким сумнівом, влаштує йому завершальну сцену з фільму про останні дні Помпеї. Захаровичу було і зле, і добре водночас, він не хотів ніяких сцен, ніякої Помпеї, через що слушно розсудив, що краще переночувати в київській квартирі, розташованій на сімнадцятому поверсі висотного будинку за кількасот кроків від станції метро «Печерська».)

Порівняно із сьогоднішньою гулянкою вчорашня вечірка, організована французами у великій залі для нарад на другому поверсі головного офісу «Франс Континеталь» у Парижі, виглядала дешевим ранком для дошкільнят. Чи то через вроджену європейську скнарість, чи то з яких-небудь інших причин керівництво компанії влаштувало для української делегації шведський стіл іще більш убогий, ніж той, який пропонували пасажирам у залі відправлень аеропорту Париж-Північ. Із закусок були лише фрукти й мікроскопічні канапки, такі крихітні, що навіть найбільша в довжину ледве перекривала дві фаланги вказівного пальця. (Пізніше на борту «ААРОНа 44» VIP-конфігурації, що перевозив членів правління АНТК ім. Аронова та півдесятка лояльних журналістів назад до України, тверезий і тому трохи злий Григорій Авер'янов — права рука Анатолія Реви, перший віце-президент і за сумісництвом виконавчий директор транспортної авіакомпанії «Авіалінії Аронова» — раз по раз повторював, що «...хай би в тих жабоїдів цюцюр-

ки були, як оті бутерброди», провокуючи напади реготу у всіх, хто був на літаку. Сміх спричиняла не сама фраза, а те, як Авер'янов її проказував. Росіянин за походженням, Григорій Авер'янов, хоч і зміг вивчити українську, але досі говорив з акцентом і з натугою вимовляв неслухняне українське слово «цюцюрка».) З алкоголем на французькій вечірці зовсім не склалося. На вибір пропонували недоречне для зимової пори року мартіні, кислувате п'ятиєврове вино або вичахле шампанське, й — о, Боже, у самому серці Франції! — жодної пляшки марочного коньяку. Останнього Рева французам не пробачив. Вилучивши момент, коли вони з Ґуеріном опинилися віч-на-віч, Анатолій Захарович натякнув директору, що «Франс Континенталь» з такої нагоди могла б розщедритися на дорожчу випивку. Жан-Робер здивовано глипнув на українського колегу і нічого не відповів. Він не зрозумів, або вдав, що не зрозумів Реву.

Сидячи в позі Будди посеред свіжозастеленої, ще не вим'ятої постелі, президент Державного підприємства «Аронов» із незрозумілою для себе самого зловтіхою пригадав, що майже весь політ до Києва вони з колегами тільки й говорили, що про скупість французів.

— Свинство, — грузнучи в одному з глибоких шкіряних крісел, розміщених уздовж бортів VIP-літака, бідкався Захарович. — Ти розумієш, Гришо, натуральне, бляха, свинство! Хер з ними, з бутербродами! Але алкоголь?! Ти таке колись бачив, Гришо? Як у столовій!

— Пф-ф, навіть згадувати не хочеться, Захаровичу, — підтакував Авер'янов.

— Невже так важко було накрити нормальний стіл?..

Гриша Авер'янов, надимаючи щоки, кивав.

Зате в Україні авіатори надудлилися і за себе, і за французів. Згадка про те, як смачно пройшов день, остаточно розвіяла незрозумілу тривогу. Анатолій ніжно погладив

волохатий живіт і на хвильку поринув у роздуми: «Дивина яка... — філософствував Рева, промацуючи набряклими очима щільну, схожу на чорний шовк, темряву у спальні, — і чо' воно так? Така нація, такі напої, а пити зовсім не вміють. Не цінують... — плачливе зітхання. — Куди тим французам до нас».

Переконавшись, що сонний, насичений етиловими випарами мозок здійняв фальшиву тривогу (із серцем нічого лихого не коїться), Анатолій позіхнув і відкинувся на подушку. В ту ж мить у животі заклекотало, немов у чайнику, що закипає, і до горла підступив терпкий ядучо-кислий клубок.

«Ого, які фінти!» — Захарович наморщився, машинально стискаючи губи та блокуючи стравохід. «Фінти» йому явно не сподобалися. Знехотя він визнав, що переоцінив власні сили й із організмом не все так добре, як би йому хотілося: чорт забирай, він таки перепив! За своє життя Анатолій Рева лише раз блював, перебравши горілки; було це давним-давно в далекому 1965-му, коли Толік навчався у 8-му класі житомирської середньої школи № 2. Відтоді Толік, по-перше, навчився правильно пити, закусюючи; а по-друге, набрав маси — нині Рева важив центнер із лишком, що відчутно підвищило здатність організму всотувати алкоголь без руйнівних наслідків для тих, хто навколо цього організму знаходиться.

Утримавши відрижку під кадиком, Анатолій Захарович спробував заплющити очі. Від того тільки погіршало. Голову закрутило скаженим вихором, на секунду Захаровичу здалось, наче щось вирвало його з теплої спальні й вкинуло в тельбухи невидимого торнадо. Темрява підсилила просторову дезорієнтацію, і Рева взявся нестямно жмакати долонями простирадло, відчуваючи, як блювотиння теплою в'юнкою змією лізе вгору стравоходом.

«Ну, ти подивись! Дожився!» — викривив губи, відкривши частокіл міцно зціплених зубів; Захаровичу стало гидко

й трохи соромно через те, що от-от повториться дійство, якого не траплялося з 8-го класу. А тоді він згадав про хрумкі, незаймані простирадла (у квартирі на Печерську, по суті, ніхто не жив; улітку тут зупинялась, повертаючись із навчання з Лондона, його дочка від першого шлюбу, два чи три рази протягом року ночував він сам, а решту часу житло пустувало) й уявив, що влаштує йому дружина, якщо він зронить кілька «кулеметних черг» просто посеред чистенького ліжка. Рева запанікував; не розціплюючи зубів, він скинув ковдру, скочив на ноги і, шльопаючи босими ступнями по дорогому паркету, побіг до ванної.

Повернення у вертикальне положення і яскраве світло, підсилене глянцевими білими кахлями ванної кімнати, дозволили Анатолію швидко оговтатися.

«Темрява! Все через кляту пітьму», — зрозумів він. Щойно очі змогли зачепитись за який-небудь орієнтир і послати до мозку недвозначну інформацію про місце розташування тіла в просторі, вестибулярний апарат вгамувався і нудоту ніби рукою зняло. Хоча в животі, під діафрагмою, досі глухо клекотало.

Ванна блищала чистотою. Спираючись на вмивальник, Захарович роздивлявся власне відображення у дзеркалі: набубнявілі мішки під очима, неохайна злежала щетина, посічені капілярами очні яблука.

— Яка пика... яка пика... Ви тільки погляньте, панове! — крізь зуби з'єхидничав він. — У темному під'їзді не відрізниш від задниці!

Блідо-жовту шкіру обсипало бордовими крапками. На вилицях цятки проступили настільки щільно, що практично зливались у суцільні латки. Дружина постійно торочила, що в нього підвищений тиск, але Захарович уперто не йшов на прийом до кардіолога. Ну, наче він не знає, що в нього тиск! Упродовж тих трьох місяців, поки тривали переговори з «Франс

Континенталь», його не раз припирало, часом по двічі на день: зашийок наливався свинцем, зазвичай набряклі, завтовшки з олівці вени на тильних боках долонь ставали тоншими за нитки, а в голові гуло так, що вуха закладало. Аби вона знала про екстрасистолії, то взагалі згризла б його до хребта.

Захарович опустив погляд на раковину, проте не відходив від дзеркала, дослухаючись до організму. Нових позивів до блювання не було. Не відчувалося запаморочення чи нудоти. Він почувався добре, наскільки добре може почуватись шістдесятидворічний чоловік, який увесь день пиячив, а потім невідь через що підірвався з ліжка, проспавши менше години.

Усе ж, поміркувавши, Рева вирішив не ризикувати. Попри всі досягнення й регалії, незважаючи на показну суворість у спілкуванні з підлеглими, президент-генеральний-конструктор ДП «Аронов» не був надміру пафосним, глибоко в душі лишаючись звичайним хлопцем із села (батьки Толіка переїхали до Житомира, коли малий перейшов до п'ятого класу). Захарович відступив на крок від рукомийника, розвернувся і став на коліна, правою рукою обхопивши унітаз. По тому схилив обличчя над «філософською чашею», рішучим рухом застромив два пальці лівої глибоко в горлянку і гучно виригав, обдавши долоню гарячим блювотинням.

— Отак краще, старий дурню, — пробурмотав він, віддихуючись. — Значно краще, — з пальців стікав густий коричнюватий слиз. — Тепер можна й поспати.

Секунд п'ятнадцять він стояв, згорбившись над унітазом, упершись ліктями в обідок і тупо дивлячись на оббльовану руку. Потім рвучко піднявся, витер туалетним папером лице й долоню і натиснув на кнопку зливу. Зашуміла вода.

Вимкнувши світло, Захарович почовгав назад до спальні. Годинник показував 23:16. Минуло дванадцять хвилин із часу катастрофи «ААРОНа 44», бортовий номер F-CGZE,

хоча Захарович цього, певна річ, не знав. На цю мить Жерар Пеллерін, зважаючи на те, що Ґастон Луї Лем'єр перебував у стані, близькому до кататонічного ступора, перебрав керівництво аеропортом Париж-Північ на себе й уже знав, що в катастрофі рейсу 1419 загинуло не менше тридцяти людей: рятувальники встигли витягти з-під уламків три десятка понівечених тіл.

Перед тим як улягтися на ліжко, Рева переконався, що обидва його мобільні телефони вимкнено. Чоловік досі не міг збагнути, що розбудило його (*а щось же мало розбудити!..*), і тому відчував легке пригнічення. Страшенно хотілося виспатись.

Лежачи на спині й зануривши погляд у чорноту, за якою ховалася стеля, Захарович примусив себе думати про щось хороше. Наприклад, про те, чи дадуть йому Героя України за оборудку із французами. Майже напевно, що дадуть. Чорти б вас усіх ухопили, кому, як не йому? Ніколи раніше європейська авіакомпанія не літала на спроектованих і виготовлених в Україні літаках...

13

13 лютого 2013, 23:04 (UTC +2)
Микільська Борщагівка, Київ

О 23:04 Діану Столяр розбудило морозне поколювання між лопатками — хтось наче дмухнув холодним повітрям від шиї вниз уздовж хребта. Вона звела голову і перелякалась, схопивши руками порожнечу там, де мав би бути її син. Та вже наступної миті заспокоїлась: Даня повзав по дитячому гумовому килимку за два кроки від дивана, на якому вона дрімала. За півметра від хлопчика, аристократично схиливши кошлату голову, сидів Грубодупенко, задерикуватий і свавільний

котяра, який, як завжди, о дев'ятій повернувся з гульок вечеряти. Попервах, три роки тому, коли Діана підібрала його на смітнику біля під'їзду, Грубодупенко був милим і пухнастим кошенятком, якого в перший же день після «всиновлення» нарекли Рижиком. Жінка якось проґавила той момент, коли Рижик вимахав в абсолютно некеровану шестикілограмову звірюгу з очевидним нахилом до насильства і деспотичними замашками, якого ненавиділи всі коти й сусіди в радіусі трьох кварталів. Грубодупенком його почали величати на другому році життя, і відтоді ця кличка повністю затерла «ванільне» перше ім'я, дане під час «усиновлення».

«Господи», — Діана зиркнула на настінний годинник і зрозуміла, що, сидячи, проспала цілу годину. Вона присіла на диван заколисувати меншого сина відразу по десятій вечора, а потім... вирубилась. Жінка провела рукою перед очима і кліпнула, переконуючись, що їй не ввижається: Грубодупенко притих навпроти Данила і зацікавлено спостерігає, як малюк грається камінцями, привезеними з минулорічної, першої у його житті поїздки до моря. Десь півроку тому Даня, підкоряючись притаманній його вікові непереборній жазі пізнавати світ, ледь не задушив Грубодупенка. Не зі зла, просто перевіряв, скільки коти можуть витримати без повітря. Рудого врятував збіг обставин. Діана смажила рибу на кухні, дивуючись, куди запропастився котяра: зазвичай під час приготування вечері його від стола бульдозером не відтягнути, тим більше, коли готують рибу, а тут — навіть не нявкне. Непокоячись, що рудий бандит якимось чином прослизнув на балкон, звідки успішно спікірував на подвір'я, вона почала його кликати... За хвилину до того Даня заскочив кота сплячим і, скориставшись такою кричущою безпечністю, розпочав експеримент. Почувши голос мами, він утямив, що їй потрібен котик, і приволік Грубодупенка на кухню, так би мовити, не припиняючи процесу — не розчіплюючи рук.

На той момент, коли хлоп'я підступило до плити, гордовито виставивши (все ще тримаючи за шию) кота перед собою, Грубодупенко здався — припинив пручатися.

— Иця! Ма! Иніс... Иця! Иця!

Ліве око Грубодупенка страхітливо випирало з очниці (праве він утратив під час бійки із сусідським котом), передні лапи безсило звисали вздовж тіла, задні волочились підлогою.

— Даню! — Діана не знала, сміятись чи плакати, видираючи зм'якле тіло з рук сина. — Відпусти! Так не можна — задушиш його!!

Грубодупенко оклигував півдня. Через тиждень після невдалої спроби асфіксії сталась нова ескалація конфлікту. Відтоді, як навчився ходити, Даня не давав спокою Грубодупенку: бувало, що по кілька разів на день заганяв кота під диван, а потім сам же намагався його звідти витягти. Проблема полягала в тому, що диван був низьким, шестикілограмовий котяра ледве залазив під нього, а це означало, що Данило оббігав довкола канапи швидше, ніж кіт під нею крутився. Одного чудового червневого дня Даня загнав Грубодупенка під диван, зайшов з тилу і спробував витягти за хвіст. Кіт шипів і борсався, хлоп'я ніяк не могло вхопити хвоста, а тому просунуло ручку глибше і вчепилося в те, що в Грубодупенка під хвостом. До цього моменту, попри кепський характер, Грубодупенко не займав дітлахів, певно, не вбачаючи в них достойних суперників, а можливо, усвідомлюючи, що людські дитинчата поводяться так нахабно не від великого «ума» і їм слід пробачати. Зате після того як Даня спробував витягти його з-під канапи за яйця, ера пробачливого нейтралітету скінчилася... Даня ревів голосніше за сирени, якими сигналізували про наліт німецьких бомбардувальників під час Другої світової війни. Чути було на весь під'їзд. Коли налякана до смерті Діана ввірвалась у кімнату, Грубодупенко сидів у хлопчика на голові й ошаліло кусався. Віддерши кота від

роздряпаної голівки, жінка подякувала Богові, що малюк залишився зі скальпом. З того часу Данило і Грубодупенко перебували в стані холодної війни, тож Діана неабияк здивувалась, побачивши, що кіт і хлоп'я вмостились на відстані півметра, не виявляючи агресії. За той час поки вона клювала носом на канапі, впершись підборіддям у груди, ця парочка могла перетворити спарену з кухнею кімнату на декорації для фільму про облогу Сталінграда, але цього не сталося. Даня бавився камінцями, а кіт наглядав за ним, неначе паж за родовитим шляхтичем.

Діана страшенно не любила, коли Данило вивалював на підлогу півкілограма дрібних мушель і камінчиків, оскільки малий ніколи сам їх не прибирав, і потім камінці валялися по всій квартирі — у складках дивана, у ліжках, в одязі, у взутті, у чашках і тарілках, необачно залишених на критично малій висоті (протягом перших двох із половиною років шлюбу, коли стосунки у сім'ї були відносно нормальними, вони з чоловіком називали цю висоту «межею тотального винищування» — висота табуретки плюс п'ятдесят сантиметрів: будь-яка річ, залишена нижче цієї позначки, мала зникаюче малі шанси зберегти структурну цілісність), але не забороняла сину ними гратися. Майже три місяці Діана самотужки давала раду собі, двом малолітнім шибайголовам і напівдикому забіяці-коту. Вона готова була дозволити їм гівном бавитися, аби лише викроїти хвилинку вільного часу та зайнятись своїми справами або просто відпочити.

—Дань... — притишено покликала жінка. Нуль на масу. — Данило! — голосніше й суворіше, та все ж не настільки голосно, щоб розбудити старшого — чотирирічного Артема, який уже дві години, як бачив сни в ліжечку. — Час спати.

Грубодупенко блимнув єдиним оком на хазяйку, кілька разів лизнув плече, підвівся і перевальцем почалапав у на-

прямку батареї. Мовляв, пост здав, приймай спиногриза, за час чергування надзвичайних подій не трапилося.

Данило повернув до мами зосереджене личко і пролопотів:

— Амі, амі! Ла-ли... аюся, — а тоді дуже чітко й захоплено: — Мо-ре!

За місяць Данилові виповниться два роки, але він досі не розмовляє. Точніше — він говорить дуже багато як для дворічного, але ніхто його не розуміє. «Море» було його першим словом, і поки що одним із двох, значення яких можна було зрозуміти, не звертаючись за допомогою до логопеда чи команди дешифрувальників із СБУ. Другим словом було «Гена» — таткове ім'я. І це бісило Діану, доводило її до сказу, бо слово «мама» з невідомих причин Даня ігнорував. Він знав його, розумів, що воно означає, але чомусь вимовляв неохоче.

— Так, море, — усміхнувшись, повторила Діана. — На морі було гарно, правда? — але посмішка згасла, щойно погляд пробігся по розсипаних на підлозі морських камінцях. Ще одна причина, через яку жінка незлюбила гальку й мушлі (і про яку навмисно уникала думати), полягала в тому, що камінці Даня назбирав з Геною, і саме Гена наполіг, щоб вони притягли весь цей баласт додому.

— Ходи до мене, — вона простягла руки, запрошуючи сина до себе на коліна. Спроба № 2: можливо, цього разу вдасться заколисати бешкетника раніше, ніж заснути самій.

— Амі! Мо-ре! Аюся, — Даня насупився, показуючи, що не хоче спати, а хоче гратися.

— Гаразд, добре, можеш взяти камінці із собою.

Малюк просяяв, компромісний варіант його цілком влаштовував, на мить зосередився, вибрав два гладенькі камінці (один завбільшки з куряче яйце) і тільки тоді поліз до мами на коліна.

— Море... — прошепотів він, умощуючись зручніше. Це слово не сходило з його вуст із серпня минулого року:

враження від тритижневого відпочинку у Феодосії були настільки сильними. Для Діани воно стало болючим нагадуванням про останні сонячні дні у сім'ї, про час, коли все було нормально, не те щоб добре, але о'кей — як у всіх; коли Гена ще був поряд і одна згадка про його довгообразне обличчя не викликала в неї рвотного рефлексу.

Куди не глянь, усе нагадувало про Гену. Діана починала тихо ненавидіти своє житло — затишну двокімнатну квартирку у ведмежому закутку на південному заході Києва. Все в ній, абсолютно все — посуд, меблі, запахи, навіть подряпини на стінах, — наче електромагніт, відхиляло її думки і воскрешало в пам'яті образ чоловіка. Зрештою, а чого вона хотіла? Не минуло й трьох місяців відтоді, як вона випакувала Геннадія.

Заколисуючи сина (Даня згорнувся клубочком, стискаючи в долонях по камінчику і з останніх сил намагаючись не заснути), Діана прикусила губу. Рішення спровадити чоловіка не було поквапливим, вона гарно все обміркувала й зважила, та, попри це, щойно за Геною, грюкнувши, зачинилися двері, пошкодувала про те, що вчинила. Сумніви не полишали ні на мить, підлотні думки «а що якби...» і вдень, і вночі розпирали зсередини голову. Неймовірно важко жити, продовжувати займатись буденними справами, терзаючись через вимушений, малоприємний вчинок, і водночас із цим усвідомлювати, що інших варіантів не було: вона не могла не вигнати того телепня. Просто не могла. Навіть зважаючи на те, що п'ять років була з ним у шлюбі і народила від нього двійко дітей — двох чудових, але таких різних хлоп'ят.

Діана нізащо не наважилася б вказати Гені на двері, якби не вірила, що він не спробує повернутися. І Гена справді пробував, разів п'ять чи шість. Спершу — через тещу, Діанину маму, котра мала слабкість до поетів і завжди ставала на бік зятя (чим, природно, дратувала дочку). Всі спроби з тріском

провалилися. Потім — намагався дотелефонуватись, але Діана вперто не відповідала. Коли стало зрозуміло, що поговорити по мобільному не вийде, Гена вирішив перехопити Діану на дитячому майданчику, але жінка відвернулась і, тягнучи за собою здивованих хлопчаків («Гена! Гена!» — кричав молодший; старший тільки вдома запитав, чому вони не можуть побачитися з татком), швидко закрокувала геть.

За іронією долі Гена полишив спроби примиритися якраз тоді, коли Діана готова була йому пробачити. Востаннє він дався знати 2 січня і, певно, шокований тим, що дружина таки відповіла, довго мовчав. Зрештою задерев'янілим від похмілля язиком він пролепетав куце привітання, а наприкінці ледь чутно проказав:

— Я люблю тебе, Діано.

— Це минеться... — відповіла вона і поклала трубку. На очі навернулися сльози. Діана не любила його, давно не любила. Не можна мати до людини теплі почуття після п'ятьох років спільного з нею життя, котре й співіснуванням не назвеш, радше якоюсь аномальною формою симбіозу між представниками одного виду; особливо, коли єдина здібність цієї особини, що хоч трохи заслуговує на увагу, — це недовершене вміння римувати слова; особливо, коли протягом останніх двох років ця людина почала регулярно зазирати в пляшку, шукаючи натхнення (писака недороблений), і особливо після того, що сталось на тому клятому сайті. І все ж вона бажала, щоб Гена повернувся. Хочеш ти цього чи ні, але ріка, яку називають часом, упродовж п'яти років залишає в тобі чимало намулу. За п'ять років людина, що постійно товчеться поруч, обплітає тебе зв'язками-щупальцями і немає способу враз обірвати ці зв'язки. Особливо, коли у вас двійко таких чудових дітлахів. Діана знала, що навряд чи надалі поважатиме Геннадія як чоловіка, про секс із тим засранцем узагалі не йшлося (*о-о, ні, дзуськи! не в цьому*

житті і не на цій планеті!..), але й життя без нього не уявляла, крім того, зараз їй, як ніколи, потрібна допомога. Жінка вирішила, що під час наступної спроби обов'язково пробачить Геннадія, однак... наступної спроби чоловік так і не зробив. Після 2 січня Гена більше не приходив, не телефонував і не намагався зв'язатися з нею через родичів.

Даня позіхнув, роззявивши рота, наче удав, хоча очей уперто не стуляв.

— Данило Геннадійовичу, ви спати збираєтесь чи ні?

— Аюся! Ати-ати, — відповідь нібито виглядала ствердною, от тільки головою хлоп'я гойдало заперечно.

— Спи. Заплющуй оченята і спи. А то зараз із коридора прийде старий дід і забере тебе у свій мішок!

Данило Геннадійович умить склепив повіки, аж лоб побрижився. Крихітні пальці конвульсивно стиснули гладенькі камінці.

«Як добре, що ця дурнувата оповідка поки що діє», — подумала Діана. Зі старшим це вже не проходило. Правда, старший укладався без проблем.

Через кілька хвилин, так і не випустивши з рук камінці, Даня заснув. Жінка віднесла його до спальні й уклала на завеликому поки що лежаку. Кілька секунд постояла, милуючись по черзі обома синами, що спали на зіставлених упритул ліжках, підіткнула ковдру Артемові і повернулась до великої кімнати.

Діана вилізла з ногами на диван, задерла голову на годинник, а тоді похмуро зиркнула в напрямку кухні. Треба змусити себе насмажити на ранок котлет. Завтра необхідно стільки всього встигнути!

Наступного тижня Діана виходить з декретної відпустки і повертається на роботу. До народження Артема вона працювала менеджером зі зв'язків з іноземними замовниками у відділі маркетингу, продажу та післяпродажного обслуго-

вування ДП «Аронов». Займалась просування «ААРОНа» на європейському ринку, зокрема у Франції, бо у школі, крім англійської, вивчала французьку. Два дні тому, у понеділок, їй зателефонував начальник відділу і розповів, що на носі контракти з Болівією, «Cubana» замовляє ще п'ять літаків, а це означає купу паперової роботи, і ненав'язливо натякнув: якщо хоче повернутися, то мусить виходити зараз, через півроку чи навіть через місяць її не чекатимуть. Начальник безцеремонно пояснив, що після смерті її батька, Родіона Столяра, ніхто не триматиме Діану в ДП «Аронов» просто так. Жінка образилась, але погодилась, розуміючи, що не зможе вічно жити на отримані у спадок від батька гроші, ба навіть зраділа, оскільки протягом останніх трьох місяців домашня рутина кісткою стала в горлі. Без Гени вона поволі перетворювалась на вдосконалену модифікацію кухонно-прибирально-за-дітьми-доглядального комбайна.

Діана відвела погляд від кухні і спробувала відтіснити думку про те, що треба ставати до плити: з наступного понеділка вона на роботі, вранці слід відвести малих у дитсадок, а отже, їжу потрібно приготувати сьогодні, бо завтра їй буде ніколи. Обоє — й Артем, і Данило — підуть до садка вперше. Даню не віддавали раніше, бо був малий, а Артем не ходив через те, що у віці двох з половиною рочків у нього діагностували бронхіальну астму, і лікарі порадили не квапитись. Протягом минулих п'яти місяців повторних нападів не було: схоже, хвороба відступила (лікарі попереджували, що з дитячою астмою так часто буває), хоча Діана все одно хвилювалася.

Обхопивши коліна руками і прихилившись боком до спинки дивана, жінка обдумала все, що має зробити завтра: нагодувати малих, без поспіху зібрати їх, зайти до лікарні та забрати історію хвороби Артема, завести синів до садка, залишити Даню на годину-півтори в ясельній групі, після

чого владнати справи з медсестрою, яка, ймовірно, почне впиратися, дізнавшись, що в Артема траплялися напади астми. За меншого Діана не турбувалася: Данило був ще тим урвиголовою — себе образити не дасть. Зате від спроби уявити, як адаптуватиметься в дитячому садку її старший син, жінка несамохіть скулилась. Вона боялась нових нападів, і разом з тим розуміла, що не має вибору: чистьоху Артема конче потрібно було здавати в дитсадок. І не лише через роботу. Астма розвинулась, коли Артем був достатньо дорослим, він сприйняв хворобу осмислено, що не могло не позначитись на характері. Хлопчина став в'ялим і не по-дитячому замкненим, відсторонився від активних ігор, зосередившись на комп'ютері та книгах (незадовго до того, як йому виповнилося чотири роки, Артем навчився читати), та найголовніше — через астму виникли проблеми із соціалізацією. У свої чотири роки старший син Діани уявлення не мав, що таке дружба. Для нього це слово було ще одним із численної кількості туманних і малозрозумілих понять дорослого світу на кшталт «іпотеки», «алкоголізму» чи «аліментів». Артему чотири роки, йому час навчитись спілкуватися з дітьми, домовлятися, відстоювати свою думку, бо з кожним роком йому все важче вдаватиметься сходитися з однолітками.

Думки про повернення на роботу неминуче привели до спогадів про батька. Протягом 1999—2012 років Родіон Столяр був головним конструктором ДП «Аронов». Саме Столяр 2001-го став ініціатором проектних робіт зі створення регіонального пасажирського літака «ААРОН 44» і до кінця, коли 26 лютого 2007-го лайнер отримав сертифікат типу, залишався керівником проекту. Щоб відзначити заслуги Родіона Столяра, дві літери для назви літака було взято з його імені. Спочатку результати розроблення нового лайнера позначали скупим заводським шифром «проект 44». Коли підняли питання про те, щоб дати літаку нормаль-

не ім'я, хтось з інженерів запропонував сформувати назву з перших літер імен його розробників. Таких було четверо: Анатолій Рева, президент ДП «Аронов»; Олексій Рудик, хрещений батько Діани, у 2000—2008 роках один із заступників Реви, який лобіював «проект 44» в уряді (Олексій Рудик вийшов на пенсію за рік до смерті Родіона); Родіон Столяр і Микола Бахарєв, заступник Родіона, що відповідав за випробування та сертифікацію літака і в Україні, й у Європі. З чотирьох імен, написаних російською, склали назву ААРОН: **А**натолий — **А**лексей — **РО**дион — **Н**иколай. Хтось в АНТК спробував заперечити, мовляв, Аарон — це єврейське ім'я, але на нього зашикали, звинувативши в антисемітизмі. Проект аж ніяк не був пов'язаним із євреями чи Ізраїлем: просто більшості директорів сподобалось звучання нової назви, її затвердили, і лайнер почали просувати під брендом «Aronov AARON 44».

Минулої зими Родіон Столяр несподівано помер на п'ятдесят шостому році життя на третій день після перенесення важкого інфаркту. Діана до крові прикусила губу, згадавши, що не встигла попрощатися з батьком. Вона не могла згадати, коли востаннє перед смертю бачила його. За місяць? За півтора до інфаркту? Він виглядав здоровим і життєрадісним — як завжди, — поки за кілька днів до Нового року їй не зателефонувала матір, повідомивши, що тата непритомного завезли до лікарні. 30 грудня 2011-го Родіон Столяр помер, не приходячи до свідомості.

Пройшло більше року, але й зараз Діана відчула, як очі наповнюються сльозами від згадки про батька. Вона знала, що розчарувала його. Вона любила татка, як нікого іншого, і, попри це, розчаровувала від самого свого народження. Коли Софія Столяр, мама Діани, завагітніла, Родіон страшенно хотів сина. Він безперестану торочив про те, як навчатиме хлопчика літати, спочатку — на планерах, потім —

на одномоторних турбопропелерних літаках, як неквапом плекатиме в ньому потяг до конструювання — магічну здатність вигадувати, а тоді примушувати здійматись у повітря важезні машини з металу. Родіон мріяв, що колись розділятиме із сином ейфорію, дивлячись, як їхнє спільно спроектоване крилате дітище, що пройшло довгий шлях від креслярської дошки до лискучого красеня з алюмінію і композитних матеріалів, уперше розганяється на злітній смузі, стає на крило і підіймається в небеса, втім... народилась Діана. Другої дитини Софія Столяр не захотіла. Родіон обожнював дочку, з того моменту, коли вона заговорила, ставився до неї, як до рівної, але, мабуть, сам того не усвідомлюючи, виховував її наче сина. Діана це знала, відчувала і, незважаючи на безмежну, часто ретельно замасковану любов до батька, постійно бунтувала. Вона не хотіла вступати до Національного авіаційного університету, не бажала йти на роботу до АНТК ім. Аронова, підкреслено не вдягала шолом, гасаючи з Геннадієм на мопеді Києвом, не послухала батька, який просив її почекати і не виходити заміж.

«Боже, якою я була дурепою...»

Поправивши рукою подушку, Діана лягла на спину і прикрила передпліччям очі.

«До біса ті котлети! Завтра якось упораюсь».

М'язи ніг та спини стугоніли від звичної втоми, але сон не йшов. Жінка перескочила думками у завтрашній день — їй, як ніколи, потрібна була допомога. З Геною було б значно легше. Вона лишила б малих на нього, владнала б усі справи з дитсадком. Та й необхідності відправляти Даню й Артема до садка просто зараз не було б. Хлопчаки мали би більше часу, щоб адаптуватися. Але Гена облажався, підставив її — як завжди. Після того, що сталось у листопаді, вона нізащо не зателефонує йому першою.

Діана відчула, як у грудях зростає ядуча суміш образи й неприязні. Гена ніколи нічого не доводив до пуття! Сатанинське вміння обламувати все в останній момент було другою найбільш ненависною Діані рисою характеру її чоловіка. Пальму першості, беззаперечно, утримував тривкий, монолітний сплав нетямущості й ліні, який шість чи сім років тому, ще до одруження, жінка сприймала за незначний (*ага, ще б пак!..*) побічний ефект богемного способу життя молодого й перспективного київського поета на прізвисько Геч. Відновивши в думках події минулої осені, жінка зрозуміла те, що її батько намагався ненав'язливо натякнути відразу після знайомства з Геною: її Геч, гроза численних поетичних слемів, автор двох віршованих збірок і улюбленець шмаркачок, — повний мудак. І що найгірше — Гена подобався людям саме з цієї причини. Худорлявий чувак, що гарно римує слова, багато п'є, швидко п'яніє, почувається своїм у будь-якій компанії і, як очманілий, гасає Києвом на розмальованому маркерами мопеді «Peugeot Elyseo 125». Всі любили Гену, бо Гена був потішним бевзем, і тим самим позбавляли його можливості змінитися.

Діана простягнула руку до вимикача, погасила світло, зручніше вмостилась на дивані і заплющила очі, топлячи в чорній ненависті до Гени кволі закиди здорового глузду про те, що треба присилувати себе і таки насмажити котлет, інакше завтрашній день перетвориться на пекло. Вона ніколи не розмірковувала про власну лінь, а якщо колись і думала, то намагалась виставити її ще одним виявом непокори надміру педантичному й дисциплінованому татку. Як писав Гессе, ненавидячи когось, ти ненавидиш у ньому те, що є в тобі самому. Те, чого немає в нас самих, нас не хвилює.

Засинаючи, Діана все ще сподівалася, що наступного ранку станеться диво і Геннадій зателефонує.

14

13 лютого 2013, 23:34 (UTC +2)
Печерськ, Київ

Анатолій Захарович Рева проспав рівно сімнадцять хвилин. Удруге він прокинувся о 23:34 і на цей раз точно знав, що його розбудило. На журнальному столику, розташованому у сусідній зі спальнею вітальні, негучно, але настирливо бренькотів примітивну поліфонічну мелодію стаціонарний телефон.

«С-собаки... — подумав чоловік, розплющив одне око і зиркнув на годинник. — Ну, кому може знадобитися тарабанити сюди о пів на дванадцяту ночі?!»

Телефон продеренчав хвилину і затих. Рева з полегшенням зітхнув.

«Мабуть, дружина, — мигнуло в помутнілому мозку. За відсутності нормального сну голова стала помалу повнитися болем, ниюча пульсація зайнялася у скронях, звідки полізла на лоб і назад на потилицю. Захаровичу було боляче думати. — І чого їй не спиться, старій шкапі?» Крім дружини і дочки, цей номер ніхто не знав.

Анатолій Захарович перевернувся на лівий бік. Щойно він уткнувся носом у холодну частину подушки, телефон, наче знущаючись, запілікав знову. Рева, прикривши праве вухо долонею, тихо заричав. Йому здалося, що на цей раз мелодія лунає гучніше, значно гучніше, а хвилина розтягнулася на цілий рік. Пискляві звуки розпеченими спицями встромлялися в мозок. Уставати він не хотів, бо знав: якщо розходиться, заснути буде важче.

Зрештою телефон стих.

І майже відразу задеренчав утретє.

— Бля! — рохнув Анатолій Захарович, підхоплюючись з постелі. — Я її приб'ю!

Звичайно, прибивати він нікого не мав наміру. Дружина в Реви мала ще той характер, іноді нагадуючи діжку з нітрогліцерином на коліщатках: спробуй тільки зачепи — рознесе на друзки все і вся в радіусі сотні кілометрів. За останні п'ять років Анатолій не міг пригадати жодної сварки, у якій взяв би гору, але сьогодні він був налаштованим нам'яти вуха «старій шкапі», вишпетити її так, щоб до смерті пам'ятала. Щоправда, кількох секунд, що відділяли Реву від телефону у вітальні, вистачило для того, щоб у голові зародилися сумніви. А може, ну його на фіг? На дідька псувати такий славний день? Можна зняти й покласти слухавку або — ще краще — висмикнути дріт із розетки. Він недовго повагався, і зрештою злість (про сон у найближчі півтори години можна було забути) перемогла.

Чоловік схопив трубку і вдавив її у вухо.

— Алло! — найкращим начальницьким голосом, від якого на планерках інженери хіба що в штани не дзюрили, проревів Анатолій Захарович.

— Це Авер'янов, — пролунало в трубці. Від того, як офіційно почав розмову перший віце-президент, Анатолія пересмикнуло. Вони вже років двадцять на «ти», давно відкинули формальності і ніколи не називали один одного за прізвищем. До всього, Григорій прозвучав не так, як завжди, інакше, якось... неправильно. Навряд чи Рева зміг би зрозуміло пояснити, що було не гаразд, за винятком одного: голос був відсутнім. Ні, не так — спустошеним. Від тих двох слів війнуло космічним холодом і порожнечею. Складалося враження, наче Григорій стояв на дні височенної труби, якого-небудь промислового димоходу, і просто промовив «Це Авер'янов» — не викрикнув, а саме проказав, анітрохи не переймаючись, чи хтось почує його нагорі.

Не так офіційність, як незвичний тембр збили Реву з пантелику й утримали в горлянці весь словесний шлак, накопичений за час, поки чоловік човгав від ліжка.

— Звідкіля у тебе цей номер? — спитав Анатолій.

— Твоя дружина дала.

Рева вибухнув, не встигнувши подумати про те, *для чого* Авер'янов дізнавався у його дружини номер телефону київської квартири:

— Гришо, ти імбецил затраханий!!! Жертва, блядь, пізнього аборту! Якого хера ти їй подзвонив?!

Григорій Авер'янов відповів тим самим байдужим, вакуумним тоном:

— Захаровичу, «44-й» розбився.

Рева заткнувся. По-вепрячому засопів, мізкуючи, пережовуючи щелепами щойно почуту фразу.

Авер'янов несміливо кахикнув і уточнив:

— «44-й» розбився у Франції.

Либонь, сторонньому могло би видатись, що остання фраза майже не відрізняється від попередньої, але в Реви після неї нутрощі перекрутилися: легені провалилися в таз, а пряма кишка, здавалося, от-от полізе із горлянки. Різниця між «сорок четвертий розбився» і «сорок четвертий розбився у Франції» була колосальною. На початок 2013-го український серійний завод «Авіант» і російське підприємство ВАСО[1], де «ААРОН 44» збирали за ліцензією, випустили 41 літак, якими оперувало десяток авіакомпаній: «Міжнародні Авіалінії України», корейська «Air Koryo», кубинська «Cubana Airlines», центральноамериканські «Air Panama», «Belize Air», а також російські «Россия», «Полет», «Ангара». По декілька лайнерів закупили Міністерство надзвичай-

[1] ВАСО (рос. *Воронежское акционерное самолетостроительное общество*) — авіабудівне підприємство у Воронежі, засноване 1932 року, на сьогодні виготовляє літаки «Ил-96-300», «Ил-96-400Т» та окремі деталі до «Airbus A320».

них ситуацій і Міністерство оборони Російської Федерації. П'ять чи шість машин на цей момент проходили випробування перед постачанням замовнику — вони також могли розбитися. Звісно, втрата літака є вкрай неприємною подією, особливо, якщо загинули люди, але одна справа, коли розбивається, приміром, через помилку пілота, літак «Air Koryo» (з кожним із молодих пілотів, які прибули з Північної Кореї навчатись пілотуванню «сорокчетвірок», прилетіло двоє «асистентів», які не відходили від стажерів ні на крок, пильнуючи кожен їхній рух, кожен погляд і перехресно спостерігаючи один за одним, що надзвичайно заважало і, безперечно, негативно позначалося на навчанні), і зовсім інша, коли падає абсолютно новенький лайнер на другий день після початку експлуатації в одній із найбагатших країн Європи, котра вперше в історії закупила українські літаки.

«Ні, ні, ні! Чорт забирай, ні-і-і!!»

— Гришо, даю останній шанс. Якщо це твоя п'яна вигадка... якщо це такий сраний жарт, можеш покласти трубку, й обіцяю: тобі за це нічого не буде.

Будь-хто інший на місці Анатолія вилив би на Авер'янова цистерну матюків, проте Рева був не-пальцем-робленим функціонером ще тоді, коли більшість його теперішніх колег каляли ріденьким гіменцем пелюшки, а тому нутром відчував, що ситуація серйозна і зараз не час лихословити. Більше того, щось благальне проступило у його голосі. У глибині душі Рева втямив, що Григорій Авер'янов говорить серйозно. Авіаконструктори можуть нещадно кепкувати один з одного, обсипати колег чорною лайкою, особливо, коли наближається час тестових випробувань, а літак навіть близько не готовий, можуть обдавати холодною водою льотчиків-випробувачів після перших вдало здійснених тестових вильотів, але ніколи — ні уві сні, ні наяву, тверезими чи п'яними — не жартують про авіакатастрофи.

— Захаровичу, — твердо відчеканив Авер'янов, — без жартів. Двадцять хвилин тому «ААРОН 44» розбився під час посадки в аеропорту Париж-Північ.

— Господи Боже... Господи Боже... — залепетав Анатолій Захарович, сподіваючись, що все це сон, подумки благаючи, щоб ця розмова виявилася підхмеленим маренням. — Як же це... як... як таке могло... Гришо... Господи, Господи... За що це мені?

Наступна репліка прозвучала невлад:

— Я телефонував тобі на мобільний, — не змінюючи тембру, сказав Григорій. Реві здалося, що він чує голос, записаний на плівку. На мить він реально повірив, що хтось повисмикував окремі слова з різних, записаних невідь-коли промов Григорія Авер'янова, зліпив їх докупи і зараз жорстоко розігрує його. Ця віра, примарна соломинка, за яку так хотілось учепитися, не проіснувала й секунди. Рева не тішився ілюзіями, він розумів (*чорт забирай, він зрозумів це ще тоді, коли почув безлике «Це Авер'янов» у слухавці!*), що все, що відбувається навколо, — не сон. Усе насправді.

— Я вимкнув їх, — Анатолій метався квартирою, вмикаючи світло в усіх кімнатах — кухня, ванна, туалет, вітальня, спальня, кабінет. Не міг усидіти на місці, мусив виплескувати нервове збудження, мусив робити хоч щось. — Вирубив обидва. Хотів виспатись.

Авер'янов промовчав.

— Ти зараз де? — бовкнув Рева, конвульсивно стискаючи й розтискаючи кулак: неввімкнених ламп у квартирі більше не залишилось.

— Їду в таксі до офісу. Гнати службову було б довше.

Остання фраза вказала Анатолію Захаровичу, у яке русло слід спрямувати гарячкову енергію. Він кинувся до шафи. У квартирі ніхто не жив, але дружина мала б лишити якийсь

запасний одяг. Розчахнувши дверцята, Рева побачив кілька прозорих пакунків з новими, жодного разу не вдягнутими сорочками і скручені краватки. Справа на вішаку звисав простий темно-сірий діловий костюм. Притискаючи трубку плечем, чоловік загріб одяг і перекинув його на диван.

— Господи... — мовив він, розриваючи пакунок і дістаючи блакитну сорочку. — А що конкретно сталося? Він звалився в плоский штопор? Викотився за смугу? Загорівся? Вже відомо?

— Ні. Наразі жодних подробиць.

Анатолій, не розпакувавши до кінця, покинув сорочку, змотався до спальні, відшукав шкарпетки і повернувся до вітальні. Вдягнув одну, другу зім'яв у руці. А тоді завмер, сів рівно, наче школяр, якому сувора вчителька нагадала про сколіоз та супутні хвороби, і тихо поставив найстрашніше запитання — запитання, чорт забирай, на мільйон баксів:

— Жертви?

— За попередніми даними, — Григорій перевів подих, на денці пластмасового голосу нарешті позначились емоції, нехороші, звісно, емоції, але розпач усе ж краще, ніж крижана байдужість, — на борту було п'ятдесят двоє пасажирів і членів екіпажу. Судячи з того, що мені описали, без жертв не обійшлося. Велика ймовірність, що... — Авер'янов хрипнув, — ...загинули всі. Точно підтверджено смерть одного працівника наземних служб аеропорту.

— А-а-а-а-ай, — простогнав Захарович. Чоловік не міг повірити в те, з якою легкістю найкращий день його життя обернувся на найстрашніший кошмар. Це божевілля. — Півсотні людей... Хтось вижив? Ну, хоч хтось?.. Гришо, не мовчи!

— Я... Захаровичу, чорт, Я НЕ ЗНАЮ! Мені телефонував Ґуерін, він зараз прямує до аеропорту, він сам наляканий до всирачки і не знає деталей.

«Ґуерін... — Рева уявив, як той зараз почувається. Француз купував кота в мішку. Він знав, що ризикує, покладаючись на новий, малознайомий літак, і от... отримав подаруночок до Дня всіх закоханих: прийміть, розпишіться. — Але, чорт забирай, ні! Ні! Літак хороший! «ААРОН» нормальний! Проблема в іншому». Та це нічого не змінювало. Дуже багато людей сьогодні вранці прокинуться посеред бурі з лайна. Чимало з них до кінця тижня підуть на дно. Рева не міг передбачити, як обернуться справи в нього самого, але точно знав, що Жан-Робер Ґуерін, виконавчий директор авіакомпанії «Франс Континенталь», буде першим із тих, хто покотиться соціальною драбиною вниз.

— Слухай, може, це диверсія кацапів? Може, гобліни з ВАСО навмисно напартачили, щоб очорнити літак і таким чином реанімувати «Сотку»?

Із першого дня, коли росіяни взялись за розроблення «Сотки», між регіональними літаками «Аронов ААРОН 44» та «Sukhoi Superjet 100» виникла люта конкуренція. Потреби світового ринку в ближньомагістральних авіалайнерах нового класу на найближчі роки на порядок перевищували виробничі можливості і ДП «Аронов», і російської корпорації «Сухой», однак ні «Сухой», ні до останнього часу «Аронов» не мали стабільного виходу на північноамериканський та європейський ринки. Якщо обмежуватись одними країнами СНД й державами-ізгоями на кшталт КНДР, Куби чи Венесуели, довгострокові економічні прогнози виглядають зовсім не такими оптимістичними. Основа стабільного пасажиропотоку у сфері регіональних авіаперевезень — це потужний і територіально розосереджений малий та середній бізнес. Тільки бізнес, для якого швидкість важливіша за ціну, здатен «породити» достатню кількість пасажирів для того, щоб перельоти між невеликими містами стали економічно доцільними. Люди, що мандрують у влас-

них справах за власні гроші, як правило, обирають дешевші й повільніші види транспорту. У небагатих країнах, таких як Росія чи Україна, малий та середній бізнес не є основою економіки, і пасажирів не вистачає, щоб зробити перельоти окупними. Люди літають рідше, авіакомпанії утримують менші авіапарки, літаки менше зношуються, відтак потреба в нових машинах надзвичайно низька. На хирлявому ринку СНД просто не має місця для двох технічно однотипних літаків. Незважаючи на проблеми, що супроводжували «Superjet» від початку розроблення, а також на те, що російські інституції надали перевагу «ААРОНу» воронезького зборки, компанія «Гражданские самолеты Сухого» не мала наміру здаватися. У ВАСО теж не все проходило гладко. Колись могутній авіабудівний завод потерпав від постійних збитків: у лютому 2009-го керівництво було змушене звільнити тисячу працівників, а чистий збиток протягом 2010 року сягнув 2,4 млрд рублів. Навіть зростання продажів «ААРОНа 44» впродовж останніх двох років ледве давало змогу зводити кінці з кінцями. Попри це, Рева не вірив у те, що говорив. Боротьба між «Гражданскими самолетами Сухого», з одного боку, і ВАСО та АНТК ім. Аронова, з іншого, була жорстокою, часом просто дикою, але ніколи не виходила за межі економічної площини. Він не вірив у диверсію. Як? Та й навіщо?.. Чергова ефемерна соломинка.

Григорій Авер'янов заперечно гмикнув і нагадав про те, що Анатолій Захарович і так знав:

— «Французький» «ААРОН» був нашого зборки, з «Авіанта». Це на 100 % наш літак — до останнього ґвинтика.

— Прокляття!

Рева чекав, коли Авер'янов покладе трубку: одягатись, постійно притримуючи біля вуха слухавку, було незручно. Проте Григорій не поспішав припиняти розмову.

— Гришо, я мушу збиратися.

— І ще одне... — тут-таки вклинився Авер'янов, неначе злякавшись, що бос покладе трубку раніше, ніж він відважиться сказати найважливіше.

— Ага? — бовкнув Захарович, однією рукою натягаючи штанину.

— Я думаю про... — перший віце-президент ДП «Аронов» умовк.

Пауза затягнулася. Рева сильніше втиснув трубку у вухо, так, наче хотів продавити нею голову.

— Про що? — у відповідь — тиша. — Алло! Алло! Гришо, ти ще тут?

Авер'янов виплюнув усю фразу відразу, одним шматком, правда, зробивши акцент на останньому слові:

— Я думаю про те, хто скаже *йому*?

— *Йому*? — перепитав Анатолій. Із уст мало не зірвалось запитання «Кому — йому?», але чоловік вчасно стримався. Обоє чудово знали, про кого йдеться.

— Так, *йому*.

Коли справи в АНТК ім. Аронова налагодились, тверді закордонні замовлення почали давати реальний валютний дохід, концерн привернув увагу Ельдара Юліановича Гарагана, олігарха, згідно з останніми дослідженнями журналу «Forbes», найбагатшого в Україні. Вісім місяців тому Ельдар Юліанович улаштував неформальну зустріч з Ревою, під час якої в доступній формі дав зрозуміти, що зацікавлений у приватизації Державного підприємства АНТК ім. Аронова. Анатолій Захарович Рева не вирішував таких питань, не мав стосунку до тих, хто вирішує, більше того — до пуття навіть не знав, хто в країні має законне право санкціонувати продаж настільки великого виробничого комплексу, про що й поспішив заявити своєму заможному співрозмовнику. Гараган заспокоїв голову концерну, пробасивши, що питання з дозволом на приватизацію вирішить сам. Від старого авіаконструк-

тора вимагали одного: коли для АНТК ім. Аронова настане час змінювати форму власності, Анатолій Захарович Рева мусить докласти максимум зусиль, щоб авіабудівний холдинг — чи то шляхом купівлі контрольного пакета акцій, чи то в будь-який інший спосіб — перейшов у власність підконтрольних Ельдару структур. Власне, Рева *вже* отримав два мільйони доларів за те, що зробить усе можливе, аби в ту мить, коли уряд дасть дозвіл на приватизацію, оцінна вартість концерну «Аронов» — мінімальна сума, за яку держава погодиться розлучитися з одним із найбільших стратегічних підприємств (з усіма цехами, ангарами, лабораторіями і навчальними центрами, а також із дочірньою компанією «Авіалінії Аронова», котра дала можливість всьому холдингу вижити в найтяжчі часи), — була щонайменшою, а організований Фондом держмайна тендер — простою формальністю.

Анатолій Захарович тихо кавкнув, умить забувши людей, що загинули в катастрофі в Парижі. В один момент вони перестали його хвилювати. Перед очима постало грубувате, з широкими вилицями обличчя Гарагана. Ельдар Гараган не був схожим на людину, котра просто так розкидається двома мільйонами доларів. З боку Реви нічого не змінилося: він досі міг виконати все, що обіцяв. Проблема була в іншому: зважаючи на те, як усе обертається, — на катастрофу та її можливі наслідки, — Гараган може передумати купувати концерн. Що тоді робити з двома мільйонами баксів, четверта частина з яких на цей момент канула в лету, Анатолій Захарович не знав. І дізнаватись не мав анінайменшого бажання.

Рева відчув, як зліва за грудниною тужавіє згусток терпкого болю... Серце. Трикляте серце! Президент ДП «Аронов» із силою прикусив язика, намагаючись отямитись і відігнати неприємні думки, які примушували кров'яний насос збиватися з ритму.

Авер'янов озвався:

— Мені здається, Захаровичу, хай що там сталося... хай що було причиною аварії... це не може не позначитись на *наших* планах, — він був заодно з президентом і чудово знав, про що говорить, хоча його «гонорар» вимірювався набагато меншими цифрами. — Гадаю, ситуація тільки погіршає, якщо *він* дізнається про катастрофу з новин. Ти мусиш...

Захарович пересилив млість, що заструменіла зі старечого живота до ніг, й агресивно рявкнув у слухавку:

— Я все вирішу!

«Хріна лисого ти вирішиш», — подумав Авер'янов, але вголос проказав:

— Гаразд. Чекатиму на тебе в офісі.

Рева відкинув телефон на канапу і з неочікуваною для свого віку прудкістю помчав до ванної. Вдруге за вечір він опустився на коліна перед унітазом. На цей раз допомога пальців не знадобилася. Щойно чоловік відкрив рота — з горлянки випорснула огидно тепла струмина.

Прокашлявшись, Анатолій Захарович продовжував стояти навколішки, спираючись на унітаз. Голова опущена, погляд збентежено ковзає по коричнюватій кашці: напівперетравлені шматки м'яса із залишками найдорожчого у світі коньяку (*ну, звісно, куди тим французам до нас?.. хіба французи вміють пити?..*). Від кашлю в кутиках очей виступили сльози. Серце калатало якось дивно. Здавалось, наче в ньому замість крові копошаться черв'яки.

Несподівано Рева подумки перенісся майже на півстоліття назад, у 1965-й, у восьмий клас, згадавши день, коли вперше налигався до чортиків. Він зв'язався з компанією старших хлопців, які одного дня наприкінці березня вирішили навмисне (він зрозуміє це значно пізніше) напоїти його, щоб подивитися, що з того вийде. Після другої стопки худого, незагартованого Толіка накрило: алкоголь розбудив кожну молекулу його тіла, у мозку, здавалося, розцвітали квітки, ейфо-

рію змінювало солодке розслаблення (Толік подумав би, що це нірвана, якби знав у той час слово «нірвана»), яке заступала ще більша ейфорія. Чотирнадцятирічний Толік просив ще, йому відразу наливали, і бідолаха з радістю вливав у себе нову порцію вогняного пійла. Він думав: що більше вип'єш, то краще буде — помилка, якої припускаються майже всі, хто «причащається» вперше. Розплата не забарилася. Друзяки, що позбиткувалися з нього, приволокли притомного, але аморфного, наче свіжозварена макаронина, Толіка під двері квартири, натиснули кнопку дзвінка й ушилися. Рева пригадував, як його вирвало просто на килим у кухні, коли батько допитувався, де його чадо совалося і скільки примудрилося випити (наче це мало якесь значення). Батько Анатолія Захаровича більшу частину Другої світової провів у німецькому полоні. Вижив. По тому п'ять з половиною років рубав ліс за полярним колом в одному із «санаторіїв» ГУЛАГу. Теж вижив, але в душі почорнів. Побачивши, як його дитя вивергнуло на новенький килимок півлітра смердючої юшки, Захар Рева озвірів. Він вирвав з розетки подовжувач, склав його удвоє, повалив сина на підлогу й узявся періщити дротом по руках, спині, сідницях, часом по голові. Якоїсь миті Реві-старшому здалося, що дріт, укритий ізоляційним матеріалом, не повністю доносить його обурення до сина, він відкинув подовжувач і став лупити навідмаш долонями. Кілька разів не стримався і вгатив по спині хлопця кулаками. Анатолій Рева пригадував, як по його щоках котилися гарячі сльози. Він плакав мовчки, більше за смерть боячись виблювати вдруге. А йому хотілося — о-о-о, всі демони пекла можуть підтвердити, як йому тоді хотілося: шлунок не спорожнився до кінця, гарячі клубки раз по раз підпирали горло, після особливо болючих ударів блювотиння проривалося в ротову порожнину, але він заштовхував його назад, ковтав, переборюючи відразу й біль, бо знав, що

свавільний батько заб'є його до втрати свідомості, якщо хоча б цівка протиснеться крізь губи...

Поза всяким сумнівом, то був найгірший день його життя.

Того вечора, наприкінці березня 1965-го, Толік виблював лише раз. Сьогодні протягом останньої години Анатолій Захарович примудрився виблювати вже двічі. Згадавши нещадні батькові побої, згадавши, як, давлячись, заковтував гірке блювотиння впереміш зі сльозами й шмарклями, згадавши, як паскудно йому було вранці наступного дня і як він подумки обіцяв більше ніколи не торкатися пляшки, Рева несподівано подумав, що сьогоднішній день має всі шанси стати ще гіршим.

15

14 лютого 2013, 00:17 (UTC +2)
Серійний завод «Авіант», Київ

Сорокавосьмирічний Григорій Авер'янов почувався так, наче за той час, поки їхав на таксі до штаб-квартири компанії, розташованій в одній з офісних будівель на території заводу «Авіант», постарів років на десять-п'ятнадцять. Причина крилася не тільки в тому, що він, як і решта вищого керівництва ДП «Аронов», ще не відійшов від святкування продажу перших літаків компанії «Франс Континенталь». (Спогади про гулянку завдавали фізичного болю, саме дійство виглядало тепер якимись диявольськими ігрищами, ідіотським балом на кістках, адже більшість з тих, хто був на вечірці, не встигли не те що протверезіти, а навіть заснути по-людськи, як один з «обмитих» лайнерів уже розбився під час посадки в аеропорту Парижа.) Григорій, на відміну від Анатолія Реви, після святкування не склепив очей і протягом останньої години страшенно хвилювався. Сумніви шарпали серце. Пе-

ред тим як зателефонувати босу і повідомити про катастрофу, він мав кілька телефонних розмов, що визначили його долю, напевно, на найближчі десять років. Першу — з Дем'яном Шафіним, віце-президентом з фінансів та економіки. Надалі домовлявся про переліт до Парижа на найближчий час із чартерною компанією «Скай Дрім», організатором ділових та корпоративних авіаперевезень на повітряних суднах VIP-класу. «Скай Дрім» працювали в режимі 24/7 і вже за хвилину повідомили, що в них є вільний «Hawker 800 XPi»[1], а пілоти будуть готові впродовж години. Авер'янова це влаштовувало. Він не знав, якою буде його доля, майбутнє було поглинуте сірим туманом, але усвідомлював, що відтепер змінити нічого не може. Лишалося просто чекати. І спостерігати.

Він сидів у кріслі Реви (колись давно колеги обмінялись дублікатами ключів від своїх кабінетів — про всяк випадок), несвідомо соваючи туди-сюди одну з шухляд довжелезного робочого столу, і чекав на приїзд Анатолія.

Завібрував телефон. Григорій витягнув з кишені iPhone старої моделі, три роки тому подарований Анатолієм Ревою на День народження, — девайс, до якого він так і не звик, — і побачив, що від абонента «ШАФІН» надійшло текстове повідомлення:

«*Я в Борисполі*».

Натиснувши «Відповісти», Авер'янов швидко набрав:

«*Літак буде готовий через 40 хв. Один з пілотів чекає в Терміналі С*», — запевняючи себе, що тремтіння рук — це наслідок надмірного вживання алкоголю, а не того, про що так не хочеться думати.

---

[1] «Hawker 800» — британський двомоторний реактивний літак бізнес-класу, розроблений корпорацією «British Aerospace» на початку 1980-х років. З 2007-го його виготовляє компанія «Hawker Beechcraft». Розрахований на перевезення від 8 до 13 пасажирів на відстань 4 900 км. «Hawker 800 XPi» — одна з модифікацій цього літака.

Він очікував смс у відповідь, але Дем'ян Шафін нічого не надіслав. Не витерпівши, Григорій схопив до рук телефон і надрукував:

«*Не облажайся*».

На цей раз Шафін відписав майже відразу:

«*Не дрейф... І не задовбуй*».

За хвилину-півтори Григорій узявся набирати нове повідомлення:

«*Не забудь, що в Орлі тебе не зустрічатимуть. До PN добираєшся сам. Я перетелефоную Пеллеріну, коли будеш на місці*», — проте стер смс, не відправляючи. Мабуть, справді краще не дратувати. Перед тим як завернути таксі до офісу, Авер'янов заїхав до Шафіна, розбудив його і пояснив усе особисто. Є речі, які не варто довіряти мобільному телефону. Дем'ян усе зрозумів, Дем'ян завше розумів його з півслова, а це означає: знає, що робити.

«Як же невчасно», — кусаючи губу, думав Григорій (наче загибель сорока дев'яти людей може бути вчасною...). Бісова катастрофа сплутала всі карти. Він жахливо ризикував, посилаючи Дем'яна до Франції без відома Реви, але усвідомлював, що іншого вибору немає. Якщо він хоче найближчим часом посунути Реву і зайняти крісло президента, мусить діяти рішуче і жорстко. Повинен забути про правила і переступити через... через що? Рештки давно зітлілої дружби? Через себе самого?

Вони ніколи не були близькими приятелями, хоча Авер'янов відчував, що Анатолій Рева думає інакше. Сам для себе Григорій пояснював це різницею у віці. Чотирнадцять років — замало, щоб у Реви до нього виникли батьківські почуття, але забагато для того, щоб стати щирими, рівноправними друзями, хай як хотілося Анатолію бачити в Гриші такого друга.

Анатолій Рева познайомився з Григорієм Авер'яновим 1993-го, за рік після того, як очолив конструкторське бю-

ро ім. Аронова, і відразу взяв двадцятивосьмирічного Григорія на роботу. Молодого спеціаліста Реві порекомендував колишній одногрупник, на той час уже професор на кафедрі літако- та вертольотобудування Казанського авіаційного інституту[1]. До того Авер'янов працював у Казанському авіаційному виробничому об'єднанні ім. Горбунова, де випускали бомбардувальники «Ту-160», пасажирські лайнери «Ту-214» тощо, й одночасно навчався в аспірантурі КАІ. Після розвалу Радянського Союзу авіабудівний ринок у СНД посипався, наче картковий будиночок, колись потужні конструкторські бюро простоювали без роботи, помалу втрачаючи молодих працівників. Григорій Авер'янов був фантастично обдарованим інженером, але роботу в той буремний час знайти не міг. Він погодився на переїзд до Києва, щойно отримав пропозицію від Реви.

Довго працювати інженером Григорію не довелося. Незабаром стало зрозуміло, що молодому білявому росіянину краще за проектування літаків дається планування та управління виробництвом. Авер'янов виявився без перебільшення геніальним стратегом. Він першим озвучив задумку створення транспортної авіакомпанії «Aronov Airlines» на базі надважких транспортних літаків «Аронов АР-124» для перевезення великогабаритних нестандартних вантажів. У 1994-му така авіакомпанія була єдиною у світі. Він першим запропонував співпрацювати з лондонською компанією «Airfoil Havilland», що взяла на себе маркетинг, пошук замовників, забезпечення юридичного і фінансового супроводу проектів, гарантувавши «Aronov Airlines» стабільний доступ на міжнародний ринок. Протягом 1994—1999 років основну частку доходів авіаційного концерну «Аронов»

---

[1] Казанський авіаційний інститут (КАІ) (з 2009-го — Казанський національний дослідний технічний університет ім. А. М. Туполєва) — вищий навчальний заклад у Казані, Росія. Заснований 1932 року.

приносили не заводи, що входили в концерн, а «Авіалінії Аронова», фактично, «годуючи» конструкторський відділ і втримуючи компанію на плаву. Григорій Авер'янов помалу здобував визнання й повагу. У 2001-му, після чергової реорганізації і перейменування АНТК на Державний авіабудівний концерн «Аронов», росіянин обійняв посаду першого віце-президента, одночасно очоливши створену сім років тому компанію «Авіалінії Аронова». І все. На тому кар'єрне зростання Авер'янова припинилося.

А Григорію хотілося ще.

Шлях нагору, наче корок у шийці пляшки, перекривав Анатолій Захарович Рева. Всі почесті, похвали й нагороди діставались президенту концерну, а Григорій Авер'янов скромно тупцяв в тіні. Під кінець нульових років така ситуація йому набридла, Авер'янов утомився імітувати сердечну дружбу з Ревою. Росіянин вважав, що його обділили: завдяки йому АНТК пережило нестабільні дев'яності, непогано заробляючи в часи, коли ВАСО чи КАВО ім. Горбунова дихали на ладан; завдяки йому концерн зберіг інженерний та науковий потенціал, з високо піднятою головою вступивши в нове тисячоліття; якби не він, то половини літаків, що зараз складають основу прибутку компанії, просто не існувало б — їх не було б кому проектувати. Впродовж останніх років він також не сидів, склавши руки. Авер'янов забув, що таке стояти за кульманом чи длубатись у налаштуваннях CAD-системи[1], зате коли заходило про рекламу та просування нового літака, йому не було рівних. Маючи перед собою наглухо закритий (хіба що колючим дротом не обмотаний) європейський ринок, а за спиною — грізного конкурента Росію, він примудрявся продавати нові дітища ДП «Аронова» у всьому світі.

---

[1] CAD-системи (від англ. *Computer Aided Design* — комп'ютерне проектування) — системи автоматизованого проектування (САПР).

І що за це отримував? Мізерну зарплатню першого віце-президента.

Останньою краплею стала історія з Ельдаром Гараганом. Анатолій Рева, безперечно, усвідомлював, що без допомоги когось іще з керівництва компанії не зможе провернути все, що наобіцяв олігарху. З наявних кандидатур він вибрав Авер'янова, людину, якій найбільше довіряв. Переповів йому розмову з Гараганом, після чого попросив долучитися, пообіцявши щедро ділитись грошима. Авер'янов погодився. Спочатку Григорій зрадів — і додатковому прибутку, і можливій зміні статусу українського авіабудівного гіганта, відчуваючи, що в переформатуванні концерну криється шанс прослизнути нагору й нарешті посісти омріяне крісло на вершині піраміди. Радість тривала недовго, бо через кілька тижнів стало зрозуміло, що Анатолій Рева не бачить різниці між поняттями «щедро ділитись» і «жбурляти недоїдки» і, судячи з усього, після зміни форми власності не планує залишати трон. Авер'янов вирішив перехопити ініціативу, сам вийшов на Гарагана і запропонував тому альтернативні варіанти привласнення концерну.

Катастрофа «сорокчетвірки» у Франції все неймовірно ускладнила. З того моменту, коли Григорію зателефонував Жан-Робер Ґуерін і, затинаючись, пробелькотав, що «...їхній літак щойно розбився, є жертви, о, Ісусе Всемогутній, я не знаю, що робити», все стало дуже, дуже складно. Навіть для такого незрівнянного стратега, як Авер'янов. Тепер він мусив думати і про себе, і про концерн.

Двері широко розчахнулися. Анатолій Рева влетів до кабінету і тут-таки спинився, наче наткнувшись на невидиму стіну. Брови злетіли вгору. Якого дідька Авер'янов розсівся в його кріслі? Скотина! Росіянин сидів, відкинувшись, з відсутнім виразом на обрамленому світлим, злегка закучерявленим на кінчиках волоссям обличчям. Від обурення

в мозку Анатолія кресонули іскри, проте він швидко опанував себе, списавши вибрик колеги на спричинене звісткою про аварію «ААРОНа 44» потрясіння.

Григорій пересилив бажання підскочити й звільнити крісло. Ні разу не зморгнувши, він витримав гострий погляд боса і навмисне на кілька секунд затримався в кріслі, гойднувся з боку вбік, перш ніж устати і вийти з-за столу. Попереду чекала непроста розмова, Авер'янов мусив, як шахіст, думати на багато кроків уперед, і, якщо він хотів, щоб усе пішло за планом, Реву слід було вивести з рівноваги, гарно роз'юшити, водночас не доводячи до кипіння.

Суплячись, Анатолій обійшов стіл з іншого боку і впав у крісло.

— Ну, що там? Розказуй.

— Є три новини: погана, хороша і дуже погана, — Авер'янов крутив у руках iPhone.

Рева морщив лоба. Голова тріщала. Хоча найгіршим було те, що він не міг позбутися важкого присмаку блювотиння в роті, а відтак і спогадів про 8-й клас і капітальну батькову прочуханку.

— Гришо, бляха, ми, що, на шоу «Стань сраним мільйонером»? — захрипів президент. — Викладай за порядком.

— Не скипай, Захаровичу, я теж невиспаний, п'яний і розгублений.

Анатолій гнівно блиснув підпухлими, налитими кров'ю очиськами (*ти розгублений?.. розтуди твою маму, наш найкращий літак розхерачився у Франції, не налітавши й півсотні годин, а ти просто РОЗГУБЛЕНИЙ?!!*) і відмахнувся:

— Кажи вже.

— Погана новина: я щойно розмовляв телефоном з месьє Жераром Пеллеріном, який очолив рятувальні роботі

в аеропорту Париж-Північ. За його словами, з усіх, хто був на борту «ААРОНа», вижило лише четверо.

Повагавшись, Авер'янов вирішив поки що не повідомляти Анатолію, що один із цих чотирьох — це командир екіпажу втраченого лайнера. Наразі так буде краще.

Рева помасував пальцями скроні. На забрезклому, у багряних крапках обличчі президента не можна було нічого прочитати. За той час поки таксі везло його нічним, притихлим Києвом з Печерська на вулицю Туполєва, що неподалік станції метро «Святошин», він устиг морально підготуватись до найгіршого.

— Отже, сорок дев'ятеро, — процідив він, стискаючи голову долонями так, немов збирався її розчавити. — Сорок вісім плюс один.

— Так, усе правильно, — підтвердив перший віце-президент, — разом із працівником наземних служб — сорок дев'ять трупів.

Перша велика катастрофа «ААРОНа».

— Ох, бляха, — прохрипів Рева, відвівши ліву руку, а правою на мить прикривши очі.

Григорій не зводив холодного прискіпливого погляду з шефа. Президент АНТК ім. Аронова виглядав жалюгідно, не рятували навіть чиста сорочка й гладенький, схоже, донині не ношений жакет: посивіле, зазвичай ретельно вкладене волосся розтріпаною копицею стирчало над лобом, на обвислих щоках їжачилася щетина.

— Зате є й хороша новина. Працівник, що загинув на землі, був водієм снігоочисника. Власне, катастрофа сталась через те, що... — Авер'янов ворухнув бровами і посмикав себе за вухо. — Слово честі: навіть не знаю, як тобі розповісти. Коротше, під час посадки «ААРОН 44» врізався у снігоочисник, який випадково опинився посеред злітно-посадкової смуги.

На секунду чи дві лице Анатолія перетворилось на божевільний калейдоскоп: емоції зі швидкістю світла змінювали одна одну, то розгладжуючи, то поглиблюючи зморшки. Був момент, коли Григорій подумав, що обличчя його боса от-от підсвітиться посмішкою.

— ЩО-О?! ПОВТОРИ, ЩО ТИ СКАЗАВ! — без жодного сліду кволості, яка ще мить тому деформувала голос, проревів Рева.

— Літак заходив на посадку на смугу, якою рухався снігоочисник, не blower[1], щось із грейдером, та все ж немаленький, тонн на дванадцять, не менше, — Авер'янов міг далі не розказувати. Рева уявляв, як усе сталося, наче стояв поряд зі смугою на момент зіткнення. Для «ААРОНа 44» нормативна швидкість заходу на посадку становить 250—260 км/год; за такої швидкості лайнер не вціліє, навіть якщо налетить на поставлену посеред смуги тацю, на якій стюардеси розвозять пасажирам закуски, що вже й казати про снігоочисник. Результати зіткнення були кошмарними.

Хоча по-справжньому важливим було інше.

Присутність снігоочисника на смузі не давала змоги повісити провину за катастрофу на когось конкретно. Можливо, помилився диспетчер, спрямувавши снігоочисник на руліжну доріжку, що перетинала смугу, на яку приземлявся літак. Може, команда диспетчера була правильною, а водій неправильно потрактував її і вивів машину на діючу смугу. А можливо, промахнулися пілоти, скерувавши «ААРОН 44» на закриту для очищення смугу. Рева швидко збагнув: хай

---

[1] Snow blower (букв. з англ. — *той, що здуває сніг*) — різновид аеропортової снігоочисної техніки, що згрібає сніг прилаштованим попереду автомобіля ковшем, після чого пропускає його через спеціальний вентилятор, який викидає («видуває») сніг на значну відстань убік від машини. Продуктивність blower'ів може сягати 10—15 тонн снігу за годину, а вага автомобіля — 30 тонн і більше. Є інший тип снігоочисників — так звані sweeper'и. Sweeper має грейдер попереду і причепний модуль з підвісною щіткою позаду: грейдер — для відгортання снігу на узбіччя, а щітка — для підчищання за ним смуги. Sweeper'и значно менші й легші.

який із трьох розглянутих варіантів виявиться правильним, «ААРОН 44» тут ні до чого. Причина не в літаку! О, так, мабуть, це прозвучить безсердечно, але Авер'янов з біса має рацію: для розробників авіалайнера зіткнення зі снігоочисником — це навдивовижу хороша новина! Подарунок долі! Основне тепер — вчасно вкинути її у французький інфопростір, до того, як журналюги озброяться гівнометами й візьмуться поливати добривами придбаний в Україні літак.

Ущипливе відчуття полегкості переповнило Анатолія Захаровича. Рева відкинувся на спинку крісла, на мить відчувши себе так, наче занурився в гарячу ванну після кількох годин, проведених на морозі. Григорій Авер'янов не спускав з Анатолія очей (сірі зіниці неспокійно смикались) і відразу зауважив момент, коли розслаблення й неприхована радість на обличчі Реви заступили настороженість. Достоту, як Авер'янов і очікував.

— Слухай, Гришо, — Рева постукував кульковою ручкою по столу, вперши погляд у клавіатуру відімкненого наразі комп'ютера, — чому пілоти не пішли на друге коло? Вони не встигли? — досвідченому авіатору знадобилось небагато часу, щоб змоделювати в голові ймовірний перебіг подій, що *передували* катастрофі, і виявити чітко окреслену неув'язку.

— Ось це і є та дуже погана новина, про яку я згадав на початку, — награно зітхнув Григорій.

— Не розумію, — вигнув брови Захарович.

— Що ти хочеш почути?

Рева різко мотнув головою і вп'явся роз'ятреними очима в обличчя Авер'янова. Наче боксер, що пропустив відчутний удар від суперника, якого вважав значно слабшим.

— Що за ідіотське запитання?!

— Захаровичу, я запитую про те, що саме ти хочеш почути: офіційну версію, яку завтра — чи то пак, уже сьогодні — вранці розказуватимеш пресі, відповідаючи на каверзне

запитання стосовно запізнілої реакції пілотів, чи... чи ти хочеш дізнатись мою суб'єктивну думку?

Анатолій змовчав, не вловлюючи, до чого хилить його колега. Хоча дещо він потроху починав розуміти: Авер'янов знає щось таке, чого не знає він, і Авер'янов уперше веде свою, незрозумілу гру. Несподівано Рева відчув, як по спині пробіглись мурашки, а під немитими пахвами потепліло: *а що, як не вперше*? Як давно вони говорили про щось, не пов'язане з роботою? Як давно випивали віч-на-віч, ділились потаємними планами чи скаржились на проблеми з дітьми? Коли він востаннє запрошував Авер'янова до себе в гості? А Авер'янов його? Рева реально не міг пригадати.

Не дочекавшись реакції, Григорій правив далі:

— Пеллерін сказав, що цієї ночі Францію накрив сніговий буран. Упродовж двох годин випала півмісячна норма опадів. Пілоти не зреагували вчасно, а може, не зреагували взагалі (як там усе було, буде встановлено в ході слідства) через те, що до останнього моменту не бачили снігоочисника. Я гадаю, це саме те, на чому слід уранці наголосити перед пресою. Хто б не виявився винним — пілот, диспетчер чи водій, — ми повинні підкреслювати, що вирішальним фактором, який призвів до катастрофи, став сильний снігопад.

Захаровичу стиснуло груди. Хотілося глибоко вдихнути. Причому не раз і не два. Він стримався, нараз усвідомивши, що не бажає демонструвати слабкість перед Авер'яновим. Озвучене Григорієм пояснення виглядало цілком задовільним, а Реву більше хвилювала різка зміна поведінки людини, яку він донедавна вважав своїм найбільш вірним псом. Авер'янов говорив зарозуміло, зверхньо і... якось недосяжно. Так, наче це він був начальником, а Рева — підлеглим, а не навпаки. Безцеремонність у розмові пригнічувала Захаровича навіть більше, ніж той факт, що він заскочив Григорія у своєму кріслі. Розмова скидалась на дурнуватий фарс,

ще один розіграш, але Рева усвідомлював, що Авер'янов просто так язиком не плескав би. За видимою нісенітницею щось ховалося.

— Тоді в чому проблема? — переборюючи дискомфорт у грудях, мовив Анатолій.

Григорій, немов насміхаючись із шефа, витримав гіперболізовану паузу.

— Пам'ятаєш історію зі Столяром?

— Родіоном? — чергове ідіотське перепитування. Наче в АНТК ім. Аронова був ще один Столяр, що мав безпосередній стосунок до створення «ААРОНа 44». Насправді Рева тягнув час, намагаючись визначити, що коїться в голові Григорія. Страшенно не хотілося вести розмову навпомацки. Рева почувався аматором, який, щойно вивчивши правила гри в шахи, ув'язався в поєдинок із гросмейстером.

— Так.

Обоє чудово знали, про що йдеться.

— І що? — звів брову Захарович.

Авер'янов картинно примовк.

Секунда... дві... п'ять... десять... Мовчанка ставала нестерпною.

За чверть хвилини Рева озвався, ретельно добираючи слова, так, наче остерігався, що їх підслуховують:

— Ти думаєш, що це могло... — він принишк, підшуковуючи, чим замінити дієслово «спричинити». — Могло вплинути на... — Анатолій відчув, як нутрощі обкладає кригою, і не договорив. Він гарячково намагався пригадати, що такого було у звіті Родіона Столяра. Так, у пам'яті зринули нюанси — чи то з паливним насосом, чи то з теплообмінником паливної системи, але нічого — абсолютно нічого! — що могло б призвести до катастрофи. Столяр був затятим перфекціоністом, готовим розстріляти весь конструкторський відділ, якщо під час тестових польотів показники

паливної економічності виходили на 0,5 % нижчі за розрахункові. Рева спробував пригадати, що ще фігурувало у звіті... Заважала хмільна імла в голові.

Авер'янов відказав так само незрозуміло:

— Я гадаю, Захаровичу, така ймовірність є, — Григорію раптом стало немислимо жарко. Дико захотілось підняти руку й відтягнути комір теплого гольфа тілесного кольору, але, як і Анатолій незадовго до цього, він стримався, не показуючи співрозмовнику, що його щось турбує. — Поки не розшифрують «чорні скриньки», напевно сказати не можна.

— Їх уже знайшли?

— Навіть не починали. Наразі загасили пожежу і працюють над загиблими.

— Хоча яка різниця? — прогугнявив Рева. — Все одно раніше чи пізніше відшукають, — він думав про те, що цей бісовий день перетворився на американські гірки — вгору-вниз, вгору-вниз, то спокій і полегкість, то багряний відчай і лоскітливе відчуття вільного падіння в бездонну прірву. — Гришо, але Столяр помилявся! — несподівано вигукнув чоловік. — Ми ж провели випробування.

Авер'янов ворухнув плечима і закотив очі, мовляв, ти ж знаєш, як ми їх проводили. У цю мить йому прийшло повідомлення від Шафіна:

«*Я в літаку. За кілька хвилин злітаємо*».

— Французи чіплятимуться за будь-що, щоб перекласти частину відповідальності на когось іншого. Але нічого не станеться, якщо ми перші побачимо результати розшифрування самописців, — «...або зробимо так, щоб їх не побачив ніхто». Завершальну частину фрази Григорій озвучив лише подумки. — Я відправив Шафіна до Франції. Неофіційно.

— Що? — спершу Реві здалося, що йому привиділося. Чоловік припинив думати про звіт Столяра чотирирічної

давнини. Він не має, просто не може мати нічого спільного з тим, що сталося в аеропорту Париж-Північ.

Григорій відкотив рукав гольфа і зиркнув на годинник:

— На цей момент літак із Дем'яном на борту відчалює від VIP-термінала в Борисполі і за хвилину вирушить до Парижа.

Роздувши ніздрі, Рева не зводив очей зі співрозмовника. Бунт?

Анатолій достеменно знав про Дем'яна Шафіна три речі: перше — він єврей, друге — він украй хріновий спеціаліст із напрочуд примітивним уявленням про основи конструювання літаків, і третє — він на 100 % людина Авер'янова. Чого Рева не знав, так це того, звідкіля Шафін узявся. У резюме, перераховуючи попередні місця роботи, Дем'ян вказав із десяток фінансових корпорацій, зареєстрованих у вельми екзотичних місцях, настільки екзотичних, що для того, щоб знайти окремі з них на глобусі, Анатолію довелося скористатися лупою. На той час, коли Дем'ян Шафін влаштовувався на посаду віце-президента з фінансів та економіки ДП «Аронов», більшість зазначених фірм припинили своє функціонування. Рева не полінувався і перевірив три з них. Жодної не було, як не було можливості з'ясувати, чи існували вони насправді. Одна з компаній була зареєстрована в Луанді, столиці Анголи. Нібито постачала труби й обладнання для прокладання труб з України для американської компанії «Oceaneering», що займалась видобутком нафти біля узбережжя Анголи. Анатолій зв'язався з представництвом «UniCredit Bank», котре через німецький «Bayerische Hypo- and Vereinsbank» надавало допомогу АНТК ім. Аронова під час здійснення фінансових операцій у Європі, і лише заради інтересу поцікавився, які документи потрібні для проведення грошового переказу в Луанду, Ангола. На що йому відповіли, що «UniCredit Bank» не співпрацює з низкою

країн, серед яких, зокрема, й Ангола, через те, що ці країни підозрюють у потуранні тероризму, торгівлі людьми та зброєю. Втім, Анатолій мусив визнати, що свою справу Шафін знав. Він у найкоротші терміни міг переказати, конвертувати, перетворити на готівку будь-яку суму, незалежно від того, звідки її надіслано чи куди потрібно відправити. Коли серед твоїх постійних клієнтів — Куба, Іран та Північна Корея, людина на кшталт Дем'яна Шафіна стає незамінною.

Рева припускав, що Шафін та Авер'янов здибалися саме в Анголі або на переговорах, пов'язаних із постачанням запчастин і ремонтом ангольських військових транспортників, адже Дем'ян Шафін уперше з'явився в офісі АНТК ім. Аронова невдовзі після того, як Авер'янов повернувся з останнього відрядження до Луанди. Весь транспортний авіапарк армії Анголи складався із застарілих літаків «АР-24» та «АР-72», виготовлених АНТК ім. Аронова за часів Радянського Союзу. До 2002 року, коли в Анголі нарешті закінчилася 27-річна громадянська війна, їх активно експлуатували урядові війська, а тому вони потребували обслуговування. Нові літаки Ангола не купувала, зате постійно ремонтувала й оновлювала старі.

Але якийсь стосунок може мати Шафін до розслідування катастрофи їхнього літака?

— Якого біса він там робитиме? — не приховував здивування Анатолій Захарович. — І чому Шафін?! Цей йолоп не відрізнить штурвал від віника!

Авер'янов провів пальцями по хвилястому волоссю. «Старому шістдесят два, либонь, щонайменше сорок із них він пропрацював в авіації. Невже не розуміє?..»

— Бо проблема, яку нам, можливо, доведеться вирішувати, не технічного характеру, — перший віце-президент помовчав і додав: — Через це я не відправив Дем'яна на-

шим власним бортом з Гостомеля[1], а замовив чартер у «Скай Дрім». Не хочу, щоб хтось у Парижі побачив літак у лівреї «Aronov Airlines» до того, як від нашого концерну прибуде офіційний представник, що братиме участь у розслідуванні.

Очі Анатолія покруглішали. «Це не бунт, — подумав він, — це п'яний дебош».

— Гришо, ти перепив, — якби в голосі Авер'янова було хоч трохи менше серйозності, Реву насмішив би дитячий потяг до конспірації. Проте кутики губ лишались опущеними. Він чогось не знав або не розумів (що значно гірше), і це стримувало бажання висміяти Григорія. — Я тебе не впізнаю. Ти зараз говориш і поводишся так, наче тобі чорти насрали в голову.

Авер'янов слабко посміхнувся, піднявши над рядом пожовтілих зубів припухлу губу. Вперше від початку розмови він розслабився. Критичну точку пройдено. Григорій боявся, що Рева, почувши про Шафіна, почне верещати й лаятися через те, що хтось, не порадившись з Його Величністю, наважився відправити людину на місце катастрофи, а відтак відмовиться оплачувати чартер. Між ДП «Аронов» та компанією «Скай Дрім» існувала домовленість про співпрацю, представники авіабудівного холдингу часто користувались послугами чартерного перевізника, коли не було необхідності «ганяти» за кордон значно більший за «Gulfstream G150»[2] чи «Hawker 800 XPi» «ААРОН 44» власного виробництва. Проблема була не в грошах: Григорій страшився розголосу. Якби Рева відмовився, Авер'янов і Шафін знайшли б кошти, щоб оплатити рахунок, проте відмова ДП «Аронов»

---

[1] Гостомель — селище міського типу на північному заході від Києва, за 2 км від якого знаходиться однойменний аеропорт.

[2] «Gulfstream G150» — покращена модифікація двохмоторного реактивного літака бізнес-класу «Gulfstream G100», розробленого корпорацією «Israel Airspace Industries» наприкінці 1970-х років. Його виробляє корпорація «Gulfstream». Розрахований на перевезення 6—8 пасажирів на відстань до 6000 км.

оплачувати переліт, замовлений одним із директорів, наробила б галасу, що за нинішніх обставин є вкрай небажаним. Дем'ян повинен злітати до Франції так, щоб про це знало якомога менше людей, або хоча б так, щоб якомога менше знало про те, що він — з ДП «Аронов».

Григорій спостерігав за шефом і тихо тішився: Захарович був здивованим, але не сердився, й Авер'янов став закріплювати успіх:

— Захаровичу, послухай: візьми на себе Ґуеріна, подбай, щоб він виступив із прийнятною для нас заявою до того, як записи «чорних скриньок» буде розшифровано: паршива видимість, снігоочисник, те-се. А я зроблю так, щоб видобуті на-гора розшифрування відповідали історії месьє Ґуеріна... Ми розуміємо одне одного?

— Що ти задумав, Гришо? — Рева відклав кулькову ручку, вперся правим ліктем у стіл, частково затуливши долонею рот і взявся великим пальцем нервово прокручувати обручку на безіменному — ознака крайнього напруження. — Там же загинули люди.

Авер'янов порадів за себе і свою прозірливість. Добре, як же все-таки добре, що він не сказав босу про те, що пілот вижив. З тим льотчиком, якщо він опритомніє *зарано*, ще будуть проблеми, але про них він подумає пізніше. Поки що розмова проходила краще нікуди.

— Люди загинули через те, що якийсь ідіот випустив на діючу смугу снігоочисник. І, Захаровичу... мені не подобається, у яке русло спрямовані твої думки. Ти міркуєш неправильно.

Остання фраза прозвучала, наче ляпас.

— Гришо, я тобі зараз писок натовчу, — багровіючи, пробасив Рева. — Вколочу назад в те гівно, з якого витяг, і якщо ти зараз не викладеш мені все, як...

Григорій продовжив, ніби не чув, що і яким тоном говорить його начальник:

— Ми в одному човні, Захаровичу. Ти, я, Дем'ян. Ти й сам це знаєш, просто зараз ти... наляканий і розгублений, як і ми всі. Але ми мусимо плисти далі. При цьому хтось повинен гребти, штовхаючи човен уперед, а хтось латати пробоїни. Розумієш? — Авер'янов говорив, як із розумово відсталим, це не подобалось значно старшому Анатолію, це дратувало його, але він мовчав і ледве стримувався, щоб не кивати головою, бо усвідомлював, що в цій ситуації, в цей конкретний момент Авер'янов має рацію. — Так ось, ти греби, Захаровичу, греби, махай веслами так, щоб в очах темніло, а я в цей час законопачу дірки, щоб ми раптом не потонули на хрін на нашому спільному кориті.

Не припиняючи прокручувати обручку, Захарович прибрав долоню від обличчя й опустив руку. Він заплутався. Суміш думок у голові нагадувала вигрібну яму під сільським туалетом. Що затіяв Авер'янов? Чому не хоче до пуття розповісти? І що це за «неофіційний» візит до Парижа? Шафін провертатиме щось нечисте, незаконне? Анатолій нараз подумав про те, що чомусь, коли йдеться про мільйонні контракти, незаконні рішення завжди є єдино правильними... з точки зору збереження цих контрактів. Рева не міг зосередитися і через це вчинив те, до чого привчила радянська система, — вирішив почекати, не приймати рішення, пустити все самопливом, сподіваючись, що більша частина проблем розсмокчеться сама по собі. Чоловік обм'як, безформною масою розпластавшись у кріслі.

— Чекаю на детальний звіт від Шафіна, — приховавши сум'яття, промовив Рева, — щойно він повернеться, обоє до мене на килим, — останні слова прозвучали непереконливо, навіть смішно, все одно що гол престижу за хвилину до закінчення додаткового часу, після того як команда «злила» основний час із рахунком 0:4, але Рева не міг їх не проказати.

— Так, шефе, — стримано відповів Авер'янов.

— І підготуй прес-реліз. Якщо потрібно, виклич когось із секретарок.

— Упораюся сам. За годину принесу чернетку, обговоримо, — Григорій пом'явся. — То що з Ґуеріном? Побалакаєш?

Анатолій Захарович випнув нижню щелепу, спідлоба зиркаючи на Авер'янова:

— Напиши прес-реліз, переклади основні фрази англійською і поклади мені на стіл. А тоді набери жабоїда і скажи, що я на місці, нехай зателефонує, коли матиме час.

— Чудово, — Григорій піднявся, хоча йти не поспішав. — І ще... — кахикнув він.

— Ну, що знов? — гарикнув Рева. Президент ДП «Аронов» виглядав роздратованим, достоту як старий лев у клітці, якому працівники зоопарку не дають поспати, заради забави ганяючи з кутка в куток: розкошлана шевелюра, обвисла шкіра, затуманений погляд.

— За кілька годин BEA[1] почне формувати слідчу групу для розслідування катастрофи «ААРОНа». Вони, безумовно, захочуть, щоб у команді був хтось від України, від виробника.

— Ти маєш на увазі когось, більш кваліфікованого, ніж Дем'ян Шафін? — Захарович не втримався, щоб не вштрикнути Григорія і відіграти ще одне, нікому не потрібне, очко. На обличчі затанцювала злостива і водночас по-дитячому наївна усмішка.

Авер'янов лишився незворушним:

— Я маю на увазі *офіційного* представника.

---

[1] BEA (*фр.* **B**ureau d'**E**nquêtes et d'**A**nalyses pour la Sécurité de l'Aviation Civile — *Бюро розслідувань та розгляду питань безпеки цивільної авіації*) — французька урядова агенція, відповідальна за розслідування авіакатастроф, що відбулись на території Франції або з літаками французького виробництва у всьому світі, аналогічна NTSB (National Transportation Safety Board) в Америці чи МАК у країнах СНД.

— А з цим проблеми чи що? Народ збереться на дев'яту на роботу, виберемо когось із інженерів, хто знає англійську, ще, мабуть, програміста, щоб допоміг з декодуванням «чорних скриньок», і відправимо хлопців на «ААРОНі» з Гостомеля. Через дві з половиною години вони будуть у Франції.

Григорій Авер'янов розтулив рота і на хвильку замислився. Він думав почати речення зі слів «я хотів би...», але похопився. Наразі досить. Не варто перегинати палицю і надміру дратувати старого. Облизнувши язиком верхню губу, Григорій сформулював думку м'якше:

— Було б непогано послати Діану Столяр.

— Кого? — шкіра на лобі вкрилася зморшками. Анатолій Захарович не міг згадати, про кого йдеться.

— Дочку Столяра.

— Вона досі працює в нас?

— Чотири роки була в декретній відпустці.

Рева не стримався і пирхнув:

— Пф-ф-ф... Що з тобою, Гришо? Ти збираєш у Франції цирк калік та інвалідів? — до цього моменту Рева був упевнений, що, за винятком бухгалтерів і прибиральниць, у концерні немає нікого, хто тямить у конструкції літаків гірше за Шафіна. Авер'янов здивував, нагадавши про співробітницю, котра, майже напевно, знається на літаках ще менше. — Вона ж іще шмаркачка! Скільки їй? Двадцять п'ять? Двадцять шість?

— Двадцять вісім.

— Начхати! Що вона там нарозслідує? Чого ти хочеш досягнути, залучаючи її? Дівча не знайде, де в літака зад, а де перед, навіть якщо їх буде підписано!

Григорій стояв навпроти президента, поклавши руку на спинку шкіряного крісла:

— Ти недооцінюєш доньку Столяра. Вона не дурна; лінива, але не дурна. Я пам'ятаю дівчину з університету, коли

вона проходила в нас практику. Захаровичу, не ображайся, але ти, схоже, не розумієш найважливішого: нам *не потрібно* розслідувати катастрофу. «ААРОН 44» розбився через зіткнення зі снігоочисником на смузі. Крапка. Що нам зараз потрібно — це симпатичний і комунікабельний представник ДП «Аронов» у міжнародній слідчій групі, який буде «відбілювати» літак, який причарує журналістів, громадськість і представників ВЕА, повернувши довіру до лайнера. Діана брала участь у розкручуванні і просуванні «ААРОНа 44» ще до запуску літака в серію, Діана знає французьку, і — найголовніше — Діана не дозволить паплюжити пам'ять батька, а це означає, що не допустить, щоб хтось очорнив спроектований ним літак, — власне, останнє було найвагомішою причиною того, чому вибір Григорія упав на Діану. Якщо раптом його найстрашніші побоювання справдяться, якщо раптом щось піде не так, він знає, що дочка Столяра буде на їхньому боці. — Мені здається, у цій ситуації вона найкращий кандидат.

Скрипнувши зубами, Анатолій Рева усвідомив, що Авер'янов знову обставив його в стратегічному плані.

— Гришо, давай подумаємо про це зранку, при світлі дня і на тверезу голову. А поки що я чекаю прес-реліз і тез для розмови із французьким скупердяєм.

Григорій Авер'янов зміркував, що чекати доведеться значно довше, ніж нового ранку, якщо вони хочуть думати про щось на тверезу голову. Та це нічого не змінювало. Останнє слово залишилось за ним. Він знав, що Захарович погодиться.

Виходячи із президентського кабінету, він озирнувся на Захаровича і холодно зронив:

— Не забудь повідомити Гарагана.

— Зникни, — тлумлячи гнів, видушив Рева.

Двері тихо зачинилися.

16

13 лютого 2013, 23:55 (UTC +2)
Мостицький масив, Київ

«*Сьогодні йому виповнилося б сім...*»

Карий захмелів ще до того, як закінчив переглядати фотографії Антона. До півночі він набрався так, що не зміг би знайти кнопку перемикання каналів на телевізійному пульті. Він тримався до п'ятої вечора, але подітись було нікуди: Карий не міг постійно ховатись сам від себе, зрештою, не витримав і взявся напиватись, як ненормальний, спорожняючи все, що потрапляло під руку — віскі, горілку, бренді, пиво й мартіні. Порожні пляшки валялись по всій квартирі.

У Карого був фотоальбом із фотознімками сина. Справжній альбом, із паперовими фотографіями розміром 9×15 см, — як у давні добрі часи. Все тому, що до початку літа 2007-го, коли через травму коліна його примусили написати рапорт і покинути лави підрозділу особливого призначення «Беркут» при Київському управлінні МВС, Карий не мав персонального комп'ютера — чоловік надавав перевагу телевізору, відтак знімки було збережено на фотопапері. Згодом, придбавши свій перший ноутбук, Карий від звички не відмовився: продовжував друкувати всі без винятку, навіть відзняті на цифрову камеру, фотографії на фотопапері. На початку 2012-го, за місяць до смерті Антона, альбом практично був заповненим: шашлики на дачі, перша рибалка з хлопчаком на озерах неподалік села Липовий Скиток за сорок кілометрів від Києва, а ось Карий учить чотирирічного Антона їздити на двоколісному велосипеді...

«*Сьогодні малому стукнуло б сім*».

До десятої вечора Карий передивився альбом з фотографіями померлого сина шість разів, після десятої альбом упав з канапи, а чоловік виявився настільки п'яним, що не

зміг його підняти. Сил вистачало тільки на те, щоб підносити пляшку до губів. Були моменти, коли йому хотілось заплакати, він переконував себе, що сльози принесуть полегшення, от тільки плакати Карий не вмів. Він напівлежав на канапі, сопів і стогнав, пускаючи ротом слину. Часом стогони переходили в тихе гарчання. Карий згадував, як рівно рік тому Антон згас на його руках у лікарні, згорів, спопелів дотла, випалений вогнем із власного нутра, згадував, як він після того кидався на лікарів, але ніхто нічого не міг удіяти, і як кричав, що краще б його син узагалі не народжувався. Краще взагалі нічого, ніж такий фінал.

Сім років тому Карий подумати не міг, що здатен прив'язатися до когось. Бог свідок: він не планував заводити дітей. Антон з'явився на світ унаслідок швидкоплинного роману із сестрою іншого «беркутівця», лейтенанта на прізвисько Турок. Одружуватися Карий не мав наміру, але й послати лісом рідну сестру Турка не міг. Робити аборт дівчина відмовилась; зійшлись на тому, що Карий пообіцяв взяти на себе частину витрат з виховання дитини.

Перший рік після народження Антона Карий усього два рази навідувався до сина, та й то лише для того, щоб віддати гроші його матері. Все змінилося 31 травня 2007-го, коли рота «Беркута» розганяла фанатів на матчі «Динамо» — «Шахтар». Лупцюючи вболівальників, Карий захопився, вискочив з лави і, перечепившись через непритомну шістнадцятирічну дівчинку, яку за мить до цього огрів кийком по голові хтось із його колег, полетів сторчака, примудрившись ущент розтрощити колінну чашечку. 2 червня йому поставили протез, але про повноцінні тренування і службу в спецпідрозділі «Беркут» довелося забути.

Залишившись без роботи, Карий став більше уваги приділяти малому Антону. Нудьга — страшна штука. За півроку робота з'явилася: колишній командир Карого, полков-

ник Андрій Бичанський на прізвисько Мирон, познайомив свого найкращого «беркутівця» з людьми Ельдара Гарагана. Втім, на той час Карий настільки прикипів до хлопчака, що навіть не думав із ним розлучатися. Швидко завоювавши довір'я Гарагана, колишній «беркутівець» почав непогано заробляти і згодом повністю перебрав опіку над сином на себе. На початку 2011-го чотирирічний Антон переїхав до батька. А потім... усе пішло шкереберть. Хвороба, страшний діагноз і повільне невідворотне згасання.

«*Сьогодні Антону виповнилося б сім...*»

О чверть на першу Карий сповз із дивана і вирубився.

17

14 лютого 2013, 04:18 (UTC +2)
Серійний завод «Авіант», Київ

Анатолій Захарович почув, як відчинилися двері приймальні, де зазвичай сиділо двоє секретарок і яку співробітники заводу прозвали «пекельною канцелярією», рвучко розігнув спину і двічі навідмаш ляснув долонями по щоках, приводячи себе до тями. Його огортали півсутінки: працювала одна настільна лампа, що заповнювала великий кабінет м'яким жовтим світлом. Протягом останньої години президент ДП «Аронов» дрімав, уткнувшись головою в складені на столі руки. По-справжньому заснути Захаровичу не вдалося. Сон не йшов.

Після легенького (задля годиться) стуку двері кабінету розчахнулися — у проході постала приземкувата постать Авер'янова.

— Зараз буде телефонувати Ґуерін. На стаціонарний.

Рева тихо закректав, тручи долонею очі:

— Вмикай світло.

Григорій Авер'янов ступив до кабінету й увімкнув горішні лампи. Світло спалахнуло, простір наче розширився, на що Захарович злостиво зморщився. Він перепив, а тепер ще й недоспав, куди вже гірше. Череп раз по раз полосувало болем, що неспинно нагадувало про інцидент майже сорокарічної давності: перша п'янка, гаряче блювотиння, батькові побої, почуття сорому, через яке, здавалося, може зупинитися серце, і немислимий, сатанинський головний біль.

На столі перед Анатолієм лежало кілька аркушів А4. Один із них щільно заповнено дрібним текстом — це чернетка прес-релізу, який за кілька годин розішлють УНІАН, Укрінформ та основним телевізійним каналам країни. На інших аркушах — вирвані із прес-релізу речення, перекладені англійською мовою і набрані шрифтом висотою не менше ніж 72 пункти.

— Допоможеш? — Захарович тицьнув тремтячим пальцем у купу паперів. Він був невпевнений у якості своєї англійської, а тому боявся, що не зможе порозумітися із Жан-Робером.

Авер'янов зобразив на обличчі вагання, але згодом кивнув:

— Звісно.

У ту ж мить у приймальні ожив телефон.

Григорій висковзнув з кабінету, підійшов до столу секретарки і, не знімаючи трубки, переадресував виклик на телефон Захаровича. Апарат затих, натомість деренчання долинуло з кабінету президента. Рева не брав трубку, чекаючи, доки Авер'янов повернеться і всядеться в крісло навпроти.

Зрештою, пропустивши п'ять чи шість дзвінків, Анатолій Захарович глибоко вдихнув і зняв слухавку, одночасно перемикаючись у режим конференції.

— Алло! — посеред ночі, за ненаявності звичного шумового фону проспекту Перемоги, голос із динаміка лячно гримів.

Стиснувши кулаки, Рева нахилився до вбудованого в апарат мікрофона:

— Месьє Ґуерін, доброї ночі. — «Ага, доброї... Доброю вона вже була, бляха». — Це Анатолій Рева. Мої співчуття.

— Е, дякую. Я... мені зараз дуже погано, — динамік рипнув, видавши щось, віддалено схоже на схлипування.

— Я вас розумію. Ми всі просто шоковані. Жахливі відчуття... жахлива ніч... — Рева ніколи не був майстром висловлювати жаль.

На тому розмова урвалася. Жан-Робер Ґуерін мовчав. Рева з Авер'яновим здивовано перезирнулися. Чому він затих? Це ж він їм зателефонував, а не вони йому. Вони виявились неготовими до того, що француз відмовиться вести розмову.

Авер'янов крутнув вказівним пальцем у повітрі, показуючи Реві «говори». Захарович покашляв і почав:

— Маєте якісь нові подробиці того, що сталося?

— Літак влетів у снігоочисник, що опинився на активній смузі, загинуло сорок вісім пасажирів і один працівник наземних служб аеропо... — заторохкотіло в динаміку.

— Я все це знаю, — дратуючись, перебив Ґуеріна Анатолій Рева, — Григорій усе мені переповів.

— Так, це жахливо, — бовкнув Жан-Робер і... знову принишк.

Рева штрикнув поглядом Авер'янова. Той знизав плечима.

Президент спохмурнів, пересунув до себе кілька аркушів із заготовленими фразами і заговорив без прелюдій та реверансів, старанно вимовляючи англійські слова:

— Я хотів би бути впевненим, що ми, так би мовити, по один бік барикад. Я гадаю, ви розумієте, пане Ґуерін, що літак тут ні до чого, а тому висловлюю сподівання, що ця прикра катастрофа ніяк не позначиться на нашій співпраці. Я щиро розраховую, що ми й надалі неухильно дотримуватимемось

домовленостей, зазначених у нещодавно підписаному нами контракті, — звівши брови дашком, Рева з докором уп'явся в Авер'янова, всім своїм виглядом демонструючи обурення: якого дідька було описувати все такими кучерявими фразами.

— Контракт? — перепитав Ґуерін таким тоном, наче не розумів, про що йдеться.

Рева з Авер'яновим насторожились.

— Так, наш контракт, угода між ДП «Аронов» і компанією «Франс Континенталь».

На цей раз француз не примусив себе довго чекати:

— Усе дуже складно, Анатолію.

— Поясніть, що ви маєте на увазі.

Жаль та розпач раптом вивітрилися з голосу Жана-Робера, він заговорив упевнено й по-діловому:

— Не хвилюйтесь, я знаю, що з вашим лайнером усе гаразд. Якби я думав інакше, то миттєво розірвав би контракт. Але насправді все не так просто. Поставте себе на моє місце: зараз усі проти мене. Ви не уявляєте, чого вартувало закупити українські літаки в країні, що виробляє «Airbus'и». Повірте на слово, пресинг був не лише моральний! Зараз середина ночі, до світанку бозна-скільки часу, а на мене вже почали тиснути з усіх боків. Зранку «Airbus» візьметься смикати своїх маріонеток в уряді, і до вечора це може закінчитися чим завгодно. Йдеться не про ваш літак, а про те, що я не бачу логіки в тому, щоб із кишеньковим ножичком йти проти розбудженого вами ведмедя. Будь ласка, зрозумійте мене, пане Рева.

«Чого він хоче? — червоною ниткою запульсувало в Анатолієвій голові. — У які ігри здумав гратися старигань?»

— Месьє Ґуерін, ніхто не примушує вас публічно ставати на захист «ААРОНа 44», — Захарович витягнув новий аркуш і зачитав: — Ми лише закликаємо під час прес-

конференції акцентувати на снігоочисникові, а також на тому, що ключовим фактором, який призвів до катастрофи, була негода: через снігопад водій снігоочисника не зорієнтувався на летовищі, а пілот «ААРОНа» не зміг учасно побачити снігоочисник. Не варто взагалі наголошувати на тому, чий літак. Ми вважаємо, що цей варіант задовольнить...

— Я нічого не можу гарантувати стосовно контракту, — рубонув француз.

— Що?! — Рева побагровів, нижня щелепа свавільно випнулася, губи притиснулися до зубів, наче у вовка, що готується кинутися на жертву. — Чому?!

— Те, що ви говорите, гарно звучить, але нічого не означає. Перший із придбаних в Україні літаків позавчора поставили на маршрут, а сьогодні він розбився! Розплющіть очі: для журналістів, які пишуть про авіацію, це просто джекпот. Господи Ісусе, таке трапляється раз у житті! Зранку BEA розпочне розслідування, і можете бути певні, якщо вони знайдуть в «ААРОНі» ґвинтик чи заклепку, закручені чи заклепані не відповідно до європейських стандартів, то перетруть вас на порох, зроблять усе, щоб на французькій землі в «Airbus'а» більше не було конкурентів! Боюсь, мені доведеться пожертвувати угодою з ДП «Аронов», щоб урятувати компанію від акул з «Airbus» та BEA.

— Але чорт забирай... — не стримався Рева, у нападі гніву жмакаючи розкидані на столі папірці. З очей хіба що іскри не летіли.

Григорій Авер'янов стрепенувся, розгорнув записник, що лежав неподалік телефону, і швидко написав:

заспокойся

Він відчув, що Ґуерін набиває собі ціну. Вирвавши аркуш, росіянин тицьнув написане під ніс Захаровичу.

«На хер!» — беззвучно ворушачи побілілими губами, відмахнувся Анатолій.

— За півгодини до півночі я намагався зателефонувати вам на мобільний, — раптом змінивши тему розмови, продовжив виконавчий директор «Франс Континенталь».

— Я відпочивав... телефон було вимкнено, — Рева від досади прикусив губу. Лють клекотала в грудях, гарячими бризками виплескуючись на обличчя. Він же не виправдовується? Не виправдовується, правда?

— А зараз його ввімкнено?

— Ну, так, — на мить злобу розбавила розгубленість, і водночас Анатолій Захарович почав усвідомлювати, що француз водить його за носа, навмисно згущуючи фарби.

Авер'янов насупився. Не те щоб він раніше контролював ситуацію, але зараз вона повністю виходила з-під контролю. Надто багато невідомих, забагато об'єктивних чинників, які просто не можна передбачити і врахувати. Хто міг знати, що Ґуерін вимагатиме грошей, щоб стати на їхній бік? Цей факт створював купу додаткових дріб'язкових проблем, але разом із тим міг зіграти їм на руку. Особливо, як подумав Григорій, у тому разі, якщо облажається Шафін.

Секунд тридцять панувала тиша, і Рева вже хотів був озватися, коли його мобільний телефон коротко завібрував, повідомивши про надходження смс. Захарович відкрив текстове повідомлення, примружившись, вчитався, після чого повернув екран мобілки до Авер'янова. У повідомленні стояло п'ятизначне число:

350.000

І більше нічого.

«Триста п'ятдесят... — апатично відзначив Авер'янов. — Чому не чотириста? Чому не півмільйона?»

— Отримали? — надійшло з телефону на столі.

— Що це? — грубувато перепитав Рева, відчуваючи, як у животі все стискається, немов перед вибухом. Страшенно боліла голова.

— Євро.

— Євро?! — почервонілі очі вибалушилися, порепані губи презирливо викривились. Рева не міг повірити в те, що відбувається: підстаркуватий жабоїд, якого він, не далі як дві доби тому, врятував від банкрутства, шантажує його! Потвора!

Жан-Робер Ґуерін спокійно заговорив:

— Я розумію, що, хм, зазначений параметр може видатися вам завищеним, але якщо ви справді хочете врятувати контракт, то збагнете, що моє прохання досить скромне. Ви граєте на чужому полі за чужими правилами, під контролем нечесних суддів. А я пропоную вам нічию.

Атмосфера в кабінеті, здавалося, тріщала від невидимих розрядів. Авер'янов бачив, що його шеф на межі, одна коротка мить — і Рева шарахне, спалахне, наче діжка з гасом, і однозначно наговорить дурниць. Григорій удруге схопився за ручку і вмить нашкрябав у блокноті англійською:

need to think

Блискавично видер аркуш і підсунув його Захаровичу.

Божевільні, роз'ярілі очі Реви метались по кабінету, кулаки несамохіть стискались і розтискалися, він проігнорував Авер'янова, схоже, у той момент просто забув про нього. Григорій подався вперед і двічі тицьнув вказівним пальцем по вирваному з блокнота листку, а тоді, коли Захарович усе ж зважив на нього, по складах, самими губами вимовив те, що слід відповісти французу: «We-need-to-think»[1]. Дві довгі

[1] Ми маємо подумати (*англ.*).

секунди Рева смалив жовчними очицями першого віце-президента, а тоді повільно видихнув. Напруження спало, й Авер'янов, не до кінця усвідомлюючи, що саме подіяло, зрозумів, що виверження відміняється.

— Ehm-m... I have to think[1], — ледь видушив Захарович, переводячи налитий чорнотою погляд на стаціонарний телефон.

— Думайте, — апатично мовив Ґуерін, — у вас не так багато часу. Прес-конференцію призначено на одинадцяту ранку за французьким часом.

З динаміка полилися короткі гудки.

Анатолій Захарович Рева взяв пластикову слухавку в ліву руку і довго й прискіпливо дивився на неї. На обличчі не було жодного виразу, тільки чорнота в очах стала ще більш густою. Зненацька він переклав трубку в праву руку і заходився оскаженіло дубасити нею по телефонному апарату. Чоловік бив, бив і бив, зціпивши зуби так, що щелепні м'язи виступили крізь шкіру, бив, не видаючи ні звуку, якщо не зважати на судомне хрипіння, що час від часу проривалось крізь кутики міцно стиснених губів, бив, туплячись затягнутими кривавою поволокою очима в нікуди. Після перших п'яти ударів у місцях, куди влучала трубка, облупилася фарба. Після десятого на корпусі телефону зазміїлися тріщини, а зі слухавки почали відлітати шматки пластику. Авер'янов припинив рахувати за кілька ударів до того, як трубка зламалася навпіл; при цьому верхня її частина остаточно розкололась, відкривши конічний динамік і плетиво різнокольорових дротів.

Важко дихаючи, Рева дивився на затиснутий у кулаку уламок, з якого стирчали дроти. По тому схилився над пластиковим відром для сміття, що стояло ліворуч від крісла, і смачно вихаркнув у нього згусток смердючого слизу. Кля-

[1] Я маю подумати (*англ.*).

те мокротиння постійно нагадувало про восьмий клас і про першу п'янку.

— Твою маму, — прохрипів він, піднявши очі на Григорія. Зустрівшись поглядом із шефом, Авер'янов нічого не зміг із собою вдіяти і несамохіть скулився. Захарович змахував на озвірілого мертвяка з фільму жахів. — А тепер скажи мені... скажи, Гришо, що ти там надумав, просвіти мене, що ми маємо робити з усім цим лайном.

Авер'янов безпорадно кліпнув, наче щойно прокинувся після затяжного сну:

— Мені потрібен час.

— Ах, тобі потрібен час? — глумливо скривив губи Рева.

— Дай мені годину.

Григорій мусив заспокоїтись, щоб усе обмізкувати і зателефонувати Дем'яну Шафіну. Анатолій Рева вимагав відповіді просто зараз.

— Потрапляючи в глибокі води, людина не знає, випливе вона чи врешті-решт піде на дно, але продовжує плисти вперед. Навіть якщо ми відчуваємо, що підемо на дно, мусимо боротися, боротися з усіх сил і до кінця. У тому-то й суть: ми не знаємо, який той...

— ЩО ТИ ГОРОДИШ, АВЕР'ЯНОВ?! — заревів Захарович, змітаючи зі столу листки з підказками і шматки пластику, що розлетілись під час істеричного бабахкання трубкою по апарату. Чоловік не усвідомлював, що досі стискає в руці слухавку, — розламаний телефон полетів на підлогу слідом за листками.

Григорій Авер'янов заткнувся.

Хвилину чоловіки мовчали, витріщаючись один на одного. Точніше, Рева дивився на Авер'янова, а росіянин намагався не зустрічатися очима з шефом і вперся поглядом у портрет Президента України, що висів на стіні якраз над головою Захаровича.

— Чого ти мовчиш? — просипів Рева.

— Мені треба зв'язатися з Шафіном, — ковтнувши слину, прошамкав Григорій.

Анатолій нарешті випустив з долоні вцілілу половину слухавки:

— На твою відповідальність, — він підняв палець і ткнув ним в Авер'янова. — Чуєш мене? На твою відповідальність, — палець тремтів. — Якщо щось піде не так, я цю трубку засуну тобі в задницю. І я не жартую. Мені шістдесят два, втрачати немає чого. А тобі з дециметровим отвором у дупі буде важкувато керувати компанією.

Григорій нічого не відповів.

18

14 лютого 2013, 07:01 (UTC +2)
Серійний завод «Авіант», Київ

За дві години, коли найщільніша передсвітанкова темрява почала наливатися шумом машин із проспекту Перемоги, Анатолій Рева наважився ввімкнути телевізор. На стіні праворуч від вхідних дверей, якщо дивитися зсередини кабінету, висів широченний «LG» з діагоналлю 52 дюйми. Захарович не пригадував, коли востаннє його вмикав, і навіть не був упевнений, що тюнер налаштовано: мультимедійні презентації, якщо такі відбувались у його кабінеті, транслювали через умонтований під стелею проектор, решту матеріалів Рева передивлявся на персональному комп'ютері.

Чоловік відшукав у нижній шухляді з правого боку стола два неторкані дистанційні пульти, якийсь час не міг уторопати, який з них до телевізора, а який до тюнера, зрештою, зрозумівши, ввімкнув спочатку живлення «LG», а за ним — тюнер. На диво, тюнер виявився налаштова-

ним: подав на екран один з каналів, по якому постійно крутять телефільми.

Швидко опанувавши меню, Рева взявся похапцем перебирати канали, шукаючи ті, що вели мовлення французькою мовою. Проте першим, на якому він спинився, був британський «CNBC Europe». Щойно почався ранковий випуск «NBC News», показували заметену снігом злітну смугу з погаслими вогнями, вздовж якої валялись обвуглені уламки. Літак розтовкся й обгорів до невпізнання, одначе Анатолій Рева сумнівався, що десь у Європі цієї ночі сталась ще одна авіакатастрофа, і тому розумів, що дивиться на покалічені останки виробленого його концерном лайнера. Внизу екрана застигли титри: «Runway collision in France: regional plane smashed into a sweeper during landing»[1].

На кільканадцять секунд Рева заціпенів. Сюжет швидко завершився, ведучий розпочав викладати інші новини, а президент АНТК ім. Аронова, безвольно опустивши руку із затиснутим у долоні пультом, продовжував дивитися «CNBC». Побачене оглушило його, шокувало більше, ніж уперше почута звістка про те, що катастрофа забрала життя сорока дев'яти людей. Рева не міг збагнути причину такої реакції; скидалося на те, що до цього часу він не вірив у реальність того, що відбувається, хоч розмовляв з Ґуеріном, сварився з Авер'яновим, але все це було якимось неправдоподібним, пластичним, відірваним від дійсності, і лише побачений по «NBC News» сюжет став останньою краплею: катастрофа «ААРОНа 44» відбулася насправді.

Оговтавшись, Рева став повільніше перемикати канали, неначе боявся того, що може там побачити. Першим із французьких трапився «France 24», міжнародний цілодобовий канал новин. Кадри були ще жахливіші: редакторам

[1] Зіткнення на злітній смузі у Франції: регіональний літак врізався у снігоочисник під час посадки (*англ.*).

«24-го» вдалося роздобути запис понівечених тіл, які не встигли завантажити до карет швидкої допомоги. Запис був надзвичайно низької якості, схоже, знімав хтось із працівників аеропорту під час рятувальної операції (чи то пак, уже тоді, коли стало зрозуміло, що рятувати більше немає кого). По тому зображення змінилося на заллятий яскравим світлом коридор із блакитними стінами. На передньому плані чоловік у блідо-зеленому хірургічному халаті щось розказував журналісту.

«Лікарня, куди завезли тих, хто вижив», — не змигнувши, здогадався Анатолій.

Протягом усього сюжету в нижній частині екрана білів підпис: «AARON 44, un nouvel avion ukrainien, s'est écrasé à l'aéroport de Paris-Nord. 49 personnes sont mortes»[1]. Рева не знав французької, але те, з чого починалася фраза на екрані, нічого доброго для нього і концерну не віщувало.

Повернувшись до меню тюнера, Анатолій побачив, що «France 24» має англомовну версію. Швидко перемкнувшись на потрібний канал, він устиг прочитати ту ж саму фразу, написану англійською: «Breaking news! AARON 44, newly built Ukrainian airliner, crashed in Paris-Nord airport. 49 people are dead».

«Паскуди, — скреготнув він зубами. Злість допомагала вийти зі ступора. — Згадали все: «ААРОН 44», «український», «49 трупів», але жодного довбаного слова про те, що якесь мурло в аеропорту Париж-Північ залишило посеред смуги довбаний снігоочисник!»

На кілька рядків нижче Рева надибав канадський цілодобовий франкомовний канал «Le Canal Nouvelles». Анатолій не збирався на ньому зупинятись, але в східній Канаді щойно перевалило за північ, по «LCN» йшов підсумковий

[1] «ААРОН 44», нещодавно випущений український лайнер, розбився в аеропорту Париж-Північ. Загинуло 49 осіб (*фр.*).

випуск новин, один з головних сюжетів у якому був про авіакатастрофу в Парижі. «LA COLLISION EST MORTELLE SUR LA PISTE D'ATTERRISSAGE»[1], — волало з екрана телевізора. Кадри було здерто з «CNBC».

— Ого, — не усвідомлюючи, що говорить уголос, зреагував Рева, — навіть у Канаді... — такої «реклами» його холдинг не мав від заснування.

Відчуваючи, як серцебиття пришвидшується, а долоня з пультом вкривається липким потом, Анатолій Захарович заходився перебирати інші французькі та франкомовні канали. Прогорнув кілька розважальних і натрапив на цілодобову мережу «i-Télé»[2]. У центрі уваги — катастрофа в Париж-Північ. І знову незрозумілі французькі титри: «L'avion ukrainien s'est écrasé près de Paris le deuxième jour de vol. Il y a des victimes»[3]. Ураз Рева збагнув, що вловлює суть підписів, не вчитуючись. Достатньо було трьох слів, які розумів без словника: l'avion... ukrainien... des victimes.

Літак... український... жертви.

Наступним Рева ввімкнув «BFM TV», французький супутниковий канал, що транслює французькі новини по всьому світу. У Франції ще не було сьомої ранку, а журналісти «BFM» уже «відкопали» відеозапис з камер спостереження аеропорту Париж-Північ, які зафіксували момент катастрофи. Самого зіткнення не було видно через те, що український лайнер налетів на снігоочисник у північно-східному куті аеропорту, вдалині від терміналів, а камери, що «наглядали» за наземними об'єктами, не захоплювали всього летовища. На чорно-білому ролику, що тривав не більше шести-семи секунд, було показано, як уздовж смуги і по руліжних доріжках розлітаються палаючі уламки: на передньому

---

1 Смертельне зіткнення на злітній смузі (*фр.*).
2 Друга за популярністю після «BFM» мережа новин у Франції.
3 Український літак розбивається під Парижем на другий день польотів. Є жертви (*фр.*).

плані, шалено обертаючись, пролітає ніс літака, на задньому тлі, немов комети з хвостами з чорного полум'я, мчать шматки, вирвані вибухом із центральної частини фюзеляжу. Падає сніг.

Анатолій Рева пересилив бажання вимкнути телевізор.

Відео з камер спостереження повторювали без упину, голос за кадром понуро бубнів:

— Le premier avion acheté par la compagnie aérienne française en Ukraine a frappé la catastrophe ayant volé moins de 10 heures. 48 des 52 passagers et members d'équipage sont morts[1].

Не витримавши, Рева перейшов на інший канал, але за хвилину, терзаючись, увімкнув «BFM» назад. Кадрів, що фіксували момент катастрофи, більше не було. На екрані постала студія, де сиділо троє чоловіків у темно-синіх костюмах з невеселими виразами на обличчях, які щось зосереджено обговорювали. Анатолій не розумів ні слова з того, що вони промовляли, хоча й без того знав, про що йдеться. На цифровому дисплеї за спиною одного з ведучих висіло зображення літака «Аронов ААРОН 44» в синьожовтій заводській лівреї. Лайнер, ледь задерши носа, готувався відірвати від смуги шасі і здійнятись у небо.

«Ну, все, почалось, — Рева заклав руки за потилицю, вмостив голову на спинку крісла і втомлено заплющив очі. — Лайно пішло на вентилятор».

---

[1] Перший придбаний французькою авіакомпанією в Україні літак потрапив у катастрофу, не налітавши й 10 годин. 48 із 52 пасажирів і членів екіпажу загинули (*фр.*).

Розділ III

19

14 лютого 2013, 07:53 (UTC +2)
Микільська Борщагівка, Київ

Кімната наповнювалась димом і сильним запахом горілого. Діана пересмажила другу сковорідку котлет. На плиті підгорала третя. Воно й не дивно, зважаючи, що вона смажила їх із напівзаплющеними очима, досипаючи на ходу, — Данило, за звичкою, підірвався за десять до шостої і підняв усю сім'ю. Винуватець раннього підйому гицав на улюбленому гумовому килимку і горлопанив:

— Муха копєц! Муха копєц!

Чотирирічний Артем сидів за столом, за яким мав звичку «працювати» його тато, не зважав на ранковий гармидер і щось зосереджено замальовував у подарованому на Новий рік альбомі.

— Муха копєц! — Даня намагався стати на голову і махати ногами: мавпував рухи брейк-денсера, підглянуті у якомусь кліпі по телику. — Копєц!

Насилу піднявши повіки, кожна з яких на той момент важила, як шлюз у дамбі, Діана подивились на сина. Вона другий день силкувалась зрозуміти, що означає оте «муха копєц!». Слова спливли в лексиконі Данила днів п'ять тому, з'явившись нізвідки, і на відміну від більшості беззмістовних висловлювань, що вивітрювались за день-два, не зникали. У садок він поки що не ходив, а це означає, що

«муха копєц» мала домашнє походження. От тільки що це? Вона поняття не мала.

У залі, що була продовженням кухні, працював телевізор. Спарене приміщення мало форму сильно потовщеної літери «Г»: горизонтальна риска — кухня, вертикальна — зала; неширокий плоскоекранний телик висів на стіні ближче до основи літери, біля входу до зали, через що, стоячи біля плити, Діана не могла його бачити. Зате добре чула.

Йшла трансляція музичного каналу «М1». Артем, який розвивався не так, як його однолітки, не любив телевізор. На певний час він підсів на науково-популярний серіал по «National Geographic», але скоро забув про нього. Незадовго до «вигнання» Гена навчив Артема читати по складах, а також показав йому принцип роботи мишки і клавіатури. Відтоді малого цікавив лише комп'ютер. Він заходив у Google, вводив у пошуковий рядок підглянуті в подарованій на минулий день народження книзі назви динозаврів і передивлявся знайдені пошуковим сервісом відеоролики. На тому ера телебачення закінчилась.

Меншенький, Данило, теж не шаленів від телевізора. Він не сприймав дитячі канали на кшталт «Малятка» чи «Пікселя», зате обожнював музичний «М1». Діана радо вмикала йому «М1», що давало змогу в середньому сімнадцять хвилин позайматись власними справами, і намагалась не думати про те, що протягом тих сімнадцяти хвилин її син бачить більше голих жіночих грудей, ніж її батько протягом усього життя.

Того ранку на екрані показували Дзідзьо, який, вимахуючи придуркуватою лопатою-бородою, чимчикував вулицями Єрусалима в супроводі чорнявої ізраїльтянки і невтомно виспівував:

Я і Сара — то вобще, пара ідеальна,
Пара, йопересете, просто капітальна.
Бляха-муха, *то капєц*, *то капєц*, як ми пасували,
Всі дивилися на нас і офігівали!

«Бляха-муха, то капєц, то капєц...»

Діана глитнула слину і похололо: «Тільки не це!»

— Муха копєц! Муха копєц! — Даня тицяв пальчиком у телевізор і пританцьовував, смішно вихиляючись у такт примітивній мелодії. — А-муха копєц! Копєц!

— Господи! Коли ти встиг її підхопити?! — жінка метнулась до телевізора, схопила жирною рукою пульт і вимкнула його.

— Уци! — тупнувши, скомандував Данька. — Ана, уци! — «Діана, включи!»

— Ні.

— Уци муха копєц!

«Грьобаний Дзідзьо!!»

— Ні. Це негарна пісня. І негарні слова. — От як дворічному пояснити, що таке лайка і чому її не можна вживати?

Дико обурений утиском його права на вільний вибір музики Даня вдався до крайніх заходів — увімкнув «сирену»:

— А-а-а-а-а-а! Муха-а-а-а копє-е-е-ец!

— Перестань! Припини негайно.

— А-а-а-а-а-а-а-а!! — ще дужче.

— Перестань, а то більше не вмикатиму «М1»!

Нічого не допомагало. Данило не плакав — жодної сльозинки не витекло з хитрющих очей, — зате голосив так, що вуха закладало. Морщачись, Діана прикинула: якщо голосові зв'язки сильнішатимуть з віком, до п'яти років він своїм криком розноситиме стіни.

— А-а-а-а-а-а-а-а-а-а!!!

— Будеш котлетку? — примирливим голосом спитала Діана.

«А ти сама її будеш?..» — жінка критичним поглядом озирнула кучугуру чорних кавалків.

Втягнувши повітря носиком, Даня заперечно мотнув головою і... раптом припинив верещати. Проаналізувавши запах котлеток, він, певно, подумав, що ними каратимуть за плач і за копєц, а тому зметикував, що краще по-доброму замовкнути, поки коричнево-чорне щось не почали заштовхувати йому до рота.

Жінка погодилась на мирову:

— Гаразд, можеш не їсти, тільки не верещи, — нагодувати Данила вона ще встигне. Точніше, тоді вона думала, що встигне. Діана повернулась до столу, за яким сидів Артем: — Тьомо, а ти? Котлетку хочеш?

— Я хочу яєчню, — не відволікаючись від малювання, прогугнив чотирирічний Артем.

«Правильна відповідь!» — подумки підколола себе Діана, намагаючись не дивитись на пересмажені котлети.

— З ріденьким жовтком?

— Угу.

— Добре, зараз буде тобі яєчня...

Жінка підступила до холодильника і дістала картонну коробочку з яйцями. Щойно вона поставила її на стільницю, кімнату заповнило футуристичне пілікання стаціонарного телефону, що стояв на невисокій тумбочці під телевізором.

Краєм ока зиркнувши на настінний годинник, Діана підійшла до телефону і з легким хвилюванням (*Гена?.. це має бути Гена...*) зняла трубку.

— Алло.

— Діано? — то був не Гена, бо прозвучав грубий і жахливо втомлений чоловічий голос. Голос із далекого іншого

життя, який жінка не спромоглася зіставити із жодним знайомим обличчям.

— Так, це я.

— Діано, доброго ранку! Це Анатолій Захарович Рева, я... ем... я не надто рано? Не розбудив тебе?

Від несподіванки Діана впустила слухавку, ледве встигнувши піймати її перед тим, як та впала на підлогу, і похапцем приклала назад до вуха. Мозок увімкнувся, наче вона одним махом перехилила чашку найміцнішої кави, спалахнув феєрверками припущень, жодне з яких, утім, не пояснювало, з якого дива *президент* ДП «Аронов» особисто зателефонував їй додому за кілька днів до виходу на роботу.

— У... я... та ні, зовсім ні... не сплю з шостої... і... і вам доброго дня! — наметаним оком Діана зауважила, як Данька, ледь розставивши і зігнувши ноги в колінах, поліз рукою в труси і взявся замислено термосити свої причандали. «Хоче пісяти», — фоново, на автоматі, відзначила вона.

— Це добре, — Анатолій Захарович промовив тоном, який давав змогу однозначно говорити, що йому насправді начхати, розбудив він Діану чи ні. — Ранкові новини бачила?

— Н-ні, — обережно відказала жінка.

— Увімкни телевізор, — владно і водночас якось зацьковано попросив Рева.

На мить Діана відчула полегшення. «Це щось, пов'язане з батьком. Можливо, в АНТК зняли сюжет у пам'ять про нього і зараз крутять по якомусь із задрипаних каналів на кшталт «Культури» чи «Першого національного», — не випускаючи трубки, вона дотягнулась до дистанційного пульта й увімкнула телевізор. — Хоча «Перший національний» усе ж краще, ніж нічого! Мабуть, Анатолій Захарович захотів, щоб вона також подивилась, побачила, як вони цінують... чи то пак, цінували її...»

Телик засвітився — той самий «М1», тільки тепер замість придуркуватого Дзідзьо на екрані витанцьовувала Селена Ґомес.

— Умикай «5-й», — обірвав потік Діаниних думок Рева, — або «24-й» канали новин.

Діана сто років не дивилася новин і взялася квапливо перемикати канали, навмання шукаючи «5-й» або «24-й». Зрештою, натрапила на «5-й канал»: саме почався восьмигодинний ранковий «Час новин». Зосередившись на тому, що може сказати Анатолій Захарович, жінка не слухала диктора, а тому не зразу зрозуміла те, що проступило на екрані. Камера рухалася вздовж обвуглених і сильно покорчених решток літака, обрамлених кучугурами брудного снігу. На задньому тлі тягнулася стіна невисокого аеропортового термінала, на що вказували висувні рукави-коридори, які, наче хоботи, витикалися зі скляної будівлі. Літаків не було біля жодного з рукавів. Згарищем тинялося кілька чоловіків у напнутих поверх зимових курток яскравих оранжевих жилетах із написами «BEA» на спині, які щось понуро видивлялися серед уламків.

Редактори «Часу новин», певно, вирішивши, що тексту, озвученого автором сюжету, цілком достатньо, у титрах внизу екрана поставили всього два слова: «Париж, Франція».

Діана помітила шматок металу, подібний на вінґлет[1], якими закінчуються краї крил, в іншій обгорілій купі розрізнила щось схоже на стійку шасі (пара коліс, сплющений, немов на ковадлі, гідравлічний амортизатор), але здогадалась про те, що дивиться на останки вщерть розтрощеного авіа-

---

[1] Вінґлет (*англ.* winglet — *крильце*) — невеликий елемент на кінцях крил літака, що має вигляд вертикально вигнутих крилець чи вертикальних плоских шайб. За того самого розмаху крил наявність вінґлетів забезпечує збільшення ефективної площі шляхом перешкоджання вихорам, що утворюються на кінцях крил, перетікати площину крила і тим самим зменшувати підйомну силу. Вінґлети призначені для покращення паливної ефективності літаків.

лайнера тільки тоді, коли кадр змінився. Оператор перемкнувся на іншу ділянку аеропорту. На екрані постала будівля — ангар з написом «AUX FIRE STATION», біля якої лежала почорніла від сажі, але не так сильно потовчена хвостова частина літака. Високий вертикальний стабілізатор і правий горизонтальний із дивом непошкодженим рулем висоти не залишали жодних сумнівів: цієї ночі в Парижі розбився пасажирський літак.

— Що бачиш? — нетерпляче затріщало в трубці.

— Показують авіакатастрофу, — ледь чутно прошепотіла жінка.

«Показують *місце* авіакатастрофи», — подумки виправив Анатолій Захарович. І тут-таки зміркував: «Цікаво, яким місцем думав Авер'янов, коли вирішував відправити до Франції доньку Столяра?»

Данило тим часом застиг посеред кімнати, по-качиному витягнувши губи і замислено втупивши погляд у стелю. Долоню від промежини не забирав. У ту мить Діанина свідомість розкололась: одна частина лишалась прикутою до кадрів, що показували по телевізору, і до голосу шефа у слухавці; а друга цілковито перемкнулася на сина. При цьому жінка старалась, як могла, щоб перша частина свідомості, яка завмерла в очікуванні того, що скаже Анатолій Рева, була принаймні не меншою за другу, що спостерігала за Данькою, проте марно. Данило важив для неї більше, ніж малозрозуміла катастрофа у Франції. Покосившись на сина, Діана збагнула, що зараз станеться: ще півхвилини — і Даня надзюрить у колготки, організувавши посеред кімнати симпатичну калюжку теплої сечі.

— Так, усе правильно, — буркнув Рева, — авіакатастрофа. Сьогодні вночі, за годину до півночі за київським часом, в аеропорту Париж-Північ розбився літак, — для Діани його голос долинав, неначе з іншої галактики.

Жінка експресивно помахала рукою, привертаючи увагу сина. Даня відірвав від стелі спокійний, як у маленького Будди, погляд і подивився на маму. «Хочеш пісяти?» — одними губами промовила Діана, недвозначно тицяючи пальцем на пластиковий горщик, що стояв у кутку біля входу до кімнати. Данило ще дужче витягнув губи і заперечно мотнув головою. Пісяти він хотів, але на горщик сідати не мав наміру.

Даня давно знав, для чого призначено горщик. Ще минулої весни він засвоїв: коли припече, треба мерщій шукати когось зі старших і проситися на горщик. Усе чітко й просто. Проблема полягала в тому, що з причин, зрозумілих тільки Господу Богу, Данило не міг на горщику розслабитися. Перші півтора-два тижні після того як усвідомив справжнє призначення чудернацької пластмасової чаші, котра постійно стояла в кутку житлової кімнати, малюк діяв строго згідно з інструкціями. А потім почало не складатись. Даня сигналізував про те, що припекло, Діана чи Гена стягували з нього штанці і всаджували малого на горщик, після чого... вони хвилин п'ять, іноді всі десять, телющились один на одного. Данило вперто відмовлявся справляти нужду. Схоже, він просто не міг надзюрити в штукенцію, яку любив надягати собі на голову і яка, на його думку, страшенно йому пасувала. Просидівши так скількись часу, думаючи, що малий здійняв фальшиву тривогу, Діана чи Гена знімали Даню з горшка і заправляли штанці. Після цього Данило відходив на п'ять кроків і з виразом непередаваного полегшення на личку спускав у штани вміст сечового міхура чи кишечника. І не було на те ради. Діана намагалась відволікати його, викликаючи в малого напади веселощів під час сидіння на горщику; Гена погрожував, що не дозволить встати, поки не попісяє, але нічого не допомагало. Підгузки не вирішували проблеми: коли Даня почав ходити, зробився більш активним, вони стали натирати йому ноги.

Діана знала, що малий хоче пісяти: він не пісяв уже зо дві години, а за цей час випив немало та ще й з'їв три мандаринки. Притиснувши трубку плечем, жінка насупилась й удруге вказала пальцем на горщик. Данило замислився, а потім затято помотав головою. «Ні». Діана швидко оцінила відстань, вигнулась, наче гімнастка, натягнувши на максимум телефонний дріт, схопила сина за руку і легенько потягнула на себе. Одночасно лівою ногою штовхнула до себе горщик. Даня дозволив виконати всі маніпуляції, не пручаючись, з незламним «як ви мене дістали» виразом на лиці. Стягнувши з малого колготки, Діана віртуозно втулила його попу в горщик.

«Фух, півсправи зроблено!»

— Діано, ти мене слухаєш? — Анатолій Захарович очікував реакції на свої слова.

Вона чула Реву, розуміла, що він запитав, але перед очима стояло застигле від напруження обличчя сина. У малого аж очі випирали, так йому хотілось спорожнитися. По «5-му» встигли тричі повторити, що літак був українським, виробленим на заводі «Авіант», але Діані було не до того.

«Давай, Данько, давай! Попісяй! Ну, не доїти ж мені тебе, як корову!»

Хлопчик спробував устати, але мама міцно тримала його на горщику.

Несподівано Данило підняв брови і ще ширше розплющив оченята. Страдницький вигляд змінився здивованим, а потім — наче зраділим.

«Невже?» На радощах Діана не стрималась і...

— Пісь, пісь, пісь!

Пауза.

— Діано?! — з телефону.

«О-о-от, блін!!» — жінка тільки зараз усвідомила, що досі притискає слухавку плечем до вуха.

— То я не вам, Анатолію Захаровичу!

— А кому? — «Бляха, я ще такої херні не чув!»

— Данилу Геннадійовичу, — ляпнула Діана і тут-таки кашлянула, тлумлячи сміх, — ну, тобто, моєму дворічному синові.

— А-а, — Рева помовчав. У той момент він пересилював бажання вліпити потиличник Григорію Авер'янову, який сидів у кріслі навпроти. — Може, я пізніше наберу тебе? Поки ви там усе з'ясуєте з... Данилом Геннадійовичем.

— Ні-ні-ні, — злякано залопотіла жінка. — Не зважайте, будь ласка, ми закінчили, і я вас уважно слухаю, — нічого вони не закінчили, на дні горщика було сухо, як у Сахарі, але щось підказувало жінці, що вдруге Анатолій Захарович не телефонуватиме. Такі люди по два рази не повторюють. І не телефонують.

— Літак. Що розбився. У Франції, — розсерджено повторив Анатолій Рева, шматками випльовуючи окремі слова.

— Так, так, розумію, Анатолію Захаровичу, — Діана несвідомо кивала головою, наче президент ДП «Аронов» міг бачити її. А тоді швидко задерла ногу Данила Геннадійовича, щоб знову переконатись: в горшку сухо — жодної краплинки вологи.

— Це «ААРОН 44».

На одну коротку мить та частина свідомості, що відповідала за спілкування з шефом, вибухоподібно розширилась, заповнивши всю голову, і Діана забула про сина.

— Що?!

— Це наш літак. І якщо ти стежила за тим, як ідуть справи в АНТК, — «*...у чому я дуже сумніваюся...*» — то, мабуть, знаєш, що це один із перших літаків, переданих нами французам.

— Господи...

Сюжет по «5-му» закінчився. Діана похапцем перемикала канали, шукаючи який-небудь інший випуск новин. Наре-

шті надибала щось російське, здається, «Вести» на «РТР», де якраз йшлося про авіакатастрофу «ААРОНа 44», — не найкращий варіант у сенсі достовірності інформації, проте вишукувати щось ліпше не було часу.

— «Франс Континенталь» розпочала комерційну експлуатацію позавчора, — сказав Рева.

— Це літак мого батька, — Діана стояла як оглушена. Редактори новин на каналі «РТР» розмістили під картинкою трохи більше тексту: «В катастрофе украинского самолета погибло 49 человек». — Жахливо... Боже, як це жахливо... — вона почувалась так, наче сто років назад забула, як дихати.

— Так, цей лайнер проектував твій тато, — Рева тактовно помовчав. — Зараз ситуація непевна, контракт тримається на шмарклях, подальше постачання під загрозою зриву, а тому я хочу попросити тебе вийти на роботу раніше. Ти брала активну участь у просуванні літака до початку серійного виробництва, крім того, ти знаєш французьку. Ти зараз потрібна нам, Діано.

— Так... звісно... я вас розумію, — жінці було надто зле, щоб вона могла думати про те, що насправді вона має вельми опосередкований стосунок до літака «ААРОН 44» і що в АНТК ім. Аронова є чимало інших працівників, значно більш потрібних за таких обставин. — Коли?

— Сьогодні, — категорично пальнув Рева. — Зараз восьма-десять. Чекаю тебе в офісі о десятій-нуль-нуль. Я збираю велику нараду, пов'язану з катастрофою. Встигнеш?

Діану пробрало морозом. Як сьогодні? Вона збиралась до перукаря в суботу, а потім — у солярій, щоб хоч трохи привести себе до ладу перед виходом на роботу. Хоча це дурниці! Основне питання — куди подіти малих?! І як бути з дитячим садком? Панічні бульбашки заворушились у шлунку і потекли вгору по тілу. Даню й Артема можна завезти до мами, але Діана знала, що та нізащо не погодиться сидіти

з ними цілий день. Сестер чи братів вона не мала. Лишався єдиний варіант — Гена. Жінка скреготнула зубами. Звісно, Діана сподівалась, що раніше чи пізніше вони з чоловіком помиряться, але точно не думала, що їй доведеться дзвонити першій. Той нікчема, напевно, сприйме розповідь про екстрений виклик на роботу за відмазку і тиждень після того роздуватиме щоки від почуття власної незамінності. Чорт.

Чорт!

ЧОРТ!!

Несподівано її увагу привернув дзюркотливий звук, що линув із-під ніг. Діана згадала про сина, який досі сидів на горщику. Опустила погляд і сфокусувалася на малюкові. Дзюркіт посилився, а Даня посміхався так, наче йому щойно вручили Нобелівську премію, і він став наймолодшим лауреатом за весь час функціонування нобелівського комітету.

Жінка нахилилась, акуратно посунула вбік ніжку малого і не повірила власним очам.

Попісяв!

О боги всемогутні...

(*Бінґо!!! Армстронґ, що вперше ступає на поверхню місяця!*)

(*Колумб, який бачить перший острів на Заході!*)

(*Ньютон, що виводить останню риску в законі всесвітнього тяжіння!*)

...Даня *попісяв* у горщик!

Умить усе помінялося. Свідомість перемкнулась на Даньку.

— Молодець! — жінка ледь стрималася, щоб не заплескати в долоні.

— Я молодець? — сконфужено перепитав Анатолій Захарович, повертаючи щасливу маму до реальності.

— Ні, ні, це не ви, ви не молодець. Тобто... ой!.. ви молодець, ви великий молодець, але то я не до вас зверталася,

вибачте. Будь ласка, пробачте, — ще трохи — і Діана готова була розплакатись. — Просто... ви так несподівано зателефонували.

У цей час на іншому кінці дроту Анатолій Захарович Рева міркував про те, чому в безмежно обдарованих батьків діти виходять безмежно безмозкими. Схоже, це фундаментальний закон природи, один із наслідків закону збереження енергії: кількість мозкової речовини в родині є константною чи щось таке. Його діти також були цьому підтвердженням.

— Діано, якщо ти відмовляєшся, то так і скажи, — сталевим голосом відчеканив Рева, — але...

Вона не стала слухати, що прозвучить за тим «але».

— Я буду в залі для нарад рівно о десятій годині. Можете на мене розраховувати, — хапнувши повітря, вона додала: — Я зроблю все, що потрібно. Все, що від мене залежить. Я надзвичайно вдячна вам за наданий шанс, — і попри те, що завершальна фраза вийшла аж надто підлабузницькою, Анатолій Захарович лишився задоволеним.

— Чарівно. Тоді до зустрічі! І про всяк випадок прихопи із собою закордонний паспорт.

Розмова завершилася.

Діана поклала трубку на місце, допомогла Даньці натягнути колготи і роззирнулась по кімнаті, відчуваючи, як щось дуже схоже на переполох, розтікається тілом. За якихось п'ять хвилини, поки тривала розмова, ситуація зі стабільної життєво-напруженої різко змінилася на критичну. Вона не зібрана, діти не нагодовані, залишити їх нема на кого! У животі огидно залоскотало. «Так, без паніки, я все зроблю, все встигну, я... Блі-і-ін! Що робити?! А-а-а!»

Вона кинулась до сковорідки, на якій мала смажити яєчню для Артема. Озирнулась на годинник, зрозуміла, що не встигне. Метнулась до столу, замотала прозорою плівкою

тарілку з котлетами і засунула її, ще гарячу, у холодильник. Тоді зупинилась, вчепившись пальцями в край столу. «Стоп! Потрібен план. Треба все спланувати!» — Діана кілька разів повільно видихнула, заспокоюючи лихоманкове поколювання в грудях і животі.

План.

Потрібен чіткий план!

Перше — зателефонувати Гені. Запросити його сюди? Ні-і, у жодному разі! Він розцінить запрошення на квартиру, як ознаку остаточного примирення, а цього допустити не можна. Потім хрін того козла випхаєш. Отже, передусім треба набрати Гену і домовитись про те, щоб до вечора залишити малих у нього. Чудово!

Друге — зібрати Даньку й Артема.

Третє — зібратися самій. Помити голову? Не встигне. Прийняти душ, зробити такий-сякий make-up, відшукати чистий і, бажано, попрасований одяг.

Ні, не так! Діана спинилась посеред кімнати, дивлячись на Артема, що сидів за столом і вимальовував сюрреалістичні картинки. Друге — зібратися самій, а потім одягати хлопців. Інакше зірвиголови знудьгуються, рознервуються і впріють перед виходом.

Четверте — завести малих до Гени. Після розриву Геннадій повернувся на квартиру до батька, яка знаходилась неподалік подарованого її батьком житла, на вулиці Якуба Коласа. Якийсь кілометр, не більше, від багатоповерхівки Діани. Навіть з дітьми жінка могла дійти туди менше, ніж за п'ятнадцять хвилин.

І п'яте — взяти таксі та доїхати на роботу.

«Звичайно, не все вийде гладко, але... it sounds like a plan[1]!» — задоволено подумала вона.

---

[1] Звучить, як план (*англ.*).

20

14 лютого 2013, 08:14 (UTC +2)
Серійний завод «Авіант», Київ

Завершивши розмову, Анатолій Рева поклав мобілку на стіл, подивився на Авер'янова і похитав головою. Григорій стримано всміхнувся:

— Саме така нам і потрібна. — «Нехай завалить усе і повертається».

— Ти це серйозно? — у вухах Реви гуло, немов у турбінному цеху атомної станції. Світанок не приніс очікуваного полегшення, найменша спроба сконцентруватися на чомусь відлунювала рокітливим болем у потилиці. Без сну, без тривалого відпочинку, він просто не міг думати та приймати рішення.

— Так.

— У неї двоє малолітніх синів.

— Тим краще! — «Не зможе зосередитись». — Відправляй!

Рева не тямив, чому так краще, але допитуватися не став. Усе одно зараз не зрозуміє.

— Гаразд, біс із тобою, нехай їде, — погодився він, думаючи про те, що розслідування все одно буде формальністю, незалежно від того, чи стане Жан-Робер Ґуерін на їхній бік, чи встромлятиме палки в колеса.

21

14 лютого 2013, 08:19 (UTC +2)
Микільська Борщагівка, Київ

Учора Гена забагато відпочив, а тому прокинувся трохи не в гуморі.

Гаразд. Усе було не так... Увесь вчорашній вечір Геннадій Ковпачок безбожно бухав, а тому прокинувся в препаскудному настрої. Здавалося, протягом ночі хтось намагався закатати його, нещасного і напівпритомного, в асфальт, по тому бідаку віддерли, асфальт розтопили і залляли розплавленим у шлунок. Якщо говорити без зайвого пафосу, Гена почувався наче шматок обсмаженого в оцті собачого лайна.

Річ навіть не в тому, що чоловіка мучило похмілля. Ні. До похмілля лишалося чимало часу. Воно прийде годин за шість, і тоді Гені конкретно погіршає. Похмілля темною ковдрою огорне свідомість, просочиться слабкістю і тремором у руки, булавою бахкатиме зсередини по черепу. А поки що Гена був п'яний.

Пробудження далося важко. Від думки про похмілля, якого не уникнути, настрій Гени зробився геть нікудишнім. І зовсім нестерпно стало тоді, коли молодий чоловік усвідомив, що зірвався через деренчання мобільного.

Гена пролупив очі і подивився на екран.

«МАМУЛЬКА».

Мамулькою Гена називав Діану, починаючи з другого тижня знайомства і закінчуючи безглуздим розривом три місяці тому. Протягом останніх місяців Геннадій кликав дружину лише Діаною, хоча в телефоні вона так і лишилася Мамулькою.

Він закліпав, протер долонею очі, переконуючись, що напис на екрані не є результатом хмільної гарячки. «Фак, зараз почнеться! — за звичкою спалахнуло в Гени в голові. — Згадає не тільки вчорашнє, але й...» У передчутті капітального прочухана він зіщулився і підтягнув коліна до живота. Та за секунду розслабився. «Фу ти, Господи, — видихнув Гена, збагнувши, що ніхто його не вичитуватиме. — Я ж не вдома...» Навіть через три місяці після того як дружина витурила його, Гена називав домом Діанину квартиру на бульварі Ромена Роллана, у якій провів п'ять з лишком

років (*і хай там що, він вважав, що то його найкращі роки...*), а не занедбану батькову халупку на сьомому поверсі довжелезної багатоповерхівки на Якуба Коласа, 6, у якій перебивався після вигнання.

На лихо, думка про дім — той дім, про який віднедавна він не міг навіть мріяти, лише згадувати, — стала останнім цвяхом. День остаточно і безповоротно зіпсувався. Натискаючи кнопку «Прийняти виклик», Гена наїжачився і несвідомо підтягнув губу. Діана не подавала заяву на розлучення — до цього часу вони формально залишались чоловіком та дружиною, от тільки Гена гепою відчував, що це ненадовго. Після кількох марних спроб примиритися і повернутись у сім'ю, він очікував «контрольного пострілу» від дружини — дзвінка, під час якого вона повідомить про те, що вони більше не зможуть бути разом, бла-бла-бла, настав час офіційно розлучитися.

Рука, що втримувала телефон біля вуха, тремтіла.

— Алло... — Гена відповів, не відриваючи голови від подушки, що сплюснуло й без того ослаблений алкоголем голос.

Коротка пауза.

— Чую по голосу, ти там веселишся, — Діана, м'яко кажучи, була не в захваті від того, що чула.

«Обісратись, як весело, — подумав Гена, — тупо космос!» — але вголос проказав:

— Е... ні, я щойно встав.

— Послухай, мені... ну... потрібна твоя допомога.

— Усе, що скажеш, Діано, ти ж знаєш, я завжди...

Діана не стала вислуховувати його белькотіння про відданість і готовність прискакати на поміч будь-якої миті.

— В АНТК надзвичайна ситуація, і я мушу вийти на роботу сьогодні. Просто зараз.

— І-і... — Гена спочатку подумав, що не проти дізнатися, яка саме надзвичайна ситуація, а потім вирішив, що це

його точно не стосується, тож не варто забивати голову всякими дурницями. Добре вже те, що Діана не заговорила про розлучення.

— А я не готова. Мені треба кудись подіти Даню й Артема.

— І ти хочеш... — прогудів Геннадій, обводячи затуманеним поглядом неприбрану квартиру.

«Я хочу, щоб ти засунув собі в задницю всі пляшки, які спорожнив минулого вечора! — Діана насилу стрималася, щоб не прогорлати цю фразу вголос. — Господи, який же ти ТУПИЙ!» — вона раптом усвідомила, що ніколи не пробачить йому. Хай як буде самотньо, хай як важко доведеться з малими, вона не пустить Гену назад у своє життя. Її дратував сам звук його голосу.

— Я хочу, щоб ти взяв їх до себе на день, йолопе! — взагалі вона також хотіла, щоб Гена сходив у дитсадок, залагодив нюанси, що виникли з медсестрою через Артемову астму, й деякі інші питання, можливо, залишив Даню на годину-півтори у його групі, нехай звикає, але розуміла, що про це марно навіть згадувати. З однаковим успіхом вона могла попросити про таке пана Реву, президента АНТК ім. Аронова.

— Меншого не візьму! — не подумавши, ляпнув Геннадій.

«Із цією людиною я прожила п'ять років!..»

— Це ж твій син. — «Він жалюгідний! Боже, який він жалюгідний». Голос Діани мало відрізнявся від ричання загнаної в кут левиці.

— Ну, тобто, я візьму, але... Діано, я... кхе-кхе... не у формі, і я не впораюсь. Тільки не сьогодні.

— А зі старшим ти, типу, впораєшся?

— Якщо ти його нагодувала, то так... звісно, так.

Батько Геннадія — Борис Веніамінович Ковпачок — працював водієм локомотива на Укрзалізниці і вдома мав іграшкову залізницю, причому не китайську, плямисто-пластико-

ву, а справжню німецьку, виконану з металу, з надзвичайним рівнем деталізації: з розвилками, чотириколійною станцією, автомобільним переїздом, відповідними знаками, світлофорами і справжнім тунелем. Гена знав, що Артема можна посадити, ввімкнути залізницю, і хлопчак сидітиме нерухомо, неначе бронзова статуя, годинами спостерігаючи за тим, як два крихітні потяги намотують кола блискучими рейками. Крім того, старший умів грати в «Танчики» на приставці. З ним можна було домовитись.

Притопуючи ніжкою, Діана гарячково міркувала. Вона не почувалася здивованою. Не вперше нездара Геч калічив її плани. Тепер потрібно швидко вигадати, куди спихнути дітей і при цьому не спізнитися на нараду. Все ж, як вирішила жінка, краще відвести Артема до Гени, це однозначно найпростіший варіант, а потім мотнутися на таксі на Ванди Василевської, де живе її мама, і там залишити Даньку. Ймовірно, із самим Данилом мама впорається і не помре до вечора. Діана знала, що матір упиратиметься до останнього, вигадуючи що завгодно, аби не сидіти з онуком. Софія Борисівна Столяр була вродженою чистопорідною білоручкою, що з дитинства цуралася роботи, надаючи перевагу меланхолійній поезії та догляду за власною зовнішністю. У 1983-му Софії Борисівні пощастило вийти заміж за талановитого авіаційного інженера Родіона Столяра, який швидко подерся вгору по кар'єрній драбині і навіть у найтяжчі часи після розпаду Радянського Союзу і реорганізації АНТК ім. Аронова заробляв достатньо, щоб оплачувати няньок, прибиральниць і покоївок, а відтак мама Діани ніколи не працювала і не доглядала дочку. Проте Діана мала певні важелі впливу на матір, які, хай нечасто, але застосовувала. За три роки до неочікуваної смерті Родіона Столяра Софія Борисівна стала дистриб'ютором продукції «Avon» в Україні. Не для заробітку — грошей Столярам вистачало, і тоді ніхто не уявляв, що годувальник сім'ї, який ні разу за

життя не скаржився на біль у серці, несподівано помре від інфаркту. Все почалось із банальної сварки, під час якої Родіон необережно дорікнув дружині, що вона уявлення не має, що таке заробляння грошей. Софія образилась і почала шукати роботу. Ніхто її, звісно, не брав: через вік і повну відсутність досвіду. Зате в Софії Борисівни була подруга, що займалась розповсюдженням косметики і тим заробляла на життя. Софія попросила навчити її, за місяць непомітно втягнулась, а ще за три місяці почала змагатися з подругою, хто більше продасть. Що найдивніше — виходило в неї дуже непогано: вона гарно говорила, посміхалась, коли потрібно, тонко відчувала настрій потенційних покупців. Мама Діани все життя була актрисою. З того часу Софія Столяр регулярно «впарює» родичам набори для душу, дезодоранти, креми, гелі і т. п., а першою в списку родичів завжди стоїть Діана. Сьогодні Діана готова була викупити місячну норму продукції, аби тільки матір перебула з її меншим сином до вечора.

— Ти можеш завести молодшого до... — наче прочитавши її думки, втрутився Гена.

— Замовкни! — обірвала Діана. — Я сама вирішу, що можу, а що ні, — хоча розуміла, що варіант, який спробував озвучити її чоловік, є єдиним прийнятним. З того, як заплітається Генин язик, вона розуміла, що сьогодні Даньку йому краще не лишати.

Ще раз усе обміркувавши, переконавшись, що нічого кращого не придумає, Діана проказала:

— Сподіваюсь, ти достатньо тверезий, щоб наглянути за Артемом, — вона лише чула, а не бачила Геча, тому не осягала повною мірою жалюгідності його стану.

— До твого приїзду я буду в ідеальній формі, обіцяю.

Жінка глипнула на годинник.

— Буду за півгодини, може, хвилин за тридцять п'ять.

— Гаразд, Діано, я...

— Приведи себе до ладу!

Гена збирався ще щось сказати, щось підбадьорливе, щоб не закінчувати розмову на мінорній ноті, але поки він длубався в пошуках потрібних слів у розквашеному від алкоголю мозку, Діана поклала трубку.

Відкинувши телефон, чоловік ліг на спину і розкинув руки. «Йолопе!», «Заткнись!» — відлуння образливих слів досі стугоніло в голові, у пересохлому горлі пекло від образи. Гена стиснув губи, зціпив зуби, аж м'язи на вилицях набрякли, і подумки заторочив, що не почне себе жаліти, що гнатиме геть липкі, наче смужки прозорого скотча, думки про те, який він нещасний, та зрештою рефлекторне самонавіювання завершилося нічим. Він нічого не міг із собою вдіяти. Замість вилізти з просякнутої перегаром постілі й піти до душу, щоб опанувати себе, Гена лишився в ліжку і пірнув на самісіньке дно, туди, де лежали баластом усі його безрадісні й водночас такі смаковиті думки про нелегку долю.

Гена зростав без матері. Вона покинула його і батька, коли хлопцю було сім; пішла, навіть не попрощавшись, на другий день після того, як Гена подався в перший клас. Геннадій її не звинувачував. Його тато був ще тим диваком, нестабільним, наче уран-239, холериком, затятим мисливцем, чиї перепади настрою могли зрівнятися лише зі зміною погоди в південних широтах. Гена погано пам'ятав матір, проте тепер йому здавалося, що вона, як і батько, була нездатна виховувати дітей. Повертаючись думками в літо 1992-го, Гена згадував, як вони з матір'ю набридли його батьку, той постійно про це казав, торочив без угаву, як вони дістали його, і в той час Гена очікував, що саме батько їх покине. Борис Ковпачок кожні вихідні їхав на полювання, і малий Гена чекав, що з якогось «полювання» він просто не повернеться. Вийшло навпаки. Матір, яка теж напрочуд прохолодно ставилась до сімейних цінностей, звалила першою,

випередивши чоловіка і не лишивши йому вибору: Борис Ковпачок мусив ростити сина сам.

Борис Веніамінович увесь рік після втечі благовірної тримався, сяк-так корчачи із себе нормального татка, але восени 1993-го почав по-чорному гуляти. Він приводив додому жінок усіх форм і розмірів, подеколи по дві на тиждень, і на ранок був надто виснаженим, щоб дбати про сина. Гена залишився без їжі, оскільки був замалим, щоб зготувати щось на плиті, і тижнями підхарчовувався у сусідів або тим, що випрошував у однокласників на перервах між уроками. Кожна нова жінка намагалась сподобатися Гені, тож, можливо, саме через це Геннадій навчився так тонко розуміти, що потрібно жінкам від чоловіків. Він ненавидів усіх батькових лярв, але навчився чемно говорити компліменти, коли це було потрібно. Усмішка, легкий доторк, «яка ви красива» — і кілька купонів у тебе в кишені, на жуйки й наклейки вистачить. Набуті в дитинстві навички знадобились під час знайомства з Діаниною мамою (та й узагалі з мамами всіх дівчат, з якими Гена зустрічався), яка просто мліла від молодого і — як вона думала — напрочуд талановитого поета.

Гена був письменником. Точніше, Гена думав, що він письменник. Молодий чоловік мріяв жити з гонорарів, але, попри те, що його мрія була величезною, немов намібійський слон-самець, на підсвідомому рівні розумів, що до справжнього письменника йому як до неба рачки, бо письменник — це той, кого, по-перше, публікують, а по-друге, читають. Щоправда, Гена не заслуговував називатись письменником не через те, що його не публікували. Гена не був письменником, бо дуже багато часу не писав.

Колись Геч справді був непоганим поетом. Власне, вони з Діаною познайомились саме завдяки віршам: шість чи сім років тому на читаннях у кав'ярні «Купідон», що на Прорізній, неподалік Хрещатика, де хлопець виступав разом з ін-

шими безвусими поетами. Вірші, правда, були хорошими, та й Гена, підігрітий дешевим коньяком, прочитав їх так, що офіціантки в сусідній залі шморгали носами. Діана не могла відвести очі від худорлявого хлопчини з непропорційними, по-дівочому великими, карими очима і баламутним солом'яним волоссям, що почасти ховало відстовбурчені вуха, а після виступу, піддавшись пориву й подолавши невпевненість, підійшла до нього.

Ще до одруження Гена видав друком дві поетичні збірки — «Кейруан»[1] та «Інфрачервоний», — добре сприйняті і критиками, і публікою. Після народження Артема він продовжував писати вірші, але не виступав, а відтак — його не друкували. Крім того, Гена усвідомив, що заробити на життя поезією напрочуд важко. Для того щоб отримати можливість жити на гонорари, він повинен був узятися за прозу, написати роман, який миттю привернув би до нього увагу і примусив би сприймати його всерйоз. Пошуки ідей, сюжетів та образів почалися давно, але до сьогодні чоловік не мав у голові чіткої картинки того, що хоче написати. І що більше Гена думав про це, то більшою виглядала прірва між тим, що він хоче створити, і зробленим. Тодішні друзі заспокоювали Геча, що, мовляв, чувак, розслаб батони: ти ще знайдеш себе. Та навіть на той час Гена розумів, що себе не знаходять — себе створюють. А із цим якраз були проблеми.

Геннадій сповз із ліжка і сів за ноутбук. Запустив текстовий редактор Word, відкрив файл «Дегенерація 2000.doc» і втелющився в аркуш з обірваними реченнями, що мали зростись у цеглинки абзаців, з яких вибудується бестселер. Колись. Можливо. Текст було почато у вересні 2010-го, відтоді файл розрісся до 110 сторінок і містив майже 45 тисяч слів. Проте, щиро кажучи, весь обсяг тексту створював лише

[1] Кейруан — третє за святістю місто мусульманського світу в Тунісі. У Кейруані знаходиться найдавніша мечеть у Африці Сіді-Окба.

видимість створеного, фантом роману, бо цілісної історії в Геча не було. «Дегенерація 2000.doc» складалася із придуманих у різний час, незакінчених і не пов'язаних одна з одною оповідок. Прововтузившись на стільчику зо дві хвилини й так нічого й не написавши, Гена згорнув файл (не закрив, а саме згорнув — так спокійніше, адже виникає стійка ілюзія можливості миттєво повернутись до роботи; хоча в глибині душі Гена розумів, що не можна повернутися до того, чого насправді не починав) і занурився в Інтернет... Від цього моменту бідолаха бачив свій день наперед з точністю до секунди. Чоловік тямив, що мусить писати, у голові, немов зачумлені джмелі, метались уривки думок, причому, як здавалося, непоганих думок, та щойно Гена випростував пальці над клавіатурою, як мозок опинявся у вакуумі, думки зотлівали, а голова починала притишено гудіти, наче порожня дерев'яна бочка. Він пригадував, що збирався писати щось про долю, про «двійку» на початку життя, глипав на білий екран і не міг витиснути із себе жодного слова. Зазвичай Гена сидів над відкритим текстовим файлом годину, а то й дві, проте сьогодні мав поважну причину, щоб не писати і, відповідно, не мордуватися над рукописом півтори години: похмілля, що темною хмарою насувалося з-за горизонту. Гена не був дурнем, він добре розумів, що бовтання в багнюці мережі пожирає час, відсуваючи в попелястий туман усі його мрії; чого він не розумів, так це того, що кожного дня затрачає колосальну кількість енергії, шукаючи нову відмовку, щоб не писати. І в цьому нерозумінні крилася реальна небезпека. Сьогодні — похмілля, вчора він провалявся півдня в ліжку через «сонну» погоду, позавчора — затримався, скуповуючись на ринку, за день до того, здається, була середа — ігровий день Ліги чемпіонів (а скажіть: хіба хтось працює в день Великого футболу?..) і т. д., і т. п. Геннадій настільки звик прикривати сторонніми факторами брак дисципліни й дріму-

чі лінощі, що просто не зауважував цього. Що кращою, багатослівнішою виходила відмовка, то ліпше почувався сам Гена. Чоловік не замислювався над тим, що суть будь-яких відмовок полягає в тому, щоб відволікти увагу від себе і привернути її до чогось іншого. Замість писати, добиваючись визнання, він гаяв час, шукаючи співчуття невідомо в кого.

Копирсаючись мізинцем у вусі, Гена запустив Facebook, ВКонтакті та Twitter, після чого (дуже неохоче, ледь не кривлячись) відкрив вкладку з профілем на Однокласниках. З невідомих причин саме наявність акаунту на Однокласниках наштовхувала Гену на думку про жіночність і кволість свого характеру. Через профілі у Facebook, ВКонтакті, Twitter'і, а також блог у Живому Журналі таких думок чомусь не виникало. Відомо ж: справжні мужики «сидять» винятково у Facebook. Ну, максимум — у ВКонтакті, але там лише під псевдонімом. А Гена собі на сором мав цілковито заповнений профіль на оранжево-квітчастому російському сайті для дівиць і домогосподарок, чий IQ лише за певними (не життєво важливими) параметрами вищий за IQ молюсків, і, що вже зовсім кепсько, — Однокласники йому подобались. Там зареєструвались більшість дівчат, які відвідували поетичні вечори в далекі романтичні часи, коли Гена ще не був одруженим, коли для того, щоб затягти фанатку до ліжка, було достатньо підморгнути їй зі сцени, а потім підписати збірку словами «*Найчарівнішій у світі*», «*Завжди лишайся такою ж прекрасною*» чи щось таке. Дівчата, підписані на купу розважальних груп, засмічували Генину стрічку новин ванільно-дебільними повідомленнями на кшталт «З мужчиною має бути добре — погано я й сама зможу жити!!!», «Був час, коли я хотіла заміж, а тепер я порозумнішала і просто хочу до моря!!!», «Якби комарі пили не кров, а жир — ціни б їм не було!!!» тощо з відповідними змісту дурнуватими картинками й обов'язковими трьома знаками оклику наприкінці

кожної фрази. Такі статуси, банери, римовані віршики й демотиватори були кричуще банальними, подекуди настільки примітивними, що хотілося битись головою об клавіатуру, але Гена продовжував їх передивлятися, а під окремими (такими, як «Змінюй не статуси, а своє життя!!!») навіть тиснув «Подобається». Перегляд міг тривати кілька годин поспіль.

Геннадій страшенно не любив про це згадувати, але колись мав сторінку на службі знайомств Mail.ru. Власне, історія, що призвела до розриву з Діаною, почалась саме на тому пекельному сайті — Знакомства@Mail.ru.

Усе почалось через нудьгу. Відсутність сексу теж відіграла помітну роль, хоча головною причиною стала в'язка всепоглинаюча нудьга. Після народження Данила Діана продовжила декретну відпустку, а Гена сидів дома, «заробляв» тим, що писав рецензії на книжки сучасних українських письменників для онлайн-видань про культуру, у хороший місяць отримуючи до тисячі двоста гривень, у поганий — не нашкрябуючи навіть п'ятиста, і намагався приткнути у який-небудь журнал свої еротичні оповідання. Геннадій не влаштовувався на роботу, бо вважав, що вдома більше часу приділятиме роботі над «Дегенерацією 2000.doc». Правда, так міг думати тільки той, хто не доглядав двох карапузів. Роман «не йшов». Змучений упродовж дня, Гена не мав сил, щоб писати вночі, коли хлопці засинали. Вечірню порцію пива, яку чоловік заковтував «для розігріву», ну, щоб розворушити думки, спочатку було подвоєно, а потім потроєно, при цьому горе-писака вперто відмовлявся помічати, що кількість тексту, яку він нашкрябував перед тим як вирубитись під монітором, *знижувалась* пропорційно до кількості випитого пива: спочатку вдвічі, потім утричі, поки не дійшло до того, що Гена напивався, одну за одною вливаючи в себе чотири пляшки, сидів годину-півтори перед розкритим текстовим файлом і човгав спати. Ще одним побічним ефектом «пивної дієти»

було те, що Генині рецензії виходили щораз коротшими й більш плутаними, невдовзі за них припинили платити ті копійки, що давали раніше, а під кінець — узагалі не публікували. Гена лишився без грошей. Сім'я не бідувала: жили на «дитячі» гроші, а також за заощадження Родіона Столяра, батька Діани, що перейшли жінці у спадок після його смерті. От тільки довго так тривати не могло. З кожним днем напруження у стосунках наростало, подеколи Діана і Геннадій нагадували два потужні магніти, які притискають один до іншого однаковими полюсами. Гена хирів від журби і ще більше — від усвідомлення власної нікчемності. Діти висмикнули Гену з літературної тусовки, він більше не брав участі в поетичних слемах та читаннях, обростаючи помалу цвіллю і поринаючи в забуття, а Діана (за версією Геннадія) навіть не намагалася його зрозуміти.

На якийсь час після смерті Родіона Столяра взаємини з Діаною покращились. Геннадій, як міг, підтримував дружину, на два місяці майже повністю перебрав на себе піклування про синів. На жаль, зближення виявилось тимчасовим. Смерть Діаниного батька не вирішувала і не усувала проблем, які накопичилися протягом подружнього життя. Поїздка до моря теж нічого не змінила, бо не була спробою примирення — вони їхали заради дітей, і, незважаючи на те, що відпочинок удався на славу, море лише відстрочило неминуче.

Отож, через місяць після повернення з Феодосії Гена вовком завив від хандри. Даня навчився ходити і з кожним днем робився все більш самостійним; доглядати за хлопчаками ставало легше. У Гени з'явився вільний час — чимало вільного часу! — проте він не писав, Діана не спілкувалася з чоловіком, приділяючи більше часу синам і подругам, а в ліжку ніяк не реагувала на спроби завести її. Гена ніколи не вірив, що до такого дійде, але реально не пам'ятав, коли востаннє кохався з дружиною. У Феодосії було класно, справді

непогано, та до сексу справа так і не дійшла. Геннадій сам не знав чому. Він не наполягав, Діана не виявляла ініціативи. Гену геть накривало, коли він лишався наодинці, бідоласі хотілося на стіни лізти, і, зрештою, все закінчилось тим, чим мало закінчитись, — Інтернетом. На початку жовтня Гена зареєструвався під вигаданим ім'ям Артем Мурин на сайті Знакомства@Mail.ru: заповнив анкету, виставив фотографії і, щоб ніхто зі знайомих навіть випадково не опинився на його акаунті, у якості місця проживання обрав не Київ, а Москву. Ніякого серйозного наміру він не мав. Гена досі любив Діану, тому про похід наліво не йшлося (якби він хотів шпокнутися, то зателефонував би котрійсь із колишніх фаначок — якась одна точно не відмовила б). Чоловік планував обмежитись фліртом, невинним спілкуванням у чаті, щонайбільше — обміном фотографіями чотирирічної давності, аж поки... не наткнувся на користувачку, зареєстровану з іменем МАЛЬВИНА МОРСКАЯ). Точніше — Мальвіна Морская першою наткнулася на Гену.

Усе відбулося ввечері в суботу, 20 жовтня. На вулиці була чудова погода, і Діана, забравши малих, пішла гуляти до Інтернаціонального парку. Геннадій залишився на самоті і поліз в Інтернет. Спершу чоловік не повірив, побачивши вхідне повідомлення на профілі у службі знайомств, надіслане двадцять хвилин тому від користувачки МАЛЬВИНА МОРСКАЯ). Гена і зрадів, і злякався водночас. Кинувши підозріливий погляд за спину (переконуючись, що вдома нікого немає), він відкрив повідомлення і прочитав:

«Приветик!:) Как твои дела?»

Умить клацнув по аватарці відправниці і зайшов на її профіль. Переглядаючи фотки, Гена відчув, що з вух от-от повалить дим. Мальвіна була непередавано гарною! З фотографій на нього млосно позирала засмагла брюнетка зі східним розрізом очей, довгим смолянисто-чорним волоссям і широ-

кими стегнами, різко звуженими до колін. На одній зі світлин цілковито гола Мальвіна сиділа, мружачись на сонці, біля відкритого басейну. Намокле знизу чорне волосся частково прикривало ідеально опуклі груди. Ледь зігнута в коліні нога ховала від погляду фотографа нижню частину живота. Знімок мав підпис: «На отдыхе в Одессе». Гена не міг відірватися, не помічаючи, як важко гепає серце в грудях і закипає кров.

«Бот! — перше, що спалахнуло в голові. — Вона — бот!» Мальвіна виглядала надто гарною, щоби бути реальною. Тобто Гена розумів, що дівчина з фотографій насправді реальна, але навряд чи настільки самотня, щоб заводити акаунт на службі знайомств Mail.ru. Хтось просто скористався її фотографіями. І навіть якщо Мальвіна Морская — не бот, за звабливими знімками, швидше за все, ховається жирна прищава інтровертка з якого-небудь Мурманська чи Владивостока.

Додивившись фотографії, Гена розчаровано зітхнув. Подумавши, він усе ж відписав:

«Привет, хорошо, а ты как?» — і, не чекаючи відповіді, перемкнувся на іншу вкладку, де було відкрито його сторінку на Facebook.

Менше ніж за хвилину на відкритому профілі в Mail.ru щось пискнуло. Гена відкрив вкладку і побачив нове повідомлення від Мальвіни:

«Скучаю...»

І поки чоловік розмірковував, чи варто продовжувати гру в словесний пінг-понг з ботом, чиї фотографії можна хоч зараз тулити на обкладинку глянцевого журналу, Мальвіна написала знову:

«Сегодня такая угрюмая погода... — (У Москві, на відміну від Києва, дощило). — Мне очень одиноко и совсем не с кем поговорить».

Гена завис. Бот? Чи не бот? Уперше на його пам'яті комп'ютерна програма формувала настільки довгі й достатньо

складні речення в чаті. Боти так не спілкуються. Зазвичай вони кидають коротку фразу і чекають реакції живого користувача. Можливо, Мальвіна справжня? Але що в ньому могло зацікавити запаморочливу брюнетку-москвичку, наче щойно зняту з червоної доріжки? Це якесь кидалово.

«Артем, ты здесь?» — пілікнуло в чаті.

«Я тут», — відстукав по клавіатурі Гена.

«Почему не отвечаешь?»

Чоловік удруге прогорнув фотографії. Божественна! У голові вибило останні пробки, і Гена набрав повідомлення:

«Мне тоже очень одиноко...» — нічого кращого на той момент у голову не йшло.

Мальвіна тут-таки запропонувала:

«Пообщаемся в Скайпе?»

Гена зубами клацнув від несподіванки. Цього не може бути! Це сон! Якщо Мальвіна пропонує поговорити через «Skype», то це означає, що на акаунт завантажено *її справжні фотографії*! Інакше дівчина не ризикувала б себе показувати. Геннадія заціпило; він не міг поворухнути пальцем, щоб відписати Мальвіні.

За кілька секунд ноутбук пілікнув, а внизу вікна з діалогом додалась нетерпляча фраза:

«У тебя ведь есть Скайп?»

Гена ще встиг зметикувати, що це точно якесь кидалово, однак саме в цьому місці йому безповоротно зірвало дах. Не помічаючи, що геть зіпрів, чоловік кинувся відписувати:

«Да, конечно, вот — getch_85».

«Заходи:) Я уже добавляюсь».

Тремтячи всім тілом, Геннадій запустив «Skype», від нетерплячки, поки програма вантажилась, совав вказівник миші від краю до краю екрана. У вхідних повідомленнях чекав запит у друзі від абонента malvina_seaflower. Чоловік

навів курсор на клавішу «Додати» і... завагався, не опустивши палець на ліву кнопку миші. «Як я виглядаю? — Гена відхилився, намагаючись роздивитись відображення в моніторі. Потому обернувся й оглянув кімнату. — Як виглядає все, що за мною?»

Паршиво.

Скочивши на ноги, Гена повикидав на кухню всі іграшки, що могли опинитись у полі зору цифрової камери, засунув глибше в коридор завішену дитячими колготками і Діаниною білизною стійку для сушіння білизни, перевірив, чи немає на футболці плям від їжі абощо, і лише тоді, повернувшись до комп'ютера, додав Мальвіну до списку друзів.

Malvina_ seaflower відразу запропонувала розпочати відеочат. Гамуючи хвилювання, Гена відповів на виклик.

Екран, де щойно висіла аватарка Мальвіни, спочатку став чорним, потім увімкнулось зображення — невелика кімната зі стінами кольору небесної блакиті, сучасним диваном у лівому дальньому кутку і підвісною полицею з книгами та дисками. Загалом обстановка була занадто простою, ледь не спартанською. На дивані лежала побгана картата ковдра, яка, втім, не допомагала позбутися відчуття, що камера знімає готельну кімнату. Нічого цього Гена не помічав, бо перед об'єктивом, виблискуючи по-голлівудськи досконалими зубами, сиділа та ж Мальвіна (у Гени мову відібрало від побаченого), що й на фотографіях! На ній був короткий вільний топ світло-сірого кольору, який ледве прикривав повні груди. З-під топа визирав пружний накачаний живіт. Лискучі коси чорним водоспадом лилися вздовж лівого плеча. Праву руку Мальвіна тримала на мишці, пальцями лівої м'яла кінчики волосся. Зиркнувши на власний писок, відображений у нижньому правому куті вікна, Гена не стримався і скривився, подумавши, що поряд з такою красунею він схожий на Квазімодо.

— А я смотрю, ты не совсем Артем, — сміючись, відзначила чорнявка.

— Я... Что? — чоловік нараз зрозумів, що у «Skype» він підписався справжнім іменем — Гена Ковпачок. — А, ну да... я, это... там я не под настоящим именем... а так я Гена... — він задихався від хвилювання.

— Хи-хи!

— А ты... это... ну, имя... оно... — чувак, який за своє життя не раз виступав перед аудиторією в сотню чоловік, не міг стулити до купи двох слів.

— Морская — это не фамилия, но имя настоящее. Я — Мальвина! — і дівчина знову показала зуби в широченній посмішці.

Після того вони півгодини спілкувалися, говорила переважно Мальвіна, розповідаючи про якихось подружок, про проблеми на роботі, про те, як дістала сіра московська погода і як не хочеться зими. Гена майже не слухав, практично не відводячи очей від низу топа, який час від часу задирався, оголюючи запаморочливі півсфери грудей.

Зненацька Мальвіна запитала:

— Хочешь развлечься?

— Как? — чоловік, який протягом останніх п'ятнадцяти хвилин уявляв, як він порає Мальвіну в усіх можливих позах, ледве говорив.

Дівчина повернула камеру так, щоб диван було видно повністю, а тоді підвелася. Гена голосно гикнув: Мальвіна була без трусиків — нижче коротенького топа нічого не було!

Чоловік збудився так, що боявся поворухнутися: від одного необачного посмику він ризикував скінчити. Чорнявка тим часом відступила, лягла на диван, задерла ніжки і почала ними гратися. Гена придушив стогін, що рвався крізь стулені губи, і в цю мить почув скрегіт ключа у вхідних две-

рях. Серце на метр вистрибнуло з грудей — Діана з малими повернулася.

— Мальвина! — збуджено зашепотів він. — Извини, я должен идти!

— Почему? — надула губки дівчина, повертаючись до ноутбука. — Тебе не нравится? Мы ведь только начали!

— Мне нравится! Мне ОЧЕНЬ нравится, но сейчас я не могу, — чоловік злодійкувато озирнувся.

— Хорошо, — Мальвіна вдала глибокий сум. — Буду ждать тебя завтра.

І вимкнула «Skype».

Увесь наступний день Гена думав лише про чорнявку. Вона була гарною, як дияволиця. Ввечері, ледь не силоміць випхавши Діану з хлопцями надвір, він засів за «Skype». Мальвіна була на місці і, схоже, чекала на нього. На цей раз прелюдія не тривала довго. За п'ять хвилин брюнетка почала заводитись, а за десять лежала перед камерою повністю голою, пестячи інтимні місця. Гена не мав сексу від початку тріасового періоду, а тому, заглушуючи волання здорового глузду (*Це підстава! Тут щось негаразд! Не дурій!*), взявся ублажати себе. Мальвіна попросила, щоб він нахилив камеру і показав їй, що робить із собою. Спочатку Гена соромився, але почувши, як дихання партнерки зривається на хрипке охкання, щойно його член опиняється перед об'єктивом, відкинув геть останні вагання і повністю відкрився. Тепер вони займались віртуальним сексом. Чорт забирай, СПРАВЖНІМ ВІРТУАЛЬНИМ СЕКСОМ! Згодом, щоб не комплексувати через худорлявість і волохаті груди, Гена вимкнув зображення з його камери в нижньому лівому куті вікна «Skype». Таким чином, чоловік більше не бачив себе, лишивши тільки картинку з Мальвіною.

Наступного дня, у понеділок, вони продовжили. На цей раз справа зайшла ще далі, і Гена скінчив разом із Мальвіною,

перед тим показавши чорнявій бестії все, що тільки можна показати нижче пупка і вище колін.

По тому Мальвіна Морская зникла на тиждень. Очманілий від хоті Гена писав їй через «Skype», залишав благальні повідомлення на Mail.ru, проте чорнявка не озивалася.

Мальвіна з'явилась у вівторок, 30 жовтня, і спочатку скинула Геннадію веб-сторінку з інформацією про «Free Screen Video Recorder», безкоштовну програму від «DVDVideoSoft Ltd.», призначену для «захоплення» відео з екрана[1], а тоді попросила заплатити 5 000 російських рублів за те, щоб вона не оприлюднювала відеозапис того, як Геннадій мастурбує над клавіатурою власного ноутбука.

Перші дві години Гена хотів просто повіситись. Бідоласі було так кепсько, що він не бачив іншого виходу, крім укоротити собі віку.

Коли Діана лягла спати, чоловік заспокоївся і почав шукати альтернативні варіанти. Відкрив файл із рукописом «Дегенерації 2000.doc» і довго сидів перед ноутбуком, жодного разу не глянувши на екран. Покінчивши з другою пляшкою «Staropramen'a», Гена вирішив в усьому зізнатися. Двох пляшок було цілком досить, щоб пробудити потяг до доброчесності, але малувато, щоб змусити горе-писаку відірвати гепу від стільчика, розштовхати дружину і розповісти про авантюру, у яку вляпався. Сподіваючись набратись сміливості, він і далі накачувався пивом. Після п'ятої пляшки Гена забув, що мав казати Діані, вимкнув комп'ютер, дочовгав до ліжка і провалився в наповнений хмільними кошмарами сон.

На ранок від учорашньої хоробрості не лишилося навіть сухого осаду. Гена не уявляв, як у його голові могла зародитися сама думка про те, щоб відкритися Діані. Він знав,

---

[1] Такі програми дозволяють «захопити» (англ. *capture*) діалогове вікно або фрагмент вікна на екрані, записати все, що в ньому відбувається, і зберегти записане в будь-якому із популярних цифрових форматів (наприклад, .AVI чи .MP4).

що дружина нечасто «зависає» в Інтернеті. Навряд чи відео з паскудством, яке він виробляв перед камерою, наробить стільки галасу в мережі, що чутки про нього долетять із Москви до Києва. Гена обмежився тим, що видалив сторінку на Знакомства@Mail.ru, знищив профіль у «Skype» і спробував забути про пригоду з клятою Мальвіною.

У п'ятницю, 2 листопада, на Генин профіль у ВКонтакті надійшло повідомлення від Анжеліки Нерадько з нагадуванням, що від нього чекають 5 000 рублів. Повідомлення також містило посилання на завантажений в YouTube трихвилинний ролик, на якому Гена побачив себе у всій красі. Більше двадцяти секунд він не витримав.

На своїй сторінці у ВКонтакті Анжеліка Нерадько виставила такі ж спокусливі й розпусні фотографії, як Мальвіна Морская на Mail.ru. Гена нарешті второпав, що насправді відбулося: він потрапив у жорна грандіозного московського лохотрона, бо через «Skype» зловмисники дізнались його ім'я і вийшли на інші соцмережі. Чоловік не знав, що робити. Він не міг взяти з «дитячих» грошей 1 500 гривень, нічого не пояснюючи Діані. Крім того, усвідомлював, що, заплативши раз, буде змушений платити до кінця життя: у цифровому відео не передбачено такого поняття, як оригінал, який можна знищити, щоб припинити поширення. Цифровий ролик можна копіювати і розповсюджувати через Інтернет у тисячу способів, і зупинити чи хоча б проконтролювати цей процес не можна, навіть якщо маєш мільйони.

Гена нічого не відписав і два дні не підходив до ноутбука, сподіваючись, що проблема владнається сама по собі. Він недооцінив московських шантажистів. 5 листопада, вибравши момент, коли Діана лишила його з дітьми, Гена зайшов у Інтернет з наміром видалити всі свої сторінки в соцмережах, починаючи з Facebook'у і закінчуючи Однокласниками. У ВКонтакті його чекав лист із черговою ультимативною

вимогою вислати гроші, наприкінці якого Анжеліка, ніби між іншим, зазначала, що ліквідація сторінки нічого не дасть, оскільки вона завбачливо скопіювала на диск адреси сторінок усіх Гениних друзів і розішле відео кожному персонально. Побілівши від страху, чоловік опустив кришку ноутбука.

З того дня і до завершення цієї історії бідолаха майже не їв.

Йому вистачило клепки не заплатити.

Через тиждень, не отримавши грошей, вимагачі виконали те, чим погрожували. Анжеліка Нерадько зі свого акаунту у ВКонтакті розіслала всім 1 837 друзям і передплатникам Гени Ковпачка посилання на пікантне відео. За день ролик набрав 17 тисяч переглядів. Через два дні, задовбавшись вислуховувати з телефону істеричний регіт подруг і не маючи більше сил терпіти чоловіка, Діана вигнала Геннадія.

Утім, насправді проблема була не у відео, на якому Гена ганяє лисого і тицяє палець собі в задницю, і навіть не в тому, що це відео побачили всі родичі та спільні друзі. Насправді Діана частково відчувала свою провину: якби вона вдовольняла чоловіка в ліжку, він би не ліз до Інтернету і не вимахував почервонілою від збудження цюцюркою перед веб-камерою. Хоча загалом було очевидно, що їхній шлюб був приречений від початку. У XXI столітті — столітті кар'єристок, столітті жіночних мужчин і мужніх жінок, які повністю втратили віру в чоловіче плече, столітті дутої гордості, понтів та гламуру — той формат, у якому намагалися плекати свої стосунки Гена і Діана, не міг існувати. Епізод із Мальвіною і подальше розповсюдження сороміцького ролика стали детонатором вибуху, проте паливом, що живило цей вибух, були вони самі. У якийсь момент після одруження Діана перестала бачити в Гені чоловіка.

Гена теж уклав свою лепту у справу руйнування шлюбу. Ще під час зародження стосунків з Діаною Столяр Гена

страждав від величезного дисонансу між тим, ким хоче бути, і тим, ким він є. На той час він довчався в магістратурі Інституту української філології Педагогічного університету ім. Драгоманова й уявлення не мав, чим зайнятись після отримання диплома. Поезія і виступи на слемах прибутку не давали (за один вечір у «Купідоні» він міг спустити більше, ніж заробляв з продажу збірок за півроку), до аспірантури його не кликали, а йти працювати Гена не хотів. Невизначеність душила молодого чоловіка, постійно висіла над головою дамокловим мечем. У його очах Діана (котра, попри проблеми з відвідуваністю, вчилась на відмінно) виглядала напрочуд зібраною, цілеспрямованою й упевненою в собі. Гена вбачав у ній не просто нову подружку, а своєрідний якір, що дасть йому змогу зачепитись за нормальне життя і вирватись із безґлуздого існування, наповненого нескінченними п'янками, хаотичними злучками та безгрошів'ям. Хлопець уперто не хотів помічати, що Діанина зібраність і впевненість є чисто зовнішніми. У чомусь Діана була відповідальнішою, але, як і Гена, не бачила майбутнього, не знала куди йти. Замість того, щоб чесно поглянути на внутрішні проблеми, Гена тягнувся до дівчини, вибудовуючи ілюзію вирішення проблем за межами себе — в іншій людині.

...Стрепенувшись, Гена усвідомив, що невідь-скільки часу просидів, туплячись очима в екран ноутбука. Тіло після півгодинного перебування у вертикальному положенні боліло. У горлі пекло.

«Треба йти в душ».

Чоловік протер рукою очі. У браузері «Mozilla Firefox» активною була вкладка з його сторінкою у ВКонтакті. Вгорі стрічки новин застигло повідомлення про те, що користувачка з ніком Тамара Лисенко змінила аватарку.

«Що за?..» — Гена помасував пальцями очі. Тамара була його однокласницею, яка померла тиждень тому. Посеред

супермаркету в жінки несподівано зупинилось серце, лікарі зі швидкої нічого не змогли вдіяти. Новина шокувала Геннадія, й у той же час він не надто здивувався. Тамара завше була гіперактивною, хапалася за все підряд, постійно квапилася, наче хом'як у біговому колесі. Складалося враження, наче вона завжди... поспішала жити.

Хто, у біса, міг змінити титульну фотографію на акаунті, власницю якого вже кілька днів як поховано? Мружачись, Гена нахилився до монітора і ледь не блюванув, побачивши, на *що* саме поміняли аватарку: на фотографії в навскісних передсутінкових променях полискувала могила його однокласниці.

ЛИСЕНКО
Тамара Степанівна
23 · IX · 1985—7 · II · 2013

«Бляха, що за хрінь?!!» — чоловік відсахнувся від монітора.

Зазирнувши на сторінку Тамари, Гена все зрозумів. У статусі висіло повідомлення від Антона Лисенка, чоловіка Тамари, про те, що якийсь час він продовжуватиме вести сторінку померлої дружини.

Гена скривився.

«Це якесь... якесь... — він не міг дібрати слів, щоб описати огиду. — Для чого це?!»

Гена клацнув мишею по фотографії могили. Під лівим нижнім кутом виструнчились коментарі — всі, хто знав Тамару, наввипередки висловлювали співчуття вдівцю. Антон Лисенко відповідав, стримано дякуючи, однак відписував не від свого імені, а зі сторінки дружини! Збоку виходило, що народ висловлює співчуття свіженькій могилі, а могила дякує народу за теплі слова.

«Чувак хворий!»

Гену перекосило ще більше, коли став вчитуватися в залишені під знімком коментарі. Тамару ніхто не любив за життя: вона була надміру різкою в спілкуванні. А тепер усі наввипередки розказували, якою класною подругою була Тамара і як її тепер не вистачатиме.

«Ай-яй-яй, — чоловік відвернувся, із сарказмом міркуючи: — Звісно, коли над тобою два метри землі, тебе люблять усі».

Сердито форкнувши, він закрив ноутбук, зі змішаним почуттям полегшення й досади відірвавшись від Інтернету.

За неможливості зависати в мережі на першому плані опинилася інша проблема — жорстокий головний біль, приправлений нудотою та іншими наслідками надмірного вчорашнього розслаблення. Раптом Гена згадав, що в холодильнику має бути пиво. Мозок не встиг викресати іскру, яка б підняла захисний бар'єр і прицвяхувала його до крісла, а ноги вже несли на кухню.

Ледь рипнувши, відчинилися дверцята молочно-білого холодильника «Stinol». На середній полиці справа лежали рядком, неначе снаряди для гаубиці, три пляшки пива «Bud» із золотисто-червоними етикетками. Гена облизався; у стравоході зненацька стало сухо, немов у комині, серцебиття пришвидшилось, а нутрощі спалахнули так, наче їх скропили соляною кислотою. Темно-коричневі боки пляшок манили, молодий чоловік не міг відірвати погляду. Батько Геннадія, Борис Веніамінович, завше повторював, що похмеляються лише слабаки й алкоголіки, і Гена визнавав, що старий має рацію — залізобетонну. Примружившись, Гена уявив, як, зібравши волю в кулак, хряскає дверцятами холодильника, повертається до ноутбука і береться... ні, писати він не зможе... можна, наприклад, узяти й почитати книжку або... Штука в тому, що вольові потуги більшості сучасних письменників не поширюються далі паперу, на якому віддруковано їхні

романи, а у випадку Геннадія Ковпачка не сягали навіть того...

За секунду, зморщуючи лоба від різкого нахилу, Гена потягнувся рукою по пляшку. Зірвавши пальцями металеву накривку, він присмоктався до горлечка і не відривав губів, поки в пляшці не лишилось пива на два ковтки. Чоловік відвів руку, піднявши пляшку до рівня очей, відригнув, шумно віддихався, а тоді залпом допив решту пива. Йому відразу покращало. Жар у нутрощах ущух, у голові прояснилося, хоча ноги, здається, стали м'якшими й очі трохи «повело». Викинувши порожню пляшку у відро для сміття, Гена почовгав назад до спальні.

Заваливши́сь на ліжко, він знову почав чи то картати, чи то жаліти себе.

«Бляха... — подумав він, — за кілька хвилин сюди приїде мій син. Я — нікчема. Я — тюхтій. Я...»

Щирих емоцій у тих думках не було. Гена не любив своїх синів. Це не означало, що він їх ненавидів. Аж ніяк. Коли було потрібно, він доглядав за ними, підмивав дупці, вкладав спати, терпляче годував, розважав, зрідка читав казки, але... не відчував нічого. Коли народився Артем, у грудях Геннадія нічого не тьохнуло, вії не затремтіли, заганяючи назад під повіки неслухняну сльозу. Його не розпирало від гордощів і батьківського щастя. Чоловік пригадував, як стояв на порозі родильної палати, витріщався на вимазаний кров'ю і коричнюватим слизом рожевий шматок м'яса, який лікарі щойно дістали з утроби дружини, а в голові, здригаючись від криків тієї істоти, шарахкались думки, за які досі було соромно: «Шо за нах?.. Що я тут роблю?.. Скільки він буде так кричати?..» Ззовні Гена був непоганим батьком (принаймні не гіршим за інших татусів, навіть зважаючи на ненаявність стабільної роботи і постійне протягом останніх двох років пияцтво), але всередині батьком ніколи себе не відчував.

Думки про сина вивітрились за хвилину, а на їхнє місце вгніздились дві темно-коричневі пляшки «Bud». Куди б чоловік не глянув, перед очима, немов плями від тривалого споглядання сонця, стрибали два темні силуети. У шлунку люто забурчало, а на язику з'явилась знайома сухість. Пройшло не так багато часу з тієї миті, коли Гена прикінчив першу з трьох пляшок «Bud», а він уже не міг думати ні про що інше, крім тих двох, що лишились у холодильнику. Він мусив або вилити їхній вміст в унітаз, або випити. Інакше він просто збожеволіє.

...За годину, зустрічаючи Діану, Даню та Артема, Геннадій тримався за одвірок, щоб не впасти.

22

14 лютого 2013, 08:23 (UTC +2)
Микільська Борщагівка, Київ

Пробігшись поглядом по кімнаті, Діана не знайшла Грубодупенка. Визирнула в коридор і побачила кота біля вхідних дверей.

— Лаштуєшся на роботу? — усміхнулась вона.

З раннього віку Грубодупенко привчився до чіткого розпорядку. Щоранку рудий мчав на вулицю, де займався важливими котячими справами: ганяв горобців, бився на дахах з іншими котами, упадав за дамами або ж злісно «тролив» місцевих дворняг. Рівно о дев'ятій вечора (зазвичай мокрий, виснажений, а нерідко — до крові побитий) Грубодупенко вертався додому, вечеряв і лягав спати на підвіконні в кухні. Ці денні вилазки повторювались регулярно, починались і закінчувались із вражаючою пунктуальністю, через що Діана почала називати їх «походами на роботу». Щоранку Грубодупенко «йшов на роботу», ввечері повертався, набивав

пузо і до наступного ранку відсипався. Винятком були занадто похмурі, вогкі чи холодні дні: через негоду котяра лишався вдома.

Жінка пройшлася в кінець коридора і відчинила котові двері. Рудий вистромив морду на сходову клітку, роззирнувся, але виходити не поспішав.

— Ну, то що, йдеш чи ні?

Зразу навпроти входу до Діаниної квартири починався сходовий проліт: ліворуч сходи збігали до майданчика між другим та третім поверхами; праворуч — підіймалися на такий же майданчик між третім та четвертим. Крізь продовгуваті вікна, що тягнулись уздовж прольоту, було видно вулицю. Погода видалася кепською. Голе віття дряпало низько навислі сірі хмари, повсюди стояли, брижачись від поривистого вітру, калюжі талого снігу, а поки що не розтовчений сніг посірів від вологи. Ранок 14 лютого був одним із тих огидно-вогких, гнилих, коли на термометрі — +2 °С, а відчуття — на −10 °С.

Грубодупенко тихо нявкнув і сховав голову назад до квартири.

— Тю, — із сарказмом видала Діана. — Ваша пухнастість боїться замочити лапки?

Рудий, розуміючи, що з нього кепкують, ще жалібніше нявкнув і схилив голову. Він наче просив пробачення за те, що вирішив прогуляти «роботу».

— Гаразд, лишайся вдома, лежню, — розсміялась жінка.

Грубодупенко прошмигнув між ногами жінки і помчав до кімнати, щоб зайняти місце біля батареї. Діана почимчикувала слідом.

— Тьомо, підеш до Гени? — запитала в Артема.

— Я малюю, — не обертаючись, буркнув Артем.

Почувши таткове ім'я, Даня пожвавішав:

— Гена! Гена! — застрибав він, вимахуючи ручками.

— Візьмемо альбом із собою, — Діана вдавала, що не чує меншенького.

— А фломастери?

— І фломастери теж.

— Ти приготуєш мені яєчню?

— Сонечко, я не встигаю, ми швиденько зберемося, підемо до Гени, і він приготує тобі яєчню.

— Гена! Ге-е-ена! — тим часом Данило виліз на диван і взявся стрибати, вибиваючи з нутрощів канапи хмарки сіруватого пилу.

— Ти до Гени не підеш, — жінка тицьнула пальцем на меншого.

— Ду! — рішуче заперечив той. — Ду Гена! Ана, Даня-ду-Гена!

Діана з болем зиркнула на сина. «І що ти в ньому знайшов? Скільки ще часу мине, доки ти зрозумієш, що Гена не хоче тебе бачити...»

Ураз Данило припинив скакати, з неймовірною для свого віку прудкістю зісковзнув із дивана, підійшов до мами і, склавши рученята, благально пролепетав:

— Даня ися! Ана, Даня і-ися. — «Даня попісяв! Діано, Даня *попісяв*». Як після такого можна не взяти його до татка?

Жінка мляво всміхнулася і скуйовдила рукою волосся на маленькій голівці.

— Гаразд, збираємось, а там буде видно. — «Але спочатку душ». — Тьомо, наглянеш за братиком, поки мама сходить у душ?

Від почутого в Данила таємничо зблиснули оченята; Артем крутнувся на стільчику і з підозрою (якщо не сказати, з переляком) зиркнув на молодшого брата.

Діана не чекала відповіді, бо вибору в неї не було. Так чи так хвилин на п'ять малих доведеться лишити без нагляду. Захопивши із шафи чистий рушник, намагаючись не думати

про те, що означають шельмуваті бісики в очах Даньки, жінка прослизнула до ванної та зачинилася зсередини.

Роздягнулась, підступила до дзеркала, уважно вивчаючи своє відображення: волосся з посіченими кінчиками нагадує пересушену на сонці траву; чорна фарба давно злізла, відкривши оригінальний світло-каштановий колір; брови розрослися, з чітко окреслених дуг перетворившись на дві розкошлані риски; шкіра, що давно не бачила сонця, відсвічувала крейдяною блідістю. Крім того, Діані здалось, що лице покруглішало: над краєчками губ, де колись красувались дві звабливі ямочки, зараз нічого не було. Хмурячись, вона втягнула щоки і надула губи, проте це не допомогло: ямочки вперто не хотіли відкриватися. Схоже, набрала вагу. Чи ні? Може, їй тільки ввижається? Жінки схильні до перебільшень космічного масштабу, коли йдеться про їхню фігуру. Діана й до одруження не була кістлявою, будовою вдавшись у кряжистого батька, а не в худоребру матір, і, мабуть, через це ніколи не переймалась проблемами ваги. Точніше, не переймалась надто.

Відступивши від мийки, Діана спробувала роздивитись себе всю, а не лише обличчя. З відстані двох кроків відображення у дзеркалі виглядало симпатичнішим: великі груди, м'які округлі плечі, акуратний пупок. Найважливіше — немає складок на животі, хоча на стегнах... Діана повернулась до дзеркала спочатку правим, потім лівим боком... ну, на стегнах трохи зайвого назбиралося. Подивитись нижче не наважилася: власні ноги вона не любила ще до народження Артема, незважаючи те, що, будучи під мухою, Гена постійно рвався оспівувати їх у віршах. Згадавши перші півтора року після одруження, Діана замріяно посміхнулась. Траплялося, що їм було справді добре. Вона пригадала, як після народження Артема Гена не раз повторював, ошаліло, до лоскоту обціловуючи її тіло в ліжку, що після поло-

гів, які минули без ускладнень, вона відчутно погарнішала. Діана знала, що то було не підлабузництво, Гена говорив правду. Завдяки безсонним ночам вона швидко скинула зайву вагу, яку набрала, виношуючи Артема, й у той же час материнство непомітно, невловно для ока змінило її тіло, зробило її більш жіночною, згладивши недоладну вуглуватість фігури, успадковану від батька. Вона знала, що Геннадій говорить правду, бо, гуляючи з коляскою, часто ловила на собі масні погляди чоловіків, що приклеювались очима до її грудей чи спини, а також тому, що протягом півроку після перших пологів Гена домагався її частіше, ніж до одруження. «Правда, — тут-таки насупилась жінка, — той гіперактивний збоченець у часи свого бурхливого «поетування» хіба тільки до табуреток не чіплявся».

Діана ще раз (старанно втягуючи) обдивилася живіт і випуклі стегна. Насправді все було не так страшно. Вона не надто скидалась на жінку, що народила двох синів з перервою у два роки. Якщо примружитись і не придивлятися, то не була схожою на таку, що народила одного. Звісно, вона покруглішала в стегнах і водночас змарніла на обличчі (особливо протягом останніх місяців, коли залишилась без Гени), але не дуже відрізнялась від офісної працівниці, що забула дорогу до спортивної зали. Тижнів зо два на біговій доріжці та велотренажері під наглядом тренера, який ходить на роботу, щоб витискати з підопічних усе, на що вони здатні, а не заглядати під спідниці, три-чотири походи до солярію й один день у перукарні дадуть змогу з легкістю все виправити. Проблема полягала в тому, що цих двох тижнів у Діани не було. І що вже зовсім погано: вона поняття не мала, звідкіля вони можуть узятися. Діти — це щастя, без дурні, найбільше щастя, про яке може мріяти жінка. От тільки чомусь ніхто не попереджує, що в комплекті до них життя підкидає масивний чавунний якір, удавкою прив'язує його до шиї, і не можна

повністю зрозуміти цю банальну істину, крім завести власних дітей.

Увімкнувши душ, Діана почекала, поки стече вода, пластмасовим крабом заколола волосся над тім'ям, одягнула гумову шапочку і ступила у ванну. Гарячі струмені тонкими голками впилися в шкіру, жінка, не стримавшись, млосно зітхнула, відчуваючи, як тілом, від плечей до литок, потекло приємне поколювання. Вона виждала, поки шкіра звикне до температури, після чого додала гарячої води і почала натирати тіло гелем для душу від «Avon».

Ванна кімната швидко наповнилася парою. Намилившись, Діана нехотячи змивала піну: гаряча вода розслабила її. Вона знала, що мусить поспішати, але відтягувала момент, коли доведеться виходити з душу. Зрештою, ніхто не помре, якщо вона спізниться на п'ять хвилин на ту нараду. Також було ще дещо. Обтираючи тіло шосткою губкою, жінка раптом усвідомила, що заводиться. Дуже давно, за кілька місяців до одруження, коли батько тільки-тільки купив для неї цю квартиру, Гена нечутно пролізав до ванної кімнати, забирав у Діани губку і, зривисто дихаючи у спину, починав пристрасно цілувати її плечі та шию. А потім, не вимикаючи воду, вони довго кохалися. Хоч уже зустрічалися скількись часу, але в ті дні Гена вперше лишився в неї на ніч. Після того як він без запрошення зайшов до ванної, Діана, вступаючи в душ, навмисне не зачиняла за собою двері. Квартира тоді була без ремонту, сантехніка абияка, проте їх це анітрохи не хвилювало, бо то було найкраще місце у всесвіті: тут вони могли побути наодинці, до нестями насолоджуватись один одним, забувши про все на світі... Діана настільки збудилася, що навіть спогад про Гену не розхолодив її. Якби чоловік зараз був у квартирі та спробував, як колись, прокрастися до ванної, вона віддубасила б його до синців вогким рушником, та зараз це не мало значення. Діана почувалася так, наче сто ро-

ків не мала сексу, м'язи ніг та низу живота подриґували від солодкої знемоги, шкіру пощипувало не лише від гарячих струменів, власні доторки розсилали блискавки по тілу — природа брала своє. Жінка заплющила очі і стала фантазувати, остаточно втративши відчуття часу.

Опам'ятав її нечіткий, приглушений шумом води і хтивим стугоном крові у вухах викрик:

— Ма-а, він покакав!

«О, Господи!» — пронизливу хіть зірвало з неї, неначе теплу ковдру. Діана опустила регулятор, послабивши струмінь у душі, і гукнула:

— Артемчику, ти щось казав?

Кілька секунд у відповідь не долинало нічого, і жінка подумала, що їй почулося, коли з кімнати донеслося розпачливе верещання:

— А-а-а-а-а-а-а-а! — кричав Артем.

«Точно покакав», — зрозуміла Діана, вискакуючи з душу, на ходу обтрушуючись і закутуючись в рушник.

Імовірність того, що Данило наклав саме в горщик, становила, як любив казати Родіон Столяр, «нуль цілих хер десятих». І на цей раз проблема була не в горщику. Справа в тім, що Даня не вмів, не міг чи не хотів какати сидячи. Коли припирало, Даня, підозріло озираючись, виходив у коридор, спирався рукою на стіну і, замислено вткнувшись поглядом у вічність, вивантажував вміст кишечника у штани. Тільки так і не інакше. Альтернативних варіантів не існувало. Хоч ти лусни, але продукти життєдіяльності виводилися з Данила Геннадійовича винятково у стоячому положенні та лише за наявності плоскої вертикальної поверхні, на яку хлопчик мусив спиратися для забезпечення необхідної стійкості. Діана похапцем скинула шапочку і намагалась заштовхати мокрі ноги в капці, бо знала, що стояча дефекація у штани — це лише півбіди. Крім нелюбові до горщика, яку в принципі

ще можна було пояснити, у поведінці Данила були наявні певні ірраціональні моменти, які науковому тлумаченню не підлягали: покакавши біля стіни, Данька вигрібав із трусів кілька какашок і починав гасати з ними квартирою. Якщо Діана чи Гена невчасно фіксували цей момент, гівно не опинялося хіба що на стелі. Попри це, знаючи, як бурхливо реагує на свіженькі какашки його чистьоха-брат, Даня обожнював глумитись, залякуючи Артема витягнутим на-гора вмістом штанців чи підгузок.

Нарешті Діані вдалося заштовхати ступні в капці, хоча, судячи з того, як верещав Артем, вона вже спізнилася. Жінка стрілою пролетіла коридором і, увірвавшись до кімнати, гримнула:

— Даню, припини! Ну, що ти робиш, капосне хлопчисько?!

Щиро кажучи, вона не здивувалась, бо картина була очікуваною: Артем, почервонівши від крику, сидів на столі, підібгавши ноги і тиснучись спиною до комп'ютера. Старався якомога далі відсунутись від краю. Внизу, задерши руки, наче проповідник, і розчепіривши закаляні лайном пальці, стовбичило «капосне хлопчисько». Данило реготав і підстрибував, намагаючись у стрибку дістати старшого брата. Половина радіатора центрального опалення, що тягнувся під столом, увесь табурет, на якому сидів Артемчик, а також край столу були рясно вкриті гіменцем. Поряд із табуретом валявся Артемів альбом з чітким коричневим відбитком долоні на розгорненій сторінці. Навкруг альбому лежали замащені речовиною того ж кольору фломастери.

— Мама, забе-ери-и-и його-о, — розплакався Артем, побачивши Діану.

Почувши суворий мамин голос, Даня припинив зчиняти неподобство, опустив руки і завмер на місці (правда, посміхатись не перестав, лукаво зиркаючи на Діану з-під лоба). Малюк не тікав, знаючи, що, поки попу не помиють, бити йо-

го не будуть, а доки мама митиме попу, жага покарання в неї відчутно послабне. Незрозумілим для малюка чином гівно наділяло його тимчасовою недоторканістю — як депутата.

— Марш до ванної! — Діана відступила на крок, пропускаючи Даню, який неохоче, наче в'язень у концтаборі, почвалав до ванної кімнати. — Стій там, поки я тут усе не приберу! І не здумай ні до чого торкатися.

— Ма, давай заткнемо йому попу, — жалібно попросив Артемчик. Оскільки відучити Даню вимазувати какашками стіни й меблі не вдавалося, Гена колись жартома пригрозив, що «заткне малому розбишаці корком попу», якщо той не припинить гівняцькі теракти. Артем почув фразу й учепився за неї, як потопельник, якого змило за борт під час дев'ятибального шторму, за скинуте із судна рятувальне коло. Врешті-решт, Артемчик найбільше страждав від «терактів».

— Тьомо, ми нікому нічого не затикатимемо, — відрубала Діана.

— Чо-ому-у-у-у?

Стримуючи вельми недоречний після новини про аварію сміх, що норовив вирватись як не через рот, то носом, жінка проказала:

— Бо тоді какашки полізуть у Дані з голови. І буде ще гірше.

Не злізаючи зі столу, Артем похнюплено хмикнув і зовсім по-дорослому промовив:

— Я так більше не можу...

У цей час Діана намочила ганчірку і розпочала прибирання, мугикаючи під ніс пісню Скрябіна «Танець пінгвіна», дещо змінивши текст приспіву:

Гівно на стінах,
я там, де гівно на стелі,
танцюю танець пінгвіна
страшно веселий!

Артемчик зацікавлено спостерігав за мамою зі столу.

Діана знала, що вибрик Данила затримає її щонайменше на чверть години, але це не зіпсувало настрій. Штука в тому, що таке життя її влаштовувало: з двома дітьми на плечах, з гівном на стінах, з напівдиким котом, який здатен, ні сіло ні впало, подряпати так, що кров годину не спинятиметься, і з вельми розмитим уявленням про те, що чекає її в майбутньому. Жінка нізащо не зізналася б, але таке життя не просто влаштовувало. У глибині душі воно їй подобалось.

23

14 лютого 2013, 08:56 (UTC +2)
Микільська Борщагівка, Київ

Сяк-так відчистивши кімнату, ретельно помивши Даню, нашвидкуруч припудривши лице і зібравши волосся в непоказний хвіст, зіпріла й через те розхристана Діана вийшла з під'їзду на вулицю. Дитячий візочок, який теоретично міг пришвидшити пересування містом, вона не взяла, знаючи, що більшу частину дороги котитиме його порожнім, — Даня візок не любив. Годинник показував чотири хвилини до дев'ятої; вдягання малих зайняло вдвічі більше часу, ніж вона розраховувала, та, попри це, Діана вірила, що встигне вчасно приїхати до «Авіанта». За чверть години вона буде біля Гениного будинку, дорогою викличе таксі, залишить Гені Артема, приблизно о 9:15 вирушить до мами (спочатку проспектами 50-річчя жовтня і Комарова, потім вулицею Борщагівською), попрохавши, щоб вона вийшла до метро «КПІ» і забрала Даньку — так буде швидше. За її підрахунками, лишатиметься цілих десять хвилин, щоб доїхати від метро «КПІ» до офісу АНТК ім. Аронова неподалік «Святошина»... Діана не була дурною, з плануванням

часу в неї все було гаразд, просто вона давно не їздила Києвом о дев'ятій ранку.

Першим на подвір'я викотився набурмосений Артем, показово тримаючись осторонь від мами й меншого братика. Діана затрималась на ґанку, доверху застібуючи зимову куртку Данила. Закінчивши, вона випросталась і, незважаючи на те, що тіло під щільно напнутим пуховиком пашіло жаром, теж наглухо застебнулася. Не вистачало ще схопити застуду перед поверненням на роботу. По тому взяла за руку меншого, гукнула Артема, щоб не відставав, і задріботіла, провалюючись по кісточки в мокрий сніг, у напрямку перехрестя бульвара Ромена Роллана і вулиці Тулузи. Можна було зрізати, пройшовши до Гениного будинку дворами, але за такої погоди навряд чи вдалося б виграти час: доводилось петляти між калюжами й кучугурами мокрого снігу. Діана сподівалась, що тротуари вздовж Тулузи більш розтоптані і там вона зможе пройти швидше.

Жінка не встигла зробити й десяти кроків, коли Данила затрусило, наче в лихоманці. Малюк вирвав долоню з маминої руки, застрибав на місці і радісно загукав:

— Тяз! Тяз! Ана, тя-а-аз!

Діана простежила за поглядом сина і, не стримавшись, жовчно прицмокнула.

«Ну, чому саме зараз? Господи, ЧОМУ?!»

— Блін! — спересердя злетіло з язика.

У двір в'їжджав сміттєвоз.

— Тяз! Тяз! Тяз! — дитя звивалося в екстазі.

Тязом малюк називав сміттєзбиральну вантажівку компанії «ГрінКо» — здоровенний насичено-синього кольору «Mercedes Benz», який раз на два-три дні приїжджав у їхній двір за сміттям.

Данило був звихнутим на машинах. Його не цікавили літаки, кораблі чи мотоцикли. Хлопчак десятки разів передив-

лявся мультфільм «Тачки», половина його речей, починаючи з рушників у ванній і закінчуючи капцями та трусиками, мали на собі зображення автомобілів з «Тачок», він спав з машинками, їв з машинками, бавився лише машинками і не виходив з дому, не поклавши до кишень кілька невеликих металевих модельок. Тільки машинки, тільки хардкор! У царстві автомобілів Данило виділяв особливий, привілейований клас — Великі Машини. Наприклад, далекобійний трейлер. Або трактор. Або ще краще — бетонозмішувач! Причому, що більшою була Велика Машина, то довше від неї не міг відірватися хлопець. І серед цього привілейованого класу була всім машинам Машина — Сміттєвоз. На сміттєвоз Данило міг дивитися вічно. Якби Даня у свої неповні два рочки розумів, що таке кохання, і вмів говорити, то, безперечно, зізнався б, що закоханий у сміттєвози. Дивлячись, як малого теліпає від одного погляду на сміттєзбиральну вантажівку, Діана готова була повірити, що в минулому житті її меншенький був водієм однієї з таких.

Діана насилу стримувалася, щоб не психанути, бо поява сміттєвоза означала, що вони не зрушать з місця, поки шофер не вивантажить сміття з контейнера і не поїде геть.

—Даню... Дань... — без особливої надії в голосі покликала вона. — Нам треба йти.

Хлоп'я не чуло її. Широко розплющивши очі і виставивши від захоплення язичок, Данило спостерігав за тим, як неповороткий сміттєвоз протискується у їхнє подвір'я. Як на зло, в'їзд у двір загороджував півтораметровий замет, який ще не розтанув після снігопадів над Києвом, що тривали протягом усього минулого тижня. У вузьких кручених проїздах між багатоповерховими будинками багатотонному «Mercedes'у» не було де розігнатись, сміттєвоз мусив на першій передачі долати неглибоку, та все ж грузьку кучугуру. Додавало проблем те, що на під'їзній доріжці, оголивши ґрунт,

злізла частина асфальту: колеса вантажівки буксували, бризками розкидаючи навсібіч мокрий сніг, швидко докопуючись до мокрої землі, ще більш слизької за мішанину снігу й води. Водій тричі подавав машину назад, намагаючись підшукати місце, де шини краще чіплятимуться за ґрунт, потому газував, з-під коліс летіла одна чорна земля, але сміттєвоз ніяк не хотів перевалювати через сніговий вал, що перегороджував в'їзд на подвір'я.

Діана дістала з кишені куртки мобільний телефон, хмуро глипнула на екран — 09:01 — і прикусила губу.

Несподівано її посмикав за холошву штанів Артем:

— Ма-а, а що таке «зднюхою»?

— Що-що?

Чотирирічний хлопчак знітився, вирішив, що помилився, неправильно прочитавши слово, але повторив по складах:

— З... дню... хо... ю.

— А-а, — зрозуміла Діана, — це вітання з Днем народження. Пам'ятаєш, у тебе восени був День народження? — малий зосереджено кивнув. — Так-от, дорослі дяді, які довго товаришують, так вітають один одного з Днем народження. Зрозумів?

Артем ще раз кивнув і відійшов від мами.

На щастя, у компанії «ГрінКо» здогадалися перед тим, як випускати вантажівку на дорогу, обплести заднє ліве колесо цепом. Завдяки ланцюгам, сміттєвоз за п'ятим разом таки подолав кучугуру і, чмихаючи компресором, посунув углиб прибудинкової території. Обдавши Діану й хлопців вихлопними газами та смородом сміття, сміттєвоз розвернувся, і тут Данька помітив плетиво ланцюгів, що стягували шину. Побачене шокувало — нічого подібного він раніше не бачив.

— О! — ще ширше вирячив очі малюк.

І Діана, і Гена ніколи не сюсюкалися з синами, від народження розмовляючи з ними як із рівними, навіть якщо всі

довкола думали, що малюки їх не розуміють. Підкоряючись усталеній звичці, Діана пояснила:

— Це ланцюги, — чітко промовила нове для Дані слово, — взимку ними обмотують колеса, щоб машини могли їхати по льоду чи снігу.

Данило зосередив увагу на водієві, що висковзнув із кабіни й узявся готувати контейнери до завантаження.

До Діани підбіг Артем. Став перед мамою, задерши личко, і вдумливо спитав:

— Ма... Мама... А що таке «попіздунчик»?

Жінка здригнулася і відвела погляд від синьої вантажівки. «Приїхали».

— Звідки ти взяв це слово?! — випалила вона. «Здається, час викидати телевізор на смітник».

— Прочитав, — гордо задерши носика, пояснив Артем. — Он там.

Діана повернула голову в той бік, куди показував малюк, і на стіні одного з металевих гаражів, якими було заставлено центральну частину подвір'я, прочитала довжелезний (метри на чотири) напис «ПОПІЗДУНЧИК, З ДНЮХОЮ!».

П'ятисекундний ступор. Уперше Діана замислилась над тим, що Гена, схоже, поспішив, так рано навчивши Артема читати.

— Мама, — Артемчик нетерпляче смикнув маму за рукав пуховика. — Я правильно прочитав? По-піз-дун...

— Цить! — обірвала його жінка. — Це погане слово! — напис з'явився нещодавно, ще вчора його не було.

— Чому? — задерло голову хлоп'я.

— Бо... погане, і все!

— А що воно означає?

Діана вирішила, що не полінується і дізнається, у кого з під'їзду на цьому тижні День народження, а потім вибере день, щоб зайти й особисто привітати «попіздунчика». І як-

що він не дев'яносторічний дідуган, вона подумки пообіцяла собі, що примусить його злизувати той напис язиком. Усипле «попіздунчику» таких «попиздяк», що пір'я летітиме.

— Я не знаю, що воно означає. Спитаєш у Гени.

Останні склади не встигли вилетіти з рота, а вона вже збагнула, що відповідь вийшла стратегічно хибною. Артемчик наморщив лоба і втупився у графіті. Діані здалося, наче вона чує, як порипує, стискаючись від напруження, мозкова речовина в голівці її сина, коли дитя по складах перечитує загадкове слово і намагається запам'ятати його, всотати на віки вічні, склад за складом, буква по букві, щоби потім спитати в татка, що ж воно, чорт забирай, означає. «О-от, фак!»

Шофер сміттєвоза «ГрінКо» все ще порався з механізмами, що затягували контейнери в черево вантажівки, витрушували і спресовували їхній вміст. Даня, вмліваючи від холостого туркотіння «мерседесівського» двигуна, що пронизливим тремтінням протинало його тільце, ступив кілька кроків до сміттєвоза і спинився, боячись, що водій кинеться його відганяти.

Артем тим часом нудьгував:

— Ма, пішли, мені холодно...

Діана знову-таки полізла по мобілку. 09:05. Ситуація поволі ставала катастрофічною. Вона сердилася на Реву за те, що без попередження висмикнув її на роботу, на водія сміттєвоза — за те, що порався зі сміттям убивчо повільно, але більше за інших гнівалась на Гену — за те, що він не може взяти обох синів, а тому їй доведеться відвозити Данила до мами, вгачуючи на це бісову купу часу.

— Данька, — Діана промовляла нехотячи, демонстративно індиферентно, не показуючи, наскільки їй важливо вирушити просто зараз.

Даремно. Данило не зважав на маму.

— І-і. — «Ні». Коли поряд стояв сміттєвоз, готуючись заковтнути порцію запашного сміття, решта всесвіту припиняла існування.

Нарешті надійшла черга останнього контейнера. Діана готувалась схопити Данила і тягти геть з подвір'я, і раптом із жахом уявила, що буде, якщо раптом водія сміттєвоза перед тим як він усядеться за кермо і поїде з подвір'я, вхопить інфаркт чи яка-небудь інша зараза з летальним завершенням. Навряд чи їй удасться пояснити Дані, що дядя-сміттяр врізав дуба, склеїв ласти, скопитився і що їм час іти, куди йшли, бо шоу скінчилося. Малий — навіть до ворожки не ходи — її не послухає і стоятиме, неначе пам'ятник Леніну в Луганську, стійко, несхитно, не відводячи оченят від здоровенного синього «Mercedes'а». А потім приїде швидка. Про те, що станеться далі, Діана не хотіла думати. Звісно, швидка допомога не належить до класу Великих Машин, зате в неї є красиві сині МИГАЛКИ! А сині мигалки — це о-о-о...

Ковзаючись на розтертому колесами снігові і на ходу знімаючи побурілі рукавиці, водій обійшов машину. Живий. Слава Богу, живий і цілісінький! Перед тим як заскочити до кабіни, він підморгнув Даньці, що стежив за ним, відвалившши щелепу до землі. Малюк замалим не втратив свідомість від щастя.

— Ана... — прошепотів він, боязко покосившись на маму, не сміючи поворухнутись, щоб не розвіяти магічності сакрального моменту. Малюк простягнув руку, щоб показати на шофера, але пальці заклякли, так і не розігнувшись до кінця.

— Так, дядя тобі підморгнув. — «Їдь уже швидше, іроде!»

Чоловік спритно заскочив до просторої кабіни, відтиснув зчеплення і почав розвертати вантажівку. Проїжджаючи

повз зачарованого Данила, Діану на межі кипіння й Артема, який з нудьгою озирав подвір'я, видивляючись, щоб такого ще почитати, шофер махнув Дані рукою і посигналив. Малюк верескнув, підскочивши від несподіванки. А тоді повернувся до мами. Його нижня губа зрадливо тремтіла, а темні (у тисячний раз жінка відзначила, що стовідсотково Генині) очі поблискували, наче зсередини їх підсвічували кишеньковими ліхтариками. На личку малого проступив вираз живого, всеохопного щастя, істинного щастя без жодних домішок і генетично модифікованих об'єктів: *йому просигналив сміттєвоз*!

Розчавивши кілька калюж, вантажівка забралася з подвір'я. Діана рішуче взяла малих за руки і, незважаючи на апатичні протести Артема (Данило був надто шокований тим, що сталося між ним і сміттєвозом), у швидкому темпі закрокувала до бульвару Ромена Роллана. Мобілка показувала 9:10, і жінка знала, що ніяк не встигне на початок запланованої Ревою наради. За півсотні кроків від перехрестя з Тулузою Артем вирвав руку з маминої долоні, зупинився і повернувся до Діани спиною.

— Що сталося? — Діана відпустила Даньку, обійшла старшого сина і схилилась над ним. — Артемчику, з тобою все гаразд? Нам потрібно йти.

Найгіршим було те, що малий не видавався ні сумним, ні ображеним, він незворушно тупився поперед себе, дивився наче крізь маму, спостерігаючи за щільним потоком машин, що повзли бульваром Роллана в напрямку кільцевої дороги. Інколи такий відчужений погляд лякав Діану. Обличчя Даньки було немов семафор: воно завжди прозоро сигналізувало про думки й емоції, що нуртували в мозку меншого сина. Старший же, навпаки, часто замикався в собі, і Діана, крадькома підглядаючи за ним, уявлення не мала, що робиться у в його чотирирічній голівці.

— Ти чуєш мене? — додавши металу в голосі, вона поторсала Артема за плече.

— Я не піду, — коротко відповів малюк, протинаючи її тим самим скляним поглядом.

«Господи, ви з мене знущаєтесь?!» — жінка прикусила губу, тамуючи перші сплески істерики. Присіла навпочіпки перед Артемом.

— Тьомо, ти ж уже дорослий, послухай мене, мама дуже, ДУЖЕ поспішає на роботу.

Хлопчак мляво кліпнув, але не рушив з місця. Мовчання в цьому разі означало «ні». Діана раптом зрозуміла, що її пояснення не матимуть жодного ефекту з однієї простої причини: Артем не знав, що таке «робота». Вона ніколи раніше не поспішала на роботу, вона взагалі під час прогулянки з ним ніколи й нікуди не поспішала, а це означає, що малюк упевнений: цього разу квапитися нікуди.

— Артемчику...

— Я не хочу до тата.

— Чому?

— Не хочу.

— Ми ж із тобою домовилися, що підемо до Гени, ти взяв з собою альбом, фломастери і будеш там малювати. Ми домовлялися, правда?

— Я хочу подивитися на хом'ячків, — за півкварталу від їхнього будинку знаходився зоомагазин, куди Діана часто навідувалась з малими, показуючи їм папуг, морських свинок і, трясця їхній матері, хом'яків.

Кадик Діани смикнувся, губи злиплися в риску. Перед очима постало видіння, як вона просто на холоді здирає з малого штанці і з розмаху прикладається долонею по дупці. Гаряча хвиля поволі відступила, жінка відновила самовладання. Силувано всміхнувшись, намагаючись не виказувати роздратування, вона запропонувала:

— Давай зробимо так: я відведу тебе до татка, і ви з ним в обід підете подивитися на хом'ячків?

— Ні. Хочу зараз. Хочу подивитися на хом'ячків.

«Бляха-муха, це капєц, це КАПЄЦ!» — жінка випросталася і роззирнулася, шукаючи найближчий перехід. Тепер доведеться зробити гак радіусом метрів триста. Якби вона зразу вирушила до Гени навпростець, дворами, то зараз знаходилася б на півкілометра ближче до того клятого магазину.

— Даню! — натрапивши очима на світлофор південніше бульваром, гукнула Діана. — Данило, не відставай, ми йдемо дивитися на хом'ячків. — «Трясця, трясця, трясця тим куцохвостим! Ненавиджу!» Добре хоч менший заспокоївся, надивившись на сміттєвоза. Даня слухняно дріботів за мамою і братом, трюхикав, неначе обкурений, невидющим поглядом туплячись поперед себе і час від часу щасливо посміхаючись.

24

14 лютого 2013, 09:17 (UTC +2)
Микільська Борщагівка, Київ

Дорогою до зоомагазину Діана молилася, щоб крамниця працювала з десятої, і вона могла сказати Артемчику, що магазин зачинено, хом'ячки ще сплять, треба прийти пізніше разом із Геною, проте фортуна, схоже, остаточно відвернулася від неї. Магазин відкривали о дев'ятій.

Жінка й хлопчаки зайшли досередини. Даня й Артем розбіглись до улюблених кліток і акваріумів: менший попер дивитись на черепашок і геконів, старший потупотів до морських свинок і хом'яків.

— Доброго ранку! — завчено посміхнувшись, привітався продавець, худий хлопчина років двадцяти із зачіскою

їжачком і сережками в обох вухах. Він почав підводитись, але, впізнавши жінку, залишився за прилавком і приязніше додав: — Радий вас бачити.

Діана розстебнула пальто-пуховик, розуміючи, що інакше розплавиться. На спині під простою білою кофтиною від «Reporter» зі стилізовано-потертим зображенням сердечка на грудях зібрались краплини поту. З шумом випустивши крізь губи повітря, вона стала чекати.

— Ви сьогодні рано... — аби не мовчати, озвався хлопчина-продавець.

Даня й Артем зійшлись біля чималого прямокутного акваріума, у якому, зарившись у стружку, мирно спали два десятки різномастих хом'яків (переважно джунгариків), тицькали пальцями в скло й обмінювались захопленими вигуками.

— Поспішаю на роботу, — процідила жінка.

— Ма, диви — кролик! — зойкнув Артем. Поряд із заповненим стружкою акваріумом стояла скромна клітка з чотирма мініатюрними кроликами, чиї вуха були настільки довгими, що діставали до підлоги клітки.

— Ага, синку, бачу, — крижаним голосом відповіла Діана.

Раптом Данька зірвався, підбіг до прилавка, вчепившись за його край, став на пальчики і випалив просто в лице продавцю:

— Иць!

«Иць» означало, що він хоче, щоб хлопчина розворушив хом'яків, бо на сплячих не так цікаво дивитися.

Продавець косо зиркнув на Діану і вибачливо промурмотав:

— Я все одно збирався їх годувати, — після чого підійшов до акваріума. Даня й Артем із палаючими від передчуття очима стали навпроти.

Хлопчина із сережками безцеремонно розштовхав хом'яків долонями, після чого почав кидати їм якийсь корм. Куцохвості спершу вилазили з-під стружки неохоче, але, побачивши, що згори сиплються зернини й шматки сушених фруктів, пожвавішали.

— І-і-і, — радісно запищав Данька, приклеївшись носиком до скла.

— Хочу хом'ячка, — несподівано випалив Артем. — Ма, я хочу джунгарика.

— Тьомо...

— І-і-і! І-і-і-і! — Даня висловлював свою підтримку ідеї придбати хом'яка.

— Зараз надворі дуже холодно, — на льоту вигадала Діана, — ми не можемо забрати джунгарика із собою. Він замерзне дорогою.

— Я можу продати вам спеціальну утеплену пластикову клітку, вона зовсім недорого коштує, — з готовністю запропонував продавець.

Діана шпигнула його сповненим жовчної ненависті поглядом.

— Мама, ну, будь ласка, — старшенький підійшов до матері й, уткнувшись носом у пуховик, обійняв її за ногу. — Будь ласочка, — Діана полагіднішала, відчувши, як защипало в носі.

Данило підкидав значно більше турбот і сюрпризів, ніж його старший брат, але з ним було легше. Артем спокійніший і розважливіший, однак слабування на астму, напади якої розпочалися більше року тому, зумовлювало особливе, більш м'яке ставлення до нього. Діану брали дрижаки, коли згадувала, як сіріло личко її старшого сина під час приступів. Після того ні Діана, ні Гена не підіймали на малого руку, навіть голосу не підвищували, лише вмовлянням гасячи примхи та вередування. На щастя,

Артем не завдавав батькам клопоту, бо боявся нападів, швидко збагнувши, що надмірне хвилювання чи плач можуть спровокувати черговий напад задухи. Поки що він був замалий, щоб здогадатись, що напади можна імітувати і таким чином шантажувати батьків, а тому і Діана, й Гена без вагань задовольняли його забаганки.

— Добре, я куплю хом'ячка, — погодилась жінка, — і ми відразу підемо до Гени. Чуєш мене, Тьомо?

Чотирирічний хлопчак відпустив мамину ногу і почесав назад до акваріума вибирати гризуна:

— Ось цього, коричневого. Ма, я хочу коричневого!

Діана нарешті відійшла від порога і підступила до прилавка. На мить вона завагалася, подумавши, як сприйме поповнення в родині Грубодупенко, і тут-таки знайшла спосіб вирішення проблеми: вирішила, що залишить хом'яків у Гени.

— Давайте сюди ту звірюгу, — наказала продавцю. — І... ну... запакуйте його чи що.

— Тобто ви берете пластикову клітку?

— Не понесу ж я його в кишені.

— Гаразд, але... — хлопчина із сережками зам'явся. — Є проблема.

— Вони заразні? — спохмурніла жінка. — Кусаються?

Продавець посміхнувся:

— Ні, ви що! Просто джунгарики — соціальні тваринки, поодинці довго не живуть, — хлопець дістав з акваріума вибраного Артемом хом'яка і показав його Діані. — На самоті він може засумувати і померти буквально за кілька днів. Припускаю, ви не хочете, щоб він здох так швидко.

Діані закортіло спитати, чому він так гадає, але вона стрималася.

— Що ви пропонуєте? — вона любила тварин, і хом'ячки їй подобались (не те щоб вона всерйоз задумувалась про те,

щоб тримати їх удома, але й огиди гризуни не викликали), разом з тим вона розуміла, що з кожним словом цієї, по суті, безглуздої розмови спливає час до початку наради в АНТК, і це дратувало. — Завести йому акаунт у ВКонтакті і назбирати в друзі таких самих самотніх джунгариків?

— Як варіант, — кутики губів продавця піднялися вище, — але краще купити другого джунгарика. Вдвох вони не сумуватимуть.

— Що ви сказали?

— Ви мусите брати двох. Інакше один загине.

Діана не мала сил сперечатися. Крім того, від однієї думки про те, що вона побачить, зиркнувши на мобілку, їй ставало недобре, і вона готова була на все, аби тільки забратися з магазину.

— Гаразд, давайте ще одного. І виберіть якийсь корм для них. На ваш смак.

Артемчик, який совався поряд, уважно дослухаючись до розмови, засяяв ще більше і знову перебіг до акваріума.

— Вибирай! — дзявкнув він просто у вухо меншому брату. — Вибирай собі хом'ячка!

— Ай? — перепитав Даня, з недовірою й надією зиркнувши на маму.

— Так, можеш вибрати і собі одного, — дозволила Діана.

Данило міркував добрих півхвилини перш ніж приклав пальчик до скла і сказав:

— Ей! — показуючи на найменшого, заледве три сантиметри в довжину, джунгарика в акваріумі. — Оцей!

Продавець дістав крихітного хом'яка, потім акуратно роздивився обох вибраних, переконуючись, що вони різної статі і таким чином точно не нудьгуватимуть, після чого під прискіпливим поглядами Дані й Артема запустив їх до прозорого пластикового контейнера.

— До речі, на цьому тижні нам привезли двох шиншил. Вони ще не освоїлись, і тому ми не тримаємо їх на вітрині, але якщо ви...

— Ще одне слово, і я спалю на хрін увесь ваш магазин, — прошипіла Діана, нітрохи не переймаючись тим, що її почують діти.

Продавець зиркнув на неї й умить заткнувся, стуливши рота з такою швидкістю, що клацнули зуби. Він здавна мав справу з різними тваринками, а тому краще за інших знав, що розлютовану самку з дитинчатами краще не займати.

...Коли Діана, стікаючи потом, тримаючи в лівій руці клітку з хом'яками, затиснувши під пахвою Артемів рюкзак, очманіло тиснула на кнопку дзвінка Гениної квартири, на екрані її мобілки висвітились дуже неприємні цифри 09:49.

Гена відчинив.

Секунд тридцять вони стояли і дивились один на одного. Чи то пак, Діана дивилася, спопеляючи чоловіка сповненим презирства поглядом, а Гена намагався сховати очі, через що складалося враження, наче він більше цікавиться стінами й підлогою під'їзду, ніж виразом обличчя дружини. Миготіння Гениних зіниць було також зумовлене тим, що бідолаху вело, він мусив що дві секунди фокусувати погляд на іншій точці, інакше ризикував звалитися, розклавшись зірочкою просто під ногами Діани і синів.

— Ти п'яний, — у відчаї промовила Діана.

Чоловік виглядав настільки підхмеленим, що навіть Даня, який завжди зустрічав тата радісними вигуками «Гена! Гена!», мовчав.

— О'кей, кеп, визнаю, у мене немає аргументів, щоб вам заперечити, — драглистим, наче холодець, язиком Геннадій ледве виштовхував слова з рота. Жарт однозначно не вдався.

— Ти п'яний у гівно, — жінка прикусила краєчок губи. Гена зіщулився, подумавши, як він скучив за таким знайомим мімічним жестом: Діана прикушувала губу завжди, коли сердилася, вагалася чи хвилювалась.

— Вибач... — прошамкав він, утупивши очі їй у ноги. — Діано, пробач.

Підіймаючись сходами, Діана подумувала наполягти і залишити в Гени обох дітлахів. Вона готова була благати, впрошувати чоловіка. Якщо виїхати до «Авіанта» просто зараз, у неї ще є шанс устигнути на нараду; заїжджаючи до матері, вона могла не потрапити навіть на її закінчення. А тепер жінка міркувала про те, що не має анінайменшого бажання залишати із цим покидьком навіть одного Артема.

Утім, вибору не було. Діана знала, що її мати не погодиться взяти обох хлопчаків на цілий день, хай як вона проситиме, та ще й почне давно знайому пісню, мовляв, на біса було їх народжувати, якщо знала, що не матиме часу їх ростити, і т. д., і т. п. Припхатися на нараду до Реви з півгодинним запізненням та ще й із чотирирічним сином на руках теж не виглядало хорошим варіантом.

— Інгалятор не забула? — промимрив Гена, відтісняючи за поріг нестерпну мовчанку.

Діана кинула на чоловіка такий погляд, що того пересмикнуло. Якби поглядом можна було спалити людину, Гена Ковпачок уже змінив би форму існування, обернувшись на купку смердючого попелу.

— У малого в рюкзаку.

Проклинаючи себе за те, що робить, Діана підштовхнула мовчазного Артема за поріг і простягнула чоловікові клітку з хом'яками.

— Тримай.

— Що це? — спитав Гена. Жінка не реагувала, опустившись навпочіпки біля Артема. — Маму... е, Діано, що це?

Діана не зважала. Вона розстебнула Артемову куртку, застромила руки досередини й обняла сина, стискаючи худеньке хлопчаче тільце, а подумки випрохувала в нього пробачення.

— Хом'ячки, — розтовкмачив Артем, не знімаючи голівки з маминого плеча.

— Агов, на кий хер мені хом'як? — Гена підняв клітку на рівень очей і виправився: — ...два хом'яки? — зробивши акцент на складі «-ки».

— З Днем святого Валентина, коханий! — підводячись, в'їдливо цвіркнула Діана.

Гена кліпнув. Він забув, що сьогодні День усіх закоханих.

— Та що за...

— Подбай про них. Можливо, вони привчать тебе піклуватися про тих, кого любиш... Якщо, звісно, не здохнуть до вечора.

— Я не...

«Хіба я не дбав про тебе? Блін, невже я настільки...»

Нахилившись, жінка впівголосу, але чітко проказала в обличчя чоловікові:

— Якщо за день з його ока викотиться хоч сльозинка, я каструю тебе, — відступила і додала голосніше: — Все, мені вже час. Зателефоную під обід. Малого заберу ввечері.

Вона чмокнула Артема в щічку, щось прошепотіла на вухо, підхопила Даню на руки і, ковтаючи сльози й думаючи, що ненавидить себе саму, задріботіла сходами до виходу. Гена зачинив двері й хвилину стовбичив посеред коридора, задерши руку з кліткою і підозріло роздивляючись хом'яків. Клітка тремтіла і гойдалась у нетвердій руці. Гризуни з не меншою недовірою витріщалися на нього. Нищівний запах у подиху людини нічого доброго джунгарикам не віщував.

25

14 лютого 2013, 10:49 (UTC +2)
Серійний завод «Авіант», Київ

Після розмови з Гараганом Захаровича довго теліпало. Ельдар Юліанович не кричав, не перебивав Реву, обмежившись коротким «Я зрозумів» наприкінці розмови, але саме мовчанка найбільше лякала й насторожувала. Анатолій Захарович не знав, що чекати від людини, яка збудувала свою фінансову імперію за допомогою далеких від економічних методів: два десятки років назад найімовірнішим варіантом завершення незадовільних з точки зору Ельдара Гарагана переговорів був розстріл опонента, нерідко просто за столом переговорів. Рева запевнив олігарха, що хвилюватись немає про що: він контролює ситуацію, хоч розумів, що Гарагана це не переконало.

Щоб хоч якось заглушити стугін у наполоханій голові, Рева ввімкнув телевізор. Якщо раніше він не міг знайти французькі чи франкомовні канали, то тепер вони, наче навмисне, впадали в око. Після кількох натисків на кнопку перемикання каналів на екрані виник «La Chaîne Info», кабельний канал новин. Картинку показували таку ж, як і на «CNBC», тож Анатолій збирався перемикатись далі, коли його увагу привернула фраза, що повільно сунула справа наліво внизу екрана: «Cinquante Français sont morts dans un l'accident de l'avion ukrainien ce soir. BEA demande l'inspection d'un permis qui a été délivré à l'EASA»[1].

Анатолій Рева не зрозумів ні слова, а тому міг би проігнорувати текстовий рядок, якби не слова «BEA» та «EASA». Обидва йому страшенно не сподобались. Якщо до справи долучиться Європейська агенція авіаційної безпеки, їхньому

[1] Сьогодні вночі півсотні громадян Франції загинуло в катастрофі українського літака. BEA вимагає перегляду виданої EASA ліцензії (*фр.*).

контракту гайки. Анатолій Захарович узяв до рук чашку прохололої кави, за сьогодні вже шосту. Відпив ковток, тішачись, що гіркий напій нарешті перебив кислуватий присмак жовчі й блювотиння, але з прикрістю розуміючи, що не може позбутись відчуття падіння в прірву. У потилиці й десь глибоко під скронями, пульсуючи, розростались клубки холодного болю. У сусідній кімнаті розривались телефони: газетярі наввипередки намагались дотелефонуватись до президента ДП «Аронов», щоб вихопити коментар з приводу катастрофи найновішого лайнера.

На столі тихо пискнув внутрішній телефон. Рева натиснув кнопку для з'єднання його із секретаркою.

— Анатолію Захаровичу, до вас Григорій Макарович, — долинуло з динаміка.

— Нехай заходить, — і перед тим як секретарка відімкнулась, спитав: — Що там із журналюгами?

— Нервують. Спроваджую всіх на прес-конференцію.

— Добре.

Рева потягнувся до пульта і вимкнув звук у телевізорі. Зображення не прибирав. Він призначив початок власної прес-конференції на 13:00, через годину після прес-конференції Жана-Робера Ґуеріна, щоб мати змогу скоригувати власний виступ залежно від того, що наплете француз.

Двері кабінету розчинилися, у проході з'явився причесаний і вмитий Авер'янов, який стримано посміхався. Зважаючи на те, що запропонована Гришею кандидатка на членство у міжнародній слідчій групі на півгодинну нараду не з'явилася, Анатолій Захарович вважав усмішку, м'яко кажучи, недоречною. Підсвічене півмісяцем пухких губ округле обличчя й дбайливо викладені кучері кольору курчачого пуху розлютили його. Невитравлювані думки про останню розмову з Ґуеріном також не сприяли відновленню душевної рівноваги.

«Чого вишкіряєшся, імбецил чортів?!»

— Де твоя Столяр? — рявкнув Рева, стискаючи кулаки. — Літак уже двадцять хвилин чекає в Гостомелі, а вона...

— Зачекай зі Столяр, — посерйознішавши, перебив Авер'янов. — Дем'ян приїхав з Парижа.

Він увійшов до просторого президентського кабінету, і лише тоді Захарович помітив, що за першим віце-президентом стоїть Дем'ян Шафін. Останній був міцним, середнього зросту, з високим лобом, звуженим до підборіддя обличчям, рідким рудуватим волоссям, із по-боксерськи короткою шиєю і прищуленими вухами. Шафін спершу заглянув до кабінету, окинув його швидким поглядом (наче боявся засідки) і лише тоді зайшов. Широкими кроками подолав відстань до столу, за яким сидів Рева, і простягнув руку для привітання. Його очі нагадували шматки піщаника з вкрапленнями жовтого, коричневого і сіро-синього кольорів. Зіниці безперестанку бігали, не фіксуючись довго на жодному предметі. Дем'ян виглядав значно молодшим за свої сорок із лишком років і однозначно не справляв враження людини, якій варто довіряти. Хоча — Рева мусив це визнати — за весь час роботи Шафін жодного разу його не підвів.

— Сідайте, — запросив Анатолій Захарович, потискаючи простягнуту правицю.

Авер'янов і Шафін опустилися в крісла по різні боки стола переговорів.

— Розказуй, — Рева тицьнув пальцем, який через каву тремтів ще більше, ніж від алкоголю, на Шафіна.

Дем'ян зиркнув на Григорія, витиснув невиразну посмішку і сказав:

— Усе добре, Анатолію Захаровичу.

— Що добре? — цвіркнув Рева, опустивши погляд у філіжанку з кавою. Він уявив, як, підірвавшись, дотягується до Шафіна і засаджує чашку разом із потрощеними зубами йому в горлянку.

Зачувши бурю, Дем'ян додумався прибрати посмішку.

— Запевняю вас, — якомога серйозніше мовив Шафін, — у Франції зараз усе гаразд.

«Усе гаразд із чим?!» — ледь не закричав Захарович. Стримався. Напруження виснажувало, Рева це чудово розумів. Крім того, він збагнув: якщо Авер'янов і Шафін не мають наміру розказувати, інформацію з них не витягнеш. Він не хотів грати за їхніми правилами, а тому погамував напад гніву й удавано спокійно відкинувся на спинку крісла.

— Що ти робив у Парижі? — ліниво, майже байдуже поцікавився Рева, спостерігаючи за Дем'яном. Краєм ока він помітив, як тривожно заворушився Авер'янов.

— Отримавши звістку про катастрофу, Григорій заїхав до мене, — пояснював Шафін, — ми обговорили ситуацію і вирішили, що комусь потрібно негайно вирушити до Парижа, на місце катастрофи, щоб мати можливість безпосередньо впливати на... — Дем'ян змахнув рукою і клацнув у повітрі пальцями, показуючи, що не може знайти потрібне слово, — на непередбачені обставини, що могли б позначитись на розслідуванні аварії.

Авер'янов дивився на Шафіна і кивав. З уст Анатолія Реви так і рвалося запитання, хто їм надав повноваження приймати такі рішення. Дем'ян правив далі:

— Тобто, якби раптом виникли обставини, котрі за умов незалежного розслідування завдали б шкоди нашому концерну, на місці катастрофи мав бути хтось, хто нейтралізував би ці обставини ще в зародку. Ми ж не знали, що насправді сталося в аеропорту Париж-Північ, і тому перестрахувалися. Тому я полетів до Парижа.

Уголос Рева витиснув:

— І що?

— Усе добре, — на цей раз без натяку на посмішку повторив Шафін. Побачивши, як ущільнилися складки на ло-

бі Захаровича, він похапцем додав: — Я переконаний, що нічого, вартого хвилювання, немає. Розслідування, яке проводить ВАЕ, не зашкодить репутації «ААРОНа 44» і не вплине на підписання контрактів з Європою.

«А хіба раніше було щось варте хвилювання?» — зиркаючи то на Шафіна, то на Авер'янова, подумав Рева.

— Скажіть мені одне: він сідав на свою смугу?

— Це не підлягає сумніву, — встряв у розмову Григорій Авер'янов.

Анатолій Захарович з виглядом «а-ти-хоч-знаєш-синку-що-таке-смуга» перевів погляд на Шафіна.

— Абсолютно точно — так, — підтвердив фінансист. Дем'ян із Григорієм обмінялись поглядами, після чого Шафін, подавшись уперед, стишив голос: — Стосовно вашої останньої розмови з Ґуеріном, — не стримавшись, Шафін зиркнув на те місце на столі, де раніше стояв телефон, — старий шахрай блефував.

Рева ніяк не відреагував.

— Переговоривши з людьми в аеропорту Париж-Північ, я впевнився, що його вимоги абсолютно безпідставні. Ви правильно зробили, що відшили його.

Очі Дем'яна бігали так швидко, що іноді Захаровичу здавалося, наче вони смикаються асинхронно. Він вигнув донизу кутик губи, висловлюючи скепсис стосовно того, що почув. Шафін роззирнувся, відшукав плазмовий телевізор на стіні біля входу до кабінету і тицьнув у нього пальцем.

— Знайдіть «Sky News», «France 24» чи «CNBC». Сподіваюсь, хтось уже підготував матеріал.

— Матеріал про що? — Анатолій Рева ввімкнув звук і швидко відшукав англомовну версію каналу «France 24».

— Жерар Пеллерін, старший диспетчер, чия зміна почалась якраз перед катастрофою і якого призна...

— Я знаю, хто такий Жерар Пеллерін.

— Він скликав пресу до аеропорту і збирався виступити із заявою з приводу деяких обставин учорашньої катастрофи через півгодини після мого відльоту до Києва. Гадаю, ви маєте почути, що він сказав.

Рева зиркнув на Авер'янова; той кивнув і сів упівоберта, щоб, повернувши голову, міг бачити телевізор. За хвилину почався десятигодинний випуск новин. Перший сюжет — про авіакатастрофу. Спочатку автори сюжету повторили відомі факти для тих, хто почув про аварію вперше, підтверджуючи їх знайомими Реві знятими на телефон кадрами з понівеченими тілами, складеними на засніженому летовищі. Потому кілька секунд транслювали нинішній стан летовища: обгорілі уламки, над якими повзуть низькі хмари. Насамкінець постало зображення зали прильотів аеропорту, порожньої тому, що Париж-Північ не відкрили після авіакатастрофи. У центрі зображення знаходився високий чорноволосий чоловік із невиспаними очима і рельєфними зморшками на щоках, настільки глибокими, що здалеку вони скидались на шрами від порізів ножем. Із нижньої частини екрана до обличчя чоловіка тягнулись різнокольорові мікрофони. Зліва і справа його обступили газетярі з диктофонами і блокнотами. Внизу екрана — підпис: «Жерар Пеллерін, старший диспетчер аеропорту Париж-Північ».

Пеллерін говорив англійською, тому перекладати не доводилося:

— Нам ще належить дізнатися, чому саме снігоочисник опинився на активній смузі. Я особисто віддавав розпорядження водію «Øveraasen'a» і чітко вказав номер закритої смуги, — Жерар кашлянув. Відчувалось, що намагається говорити впевнено. — Це підтвердить запис переговорів між мною та водієм снігоочисника. Я вважаю, що зіткнення сталося передусім через снігопад. Ви не уявляєте, як бу-

ло жахливо. Сніг сипав феноменально щільно, що дезорієнтувало водія і позбавило пілотів можливості розгледіти перешкоду на смузі. Втім, я...

— Тобто ви стверджуєте, що пілоти не винні? — перебив один із журналістів.

Жерар насупився, виказуючи невдоволення, що йому не дали закінчити думку:

— Панове, поки що я нічого не можу стверджувати, остаточні відповіді на всі запитання можна буде дати після отримання підсумкового звіту слідчої групи з BEA. Нам варто почекати результатів розшифрування бортових самописців, але, на мою думку, вини пілотів у катастрофі немає. — (Журналіст, по-старомодному схилившись над блокнотом, похапцем записував почуте). — Насправді я мав на меті повідомити інше. Під час радіопереговорів з водієм снігоочисника я запідозрив щось недобре. Голос шофера звучав незвично, не так, як завжди. За кілька секунд після того як назвав йому смугу для очищення, я вирішив знову викликати водія і запитати, чи в хлопця все гаразд, чи він нормально почувається. На що отримав ствердну, однак невпевнену відповідь. Записи нашої розмови збереглися, я особисто передав їх слідчому з BEA, — Пеллерін зробив паузу. — Можливо, водій просто втомився — закінчувалась його зміна, а можливо... — і він театрально замовк.

— Можливо, *що*? — заохотив Жерара Пеллеріна інший репортер.

— Припускаю, підкреслюючи, що це моя особиста думка, яку не слід розцінювати як офіційну заяву, що водій «Øveraasen'a» знаходився в стані інтоксикації. Ймовірно, це стало безпосередньою причиною того, що снігоочисник опинився на діючій смузі.

— Інакше кажучи, водій був п'яним? — голос із натовпу.

— Так... — диспетчер повернув голову в напрямку, звідки надійшло запитання. — Так, саме це я мав на увазі.

Обличчя Шафіна та Авер'янова сяяли від задоволення: ніхто не згадував про літак. Рева, не стримавшись, піддався лоскітливому розслабленню, що затопило груди. Отже, не все так погано. Він не знав, що Пеллерін, прикриваючись снігопадом і неадекватним станом водія «Øveraasen'a», насправді рятує власну шкуру. Диспетчер усвідомлював, що, формально, його не можна в чомусь звинуватити: він справді вказав правильну смугу, — й у той же час його гризло почуття вини, оскільки він *здогадувався*, чому Ноель Леґрас виїхав на *ліву* смугу. Хай там як, але така позиція (та ще й озвучена перед прес-конференцією месьє Ґуеріна) цілком влаштовувала українську сторону.

«Треба буде зателефонувати й розповісти Ельдару Юліановичу. Негайно!»

— Це твоя заслуга чи він сам вирішив виступити? — вигнув брову Захарович.

— П'ятдесят на п'ятдесят, — удавши скромність, відказав Шафін.

Рева повернувся до Авер'янова і наказав:

— Перепиши прес-реліз з урахуванням нової інформації.

— Буде зроблено, Захаровичу, — кивнув росіянин.

Розуміючи, що інших подробиць поїздки Шафіна йому не дізнатися, Анатолій Рева змінив тему:

— Тепер скажи мені, Гришо, де твоя Столяр і чому ми досі не відправили офіційного представника до Франції?

— Я телефонував їй десять хвилин тому. Проїжджала в таксі Шулявку. Думаю, вона вже чекає в моєму кабінеті.

— Приведеш, щойно з'явиться. Якщо її не буде протягом десяти хвилин, збирайся сам — полетиш замість дівки, —

чоловік жестом дав зрозуміти, що на цьому розмову завершено.

Дем'ян і Григорій підвелись й вийшли.

Менш ніж за три хвилини Авер'янов повернувся і не стукаючи зазирнув до кабінету начальника:

— Вона тут, — сказав росіянин.

Рот Анатолія Реви скривився, кутики губ опустились так низько, що контур нагадував розплескану літеру П.

— Веди, — звелів він так, наче йшлося про злочинця чи полоненого.

Григорій Авер'янов відступ убік, на мить сховавшись за стіною, і пропустив уперед перелякану й досі захекану Діану Столяр.

— Анатолію Захаровичу, пробачте! Вибачте мені, будь ласка, — промимрила Діана, переступивши поріг. — Я не встигла на нараду...

«А то я не бачу».

Рева не відповів і не запропонував сісти, прискіпливо роздивляючись молоду жінку. На ній були прості сині джинси, ледь потерті над колінами, і біла кофта з коротким рукавом і стилізованим малюнком чорного серця на грудях. На тілі — жодних прикрас, окрім тонкого шкіряного браслета на лівому зап'ястку і якоїсь підвіски, схованої під кофтою. Волосся, що вибилося з хвоста, рівними пасмами обрамляло бліде обличчя. Анатолій зиркнув нижче і побачив забрьохані брудом синьо-зелені гумові чоботи у квіточки, що вийшли з моди рік тому. Захарович знав про це, бо його дочка привезла кілька пар таких із Лондона, і тепер вони валялись, забуті й нікому не потрібні, у квартирі на Печерську. В одній руці вона тримала зимовий пуховик, іншою притискала до тіла чорну сумку із штучної шкіри.

Він упізнав Діану. Впізнав упертий погляд, яким стільки разів штрикав його Родіон Столяр.

— Я не могла раніше, — продовжувала виправдовуватись Діана. — Ви так зненацька подзвонили, а в мене двоє дітей, і я мусила кудись їх подіти.

Рева скоса зиркнув на Авер'янова. Торкнувшись долонею Діаниної спини, Григорій підштовхнув її ближче до столу переговорів.

— Забери в неї куртку, — холодно наказав Анатолій Захарович, не запрошуючи жінку присісти. Авер'янов узяв пуховик і, пом'явши в руках, відклав на один зі стільчиків, що рядком стояли під стіною кабінету.

Уставши з-за столу, Рева заклав руки за спину і підступив до вікон, що тяглись уздовж усієї лівої стіни кабінету. Чверть години тому він готовий був розірвати на шматки і Діану, і Григорія. Зате після того, що почув у новинах на «France 24», настрій умить поліпшився. Ситуація лишалась вельми непевною, але скидалось на те, що крізь хмари пробився перший промінчик. Захарович вирішив пробачити Діані запізнення, хоча сідати не запропонував.

— Як ти? — спитав він, відгорнувши рукою смужку вертикальних жалюзі і повівши очима по вогкому, неживому небу. — Як ти після смерті Родіона?

Жінка здригнулась. На округлих, дещо зашироких вилицях проступили клубки м'язів. «З характером», — відзначив Рева.

— Дякую, нормально, — не піднімаючи очей від підлоги, відповіла Діана.

Анатолій повернувся спиною до вікна. Діана чекала, що президент щось скаже про батька, натомість він сухо запитав:

— Закордонний паспорт із собою?

— Так.

— Шенгенська віза дійсна?

Чотири роки тому працівникам, що займались просуванням «ААРОНа» за кордоном, відкрили п'ятирічні Шенгенські візи.

Діана мотнула головою:

— Так.

Рева повернувся до столу і важко опустився в крісло. У вухах гуло, у нижню частину черепа, під потилицю, хтось наче залив розплавленого металу. Чоловік утомився настільки, що, постоявши півхвилини на ногах, відчув, як затремтіли коліна. Зиркнувши на Авер'янова, Рева повернув обличчя до Діани і сказав:

— Ми з Григорієм Макаровичем вирішили відправити тебе до Франції.

Жінка підняла підборіддя і зацікавлено вигнула брови:

— Для чого?

— Круасанів накупляти, — глумливо чвиркнув Рева; Авер'янов підлесливо гигикнув. — Будеш офіційним представником концерну в слідчій групі, що займається розслідуванням катастрофи «ААРОНа 44».

— Але... — Діана голосно ковтнула слину, задумалась і таки наважилась сказати. — Я ніколи не брала участі в розслідуванні авіакатастроф.

— Я знаю, — безпристрасно зауважив Анатолій Захарович. — Тобі й не доведеться займатись розслідуванням.

— Я вас не розумію.

— І це не дивно, адже ти пропустила нараду, де всім зацікавленим розповідали відомі на цей момент подробиці катастрофи, — Рева бачив, як жінка, що стояла перед ним, густо почервоніла, щоправда, на цей раз не опустивши голови. — Телефоном я тобі розповідав, що ситуація з контрактом між нами й компанією «Франс Континенталь» незрозуміла. Катастрофа сталась не через проблеми з нашим літаком, та, попри це, ми маємо чимало «доброзичливців»

у Франції, які тільки й мріють про те, щоб випхати АНТК ім. Аронова із французького ринку. Наскільки я знаю, Європейська агенція авіаційної безпеки вже заявила про перегляд виданої «ААРОНу» ліцензії. Словом, нам не потрібно розслідувати аварію, нам треба відбілювати літак і захищати контракт. Захищати «ААРОН» перед французькою пресою, французькими слідчими і французькою публікою. Ти будеш усміхатись, братимеш участь у нарадах слідчої групи, а потім доповідатимеш нам, куди дме вітер у Парижі, — Анатолій Захарович указав пальцем на Авер'янова. — Оскільки ти не з'явилась на нараду, Григорій Макарович розкаже деталі і надасть необхідну документацію дорогою до Гостомеля.

Діана тільки зараз усвідомила, що її не просто відряджають до Франції займатися тим, чим вона ніколи не займалась, — їй потрібно вирушити *негайно*.

— Що? — підборіддя задерлося, складка між бровами поглибшала. — Ви хочете, щоб я вилетіла просто зараз?

— Ну, якби ти прийшла вчасно, то, можливо, ще мала б час з'їздити додому, захопити якісь речі, — Рева впер у неї сердитий погляд. — Службовий «ААРОН 44» давно готовий до відльоту, грошима ми забезпечуємо, все необхідне зможеш купити в Парижі. Які проблеми?

— У мене діти, — розгублено кліпаючи, пролепетала Діана. — Я навіть не знаю... не уявляю, як...

— Ти що, мати-одиначка? — фиркнув Рева. — А бабусі з дідусями?

Діана прикусила губу. Навіть якби хотіла, вона не змогла б дати однозначної відповіді.

— Вони не допомагають, не хочуть...

— Тоді нехай за дітьми нагляне чоловік.

— Я ще не залишала їх самих... ніколи, — вона говорила, не відпустивши губу, через що слова злиплись у безформну купу.

— Ти відмовляєшся? — Захарович виклично звів брову. Діана подивилась на нього, не відчуваючи ненависті. Обличчя було зжовклим, темні кров'яні плямки на шкірі набули фіолетового відтінку. Попри пафосні, подеколи знущальні репліки, Анатолій Рева виглядав затурканим і зломленим старцем. Жінка не знала, що весь учорашній день Рева дико пиячив, а потім цілу ніч не спав. — Якщо відмовляєшся, то так і скажи, не соромся. Просто врахуй, що після цього тобі доведеться шукати нову роботу.

Діана переступила з ноги на ногу і, дратуючись, що не має часу все продумати, здалася:

— Я їду сама?

— Ні. З тобою летить програміст. Як там його? — Рева наморщив лоба, згадуючи.

— Денис, — підказав Авер'янов.

— Ага, Денис. Він, наскільки я розумію, вже у Гостомелі?

— Так, — сказав Авер'янов.

— Тоді, гадаю, вам також час вирушати...

Жінка майже не чула чоловіків. У грудях кипіло від образи через те, як з нею говорив Рева, через те, що він згадав, але не сказав жодного доброго слова про її батька, через те, що вона не знала, куди подіти Артема й Даню, й узагалі не уявляла, як хлопчаки проживуть без неї протягом кількох днів.

Яка Франція? Яке, у біса, розслідування? Вона не пригадувала, як виглядає зсередини кабіна «ААРОНа 44»! Вона осоромиться сама, зганьбить пам'ять батька і повернеться ні з чим!.. І в той же час понад мінливою образою розросталось нове відчуття — щось гаряче, затяте, щось таке, чого вона саме не розуміла, але чим однозначно пишався б її татко, — і Діана зціпила зуби, втримуючи під повіками невчасні сльози.

26

14 лютого 2013, 11:24 (UTC +2)
Серійний завод «Авіант», Київ

— Цією карткою розраховуватимешся за готель, сніданки, обіди та вечері, а також за таксі, якщо вони прийматимуть картки. Чеки зберігай, — Григорій Авер'янов підсунув Діані вкладені в прозорий файл документи. — Ось документи про відрядження і підтвердження того, що АНТК ім. Аронова доручає тобі представляти концерн і брати участь у слідчих діях у складі слідчої групи, сформованої BEA, — схиливши голову, росіянин глипнув на жінку. Тихо спитав: — Ти хоч знаєш, що таке BEA?

Діана заперечливо замотала головою. Авер'янов зітхнув.

— Це французьке бюро, мета функціонування якого — розслідування авіакатастроф на території Франції, а також укладання різних директив щодо безпеки цивільної авіації. Повна назва така довга, що самі французи її не пам'ятають, а скорочена — BEA.

— Зрозуміло.

По тому Авер'янов перейшов до купки папок, посібників та мануалів, складених на краю стола.

— Я також відібрав документацію, що може знадобитись тобі або слідчим з BEA під час розслідування, — він узявся зачитувати назви посібників, складаючи їх перед Діаною. — Ось Керівництво з льотної експлуатації «ААРОНа 44»; Технічний довідник по «ААРОНу» з кресленнями основних агрегатів (бажано, дуже його не афішувати); Інструкція з догляду та заміни двигунів Д-436-44; Керівництво з льотної експлуатації «ААРОНа 44» англійською мовою; Керівництво з льотної експлуатації французькою мовою, — Григорій знав, що часу в них обмаль, а тому просто пересунув решту документації на край столу: — Забирай усе, переглянеш

у літаку. На ноутбуці всі документи збережено в цифровому вигляді.

Поскладавши один на одного, Діана поклала товсті томики собі на коліна. Ноутбук лишився на столі поруч із розкритою сумкою.

— Про те, що сталося з літаком... усе, що знаю на цю мить... розповім у машині. BEA не чекатиме. Та перед тим маю дати тобі ще дещо, — відштовхнувшись ногами, Авер'янов відсунув крісло від столу, висунув одну із шухляд і вийняв з неї продовгуватий конверт білого кольору.

Діана загальмовано спостерігала за діями першого віце-президента. Її думки, сумні й тривожні, витали далеко від кабінету.

— Тут дві з половиною тисячі євро, — він зазирнув у конверт, переконуючись, що світло-зелені стоєврові купюри на місці. — Це тобі особисто, на власні потреби. Про ці гроші ти не зобов'язана звітувати. Якщо затримаєшся в Парижі, ну, якщо раптом знадобиться ще, то я пришлю, — і чоловік передав конверт Діані.

Після останніх слів Григорія Діана стрепенулася. «Раптом затримаюся? Що означають слова «раптом затримаюся»?..»

— Скільки триватиме відрядження? — спитала вона вголос.

— Не знаю, — відверто відповів Авер'янов, — залежить від того, як будуть розгортатися справи в Парижі, хоча не думаю, що більше кількох днів, — тут чоловік злукавив: Авер'янов готовий був тримати Діану у Франції стільки, скільки знадобиться.

Діана відвела погляд, думаючи про синів. Чи впорається Гена? Він не раз залишався з малими і непогано справлявся, але зараз йдеться про кілька днів. А що, як він зап'є? А що, як відрядження затягнеться на тиждень? Діана на мить замислилася, чи не відправити малих до мами, і тут-таки

відкинула цей варіант. Якщо Софія Борисівна, побувши з онуками повну добу, не повіситься сама, то після повернення дочки з відрядження капатиме на мізки доти, поки Діана сама не вкоротить собі віку у який-небудь жорсткий неприродний спосіб. Крім того, малим не подобалось у бабусі.

Григорій Авер'янов підвівся, підійшов до шафи, дістав пальто й одягнув його. Діана, механічно копіюючи начальника, вдягнула пуховик.

У коридорі, поспішаючи до центральної прохідної заводу «Авіант», біля якої на них чекала службова машина, Авер'янов озвався:

— Справа дуже специфічна, — чоловік говорив тихо й зосереджено. — Рейсом 1419 керував український пілот Радислав Ротко. Він серед тих чотирьох, що вижили в катастрофі. Зараз пілот знаходиться в реанімації Європейського шпиталю ім. Жоржа Помпіду[1] в критичному стані, і лікарі не знають, чи він опритомніє, — Авер'янов зиркнув на Діану, що крокувала поруч, щоб переконатись, що вона слухає і розуміє, наскільки важливо те, що він говорить. — Першим українським літаком, що розбився у Франції, керував пілот з України. Поки що французькі журналісти оминають цей факт, та я гадаю, що це не триватиме довго. Пам'ятай про це і дій обережно. Хай як розгортатимуться події, хай що там випливе під час розслідування, ти маєш бути на нашому боці, на боці... — пауза — ...твого батька. Розумієш мене, Діано?

— Так, я розумію, — притискаючи до грудей сумку з ноутбуком, керівництвами та інструкціями, кивала Діана, — розумію, Григорію Макаровичу.

---

[1] Європейський шпиталь ім. Жоржа Помпіду (фр. *Hôpital Européen Georges-Pompidou,* HEGP) — французька клінічна лікарня, розташована в Парижі. Її утворено 2001-го в результаті злиття трьох інших лікарень: *Boucicaut Hospital*, *Broussais Hospital* та *Laënnec Hospital*. Жорж Помпіду (фр. *Georges Jean Raymond Pompidou*) (1911—1974) — французький державний діяч, прем'єр-міністр (1962—1968) і президент Франції (1969—1974).

Авер'янов уважно подивився на молоду жінку і, залишившись задоволеним тим, що побачив, узявся спокійніше розказувати про снігопад і про велетенський снігоочисник, який минулої ночі загубився посеред аеропорту Париж-Північ...

27

14 лютого 2013, 12:06 (UTC +2)
Гостомель, 25 км на північний захід від Києва

Діані вдалось зателефонувати чоловікові лише з аеропорту, за кілька хвилин до вильоту службового «ААРОНа» до Парижа. Авер'янов привіз її до Гостомеля і відчепився тільки тоді, коли підвів до летовища і переконався, що Діана попростувала в напрямку літака, який чекав з уже прогрітими турбінами. Перед цим вона зателефонувала матері та, намагаючись говорити швидко й стисло, попросила її лишити Даньку на ніч. Після нетривалої суперечки Софія Борисівна погодилась; відтепер Діану було забезпечено косметикою і засобами гігієни від «Avon» до кінця року.

Геннадій відповів після першого гудка.

— Привіт ще раз, — почала Діана.

— Привіт, — у Гениній голові пікірували кулясті блискавки, чоловік з останніх сил старався говорити бадьорим, упевненим голосом. — Якщо ти переймаєшся, чи все гаразд з Артемом, можу заспокоїти: у нас усе чудово, він щойно пообідав.

— Я рада, — без помітного ентузіазму відповіла жінка, після чого рішуче випалила: — Пообіцяй, що не питимеш протягом наступних кількох днів.

— Що?

— Поклянись, що не торкнешся до пива хоча б до понеділка!

— Я не доганяю, — прогудів Гена.

Жінка зітхнула і, спробувавши приховати розгубленість, швидко заговорила:

— Мене відправляють у відрядження.

Гена зразу потверезішав:

— Як? Просто зараз? Куди? У перший же день? — і тут-таки виправився: — Та який перший день? Ти офіційно ще навіть на роботу не вийшла.

— Гено, я не маю часу на балачки. Минулої ночі у Франції розбився наш літак, і мене делегують як члена групи із розслідування причин авіакатастрофи.

— Я бачив новини, — промовив чоловік.

— Це літак мого батька, — надломленим голосом сказала жінка. Про літаки, над розробленням яких працював Родіон Столяр, Діана говорила так, наче вони належали її батьку.

«То й що?» — ледь не зірвалось у Гени з язика. Він вчасно стримався і спитав інакше:

— Тільки не сердься, але який стосунок ти маєш до розслідування авіакатастроф?

Секунду поміркувавши, Діана вирішила розповісти:

— Та реально там немає чого розслідувати. Літак розбився під час посадки через помилку аеропортових служб — влетів у снігоочисник, що стояв на посадковій смузі. Тому з боку АНТК зараз потрібен не так здібний інженер, як хтось, хто знає французьку, ознайомлений з «ААРОНом» і готовий захищати... — вона помовчала і, вагаючись, повторила фразу, вжиту Ревою, — «відбілювати» батьків літак перед французькою пресою, французькими слідчими і французькою публікою. Керівництво концерну вважає, що я найкраще підходжу на цю роль, — з того, як змінився голос дружини, Гена усвідомив, що не він один не поділяє думку керівництва з приводу доцільності вибору представника в слідчій групі. Діана помітно нервувала, боялась, що не

впорається. — Мене запевнили, що в Парижі треба буде більше говорити, ніж розслідувати. Тому відряджають мене і програміста, який допоможе з розшифруванням «чорних скриньок».

Чоловік відважився поставити ще одне запитання:

— Ти впораєшся?

Діану пересмикнуло, як від удару струмом. На мить жінка відчула себе так, наче хтось зачепив відкритий нерв у пошкодженому зубі. Вона почервоніла від шиї до кінчиків вух і зірвалась на крик:

— Звісно, я впораюсь!! Блін, я не можу не впоратись! — хапнула ротом повітря. — Думаєш, я не усвідомлюю, наскільки важко виходити на роботу після майже чотирьох років відсутності й одразу братись за таку справу? Думаєш, я не знаю, що в мене для розслідування не вистачає ані знань, ані досвіду? Думаєш, я не запитувала себе тисячу разів, чому відправляють мене, а не когось іншого, і думаєш, я не замислювалась над тим, щоб відмовитись?!

— Вибач...

— Блін, Гено, ти довбаний ідіот! Якщо не можеш підтримати, то краще заткнися! Я б із величезним задоволенням сиділа зараз дома, ні про що не парячись, няньчила б хлопців, стояла біля плити, готувала вечерю і чекала, коли ти повернешся з роботи і принесеш мені багато-багато грошей, які я витрачу в наступні вихідні. Але я не можу сидіти вдома! І знаєш чому? Бо ти мутант якийсь, блін, каліка, бо ти не ходиш на роботу і не приносиш мені грошей! — Діана так розпалилась, що слова злиплись у грудку і спричинили напад кашлю. Прочистивши горло, вона продовжила: — Я пробувала відмазатись від поїздки, та не змогла. Я не можу відмовитись! Не можу, бо мені чітко дали зрозуміти, що в такому разі доведеться шукати іншу роботу.

— Будь ласка, заспокойся, — благав Гена.

Помітивши, що на неї оглядаються двоє працівників аеропорту, що стояли біля трапа «ААРОНа 44», Діана заговорила тихше, але від цього не звучала менш презирливо:

— Це мій останній шанс повернутись на роботу. І я не можу вчинити інакше, бо ти — безхребетний слимак, який тільки й робить, що жере пиво, виписує по два слова на день і не здатен заробити Дані навіть на підгузки!

Гена не заперечував і більше не заспокоював її. Діана розтулила рота, налаштувавшись пофілософствувати з приводу того, що буде, коли хлопчаки підуть до школи, однак раптом відчула, що виговорилась. Вона затихла; Гена теж не озивався.

«Образився, — подумала жінка. — Ну, й біс із тобою! Наче я перебільшувала чи казала неправду».

Піднявшись трапом, вона зайшла до салону. Пілот, що зустрічав її замість стюардеси, запитав, чи має бути хтось іще, чи вона остання. Діана, не прибираючи від вуха мовчазний телефон, знизала плечима.

— Чого мовчиш?

Гена не відповідав.

Діана пройшла глибше в салон, побачила худого, неохайно підстриженого хлопчину з обличчям землистого кольору, який, пристебнувшись, сидів на одному з крісел біля правого борту; вітаючись, кивнула йому, скинула сумку з ноутбуком під ноги й опустилась у друге від входу крісло з лівого боку.

— Ну, не злись, — вона заговорила м'якшим, хоч і далеким від примирливого тоном. Зрештою, якби не Гена, Діана просто не знала б, що робити з дітьми. — Зрозумій, це вперше я залишаю Даню й Артема на стільки часу. Я дуже хвилююся.

— Розумію, — буркнув Геннадій.

— Якщо хочеш, Данька сьогодні переночує в мами. Я поговорила з нею. Але зранку мусиш його забрати.

— О'кей, як скажеш.

— Завтра тобі доведеться піти до дитсадка і поговорити про Тьому з медсестрою. Вона впиратиметься, тому маєш постаратись, щоб її переконати. Даню можеш лишити на годину, нехай звикає. До понеділка я повернусь, — Діана чекала якоїсь реакції, але Гена не сказав ні слова. — Покличеш мені Тьому?

У слухавці зашурхотіло, було чути, як Гена гукає чотирирічного сина. Кількасекундна пауза — і Діана посміхнулась, почувши знайомий тоненький голосок:

— Мамо, приві-і-іт!

— Привіт, мій хороший!

— Ти на роботі? — не дозволивши їй вставити жодного слова, залопотів Артем.

— Так, я на роботі.

— Тато сказав, що ти сьогодні весь день на роботі.

— Я буду на роботі кілька днів, тому тобі доведеться пожити в тата.

— Кілька днів? — перепитав малюк. Із прикрістю Діана відзначила, що в голосі Артема не проступило жалю чи розчарування, радше легкий подив.

— Так, я лечу до іншої країни, до Франції, і кілька днів буду зайнята. Але телефонуватиму тобі кожного дня й обов'язково привезу подарунок.

— Класно! Хочу конструктор.

— «Lego»? — вона зауважила, що син збуджений і радісний, яким не був уже давно, і через це відчула шпильку ревнощів: малому зовсім непогано з Геною.

— Так, великий конструктор «Lego»!

— Добре, обов'язково куплю тобі найбільший з усіх, що знайду. — «Як просто все вирішується, коли тобі чотири роки...» — Ти там не сумуєш?

— Ні, — з того, як натхненно відповів зазвичай стриманий Артем, Діана збагнула, що із сином усе гаразд, ба більше — малому подобається в Гени. — Тато зробив яєчню, і ми запускали потяги, — захоплено розказував він, — а потім годували хом'ячків. Ма, вони такі смішні!

— Я рада... — на очі Діані навернулися сльози.

— Ма, я побіг, — розмова швидко набридла хлопчаку.

— Будь слухняним! — кинула жінка навздогін, хоча, судячи з шамотіння в трубці, мобілку взяв Гена.

Не знаючи, як завершити розмову, чоловік і жінка помовчали.

— Ну, все... — першою порушила мовчанку Діана. — Літак незабаром злітатиме, мушу вимкнути телефон. Гено, я дуже сподіваюсь, що на цей раз ти мене не підведеш. Не заради мене, заради малих.

Гена відповів якось не зовсім так, як вона очікувала:

— Чекай, у мене до тебе два запитання.

— Тільки не затягуй.

Молодий чоловік чмихнув і випалив:

— Ти справді купила мені хом'яків на День святого Валентина?

— Чувак, ти ідіот, — стисло і вичерпно відказала Діана.

— Гаразд, тоді останнє запитання: хто такий «Попіздунчик»?

Ямки на щоках поглибились — жінка не стримала пустотливої посмішки. Прибравши телефон від вуха, вона секунд п'ять дивилася на мобілку, після чого, посміхаючись не лише губами, але й очима, натиснула кнопку «Відбій». Гена залишився без відповіді.

Щойно екран погас, її обличчя посерйознішало. Вперши лікоть у бильце крісла, Діана повернулась до думок про те, чи правильно робить. Чи може вона покинути синів на стільки часу? Старший, Артемчик, якось перечекає, а як бути

з меншим? Чи сумуватиме Данило? Чи, може, той розбишака взагалі не помітить її відсутності? Побачивши, як пілот зачиняє двері салону, Діана спохмурніла. Трап досі стояв під бортом «ААРОНа», вона ще могла плюнути на все і відмовитися.

Час спливав...

Зрештою, зваживши все, жінка усвідомила, що не має вибору: або вона відмовляється від відрядження, а тобто й від роботи, і мириться з Геною; або вирушає до Парижа, чіпляється за роботу в АНТК ім. Аронова і намагається облаштувати своє життя без того нездари.

— Я — Денис, — урвав її роздуми блідий хлопчина, що сидів у кріслі біля іншого борту. Він не любив озвучувати своє прізвище.

«Програміст», — зрозуміла Діана.

— А я Діана, — представилась вона, — Діана Столяр.

— А, — видав Денис таким тоном, наче йому все стало зрозуміло. — Ти, типу, слідчий чи... — смиканим порухом він звів руку і покопирсався пальцем у розкуйовдженому волоссі, — ...чи — як це буде правильно — слідча?

Хлопець не збирався її ображати, хоча Діані здалось, що вона розрізнила саркастичні нотки в запитанні. Вона захотіла відповісти в'їдливо, бовкнути щось про його зовнішність, однак стрималась і відказала:

— Так.

— Це круто. Я допомагатиму тобі з «чорними скриньками».

Денис виглядав молодшим за неї на рік чи два. Діані не сподобалось, що хлопець, не запитавши дозволу, відразу перейшов на «ти». Крім того, програміст, голосно чавкаючи й вимахуючи щелепою так, наче вона кріпилась до верхньої частини черепа пружинами, жував жуйку. При цьому Денис що п'ять секунд схиляв голову то на правий, то на лівий бік, наче щось заважало йому тримати її прямо. Діана

провела аналогію з поведінкою Гени: у стані граничної алкогольної інтоксикації, коли голову «веде», а очі не здатні сфокусуватись на одній точці, її чоловік схожим чином вимахує макітрою.

Зазвичай Діана не відважилася б таке запитати, але все ще накручена після розмови з Геною, випалила:

— Ти що, п'яний?

Хлопець потупився і сором'язливо буркнув:

— Я боюсь літати...

«Вау!» — Діана спробувала уявити, що про них подумають французи. Слідча група з України: двадцятивосьмирічна жінка, що ледве пам'ятає, де в літака елерони, і програміст, який боїться літати. Супер! Чудово! Краще не придумаєш.

Увімкнувся інтерком. Капітан лаконічно привітав нечисленних пасажирів і попросив застебнути ремені. Діана клацнула пряжкою, Денис побілілими пальцями затягнув пасок так, що ледве міг поворухнутися. Звук, що надходив від двигунів, змінився, став більш щільним і рівним, «ААРОН 44», здригнувшись, немов людина, що випірнула з кошмарного сну, рушив з місця і попрямував до злітної смуги.

Діана підтягнула сумку, щоб переконатися, що захопила з офісу всю документацію, яка може знадобитись у Франції. Дзизнувши блискавкою, заглянула досередини: Керівництво з льотної експлуатації літака «ААРОН 44», копії сертифікатів типу, технічний довідник з «ААРОНа 44», керівництва з льотної експлуатації англійською та французькою мовами, службовий ноутбук, закордонний паспорт, документи про відрядження, гроші — ніби все на місці.

Несподівано, коли літак розвертався, вирівнюючись стосовно осі злітної смуги, Денис бовкнув:

— Ми летимо на тому самому літаку, що розбився?

«Як можна летіти на літаку, який уже розбився?» — подумала Діана, хоча запитання зрозуміла.

— Так.

Його обличчя набуло блідо-зеленого відтінку, як серцевина щойно розрізаного огірка, а очі ніби звузилися, ставши замалими для очних впадин.

Оскільки розважальних глянцевих журналів, які зазвичай пропонують пасажирам на регулярних рейсах, не було, Діана дістала із сумки англомовне Керівництво з льотної експлуатації «ААРОНа 44» і почала гортати. Денис, учепившись пальцями в бильця крісла, злякано глипав на неї.

«Можливо, не все так погано, — міркувала жінка, — впораюся за день-два і швидко повернусь додому». Пальці перегортали сторінки Керівництва з льотної експлуатації «ААРОНа 44», очі блукали по тексту, не вчитуючись. І тільки тоді, коли літак почав розганятися, Діана згадала про Грубодупенка.

— О, Боже, ні! — скрикнула вона, затуливши рота долонею.

— Що таке?! — верескнув програміст, бліднучи ще більше. — Щось із літаком?!

— Заспокойся, — замахала головою Діана. — Я забула випустити кота на вулицю.

— І що?! Через це треба так кричати?

Лайнер відірвався від землі, тремтіння припинилося.

— Ти не знаєш мого кота...

І що тепер? Нехай перші два дні він зможе харчуватися вазонами. А далі? Ніхто його не випустить: ані в матері, ані в Гени немає ключів. Грубодупенко замурований, як мумія у єгипетській гробниці. Діана пополотніла, з жахом уявивши, на що перетвориться квартира до її приїзду...

Увесь час, доки «ААРОН 44» набирав висоту, легко протискаючись крізь розмазані по небу хмари, вона заспокоювала себе тим, що давно хотіла зробити у квартирі капітальний ремонт.

28

Поки Діана летіла до Парижа, Жан-Робер Ґуерін виступив на прес-конференції перед французькими журналістами і розповів про те, наскільки досвідченими були пілоти рейсу 1419, як відповідально у «Франс Континенталь» ставляться до технічного обслуговування та підготовки екіпажу, про негоду, яка вчора вночі накрила столицю, і жодним словом не згадав український літак. На численні прохання прокоментувати той факт, що літак, який розбився, було спроектовано і зібрано в Україні, та він — що важливіше — здійснював лише сьомий рейс у лівреї компанії «Франс Континенталь», Ґуерін натягнуто посміхався, розводив руками і просив усіх мати терпіння й почекати перших результатів офіційного розслідування, яке буде проведено під егідою французької агенції BEA.

Розділ IV

29

14 лютого 2013, 13:57 (UTC +1)
Париж, Франція

Станом на першу годину дня за французьким часом аеропорт Париж-Північ усе ще залишався закритим для прильотів — стоянки біля терміналів пустували, аеропортова техніка відстоювалась в ангарах. Єдиним винятком став чартерний «ААРОН 44» у лівреї «Aronov Airlines» з Діаною Столяр і Денисом Плюйком на борту. Щоб зекономити час, представники BEA оглянули смугу 04L-22R, паралельну тій, на якій відбулась катастрофа, переконались, що вона чиста від уламків, і дозволили українському літаку сідати в Париж-Північ.

Над Парижем висіли свинцево-сині хмари, намертво припаяні до горизонту. Опадів не було, зате всюди, куди не глянь, землю вкривав товстий шар незайманого снігу, який через низькі, обвислі хмари здавався сірим і брудним. У декількох місцях суцільну снігову ковдру розтинали сталеві нитки розчищених доріг, де-не-де чорніли крівлі, з яких сніг зсунувся під власною вагою, проте решта простору аж захлиналась від навального й усюдисущого брудно-білого кольору.

«ААРОН 44», перед тим як порівнятися з віссю смуги 04L-22R, розвернувся навколо аеропорту Париж-Північ. Коли після другого повороту лайнер перетнув нижню межу хмар, Діана побачила аеропорт як на долоні. Вона ахнула, одночасно притуляючи голову до вікна. Сніг не йшов, тож

за межею хмар видимість була чудовою. Діана могла бачити щонайменше на три кілометри від літака.

— Що там? — витягуючи шию, вовтузився на своєму кріслі Денис. — Що там, Діано?

Зрештою, не витерпівши, програміст наважився відстебнути пояс, пересісти в крісло біля іншого борту, навпроти Діани, і визирнути в ілюмінатор.

— Ого... — промимрив хлопець.

Денис та Діана почувалися героями голлівудського кіно. Вони чітко бачили тільки одну смугу — 04L-22R. Паралельна їй 04R-22L майже повністю ховалася під снігом. На її присутність вказували розкидані по всій довжині лячні почорнілі уламки, а також протоптані слідчими BEA і працівниками аеропорту стежки, що, наче артерії, обплітали рештки згорілого лайнера. З майже двох десятків руліжних доріжок розчистили лише ті, що вели до пожежної станції, ангара технічного обслуговування та центру управління польотами. До терміналів не тяглося жодного сліду. Притрушені снігом пасажирські рукави з висоти нагадували всохлі, атрофовані відростки на тілі доісторичного чудовиська. Аеропорт Париж-Північ виглядав мертвим — мертвим у прямому значенні цього слова.

«ААРОН 44» огинав летовище з північного сходу. Літак йшов достатньо низько, щоб Діана та Денис розрізнили сплющену й розвернуту поперек посадкової смуги турбіну, таку ж, як і та, що мірно стугоніла під крилом за кілька метрів від ілюмінаторів, крізь які вони оглядали аеропорт. Від удару об землю нижню частину зовнішнього кожуха зірвало, лопатки вентилятора пообламувало, через що здалеку потрощений авіаційний двигун скидався на верхівку людського черепа, який надщербленими зубами вгризається в бітумне покриття посадкової смуги. Трохи далі й лівіше, неподалік невисокої будівлі ангарного типу, лежала — зовні майже непошко-

джена — задня частина літака. Нерівний розрив фюзеляжу, з якого стирчали обривки дротів, згладжував оплавлений пластик. З правого боку, поряд зі смугою 04L-22R, на яку їм дозволили приземлятись, знаходився носовий фрагмент лайнера. Від центральної частини «ААРОНа 44», його крил і снігоочисника не лишилося сліду — нічого, крім купи уламків, розмазаних по смузі 04R-22L. Перед тим як літак розвернувся на південний захід і летовище зникло з поля зору, Діана розгледіла червоні прапорці та розтягнуті поміж невисокими опорами стрічки, якими було позначено й відгороджено вибрані уламки, а також двох працівників в оранжевих жилетах, які щось вишукували посеред згарища.

Від побаченого жінку замлоїло. Проте ще гірше стало, коли шасі торкнулися землі і літак, опустивши закрилки і задерши спойлери, помчав посадковою смугою. І Діана, і Денис сиділи біля лівого борту, а тому хоч-не-хоч мусили бачити присипане снігом згарище зблизька. Лайнер загальмував якраз навпроти місця, де зупинилась носова частина «ААРОНа 44» рейсу 1419. Точніше, те, що від носової частини залишилося. Чартерний літак, помалу втягуючи закрилки, сунув повз пом'ятий, непристойно брудний від сажі й налиплого ґрунту фрагмент фюзеляжу. Датчики швидкості та кутів атаки[1] зігнуло; місце розташування стійки шасі виглядало так, наче його розстріляли з крупнокаліберної гармати; віконні рами в кабіні пілотів перекосило, покорчило — дві з чотирьох вискочили зі своїх місць, у решти двох, тих, що лишилися, товсте композитне скло через рясну сітку тріщин стало непрозорим. Заглядаючи, наче в очниці черепа, у моторошні похмурі провалля порожніх отворів на місці вибитих вікон, Діана дивувалась, як Радислав Ротко зміг вижити

[1] Кут атаки — кут між напрямком швидкості потоку рідини чи газу, що огинає тіло, і характерним поздовжнім напрямком цього тіла; наприклад, у крилі літака — хорда крила, у снаряда чи ракети — вісь симетрії.

в катастрофі. Під правим вибитим вікном, у місці кріплення двірників, можна було розгледіти плями засохлої крові. Діана знала, що то кров. Ані бруд, ані авіаційне мастило не мають такого кольору.

— Смерть добряче розгулялась тут минулої ночі, — похмуро промовив Денис.

Діана подивилась на програміста і нічого не сказала.

За кілька секунд «ААРОН 44» досягнув доріжки Ліма-Ромео, розвернувся і поїхав до термінала.

Термінал не працював, тому український літак спинився на відстані двадцяти метрів від ґейта В1, не під'їжджаючи до рукава. Двоє працівників наземних служб поклали колодки під колеса, а спеціальний тягач підкотив до овальних дверей авіалайнера невисокий трап. Розстебнувши ремінь, Діана помітила, що з-за будівлі Термінала 1 вийшли двоє чоловіків і, грузнучи у снігу, оминаючи найглибші нерозчищені замети, попрямували до «ААРОНа».

— Нас зустрічають, — відзначила вона; Денис не почув. Закинувши на плече чималий рюкзак, він поспішав до виходу з літака.

Один з чоловіків, що поспішали до трапа, видався Діані великим незграбою: чималий зріст, масивна голова, довгі руки, дебелий тулуб. Солідності йому додавало довге, до колін, темно-синє пальто і громіздка, кучерява й розкошлана, кучма волосся кольору воронячого крила. Чуприна у здорованя розрослась просто розкішно, цілковито прикриваючи вуха, цупкими завитками сповзаючи з потилиці на шию, нависаючи над бровами. З відстані кількох десятків кроків чоловік змахував на розгодовану (*або вирощену на стероїдах*, — подумала Діана) копію Пушкіна. Напарник «Пушкіна» був не такий високий і худіший, з видовженим обличчям інтелігента і темними тінями під очима, що впадали в очі навіть зі значної відстані і вказува-

ли чи то на хронічну хворобу, чи то на затяжне безсоння. На худих плечах обвисала шкіряна куртка, за гострий ніс чіплялись великі круглі окуляри, що зовсім не пасували до тендітного лиця.

Пілоти «ААРОНа 44» не глушили двигунів, плануючи відлетіти назад до Києва щойно заправляться авіаційним пальним. Другий пілот відчинив двері і випустив Діану й Дениса із салону. На виході перед трапом хлопець раптом схаменувся і пропустив жінку вперед, тим самим виставивши напоказ своє невігластво: на трапі чоловік повинен виходити першим і подавати руку жінці.

Діана першою спустилась на летовище.

Французи, стоячи по кісточки в неторканому снігу, зсутулившись від холоду (*певно, тільки-но вийшли з приміщення*, — вирішила Діана), зиркали на новоприбулих. Нижчий стискав під пахвою прозору герметичну папку з паперами.

Коли під ногами зарипів сніг, Діана здивувалась, зрозумівши, що «інтелігент», який здавався невисоким і худим, насправді вищий за неї на цілу голову. Він виглядав тендітним і миршавим лише поруч із кудлатим «Пушкіним», який зблизька виявився справжнім гігантом. Його зріст перевищував два метри (з яких сантиметрів п'ять припадало на шевелюру); навіть тупцяючи за кілька кроків від чоловіка, Діана мусила задирати голову, щоб заглядати йому в обличчя. Водночас вона збагнула, що перше враження про те, начебто француз є вайлуватим незграбою, виявилось хибним. Чоловік не виглядав одороблом, його тіло було великим, але пропорційним, на шиї не проступало складок — ознак надмірної ваги, а обличчя мало правильні риси, якщо не зважати на «роздутий», як у Жерара Депардьє, ніс і рельєфне підборіддя з такою глибокою ямочкою, що в неї, здавалося, можна застромити соняшникову насінину. Лице велета відсвічувало приязню, у великих задумливих очах кольору

холодної ртуті відбивалося закутане хмарами лютневе небо; тоді як його напарник хмуро зиркав на українців крізь скельця окулярів, а верхня частина його лівої щоки час від часу конвульсивно смикалась.

Обидва французи виглядали сконфуженими, і Діана знала чому. Їх попередили, що з України прилетить жінка, але ніхто з них не очікував, що вона буде настільки молодою (в сенсі — молодою, як на слідчого, якому довірили розслідування такої резонансної аварії). На програміста вони не зважали.

Зрештою, «Пушкін» ступив крок уперед і заговорив французькою.

— Вітаю в Парижі, — поважно прогудів здоровань (Діана вирішила, що голос у нього якраз такий, як вона уявляла), — мене звати Марсель Лакруа, я старший слідчий з BEA, і я курую розслідування інциденту, що призвів до катастрофи вашого літака. А це, — велет показав широкою, мабуть, удвічі ширшою, ніж у Діани, долонею на свого супутника, — мій колега Даніель Монін.

— Я Діана Столяр, — представилась Діана, зненацька розуміючи, що не подумала про те, що казатиме про свою посаду. «Менеджер зі зв'язків з іноземними замовниками у відділі маркетингу, продажу та післяпродажного обслуговування» звучить ніби-то солідно, та насправді зовсім не стосується розслідування авіакатастроф. Пом'явшись, вона звернула увагу співрозмовників на напарника. — А це Денис... — ще один прокол: прізвища програміста вона не знала, — ...ем-м, він допомагатиме із розшифруванням записів «чорних скриньок».

— Ласкаво просимо! — посміхнувшись, Марсель вручив Діані та Денису візитки. — Ми вас чекали.

Даніель Монін не сказав ні слова, тільки м'яз під оком двічі скубнувся.

— Якщо ви голодні, можемо з'їздити пообідати, недалеко від аеропорту є пристойна забігайлівка, — запропонував Марсель Лакруа. — Заодно я проведу вас через митницю. Це формальність, та все ж в'їзний штамп про прибуття в Шенгенську зону треба поставити.

Діана переклала пропозицію Денису. Позеленілий програміст, який не відійшов від перельоту і раз по раз позирав через плече на останки рейсу 1419, розкидані летовищем, заперечно мотнув головою. Їсти він не хотів.

— Ми не голодні, — сказала Діана французам. — Давайте зразу до справ.

— Чудово! Тоді питання зі штампами в паспортах владнаємо пізніше, а зараз, поки ми на місці, можемо оглянути місце катастрофи.

Діана помітила, як Денис здригнувся. Вона сама почувалась незручно через те, з яким спокоєм, ледь не байдужістю, Марсель говорив про катастрофу. Француз промовляв так, наче запрошував їх на екскурсію Парижем.

— Ходімо, — подаючи приклад, дебелий Лакруа першим подався в напрямку доріжки Ліма-Оскар і далі навпростець до смуги 04L-22R. — Ми вже встигли багато зробити: зібрали повну інформацію про пілотів, що керували літаком; систематизували дані про погоду в день катастрофи; дістали всі відеозаписи, що так чи інакше стосуються вчорашніх подій, — несподівано француз зупинився, простягнув ручища до напханої інструкціями Діаниної сумки і чемно запропонував: — Дозвольте допомогти.

Українка спершу хотіла відмовити, а потім, сором'язливо посміхнувшись, передала здороваю важенну сумку.

— Дякую.

— Частину уламків перенесли до ангара технічного обслуговування і базових служб, — продовжив розказувати Марсель. — Турбуватись вам немає про що: перед тим як

вилучати, ми їх сфотографували з усіх можливих ракурсів. Якщо виникне потреба, ви побачите шматки точно в такому положенні, у якому їх знайшли на місці аварії.

— А бортові самописці? — запитала Діана, скинувши голову.

— Задня частина літака відносно непошкоджена, — Марсель Лакруа показав рукою в напрямі допоміжної пожежної станції, біля якої лежав відламаний хвіст. — Знайшли обидва: і фіксатор польотних даних, і цифровий фіксатор розмов у кабіні, але... — велет підібгав губи і знизав могутніми плечима.

— Але *що*? — Діана розривалась між тим, щоб дивитись під ноги, намагаючись не звалитись у замет, і тим, щоб, задерши підборіддя, телющитись на масивне, гладко виголене обличчя Марселя. «Йому треба змінити зачіску, — несподівано для себе самої подумала вона, — він виглядатиме значно солідніше, якщо наведе лад із кучерявим неподобством у себе на голові».

— З фіксатором польотних даних проблеми, — знехотя визнав француз (з цього місця Діана почала перекладати його слова Денису). — Задня частина «ААРОНа 44» вціліла, тому від механічних пошкоджень самописець не постраждав. З невідомих причин він сильно обгорів. Можливо, у момент аварії у хвостовій частині вашого лайнера зайнялась локальна пожежа, а згодом вогонь згаснув сам по собі. А можливо, помилився хтось із нашої команди, лишивши скриньку біля відкритого вогню: у баках «ААРОНа 44» лишалося чимало палива, і пожежа на смузі тривала досить довго. Не знаю... — Лакруа виглядав незадоволеним. — Я не відкривав скриньку, не виймав карти пам'яті, а тому не знаю, що там усередині, — закінчив він, — але повірте, зовні все виглядає дуже кепсько.

— Що скажеш? — повернувши голову до Дениса, Діана перейшла на українську.

— З'ясуємо, — майже не розтуляючи збілілих губів, відповів програміст.

— Після того як оглянете місце катастрофи, я відведу вас до ангара, куди перенесли важливі з точки зору розслідування уламки літака. Побачите самописці на власні очі.

Чавкаючи і ковзаючись на розквашеному снігу, вони обігнули носову частину літака. Діана не втрималась, затуливши розкритого рота долонею. Очі покруглішали від жаху. Діра у фюзеляжі змахувала на вхід у печеру. Пасажирські сидіння стирчали під різними кутами, деякі провалились, застрявши в підлозі між салоном і багажним відсіком. Повсюди валялись шматки одягу, дорожніх сумок, взуття. На верхніх панелях салону (оскільки носова частина лежала на боку, вони знаходились ліворуч від Діани) виднілись обрамлені кров'ю, мізками й волоссям ум'ятини, куди під час обертання влучали непристебнуті пасажири. Уникнувши вогню, речі й елементи інтер'єру українського літака частково зберегли оригінальні кольори, та, попри це, салон виглядав так, наче до нього ввірвався знавіснілий велетень і розніс усе на друзки гігантським молотом.

— Усі, хто вижив, знаходились у цій частині, — промовив Марсель. — Цей фрагмент першим відділився від літака і через це не згорів.

«Тобто далі буде гірше...» — зрозуміла Діана. Вона не уявляла, що мусить робити. Ставити якісь запитання? Щось занотовувати? Пробувши менше двох хвилин на французькій землі, вона пожалкувала, що погодилась на відрядження.

Денис Плюйко, що не наважився підходити ближче й зазирати вглиб салону, посірів ще дужче. Обличчя набуло землистого кольору, як у мертвяка, і Діана, крадькома

зиркнувши на хлопця, почала хвилюватись, щоб він не втратив свідомість.

— Йдемо далі, — помалу бліднучи, видушила вона.

Нічого не сказавши, Марсель Лакруа розвернувся і закрокував на схід більш-менш розчищеною доріжкою Новембер-Танго. З кожним кроком кількість уламків довкола зростала. Чимало з них були, неначе міни на мінному полі, позначені червоними прапорцями.

— Тут відбулося зіткнення, — старший слідчий став посеред смуги 04R-22L і вказав пальцем на землю під ногами. Підняв кошлату голову і випростав руку на північний схід — уздовж смуги. — 920 метрів від торця посадкової смуги.

Діана зупинилася поряд, ледве дістаючи головою до плеча француза. На диво, там, де вона стояла, уламків не було, лише великі чорні плями, що лишились на бітумі після пожежі. Зате на південному заході снігове поле рябіло червоними прапорцями, що злагоджено тріпотіли на вітрі. Через незначні розміри більшість розкиданих посадковою смугою уламків цілковито ховались під сніговим покривом. Серед прапорців тинялося двоє співробітників BAE, яких Діана і Денис помітили під час посадки.

Зауваживши, що польові працівники, які нишпорили полем, дивляться у їхній бік, Марсель підняв руку і помахав. Чоловіки помахали у відповідь.

Кашлянувши, Лакруа сказав:

— Від снігоочисника мало що лишилося. Шматки грейдера знайшли нижче по смузі за триста метрів від цього місця.

Діана наважилась на ще одне запитання:

— А звідки він узявся?

Марсель простягнув руку, забрав у мовчазного Даніеля Моніна папку, яку той тримав під рукою, і витягнув з неї аркуш формату А4 із роздрукованим планом аеропорту. Показав план Діані і, водячи пальцем, узявся пояснювати:

— Снігоочисник виїхав з ангара технічного обслуговування і базових служб. Ось він. Далі спустився доріжкою Джульєт до перетину з Браво й, отримавши команду диспетчера, рушив доріжкою Сьєрра-Папа на південь, — француз зітхнув. — Отут він мусив завернути на смугу 04L-22R, але проминув її і виїхав на 04R-22L. Припускаю, що водій просто не побачив з'їзду.

— BEA вважає, що винен водій?

— Ти чула ранкову заяву Пеллеріна?

Українка заперечно махнула головою. Вона поняття не мала, хто такий Пеллерін.

— Ми з ним сьогодні ще порозмовляємо. Жерар стверджує, що водій був п'яний чи, може, накурений, але я так не думаю. Моя думка: винний в усьому снігопад. «AAPOH 44» сідав за приладами, пілот і не мав нічого бачити раніше, ніж опиниться на висоті шістдесяти метрів над землею, що дуже, дуже низько, а водій «Øveraasen'a» просто проґавив потрібний з'їзд.

Діана зиркнула на Даніеля Моніна, бажаючи дізнатись, чи той поділяє думку колеги. Обтягнуте тонкою, наче пергамент, і такою ж пошерхлою шкірою обличчя Моніна нічого не виражало.

Марсель повернув голову на південний захід:

— Якщо хочете подивитись, що там і як, можемо пройтися, просто там досі розірвані й обгорілі тіла, а тому я навіть не знаю...

— Буде достатньо фотографій, — зупинила його Діана; Денис із вдячністю зиркнув на неї.

— Добре. Тоді, мабуть, час зазирнути до ангара технічного обслуговування.

Француз дістав мобілку, зателефонував комусь і за хвилину з боку ангара по них приїхав невеликий, схожий на гольф-кар електромобіль з крихітними колесами. Діана сіла

біля водія, троє чоловіків втиснулись на заднє сидіння (Лакруа мусив сидіти, скрючившись у позі ембріона, інакше його голова просто не вміщалася). За півтори хвилини, попетлявши розчищеними доріжками, вони загальмували перед напіврозчиненими воротами об'ємного ангара, де було розташовано техніку (снігоочисники, заправники, тягачі) й основні аеропортові служби.

Марсель, Діана і Денис вийшли з гольф-кара на обрамлений кучугурами спресованого снігу майданчик перед ангаром, а Даніель Монін лишився всередині. Зігнувшись, Марсель перекинувся кількома словами з колегою, по тому витягнув голову з автомобіля і заговорив до українців:

— Час спливає, роботи багато, тому нам доведеться розділитись. Даніель поїде до Мо, містечка неподалік аеропорту, щоб поговорити зі Свєтланою Новіковою, подругою Ноеля Леґраса, водія снігоочисника, — помітивши подив на обличчі Діани, Лакруа додав: — Вони розійшлися за день до катастрофи, тож ми хочемо дізнатись, як шофер відреагував на розрив із коханкою, як це вплинуло на нього. Ми втрьох підемо подивитись на бортові самописці та важливі залишки літака, після чого Денис з іншим моїм колегою заберуть «чорні скриньки» і рушать до Ле-Бурже[1] в офіс BEA. Ми з тобою, Діано, залишаємось тут, я покажу тобі зібрані відеоматеріали, а потім побалакаємо із диспетчерами, які знаходилися в центрі управління польотами вчора ввечері, — Марсель перевів погляд з Діани на Дениса, потім назад і, попри те, що програміст не зрозумів жодного слова з його промови, звернувся до обох: — Ну, то як? Маєте заперечення?

---

[1] Ле-Бурже (фр. *Le Bourget*) — комуна департаменту Сен-Сен-Дені округу Бобіньї, північно-східне передмістя Парижа, що знаходиться на відстані 10,6 км від центру французької столиці.

Діана вирішила не перекладати почуте Денису, відповівши і за себе, і за хлопця:

— Жодних. Чудовий план.

— Тоді за роботу!

Лакруа легенько ляснув долонею по даху гольф-кара, Даніель Монін, не дивлячись на українців, махнув на прощання рукою, й електромобіль, задзижчавши, посунув у напрямку пасажирських терміналів.

— Прошу за мною, — Марсель попрямував до входу в ангар. Денис задріботів слідом, за ним пішла Діана.

Перед тим як пірнути у важку півтемряву велетенського критого приміщення, з якого тягло холодом, запахами мастила і бензину, Діанину увагу привернув рев турбін. «ААРОН 44» розвернувся наприкінці смуги 04L-22R і помчав уперед, набираючи швидкість перед зльотом. Діана зупинились і повернула голову, стежачи за літаком. Порожній «ААРОН» відірвався від землі задовго до закінчення смуги, не досягнувши перетину із доріжкою Сьєрра-Віктор. Пролітаючи повз ангар технічного обслуговування і базових служб, лайнер піднявся на два десятки метрів над землею й, утягнувши шасі, продовжував стрімко набирати висоту. Діана провела його очима, не вірячи, що такий же елегантний літак — літак, спроектований її батьком, — шістнадцять годин тому став колективною труною для сорока восьми людей.

— Діано... — покликав Марсель з глибини ангара.

Зітхнувши, жінка зайшла досередини.

Вона роззиралась, звикаючи до півтемряви, а тоді ліворуч, на відстані півсотні кроків від розсувних воріт, побачила постаті Марселя і Дениса. Огинаючи тягачі і заправники, Діана заспішила до чоловіків.

У лівій частині ангара (якщо дивитись, стоячи спиною до входу) не було машин чи техніки. На вільному шматку бетону площею приблизно 300 м^2 працівники BEA розтягнули

шматки брезенту, поскладавши на них вилучені з місця катастрофи уламки. На кожен такий фрагмент причепили ярлик із вказівкою того, звідки він узявся і чому його взяли до ангара. Трохи далі, біля північної стіни приміщення, стояли в ряд кілька столів, на яких лежали менші за розміром і в той же час найбільш важливі для розслідування елементи — вцілілі прилади з кабіни, рештки сервоприводів[1], призначені для управління механізацією крила[2], тощо.

Підійшовши, Діана почула, як Марсель пояснює Денису ламаною англійською:

— Ми збираємо шматки, щоб переконатись, що з вашим літаком усе гаразд, щоб упевнитись, що під час заходу на посадку всі системи працювали в штатному режимі.

— Ага, — буркнув програміст, язиком перекинувши жуйку за іншу щоку.

Не помічаючи, як підійшла Діана, велет беззлобно пожартував:

— А то раптом виявиться, що «ААРОН 44» не приземлявся, а падав перед зіткненням зі снігоочисником...

Вискочивши наперед, Діана вп'ялась у француза поглядом. Темні очі зблискували лихим вогнем:

— ВЕА всерйоз розглядає таку версію?

---

1 Сервопривід — допоміжний механізм, який шляхом реалізації негативного зворотного зв'язку забезпечує керування параметрами виконавчого елемента. Загалом сервопривід — це механізм, який за умови отримання певного (зазвичай цифрового) параметра на вході самостійно створює і підтримує відповідне цьому параметру значення на виході виконавчого елемента. Якщо раніше пілот керував механізацією крила безпосередньо — за допомогою механічних важелів (сталевих тросів або гідравлічної системи), то на сьогодні цей процес має таку послідовність: з кабіни надходять цифрові сигнали, за якими розташовані на крилах сервоприводи самостійно виставляють той чи інший елемент механізації (закрилки, передкрилки і т. п.) у потрібне положення й утримують його доти, доки з кабіни не надійде інший сигнал. Сервоприводи є основою системи *fly-by-wire*, яку використовують на всіх без винятку сучасних пасажирських літаках.

2 Механізація крила — сукупність пристроїв на крилі літака, що призначені для регулювання його несучих властивостей. Механізація — закрилки, передкрилки, інтерцептори, спойлери тощо — дає змогу збільшувати/зменшувати підйомну силу крила і таким чином керувати літаком.

— Ні, — дебелий слідчий потупився і відступив на півкроку під натиском українки. — Пробач, Діано, я, мабуть, не зовсім доречно пожартував. Я говорив із Жераром Пеллеріном, з багатьма його колегами, що знаходилися в центрі управління польотами тієї ночі, і всі в один голос стверджують, що літак почав захід на друге коло, намагався перелетіти снігоочисник. Йому просто не вистачило висоти, щоб подолати перешкоду. Перевірка чисто формальна: ми повинні розглянути всі версії, — зауваживши, що пояснення не заспокоїло Діану, Марсель доказав: — Діано, заспокойся, з літаком усе гаразд: двигуни працювали на повну потужність, закрилки і передкрилки стояли в правильному положенні — це все, що BEA хотіло знати.

Марсель провів їх уздовж розстелених на бетоні клаптів синього брезенту, показуючи і називаючи різні частини літака. Діана не розуміла й половини з того, що він говорив. Вона дивилась на чорні, як ніч, уламки і там, де Лакруа розрізняв резервний аналоговий альтиметр з кабіни, паливний насос, вал компресора однієї з турбін, бачила лише купу обгорілого металу.

Хвилин за десять вони дісталися північної стіни ангара.

— Ось бортові самописці, — Лакруа підвів групу до пластикового квадратного стола, на якому на відстані п'яти сантиметрів один від одного стояли бортові самописці рейсу 1419: лівий — яскраво оранжевого кольору, правий — почорнілий від кіптяви.

Діана схилилась, вивчаючи металеві скриньки завдовжки двадцять п'ять сантиметрів, заввишки і завширшки — по десять. Оскільки хвостова частина літака лишилась практично незруйнованою, на обох скриньках, за винятком кількох ум'ятин і подряпин, не було слідів механічних пошкоджень. Якби не корпус другого самописця — того, що стояв справа, геть обвугленого від вогню, — можна було б стверджувати,

що скриньки непошкоджені. Пильно обстеживши обгорілий самописець, Діана виявила на кришці розколину, в найширше місце якої міг пролізти її мізинець.

— Тут тріщина, — показала вона, не піднімаючи голови від «чорних скриньок».

— Так, ми її дослідили, — відізвався Марсель. — Наш матеріалознавець вважає, що це заводський брак. Літак не падав із десятикілометрової висоти, тобто в катастрофі не діяли сили, що могли б розірвати корпус скриньки, яку спроектовано витримувати перевантаження в 3 400*g*[1].

На боку самописця, що знаходився ліворуч від неї, без тріщин і без підпалин, Діана прочитала:

ЦФР/CVR-12M-44
ЦИФРОВИЙ ФІКСАТОР РОЗМОВ У КАБІНІ
DIGITAL COCKPIT VIOCE RECORDER
Made in Ukraine

На сусідньому приладі вона ледве розгледіла під нальотом із сажі схожий напис:

ЦФПД/FDR-12A1-44
ЦИФРОВИЙ ФІКСАТОР ПОЛЬОТНИХ ДАНИХ
DIGITAL FLIGHT DATA RECORDER
Made in Ukraine

— Зможеш щось із нього витягти? — Діана заговорила українською і вказала пальцем на ЦФПД. Палець тремтів.

---

[1] Прискорення вільного падіння *g* — це прискорення, яке надає тілу сила тяжіння. Для Землі середнє значення $g = 9{,}81$ м/с^2 (іноді через *g* виражають величину сили: сила в 1 *g* чисельно дорівнює силі тяжіння, що діє на тіло одиничної маси). Запис 3 400*g* означає, що «чорна скринька» може, не руйнуючись, витримати перевантаження (прискорення) у 3 400 разів більше, ніж те, яке діє на тіло в полі земного тяжіння.

Жінці здавалось, що вона опанувала себе після того, як залишила летовище, але зрозуміло, що помилялася. Діана раптом подумала, що, мабуть, така ж бліда, як і програміст. Після відвідин місця катастрофи до горла то піднімався, то відступав гіркий клубок, а думки плуталися.

Денис Плюйко, сховавши руки до кишень, стримів за три кроки від стола і не виявляв інтересу до бортових самописців. Він знизав плечима:

— Думаю, так, — зійшовши з трапа, програміст якийсь час стримував себе і не чавкав жуйкою, зате після прогулянки серед уламків відкинув геть умовності та відновив несамовиту роботу щелепами — нервував, як і Діана. Як і Діана, він уперше в житті опинився на місці катастрофи. — Залежно від того, як довго він горів.

— А з фіксатора розмов?

— Цей цілий. — «Чавк... чавк... чавк!» — Якщо його не вимикали під час польоту, матимемо повний запис переговорів.

Діана випросталась, відступила на крок і оглянула скриньки здалеку. Виглядало так, наче вона милується ними. Несподівано, піддавшись незрозумілому імпульсу, вона запитала француза:

— Ви сфотографували їх у тому місці, де знайшли? До того, як витягнули з корпусу літака?

Марсель Лакруа подивився на неї:

— Звісно, — подумавши, француз виправився: — Тобто... я не впевнений, мене не було, коли «скриньки» виймали, хоча в будь-якому разі їх мали сфотографувати перед тим, як переміщати сюди.

Діана звела брови докупи і, не зводячи очей із самописців, сказала:

— Покажеш мені фотографії, — насправді вона хотіла ввічливо попросити, але фраза, що вилетіла з рота, прозву-

чала як наказ. Вона сама здивувалась, помітивши в голосі батькові нотки.

— О'кей, — здвигнув бровою Марсель.

Невдовзі до українців і француза підійшли двоє співробітників BEA з герметичними пластиковими контейнерами. Перекинувшись кількома незграбними англійськими фразами із Денисом, вони акуратно запакували бортові самописці та, забравши їх із собою, попрямували до виходу з ангара. Денис Плюйко, віддавши паспорт Марселю Лакруа, кивнув Діані та пішов слідом за службовцями. Надворі їх чекала машина, готова рушити до офісу BEA в Ле-Бурже.

Діана і Марсель, недовго потинявшись серед уламків, подались уздовж пасажирських терміналів, у чиїх порожніх вікнах відсвічувало зимне, кольору давньої цвілі небо, до центру управління польотами, де їх чекали кава, купа паперів і похмурі, невиспані співробітники аеропорту, які чергували в диспетчерській минулої ночі.

30

14 лютого 2013, 16:08 (UTC +1)
Міжнародний аеропорт Париж-Північ

Допити вів Марсель Лакруа. На горішньому рівні диспетчерської вишки, у просторій кімнаті, розташованій на поверх нижче від зали управління польотами, яку керівництво аеропорту Париж-Північ виділило агентам BEA на період слідства, було холодно. Протягом усього часу, який тривали трафаретні розмови — спершу з метеорологом Жаном Лебрюном, потім — з Бруно Пішо, двадцятидев'ятирічним диспетчером, який вів борт 1419 на посадку, і насамкінець із Жераром Пеллеріном, начальником зміни, що заступила на чергування за чотири хвилини до зіткнення, який осо-

бисто віддав наказ водію фатального снігоочисника, — Діана мовчала, не поставивши жодного запитання. Часом питання виникали, та вона боялась їх озвучувати. Вона старанно записувала відповіді метеоролога й диспетчерів, а на пропозицію Марселя взяти участь у розмові відповідала невиразним порухом плечей: мовляв, мене все влаштовує, продовжуй сам. Здоровань у відповідь смикав бровами і продовжував випитувати у свідків подробиці катастрофи.

«Мабуть, я схожа на студентку-першокурсницю на першому лекційному занятті», — думала Діана.

Лебрюн приніс на допит купу роздруківок з кольоровими діаграмами, супутниковими знімками й аркуші зі стовпчиками незрозумілих для Діани чисел, на яких було докладно описано погоду на підльотах до аеропорту за кілька хвилин до аварії. Плямкаючи і постійно зітхаючи, метеоролог раз по раз повторював: незважаючи на те, що кожен параметр окремо — сила вітру, рівень опадів, видимість — знаходився в межах норми, від одного погляду за вікно йому ставало зле, і, якби мав формальну причину, він зупинив би аеропорт ще за півгодини до фатального зіткнення. Якби не інцидент в аеропорту ім. Шарля де Голля, вони так би й зробили.

Перед тим як покликати до кабінету Бруно Пішо, Діана і Марсель прослухали запис переговорів між диспетчером і екіпажем рейсу 1419 і не спостерегли жодного відхилення від стандартних процедур. Оскільки, незважаючи на втому після восьмигодинної зміни, Бруно віддавав розпорядження чітко й безпомилково, розмова із веснянкуватим, невисоким і трохи переляканим диспетчером зайняла найменше часу. Бруно Пішо підтвердив, що надав екіпажу «ААРОНа» всі дані, необхідні для безпечної посадки, і до останнього моменту не підозрював про перешкоду на злітній смузі. Про те, що на летовищі щось не гаразд, Пішо

зрозумів лише тоді, коли Ґастон Луї Лем'єр, на ходу сивіючи, метнувся до найближчого переговорного пристрою і, затинаючись, почав допитуватись у водія снігоочисника, на яку смугу той виїхав. Серед усіх присутніх у диспетчерській Бруно Пішо був єдиним, хто відреагував миттєво і правильно. Він не став чекати, поки водій «Øveraasen'a» відповість Ґастону. Збагнувши, що багатотонний снігоочисник у цей момент може сунути активною смугою, Пішо кинувся до передавача і віддав наказ пілотам «ААРОНа 44» йти на друге коло. На жаль, як виявилось, занадто пізно.

Найдовше спілкувались з Пеллеріном. Старший диспетчер, який усю ніч опікувався рятувальними роботами, першим зустрічав агентів BEA і журналістів, витримав виснажливу прес-конференцію, за весь час не склепивши очей і не з'ївши й макового зернятка, виглядав паскудно. Ламані зморшки, що обрамляли щелепу, поглибились, драглисті припухлості під очима набули кольору гнилої плоті, самі очі почервоніли, сльозилися й хворобливо блищали. З рота Жерара неприємно пахло. Діані здавалося, що високий француз, який упав у крісло так, наче йому відтяли ноги нижче колін, от-от засне, захропе посеред відповіді на чергове запитання Марселя Лакруа, проте Пеллерін з останніх сил тримався, неприязно зиркаючи на слідчих. Остерігаючись, що його звинуватять у недбалому виконанні службових обов'язків, старший зміни безперестану твердив, що винен в усьому водій снігоочисника, який — за його версією — міг бути п'яним. І ще — снігопад. Якби не сніговий буран, нічого не сталося б.

Діана занотувала відповіді Жерара Пеллеріна і, насупившись, проглядала записи, коли Марсель повернув до неї голову, промовивши фразу, що передувала завершенню роботи з кожним свідком:

— Діано, маєш запитання до месьє Пеллеріна?

І відвернувся, готовий відпустити Жерара, вважаючи, що українка за звичкою ворухне плечима, відмовиться, буркнувши під ніс «ні», проте Діана несподівано нахилилась уперед, торкнувшись долонею передпліччя здорованя, — жестом попросила його почекати.

— Месьє Пеллерін, ви постійно наголошуєте, що причиною катастрофи став снігопад, — чи то спитала, чи то ствердила Діана.

— Так, — погодився Жерар, зацікавлено і водночас недоброзичливо роздивляючись українку. — Точніше — спричинена бураном низька видимість. Снігопад сам по собі не міг вплинути на льотні якості авіалайнерів.

— Низька видимість... — повторила жінка, рум'яніючи під поглядом диспетчера. Їй здавалось, що вона читає його думки (*надто молода... недосвідчена... невпевнена*), та все ж правила далі: — Ваш метеоролог, месьє Лебрюн, сказав, що за кілька хвилин до приземлення рейсу 1419 горизонтальна видимість не перевищувала... скількох там?.. — Діана зиркнула на Марселя, шукаючи підтримки, вперлась поглядом у ямку на підборідді, усміхнулась (чомусь та ямка, так схожа на щілину у старомодному навісному замку, веселила її). — ...трьохста?

— Ага, казав, що триста метрів, — підтакнув Лакруа.

— ...не перевищувала трьохсот метрів, — Діана відвернула голову, нахилившись ще ближче до Пеллеріна. — Разом з тим ви й ваші колеги констатуєте, що пілоти «ААРОНа 44» за лічені секунди до зіткнення скасували посадку і розпочали захід на друге коло.

— Усе правильно, — ворухнув губами Пеллерін; кутасті зморшки, неначе тріщини на кризі, що скресає, поповзли на щоки. — І що?

— Як ви могли спостерігати за літаком під час наближення до «Øveraasen'a», якщо, за даними аеропортової метео-

служби, на момент аварії можна було бачити не далі, ніж на триста метрів?

Марсель задоволено гмикнув, а Жерар розгубився. Вікна кімнати, яку керівництво аеропорту виділило слідчим з BEA, знаходилися з північно-західного боку диспетчерської вишки, виходили на адміністративну будівлю аеропорту, автомобільну стоянку і дворівневу розв'язку перед Терміналом 1. Посадкові смуги пролягали з іншого боку, їх не було видно, хоча і Марсель Лакруа, і Жерар Пеллерін чудово знали, що від центру управління польотами їх відділяє значно більше трьохсот метрів.

— Перед самим зіткненням... — Пеллерін утупився поглядом у підлогу і наморщив лоба, пригадуючи, — ...здається, буквально за кілька секунд до того снігопад стишився. Хмари не розійшлись, сніг продовжував сипати, але не так сильно, як раніше, і на летовищі видимість покращилася. Принаймні зі свого місця — а я тоді стояв у глибині зали — я бачив зіткнення. Бачив нечітко й розпливчасто, крізь сніг, бачив, мабуть, завдяки тому, що фари «ААРОНа» освітили снігоочисник, та все ж цього було достатньо, щоб зрозуміти, що перед катастрофою літак намагався набрати висоту.

Діана відкинулась на спинку крісла:

— Гаразд, дякую. Наразі в мене все.

Жерар Пеллерін перевів погляд на Марселя. Старший зміни радів, що ніхто зі слідчих не став доскіпуватись до того, як він віддав наказ Ноелю Леґрасу, хоча спокою не відчував. Він не розумів, чого хотіла Діана, ставлячи останнє запитання, і це непокоїло, невизначеність лишала неприємний осад після розмови.

— Ви можете йти, — сказав Марсель Лакруа, жестом відпускаючи старшого зміни. — Чекаю вас завтра о 10:00 на загальній нараді.

— У штаб-квартирі BEA? — підводячись, уточнив Пеллерін.

— Так, будівля 153 на території аеропорту Ле-Бурже.

— Добре, я буду, — Жерар простягнув руку спочатку Марселю, потім — Діані.

— Спробуйте відпочити до того часу, — дав пораду Лакруа, натякаючи на кепський вигляд диспетчера.

Жерар, не стримавшись, скривився і стенув плечима:

— Намагатимусь поспати. Сподіваюсь, протягом останніх двадцяти чотирьох годин я вимучився достатньо, щоб просто вирубитися.

— Хай щастить!

Високий худорлявий француз, згорбившись, не сказавши більше ні слова, вийшов із кімнати.

Хвилину-півтори Діана і Марсель німували, міркуючи кожен про своє. А тоді слідчий скинув голову і запропонував:

— Якщо втомилась, можемо зробити перерву. Як ні — то перейдемо до відео.

— Я хочу їсти, — зізналась українка.

Француз зиркнув на наручний годинник від «Jacques Lemans», який геть губився на масивній руці: на дебелому зап'ясті загалом немаленький хронометр скидався на жіночий. Була 17:20.

— Вибач, я геть забув, ти, мабуть, вмираєш від голоду, — турботливо прогудів він. — Захопився... Знаєш, я сам не проти перекусити.

— Швидше, вже повечеряти, а не перекусити, — поправила Діана.

— Так... так... — заметушився Марсель, чим викликав у Діани посмішку. — Відео ми можемо переглянути в ресторані. Ти ж не проти? — він зиркнув на супутницю, та ствердно кивнула. Діану тішило, що здоровань так догідливо, запопадливо ставиться до неї (*цікаво, він так носиться*

з усіма жінкам?..). — Я візьму документи й ноутбук із собою, щоб ми більше не повертались до аеропорту.

— Як скажеш, ти — бос, — Діана, не знімаючи з обличчя усмішки, розвела руки.

— Якщо бажаєш, можемо дорогою заїхати до готелю: приймеш душ, залишиш речі, — не припиняв догоджати француз.

— Ні, — заперечила жінка, — я ду-у-уже голодна.

— О'кей.

Марсель закрив ноутбук із записами розмов у диспетчерській і відео з камер спостереження, на які потрапила катастрофа, склав на нього принесені метеорологом роздруківки, ще якісь документи, підняв зі стола і, зігнувшись, щоб не зачепити кудлатою головою одвірок, слідом за Діаною, що тягла під пахвою власний ноутбук і папери, залишив кімнату.

За п'ять хвилин вони мчали шосе A103 на південний захід у напрямку Парижа. Всі три зустрічні смуги, що тягнулись до спальних районів і передмість на північному сході столиці, заповнили легкові авто: починалась вечірня година пік, масовий відтік «білих» і «блакитних» комірців з ділової частини міста. Натомість автомобіль Марселя — абсолютно новий (крісла досі пахли автосалоном) коричневий седан «Peugeot 301» — мчав дорогою без перешкод. У напрямку центру траса була вільною, по A103 їхало не більше півтора десятки машин. Дорогою Марсель намагався говорити на відсторонені теми, оминаючи катастрофи, літаки і все, що з ними пов'язане. Розпитував Діану про навчання, про те, де вона вивчила французьку мову, чи бувала раніше в Парижі, чи чула про соціаліста Франсуа Олланда[1], а якщо так, то що

[1] Франсуа Олланд (фр. *François Gérard Georges Nicolas Hollande*) — 24-й президент Франції, обраний 6 травня 2012 року; голова Соціалістичної партії в 1997—2008 роках. Був обраний депутатом до Національних зборів Франції, обіймав посаду мера міста Тюль (2001—2008).

вона думає про його реформи і про політику зближення з Німеччиною. Лише раз вони повернулись до загибелі рейсу 1419, коли Діана поцікавилась, як почувається пілот, що вижив у зіткненні «ААРОНа 44» і «Øveraasen'a».

— Не знаю, — вмить спохмурнів француз. «Peugeot 301» — далеко не найменший із французьких седанів, проте навіть у такій машині Марсель мусив відсувати водійське крісло вглиб салону і низько нахиляти голову, щоб стежити за дорогою. — Зранку лікарі оцінювали його стан як стабільно важкий. Можливо, щось змінилося. Завтра перед нарадою я зателефоную до Європейського шпиталю і дізнаюсь.

— Хіба тебе не цікавить, що з ним? — щиро здивувалась українка. — Раптом він уже помер?

Лакруа заперечливо мотнув головою і сухо пояснив:

— Якби помер, мені б зателефонували.

— BEA розглядає версію, що в катастрофі «ААРОНа» частково винен пілот?

— Ми розглядаємо всі версії, — відповів Марсель, сповільнюючи авто. На перехресті він повернув наліво на трасу А3, що тяглась на південь і приблизно через десять кілометрів упиралась у столичну кільцеву дорогу. — Поки не доведено протилежне, будь-яка гіпотеза має право на існування. Але, як на мене, ймовірність того, що причиною катастрофи стала помилка пілота, є нульовою.

— Чому?

Подумавши, Марсель взявся пояснювати:

— Ти чула, що розповідав Бруно Пішо. Протягом захóду пілоти чітко виконували накази диспетчера — посадка проходила в штатному режимі. Якби Радислав Ротко припустився помилки, відхилившись від глісади, Бруно помітив би це на радарі. Я також переконаний, що Пеллерін казав правду: на момент аварії «ААРОН 44» набирав висоту. Зіткнення відбулось на відстані майже кілометра від торця

смуги. Якби пілот помилився і не скасував зліт, лайнер рухався б по землі і, замість зачепити снігоочисник крилом, увігнався б у нього носом, після чого від літака не лишилося б жодного цілого шматка, — француз знову розігнав «Peugeot 301» до сотні км/год. — Через день-два матимемо розшифрування записів «чорних скриньок», і ти побачиш, що я мав рацію.

Хвилин за п'ять вони з'їхали з А3 і запетляли вужчою брукованою вулицею. Потік машин став щільнішим в обох напрямках: швидкість довелося зменшити спочатку до 30 км/год, згодом узагалі спинятись через кожні п'ятдесят метрів, чекаючи, доки протиснуться крізь перехрестя авто, що стояли попереду.

Зрештою вони дістались центру Парижа. Марсель провів «Peugeot 301» запрудженою дорогими магазинами *rue de Rivoli* (Діана згадала, що їй потрібно купити якийсь одяг, інакше на завтра не матиме в що перевдягнутися) до Єлисейських полів, повернув праворуч на *rue Washington* і спинився, від'їхавши на кількасот кроків від перехрестя.

— Далі доведеться пройтися, — сказав він.

Поки їхали Єлисейськими полями почався сніг. Снігопад швидко набирав силу; коли Діана і Марсель залишили машину і пішки задріботіли до втиснутого між двома будівлями й наполовину схованого в підвалі ресторанчика, вогкі й лапаті сніжинки сипонули суцільною стіною. Через це Діана не встигла роздивитись ані назву вулиці, ані напис на потемнілій від часу дерев'яній вивісці над входом до ресторану.

Усередині пахло домашнім теплом, сухою деревиною і свіжими спеціями. Витягнуту паралельно до вулиці неширокy залу заливали м'яким вишневим світлом настільні світильники, запнуті пурпуровими абажурами. Марсель вдихнув на повні груди, смакуючи запахом спецій (Діана ви-

рішила, що, мабуть, він не вперше тут вечеряє), й усміхнувся власникові закладу — товстуну із ретельно підстриженими вусиками, що вийшов назустріч.

Із двох десятків столиків, розставлених у залі, відвідувачі займали лише один, проте товстун заперечно мотнув головою у відповідь на запитання Марселя про те, чи можуть вони повечеряти.

— На сьогоднішній вечір усе заброньовано, — винувато ворухнувши вусами, пояснив хазяїн. — Хоча... — він провів коротким пальцем із вирізаним до м'яса нігтем по розкритому блокноту з бронюваннями, який лежав на дерев'яній підставці неподалік від входу до основної зали, — ...є один столик, замовлений з 19:00. Кухня готова, тож якщо вам вистачить часу...

Марсель, змахнувши ручищем, подивився на наручний «Jacques Lemans» — двадцять по п'ятій, у них майже дві години — і задоволено кивнув.

— Нам підійде!

— Тоді прошу за мною, — просяяв гладун і скерував гостей до круглого стола з двома незручними дерев'яними стільцями в дальньому куті ресторану.

Спочатку Діана дивувалася, чому ввечері в будень у не надто шикарній ресторації немає вільних місць, і тільки тоді, коли столики довкола заповнили парочки з мрійливими, затуманеними поглядами — чоловіки й жінки, молоді хлопці та дівчата, що трималися за руки і ніжно перешіптувались між собою, — вона згадала, що на календарі — 14 лютого. Після того як, передавши хом'яків, Діана дорікнула Гені, що той забув про День закоханих, думки про свято абсолютно вивітрилися з голови.

— Чорт! — українка втиснула голову, інстинктивно ховаючись від інших відвідувачів за торсом француза. Їхній столик, завалений папками, із розкритим і щойно ввімкненим

ноутбуком, м'яко кажучи, дисонував із рештою зали. — Сьогодні ж День усіх закоханих!

— То й що? — скупчив кошлаті брови Марсель. — Нам треба працювати.

Діана прикусила губу.

Вони замовили по стейку з картоплею фрі. Марсель вибрав на свій смак молоде вино — божоле́ нуво́[1]. Після цього повернулись до роботи.

На перегляд зібраних агентами BEA відеофайлів із записами, що стосуються катастрофи, пішло півгодини. Файли охоплювали записи аеропортових камер спостереження, а також кілька роликів, записаних на камери мобілок та смартофнів, зроблених працівниками аеропорту і співробітниками пожежної служби, коли стало зрозуміло, що у згарищі більше не залишилося живих пасажирів.

Найцікавішим серед записів Марсель Лакруа вважав відео з камери спостереження, прикріпленої над виїздом з ангара технічного обслуговування і базових служб. Ця камера зафіксувала, як снігоочисник виповз із ангара і попрямував на південь до злітно-посадкових смуг. Автомобіль із причепом швидко зник з поля зору камери, але за лічені секунди до того, як виїхати за межі видимості об'єктива, снігоочисник пригальмував та опустив грейдер і підвісну щітку, що відгортали сніг на узбіччя і відчищали доріжку від снігу. Марсель двічі прокрутив запис, перш ніж Діана відважилась запитати:

— І що тут?

— Він не зразу опустив щітку, — пояснив француз. — Щось відволікло шофера. Він думав не про розчищення смуг, інакше поставив би грейдер у робоче положення відразу після виїзду з ангара.

---

[1] Божоле́ нуво́ (фр. *Beaujolais nouveau*) — сорт молодого вина, виготовленого з винограду сорту гаме у французькій області Божоле (Бургундія).

— А, — сказала Діана. Майже не розжовуючи, вона ковтала шматки телячого стейка, запиваючи його легким, ледь солодкавим на смак вином. М'ясо було ніжним і смачним.

— Через це я іноді думаю, що Пеллерін, імовірно, має рацію. Цілком можливо, що Ноель Леґрас, водій «Øveraasen'a», справді хильнув чи ковтнув чогось зайвого перед початком або під час своєї зміни.

— Так, може...

За сусіднім столом мулат із кучеревим волоссям і білошкіра француженка із сережкою в ніздрі зсунули стільці і почали цілуватися, забувши про все на світі, у нестямі пестячи один одного руками. Діана не могла сконцентруватись, не знаходила сил примусити себе думати про катастрофу, коли очманілі закохані, що сиділи за метр від неї, заледве не роздягали один одного. Потім ще гірше: вона почала думати про Геннадія і про те, як їй самотньо сидіти напроти потішного й запопадливого, але такого чужого здорованя в охайному ресторанчику, який заповнили лише закохані парочки.

Насамкінець Марсель показав відео з камер, розташованих по периметру Термінала 2, біля наземних входів до будівлі Термінала. Ці камери давали змогу стежити, щоб пасажири, чиї лайнери зупинились не біля рукавів, а посеред летовища, не розбрідались територією аеропорту і не пхали носа куди не слід. Загалом камер було вісім; на жаль, об'єктиви лише двох із восьми «дивились» у напрямку злітно-посадкових смуг.

На камері над входом для персоналу, розміщеній неподалік рукава B5, було зафіксовано, як смугою 04R-22L, деформуючись, розламуючись й огортаючись вогнем, промайнула центральна частина «ААРОНа 44», попереду якої летіли охоплені полум'ям шматки кабіни і грейдер «Øveraasen'a». Друга камера спостереження, причеплена просто під пасажирським рукавом B4, записала момент, коли

носова частина літака зупинилась між доріжкою Альфа-Хотел і смугою 04L-22R. Вогню на другому записі не було. Ніс літака, обертаючись, підіймаючи довкола себе хмари снігу, влетів у кадр, неначе химерна конічна іграшка, з силою пожбурена вередливим малюком у пісок, востаннє гойднувся, схилився на бік і зупинився.

— Це все, що маємо, — підсумував Марсель Лакруа. — Проблема в тому, що фасади терміналів стоять під кутом один до одного. У Терміналі 2 також є камери спостереження, і якби будівлі знаходились на одній лінії, паралельно до злітних смуг, ми, по суті, мали б повний відеозапис зіткнення. Оскільки будівлю Термінала 2 повернуто щодо Термінала 1, то камери Термінала 2 спрямовані строго на схід, тобто вони захоплюють тільки торець довшої смуги 04L-22R. Жодну із камер не поставлено перпендикулярно до смуг, — Марсель видобув з-під купи паперів аркуш із планом аеропорту Париж-Північ, поклав його перед Діаною і позначив маркером поле видимості різних камер. — Бачиш? Через це майже половина кожної злітної смуги опиняється у «сліпій зоні».

Діана зиркнула на схему, згадала передостаннє відео і насторожилась. Умить закохані, які секунду тому дошкуляли, відволікаючи, не даючи їй зосередитись, кудись відсунулися, безслідно щезли з поля зору. Увагу Діани цілком поглинув аркуш зі схемою аеропорту, що лежав перед нею.

Вона підняла голову і зиркнула на Марселя: очі примружені, погляд гострий, наче скло.

— Що? — запитав француз.

Діана не відповіла. Вона силкувалася пригадати останні слова Жерара Пеллеріна, витягувала з пам'яті фрази, які диспетчер промовив у відповідь на її запитання перед тим, як попрощатись і піти...

(*низька видимість...*)

(*сніг сам по собі не впливає на льотні якості...*)

(*...перед самим зіткненням... здається, буквально за кілька секунд до того снігопад стишився...*)

...і з подивом відчула, що перші два шматочки пазла опинилися на своєму місці. Загальна картина поки що лишалась туманною й невиразною, проте невідомо звідки взялося відчуття, що вона вчепилась за ниточку, яка дасть змогу якщо не розплутали клубок, то принаймні зрушити з місця.

— Пам'ятаєш, в офісі ми говорили про невисоку видимість на момент катастрофи? — запекло, поспішаючи, заговорила Діана. Марсель зауважив, що погляд співрозмовниці, який раніше протинав його наскрізь, тепер сфокусувався на обличчі. Француз кивнув, українка продовжила: — Звідки беруть ці дані?

— Із щогодинного аеропортового звіту METAR, — сказав Марсель, дістаючи з папки наданий Жаном Лебрюном звіт. — Ось...

Діана, ще більше насупившись, глянула на аркуш А4 з одним єдиним видрукуваним рядком і, наче шукаючи в ньому підтримки, обома руками обхопила келих із вином:

LFPN 132100Z 26016G20MPS 0150 R22L/0300 SHSN VV003 M01/M03 Q1036 NOSIG

— Цей звіт о 22:00 за французьким часом погодна служба аеропорту розіслала всім літакам, що наближались чи пролітали поруч із Париж-Північ, — договорив француз.

Діана розгублено кліпала, не розуміючи жодного символу з рядка, на який дивилась, не знаючи, як сказати про це слідчому. З того, як швидко вгасло нетривале піднесення Діани, сіпнулися складки на її чолі та ніяково опустились очі, Марсель здогадався, що жінка не вміє читати METAR'и. Навіть якщо це здивувало, зовні Марсель нічим себе не виказав.

— Розкодувати його?

— Так, — не підводячи голови, стискаючи губами край півсферичного, вже майже порожнього келиха, сказала Діана.

Марсель Лакруа, підвівшись, переставив стілець на інший бік столу, щоб і він, і Діана могли бачити звіт одночасно. Якби не ноутбук і купа паперів на столі між тарілками, вони не відрізнялися б від інших пар у ресторані. Вона ворухнула ніздрями і крадькома принюхалась, вловивши легкий запах його парфумів. Що це? «Hugo Boss»? «Dolce Gabana»?

— Отже, так, — чоловік ткнув пальцем у початок рядка, — LFPN — це код аеропорту. 132100Z означає, що звіт опублікували 13 числа поточного місяця о 21:00 за гринвічським часом, тобто вчора, 13 лютого, о 22:00 за французьким часом. Далі, — палець перемістився на блок 26016G20MPS, — йде інформація про вітер: західний, шістнадцять метрів на секунду, з поривами — G від англійського *gust*[1] — до двадцяти, — Діана уважно слухала і кивала головою. — Після цього — те, що тебе цікавить: горизонтальна видимість на смузі 22L не перевищувала трьохсот метрів, в інших напрямах видимість ще менша — сто п'ятдесят метрів. Вертикальна видимість, — він вказав нігтем на VV003, — триста футів, тобто менше за дев'яносто метрів. Достатньо, щоб літаку дозволили сідати, проте замало, щоб Радислав Ротко встиг помітити снігоочисник. Наприкінці звіту подають значення температури повітря та атмосферного тиску.

— Що означає «видимість триста метрів»? — відірвавшись від келиха, запитала Діана.

Запитання збило Марселя з пантелику:

---

[1] Порив (*англ.*).

— Тобто?

— Про які об'єкти йдеться? Що можна побачити за триста метрів?

— Значення, що вказують ось тут, після R22L, — це видимість біля поверхні землі, яку розраховують залежно від яскравості вогнів світлосигнальної системи.

— М-м...

— О'кей, — француз спробував пояснити детальніше: — Біля метеостанції є вервечка спеціальних наземних ламп, які вмикають під час непогоди. Відстань до останньої видимої крізь дощ, сніг чи завірюху лампи і є значенням горизонтальної видимості.

Діана зблідла:

— Тобто в погодному звіті, який за чотири хвилини до катастрофи розіслали пілотам літаків, які наближались до Париж-Північ, зазначено, що видимість вздовж посадкової смуги 22L складає триста метрів, а в інших напрямках можна бачити не більше ніж на сто п'ятдесят?

— Саме так, — підтвердив Марсель. — Значення видимості вздовж смуги зазвичай більше, оскільки посадкові смуги краще освітлюються і...

— Це маячня! — згарячу випалила Діана.

— Про що ти говориш? — чоловік нарешті помітив, як змінилась на обличчі українка.

— Я не розумію, — змахнула руками Діана, схоже, не почувши Марселевого запитання, а тоді махом допила рештки вина.

Француз витиснув губами стриману посмішку. Він був майже певен, що Діана от-от бовкне нісенітницю, яку не вдасться проігнорувати.

— Я тебе теж не розумію.

Діана надто заглибилась у роздуми, щоб зважати на погано приховану іронію в голосі Марселя. Вона наморщила

носик, розмірковуючи, зіставляючи все, що побачила й почула протягом останніх кількох годин.

— Будь ласка, покажи ще раз запис із камери спостереження біля рукава B5.

Марсель слухняно повернув ноутбук і запустив через Windows Media Player потрібний ролик. Спершу на передньому плані промелькнула на шаленій швидкості (і через те розмита) носова частина «AAPOHa 44». За нею на другому плані — там, де проходить смуга 04R-22L, — з'явився грейдер «Øveraasen'a». Поки грейдер летів до середини екрана, його притискала до бітумного покриття чорна, охоплена полум'ям маса, сплетена з осколків авіаційної турбіни і водійської кабіни снігоочисника. Звільнившись, грейдер наче збожеволів — став сторчака, п'ятиметровий шматок сталі злетів у повітря, потому впав на ребро, висікаючи іскри, що феєрверками розквітали в мерехтливому снігопаді, і зрештою вилетів за межі кадру. Вслід покотились, вистрілюючи хвостами з диму й вогню, скрючені й деформовані до невпізнання шматки фюзеляжу.

Діана перевела погляд на схему аеропорту. Потім повернула голову до Марселя. Її очі шалено зблискували.

— Послухай, тут же більше ніж триста метрів, а ми бачимо, як ніс літака пролітає летовищем, і навіть далі — як усе те, що залишилось від центральної частини «AAPOHa», розлітається посадковою смугою.

Француз відклав виделку і перестав жувати.

— Розумієш, про що я? — Діана торкнулася пальцем монітора, а потім постукала ним по схемі аеропорту Париж-Північ.

— Так, — голос чоловіка звучав глухо та сконфужено. Він схилився над схемою і став розглядати її так, наче бачив уперше.

— Скільки там? — напосідала жінка.

— Е...

— Скажи мені, скільки між камерою та місцем, куди долетіли уламки! — гарячкувала Діана.

Шкали масштабування на схемі аеропорту не було. Знаючи ширину злітних смуг, Марсель на око оцінив відстань від термінала до смуги 04R-22L, якою рознесло центральну частину лайнера.

— Метрів шістсот, — пробурмотав він. Іронічної усмішки як не було. — Може, навіть більше.

— Шістсот метрів — це ж не триста, правда? — із сарказмом запитала Діана. — Ми бачимо уламки завбільшки з футбольний м'яч на чорно-білому відеозаписі на відстані більш ніж півкілометра. Як можна було не побачити обліплений яскравими сигнальними вогнями дванадцятитонний снігоочисник?

Марсель Лакруа промовчав, не відводячи збентеженого погляду від аркуша зі схемою. За хвилину він стрепенувся, кілька разів кліпнув, підсунув, ледь не перекинувши тарілку, ноутбук і знову запустив ролик із записом з камери спостереження, розташованої біля рукава B5. Він зберігав мовчанку, хоча сірі очі покруглішали і заблищали, як і Діанині. І причиною того блиску було не божолé із яскравим, різким смаком.

— Як думаєш, скільки їм треба було, щоб розгледіти снігоочисник? — жінка говорила плутано, проте Марсель розумів, що вона має на увазі. — Ну, щоб вчасно зреагувати...

На цей раз він відповів, хоча голос звучав глухо і скидався на знекровлене відстанню відлуння:

— Це залежить від посадкової маси літака, швидкості й напрямку вітру, швидкості, з якою «ААРОН 44» заходив на посадку... Треба порахувати, щоб сказати точно. Але, гадаю, приблизно кілометр, може, більше, може, трохи менше.

— Я думаю про неможливе, правда? — Діана трохи відхилилась у незручному кріслі, одночасно відсуваючи аркуш із METAR'ом від себе. — Кілометр — це забагато для такого снігопаду?

— Не знаю, — Марсель задумливо м'яв пальцями рельєфне підборіддя. Повторний перегляд відеозапису щось зрушив у його голові, примусив замислитись, і через це раніше чітка і виразна картинка катастрофи «ААРОНа 44» похитнулася, поплила. У мозок пролізли черв'ячки сумнівів. — Потрібно дочекатись даних із «чорних скриньок», тоді можна буде точно сказати, за скільки часу до зіткнення пілоти зреагували і спробували повести літак на друге коло. А поки я можу попросити Жана Лебрюна зібрати всі PIREP'и[1], надіслані з літаків, які летіли над аеропортом Париж-Північ перед катастрофою. Сподіваюсь, таким чином удасться отримати більш детальну картинку погодних умов, за яких приземлявся «ААРОН 44».

— Що таке «пайрепи»? — українка знову відчула, як сором защипав під язиком: вона поняття не мала, що таке пілотські погодні звіти.

— Дані про стан погодних умов над кожним аеропортом фіксують раз на годину, на їхній основі формують уніфіковані звіти METAR, які розсилають усім літакам, що летять або збираються вилетіти до цього аеропорту. Проте в тому разі, коли літак потрапляє в зону високої турбулентності, у сильну грозу чи щось таке, пілот може сформувати власний звіт, у якому зазначає час і місце складання звіту, описує погодні умови, про які хоче попередити інші літаки, що знаходяться неподалік. З літака цей звіт надсилають по радіо до найближчої наземної метеостанції або аеропорту, після чого повідомлення декодують і передають далі — погод-

[1] PIREP (від англ. *pilot report* — пілотський звіт) — необов'язковий звіт про погодні умови, спостережені екіпажем конкретного лайнера на його маршруті.

ним службам і на станції управління повітряним трафіком. Це і є PIREP, скорочено від *pilot report*.

— Способи шифрування даних у звітах METAR і PIREP відрізняються?

— Так, але не дуже.

— Зрозуміло, — сказала Діана. — Ти не проти, якщо я заберу це собі? — вона показала на аркуш з METAR'ом. — І, ем, зможеш роздобути ці... «пайрепи»?

Марсель вважав, що легше дочекатися результатів розшифрування самописців, проте не став заперечувати Діані.

— О'кей. Я зателефоную Жану Лебрюну і попрошу, щоб він зібрав і надіслав мені всі пілотські звіти, що надійшли наземним станціям безпосередньо перед катастрофою.

— Скільки це займе часу?

— Небагато. Якщо Лебрюн не спить, то збере PIREP'и за півгодини. Щойно отримаю, відразу перешлю їх тобі.

— Чудово!

Підійшов розповнілий власник ресторану і, перепросивши, нагадав Марселю, що вони мусять звільнити столик за десять хвилин. Француз зиркнув на годинник, подякував за нагадування і попросив рахунок.

Діана рвалася заплатити за себе, але Марсель відмовився, сказавши, що розрахується за вечерю з грошей, виділених BEA на представницькі витрати.

Поки Марсель Лакруа оплачував рахунок і телефонував Жану Лебрюну, Діана вийшла до туалету і там зателефонувала Гені.

Геннадій підняв трубку після першого гудка, що було непоганим знаком:

— Привіт.

— Як хом'яки? — прикусивши губу і роздивляючись власне відображення в дзеркалі, запитала Діана. Божолé виявилось не таким легким, як здавалося, і добряче розслабило її.

— Які саме? — бадьорим голосом віджартувався Гена. До вечора він нарешті оклигав від учорашньої пиятики. — Ті, що ти купила, чи ті, що привела?

— І перші, й другі.

— Перші — гризуть усе, що бачать, а з другими — сорок секунд, політ нормальний! — відрапортував чоловік.

— Це добре, — вона зітхнула. — До мами телефонував?

— Вона сама мені телефонувала. Жалілась на тебе.

— О, Боже... — мабуть, тільки у її сім'ї теща здатна телефонувати зятеві й скаржитися на нездару-дочку.

— Забий! Ми мило поспілкувалися.

«Хто б сумнівався!»

— А Даня? Ще не дістав її? — запитала Діана.

— По ходу, в процесі. Хоча, судячи з тону розмови, до ночі маман ще протримається. Стосовно незворотних змін у її нервовій системі нічого певного сказати не можу, але жити буде. А там... — Гена зробив театральну паузу. — Єдине, про що молитимуся вночі, — щоб завтра зранку Софія Борисівна прокинулась раніше, ніж Даня покакає.

Діана пирснула:

— Це точно!

— А ти як?

При цих словах перед її очима чомусь постав Марсель Лакруа з широкими долонями і покатими плечима, а в ніздрі, лоскочучи, просотався незнайомий запах чоловічих парфумів. Діана розвернулась спиною до дзеркала. Говорити з Геною про будь-що, що не стосується дітей, вона не хотіла. Бажання якнайшвидше закінчити розмову наповнило голос кригою.

— Нормально, — збайдужіло відповіла вона. — Багато роботи.

— Уже знаєш, що відбулося з літаком? — Гена відчайдушно відтягував мить, коли дружина покладе трубку.

— Врізався у снігоочисник, решта тебе не стосується. Вибач, Гено, я мушу бігти. Набирай — навіть серед ночі, — якщо раптом щось станеться з малими, — Діана недвозначно наголосила на останніх словах «...якщо раптом щось станеться...», прямо натякаючи, що в інших ситуаціях її краще не турбувати.

— Добре, — буркнув Гена. — Гарного тобі вечора...

— І тобі!

31

Сніг не припиняв іти. Вийшовши з ресторації, Діана попросила Марселя відвезти її до якого-небудь шопінг-молу неподалік готелю, щоби, перед тим як іти відпочивати, прикупити щось з одягу. Відповідаючи на здивований погляд француза, вона, червоніючи, пояснила:

— Я не встигла заскочити додому перед тим, як летіти до Парижа; висмикнули просто з робочого місця. У мене не те що одягу, навіть зубної щітки із собою немає, одні документи, — змовчавши про те, що сама запізнилась майже на годину на зустріч з Анатолієм Ревою.

Марсель спробував удати розуміння, хоча після Діаниного пояснення здивувався ще більше. Катастрофа відбулася вчора вночі — виходить, сьогодні вранці Столяр ще не знала про відрядження. Те, що Діана не підготовлена і не має належної кваліфікації для розслідування, слідчий зрозумів давно. Чим керувались директори АНТК ім. Аронова, відряджаючи до Франції абсолютно непідготовленого спеціаліста, він не уявляв. Можливо, мав їхати хтось інший, більш досвідчений? Тоді що такого могло статися перед вильотом, щоб керівництво українського авіабудівного концерну відправило до Парижа «необстріляну» Діану, фак-

тично висмикнувши її з-за робочого стола, не дозволивши змотатись додому по речі? Про нічний візит Дем'яна Шафіна Марсель Лакруа, який прибув до аеропорту Париж-Північ наступного ранку після аварії, нічого не знав.

— Із цим проблем не буде, — сказав француз, відчиняючи передні дверцята з боку пасажирського сидіння, — центр міста нашпигований магазинами.

Сідаючи до авто, Діана скорчила невеселу гримасу:

— Я не мільйонерка. Мені щось подешевше за «Louis Vuitton».

— «Zara»? «Bershka»? «Barbara Bui»[1]?

— Можна й «Zara». Інакше завтра я прийду на нараду в одній білизні.

Марсель гмикнув, замріяно розтягнув губи в посмішці й акуратно зачинив дверцята. Обійшовши машину, він, тяжко, по-старечому крекчучи, втиснув величезне тіло на водійське сидіння.

— За Лувром є великий квартал, якраз на межі 1-го та 4-го паризького округів[2], який називають *Beaubourg*. Там розташований велетенський підземний торговельний комплекс «Forum des Halles». Гадаю: це те, що тобі треба.

Перед тим як їхати до «Forum des Halles», француз завернув на *rue de Castiglione*, де знаходився готель, у якому секретар Григорія Авер'янова забронювала на ім'я Діани Столяр і Дениса Плюйка два одномісні номери. Діана зареєструвалась на рецепції, однак у номер не піднімалась; вона зазирнула до готелю тільки для того, щоб знати, де він

---

1 Барбара Буї — французький дизайнер, відома виготовленням елегантних і якісних речей, засновник бренда «Barbara Bui», який має успіх на ринку вже більше двадцяти років.

2 Париж поділено на 20 муніципальних округів (арондисманів — фр. *arrondissements*). Нумерація йде по спіралі за годинниковою стрілкою від 1-го округу, розташованого в центрі міста, на правому березі Сени. Назва 1-го округу — Лувр (*Louvre*), 4-го — Отель-де-Вілль (*Hôtel-de-Ville*).

знаходиться, і не заблукати, повертаючись із походу магазинами.

Після реєстрації Марсель повіз Діану вздовж *rue de Rivoli* до перехрестя із Севастопольським бульваром. На перехресті він повернув ліворуч і, проїхавши три квартали, зупинився.

— Ось, — показав він наліво, — там вхід до метро «Châtelet», і там же починаються торгові ряди «Forum des Halles».

Колись увесь цей район, що мав назву «*Châtelet-les Halles*», займав чималий відкритий продуктовий ринок, проте в середині 70-х його реконструювали, перетворивши на громіздкий підземний шопінг-мол, занурений глибоко в землю. Сьогодні в надрах цього монстра можна придбати все, що заманеться: від кулькової ручки і зубної пасти до верхнього одягу, побутової техніки та домашніх велотренажерів.

— Дякую, — промовила Діана, кутаючись у пуховик, перед тим як вискочити з авто. За вікнами машини, оплавляючи світло вуличних ліхтарів, розмазуючи відблиски з вітрин та рекламних щитів, з неба пікірували армії сніжинок. — Дякую тобі за все!

— Будь ласка, — ніяковіючи, прогудів Марсель. — Дорогу до готелю знайдеш? Тут недалеко: підіймаєшся назад на *rue de Rivoli* і далі вздовж Сени до...

— Я знайду, не переймайся, — Діана спинила чоловіка, поклавши долоню на дебеле передпліччя. Марсель знітився ще більше.

— О'кей, тоді до завтра! О десятій чекаю тебе на нараді.

— Будівля 153 в Ле-Бурже? — перепитала вона.

— Скажеш таксисту «офіс BEA аеропорту Ле-Бурже», і він знатиме.

— Так і зроблю. Бувай.

Прибравши руку, Діана відчинила дверцята і пірнула у снігову круговерть.

32

14 лютого 2013, 23:20 (UTC +1)
Готель «The Westin Paris», Париж

О пів на одинадцяту Діана дісталась до готелю і нарешті прийняла душ. Вона стояла під гарячими паруючими струменями хвилин двадцять, майже не рухаючись, не прибираючи з очей намоклого волосся, відчуваючи, як тіло розм'якає і позбавляється накопиченого впродовж дня напруження. Пізніше старанно вимила волосся, закутала голову рушником, одягнула білосніжний готельний халат (трохи завеликий, але м'який і теплий) і, витягнувши із сумки службовий ноутбук, завалилась на двоспальне ліжко.

В АНТК ім. Аронова не поскупились на готель — чотиризірковий «The Westin Paris — Vendôme», чию п'ятиповерхову будівлю було розташовано на *rue de Castiglione*, за кількасот кроків від Лувра і просто навпроти саду Тюїльрі[1]. Номер був невеликим, проте обставленим розкішно: широченне ліжко з чотирма сліпучо-білими подушками, журнальний столик, два вишукані низькі крісла і стіл червоного дерева з телевізором. Високі, від підлоги, вікна одночасно слугували дверима балкона, що виходив на сад Тюїльрі, безлистий і похмурий цієї пори року.

Обдивившись по черзі покупки з «Forum des Halles» (дві блузки, кофтину, комплект недорогої білизни, темно-синє практичне плаття до колін з короткими, до ліктів, рукавами, прикрашеними білими манжетами, і класичним білим комірцем, а також мінімально необхідний набір косметики), Діана дістала з бару пляшку мінеральної води, відкор-

---

[1] Сад Тюїльрі (фр. *le jardin des Tuileries*) — сад у центрі Парижа, розташований між площею Згоди, вулицею Ріволі, Лувром та Сеною. Площа — 25,5 га, довжина — 920 м, ширина — 325 м.

кувала її, запустила ноутбук і під'єдналась до безкоштовної готельної мережі wi-fi.

З'єднання налагодилось миттєво. На пошті чекав e-mail від Марселя.

Від: «Marcel Lacroix» <m.lacroix@bea.aero>
Дата: 14 février 2013 9:31 pm
Кому: <diana.stolyar@ukr.net>
Копія: «Gérard Pellerin» <gpp_@yahoo.com>
Тема: PIREPs

Діано, привіт!
Надсилаю звіти, передані пілотами літаків, що перед катастрофою пролітали поблизу аеропорту Париж-Північ. Усе, як ти просила.
Із наданих Лебрюном я відібрав для тебе три PIREP'и. Інші — або задалеко від аеропорту, або передані після зіткнення.

UA /OV PNN 090025 /TM 2155 /FL050 /TP B734
/SK 004OVC /TA -13 /WV 280035
/TB SVR BLO 060 /IC LGT RIME 020-040

UA /OV PNN 310030 /TM 2145 /FL220 /TP A321
/SK 010BKN140 /TA -49 /WV 280045
/TB SVR /RM LGT FZRA INC

UA /OV PNN 260010 /TM 2150 /FL150 /TP A319
/SK CLR /TA -36 /WV 270040
/TB SVR

Причина відправлення всіх трьох звітів — висока турбулентність на різних висотах.

Інформація про те, як їх розшифровувати, є в Інтернеті.
Сподіваюсь, інформація стане в нагоді.

Марсель ЛАКРУА,
старший слідчий
Bureau d'Enquêtes et d'Analyses pour la Sécurité de l'Aviation Civile
тел. +33 (1) 278 920 05
www.bea.aero

Відпивши мінералки, Діана переглянула рядки незрозумілих символів. «Оце й усе?» Правда, дивувалась вона недовго, згадавши, що щогодинний аеропортовий звіт мав схожий вигляд.

Жінка дістала із сумки аркуш із роздрукованим звітом METAR, залишений Марселем, поводила по ньому пальцем (LFPN 132100Z 26016G20MPS 0150 R22L/0300 SHSN VV003 M01/M03 Q1036 NOSIG) і відклала. Попри те, що звіт було створено о 22:00 — час, надзвичайно близький до моменту трагічного зіткнення на смузі 22L, — Діана відчувала, що покладатись на METAR не варто. Звіт формували на основі усереднених даних із супутників і якихось складних приладів для визначення видимості, сили вітру тощо, але, як вона встигла переконатись, у ситуації, коли погодні умови зазнають змін кожні п'ять хвилин, багато в чому не відповідав дійсності. Натомість жінка вирішила зосередитись на точкових звітах пілотів, у яких було відображено *реальні* погодні умови в повітрі довкола аеропорту Париж-Північ, і таким чином спробувати уявити умови, у яких сідав «ААРОН 44» рейсу 1419.

Діана запустила Google, набрала в пошуковому рядку «PIREP» і натиснула «Enter». На початку сформованого

пошуковим сервером переліку посилань розташувалась англомовна стаття з електронної енциклопедії Wikipedia. Жінка клацнула по ній і прочитала. Все виявилось простіше, ніж вона думала. Під поясненням, що таке PIREP, було наведено кілька прикладів, які допомогли швидко збагнути, що означає кожен із параметрів погодного звіту. Діана скопіювала в окремий файл надіслані Марселем звіти пілотів і, розташувавши поряд із файлом вікно зі статтею з енциклопедії, зосередилась на розшифруванні першого з погодних звітів.

UA /OV PNN 090025 /TM 2155 /FL050 /TP B734
/SK 004OVC /TA –13 /WV 280035
/TB SVR BLO 060 /IC LGT RIME 020-040

Будь-який PIREP починають з маркера, що регламентує важливість повідомлення. Якщо в надісланому з літака звіті не вміщено дані про екстремальні погодні умови (тобто звіт не є терміновим), на початку рядка ставлять UA. Якщо пілот попереджує про торнадо, водяний смерч, значну турбулентність, великий град чи обледеніння (тобто якщо повідомлення є екстреним), на початку звіту пілоти вміщують UUA.

Далі подають чотири обов'язкові параметри, кожен із яких позначено відповідним маркером: **/OV** — місцезнаходження лайнера, **/TM** — UTC час, коли випущено PIREP, **/FL** — висота польоту, і **/TP** — тип літака.

Після маркера /OV вказують напрямок і відстань до найближчої навігаційної станції (NAVAID) або до найближчого аеропорту. Діана переглянула наведений у Wikipedia приклад реального PIREP'у, переконавшись, що зрозуміла те, що означають числа після /OV, перевела погляд на перший із наданих Марселем PIREP'ів. Потому взяла зі столу записник з логотипом «The Westin Paris» і виписала потрібний блок:

/OV PNN 090025

Діана почала розшифровувати:

PNN — це Париж-Північ; 090 відповідає азимуту 90°, або напрямку на схід; а 025 — це відстань у милях від зазначеного опорного пункту, тобто авіалайнер, що надіслав PIREP, знаходився на відстані 25 морських миль[1] на схід від аеропорту Париж-Північ.

Діана рухалась далі.

/TM 2155 — час надсилання звіту, 2155 означає 21:55. Жінка зробила позначку в блокноті, що в першому PIREP'і зафіксовано погодні умови за дев'ять хвилин до катастрофи.

/FL050 — *flight level* — трицифровий параметр, яким відображено висоту літака над рівнем моря в тисячах футів, або — по-авіаційному — зайнятий літаком ешелон. Замість цифр може стояти одне із трьох буквених скорочень: DURD (*during descent* — під час заходу на посадку), DURC (*during climb* — під час зльоту або набирання висоти) чи UNKN (*unknown* — висота невідома). /FL 050 — це 5 000 футів. Діана наморщила носа, прикидаючи, скільки це буде в метрах, але через хвилювання не змогла сконцентруватись, а тому перейшла до ноутбука, запустила оновлений калькулятор Windows і конвертувала висоту. Літак летів на висоті 1 524 метри[2].

/TP B734 — із визначенням типу судна проблем не виникло, не було потреби зазирати в Google чи на сайт ICAO. Жінка пам'ятала прийняті в авіації скорочення для більшості пасажирських літаків з часів навчання в НАУ. Шифр B734 відповідав літаку «Boeing 737-400».

---

1 1 морська миля = 1,852 кілометри.

2 В оновлений калькулятор розробники додали підпрограму автоматичної конвертації одиниць маси, швидкості, довжини тощо. Підпрограму активують за допомогою команди «Вид — Преобразование единиц».

Діана спробувала уявити, з якою швидкістю в цей момент рухався «ААРОН 44» рейсу 1419, що летів назустріч «Boeing 737-400». Кілометрів триста за годину, може, трохи більше. Знаючи приблизну швидкість, жінка могла обрахувати, на якій відстані від аеропорту Париж-Північ знаходився «ААРОН 44» за дев'ять хвилин до зіткнення. У блокноті вона записала:

$$L = 300 \cdot \frac{9}{60} = 45\ км$$

Із підрахунків поставало очевидним, що український літак розминувся з «Boeing 737-400» якраз у той момент, коли пілот «Boeing'а» радирував на наземну станцію PIREP. Швидше за все, «ААРОН 44» знаходився на ешелон чи два нижче за 737-го. Це означало, що у вибраному Діаною PIREP уміщено точну інформацію про погодні умови, крізь які пролітав «ААРОН 44». Жінка з нетерпінням продовжила розкодовувати звіт.

Після чотирьох обов'язкових у PIREP'і вказують один або декілька необов'язкових параметрів, якими описують погодні явища, що, власне, змусили пілота послати попередження іншим літакам і наземним станціям.

/SK означає *sky cover*[1]. Цим маркером означено інформацію про хмарність. Пілот вказує висоту нижньої границі хмарного покриву (у тисячах футів над рівнем моря), висоту верхньої границі (якщо хмари розташовані кількома шарами), а також параметр щільності хмарного покриву: CLR (від *clear* — чисте, абсолютно безхмарне небо), FEW (*few* — слабка хмарність), SCT (*scattered* — рвані хмари), BKN (*broken* — суцільна хмарність з просвітами) або OVC (*overcast* — суцільна хмарність).

---

[1] Хмарний покрив (*англ.*).

Діана подивилась на PIREP:

/SK 004OVC

Пілот звітував, що на висоті 400 футів потрапив у суцільну хмарність. Оскільки після OVC ніякого числа не стояло, то можна припустити, що глухі хмари сягали щонайменше 5 000 футів — висоти, на якій на той момент знаходився «Boeing».

Після **/TA** у вибраному звіті було вписано температуру повітря за бортом: −13 °C.

За маркером **/WV** (*wind velocity*[1]) йшли дані про швидкість вітру на висоті /FL: цифра 280 — напрямок, з якого дме вітер; 035 — швидкість вітру у вузлах. Діана скористалась калькулятором Windows і визначила, що 35 вузлів відповідають швидкості 65 км/год.

Після маркера **/TB** пілот подав дані про турбулентність: LGT (від англ. *light* — легка), MDT (*moderate* — помірна), SVR (*severe* — сильна) або у виняткових ситуаціях — EXTRM (*extreme* — екстремальна, така, що загрожує цілісності літака). Знову переглянувши наведені у Wikipedia приклади, Діана зрозуміла, що запис /TB SVR BLO 060 — це попередження про значну турбулентність на висоті нижчій за 6 000 футів.

«Отже, що маємо? — підсумувала Діана. — «Boeing 737-400» добряче потрусило на висоті 5 000 футів у суцільній хмарності на відстані 25 миль від аеропорту Париж-Північ. У цей же час під ним пролітав «AAPOH 44» рейсу 1419». Загалом — нічого. Нічого такого, що суперечило б аеропортовому погодному звіту METAR. Жінка дочитала статтю про PIREP'и, переконавшись, що цей формат не пе-

[1] Швидкість вітру (*англ.*).

редбачає наявність конкретних даних про видимість. Та й як отримати ці дані на такій висоті, особливо, коли летиш уночі, та ще й у непробивних хмарах?

Сподівання на те, що після аналізу погодних звітів пілотів вона зможе скласти уявлення про погоду над аеропортом і зрозуміти, чому на записах аеропортових камер спостереження видимість краща, ніж зазначена в METAR'і, практично щезли. Діану протнула хвиля невпевненості, вона відчула, як сильно втомилась протягом дня, якось враз, в одну мить захотілося спати. Позіхнувши, жінка подумала про те, що майже напевно займається дурницями: у кращому разі нічого не знайде, у гіршому — виставить себе дурепою. Та все ж, перед тим як скинути ворсистий халат і залізти під ковдру, вона примусила себе переглянути решту звітів.

«Це не займе багато часу».

Діана зняла викладений тюрбаном рушник і струснула головою, розрівнюючи волосся. Потому поклала на складені «лотосом» ноги записник і, схилившись над монітором, пробіглася очима по другому із надісланих Марселем PIREP'ів.

UA /OV PNN 310030 /TM 2145 /FL220 /TP A321
/SK 010BKN140 /TA –49 /WV 280045
/TB SVR /RM LGT FZRA INC

Звіт надіслав о 21:45 (/TM 2145) пілот літака «Airbus A321» (/TP A321), що знаходився на відстані тридцяти миль на північний захід від аеропорту Париж-Північ (/OV PNN 310030) на висоті 22 тисячі футів (/FL220). Пілот повідомляв про: температуру –49 °C за бортом (/TA –49), рвані хмари у значному діапазоні висот — від тисячі до 14 тисяч футів (/SK 010BKN140), західний вітер швидкістю 45 вузлів (/WV 280045) та, як і пілот з попереднього,

розглянутого Діаною, звіту, про високий рівень турбулентності (/TB SVR[1]).

І знову нічого особливого. Параметр 010BKN140 був абсолютно неінформативним з точки зору визначення зони видимості пілотів.

Ще раз позіхнувши, Діана, задля годиться пробіглась поглядом по третьому PIREP'і:

UA /OV PNN 260010 /TM 2150 /FL150 /TP A319
/SK CLR /TA –36 /WV 270040
/TB SVR

Регіональний літак «Airbus A319» (/TP A319) о 21:50 (/TM 2150) доповідав про значну турбулентність (/TB SVR) на висоті 15 тисяч футів (/FL150) за десять миль на захід (/OV PNN 260010) від аеропорту Париж-Північ. Діана відклала блокнот і налаштувалась вимкнути ноутбук, коли зауважила дещо дивне біля маркера /SK, яким відмежовано блок параметрів хмарності:

/SK CLR

Діана двічі кліпнула, а тоді звірилася зі статею у Wikipedia для того, щоб переконатись, чи не помилилася: CLR означає *clear* — чисте небо.

Чисте небо? Жодних хмар? Якби Діана вміла свистіти, то присвиснула б, а так жінка тільки прикусила краєчок нижньої губи. З відстані, меншої ніж за два десятки кілометрів від аеропорту, метеорологічна служба якого рапортує

[1] Якщо літак тривалий час продовжує політ на одному ешелоні (одній висоті), у пілотському погодному звіті подають інформацію про турбулентність без вказівки висоти — /TB SVR, оскільки пілоти не знають, на яку відстань простягається турбулентна зона над чи під їхнім літаком.

про страшний снігопад і критично низьку видимість, пілот присилає звіт, у якому йдеться про безхмарне небо. Це якась помилка, такого не може бути!

Діана міркувала, що, можливо, «Airbus A319» давно вилетів з хмар і рапортував про те, що над ним чисте небо? І тут-таки усвідомлювала, що це припущення неправильне: у блоці /SK йшлося про стан хмар не лише над літаком, але й під ним. Крім того, неподалік від «Airbus A319», на значно вищій висоті, летів своїм курсом «Airbus A321», який доповів про появу поскубаних хмар з висоти 14 тисяч футів (більше чотирьох кілометрів), які тягнулись майже до землі. A319 мав би знаходитись зовсім близько біля кромки хмар, а відтак, не міг їх не бачити.

Не зауваживши, як швидко злетіла сонливість, Діана розглядала інші можливі варіанти. Пілот просто помилився? Малоімовірно. Пілот не побачив хмар?.. Хм... Жінка спробувала уявити себе в кабіні пасажирського авіалайнера, що протискається крізь сніговий буран і потрапляє в зону турбулентності. Довкола цілковита темрява, літак стрясає, дисплеї та цифрові покажчики стрибають перед очима пілотів. Турбулентні вихори настільки сильні, що пілоти вирішують випустити PIREP, щоб попередити інші рейси, що знаходяться неподалік. Навряд чи вони у змозі точно визначити границю хмарного покриву.

На кілька секунд придумане пояснення задовольнило Діану, але, обмізкувавши все ще раз, вона його відкинула. Йдеться не про рівень хмар, бо пілот написав, що хмар *немає взагалі*. Вона зиркнула на годинник у правому нижньому кутку екрана, де висвічувався український час. 01:01. У Франції минула перша хвилина 15 лютого. Зателефонувати в таку пізню годину Марселю — це, певно, вершина нахабства, особливо, якщо її запитання виявиться нісенітницею, але жінка розуміла, що не засне, доки не докопається до істини.

Порившись у сумці, вона дістала візитку Марселя, змарнувала півхвилини, шукаючи мобільний телефон, який, потрапляючи до її сумочки, неначе провалювався в паралельний всесвіт, після чого, гамуючи сумніви, поспіхом набрала номер.

Поки з мобілки линули довгі гудки, Діана уявляла, що зараз робить Марсель Лакруа. Спить чи, може, дивиться з дружиною телевізор? Вона не знала, чи він одружений. А якщо одружений, то цікаво, яка в нього дружина: така ж дебела й неповоротка? Сяйнувши легкою усмішкою, Діана вималювала в голові родину вайлуватих велетнів, котрі, взявшись за руки, прогулюються парком або штовхаються уві сні, ледве поміщаючись на двоспальному ліжку. Звісно, можливий інший варіант: дружина Марселя Лакруа — мініатюрна витончена жінка, граційна й життєрадісна, схожа на американську акторку Хайден Панттьєрі, подругу боксера Володимира Кличка. Діана згадала руки Марселя, коли він простягав їй візитку — обручки не було. Правда, це ні про що не дає підстави стверджувати, бо сама кілька років не носить обручки. Проте вона відчувала, що Марсель неодружений. Може, у нього є подруга, хоча в такому разі француз навряд чи запросив би її, Діану, до ресторану в центрі Парижа. Хоча... Несподівано усвідомивши, що 14 лютого, День закоханих, по суті, ще не закінчилося, Діана пожалкувала про рішення потурбувати Марселя (у голові постала картинка: дебелий француз і його пасія, попиваючи дороге шампанське, ніжаться в ліжку... масивні ступні Марселя звисають з краю лежака). У ту мить, коли вона налаштувалась припинити виклик, у телефоні клацнуло, а з трубки долинув тягучий і густий голос француза:

— Алло.

— Марселю, доброї ночі, перепрошую, що так пізно, це — Діана Столяр, — швидко заговорила вона, клянучи себе за безалаберність.

— Привіт, я так і зрозумів.

— Зрозумів? — здивувалася Діана.

— Сумніваюсь, що хтось, крім тебе, телефонуватиме опівночі з номера на +38.

— Вибач! Сподіваюсь, я не завадила тобі чи, можливо, твоїй, ну, ти знаєш... сьогодні такий день.

— Який день? — вдав нерозуміння Марсель і хрипко розсміявся. — Усе гаразд. Я сьогодні сам, а спати зазвичай лягаю пізно, — він шумно зітхнув. — Ду-у-уже пізно.

Діана здивувалась, відчувши легкий сплеск тепла у верхній частині живота — щось дуже схоже на радість — після Марселевих слів. Вигнувши брову, вона запитально зиркнула на власне розмите відображення на моніторі ноутбука. Відколи це їй почали подобатись двометрові здоровила з кучмою, як у Пушкіна?

— Щось сталося, Діано? — спокійно запитав француз.

Жінка відвела погляд від екрана.

— Я телефоную з приводу пілотських звітів.

— Є щось незрозуміле?

— Усе зрозуміло! — надто поспішно випалила вона. — Точніше — не все. — «Блін, що я мелю?!»

— О'кей, — заохочувально прогугнив Марсель. — Я тебе уважно слухаю.

— Маєш звіти під рукою?

— Зачекай.

У динаміку неголосно зашаруділо: чоловік, не випускаючи телефон з руки, пересів до комп'ютера, зайшов на робочий поштовий сервер і відшукав у папці «Відправлені» лист із пілотськими погодними звітами. Чекаючи, поки Марсель відгукнеться, Діана намагалася вгадати, чи встиг її співрозмовник розкусити її, чи зрозумів, що вона вперше бере участь у розслідуванні авіакатастрофи і насправді майже нічого, за винятком базових речей, не тямить у літаках.

— О'кей, — нарешті долинуло з трубки. Жінка відзначила, що Марсель аж надто часто, як на француза, використовує американське OK, причому вимовляє його точно як американці — «оу-у-укей». — Я тут, і PIREP'и переді мною.

Діана на хвильку замислилась, після чого з побутовою безцеремонністю уточнила:

— А ти взагалі знаєшся на всіх цих шифрованих погодних звітах?

— Мадемуазель, це моя робота, — трохи ображено відказав Марсель.

Жінка пораділа, що француз не бачить, як її щоки і шию підтоплює червона фарба.

— Вибач, Марселю, я зовсім не хотіла тебе обра... — залопотіла вона, думаючи, що сама в цій розмові аж надто часто послуговується словом «вибач».

— Кажи, що не так, — урвав її чоловік, цього разу не приховуючи нетерплячих ноток.

— Останній з вибраних тобою звітів, — Діана заговорила по-діловому стримано, — надісланий пілотом «Airbus A319» за п'ятнадцять хвилин до зіткнення в Париж-Північ.

Вона почекала, щоб переконатись, що француз розуміє, про що йдеться.

— Ага.

— Пілот 319-го рапортував про чисте небо.

— Що? — Марсель зреагував миттєво. Він, як і Діана, з десяток разів передивлявся супутникові знімки бурану, що накрив усю Францію, й уявити не міг, звідкіля минулої ночі в радіусі трьохсот кілометрів від Парижа міг узятися клаптик незатягнутого хмарами неба.

— Після інформації про тип повітряного судна, — тим самим атрофовано-офіційним, хоч і дещо невпевненим, тоном продовжила Діана, — стоїть /SK CLR — пілот доповідає про безхмарне небо.

Француз нечітко гмикнув, у телефоні знов зашаруділо, і жінка уявила, як здоровань задумливо куйовдить міцними пальцями цупке волосся. Діана розслабилась, збагнувши, що її зауваження про параметр CLR збентежило досвідченого слідчого, і заговорила впевненіше:

— Я хочу зрозуміти, що це означає.

— Знаєш, хм, навіть не можу придумати, що тобі сказати.

Окрилена власним успіхом, Діана більш упевнено висловила припущення:

— Можливо, пілот просто не знав, на якій висоті починаються хмари, а тому поставив CLR? Може, CLR — це щось на кшталт значення за замовчуванням?

— Ні, це не варіант, — тут-таки заперечив француз і пояснив: — Якби пілот не знав, то поставив би UNKN або взагалі не вставляв блок /SK у звіт. Такий блок не є обов'язковим. У цьому PIREP'і він узагалі не має значення: 319-й надсилав звіт, щоб попередити про турбулентність.

Марсель замовк, подумки вишукуючи інше пояснення. Діана пішла інакшим шляхом: уявила себе на місці пілота, який складав PIREP.

— Я все одно дечого не розумію... — сказала вона.

— Чого саме?

— Як пілот може бути впевненим на 100 %, що над ним чи під ним немає хмар? Він же летить у повній темряві.

Марсель зам'явся. Відчувши це, Діана роздулась від гордості: двічі протягом останніх п'яти хвилин вона загнала в глухий кут професійного слідчого з BEA! Перед очима зринуло обличчя батька, тільки не те, яке запам'ятала перед смертю, а інше, молодше, з підсвіченими сонцем очима кольору гречаного меду і зморшками не на лобі, а довкола губ — від усмішки. Таким він був на початку дев'яностих, коли маленькою водив її до зоопарку, після чого вони довго гуляли парком КПІ і годували білок. Чомусь таким Діана

згадувала його найчастіше: примружені очі, візерунок зі смарагдових тіней від паркового листя на світло-синій сорочці та піднята високо над головою долоня з розколотим горішком, до якого тягнеться розжиріла на міських харчах білка. Прикро, що татка більше немає. Тепер він нею пишався б.

Француз спочатку подумав про погодний радар, яким обладнано всі без винятку сучасні пасажирські лайнери, але зразу ж відкинув здогадку: радар виводить на дисплей кольорову діаграму, що відображає інтенсивність хмар для площини, у якій на цей момент рухається лайнер. Погодний дисплей — це такий собі зріз хмарного покриву в горизонтальній площині перед носом літака. Навіть якщо на радарі порожньо, це не означає, що хмар немає під чи над лайнером. Не знаючи, що відповісти, Марсель примирливо запропонував:

— Якщо потрібно, я дізнаюсь, що то був за рейс, і дістану номер мобільного телефону пілота. Але... ти думаєш, це важливо?

Діана втупилась у розкритий файл із погодними звітами. Чи варто турбувати пілота? Чи має значення, крізь які хмари проходив невідомий «Airbus A319», що летів над Парижем, прямуючи до пункту призначення чи до запасного аеропорту, який ще не накрив буран? Страх, що вона чогось не розуміє і через те прискіпується до дурниць, повернувся. Діана подумала, що у справжнього пілота її закиди та розпитування викличуть нестримний сміх, — не хотілось виставити себе дурепою. Та, попри все, оте /SK CLR намертво засіло в голові. Всю Францію накрив сніговий шторм, а пілот з висоти 15 000 футів рапортує про *абсолютно* чисте від хмар небо?..

— Марселю, — покликала жінка.

— Так?

— Буду вдячна, якщо роздобудеш номер пілота.

— О'кей... — чоловік почувався сконфуженим, не розуміючи, з якого дива українка вчепилася в дані погодного зві-

ту. Ніби-то інформація про суцільну хмарність за десять миль на захід від аеропорту могла врятувати «ААРОН 44» від зіткнення. — Хочеш, щоб я дістав його просто зараз?

Діана зиркнула на годинник, завагалась, згадала батька і прикусила губу.

«Ай, яка, у біса, різниця?»

— Так, будь ласка, — і чхала вона на День святого Валентина.

33

15 лютого 2013, 00:15 (UTC +1)
Готель «The Westin Paris», Париж

A319, що надіслав PIREP із відстані десяти миль від аеропорту Париж-Північ, належав компанії «British Airways» і ввечері 13 лютого здійснював регулярний рейс BA 327 з Парижа до Лондона. Пілота звали Джеррі Марк Маклюр, на цей час він знаходився в Лондоні — це все, що о такій годині зміг роздобути Марсель Лакруа.

Крутячи в руках папірець з іменем та номером телефону британського пілота, Діана неспокійно позирала на годинник. Набратись нахабства і зателефонувати чи залишити на завтра? Час у Великій Британії відставав на годину від французького, тобто до півночі у Лондоні лишалось сорок п'ять хвилин, та все ж година була пізньою. Жінка зісковзнула з широкого ліжка і сіла на присадкувате крісло, поставивши ступні на журнальний столик, що наполовину закривав вихід на балкон. Увімкнула настільну лампу на вишуканій сріблястій ніжці. Поруч із лампою стояла прозора скляна ваза незвично квадратної форми з двома букетами білих квітів, лівіше — кнопковий телефонний апарат. Діана підтягнула його до себе, обхопивши білий корпус голими ступнями.

Сонливість відступила, більше того, Діана розуміла, що не засне, намагаючись самостійно знайти відповіді на запитання, що черв'яками копошились у голові, а тому вирішила зателефонувати.

Не знаючи, скільки грошей залишилось на рахунку, а також здогадуючись, що номер, який починається на +33, насторожить британського пілота менше, ніж номер з цифрами +38 на початку, жінка відклала мобілку з українською sim-картою і зняла трубку стаціонарного готельного телефону. Прикусивши губу, швидко набрала номер.

Пілот рейсу 327 відповів після третього гудка.

— Алло.

Діана напружилась після першого ж слова, бо Джеррі Марк Маклюр говорив із типовим аристократично-бундючним британським акцентом: просте «алло» прозвучало протяжно й пафосно — як «халлоу». Українка відпустила губу, сильніше притиснула трубку до вуха (з британською англійською в неї зі школи були проблеми) і заговорила, старанно вимовляючи слова:

— Сер Маклюр?

— Так.

— Добрий вечір! Моє ім'я Діана Столяр, я працюю над розслідуванням авіакатастрофи рейсу 1419 компанії «Франс Континенталь», що відбулася вчора вночі. Якщо ви не проти, я хотіла б поставити вам кілька запитань.

Діана очікувала, що британець здивується, замість вислухати, почне розпитувати, який стосунок має до авіакатастрофи, проте помилилася. Джеррі Маклюр, нічого не уточнюючи, незворушно проказав:

— І вам доброго вечора, Діано. Чим можу допомогти?

— За кілька хвилин до катастрофи ви пролітали неподалік аеропорту Париж-Північ і радирували на найближчу наземну станцію погодний звіт.

— Усе правильно, — погодився пілот і, не припиняючи незносно «акати», пояснив. — Приблизно о пів на десяту за французьким часом я залишив аеропорт ім. Шарля де Голля і набирав висоту, намагаючись якнайшвидше вирватися з бурану. Була значна турбулентність.

Він говорив стисло і вичерпно, як політик, що зачитує написану іміджмейкерами доповідь, що виказувало напрочуд високий рівень інтелекту; Діана взялася кусати губу, поперемінно то верхню, то нижню, міркуючи про те, що за кілька секунд може капітально осоромитися. Зітхнувши, вона вирішила викласти все на чистоту.

— Пане Маклюр...

— Можна просто Джеррі.

— О'кей... гаразд... Джеррі, скажу вам щиро, я не пілот. Мене відрядили з АНТК ім. Аронова, компанії-виробника авіалайнера, який розбився, і я... я... — жінка передумала, вирішивши, що казати геть усю правду необов'язково, і збрехала, — ...я маю досвід лише в конструюванні літаків, а тому, будь ласка, не дивуйтесь, якщо моє запитання видасться вам, ну, не зовсім розумним. — Джеррі Маклюр мовчав, і Діана продовжила: — Мене цікавить PIREP, який ви надіслали за чверть години до катастрофи. У блоці параметрів, що описують хмарність, вказано CLR — clear, і я хотіла б уточнити, що це означає?

— Це означає, що на момент відправлення погодного звіту мій літак знаходився у ділянці чистого неба, — без вагань розтлумачив пілот. — Нас продовжувало немилосердно трясти, але хмар не було.

— Саме це здивувало мене. Метеорологи із наземної станції аеропорту Париж-Північ через десять хвилин після надходження вашого звіту, о 22:00, розсилають METAR, у якому зазначено, що горизонтальна видимість на рівні землі не вища ніж триста метрів; пілоти двох інших рейсів,

маршрути яких пролягають неподалік, рапортують про суцільну хмарність, що сягає висоти щонайменше чотирнадцяти тисяч футів, а ви... — Діана затнулась, подумавши, що наступні слова прозвучать образливо для співрозмовника. Виходило, наче вона звинувачувала Джеррі Маклюра в брехні. Жінка швидко переформатувала речення і проказала якомога м'якше: — Ви впевнені, що над чи під вашим літаком не було хмар?

— Хмар не було, — відчеканив британець.

Джеррі Маклюр відповів переконливо, Діана відчувала, що ставить безглузде запитання, але не озвучити його не могла:

— Звідки ви знали?

— Що? — не зрозумів пілот.

Діана повагалась, але вирішила йти до кінця:

— Поясніть, будь ласка, яким чином, перебуваючи в темряві, ви визначили, що над літаком не було хмар.

Голос у трубці змінився, жінці здалося, що британець посміхається, відповідаючи їй:

— Літак залишив зону суцільної хмарності за п'ять хвилин до того, як через жахливу турбулентність я змушений був надіслати PIREP, причому лайнер не піднявся над хмарним покривом — ні, хмари просто закінчились. Вряди-годи трапляється, що в безхмарному небі літак теліпає сильніше, ніж у хмарах. І я абсолютно впевнений, що над моїм літаком не було хмар, бо бачив зорі, Діано.

— А під вами? Внизу літака? — випалила вона.

З того як захурчали приголосні, жінка втямила, що Джеррі справді посміхається:

— Під літаком також не було хмар, бо я бачив вогні поселень і вервечки ліхтарів, що освітлюють шосе.

«Дурепа! — вилаяла себе Діана. — Як я могла не здогадатися? Вогні на землі та зорі в небі!»

— О, пробачте... Тепер мені зрозуміло.

— Радий, що зміг допомогти, — голос знову став по-британському стриманим.

— Стривайте, — сказала Діана. — Ще одне запитання, й обіцяю залишити вас у спокої. Вам не здається дивним, що в той час коли всю центральну й північну Францію засипало снігом, ви потрапили в зону цілковито чистого повітря?

— Анітрохи. Вільна від хмар ділянка закінчилася приблизно через двадцять миль. На той час мій «Airbus» залишив хмари далеко внизу, проте я бачив, що вогні на землі раптово щезли. Судячи з того, що вітер із західного різко змінився на північно-східний, припускаю, що мій «Airbus» пролетів око циклону — зону низького тиску, вільну від хмар, навколо якої обертався буран.

— Око циклона... — повторила Діана.

— Так, саме так, — підтвердив британець. — Зазвичай у циклонів на таких високих широтах немає чітко окресленого ока, оточеного ідеально циліндричною стіною з хмар, як це типово для тропічних циклонів південніше в Атлантиці чи біля узбережжя США. Проте зони низького тиску в центрі й вільні від хмар ділянки бувають часто. Гадаю, я пролітав одну з таких.

Діана підсвідомо чекала, що Джеррі Марк Маклюр щось запитає в неї, поцікавиться, яким чином його погодний звіт може бути пов'язаний із катастрофою, що відбулася в аеропорту Париж-Північ, і знову помилилась: пілот рейсу 327, помовчавши достатньо, щоб зрозуміти, що нових запитань не буде, чемно натякнув:

— Якщо це все, що вас цікавило, то...

— Так! Так, Джеррі, дуже дякую! Ви справді допомогли. І вибачте, що потурбувала вас у свято.

— Будь ласка. Щось буде потрібно — звертайтесь, — з того, як Маклюр проказав останні слова, Діана не змогла

визначити, чи справді чоловік так думає, чи говорить лише з чемності — британський акцент товстим шаром лаку вкривав справжні емоції.

— Добраніч.

Пілот обірвав зв'язок.

Діана розвернула крісло до ліжка і кілька хвилин сиділа нерухомо, обмізковуючи все, що почула від Джеррі Маклюра. Загалом очевидно: нічого дивного в блоці /SK CLR немає, рейс 327 просто проскочив око снігового шторму. Вона нахилилась і підтягнула до себе ноутбук, на якому, за той час поки розмовляла з британцем, запустився скрінсейвер. Торкнулася пальцем touchpad'у, засвітивши екран, і подивилась на останній PIREP. Джеррі Маклюр знаходився за десять миль на захід від аеропорту Париж-Північ. Діана пригадала супутникові знімки, які показував Марсель: циклон сунув на схід — з Атлантики до континентальної Європи, тобто око бурану рухалось від місця, де в нього потрапив рейс «British Airways» рейсу 327, до аеропорту Париж-Північ. Уявна лінія, що сполучала місцезнаходження борту 327 на момент надсилання PIREP'у й аеропорт Париж-Північ, практично збігалась з напрямком руху циклону.

Діана перевела погляд на блок параметрів погодного звіту, що описували напрямок та швидкість вітру:

/WV 270040

Вітер — західний (270°), і це підтверджує дані супутника про те, що буревій рухався на схід; швидкість — 40 вузлів.

Несподівано Діана відчула, як спиною шугнув холодок, наче хтось провів задубілими пальцями по шкірі, а волосинки на передпліччях здибилися. Усвідомлення, що нові й нові шматки пазла потроху стають на свої місця, спричинило пришвидшення серцебиття.

Вона скористалась калькулятором Windows: 40 вузлів — це 74 км/год.

Жінка пересіла на ліжко і дотягнулась до залишеного на іншому краю блокнота. Якщо припустити, що швидкість вітру, зафіксована пілотом рейсу 327 на момент входження в око урагану, і є швидкістю, з якою сніговий буран рухався вглиб континентальної Європи, можна орієнтовно розрахувати відстань, яку пройшов буран протягом проміжку часу, що розділяв PIREP, випущений британським літаком, і момент зіткнення «AAPOHa 44» й «Øveraasen'a» на смузі 22L. Діана нашкрябала в блокноті простеньку формулу, яку, на диво, не забула з університетського курсу фізики, і, скориставшись калькулятором Windows, розрахувала відстань:

$$S = V \cdot \frac{t^{хв}}{60} = 74 \cdot \frac{15}{60} = 18{,}5\ км$$

Протягом п'ятнадцяти хвилин, що розділяли надходження звіту Джеррі Маклюра й авіакатастрофу, відбулося переміщення бурану в східному напрямку на вісімнадцять з половиною кілометрів.

В одну мить усе склалось докупи. Діана раптом зрозуміла, чому видимість на записі з камер спостереження аеропорту так відрізняється від зазначеної в погодному звіті METAR. 18,5 кілометрів — це рівно 10 миль! Дані метеослужби аеропорту були правильними, о 22:00 видимість справді сягнула надзвичайно низького рівня, просто о 22:04, через чотирнадцять хвилин після того, як Джеррі Марк Маклюр надіслав з літака «British Airways» рейсу 327, погодний звіт про чисте небо, безсніжне око снігового бурану дісталось аеропорту Париж-Північ. Інакше кажучи, коли борт 1419 компанії «Франс Континенталь» заходив на посадку, відбулося поліпшення горизонтальної видимості до — на рівні землі — *щонайменше* шестисот-семисот метрів.

Сам по собі цей факт нічого не означав. Однак його наявність породжувала лавину запитань, котрі, чіпляючись одне за інше, загуркотіли в Діаниній голові; більшість з них зводилася до того, чи достатньо було семиста метрів, щоб вчасно розгледіти снігоочисника на смузі? І якщо достатньо, то чому ні Радислав Ротко, ні Метью Ріґґсон не відреагували, поки ситуація не стала непоправною?

Діана, склавши руки на грудях, відкинулась на білосніжні подушки.

Було ще одне запитання, точніше навіть не запитання, а напівприпущення, від якого серце Діани перетворилось на холодне чавунне ядро, що здавлювало легені, стравохід і шлунок: *а що, як пілоти таки зреагували*? І найстрашніше: що, як вони зреагували *вчасно*?..

Відповідь на це міг дати бортовий самописець із записами розмов у кабіні «ААРОНа 44». Або капітан екіпажу Радислав Ротко. Звісно, якщо виживе.

34

15 лютого 2013, 08:56 (UTC +1)
Париж, Франція

Після виходу з вестибюля «The Westin Paris», коли сідала в таксі, що мало відвезти її до головного офісу BEA у містечку Ле-Бурже, Діана відчула, як в сумочці завібрував мобільний телефон. Діставши мобілку, подивилась на екран. Знаючи, що Дениса поселили в одному з нею готелі, Діана очікувала, що їй телефонує програміст, щоб запропонувати разом поїхати на нараду до штаб-квартири BEA, проте помилилася. Номер починався з +38 044 — телефонували з київського стаціонарного телефону. Назвавши водію

адресу, жінка натиснула кнопку «Відповісти» і приклала телефон до вуха.

— Діано, здрастуй! Як ти там? — телефонував Авер'янов.

— Доброго ранку, Григорію Макаровичу! Щойно сіла в таксі — їду до офісу BEA. За годину починається нарада слідчої групи та представників аеропорту й авіакомпанії «Франс Континенталь».

— У тебе все нормально? Грошей вистачає?

Діана здивовано вигнула праву брову і насупилася. Авер'янов справді думає, що вона могла розтринькати протягом доби дві з половиною тисячі євро?

— Усе добре, не хвилюйтеся, — заспокоїла вона, почувалась трохи незручно в новому, ще не розношеному платті. — Поки що всього вистачає. І дуже вам дякую за готель!

Пом'явшись, Авер'янов якось ніби нехотячи запитав:

— Є якісь новини від слідчих з BEA? — (Діана спохмурніла ще більше, відчувши, як під серцем кольнуло від образи: Авер'янов не сприймав її всерйоз, не припускаючи й думки про те, що вона здатна на самостійне розслідування. Жінка скривилась від огиди, збагнувши, що перший віце-президент вважає її чимось на кшталт шпигуна у Франції). — Ну... щось таке, про що я маю знати.

— Після поверхневого огляду Денис сказав, що не знає, чи зможе витягти інформацію із цифрового фіксатора даних: пристрій згорів майже повністю, — приховуючи образу, швидко заговорила Діана, — зате цифровий фіксатор розмов практично не пошкоджено. Денис має завітати на ранкову нараду в BEA, і я уточню в нього, коли можна чекати на розшифрування записів розмов пілотів у кабіні, хоча вчора він обіцяв, що впорається щонайбільше за два дні.

— Чудово, — втулив Григорій Авер'янов. Діана подумала, що, мабуть, їй здалося, але голос першого віце-президента прозвучав пригнічено.

— Ніяких особливих новин від BEA немає, — продовжила вона, — однак я натрапила на одну неув'язку, пов'язану з погодою на момент катастрофи.

— Ти? — цвіркнув Авер'янов.

— Я, — з викликом відповіла Діана. — Ви ж задля цього мене відрядили чи не так?

— Що за неув'язка? — сила голосу, що линув із трубки, зросла. Григорій приставив телефон ближче до губ або, можливо, прикрив слухавку долонею — і Діана замислилась над тим, що у її словах могло так розхвилювати начальника.

— Спочатку я зауважила невідповідність між даними про видимість в аеропортовому звіті METAR, випущеному за чотири хвилини до зіткнення нашого літака зі снігоочисником, і записами камер спостереження, на яких зафіксовано момент катастрофи. Відеокамери «бачили» значно далі, ніж можна було очікувати згідно з даними METAR'у. Тоді я попросила у співробітника BEA кілька PIREP'ів, пілотських звітів, надісланих пілотами, котрі того вечора пролітали неподалік аеропорту Париж-Північ, — Діана почувалась студенткою на екзамені, що оперує лише вчора вивченими термінами, будь-якої миті ризикуючи «підірватись» на невидимій міні, але не могла не визнати, що їй це подобається. — Виявилось: один із літаків за п'ятнадцять хвилин до зіткнення потрапив у зону, цілковито чисту від хмар. Я поговорила з пілотом, і він підтвердив...

— Діано, яке це стосується зіткнення «AAPOHa 44» і снігоочисника? — грубо перебив Авер'янов.

Діана на мить зціпила зуби так, що щелепи звело, — клятий росіянин уперто не хотів сприймати її всерйоз, — а тоді поновила розмову, безцеремонно проігнорувавши зауваження начальника:

— Пілот сказав, що пролетів око циклону — вільну від хмар воронку, що знаходилась у центрі снігового бурану.

Якщо скористатись даними супутника щодо швидкості та напрямку бурану, можна з великою певністю стверджувати, що ця воронка досягла аеропорту Париж-Північ за лічені хвилини до того, як «ААРОН 44» врізався у снігоочисник. Це збігається зі свідченнями допитаних диспетчерів, а також пояснює, чому на записах камер спостереження видно об'єкти на відстані 600—700 метрів і навіть більше.

— І що?

Діана перевела подих і заговорила повільніше, ретельно добираючи слова:

— В останні моменти перед приземленням, коли «ААРОН 44» знаходився за кілометр чи півтора від смуги, видимість над аеропортом стала кращою, і це наводить на думку, що пілоти могли побачити снігоочисник заздалегідь і *мали б зреагувати*, повівши літак на друге коло, — жінка боляче куснула губу, на ходу вирішивши лишити простір для відступу: — Ну, поки що це лише припущення...

— Що ти маєш намір робити далі? — скрипучим і захололим, наче в робота, голосом запитав Авер'янов.

— Чекатиму хороших новин від Дениса. Хочеться вірити, що «скриньки» з розмовами в кабіні та польотними даними не постраждали. Та найголовніше — молитимусь, щоб пілот якнайшвидше видужав. Радислав Ротко краще за будь-які записи чи розшифрування «чорних скриньок» зможе пояснити, що відбувалось у кабіні авіалайнера перед катастрофою.

— Пілот... — прошипіло в трубці.

— Так, я дуже сподіваюсь, що він виживе.

— А у якому, ну, він стані? — понизивши голос так, наче промовляв щось сороміцьке, поцікавився Авер'янов.

— Учора був важким, але ніби стабільним. На нараді дізнаюся точніше.

— Добре. На зв'язку.

У трубці залунали короткі гудки: Григорій Авер'янов припинив розмову, до пуття не попрощавшись. Діана відвела руку від вуха і, звівши брови, подивилась на телефон. Що це з ним? Та за хвилину викинула Авер'янова з голови.

— Скільки ще до Ле-Бурже? — поцікавилась у чорношкірого водія таксі.

Машина пересувалась ривками, оточена звідусіль іншими автомобілями, лише зрідка розганялась до 40 км/год.

— Хвилин двадцять... півгодини, — відповів шофер.

Діана кивнула, зайшла в розділ «Контакти» на телефоні та відшукала Генин номер. Вона знала, що Артем уже прокинувся, а тому вирішила зателефонувати і перекинутись з ним кількома словами (а заодно перевірити, у якому стані його татусь), коли зненацька мобілка завібрувала у її руках. Понад номером, що висвітився на екрані, випливло ім'я абонента — Григорій Авер'янов.

«Знову?» — здивувалась вона.

— Я слухаю, Григорію Макаровичу.

— Ти кому-небудь розповідала про своє відкриття? — без реверансів завів розмову перший віце-президент. — Про око бурану і видимість? — відчувалось, що чоловік страшенно стурбований.

Діана насторожилась:

— Н-н-ні. Нікому. Я мала намір озвучити свої міркування під час сьогоднішньої нар...

— Нікому нічого не кажи! — наказав Авер'янов.

— Чому? — жінка образилась.

— Бо твої підозри безпідставні! — запекло мовив росіянин. — Немає жодних доказів, я маю на увазі жодних серйозних доказів, щоб озвучувати подібні заяви. Уяви, що станеться, якщо чутки про твої припущення просочаться за межі слідчої групи. Журналісти викрутять їх як завгодно! Понаписують таке, що потім за сто років не розгребти!

— Григорію Макаровичу! — обурилась Діана. — До чого тут журналісти? Йдеться про те, що пілоти, ймовірно, могли врятувати літак і всіх, хто був на ньому, але чомусь цього не зробили. Я розумію, що це лише припущення, голослівна, необґрунтована гіпотеза, але вважаю, що маю достатньо фактів принаймні для того, щоб це припущення розглянути й обговорити. Хай якою поганою була видимість, ми не можемо не брати до уваги можливість помилки пілота.

— Діано, ти забуваєш, що передусім нам потрібно захищати літак.

Було чути, як Григорій розлючено сопе в слухавку.

— Не розумію, чим моя гіпотеза загрожує репутації «ААРОНа»? — жінка почувалась розгубленою, бо вперше чула, щоб зазвичай увічливий і запобігливий Авер'янов говорив так затято й нестримано.

— У тому-то й справа, що не розумієш! У тебе недостатньо досвіду, щоб передбачити реакцію на такі заяви. Ти...

— Тоді треба було відряджати сюди когось більш досвідченого! — відчуваючи, як на очі набігають сльози, вибухнула Діана.

— Слухай сюди, — прошипів Григорій. Діана зрозуміла, що чоловік ледве стримався, щоб не втулити після своїх слів який-небудь епітет. — Пообіцяй, що нікому не говоритимеш про свої підозри, поки не буде офіційно опубліковано розшифрування переговорів у кабіні або не опритомніє Радислав Ротко, — жінка мовчала, а тому Авер'янов нетерпляче рявкнув: — Обіцяй!

Зрештою Діана підкорилася:

— Я обіцяю, — переборовши бажання шморгнути носом і не помічаючи, що розжовує губу до крові, повторила: — Поки не опритомніє пілот, я нікому нічого не казатиму.

Не промовивши більше ні слова, Григорій кинув трубку.

35

15 лютого 2013, 10:00 (UTC +2)
Київ, Україна

За вікном кабінету сунули набряклі сірою тванню важкі хмари. Пориви вітру розбивались об вікно, час від часу кидаючи на шибу поодинокі дощові краплини.

Григорій Авер'янов сидів у кріслі, тупився поперед себе і стискав iPhone так, наче то була граната з уже зірваною чекою. Він почувався пілотом авіалайнера, що потрапив у грозу, — тільки вперед і тільки вгору. Пілот, що керує лайнером у важких погодних умовах, мусить думати і приймати рішення на п'ятнадцять хвилин наперед. Якщо за чверть години до вльоту в грозовий фронт він неправильно оцінив обстановку і скерував літак у серцевину шторму — вороття немає. Опуститись нижче немає як, бо в густішому повітрі турбулентність вища, і назад не повернути: літак повинен летіти проти вітру, інакше ризикує звалитися в плоский штопор, вивести лайнер з якого під час буревію нереально. Після потрапляння в сильну грозу все, що залишається пілоту, — набирати висоту і мчати вперед, хай там що його чекає.

Григорія така ситуація не влаштовувала. Його дратувала невизначеність, драглистий стан, коли не можеш відшукати прийнятну відповідь на елементарне запитання: що робити далі? Що станеться, якщо зупинитись, пустити справу самоплином? Майже напевно, що все, затіяне з Шафіном, спливе на поверхню — вони втратять роботу, їх просто з робочих кабінетів відвезуть до суду. Авер'янов спробував уявити ймовірний перелік звинувачень і покарання за них... Три роки позбавлення волі, якщо пощастить — умовно. Це означатиме крах усього: кар'єри, репутації, мрій про забезпечене і безтурботне життя. На рівні компанії наслідки будуть ще болючішими. Судовий процес над ним і Шафіном

завдасть непоправної шкоди концерну: про контракти з Європою можна буде забути на десяток років. Причому це стосуватиметься не лише вироблених АНТК літаків, але й послуг «Aronov Airlines». Григорій не відчував себе патріотом країни, що прихистила його і дала йому все, що мав на той час, — у душі він завжди залишався росіянином. Та, попри це, не хотів шкодити концерну. Компанію Авер'янов вважав рідною, ледь не власним дітищем.

— Погано... погано... — бурмотав чоловік.

З іншого боку, якщо не зупинятися, йому доведеться вдатись до винятково жорстких і неприємних заходів. Йому доведеться приймати нові для нього рішення і робити невідомі раніше вчинки, про які — Авер'янова аж пересмикнуло — не хотілось думати. Раптом щось піде не так — три роки умовно будуть «квіточками», а «ягідки» можуть потягнути на більше, ніж десять.

«Клята Столяр! — скрипів він зубами. — Хто міг передбачити, що дівуля виявиться настільки спритною й допитливою?» Розмова з Діаною вперше за останні два десятки років ввергла Григорія в стан, дуже близький до паніки. «Як там вона сказала? Око урагану? Око циклону? — росіянин подивився на затиснутий у долоні iPhone і раптом відчув непереборне бажання заціди ти ним у стіну, розбити, розтрощити так, щоб уламки корпусу розлетілись кімнатою. Авер'янов згадав, як позавчора вночі після розмови з Ґуеріном Рева розніс телефон у своєму кабінеті, і приглушив гнів. Григорій удруге сіпнувся, на цей раз від думки про те, що копіюватиме (хай навіть несвідомо) дії неврівноваженого боса, й акуратно відклав iPhone. Аби кудись подіти руку, Авер'янов взявся підправляти пальцями кучері. — Яке, у біса, око?! Що вона плете? Хіба у сніговому бурані може сформуватись око?» Чоловік вирішив пізніше, не тривожачи Анатолія Реву, розпитати про це погодних спеціалістів.

Авер'янов спробував заспокоїтись і тверезо зважити ризики. Зупинитись він не може: забагато вони з Шафіном наламали дров; водночас єдиний спосіб продовжити справу — це переступити межу, до якої раніше не наближався, і ризикнути всім, що має. Поки що нічого непоправного не сталося, він повністю контролював ситуацію: Діана підкорилася, стосовно показів уцілілого бортового самописця можна не хвилюватися, бо програміст тягнутиме час стільки, скільки буде потрібно. Все було б чудово, якби не... пілот. Від думки про Радислава Ротка, який може будь-якої миті опритомніти, м'язи внизу живота захололи. Здавалось, наче в труси заштовхали цілий айсберг. Авер'янов забрав руки від волосся і покрутився в кріслі. Якби ж вдалося поговорити з Радиславом раніше, ніж до нього добереться дочка Столяра!

— Клята Столяр! — повторив Григорій уголос. — Як можна було так прорахуватися? — відтепер дівчина стирчатиме як кістка в горлі.

Авер'янов розумів, що не зможе сидіти біля ліжка Ротка, чекаючи, поки той прийде до тями, а це означає, що з пілотом потрібно щось вирішувати. Він схопив зі столу iPhone, відшукав у контактах номер Ельдара Гарагана і нехотячи, наче на руку діяла вдвічі більша за земну сила тяжіння, приклав телефон до вуха.

Незважаючи на те, що номер було підписано «ГАРАГАН Е. Ю.», Григорію відповіла секретар. Дуже мало людей в Україні знали приватний номер телефону олігарха.

— Алло.

— Добрий день! — щойно налагодився зв'язок, Авер'янов опанував себе і заговорив бадьорим голосом. — Це Григорій Авер'янов, перший віце-президент ДП «Аронов». Я можу поговорити з Ельдаром Юліановичем? — пауза. — Так... ага... я розумію, нарада. Але дуже прошу: перекажіть йому, що я телефонував. Це стосується літака, що розбився

у Франції... Запевняю вас, Ельдар Юліанович чекає мого дзвінка... Так, це дуже важливо, — завершивши розмову, Григорій розслабив м'язи обличчя, на мить ставши схожим на вічно нещасного П'єро. Він розумів, що кожен, хто телефонує Гарагану, з піною на губах доводить, що «його світлість» чекає саме на цей дзвінок, переконує секретарку, наскільки вагомим є питання, яке він хоче обговорити з її босом. Але чуття підказувало Авер'янову, що про його дзвінок повідомлять відразу. Дівчата, що приймають виклики, добре поінформовані про справи Гарагана, а тому легко відрізняють справді важливе питання від нікчемного.

Григорій не помилився. За десять хвилин секретарка перетелефонувала, повідомивши йому про час і місце зустрічі. Ельдар Гараган погодився побачитися особисто.

Відчуваючи, як між лопатками проступають краплини поту, як вони набрякають і, лишаючи по собі холодні струмки, збігають на поперек, Григорій заплющив очі та кілька хвилин сидів нерухомо, майже не дихаючи, дослухаючись до пришвидшеного калатання серця. Він збагнув, що щойно спалив за собою мости.

Відтепер — як літак у грозу: тільки вперед і тільки вгору.

36

15 лютого 2013, 10:09 (UTC +1)
Штаб-квартира BEA, Ле-Бурже

За столом зібрались Марсель Лакруа, Жерар Пеллерін, Даніель Монін, Денис Плюйко, Робер Паск'єр і троє незнайомих Діані чоловіків. Присутні по колу представились, і Діана дізналась, що найстарший серед незнайомців — це Жан-Робер Ґуерін, виконавчий директор компанії «Франс Континенталь»; вишукано вдягнутий, схожий на адвоката

чоловік середніх років, що сидить, тримаючи спину рівно, ліворуч від Ґуеріна, — один із його заступників; а неохайний товстун із жахливо підпухлими очима, що розташувався біля протилежного краю стола, напроти Діани, — це представник EASA, Європейської агенції авіаційної безпеки, чиє ім'я вона не розчула. Троє з восьми чоловіків тримали перед собою паперові стаканчики з кавою. Перед Даніелем Моніном стояв ноутбук. Крім того, перед кожним учасником наради лежали блокнот, ручка і прості олівці з фірмовим логотипом BEA.

Бічна стіна зали для нарад, розміщеної на другому поверсі будівлі французького Бюро розслідувань та розгляду питань безпеки цивільної авіації, складалась зі скляних, від стелі до підлоги, панелей, що межували з коридором. Час від часу коридором проходив той чи той співробітник BEA, і це відволікало Діану.

— О'кей, будемо починати, — сказав Марсель.

— Ґастон Лем'єр не зміг прийти, — повідомив Пеллерін. — Бідолаха все ще не може оговтатись.

— Я розумію, — Марсель невиразно змахнув у повітрі рукою, а тоді повернувся до колеги. — Почнемо з Даніеля. Мені здається, що те, що він розкаже, має найбільше значення для розслідування.

Монін відірвав погляд він екрана, нахилив кришку ноутбука, щоб вона не заважала йому бачити присутніх на нараді, і заговорив. Діана, вперше почувши його голос, несвідомо зморщила носик: слова деренчали так, наче язик Даніеля був не з плоті, а з жерсті.

— Учора їздив до Мо, розмовляв із мадемуазель Свєтланою Новіковою, білоруською за національністю. До останнього часу Новікова працювала на посаді провідного спеціаліста відділу маркетингу і збуту в «ArcelorMittal»... — Монін обвів усіх поглядом, показуючи, що готується сказати щось

важливе, — і протягом двох минулих місяців зустрічалася з Ноелем Леґрасом, водієм снігоочисника, який, як ви знаєте, опинився на активній смузі. За словами Свєтлани, кілька днів тому вони з Ноелем розійшлись.

— Кілька днів? — перепитав Робер Паск'єр. — Вона, що, не може згадати день, коли послала на хер свого коханця? — Паск'єр був безпосереднім начальником Леґраса і йому не подобались намагання деяких учасників слідчої групи спихнути вину за катастрофу на водія снігоочисника. З тієї причини сьогодні вранці, за півгодини до початку наради, він ледь не побився із Жераром Пеллеріном.

— Річ у тім, що як такої розмови про припинення стосунків не було. Новікова просто повідомила Леґраса, що її переводять в інше відділення «ArcelorMittal» і, відповідно, вона переїжджає. Після цього вони кілька днів не спілкувалися. Вона не знала, що він так переймається через розставання.

— Тобто ініціатива була Новікової, — вставив репліку Марсель Лакруа.

— Звісно, ініціювала розрив Новікова, — відповів Даніель Монін. — Важливо інше: Свєтлана розповіла, що за день до катастрофи, ввечері 12 лютого, Ноель Леґрас приходив до неї додому, довго терся під дверима під'їзду, довго і настирливо тиснув у дзвінок її квартири. Новікова не відчинила і не відповіла, таким чином даючи зрозуміти, що між ними все скінчено. Згодом Леґрас забрався геть. Він виглядав — знову ж таки за словами білоруски — страшенно пригніченим, розчавленим.

— Ви хочете сказати, месьє Монін, — озвався Жерар Пеллерін, — що Ноеля Леґраса перемкнуло, і він викотив на діючу смугу снігоочисник, оскільки перебував у поганому настрої через розрив зі своєю пасією?

Пергаментна шкіра Моніна посіріла, свинячі оченята непривітно мигнули з-під тонких брів.

— На відміну від вас, месьє Пеллерін, я поки що не озвучив жодної гіпотези чи версії, — холодно парирував Даніель Монін. Його тонкий і такий же сухий, як і шкіра, язик ковзнув по губах, очі не відклеювались від Пеллеріна. — Я лише викладаю факти, які роздобув учора ввечері, у той час коли ви відпочивали. — (Жерар Пеллерін збілів, губи стислися в риску). — Однак якщо ви запитаєте мене, що я думаю з приводу вашого припущення, то скажу, що, так, цілком імовірно: психічний розлад через розрив із коханкою вплинув на працездатність Леґраса і став одним із вирішальних факторів, які спричинили дезорієнтацію на летовищі. — Пеллерін, скривившись, зневажливо відмахнувся, показуючи, що він думає про почуте. Монін проігнорував диспетчера і продовжив: — Я маю всі підстави так вважати, бо годину тому отримав мейл із лабораторії, куди доправили на аналіз останки водія і у якому чорним по білому написано, що в крові Леґраса не знайдено ні надлишку алкоголю, ні слідів психотропних чи наркотичних речовин. На цей момент це лише мейл; офіційне підтвердження має бути надіслано на поштову адресу BEA сьогодні після обіду.

Чоловіки за столом неспокійно заворушились, а Пеллерін пополотнів ще дужче: одна з основних версій не підтвердилась.

— Лови гостинець, мурло! — огузкуватий, товстошиїй Робер Паск'єр не стримався і тицьнув Жерару Пеллеріну середнього пальця. — Мій хлопець був чистим! Алкоголю не було!

— Пішов ти, — огризнувся Паск'єр.

«Ого...» — подумала Діана, спостерігаючи за французами. Присутні в залі для нарад скидалися на дипломатів ворогуючих держав, яких ледве затягли за стіл переговорів, а не на команду однодумців, котрі зібрались, щоб гуртом

розслідувати катастрофу «ААРОНа 44». Вона зиркнула на Марселя Лакруа; той, піймавши погляд, вибачливо двигнув кошлатими бровами і непомітно стенув плечима, чи то показуючи, що не відповідає за цирк, на який обернулась нарада, чи то беззвучно просячи вибачення за слова, що вихопилися в гарячих голів.

— Ось тобі! — не заспокоювався Робер Паск'єр. Схилившись над столом, начальник наземних служб аеропорту витягнув руку і тицьнув палець просто під ніс Пеллеріну.

— Засунь його собі в задницю! — спалахнув диспетчер, після чого доказав, неголосно поскрипуючи зубами: — Це ж навіть не моя зміна була...

Втрутився Марсель:

— Агов, друзі! Панове! Давайте будемо чемними і не переходитимемо на особистості, — говорячи, він постукував широкою долонею по столу. — Давайте без взаємних образ! Ви ж професіонали!

Паск'єр сів на місце і з переможним виглядом відкинувся на спинку. Жерар Пеллерін прикипів поглядом до однієї точки на поверхні стола.

Доки не спаде напруження, Марсель вирішив перевести розмову на запасну колію. Він повернувся до Жана-Робера Ґуеріна, директора «Франс Континенталь», і запитав:

— Що в нас із пілотами?

Ґуерін, блідий і висохлий, наче після сеансу хіміотерапії, кивком голови перекинув запитання заступникові. Строгий і підтягнутий, одягнутий по-діловому заступник змінив позу, зручніше вмощуючись у кріслі, і заговорив глибоким рівним голосом, тримаючи руки на видноті:

— Командир екіпажу — Радислав Ротко, 43 роки, лінійний пілот першого класу, з 2001-го — пілот-інструктор. Працював... я перепрошую... працює у «Франс Континенталь»

з 29 січня 2013 року. До цього працював пілотом української компанії «Аеросвіт». Загальний наліт — 12 780 годин, з них за штурвалом «ААРОНа 44» — 518 годин, — на столі перед заступником Ґуеріна лежав увімкнений планшет з даними про пілотів, у який він час від часу підглядав, видобуваючи потрібні числа. — Другий пілот — Метью Ріґґсон, 26 років. На роботі у «Франс Континенталь» з 3 травня 2011 року. Загальна кількість налітаних годин... — чоловік на мить затнувся (Діані здалося, що він от-от розчепить стулені долоні, візьметься штучно кахикати і, наче захищаючись, прикриє рота долонею), — ...712 годин, з них на «ААРОНі 44» — лише 62 години. За відгуками колег та інструкторів, Ріґґсон був надзвичайно здібним і талановитим пілотом, а його сумлінне ставлення до роботи стало загальновідомим у компанії.

— Отже, чисті, — підсумував Марсель.

— Не просто чисті, — надломленим голосом додав Ґуерін, — Ротко також напрочуд досвідчений. «ААРОН 44» — це новий літак, сумніваюсь, що ви знайдете багато пілотів, які налітали на ньому більше 518 годин.

— До речі, що з Радиславом? — уперше від початку наради озвалась Діана.

Чоловіки, як за командою, повернулися до неї. Діана, не напружуючись, читала по обличчях, довкола чого крутяться їхні думки. Чому жінка? Чому така молода? І звідки вона знає французьку?

— Поки без змін, — розвів руками Марсель. — Вчора ввечері йому зробили операцію на шиї — зафіксували зміщені хребці за допомогою титанових імплантатів. Крім того, у нього зламані семеро ребер, розтрощена права гомілка і сильно пошкоджені внутрішні органи. Я розмовляв з доктором Бланкардом з Європейського шпиталю, який ка-

же, що наступні два-три дні стануть вирішальними. Якщо Радислав протримається до понеділка, то житиме. Якщо житиме, то... можливо... до кінця наступного тижня опритомніє.

— Він би багато чого міг пояснити, — промовила Діана.

— Так, — погодився Марсель

— Припиніть шукати лайно там, де його немає! — мотнувши головою, наче буйвіл, що намагається підчепити рогами тореадора, рявкнув Робер Паск'єр. — Досить перекидати вину на мертвих і майже неживих! Нехай краще цей пан, — начальник наземних служб аеропорту тицьнув пальцем (на цей раз вказівним) у напрямку Жерара Пеллеріна, — розкаже нам, як він примудрився загубити посеред летовища дванадцятитонний снігоочисник.

— Та що ти знаєш про управління аеропортом? — вишкірившись, парирував Жерар.

— Це говорить людина, яка половину життя обстрілювала дохлими курками літаки? — Робер Паск'єр скорчив презирливу міну.

Лакруа, Монін, Ґуерін і його заступник розсміялися; дехто — стримано, впівголосу, інші — дзвінко й заливисто, не криючись і не переймаючись, що подумає Пеллерін. Навіть представник EASA, який до цього мовчки спостерігав за нервозною нарадою, стиха пирхнув. Не сміялись лише Денис і Діана, не зрозумівши жарту.

Жерар Пеллерін побагровів і розкрив рота, збираючись відреагувати, мабуть, не менш грубо й дошкульно, проте його обірвав розкотистий вигук Марселя:

— Тихо! — слідчий стукнув по столу кулаком, причому так сильно, що вібрація через підлогу передалась на Діанине крісло. Вона з цікавістю зиркнула на француза; таким вона його ще не бачила: великі круглі очі блищали й мінилися,

наче залишена на сонці ртуть. — Тихо, — спокійніше повторив він. — Не перетворюйте нараду на бедлам. У нас є важливіші справи, — він глипнув на Дениса, потім перевів погляд на Діану: — Ваш колега, наскільки мені відомо, не знає французької.

— Так, — сказала Діана, — але він може говорити англійською.

— Англійської не знає половина з нас, — пробурчав Жан-Робер Ґуерін.

— Перекладатимете нам. Нехай розкаже про стан бортових самописців, — наказав Марсель.

Діана переказала прохання Денису, після чого перекладала чоловікам усе, що говорив програміст:

— Цифровий фіксатор польотних даних згорів повністю. Двоє спеців, що при мені відкривали кришку корпусу, підтвердили, що тріщина на ній давнішня, ймовірно, заводський брак, тому припускаю, що саме через неї вогонь проник досередини, спаливши плати з даними. Я намагався витягти хоч щось — безуспішно. На пристрої не залишилось жодного цілісного блоку інформації. — (У залі залунали розчаровані зітхання, хтось навіть злісно прицмокнув). — Зате дані на цифровому фіксаторі розмов уціліли. Мені вдалося витягти і зберегти все до останнього байта. Коротше, запис розмови в кабіні зможете почути повністю. Я візьмусь за декодування сьогодні ж, відразу після наради.

— Краще, ніж нічого, — випнувши щелепу, зауважив Робер Паск'єр.

Діана згадала, як вчора побачила «чорні скриньки» на столі в ангарі базових служб. Їй захотілось озвучити запитання, яке від учора, не даючи спокою, тихо зуміло у її голові, проте не наважилась.

— Скільки часу займе декодування? — поцікавився Марсель Лакруа.

Денис Плюйко потер пальцями лоба, показуючи, що розмірковує.

— Готовий аудіофайл отримаєте за два дні.

— Чому так довго? — вставив представник EASA.

— Те, що витягли із записуючого пристрою, не є аудіофайлом, — плутано пояснював Денис. — Це просто потік інформації. Я мушу перевірити, чи немає в ньому пробілів, зібрати докупи і конвертувати в аудіоформат, який можна прослуховувати на ПК.

— Тобто в неділю ввечері він може бути готовим? — уточнив Марсель.

Денис зам'явся:

— Ну... краще в понеділок зранку.

Діана переклала останню фразу (*понеділок... понеділок...* закалатало у її голові, вона раптом збагнула, що відрядження затягнеться і вона ніяк не повернеться до Києва до початку наступного тижня, буде добре, якщо прилетить хоча б до середи... від думки про те, що Даня й Артем увесь цей час пробудуть з Геною, їй стало недобре), і Марсель замовк, опустивши голову. Мовчали й інші чоловіки.

Першим порушив мовчанку Жан-Робер Ґуерін:

— Без фіксатора польотних даних ми не дізнаємось, коли саме пілоти скасували захід і пішли на друге коло, і, відповідно, не встановимо, на якій відстані від снігоочисника вони знаходились.

Марсель Лакруа підняв голову, але нічого не сказав. Замість нього заговорив Даніель Монін:

— Неправда. Думаю, це той випадок, коли келих наполовину повний. Пілоти не могли скерувати літак на друге коло мовчки. З вигуків, звуків і команд у кабіні можна буде встановити, за скільки часу до зіткнення вони побачили перешкоду, на основі чого оцінити відстань до снігоочисника. Крім того, якщо, як нас запевнили, запис у відмінному

стані, ми маємо почути звук двигунів, що виходять на повну потужність.

— Усе правильно, — підтримав худорлявого колегу Марсель. — Треба чекати записів розмов із кабіни пілотів.

— Отже, єдине, що маємо на цей момент, — то снігопад? — розчаровано мовив Паск'єр. — Крім нього, жодного об'єктивного фактора, що міг вплинути на перебіг подій під час аварії?

Несподівано в Діаниній сумці, відволікаючи всіх від того, що сказав Робер Паск'єр, задеренчав мобільний телефон. Діана здригнулась, секунду не рухалась, наче сподіваючись, що телефон затихне сам по собі, а тоді, бурмочучи під ніс слова вибачення, перескакуючи з французької на українську і назад, похапцем полізла в сумку за мобілкою. Добувши телефон, вона зиркнула на екран.

«Мама».

— Пробачте... — вона пожалкувала, що стягнула вимите придбаним учора в «Forum des Halles» шампунем (і через те неслухняне) волосся в тугий хвіст і не могла тепер сховати за вільними пасмами очі. З силою натиснувши «Відбій», вона відклала телефон. Потому, не дивлячись ні на кого, стягнула резинку і розпустила волосся. Відразу після цього їй трохи полегшало.

Чоловіки відвернулись, і тільки Марсель Лакруа продовжував, злегка мружачись, дивитись на українку.

— Мені здається, Діані Столяр є чим поділитись, — зненацька сказав він.

— Мені? — вона згадала розмову з Авер'яновим. — Ні...

— З приводу невідповідності між наведеною в погодному звіті METAR величиною видимості та реальною горизонтальною видимістю на момент посадки «ААРОНа 44».

— Що? — стрепенувся Жан-Робер Ґуерін.

— Яка невідповідність? — гмикнув Жерар Пеллерін.

Чоловіки зацікавились. Діана зашарілась, а тоді фальшиво прокашлялась, відчуваючи, як терпне шия, німіють ступні й долоні. Французькі слова, що роїлись у мозку секунду тому, розлетілись, гайнули навсібіч, наче зграя наляканих пострілом горобців. Розказувати чи ні? Авер'янов просив не говорити. Але вона й не говорила, її почали розпитувати, а відповідати на запитання Григорій Макарович не забороняв.

— Ну... — щойно вона намірилась розповісти про вчорашнє опівнічне розслідування, телефон задеренчав знову.

І знову телефонувала матір.

«Блін!» — розізлилась Діана, водночас усвідомлюючи, що поряд зі злістю по серцю розпливається крижаний неспокій. Раптом щось сталося з Данею?

— Вчора я... ми, ем, коли ми дивилися... — вона вдруге натиснула «Відбій», але геть забула, що мала розказувати. Крутячи телефон у руках, мнучи резинку для волосся, вона благально позирала на Марселя.

Француз підбадьорливо всміхнувся і, все зрозумівши, заговорив замість неї. Так було легше: Діана з чистою совістю могла доповісти Авер'янову, що сама ні слова не сказала про свої підозри.

— Вчора ми аналізували наявні на цю мить документальні свідчення, що стосуються катастрофи, у тому числі записи з камер спостереження, розташованих на Терміналі 1, і Діана зауважила, що реальне значення видимості на рівні землі відчутно більше за вказане у звіті METAR, випущеному за чотири хвилини до катастрофи.

Даніель Монін швидко перебрав папери біля ноутбука, витягнув аркуш з учорашнім METAR'ом, окинув рядок скептичним поглядом і підсунув звіт Марселю.

— О, дякую, — Марсель Лакруа підняв аркуш і показав присутнім. — Тут зазначено, що видимість не перевищує трьохсот метрів...

— Сто п'ятдесят за межами смуги 22L, — підказала Діана.

— Так, поза смугою ще менше, зате на одному з відеозаписів видно, як уламки літака пролітають по 04R-22L, яка знаходиться... на відстані більш ніж півкілометра від термінала.

Чоловіки зашепотілися, Пеллерін шпигнув Діану недобрим поглядом, збагнувши, про що вона запитувала на допиті. Марсель пустив аркуш з погодним звітом по колу, щоб кожен охочий міг переконатися.

— Покажіть відео, — голосно попросив Жан-Робер Ґуерін.

Марсель забрав у Даніеля ноутбук, відшукав потрібний файл і запустив відеозапис, розвернувши екран до колег. Діана, відчуваючи, як поступово минає заціпеніння, примусила себе вкотре додивитись півхвилинний ролик до кінця.

— А ви спостережливі, — з ретельно прихованим захопленням мовив Даніель Монін.

— Люблю помічати те, чого не помічають інші, — скромно відказала Діана.

— І що? — піднявши ліву брову, запитав Пеллерін. — Я ще вчора казав, що на момент катастрофи снігопад стишився...

— Але ви не казали про зростання горизонтальної видимості до семиста — а може, навіть більше — метрів, — Діана нарешті опанувала себе та долучилась до дискусії. Ненадовго їй вдалося відтиснути на задній план думки про матір і Данила.

Жерар Пеллерін сторопів від того, що українка, яка годилась йому в дочки, зважилась перечити.

— *Ma chérie*[1], повторюю: і що з того?

---

[1] Дорога́ моя (*фр.*).

Діана набрала в груди побільше повітря і почала розказувати (вона не мала вибору — цієї частини Марсель не знав):

— Здається, я знайшла причину раптового покращення видимості над аеропортом, я не знаю тільки, наскільки кращою вона стала... — далі вона коротко описала хід своїх думок і вчорашню розмову з Джеррі Маклюром, пілотом рейсу BA327. Чоловіки притихли й уважно слухали; навіть з обличчя Пеллеріна на якийсь час зійшов скептичний вираз. — Оскільки камери зняли уламки «AAPOHa 44» з відстані шести сотень метрів, я припускаю, що видимість уздовж посадкової смуги могла бути більшою і пілоти могли б зреагувати раніше...

— Проте вони не зреагували, — клацнув пальцями Жерар Пеллерін, — бо не бачили «Øveraasen»! Вас не було того вечора в диспетчерській, ви уявлення не маєте, що відбувалося за вікнами, і, попри це, намагаєтесь переконати мене, що пілоти могли зреагувати раніше. Це якась... якась маячня!

— Але записи... — спробувала захищатись Діана.

— Це справді маячня, — сконфужено прогугнив Паск'єр, промовляючи, неначе сам до себе. — Якщо вона має рацію, то в нас тепер узагалі нічого немає: Ноель чистий, а снігопад більше не визначальний фактор. Якого біса він тоді розбився?

— Потрібні записи, — зронив представник EASA.

— Потрібен пілот, — не піднімаючи голови, докинув Жан-Робер Ґуерін, — живим...

— Що ви пропонуєте? — ковзнувши язиком по тонких пересохлих губах, ігноруючи всі останні репліки, запитав у Діани Даніель Монін.

Жінка знизала плечима і нерішуче проказала:

— Поки не опритомнів Радислав Ротко, можна взяти інтерв'ю у всіх диспетчерів, які працювали тієї ночі, не лише

в Бруно Пішо... Мені здається, що не завадить також поговорити із працівниками наземних служб, які перед аварією перебували на території аеропорту.

— Для чого? — Пеллерін відкрито насміхався з Діани.

— Щоб визначити, як далеко могли бачити пілоти, — тихо закінчила вона.

У цей момент мобілка затарабанила втретє. Від несподіванки Діана переплутала кнопки, натиснувши «Прийняти виклик» і ненароком увімкнувши гучний зв'язок. На дві секунди залу для нарад заповнили знавіснілі викрики Софії Борисівни «Діано! Діано, це ти?!», після чого Діана перервала дзвінок і, почервонівши до коренів волосся, вимкнула телефон.

— Мадемуазель Столяр, — солодкавим голосом заговорив Пеллерін (він не знав, що Діана заміжня), — чи не могли б ви сказати всім присутнім, яке за рахунком розслідування ви на сьогодні проводите.

— Я вас не розумію, — вона чудово розуміла. Червона фарба залила все обличчя, вуха і шию, поповзла на груди. Діана виглядала так, наче щойно вийшла з сауни.

— Гаразд, переформулюю запитання: у скількох розслідуваннях авіакатастроф ви брали участь до того, як прилетіти до Франції?

Усі погляди прикипіли до українки.

«*Звідки він дізнався? Звідки він дізнався?*» — гуділо в її голові.

— Я...

— До чого це? — негучно запитав Марсель Лакруа, торкнувшись рукою Пеллеріна.

Диспетчер не відреагував на пересторогу слідчого. Його засмагле зморшкувате обличчя розплилось у погордливій, самовдоволеній посмішці:

— Я думаю, ви недостатньо кваліфіковані не лише для того, щоб сперечатися зі мною, а навіть для того, щоб знаходитися з нами в одному приміщенні.

У кімнаті стало тихо. Чийсь олівець, скотившись, упав на підлогу; тріскучий звук від падіння прозвучав, як виляск батога. Червоний колір щез, на обличчі Діани не залишилось жодної рожевої плямки, жодного переливу кольору, якщо не зважати на два темні кола під очима, що проступили чіткіше. Діана підвелась, відставивши стілець, і вчепилася поглядом у Жерара Пеллеріна. А тоді заговорила, сама дивуючись тому, як дзвінко й рішуче звучить її голос:

— Мого батька звали Родіон Столяр. «ААРОН 44» — це його дітище. Він одноосібно очолював процес розроблення літака — від перших ескізів і до тестових польотів, — Жерар Пеллерін вражено витягнув губи, решта присутніх зацікавлено притихла. Для всіх сказане Діаною стало новиною. — Можливо, мені не вистачає досвіду, але я знаю літак, який розбився у вашому аеропорту, так, як ніхто інший, — вона безсоромно брехала: без креслень Діана не сказала б, скільки у «сорокчетвірки» запасних виходів, однак їй страшенно хотілось ужалити Жерара, виставити його дурнем, пихатим, задерикуватим нахабою, і зробити щось, щоб примусити себе поважати. — Я прилетіла до Парижа не для того, щоб з'ясовувати, чому туполобий водій вигнав на середину смуги, на яку сідали літаки, величезний снігоочисник. Це ваші проблеми, панове, вам їх з'ясовувати і вам за них відповідати. Я прилетіла сюди, щоб захищати свій літак, щоб переконатися, що в катастрофі «ААРОНа 44» немає вини його творців, що «ААРОН 44», як і раніше, є абсолютно безпечним для пасажирів лайнером. На решту — мені начхати! — Діана забрала зі столу мобілку. Іншою рукою схопила сумочку. Очі туманило від сліз. —

Прошу мені вибачити, — проказала вона і, нахиливши голову, щоб за пасмами так вчасно розпущеного волосся ніхто із присутніх не помітив, як з кутика ока скотилась перша велика сльоза, вискочила із зали для нарад.

37

Діана мчала коридором, не розбираючи дороги. Притримуючись рукою за стіну, наче людина, у якої паморочиться в голові і яка зараз втратить свідомість, вона збігла на перший поверх і зупинилась, важко дихаючи носом. Утомлено роззирнулась, відчуваючи ґвалтовну потребу сховатися, відгородитися від решти світу, знаючи, що першої-ліпшої миті сльози, які ледве втримують тремтячі повіки, фонтанами бризнуть з очей.

До болю прикусивши губу, зривисто сопучи носом, Діана оббігла вестибюль першого поверху і помітила наприкінці галереї, що простягалася в другій половині будівлі, напіввідчинені білі двері з написом WC. Вона пришвидшила крок і за чверть хвилини спинилась перед убиральнею, прискіпливо оглядаючи двері. Чоловіча? Жіноча? Жодних знаків, окрім WC, не було, відтак Діана прослизнула до тісного одномісного туалету і зачинилася зсередини.

Вона разів п'ять торкалась темного екрана мобілки, перш ніж згадала, що вимкнула її перед тим, як залишити кімнату для нарад. Щойно телефон було ввімкнено, на екрані постало повідомлення про чотири пропущені дзвінки. Всі чотири — від матері. Сльози моментально висохли, а серце стислося в крихітну загрубілу грудку, начебто готову сприймати погані новини. Діана натиснула «Виклик» і приклала телефон до вуха.

—Діано!!! — верескнув динамік.

— Мамо, що сталося? — мертвим від страху голосом заговорила Діана.

— Діано, де ти?! — кричала Софія Борисівна, певно, думаючи, що якщо дочка далеко, це означає, що потрібно говорити голосніше.

— Мамо, я на роботі! Ти ж знаєш, я у Франції, у відрядженні, у мене нарада, і я дуже-дуже зайнята. Щось сталося? Щось трапилося з Данею?

— Так!

Суха грудка в грудях умить розширилася до розмірів надувної кулі, підперши горло, тиснучи на скроні, б'ючись у такт ударам серця об кадик.

— Боже... Мам, що з ним? — по щоках Діани заструменіли сльози. Вона відчула, як бридке, огидне, вогке почуття сорому наче холодною марлею обгортає тіло. Вона ненавиділа плач і рюмсання. Вона навіть на похороні батька не зронила жодної сльози, дозволивши собі розридатись, давши волю почуттям, тільки після поминальної вечері, коли залишилась сама, наодинці, без свідків.

Софія Борисівна залементувала:

— Він обгидив обшиту мереживом скатертину, яку тьотя Фіса надіслала з Омська! Він заліз на стіл і почав гидити ПРОСТО НА СТОЛІ!

Тамуючи схлипування, які могли перейти в нестримне ридання, Діана запитала:

— Гена забрав його?

— ТАК! — гавкнула трубка. — Не знаю, що робила б, якби Геннадій не врятував мене від твого чудовиська!

«Як можна назвати власного онука чудовиськом?» — сльози закапали частіше.

— Коли ти повертаєшся?! — тим самим ошаліло-роздроченим тоном прокричала її матір. — Коли приїжджаєш назад?!

От тільки Діана більше не хотіла, не мала сил говорити. До крові кусаючи губу, щоб не розридатись, не зарюмсати вголос, відчуваючи, як гарячі сльози кількома паралельними струмками збігають по щоках, скапують з підборіддя і вилиць на вишукану ділову сукню, придбану в «Forum des Halles», Діана відірвала телефон від вуха.

— Алло! Алло! Алло! — лементувала Софія Борисівна. — Діано, ти чуєш мене?

Заплющивши очі від болю й образи, Діана натиснула кнопку «Відбій», опустила руку й учепилась долонями за край умивальника. Сльози тепер скрапували на блискучу поверхню білосніжної керамічної чаші. Хвилину вона стояла, не розплющуючи очей і не випускаючи з рук телефону, ніби чекала, що він озветься, задеренчить, хоча чудово знала, що матір, яка не знає нічого про роумінг і думає, що муситиме платити за дзвінок, нізащо не перенабере.

А тоді, не знімаючи долонь з обідка, Діана опустилась навпочіпки, вперлася лобом в умивальник і розридалась. Вона плакала, голосно кавкаючи, захлинаючись, злизуючи солоні сльози язиком і не маючи сил зупинитись. В один момент усі проблеми, що накопичувались протягом останніх років, усі приховані, але незабуті кривди, обмани і біль, безпорадність та безсилля, які раніше вдавалось ігнорувати, скупчилися, зійшлись воєдино і разом прорвалися назовні: негаразди з дітьми; невдаха-чоловік, від однієї згадки про секс із яким Діану сіпало від огиди; смерть батька, від якої вона досі не відійшла; батька, який любив її, попри те, що все життя мріяв про сина; байдужість матері, яка думає лише про себе і більше спілкується із зятем... — усе це виходило із неспинними риданнями.

Діана не пригадувала, коли востаннє так ревіла. Останньою краплею став Пеллерін, хоча не лише він. Ніхто з чоловіків не сприймав її всерйоз: ні Рева, ні Авер'янов, ні-

хто з тих, що зібрались за столом у залі для нарад. Навіть Марсель Лакруа зі скепсисом поставився до її пропозиції допитати диспетчерів і працівників наземних служб, що працювали в аеропорту ввечері 13 лютого. Та що казати — навіть Гена, сам нездара і тюхтій, не вірить у те, що в неї щось вийде.

Глибоко вдихнувши, Діана підвелася, поправила плаття, приклала долоню до рота, сподіваючись таким чином урвати схлипування. Ноги стерпли від сидіння в незручній позі.

Зрештою вона заспокоїлась (схлипування проскакували тепер не частіше, ніж раз на півхвилини), повернула кран і, нахилившись, стала вмиватись. Від холодної води вона остаточно опам'яталася. Побачивши поруч з умивальником пластиковий тримач з одноразовими стаканчиками, Діана зрозуміла, що воду з-під крана можна пити, а тому витягла один, наповнила по вінця і випила до дна. Нерви помалу заспокоювались.

Шморгнувши носом, Діана нарешті відважилась подивитись на себе у дзеркало. Все не так погано, як вона очікувала. Трохи почервонілі очі, а решта — ніби добре. Вона ще раз умила обличчя і старанно витерла його паперовим рушником. Слідів від істерики майже не лишилося.

Кілька разів Діана глибоко вдихнула й видихнула.

— Зате в мене крута сукня! — прошепотіла вона, задерши підборіддя і покрутившись перед дзеркалом. — З Парижа. А ще сьогодні ввечері я піду й куплю ті сині туфлі, — вчора в одному з магазинів «Forum des Halles» Діана надибала божественні туфлі від Antonio Biaggi з височенними дванадцятисантиметровими шпильками! Вона не взувала нічого подібного з часів університету, а втім, це її анітрохи не бентежило. Проблема була в іншому: коштували туфлі 469 євро — немалі гроші, з якого боку не підійди,

тому вчора Діана не відважилася. Зате сьогодні зрозуміла, що має повне право на компенсацію. І нехай котяться під три чорти Пеллеріни з їхніми літаками, снігоочисниками і негодою!

Вона навіть спробувала посміхнутись, коли у двері постукали.

— Діано, ти тут? — долинув з-за дверей стурбований голос Марселя. — З тобою все гаразд?

Діана зиркнула на телефон, що лежав біля крана, і з подивом відзначила, що з часу її розмови з мамою спливло майже півгодини. Вона вирішила не відповідати і дочекатись, поки француз піде. Повертатись до зали для нарад вона не мала наміру; все, що їй зараз потрібно, — непомітно вислизнути зі штаб-квартири BEA, спіймати таксі і поїхати геть з Ле-Бурже.

Намагаючись не шуміти, Діана застигла і дослухалася, готуючись почути, як кроки Марселя віддаляються коридором. Вона недооцінила француза. За хвилину після стуку задеренчала її мобілка; над телефонним номером висвітилось ім'я абонента: Marcel Lacroix.

«Чорт! Так нечесно!» — обурилась українка, водночас відчуваючи, що настирливість Марселя і розсердила, й одночасно потішила її.

— Діано, я знаю, що ти тут! — чоловік загамселив руками у двері. Голос тепер звучав не стурбовано, а хрипко й налякано.

Діана підійшла і відчинила двері. Марсель Лакруа ввалився у вбиральню й блимнув на неї виряченими очима. Діана відступила, щоб дивитись на нього, не задираючи голову, хоча не надто далеко, стараючись триматися в зоні досяжності запаху його парфумів.

— Ти як, о'кей? Все добре? Все гаразд, правда?

Жінка посміхнулась, спостерігаючи, яким сполоханим виглядає Марсель. «Він милий, — подумала вона, — ...і смішний».

— Чому ти зачинив двері?

Марсель знітився, але погляду не відвів:

— Не хочу, щоб хтось бачив тебе в такому вигляді, — сказав він, а тоді, після паузи, додав. — Не хочу, щоб нам хтось заважав, — у ту мить він сам не знав, навіщо заблокував замок, зачиняючи за собою двері.

Легенько, майже кокетливо прикусивши краєчок губи, Діана розглядала височенного француза. Раптом вона зрозуміла, наскільки рада, що Марсель прийшов по неї... і рада, що встигла привести себе до ладу.

— Там таке почалося... — тягучим грудним голосом проказав чоловік, — ...ну, після того, як ти пішла. Жерару ледь не натовкли пику.

— Хто?

— Першим поліз Робер Паск'єр — насилу відтягли. Потім я хотів йому тріснути...

— Ти? — Діана ледь не пирснула.

— Ну, так, трохи... але стримався. Всі розсердилися на нього. І нам дуже соромно.

— Усе гаразд, — вона опустила голову. Після згадки про Пеллеріна і його образливі слова настрій умить змінився. Сльози мимоволі потекли знову.

— Припини, Діано, не треба, — Марсель нависнув над жінкою, обережно поклавши руку на округле плече. — Він того не вартий.

Її втішали не так слова, як низький, заспокійливий тембр його голосу. Він підступив на крок, по суті, пригорнувши Діану до себе. Вона підняла голову. Цілу хвилину, подумки рахуючи пришвидшені удари серця, вони стояли обличчям

до обличчя, зазирали один одному в очі; вона відчувала його дихання, а він ловив губами її подих.

— Будь ласка, не плач, — так тихо, що Діана ледве розчула слова, промовив Марсель. — Я почуваюся винним перед тобою.

— Я не плачу, — сказала вона, думаючи про те, як давно не мала чоловіка.

Сліз і справді більше не було. На щоках, на яких відновився рум'янець, залишились тільки сліди від солоних краплин. Натомість Діана відчула, як внизу живота почало плавитися щось гаряче, зволожуючи трусики і внутрішню поверхню стегон.

Несподівано Марсель підняв руку до її обличчя й обережно провів великим пальцем по щоці, стираючи вогкий слід від сльози. По Діаниній спині аж до шиї пробіглись мурашки. Цілковито, повністю віддаючись шаленому пориву, підкоряючись трепетливому теплу, що виривалося з її живота і яскравими хвилями розходилось по тілу, вона витяглась, ставши на пальці, обома руками обхопила Марселя за шию і потягла масивну голову на себе. Здавалося, він не зігнеться, не поворухнеться навіть — такий міцний і кряжистий, неначе столітній дуб, проте тіло француза виявилось на диво податливим. Він, не опираючись, опустив голову, і Діана поцілувала його в губи... Зупинилась, занепокоєно — і з надією — чекаючи реакції.

Марсель нахилився ще нижче і накрив її рот своїми губами.

Притискаючись, тонучи в безмежно глибоких обіймах, вона почула, як гучно калатає його велике серце. Відірвавшись від її губ, чоловік узявся виціловувати очі, повіки і щоки, губами висушуючи стежки, якими скочувались до підборіддя краплини сліз.

Гаряча, млосна слабкість у колінах примусила Діану впертися стегном в умивальник. Француз опустив руки і стиснув долонями її сідниці, намацуючи пальцями тонку смужку трусиків. Він відчув — і побачив крізь не надто цупку тканину сукні, — як майже миттєво після доторку до сідниць соски на її грудях затверділи.

Діана обхопила руками його голову, занурившi пальці в густу чорну гриву. Згодом змістилась трохи вбік і вперед, відштовхнувшись від умивальника, правою ногою відчувши, як збільшується, набрякаючи, член Марселя.

«*Великий... Він увесь* такий *великий...*»

Шаленіючи, француз розстебнув ґудзики під коміром плаття й оголив Діанині плечі та груди. Тихо застогнавши, вона дозволила йому розстебнути застібку ліфчика і допомогла скинути його, вивільняючи повні груди. Марсель сп'яніло ахнув; Діана, дражливо розсміявшись, вигнула спину. Не забираючи рук із його волосся, вона притягнула голову Марселя до грудей. Він цілував їх по черзі — то одну, то другу, ковзаючи язиком по загострених і чітко окреслених коричневих сосках. Діана куйовдила кучеряве волосся.

— Тобі треба підстригтися... — нарешті прошепотіла вона, опускаючи руки до пояса його штанів.

— Ага, — тремтячи від збудження, сказав Марсель. — Усе, що забажаєш.

Дозволивши розстебнути пасок, він розвернув Діану спиною, задер поділ її плаття — сукня зіжмаканим поясом обкрутилась довкола талії — і, підчепивши пальцями, стягнув до литок тонкі білі трусики. Зігнувшись над умивальником, майже торкаючись лобом дзеркала, Діана однією рукою торкнулася вологої, готової вибухнути, переповнивши все тіло хмільним, збудженим вогнем, промежини, а іншою,

відвівши її за спину, намацала неправдоподібно товстий член Марселя...

У якийсь момент її хтиві стогони переросли в безсоромні крики, які було чутно аж у вестибюлі штаб-квартири BEA, проте ніхто, здається, на це не зважав...

38

15 лютого 2013, 12:03 (UTC +2)
Київ, Україна

Довжелезні, у клубках сірих бризок TIR-вантажівки мчали на захід по Брест-Литовському шосе, розсікаючи тупими носами розмокле повітря. Здійняте TIR'ами збурення прокочувалося до узбіччя і ледь чутно розхитувало припарковану на відстані сотні метрів від заправки «Окко» чорну «Toyota Camry». Всередині, поклавши праву руку на кермо, а ліктем лівої впираючись у виступ на дверцятах, сидів і чекав Авер'янов.

Приїхавши за півгодини до призначеного часу, Григорій спинив машину точно в тому місці, де звеліла секретарка Гарагана. Ельдар Гараган славився тим, що призначав побачення діловим партнерам у, м'яко кажучи, не зовсім нормальних локаціях, серед яких закритий на зиму іподром на Теремках видавався найменш дивним. Якщо в розмові піднімали особливо важливі теми, Ельдар Юліанович міг закликати співрозмовника прогулятись пляжем на Трухановому острові, запросити партнера до Броварського лісу за Биківнянським кладовищем або — ще краще — побалакати, блукаючи в одному з урочищ поблизу Позняків. Справжньої причини цих дивацтв ніхто не знав. Дехто припускав, що Гарагану так краще думається, інші стверджували, що олігарх боїться банального прослуховування і тому виби-

рає малолюдні, щоразу інші місця. Зрештою, яка різниця? Людина з мільярдними статками може дозволити собі подібні примхи.

На цей раз Ельдар Гараган запропонував Григорію Авер'янову зустрітись на узбіччі Брест-Литовського шосе, неподалік заправки «Окко», за кілька кілометрів від виїзду з Києва. Олігарх цінував власний час, а тому прибув майже вчасно. За три хвилини по дванадцятій Авер'янов розгледів у дзеркальці заднього виду, як повз заправку промчав сріблястий «Rolls-Royce Phantom» з квадратним радіатором, який навіть похмурого лютневого дня блищав так, наче був виготовлений із високорадіоактивного матеріалу, і тонованими до чорноти вікнами. Наблизившись, «Rolls-Royce» пригальмував, плавно об'їхав машину Авер'янова (яка на тлі сліпучого британського красеня виглядала жестянкою з минулого століття) й, увімкнувши «аварійку», зупинився за кілька кроків перед капотом «Toyot'и».

«Піжон...» — Григорій підібрався, поклавши обидві руки на кермо.

Спливло півхвилини. З «Rolls-Royc'а» ніхто не показувався, «аварійка» продовжувала надокучливо блимати. Спохмурнівши, Авер'янов здогадався, що йому вказують вийти з машини і самому підійти до люксового седана.

Забравши із заднього сидіння чорне кашемірове пальто, росіянин вийшов з машини. Неслухняними руками намагаючись напнути на себе пальто, сутулячись від вогкого холоду, який прослизав до тіла під полами жакета, він подріботів до супердорогого «Фантома».

Задні дверцята беззвучно розчинилися проти ходу автомобіля (за задумом інженерів з «Rolls-Royce», це сприяє легшому й водночас більш ефектному виходу з авто), і з просторого, бежевих тонів салону долинув хрипкий, неприємний голос:

— Сідай.

— Е... — видав Авер'янов, заплутавшись у рукавах пальто. Чоловік не знав, чи йому роздягатись, чи сідати в машину у верхньому одязі.

Ельдар Гараган насмішкувато пирхнув:

— Ти вважаєш, що за такої погоди я захочу місити багно на узбіччях?

— Ні, я...

Олігарх відразливо розсміявся:

— Знімай робу і залазь до салону — покатаємося.

Ледь не відірвавши ґудзики на жакеті, Авер'янов хапливо виборсався з пальто і пірнув у салон «Rolls-Royc'a».

— Добрий день, — привітався він, умощуючись на сидіння на максимально можливій відстані від Гарагана. — Дякую, що виділили мені час.

— Тобі ще ніхто нічого не виділив, — відрубав олігарх. Глибоко заховані під важким лобом жовто-коричневі очі зблискували, як у змії; масивна, розширена донизу щелепа звично випиналася, надаючи немолодому Гарагану поюнацьки задиристого вигляду. Він дивився вбік, на спинку крісла водія, примушуючи гостя почуватись зайвим. Волосся на скронях було сивим, як і неширока, завтовшки у два пальці, смужка внизу потилиці — під час кожної зустрічі Григорій не міг відірвати погляду від цих дивних, вибіркових просивин. — У тебе тридцять секунд, щоб зацікавити мене, інакше — я обіцяю — це буде остання наша зустріч.

І Авер'янов почав розказувати. Він говорив плутано, затинаючись, пересипаючи мову незрозумілими для співрозмовника авіаційними термінами, несамохіть тиснучись спиною до дверцят, крізь які забрався до салону, і вимахуючи руками. Коли відведені півхвилини спливли, Гараган продовжував слухати, а Авер'янов продовжував розповідати. За хвилину олігарх подався вперед і торкнувся долонею плеча водія.

Мотор «Rolls-Royc'a» захурчав і автомобіль рушив з місця, плавно погойдуючись під час руху, наче великий корабель на спокійних хвилях. Вони без поспіху, не з'їжджаючи з правої смуги, подалися на захід у напрямку Житомира.

Григорій описав ситуацію в концерні після катастрофи першого проданого у Францію літака. Потім переповів відомі на цей момент подробиці аварії і висловив побоювання, що за певних умов ситуація може стати неконтрольованою, у результаті чого випливуть неприємні факти, які зашкодять репутації концерну й — у найгіршому разі — загрожуватимуть самому існуванню ДП «Аронов». Чимало з того, що говорив Авер'янов, Гараган не зрозумів, бо, врешті-решт, усе зводилось до недоступних, типово авіаційних тонкощів. Григорій відчув це і взявся по другому колу роз'яснювати, що закордонні контракти на постачання «ААРОНа 44», флагманського продукту компанії, може бути разом скасовано, якщо його побоювання справдяться.

Зрештою Гараган обірвав росіянина і серйозно запитав:

— За яких умов це станеться?

— Якщо розслідування катастрофи затягнеться або якщо... якщо... воно поверне в небажаному для нас напрямі.

Олігарх, як і раніше, не дивився на свого попутника. «Rolls-Royce» від'їхав кілометрів на двадцять від місця, де залишилась «Toyota» Авер'янова.

— Ти говориш, як політик, — з легким відтінком зневаги проказав Гараган. — Я тебе чую, але я тебе не розумію. Я не люблю людей, з якими доводиться напружуватись, щоб розуміти.

Авер'янов відчув, як між лопатками знову збираються холодні краплі. Він нервував. Розмова наближалась до ключового моменту, а йому так і не вдалось переконати Гарагана. Далі тягнути час не було сенсу, і Григорій відважився вальнути навпростець:

— Я не знаю, що скаже пілот, який вижив, коли опритомніє.

— Тобто ти не знаєш, що *насправді* відбулося під час катастрофи? — Ельдар Гараган уперше за час розмови повернув голову до пасажира. Авер'янов ще сильніше притиснувся спиною до дверцят, краплини поту виступили тепер не лише на спині, але й над куприком. Тільки зібравши в кулак рештки волі, він витримав погляд жовто-коричневих очей.

— На цей момент ніхто цього не знає. — «Цікаво, він десь навчився, розмовляючи, поглядом скручувати у вузол пряму кишку, чи це набутий атрибут, такий, що з'являється у всіх, хто заробив перший мільярд?» — І я сподіваюсь, не дізнається, але...

— Але ти боїшся... — Гараган прискалив око і, повернувши голову, глянув на дорогу попереду.

— Я боюсь, що пілот, не розуміючи, що робить, оприлюднить факти, які похоронять «ААРОН 44» і нас разом із ним.

Кілька секунд Ельдар Юліанович мовчав, туплячись крізь лобове скло «Фантома» на почорнілий від вологи асфальт і беззвучно ворушачи щелепою, а тоді пальнув:

— Чого прийшов?

Григорій Авер'янов розгубився:

— Я ж... я в... в-в...

— Ти ж для чогось забажав зустрітися? Викладай, що задумав!

Авер'янов знав, що хоче сказати, але язик наче всох, перетворившись на зашкарублий шматок мертвої плоті.

— Пілот... — він прошамкав так тихо, що сам не розчув своїх слів.

— Що? — Гараган театрально нахилив голову до росіянина.

— Я прийшов просити про допомогу, — слова виходили такими кволими, що танули в повітрі, щойно вилітали з рота. Задниця Авер'янова стала мокрою від поту.

Ельдар Гараган стуленими вказівним та середнім пальцями зобразив у повітрі коло, мовляв, продовжуй.

— Я у змозі владнати ситуацію, я гарантую це, але для цього... — Григорій прикусив язика, усвідомивши, що не може переступити невидиму межу.

Гараган по-панібратськи постукав його кулаком по нозі:

— Говори, не бійся, у цій машині, крім мене, тебе ніхто не почує.

І Авер'янов залпом випалив, вивергнувши фразу швидше, ніж устиг про неї подумати:

— Я хочу, щоб ви допомогли ліквідувати пілота! Ліквідувати так, щоб його смерть не викликала підозр, щоб, ну, виглядала природною.

Гараган забрав руку з коліна гостя й уперся долонею у шкіряне сидіння. Потім цілу хвилину мовчав. Витримавши паузу, олігарх указав долонею на таріль з виноградом, що стояла на спеціальній тумбі між передніми сидіннями, злегка виступаючи вглиб салону.

— Пригощайся.

Авер'янов збентежено зиркнув на грона білого винограду. Тоді глипнув на Гарагана, переконуючись, що олігарх не жартує, після чого несміливо простягнув руку і зірвав ягоду. Ельдар мовчав, дивлячись просто перед себе, здавалось, узагалі не зважаючи на пасажира; Авер'янов м'яв виноградину пальцями, наче не знаючи, що з нею робити. Зрештою, підніс до рота, намірившись проковтнути, коли зненацька Гараган різко повернувся на сидінні і ляснув Григорія по підборіддю, вибивши ягоду з рук.

— Поклади на місце і не простягай лапи, гандон! — рикнув олігарх.

Авер'янов потупився, ховаючи руки в складеному на колінах пальто.

Ельдар Гараган присунувся ближче до гостя і заговорив, дихаючи йому в обличчя:

— Хочеш, щоб я тобі допоміг? Допоміг ліквідувати пілота? Де ти таких слів набрався, «ліквідатор» хрінів?! — багатій розпалювався на очах. — І взагалі: як ти смієш звертатись до мене з таким проханням? Хто я по-твоєму? М'ясник? Чикатило за викликом? Чи, може, на моїй візитці написано «Ліквідатор занадто балакучих пілотів», га?!

Втиснувши голову в плечі, не сміючи підняти погляд, росіянин почервонів. Олігарх повернувся в попереднє положення, поклав голову на обтягнутий шкірою виступ сидіння і заплющив очі. Якийсь час обоє мовчали, «Фантом» від'їжджав усе далі від Києва, поки Гараган не підняв голову. Згаслі, матові очі, неначе вдавлені глибоко в пластилін камінці, нічого не виражали.

— Записуй номер телефону, — сказав він.

— Га? — скинув голову Авер'янов.

— Нуль-дев'ять-шість... — почав диктувати Гараган.

Григорій, струснувши заціпеніння, дістав із кишені жакета смартфон і тремтячими пальцями записав номер. Він зрозумів, що Гараган не відступається від АНТК. Ельдар, мляво водячи поглядом по даху салону, закінчив:

— Зателефонуєш завтра ввечері, не раніше. Карий допоможе тобі.

Останньої репліки Авер'янов не зрозумів. Він чекав, готовий зафіксовувати подальші інструкції, проте олігарх не вимовив ні слова.

— То мені, ну, сказати, що я від вас?

Гараган крутнув головою так різко, що Григорій здригнувся. На якусь мить росіянину здалось, що мільярдер кинеться на нього, наче кобра, що хоче вжалити жертву.

— Не смій згадувати про мене в жодній розмові — чи то приватній, чи то телефонній, — прошипів Гараган. — Просто зателефонуєш, і все. Розкажеш, що треба зробити і скільки на це є часу, після чого тобі озвучать, куди, коли і скільки принести грошей, — задумавшись, чоловік запитав: — Чи ти очікуєш, що я платитиму за розгрібання вашого лайна?

— Ні, Ельдаре Юліановичу, ні, я про таке навіть не думав! — не моргнувши, збрехав Авер'янов. Насправді він жодного разу не замислювався над тим, що за «ліквідацію» доведеться розплачуватися з власної кишені, і тепер намагався уявити, скільки коштуватиме замовне вбивство. — Пілот зараз у лікарні у Франції, — несміливо додав він. — У Європейському шпиталі ім. Жоржа Помпіду.

— І що?

— Із цим будуть якісь проблеми?

— Ні, — відмахнувся Гараган і криво всміхнувся: — Боїшся, що доведеться платити за Шенгенську візу?

«Боюсь, щоб ваш «ліквідатор» не облажався у Євросоюзі».

Несподівано мільярдер нахилився до переднього сидіння і щось неголосно промовив над вухом водія. Автомобіль почав сповільнюватись.

— Я хочу попросити ще дещо, — внутрішньо напружившись, сказав Авер'янов.

Гараган роздув ніздрі:

— Ти серйозно? Покайся, злидню! — він розсміявся низьким клекотливим сміхом. — Того, що ти щойно ляпнув, достатньо, щоб я закопав тебе під отим туалетом, — Авер'янов не зразу зауважив, що «Rolls-Royce» спинився, з'їхавши на узбіччя; за кілька метрів від авто височіла автобусна зупинка, з північного боку її стіну підпирала купа злежалого снігу, далі звивалась розтоптана до тванюки

стежина, що впиралась у бетонний туалет із перекошеними дверима.

Водночас щось у голосі Ельдара підказувало Григорію, що на цей раз багатій жартує. Збагнувши, що Ельдар Гараган не відмовляється від задуму приватизувати концерн «Аронов», Авер'янов також усвідомив, що потрібен Гарагану, без нього олігарх не впорається, а тому, набравшись сміливості, попрохав:

— Я хотів би, щоб, коли все владнається і небезпека мине, ви посприяли тому, щоб Анато...

Гараган вибухнув:

— Слухай, костогризе, ти можеш говорити нормальною мовою?! Можеш нормальні слова використовувати?

Росіянин облизав губи, відчуваючи, що піт виступає на обличчі — на скронях, на лобі і навіть на верхній губі:

— Допоможіть усунути Реву, коли все вляжеться.

Постукуючи пальцями по сидінню, Ельдар Гараган перебирав у голові варіанти.

— Він думає виходити на пенсію? — негучно запитав мільярдер.

— Ні... наскільки я знаю, то ні.

— То як ти хочеш, щоб я його усунув?

— Він не справляється, — запекло випалив Авер'янов.

— Це не тобі вирішувати.

— Він не справляється вже зараз!

Гараган зазирнув просто в очі Авер'янову (на цей раз росіянин витримав без зусиль), зробив двозначний жест рукою, наче відмахуючись від невидимої мухи, і відвернувся до вікна.

— Я подумаю, — знехотя погодився він.

— Дякую! — вперше за поїздку на обличчі росіянина блиснуло щось, схоже на посмішку.

— А тепер забирайся, — продовжуючи дивитись убік, наказав Гараган.

— Що?

— Вйобуй на хрін з мого автомобіля, — тихо, але виразно звелів мільярдер.

— Але моя машина... вона... — Авер'янов розгублено закліпав. — Я навіть не знаю, де ми.

— Он там автобусна зупинка. Запитаєш у людей.

Григорій хотів запротестувати, але у дзеркальці заднього виду нарвався на погляд водія. Повівши очима, той дав зрозуміти, що пасажиру краще зійти і не випробовувати долю. Авер'янов похнюплено пробурмотів слова прощання і, захопивши пальто, залишив «Rolls-Royce». Тільки опинившись на вогкому лютневому вітрі, він побачив, що спітнів, що штани під задницею потемніли від вологи.

«Rolls-Royce Phantom» повагом відчалив від узбіччя, перетнув три смуги, розвернувся на найближчому розвороті і помчав у напрямку Києва.

Авер'янов натягнув пальто, голосно вилаявся і взявся шукати в телефоні номер для виклику таксі.

У салоні фешенебельного «Фантома» Ельдар Гараган, заплющивши очі, тер пальцями скроні. Не розтуляючи повік, він випростав м'ясисту руку до таці з виноградом, зірвав кілька ягід, після чого одну по одній переправив їх до рота.

— От як із ними вести справи? — смакуючи виноградом, озвався мільярдер. — Він не настільки молодий, щоб не пам'ятати початок дев'яностих. І не настільки старий, щоб про них забути. Може, злидень дурний і не в'їжджає, що не можна кожної декади починати все спочатку, що часи, коли ти міг завалитись із трьома «калашами» на завод і забрати його собі, давно минули? Га?

Шофер, що виявився єдиним слухачем монологу, ні поглядом, ні порухом голови чи плечей не реагував на озвучені запитання. Правда, Гараган і не чекав на відповідь. Застиглими очима він спостерігав за безликими, знебарвленими холодом полями, що мелькали за вікном.

— Скажена країна. Дикі люди. Я не можу тут працювати. Тут неможливо вести бізнес. Це бісовий нескінченний коловорот. Ти щось береш, а за тобою вже стоїть хтось молодший, із цівками слини до колін, охочий забрати це собі. І так без кінця, так без кінця... Кожні п'ять років підростає нове покоління голодних придурків.

Водій «Фантома» німував, зосередившись на дорозі.

39

15 лютого 2013, 16:56 (UTC +1)
Париж, Франція

До зали для нарад ніхто з них не повернувся. Другу половину дня Марсель і Діана гуляли Парижем, петляючи незліченними мостами, які розкинулись над Сеною, неспішно пройшовши весь шлях від острова Святого Луї, розташованого просто навпроти Нотр-Дама, до Ейфелевої вежі.

Після обіду розпогодилось. Під ногами все ще лежало чимало снігу, який під прямими сонячними променями починав швидко танути, перетворюючись на великі й місцями глибокі калюжі, проте над головою сяяло сонце, а рівний, помірний вітер, наче двірник, що підмітає подвір'я, прочистив небо, відігнавши хмари за горизонт.

Коли сонце зайшло, а на небі з'явилися перші зірки, обоє відчули, що зголодніли, і заскочили до першої кав'ярні, яку

помітили неподалік метро «Bir Hakeim». З вікон було видно Ейфелеву вежу, на якій поступово засвічувались вервечки різнокольорових вогнів ілюмінації.

Замовивши страви, Марсель Лакруа вирішив, що Діана достатньо заспокоїлась, щоб повернутись до сварки під час ранкової наради.

— Ти хоч усвідомлюєш, що своїми копаннями підставляєш літак?

Діана задивилась у вікно на витягнутий у небо шпичак Ейфелевої вежі, гріючи пальці на келиху із щойно принесеним гарячим глінтвейном. Її обличчя пашіло живим теплом після спонтанного ураганного сексу і тривалої прогулянки під відкритим небом. Вона не відповіла, лише непевно знизала плечима.

— Ти граєшся з вогнем, — продовжив француз. — І BEA, й EASA шукають, на кого перекласти провину за катастрофу. Потрібно кинути когось на розтерзання пресі й публіці, хай навіть для проформи. Якщо причина не в поганій видимості і не в пілотах, то є ймовірність, що щось негаразд із вашим літаком. Навіть якщо це не так, нишпорки з агенції авіаційної безпеки можуть вчепитися в цю версію. А коли EASA візьметься розгойдувати свій маховик, зупинити його буде напрочуд важко. Після цього ДП «Аронову» можна забути про французький ринок назавжди.

Діана перевела погляд на келих із гарячим вином і спеціями:

— Ми ще нічого не знаємо напевно. Можливо, винні пілоти, хтозна... Треба почекати результатів розшифрування розмов у кабіні від Дениса. А ще краще — почути, що скаже Радислав Ротко.

— Так, поговорити з пілотом нам геть не завадило б, — зітхнув Марсель.

Українка несподівано звела голову і посміхнулась:

— Можна я дещо запитаю, тільки ти не смійся, якщо це видасться тобі кумедним.

— Запитуй, — сяйнув рівними зубами Марсель. — Обіцяю, що не реготатиму.

— Коли начальник наземних служб... як його?

— Робер Паск'єр.

— Так... коли під час суперечки Робер Паск'єр сказав, що Пеллерін половину життя обстрілював літаки мертвими курками, то що це було?

Посмішка Марселя поширшала, він мусив затулити рота долонею, щоб не розсміятися.

— Я ж просила! — вдавано обурилась Діана.

— Я не з тебе сміюсь!

— А з кого? — насупилась вона.

— Насправді цю історію у Франції знають усі, хто має стосунок до авіації. За освітою Жерар Пеллерін — інженер-авіаконструктор, його вчили будувати літаки, проте після випуску з університету він майже півтора року не міг улаштуватись на роботу. Зрештою знайшов роботу аж у «Bombardier», але не в Канаді, а в містечку Вічіта, що в штаті Канзас, США. Там випускають «LearJet 60XS», суперсучасні та супердорогі літаки бізнес-класу. В обов'язки Жерара входило перевіряти на міцність лобове скло «LearJet'ів», — розповідаючи, Марсель не припиняв посміхатися. — Розумієш, приватні літаки дуже часто зазнають ушкоджень через зіткнення з пернатими. Для великого пасажирського лайнера це не так небезпечно, зате при зіткненні з маленьким business jet'ом достатньо великий птах може проломити наскрізь скло кабіни пілотів, тяжко контузити чи навіть убити пілота і таким чином спричинити катастрофу.

Спостерігаючи за Марселем, Діана підчепила його посмішку.

— Я серйозно! — кепкуючи, вигукнув француз. — Не віриш — подивись в Інтернеті фотографії продірявлених кабін із розмазаними по салону пір'ям і курячим м'ясом. Їх наче гарматними ядрами бомбардували!

— І що робив Жерар?

— Зі спеціального пневматичного пристрою обстрілював кабіни ще не готових літаків курками, гусками та індичками, перевіряючи, чи витримає лобове скло, чи не полопає внаслідок зіткнення з птахом на крейсерській швидкості.

Марсель Лакруа хотів ще щось додати, але слова потонули в реготі, що вальнув із його рота. Здоровань реготав до сліз, стрясаючись усім тілом, хапаючись то за груди, то за боки, і кумедно метеляючи головою. Діана вдруге бачила і чула, як Лакруа сміється. Вона пирснула і, прикривши обличчя долонями, також загиготіла — не так з того, що розказав Марсель, як із нього самого. Сміх робив його якимось беззахисним, простішим і... наче трохи ближчим.

— Ти уявляєш? — дебелий француз розтирав пальцями сльози. — Інженер з вищою освітою, який мав би проектувати новітні «Airbus'и», займається тим, що цілий день, з ранку до вечора, смалить по кабінах чотиримісних «LearJet'ів» дохлими курками! Га-га-га!

Уявивши, як високий самозакоханий Жерар Пеллерін стоїть біля товстенного жерла, з якого от-от задницею уперед вилетить общипана гуска, Діана зареготала по-справжньому.

— Ха-ха-ха-ха-ха-а! Ти серйозно?

— Та-а-а-к!!

— А я думала, що це такий специфічний авіаційний жарт у Франції.

— Років через сім він звільнився, але за той час технології так сильно рвонули вперед, що його ніхто не взяв би проектувальником, навіть якби була вакансія. Пеллерін подався на курси авіадиспетчерів, успішно закінчив їх і влаштувався на роботу в Париж-Північ.

— Розкажи ще якусь веселу історію, — попрохала Діана.

— Можу переповісти смішний інцидент, який мені колись розповів Даніель.

— Даніель? — здивувалася Діана. — Даніель Монін? Боже, він уміє розказувати кумедні історії!

— Принаймні одну, — сказав Марсель. — Отже, слухай. Задовго до того, як піти на роботу у BEA і стати слідчим, Даніель працював у компанії, яка займалась утилізацією відпрацьованих винищувачів. Якось на півночі Німеччини, на американській авіабазі «Jever», вони розбирали списаний «F-4 Phantom»[1]. Американці давно не випускають «Phantom'и», а це означає, що запчастин до них не знайти, і це при тому, що F-4 досі стоять на озброєнні ВПС Німеччини й деяких інших країн. Крім того, самі американці перетворюють «Phantom'и» на безпілотні дрони, на яких відпрацьовують новітні системи наведення і самонавідні ракети. Будь-яка «жива» деталь, витягнута зі списаного F-4, коштує скажені гроші. За один двигун в США можна отримати до мільйона доларів. Словом, бізнес достобіса прибутковий. Процес розбирання F-4 скла-

---

[1] «F-4 Phantom» II — американський винищувач-бомбардувальник, винищувач-перехоплювач третього покоління, розроблений компанією «McDonnell Douglas» наприкінці 50-х років. У серійне виробництво літак запущено з 1960 року. Стояв на озброєнні армій США (до 1996-го), Іспанії (до 2006-го), Німеччини (до 2013-го), Греції, Єгипту, Ірану, Ізраїлю, Японії, Південної Кореї та Великої Британії; досі — на забезпеченні ВПС Туреччини. Через велику кількість перемог, отриманих у повітряних боях над радянськими «МіГами», «F-4 Phantom» нарекли «світовим лідером з дистрибуції запчастин для "МіГів"» (англ. *World's Leading Distributor of MiG Parts*).

дається з трьох етапів: спочатку тестують двигуни, гідравлічні й механічні системи, визначаючи, які з них справні; потім витягають і знищують все озброєння; наприкінці акуратно знімають двигуни, крісло-катапульту, електронні прилади, шасі — все, що можна продати, — Марсель відпив кави і продовжив. — Даніель з колегами розбирали застарілий F-4: зняли шасі, скляний ліхтар двомісної кабіни, від'єднали від корпусу краї крил, аж ось надійшов час демонтувати крісло-катапульту. Робота кропітка й небезпечна, оскільки перед тим, як вийняти з винищувача сидіння пілота, потрібно обережно деактивувати ракетний заряд, за допомогою якого відбувається викидання цього сидіння, ну, катапультування з кабіни. Колега Даніеля зняв з крісла мішок з парашутом, передав його Даніелю, перехилився за спинку сидіння, щоб знешкодити заряд, а тоді — як у кіно — від'єднав не той дріт.

— І?

— І катапульта спрацювала. Робітника разом із кріслом викинуло геть із кабіни. Позаяк вони працювали в критому ангарі, назад упало тільки крісло. Бідолаху, що поліз відмикати катапульту, розмазало по стелі ангара.

Не змигуючи, Діана витріщалась на Марселя.

— Прикинь, — француз зобразив у повітрі останній політ бідолахи, — пш-ш-ш-ш! — раз-два, прискорення 25*g* — і чувака немає, тільки мокре місце на бетонній стелі.

— *Fait chier*[1]*!* Це, по-твоєму, смішна історія? — судомно ковтнула слину українка.

— З точки зору Даніеля — так! Він так потішно гиготав, коли її розказував. Казав, що збоку дуже кумедно виглядало, наче запуск «Спейс-шаттла» з космонавтом, який не

[1] Чорт забирай (*фр.*).

встиг залізти до кабіни, — Марсель говорив серйозно, і Діана не могла зрозуміти, чи він справді вважає описаний випадок комічним, чи глузує з неї.

— Він божевільний! Це не смішно, Марселю! Як ти з ним працюєш?

— Насправді Даніель Монін — нормальний хлопець. Він зануда, скнара і задрот, але в душі лишається хорошою людиною. І фахівець чудовий. Він дуже серйозно поставився до твого повідомлення про неув'язку з горизонтальною видимістю на момент катастрофи.

— Справді?

— Сенс мені тебе обманювати? Він тепер із великим нетерпінням чекає на результати розшифрування розмов у кабіні пілотів.

Після останніх слів Діана спохмурніла, згадавши квадратний стіл неподалік північної стіни ангара технічного обслуговування і базових служб, на якому стояли бортові самописці рейсу 1419: один — оригінального оранжевого кольору, інший — чорний від вогню.

— Щось не так? — розхвилювався Марсель, подумки докоряючи собі, що знову заговорив про катастрофу.

— Пригадуєш «чорні скриньки»? — Діана зазирнула йому в очі.

— Так.

— Глянь сюди, — вона полізла в сумку і витягла тонку прозору папку, у якій лежало всього кілька аркушів. Більшість мануалів, інструкцій та документів вона залишила в готелі, забравши на нараду лише найнеобхідніше. Розкривши папку, жінка дістала звідти листок із зображенням хвостової частини «ААРОНа 44», на якій було вказано розташування бортових самописців. — Я вирвала цю схему з технічного довідника з «ААРОНа».

Марсель глянув на аркуш.

Схема розташування бортових самописців

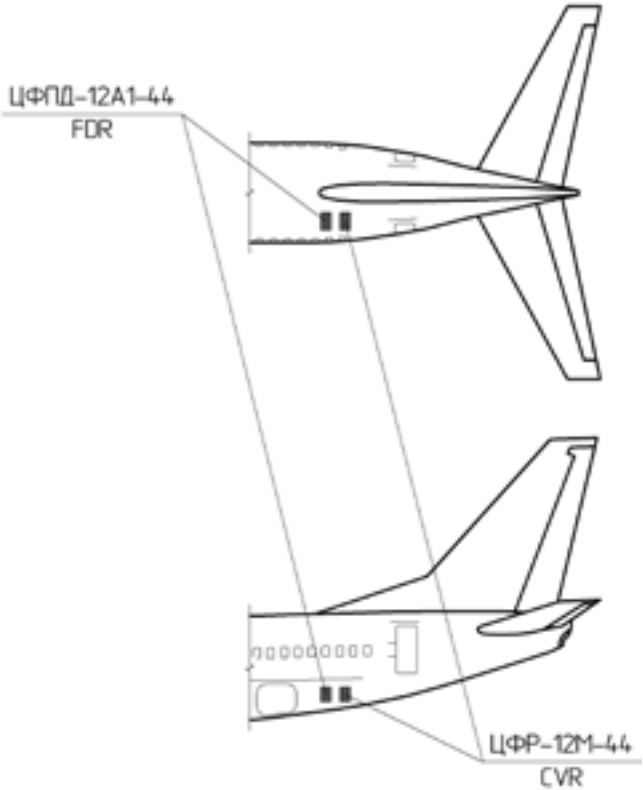

— Їх розміщено поряд, — сказала Діана. Обидві скриньки знаходились у нижній частині фюзеляжу, ближче до лівого борту, відразу за вантажним люком.

— О'кей... — підтакнув француз, замислено крутячи в руках схему.

— От я й думаю, як так вийшло, що цифровий фіксатор розмов прекрасно зберігся, а розташований поряд із ним у такому самому вогнетривкому і протиударному корпусі ЦФПД повністю згорів?

— Мені самому це не подобається.

— Я просила показати фотографії самописців, зроблені перед тим, як їх перенесли до ангара, — нагадала Діана.

— Е-е, вибач, — потупився Марсель, — вилетіло з голови.

— А можеш якось пояснити? Як таке могло статися?

Поміркувавши, чоловік нерішуче заговорив:

— Думаю, вогонь просто не дійшов до ЦФР... або ЦФР відкинуло від джерела вогню в результаті зіткнення із землею.

Діана ледь помітно повела головою з боку в бік. Її таке пояснення не влаштовувало; нічого кращого француз придумати не міг.

— Знайди мені ці фотографії, — Діана сховала схему в папку і вперла рішучий погляд у Марселя Лакруа. — А ще приведи мені того, хто витягав «чорні скриньки» з літака. Я хочу з ним поговорити.

40

Після ранньої вечері Марсель ненав'язливо запропонував поїхати до нього додому. Діана відмовилась. Вона почувалась спустошеною. А ще їй хотілось заскочити у «Forum des Halles» по сині туфлі від Антоніо Б'яджі, щоправда, про це вона тактовно промовчала. Француз не приховував розчарування, проте наполягати не став. Домовилися з'вязатись і зустрітися завтра після обіду: поговорити про «чорні скриньки» і, якщо поталанить з погодою, знову прогулятись Парижем.

На прощання Діана поцілувала Марселя. Поцілувала розкуто, жагуче і пристрасно — коханців на одну ніч так не цілують, і Марсель зрозумів, що, попри відмову поїхати до нього сьогодні ввечері, між ними не все скінчено. Він розумів, що Діані сподобалось і вона захоче продовження.

Приїхавши до «The Westin Paris — Vendôme», Діана півгодини дефілювала номером у туфлях від Антоніо Б'яджі з дванадцятисантиметровими підборами-шпильками. Натішившись покупкою (при цьому примудрившись натерти мозоля на правій п'яті), вона зателефонувала до Гени додому. Відшила його, обірвавши в зародку куці намагання зав'язати розмову, і поговорила із синами, пообіцявши обом хлопчакам, що небавом повернеться і привезе їм купу подарунків. Артем був малослівним, не хотів розмовляти, зате Данька, впізнавши голос мами, щось довго й затято лопотів. Забравши в сина трубку, Гена пояснив, що сьогодні залишив його самого на дві години в дитсадку. (*Як адаптувався? Прекрасно! Встиг до крові розбити носа однолітку і вкусив за вухо трирічну дівчинку з іншої групи. Вихователі були в захваті.*) Переконавшись, що з малюками все гаразд, Діана попрощалася з чоловіком, розірвала зв'язок і вткнулась носом у подушку. Так і не прийнявши душ, із млосною знемогою втягуючи ніздрями невиразний, але досі одурманливий запах Марселя, змішаний із запахом її тіла, жінка заснула як убита.

О 21:35 за французьким часом їй телефонував Григорій Авер'янов. Діана спала так міцно, що не почула. Вдруге перший віце-президент концерну «Аронов» зателефонував о 8:31 ранку; і знову Діана, яка на пальцях однієї руки могла порахувати дні, коли їй протягом останніх чотирьох років випадало виспатись, проґавила дзвінок. О 8:40 телефон, повністю розрядившись, відімкнувся, тож під час усіх наступних спроб дотелефонуватися Авер'янов змушений був вислуховувати, як трафаретний жіночий голос повідомляв французькою мовою «l'abonné est inaccessible» — «абонент знаходиться поза зоною досяжності».

Діана, зарившись у подушки, з головою сховавшись під ковдру, продовжувала сопіти, відсипаючись за всі попередні роки.

Розділ V

41

16 лютого 2013, 12:36 (UTC +1)
Готель «The Westin Paris», Париж

Діана проспала до полудня, а потім ще півгодини розкошувала, ніжачись під ковдрою, і згадувала перипетії минулого дня. О пів на першу вона примусила себе виповзти з ліжка і підійти до вікна.

Високо над сірими деревами висіло сонце, завдяки чому сад Тюїльрі видавався не таким похмурим. Порівняно з учорашнім днем температура підскочила на кілька градусів. Снігові замети згорали, випаровуючись на сонці, обсипалися й текли. До полудня більша їх частина розтанула, перетворившись на струмки, що зникали в Сені.

Діана потягнулась, утішаючись думкою про те, що сьогодні і завтра в неї вільні дні, вона може не морочити голову роздумами про роботу, а з головою поринути в глибини Парижа. Аби погода не підвела. Вона споглядала крізь вікно сад, женучи з голови думки про те, що повернеться додому в найкращому разі у вівторок пізно ввечері.

Усе ж повністю відкараскатись від думок про малечу й замурованого у квартирі кота не вдалося. Від згадки про дім Діані захотілось зателефонувати, щоб почути своїх хлопчаків і заодно переконатись, чи їхній татусь не почав вихідні з надмірної порції пива.

Вона завалилась назад на ліжко, потягнулась до мобільного телефону і побачила, що екран погас — батарея була повністю розрядженою. Під'єднавши зарядний пристрій до мережі, Діана ввімкнула мобілку.

Так сталося, що на той момент, коли екран блимнув, зчитавши sim-картку і поновивши роумінг, на телефон надійшов дзвінок від Марселя. Діана, не зауваживши повідомлення про пропущені виклики від Григорія Авер'янова, натиснула кнопку «Відповісти».

— Привіт! Як справи? — бадьорим голосом защебетала вона.

— Хорошого мало.

Жінка посмутніла, зразу збагнувши, що про бажання насолодитися двома спокійними днями в Парижі можна забути:

— Радиславу стало гірше?

— Ні, я не дізнавався про його стан, — відчувалось, що Марсель чимось розлючений, — йдеться про фотографа, який знімав місце катастрофи. І ще про одного довбня із наземних служб аеропорту.

«Фотографій немає...» — блиснула в голові здогадка.

Француз продовжив говорити, зі злістю й погано прихованим відчаєм відчеканюючи слова:

— Учора ввечері я передивився всі фотографії, зроблені фотографом на місці аварії, і не знайшов жодної, де було б зафіксовано момент вилучення бортових самописців.

— І ти телефонуєш мені тільки зараз, — дорікнула Діана, не думаючи про те, що навряд чи почула б дзвінок Марселя, якби той був.

— Я хотів з'ясувати, у чому справа, і тільки тоді турбувати тебе, — чоловік гнівно форкнув.

— Фотографії зникли?

— Та ні, — відрубав Марсель. — Їх не було. Фотограф знімав порожні ніші в корпусі. — (Діана підозрювала, що

слідчий сказав не все. Він би не розлютився так лише через те, що фотограф не встиг зняти на камеру «чорні скриньки» до того, як їх витягли з корпусу літака). — Ти маєш доступ до Інтернету? — несподівано запитав француз.

— Зачекай. — Діана хутко «розбудила» ноутбук і переконалась, що його під'єднано до готельної мережі. — Усе, є.

— Заходь на пошту. Я скинув тобі один знімок.

Вона зайшла на приватний акаунт, де висів один непрочитаний лист від Марселя Лакруа, і завантажила на диск прикріплений до повідомлення графічний файл. Відкрила малюнок.

Більшу частину переднього плану займала хвостова частина «ААРОНа 44». Фотограф стояв неподалік резервної пожежної станції, спиною до неї, фотографував лівий борт літака; зліва на задньому плані випирав вигин Термінала 2, справа вимальовувався ангар технічного обслуговування і базових служб. Лівіше й трохи нижче від наглухо зачинених задніх дверей авіалайнера зіяла порожня ніша, у якій, як здогадалась Діана, мали знаходитись бортові самописці. Трохи пом'ята панель, що прикривала прямокутне заглиблення в корпусі, лежала на снігу неподалік: не вирвана, а акуратно відкручена. «Чорних скриньок» не було. Та не це шокувало Діану: на всьому видимому боці хвостової частини літака не було жодної плями, якщо не зважати на криваві патьоки, що тягнулись від ілюмінаторів над люком багажного відсіка. Задньої частини літака вогонь навіть не торкнувся! Ніша видавалась трохи сплюснутою, зігнутою від удару фюзеляжу об землю, та аж ніяк не обгорілою.

— Бачиш? — паленіючи, гримнув Марсель. — Ти це бачиш, чорт забирай?! Я нічого не підозрював, поки вчора ти не показала мені схему розташування бортових самописців.

— Ніша не обгоріла, — прошепотіла Діана.

— Так!

Хай там що робилося з «ААРОНом 44» після зіткнення, фіксатор польотних даних згорів уже після того, як його витягли з літака.

«Він не згорів, о ні, — похмурими дзвонами закалатало у її мозку. — ЦФПД спалили навмисне...»

— Через те я не телефонував тобі, хотів з'ясувати, — француз перевів подих, притлумлюючи роздратування. — Сьогодні о 8-й ранку підняв усіх, хто був задіяний у рятувальній операції. І що ти думаєш? Знайшов двох розумників — пожежників, які діставали самописці. А тепер увага! — Марсель заскрипів зубами, не маючи сил утримувати емоції, що розпирали його зсередини. — «Чорні скриньки» так поспішали врятувати, що почали виймати з «ААРОНа 44» ще до того, як загасили пожежу на смузі, до того, як виволокли з-поміж уламків тіла загиблих пасажирів, до того, як дістали з носової частини чотирьох уцілілих у катастрофі!

— З якого дива?

— За наказом Пеллеріна, — прицмокнувши язиком, сказав Лакруа. — Він пояснив, де і що шукати. Певна річ, що при цьому на летовищі не було фотографа, який зафіксував би все на камеру!

Діана вражено мовчала, несвідомо сховавши ноги під ковдру, яка ще зберігала з ночі тепло. Не допомогло — вона замерзала, руки вкривались гусячою шкірою.

— Бажання Пеллеріна врятувати «чорні скриньки» я ще можу зрозуміти, — не вгавав Марсель. — Але те, що сталося потім, мені не осягнути до смерті. Пожежник, який витягав самописці з корпусу, залишив ЦФПД просто на смузі, не донісши до пожежної машини.

— Що?! — Діана слідом за Марселем перейшла на підвищені тони.

— Я говорив із ним. Він каже, що його попросили допомогти забрати з-під уламків пасажира, поки той не спопелів

дотла. Пожежник покинув ЦФПД на бетоні, неправильно зрозумівши прохання: він вирішив, що пасажир живий, і справедливо розсудив, що життя людини важливіше за якусь металеву коробку. Доки він няньчився з мертвяком, на витягнуту скриньку перекинувся вогонь із сусідніх уламків.

— Упевнений, що він не бреше? — випалила Діана, прямо натякаючи, що самописець могли спалити зумисне.

— На жаль, упевнений. Я особисто поговорив з іншими пожежниками. Вони загалом підтверджують історію. Вони разом гасили ЦФПД, коли той бідолаха повернувся по нього.

— Але ж це очевидно! — гарячкувала українка. — Самописець спалили навмисно!

— Я так не думаю, Діано, — рівнішим голосом промовив Марсель. — Це звичайна недбалість. Пожежники нікому не повідомили про інцидент, оскільки не думали, що вогонь зашкодить даним усередині скриньки. Розумієш, плати з інформацією понівечив не вогонь, а жар від вогню, який проник крізь тріщину в корпусі. Тріщина однозначно давнішня. Я сумніваюсь, що Пеллерін чи будь-хто інший, кому могло б заманутись знищити самописець, знав про неї. Безглуздо, намагаючись зіпсувати, пхати ЦФПД у вогонь: п'ять, десять чи навіть двадцять хвилин у відкритому полум'ї ніколи не зашкодять бортовому самописцю. Крім того, подумай сама: навіщо диспетчеру ризикувати, намагаючись понівечити скриньку? Все одно всі накази, що виходять з центру управління польотами, продубльовано на пристрої, який записує розмови в диспетчерській. Про хоч якийсь мислимий мотив для пожежників я взагалі мовчу.

— Чорт. Ти маєш рацію, — мимовільно погодилась Діана.

— Ми втратили ключовий шматок пазла, але втратили його через нехлюйство, а не через чиюсь злочинну змову, — чоловік говорив спокійно; гнів википів.

Діана розчаровано жувала нижню губу і терла долонею похололого носа.

Помовчавши, Марсель запитав:

— Які в тебе плани?

— Не знаю, — настрій упав. Йти кудись перехотілося. Синє небо за вікном і вогкі сліди на тротуарах більше не манили. — Пообідаю в готелі, а далі... буде видно.

— Підемо прогуляємось?

«Ти на щось натякаєш?» — хотіла пожартувати українка, але вголос проказала інше:

— Можливо. Пізніше, — вона розуміла, що Марсель не винен, що повідомив невтішні новини, та, попри це, не хотіла його бачити. Принаймні впродовж найближчих кількох годин. Так у світі здавна повелось: той, хто приносить паршиву звістку, частково чи повністю за цю звістку відгрібає.

— О'кей, телефонуй, — розчаровано протягнув француз, і Діана поклала трубку. Через легке роздратування вона натиснула кнопку «Відбій» кілька разів підряд, таким чином не лише обірвавши розмову з Марселем, але й вибивши з головного дисплея повідомлення про пропущені дзвінки від Авер'янова.

Глибше зарившись у ковдру, вона підтягла коліна до грудей і втупилась у ноутбук. На екрані все ще висіла фотографія, надіслана Марселем. Діана неуважно ковзала по ній очима і думала про те, чому Жерар Пеллерін так переймався станом бортових самописців рейсу 1419 і чому нікому не сказав про наказ шукати «чорні скриньки» в перші хвилини після зіткнення.

Несподівано Діана стрепенулась. «ААРОН 44» — це новий український літак, який раніше не літав у Європі. *Звідки Пеллерін знав, де розташовано бортові самописці*? Він віддав наказ витягти «чорні скриньки», але звідки він знав, *де їх шукати*? І тоді ж — відразу за цією незатишною

думкою, що ввірвалась у голову, наче реактивний снаряд, — її погляд зачепився за щось на фотографії.

Хвостовий уламок обривався, щетинячись рваним металом і дротами, приблизно на третині ширини фотографії. У цю ліву третину — між краєм знімка та хвостом «ААРОНа 44» — потрапило три чоловіки. Обриси всіх трьох виглядали розмитими — були не у фокусі, — та все ж чоловіки стояли достатньо близько до фотографа, щоб їх можна було роздивитись. Діана прикинула, що на момент знімання чоловіків від об'єктива відділяло сто, можливо, сто п'ятдесят метрів. Хто ті два силуети, які знаходились ближче і, відповідно, проступали на знімку чіткіше, Діана легко зрозуміла: це спеціалісти з ВЕА, які, натягнувши поверх зимових курток яскраві жилети, длубались у почорнілих і охололих рештках «ААРОНа 44». На спині одного з них можна було прочитати напис «ВЕА». Третій чоловік стояв далі, схоже, йшов геть із летовища, крокуючи в напрямку аеропортових терміналів. На знімку він стояв упівоберта, повернувши голову на північ, так, що було видно його потилицю. Діана клацнула по кнопці «Реальний розмір», збільшивши фотографію до справжньої величини, і нахилилась до ноутбука... Де вона його бачила? Незважаючи на те, що обличчя незнайомця не вдавалося розгледіти, вона могла б заприсягтись на двометровому стосі Біблій, що знає чоловіка. Міцний, середнього зросту, з головою дуже специфічної форми, здаля схожою на перевернуту черешком донизу грушу, з короткою шиєю і мініатюрними, неначе дитячими, вухами. Кремезний тулуб щільно облягало стильне, не позимовому легке пальто, голова — непокрита. Прозорі, немов марля, жмутки рудувато-жовтого волосся здіймались від вітру. Ніяких жилетів з написами «ВЕА», жодного натяку на пожежну уніформу чи яскраво-зелені куртки медиків.

«*Можливо, я не знаю його особисто, але я точно його десь бачила!*»

Схопивши телефон, Діана поспіхом надіслала Марселю смс-повідомлення:

«Зустрічаємось о 13:30 на *Place de la Concorde*. Візьми ноут з УСІМА фотографіями з місця катастрофи /D».

42

Діана більше години переглядала принесені Марселем фотографії. Знімків виявилось надзвичайно багато — вони займали більше ніж 14 гігабайтів на диску, при тому, що об'єм кожної фотографії не перевищував 3—4 мегабайти.

Марсель сидів навпроти, допивав третю чашку капучіно і нудьгував. Діана не сказала йому, що шукає.

Нарешті за півтори години після того, як вони, з жалем покинувши залиту сонцем *Place de la Concorde*, заскочили до кав'ярні на вуличці святого Флорентина, Діана відставила ноутбук, відкинулась на спинку і сказала:

— Усе.

— Знайшла, що хотіла?

— Ні.

На жодній іншій фотографії незнайомця в цивільному не було. Діана вирішила не розповідати Марселю про те, що шукала, хоча відчуття, наче вона вже зустрічала людину, яку побачила на фотографії, не зникало. Сам француз нічого не розпитував.

Її роздуми перервав черговий дзвінок. Діана із роздратуванням зиркнула на мобілку, міркуючи про те, що ці штуки повинаходили для того, щоб вони служили людям, а не для того, щоб люди ставали їхніми рабами. Телефонував Авер'янов. У Діани стисло грудну клітку від недоброго передчуття.

— Хто це? — Марсель помітив, як змінився вираз її обличчя.

— Мій бос з АНТК.

Діана натиснула «Прийняти виклик».

— ЧОМУ ТИ НЕ БЕРЕШ ТРУБКУ? — накинувся на неї Авер'янов, у думках клянучи себе за те, що стає схожим на дратівливого й вічно нестриманого Реву. Росіянин горлав так голосно, що Марсель Лакруа чув його, сидячи з іншого боку стола. Француз звів брови, зацікавлено втупившись у Діану.

— Я... Григорію Макаровичу... — жінка ще не розуміла, що відбувається.

— Що ти там робиш?! — Авер'янов намагався говорити спокійніше, але не міг. У ту мить йому кортіло задушили Діану. — Що ти собі думаєш, Столяр? Ти на курорт поїхала? Як ти смієш ВИМИКАТИ ТЕЛЕФОН?!

— Я не вимикала, він розрядився. Пробачте, я не...

Фраза про те, що телефон розрядився, видалась Авер'янову геть непереконливою, і він розпалився ще дужче:

— До тебе не можна добитися з учорашнього вечора!

— Я не отримувала жодного повідомлення про ваші дзвінки, — захищалася Діана. — Можливо, були проблеми з роумінгом.

— Не розказуй мені байки про роумінг, Столяр, — Григорій Авер'янов стишив голос, однак злості від того не поменшало, а тому здавалося, що він люто, по-зміїному шипів. Діана ніколи його таким не чула. — Ти розчарувала мене. Ти поводишся так, наче забула, що твій батько давно згнив у могилі і що ніхто більше не робитиме за тебе твою роботу!

Діана зблідла так раптово, що Марсель, злякавшись, поклав свою масивну долоню їй на плече і легенько потрусив жінку. «Ти о'кей?» — одними губами запитав француз. Діана не бачила слідчого. Її очі застигли, ставши сухими, нена-

че випалена пустельним сонцем слюда, схожими на бездушні кам'яні кульки, а зуби заціпило так, що тиск зі щелеп передавався аж на перенісся.

Вона не зронила ні слова.

— Що це за виставу ти влаштувала на вчорашній нараді? — продовжив Авер'янов. — Як ти поводилася? Я людською мовою звелів ні слова не казати про твої ідіотські підозри! Чорт забирай, я не розумію, чому ти не послухалась? ОКО СНІГОВОГО БУРАНУ! Де ти, в сраку, набралась такої нісенітниці? Мільйонні контракти під загрозою зриву, а тобі закортіло побавитись у Шерлока Холмса! Ти дуже розчарувала мене.

Діана мовчала, мармурово-білими пальцями притискаючи телефон до вуха, думаючи, що, здається, знає, звідкіля Пеллерін дізнався, що вона раніше не брала участі в розслідуваннях авіакатастроф.

— Усе гаразд? — пошепки запитав Марсель.

— Ти мусила захищати літак! — бризнуло з мобілки. — Що на тебе найшло, Столяр?!

— Я захищала літак, — неживим, атрофованим голосом мовила жінка. Очі лишались скам'янілими, але палахкотіли холодним, зловісним вогнем. — Я робила все, що вважала за потрібне.

Голосу в динамікові не стало чути. Авер'янов картав себе за те, що не стримався. Він повинен був триматися спокійніше, принаймні не задувати про її батька, адже Діана ще могла йому знадобитися, стати в нагоді, а натомість він безповоротно налаштував її проти себе. Хоча це вже не мало значення. «Треба було від початку посилати когось іншого, когось свого, більш зговірливого, — з гіркотою міркував росіянин. — Дати більше грошей, розказати все відверто і відрядити до Франції замість того, щоб гратися в кішки-мишки з цією дівулею». Григорій багато думав про це після

катастрофи. Проблема полягала в тому, що «своїх» — на сто відсотків надійних — людей у нього не було; зрештою, він вирішив ризикнути і поставив на Діану, покладаючись на її невігластво і недосвідченість. Прогадав. Він та Шафін могли без особливого ризику підкупляти Жерара Пеллеріна: французький диспетчер навряд чи встромлятиме палки в колеса після того, як усе скінчиться, а от в Україні все було не так просто. Розказати відверто — означає відкритися. Відкритися — означає стати вразливим. Авер'янов усвідомлював: не варто сподіватись, що людина стане спільником лише тому, що ти їй усе розповів. Якби обраний ним кандидат виявився надто чесним або таким самим, як Родіон Столяр, фанатичним авіатором, для якого літаки і безпека польотів важать більше за будь-що інше, він би мигцем розповів про все Реві — і французька афера завершилась, так і не почавшись. Ще гірше було б, якби Авер'янов довірився людині з нечистою совістю. Тоді його кандидат тягнув би гроші з нього і Шафіна до кінця своїх днів. Авер'янов ненавидів вводити в систему більше невідомих, ніж у ній є рівнянь, які можна розв'язати, а тому був змушений покластись на Діану Столяр.

«Спокійно. Все добре. Принаймні поки що нічого страшного не трапилося», — наче мантру повторив він про себе. Злість нарешті вляглася.

— Я не буду з тобою сперечатися, — плоским, звично-розважливим тоном сказав Григорій. — Тебе усунуто від розслідування авіакатастрофи. Мій секретар щойно телефонувала в готель і скасувала бронювання на подальші дні — ти мусиш виїхати негайно. Літак за тобою не присилатимуть, добирайся до Києва регулярними рейсами. Картку також заблоковано. За квиток заплатиш готівкою, яку я видав тобі в Києві.

— Я не впевнена, чи зможу вилетіти сьогодні, — ошелешено промовила Діана. Вона не усвідомлювала, чим аж так допекла керівництву.

— Це не мої проблеми. Потрібно було брати трубку вчора ввечері. Переночуєш в залі очікування аеропорту. У понеділок чекаю тебе в офісі з детальним звітом про відрядження. І не дивуйся, якщо тебе «нагородять» за нього суворою доганою, — ти знехтувала наказом свого безпосереднього керівника.

Пішли короткі гудки. Діана, з огидою відклавши телефон, втупилася у вікно.

— Що сталося? — м'яко, ненав'язливо поцікавився Марсель Лакруа.

— Пеллерін розказав моєму босу про сварку на вчорашній нараді.

— Що?! — Марсель недовірливо вирячився. За секунду він збагнув, що Діана не жартує, і на зміну недовірі прийшов гнів.

— І схоже на те, що він розказав власну версію вчорашніх подій, — додала вона.

— Негідник, — щиро обурився Марсель, випираючи губи. — Таки треба було гепнути кілька разів у його нахабний гарбуз.

За інших обставин Діана розсміялася, а так кутики губ лишалися опущеними. Їй було не до сміху, ба більше — хотілося плакати. Вона пообіцяла собі, що не пробачить Григорію Авер'янову й обов'язково відплатить йому за батька, що «згнив у могилі», але наразі не знала як: спалений самописець, незрозумілий зв'язок вищого керівництва АНТК з Пеллеріном, таємничий незнайомець на летовищі — усе змішалося, злиплося в голові. Клубок видавався занадто заплутаним.

— Навіщо він так учинив, Марселю?

— Не знаю...

— Мене відсторонюють від розслідування. Я мушу негайно повернутися до України.

— Це безглуздя! — ляснув по столу Марсель. — У нас ще стільки роботи.

— Мабуть, замість мене пришлють когось іншого.

— Я перетру Пеллеріна на порох, — глухим грудним голосом витиснув француз.

Діана подивилась на нього і, поміркувавши, замотала головою:

— Не зараз. Не чіпай його поки що. Будь ласка.

43

Разом із Марселем Діана повернулась до «The Westin Paris» і забрала речі. У холі біля рецепції вона скористалась готельним wi-fi і замовила квитки до України. Як і припускала, на сьогодні вільних місць до Києва не було. Їй удалося забронювати квиток лише на завтра, 17 лютого, на рейс PS128 компанії «Міжнародні Авіалінії України». Літак відправлявся з аеропорту ім. Шарля де Голля о 14:00 і прибував до Києва о 18:05 за місцевим часом. Потім вони поїхали до «Forum des Halles», де Діана витратила останні гроші на конструктор «Lego» для Артема і велику машину на радіокеруванні для Дані. На коробці, у якій продавали машину, стояв знак «3+», проте Діана не зважала: її зірвиголова не пальцем роблений, опанує.

Ту ніч вона провела у квартирі Марселя. Француз дістав із домашнього бару дороге вино, сам приготував лазанью, але романтичної вечері не вийшло. Діана думала тільки про те, як помститись Авер'янову, не надто переймаючись тим, щоб підтримувати розмову.

Уночі вони кохались — також без особливої пристрасті. На цей раз француз скінчив швидше, а Діана так і не отримала задоволення.

Зранку Марсель Лакруа відвіз її до аеропорту. Вони незграбно попрощались, потупцяли один перед одним, намагаючись уникати прямих поглядів, і зрештою француз розвернувся, щоб піти. І лише тоді Діана рвонулась уперед і схопила чоловіка за руку.

Марсель обернувся.

— Тримай мене в курсі, — свердлячи його поглядом, попросила Діана. — Пообіцяй, що розповідатимеш про перебіг розслідування.

— Обіцяю, — сумно посміхнувшись, схилив велику голову Марсель. Відчувалось, що він не хоче відпускати українку.

— Спасибі. Я маю право знати, — вона намагалась виправдати своє прохання.

— Я розумію, — кивнув чоловік.

— Дякую тобі за все, — Діана розвернулась і закрокувала до стійок реєстрації.

Пройшовши паспортний контроль, вона зателефонувала Гені.

— З тобою все добре? — він моментально відчув, зрозумів з голосу, що з дружиною щось негаразд.

— Так, — відказала Діана, хоча голос звучав невпевнено. — Я повертаюсь.

— Коли? — Гена зрадів.

«Чи, може, він п'яний?» Діана не мала сил вслуховуватись у голос чоловіка, щоб визначити, підхмелений він чи ні.

— Сьогодні о шостій вечора.

— О, — ще більше радості в голосі. І ще — наче полегшення. — Тебе зустріти?

«Як ти мене зустрінеш, бовдуре? — ледь не спалахнула вона. — Сиди з дітьми».

— Візьму таксі. Дякую. Я хочу, щоб ти привів малих.

— О котрій?

«Ніби тверезий...»

— О восьмій вечора, — сказала Діана. Подумавши, виправилась: — Ні, чекай, краще о дев'ятій, — так вона принаймні прийме душ спокійно.

— Добре, — погодився Гена. — Пацани будуть раді... Ти з усім упоралась?

— До зустрічі, Гено, — сказала вона і натисла «Відбій».

44

17 лютого 2013, 19:48 (UTC +2)
Микільська Борщагівка, Київ

Діана готувала себе до всякого, але вигляд, який відкрився перед нею, щойно вона відчинила двері квартири і зазирнула до коридору, перевершив найгірші сподівання. Побачене примусило її скривитись і, затуливши носа рукавом куртки (з житла немилосердно тхнуло), злякано відступити від порога.

— Фак!! — вона розривалась між бажанням розридатись і потребою, схопивши до рук швабру, знайти і віддубасити кота.

Посеред коридору за кілька кроків від дверей лежав, розколовшись навпіл, чимось скидаючись на відірвану, наполовину втоплену в бетон посадкової смуги турбіну «ААРОНа 44», вазон з її улюбленими кактусами, причому від кактусів залишилось тільки коріння; сіра, засохла земля долетіла аж до порога. За вазоном, ближче до правої стіни коридора валялась перевернута догори дном велика каструля з кухні, біля якої височіла акуратна купка котячого лайна. За каструлею Діана встигла побачити клавіатуру від комп'ютера (схоже, не вистачало кількох клавіш) і шматок жалюзі, які слугували для захисту від сонця вікна в кухні.

— Фак... — повторила вона, не наважуючись заходити.

Зрештою шум води, що долинав із ванної, примусив Діану подолати сум'яття й увійти до квартири.

«Вода... — переляк заворушився в грудях і звідти електричними сигналами поплив до мозку. — Звідки у ванній вода?!»

Кинувши сумку з ноутбуком і папками, коробки з подарунками для хлопців і великий пакет з їжею із продуктового магазину, що в сусідньому будинку, на підлогу, Діана метнулась до ванної кімнати.

Якимось немислимим чином Грубодупенко примудрився відкрутити кран з холодною водою. На щастя, його котячих мізків не вистачило на те, щоб заткнути отвір для зливу води пластиковим корком, інакше в результаті чотириденної поїздки до Франції Діані довелося б ремонтувати не тільки свою, але й квартиру поверхом нижче. Зиркнувши на цифри на лічильнику, вона подумала, що ремонтувати довелося б увесь стояк, до самого підвалу.

Діана закрила кран і, обережно переступаючи через розкидані по підлозі речі, пішла до великої кімнати.

Спарена з кухнею зала нагадувала приміщення, що постраждало від урагану V рівня. Шпалери обгризені, мікрохвильова пічка на підлозі, спинка дивана розшматована так, наче очманілий від ломки наркоман намагався знайти заховані в ній наркотики, повсюди котяче лайно. Пройшовши до кухні, Діана зрозуміла, звідки взявся сморід. Грубодупенко вивалив на підлогу вміст сміттєвого пакета, який вона забула викинути перед від'їздом.

«Начувайся, — дорікнула вона сама собі. — Тепер будеш знати, як залишати сміття».

Кухонну плиту й стіл устилали уламки посуду. Грубодупенко поставився до справи відповідально і розбив усе, що можна було розбити.

Діана повернула голову направо і зиркнула на холодильник. Нижню частину дверцят фантастично подряпано.

«Він намагався його відчинити, — жінка блукала квартирою, наче в кошмарному сні, подумки відзначаючи і підраховуючи збитки. — Там були котлети... Блін, якби я залишила їх на столі, цього всього не сталося б».

Раптом холодок шугонув по спині, і Діана рвучко розвернулась. Де Грубодупенко? Де він зараз? Кота ніде не було.

— Котику, — покликала вона. — Рижику, ти де? — «Виходь, падло, я тебе вб'ю».

Щось хруснуло під ногами. Діана опустила погляд і побачила, що наступила на скло.

«Що за?..»

Піднявши голову, вона вперла здивований, уже майже наляканий погляд у стелю — пусто. НІЧОГО. Замість підвісної лампи стирчали уривки двох електричних дротів.

— Як? — уголос запитала вона, ошелешено водячи очима навкруги. — Як можна було відірвати люстру?!

Самої люстри також ніде не було.

Залишалася спальня, щоправда, Діана боялась — і їй не було через це соромно — туди заходити.

— Грубодупенку, агов!

У коридорі озвався мобільний телефон, і Діана з переляку ледь не йойкнула. Вона побігла до сумок, автоматично переконалась, що двері зачинено, витягла телефон, захопила із собою пакет з продуктами і повернулась до великої кімнати. Телефонував Анатолій Рева.

«Тільки його мені не вистачало», — подумала Діана, розуміючи, що не відповісти не може.

— Доброго вечора, Анатолію Захаровичу, — чемно привіталась вона. І в ту мить на порозі кімнати з'явився Грубодупенко. Широко розставивши передні лапи, роздратовано смикаючи хвостом, котяра впер важкий, мов гиря, погляд у хазяйку. Око люто виблискувало.

Діана відступила, несвідомо шукаючи щось для захисту. Помітивши пластикову трубу від пилососа, сховану за холодильником, вона нагнулась і взяла її у вільну руку. Так спокійніше. Грубодупенко із презирством спостерігав за хазяйкою.

— Як долетіла, Діано?

— Е-е, — Діана стрепенулась й зосередилась на телефоні. — Долетіла? — вона ледь не перепитала «Куди долетіла?», проте вчасно схаменулась. — Чудово, дякую.

Кіт вишкірився і несамовито, з якоюсь воістину сатанинською силою закричав:

— МЯ-А-А-А-А-А-А-У-У-У-У-У-У!!!

— Як хлоп'ята?

Грубодупенко повільно посунув на Діану. Жінка відступила на кухню, у витягнутій руці стискаючи блискучу трубу.

— Ще не бачила... — зривисто відповідала вона, — зараз чоловік... має... привести... Але дякую, що по... поцікавились.

— МЯ-МЯ-МЯ-А-А-А-А-А-А-А-А-А-А-У-У-УВ!!! — навіснів рудий котяра.

— Будеш завтра на роботі?

— МЯ-А-А-А-А-А-А...

— Так. А чому ви запитуєте?

Котяра спинився за кілька кроків від Діани, з ненавистю глипаючи на хазяйку. Тепер їх розділяв лише стіл.

— Ти могла взяти вихідний, — пояснив Рева, — бо на кілька днів раніше вийшла з декрету, крім того, працювала протягом суботи і неділі.

Грубодупенка аж трусило від люті. Діана ніколи раніше його таким не бачила. Вона вперлася сідницями в кухонну тумбочку. Простору для відступу більше не лишалося.

— Григорій Макарович попросив вийти завтра і підготувати звіт, — хрипко сказала вона телефону.

— Розумію, — дивним голосом відповів Рева.

Несподівано Грубодупенко вискочив на стіл.

— Бля! Пішов геть! — вирвалось у Діани. Вона махнула трубою в повітрі, але котяра легко ухилився, прослизнув уперед і застромив голову в пакет. Його цікавили продукти. Їжа.

— Діано? — долинуло з мобілки. — Я знову невчасно?

— МЯ-А-А-А-А-А-А-У-У!!! — Грубодупенко з переможним ревом витягував з пакета ковбасу. Тримаючись на безпечній віддалі, Діана легенько торохнула його трубою по голові. Кіт лише відмахнувся лапою і трофея не випустив: час для переговорів давно минув.

— МЯ-МЯ-А-АВ!!! Ш-Ш-Ш! МЯ-А-А-У!

— Діано, що це там таке?

— Це мій кіт... пробачте... він сьогодні трохи без настрою.

— Ти ненароком нічого йому не прищемила? — Грубодупенко знаходився достатньо близько, щоб Анатолій Захарович міг чути його репет і войовниче завивання.

— Е, ні. Це він через їжу.

— Тобто?

— Він не їв нічого чотири дні. Весь час, поки я була у Франції.

«А кричить так, наче його не годували рік», — подумав Рева.

— Узагалі нічого? — перепитав чоловік.

— Ну, майже. Нічого, крім вазонів.

— Як ти його терпиш?

Діана сотні разів чула подібне запитання від усіх, хто хоч раз стикався зі свавільним характером Грубодупенка. Тисячі разів вона сердилась на кота, коли той без причини починав кусати її за ноги або, приходячи з гульок брудним і мокрим, розносив багно по всій квартирі. І попри це, виганяти його Діана не мала наміру. У голові блиснув спогад: той день, коли вона вигнала Гену. Вона трималася до темряви, вдаючи, що нічого не відбулося, переробила купу справ і, тільки

вклавши Артема й Даню спати, розплакалася. Вона ще ніколи не почувалась настільки самотньою, покинутою й нікому не потрібною, як того холодного осіннього вечора. Грубодупенко, тонко відчуваючи пригнічений стан хазяйки, терся поруч, ліз на руки, щось навіть тихо муркотів. О десятій вечора кіт, за звичкою попросився надвір, — на роботу. Діана попрохала його не йти; у ту мить у цілому світі не існувало жодної істоти, з якою вона могла б лишитись і поговорити, і жінка почала розмовляти з котом. Грубодупенко вагався, але від дверей не йшов. Зрештою Діана випустила його. Як же вона здивувалась (і як зраділа!), коли за десять хвилин почула, як кіт шкрябається під дверима. Він ніколи не повертався так рано. Він або йшов і приповзав знесиленим, часом побитим, під ранок, або сидів удома, якщо надворі лютувала негода. Того вечора, розуміючи, що потрібен хазяйці, кіт повернувся й усю ніч не відходив від неї: лежав біля голови, лоскотав вусами вухо й щоки і заспокійливо муркотав. Грубодупенко залишився поруч тоді, коли від неї відвернувся весь світ, і тому Діані чхати було на те, що про котяру думають інші.

Кахикнувши, вона відповіла Анатолію Захаровичу:

— Вважайте, він член сім'ї, ну, трохи неврівноважений, звісно; у нього, як ви чули, очевидні проблеми з контролем гніву, але в сім'ї, як відомо, не без виродків — мушу миритися.

Тим часом Грубодупенко, схопивши ковбасу в зуби, побіг до спальні. У кухні залягла незвична тиша.

— Зрозумів, — сказав Рева. — Я, власне, турбую тебе з приводу звіту.

Діана напружилась, міцніше стискаючи блискучу пилососну трубу.

— Хочу, щоб ти зайшла до мене й особисто розповіла про своє перебування в Парижі, бо те, що розказують Авер'янов і Пеллерін, мені геть не подобається. Я взагалі лише вчора

дізнався, що в катастрофі вижив пілот і що він — українець, який тривалий час працював у нас інструктором.

Діана видихнула. Схоже, що Рева на її боці.

— З великим задоволенням, Анатолію Захаровичу.

Рева тихо засміявся.

— Бачу, тобі є що розповісти. Мене дивує, що Григорій, який наполіг, щоб до Парижа відправили саме тебе, тепер поливає власне протеже брудом, наче в тебе у Франції вселилися демони. Гаразд. На жаль, завтра мене не буде в головному офісі, ми зможемо побачитися у вівторок, 19 лютого, десь після обіду. Тобі підійде?

— Звісно, — згодилась Діана. — Я буду на роботі.

— От і чудово! Тоді до зустрічі. Гарного тобі вечора! І передавай вітання коту!

— Дякую! Вам також гарного вечора...

«Перша хороша новина за сьогоднішній день», — посміхнулась Діана.

Утім, пригоди не закінчились. Вона помилилась, вирішивши, що ковбаса задобрить котяру чи надовго заткне йому рота. Через хвилину після закінчення розмови Грубодупенко стояв на порозі кухні, нервово посмикуючи задерев'янілим від напруження хвостом. Без ковбаси. Навряд чи він з'їв її всю, радше десь заховав, та, попри це, йому хотілося ще. Кіт облизнувся, подивився на пакет з продуктами, перевів погляд на хазяйку.

— Навіть не здумай, — прошипіла вона.

Дугою вигнувши хребет, Грубодупенко розкрив крихітну пащу і розпочав нове коло оглушливих ремствувань і нарікань на свою гірку долю:

— НЯВ... НЯВ... НЯ-Я-Я-А-А-А-А-У...

Тяжко зітхнувши, Діана подумала, що він довго згадуватиме їй ці чотири голодні дні.

Коти злопам'ятні. Як і чоловіки.

45

18 лютого 2013, 11:21 (UTC +2)
Серійний завод «Авіант», Київ

Написання звіту просувалося мляво. Діана прийшла до офісу годину тому, відразу після того, як відвела Артема і Даню до садочка. З того часу вона насилу зліпила два з половиною абзаци. Двічі захоплювалась і починала викладати на папері власні підозри, але щоразу спиняла себе й видаляла надрукований текст, розуміючи, що Авер'янов за таке по голівці не погладить. Окрім підозр, писати не було про що.

О третій Діана хотіла піти з роботи й забрати малих із дитсадка, не ризикуючи поки що лишати їх на повний день, але не знала, як сказати про це Авер'янову без наявності готового звіту про відрядження.

Тиждень починався препаскудно...

Діані виділили місце в тісному кабінеті, де, крім неї, працювало дві безмозкі білявки й один хлопчина-ботан. Білявки, майже напевно, були дочками інженерів із конструкторського відділу, яких татусі приткнули в АНТК, аби дівчатка нічого не робили й отримували за це зарплатню. Протягом робочого дня вони відволікались від чатів у ВКонтакті й Однокласниках тільки для того, щоб скласти пасьянс. Всю роботу у відділі виконував худорлявий забитий двадцятидворічний хлопчина, який сидів перед Діаною, ні з ким не розмовляв і практично не відлипав від монітора комп'ютера.

Сперте повітря в завузькому приміщенні, де ледь поміщалися чотири підстаркуваті, мабуть, ще радянські, столи, гнітило Діану. До декретної відпустки, у той час коли її татко був живим, вона мала власний скромний кабінет... Сьогодні вона вперше, з сумом дивлячись на обтиснуту скромною сріблястою рамкою фотографію Дані й Артема, яку принесла разом з ноутбуком із дому, замислилась про звільнення.

До біса гроші! До біса кар'єру! Вона ніколи не прагнула пов'язувати життя з літаками й авіабудуванням. А тепер і поготів: Авер'янов згноїть її. Треба вшиватися з АНТК, потрібно йти, поки рутина не засмоктала безповоротно, але спочатку... вона повинна з'ясувати все про аварію рейсу 1419.

Зрозумівши, що протягом останніх десяти хвилин не надрукувала жодного речення, Діана згорнула вікно Word'а і, підперши підборіддя долонями, втупилася у вікно. У небі повільно плили низькі щільні хмари. Вони пропускали до землі напрочуд мало світла, через що вулиці, дороги, злежалий сніг і саме повітря, вщерть насичене вологою, здавалися сірими, неначе сонце спинилося під час світанку і досі висить в одній точці, заклякнувши низько над горизонтом — не підіймаючись до зеніту й не опускаючись за небокрай.

Зненацька Діана пригадала інший похмурий світанок — над безлюдним, почорнілим від крові, мастила й вогню аеропортом Париж-Північ. Світанок, зафіксований фотографом з BEA. Повернувшись до ноутбука, вона зайшла на свою скриньку на ukr.net і завантажила знімок. Її погляд приклеївся до постаті невисокого короткошийого незнайомця з рідким рудуватим волоссям, у стильному пальто, без спецодягу. Хто він? Що цей чоловік робить на летовищі? Якщо він із BEA, то чому не вдягнув оранжевого жилета, як зробили інші працівники французької агенції? І чому його немає на інших знімках з місця катастрофи?

Діана відкрила фотографію через графічний редактор MS Paint, активувала інструмент «Олівець», на панелі кольорів вибрала червоний колір, обвела голову чоловіка без оранжевого жилета і зберегла зображення під іменем *Unidentified_Person.JPG*. Потому перемкнулась на вікно з відкритим акаунтом на ukr.net (вона мала робочу скриньку, на якій за чотири роки зібралося 1 200 листів зі спамом, але остерігалась переписуватися з Марселем через сервер АНТК).

Натиснувши «Написати листа», Діана прикріпила до послання відредагований знімок *Unidentified_Person.JPG*, у рядку «Кому» ввела адресу Марселя m.lacroix@bea.aero, а в полі «Тема» написала речення: QUI EST CET HOMME?[1] Після цього клацнула по кнопці «Надіслати», на що ukr.net викинув стандартне повідомлення: «Надіслати лист без тексту?»

Водячи мишею по екрану, міркуючи, що б таке дописати, Діана скасувала відправлення і надрукувала в тілі листа одне коротке речення:

```
Покажи фото Пеллеріну.
Дякую,
/D
```

Після чого надіслала листа.

Двері кабінету без стуку розчинилися, на порозі з'явилась молода, модно вдягнута жінка.

— Діана? — запитала вона, по черзі обдивившись дівчат, що сиділи в кімнаті. — Діана Столяр? — у їхній конурі навіть внутрішнього телефону не було.

— Це я, — озвалась Діана.

— Будь ласка, зайдіть до Григорія Макаровича.

— Зараз буду.

Двері зачинилися.

Білявки зацікавлено, із затаєною заздрістю зиркали на Діану. Хлопчина-ботан на мить відірвався від комп'ютера, та через секунду вткнувся носом назад в екран.

Поволі, не кваплячись, Діана підіймалась до кабінету першого віце-президента. Вона намагалась придумати, чим пояснювати неготовність звіту.

---

[1] ХТО ЦЯ ЛЮДИНА? (*фр.*).

Опинившись на потрібному поверсі, жінка ще більше сповільнила кроки. Під грудьми запекло, серце обважніло в передчутті неприємної розмови. «Можливо, сказати йому просто зараз, що я звільняюсь?» Вона схилила в задумі голову і, наче на ешафот, поплелась до кабінету Авер'янова, нічого не бачачи, не помічаючи людей, що йшли назустріч.

Двері кабінету відчинилися, зсередини вийшов чоловік у темно-коричневому костюмі, відступив на крок і, окинувши Діану поглядом, привітався:

— Здрастуй.

Діана стрепенулась, блимнула невидющими очима. Коли вона проказала у відповідь:

— Доброго дня! — чоловік уже проминув її і, розмахуючи під час ходьби руками, пішов далі коридором.

Вона не здивувалась; чимало людей у концерні добре знали Родіона Столяра, а отже, могли пам'ятати його дочку. Притримавши двері руками, Діана машинально озирнулась і... клацнула зубами так сильно, що ледь не прикусила язика. Чоловік, який віддалявся від неї коридором, мав рідке рудувате волосся, по-боксерськи низьку і грубу шию, а також непримітні, майже невидимі вуха. Діанину млявість наче вітром здуло. Заходячи до кабінету Авер'янова, вона відчувала, як стугонить, калатаючи об ребра, її серце.

Григорій Авер'янов сухо привітав Діану і запросив сісти. Присівши на краєчок крісла, вона наважилась запитати:

— З вашого кабінету щойно вийшов чоловік. Хто це?

Очі Авер'янова смикнулись і потемніли, вп'явшись у Діанине лице. Вона не відвела погляду, з подивом зауваживши, як у мутних очах першого віце-президента промайнуло щось дуже подібне на страх. За мить Авер'янов опанував себе і відказав:

— Дем'ян Леонідович Шафін, віце-президент з фінансів та економіки. А що?

Діана згадала. Вона не знала Дем'яна Шафіна особисто, кілька разів вони зустрічалися в офісі, ще коли її батько був живим, але по роботі ніколи не перетиналися. Зате вона багато чула про Шафіна — і від татка, і від інших працівників АНТК.

— Він привітався зі мною, а я, здається, його не впізнала.

— Ми говорили про катастрофу, — Авер'янов розглядав Діану, наче на допиті, — і згадували про тебе. Він знав Родіона Столяра. Немає нічого дивного, що він побачив і пригадав тебе.

— Зрозуміло, — Діана нарешті опустила очі, щоправда, не тому, що не витримала прискіпливого погляду росіянина. Вона забула про звіт, догану і можливу прочуханку. Вона думала тільки про те, що, повернувшись за комп'ютер, перетрусить офіційний сайт концерну «Аронов» і витягне з нього всі фотографії Дем'яна Шафіна, які тільки вдасться знайти.

А тоді вона подумала, що в неї, мабуть, параноя. Ну, для чого Дем'яну Шафіну летіти до Парижа і блукати летовищем, де розбився «ААРОН 44»?

Почекавши, щоб переконатись, що більше запитань не буде, Григорій поцікавився:

— Як просувається підготовка звіту?

— Ще не готовий. Працюю, — Діана відповідала коротко. Її думки витали далеко від пафосного, надміру фешенебельного кабінету.

— У тебе проблеми з дітьми? — несподівано запитав Авер'янов.

Діана здивовано підняла брови, а потім спохмурніла. До чого це?

— Ні, я... просто я більше не живу з чоловіком і через це не встигла владнати деякі питання з садочком. Нічого серйозного. А так усе гаразд.

— А що за садочок? Я можу допомогти.

— № 249, він такий, ну, скромний чи... безпретензійний, зате дуже близько до мого будинку. Дякую, насправді я майже все залагодила.

Григорій Авер'янов помовчав і несподівано запропонував:

— Нашвидку дороби звіт і можеш бути вільна до кінця цього тижня.

Їй це не сподобалось.

— Анатолій Захарович сказав мені...

— На цей момент роботи для тебе немає, до кінця тижня можеш не виходити, — Авер'янов свердлував її недобрим слизьким поглядом, що геть не пасував до його слів. — Побудь з дітьми, виріши проблеми із садочком, відпочинь. Ми припустились помилки, без розкачки пославши тебе на передову.

— Чому? — не стрималась Діана. — Що я не так зробила?

— Тебе усунуто, — рубонув росіянин.

Діана дивилась на Авер'янова, відчуваючи, як гіркий клубок підкочується до горла. Вона очікувала, що він попросить вибачення за грубі слова про її тата, натомість перший віце-президент нахабно проказав:

— Ще якісь запитання? — і зміряв її зневажливим поглядом.

— Ні, — похнюпившись, відказала Діана.

— Тоді вперед! Що швидше «доб'єш» звіт, то швидше опинишся вдома, — він жестом запросив її підвестися. — І щоб до кінця тижня я тебе не чув і не бачив.

Діана вийшла з кабінету.

Звіт вона не доробляла. Захопивши ноутбук, поїхала по дітей до дитсадка, а звідти — відразу додому. На розхитаному, потемнілому від часу казенному столі лишилася са-

мотньо стояти фотографія, на якій усміхнена й розпашіла Діана на тлі воріт Київського зоопарку, присівши, обіймала, притримуючи, своїх синів.

46

18 лютого 2013, 12:46 (UTC +2)
Серійний завод «Авіант», Київ

У кишені Авер'янова завібрував його приватний мобільний телефон — «Nokia» застарілої моделі, номер якої знали тільки обрані. Діставши мобілку, Григорій прочитав на екрані напис «ШАФІН». Кинувши швидкий погляд на двері кабінету і переконавшись, що їх зачинено, відповів на дзвінок.

— Чому ти телефонуєш на цей номер? — прошепотів перший віце-президент.

— Якийсь козел сфотографував мене на летовищі, — злісно виплюнув Дем'ян Шафін.

— Блядь! — лайнувся Авер'янов.

— На щастя, зі спини.

— Фу-у-ух. Тоді все о'кей. Не панікуй! І, бляха, не нагнітай без потреби! І без тебе несолодко...

— Я не нагнітаю, — відрізав Шафін. — Ти не хочеш запитати, звідки я дізнався?

Авер'янову раптом стало незручно в кріслі. Як там казав триклятий Ед Мерфі[1]? Якщо яка-небудь хрінь може статися, вона обов'язково відбудеться — якось так. Хоча незручно йому було з іншого приводу: Григорій відчував, що це лише початок.

---

[1] Ед Мерфі — капітан ВПС США, автор висловлювання: «якщо існує можливість хоч-якоїсь помилки, техніки обов'язково її реалізують», яке швидко набуло популярності та згодом — у дещо зміненій формі — отримало назву Закону Мерфі.

— Ну? — брякнув він.

— Мені зателефонував Пеллерін. Захлинаючись, взявся розписувати, як він жалкує, що встряв у все це, як він мене ненавидить і що від початку знав, що так буде.

— Як буде?

— Хріново, Гришо, хріново! Слідчий, який очолює розслідування, надіслав Жерару знімок летовища, зроблений на ранок після катастрофи. Я стояв біля смуг, бачив, як прибула оперативна група, і вже йшов звідти, коли випадково потрапив у об'єктив фотографа, який знімав рештки літака. Я не знав... Ніхто мене навмисне не фотографував. Проте на знімку, надісланому слідчим, обведено мою голову, тобто слідчий цікавиться в Пеллеріна, чи той не знає, хто цей чоловік, якого виділено на фото.

— Твою мать, — прогарчав Григорій Авер'янов. — Ти теж молодець: надумав лазити аеродромом, коли там працював фотограф.

— Це ще не все, — голос у Шафіна зірвався, у ньому проскочили перші пискляві нотки, спричинені симбіозом люті, істеричної досади і переляку. — Знаєш, що написав слідчий у коментарях до надісланої фотографії? Він написав, що людиною на фото цікавиться Столяр! Твоя Столяр! Столяр, яка мала заховати справу під сукно, яка мала все провалити, яка... Чорт! Чо-о-орт!! Проблема не у Франції, Гришо, проблема у нас! У НАС!

«Джокер», — відсторонено зміркував Авер'янов. Таке трапляється. Він зіграв наосліп, сподіваючись підкинути опоненту «найслабшу» карту, а та виявилась довбаним джокером! «Нічого... Поки що нічого страшного не сталося», — підбадьорив він себе.

— Пеллерін біситься, — безрадісно мовив Шафін. — Каже, що виходить з гри.

— Заспокой його.

— Як я можу заспокоїти, коли мене самого тіпає, наче в пропасниці?!

— Нічого страшного не сталося, — вголос проказав Авер'янов. — Натисни на нього.

— Гришо, ми сядемо, — проварнякав Шафін.

— Вгамуйся! — зашипів на нього росіянин. — Ніхто не сяде! Я все владнаю. Столяр ні про що не здогадується, а якщо здогадається, ми її швидко вгамуємо. До кінця тижня можеш про неї забути.

— Я не про Столяр! — знову зірвався на крик Дем'ян Шафін.

Авер'янов і сам знав, що напарник говорить не про Діану Столяр.

«Клятий пілот...»

— Я про все подбаю, — якомога спокійнішим тоном запевнив Авер'янов, подумки благаючи, щоб Дем'ян не почав розпитувати, як саме він думає «про все подбати».

Шафін наче почув його думки.

— Твою мать, — рявкнув він і розірвав зв'язок.

Григорій Авер'янов відклав простеньку «Nokia» і, звівши долоні докупи, підніс їх до губів. Серце важко калатало, у грудях неприємно запекло, хоча передпліччя й долоні залишались холодними. Він подумки перебирав альтернативні варіанти, один за одним вибраковуючи, відкидаючи їх, зрештою розуміючи, що в нього немає вибору. Він і так надто довго сидів і чекав, склавши руки, сподіваючись невідь на що.

Найгіршим було те, що Авер'янов насправді не знав, наскільки небезпечними будуть свідчення пілота і чи будуть небезпечними взагалі. Радислав Ротко міг опритомніти і нічого не пам'ятати. Він міг пам'ятати, але не здогадуватися про причину катастрофи. Десять, п'ятнадцять секунд — хіба впродовж цього часу він устиг би збагнути, що не так?

Григорію дошкуляла не так необхідність принести жертву, як пекуче, наче кислота, побоювання, що жертвування може бути марним.

Намагаючись не дивитись на «Nokia», він дістав інший телефон, iPhone, знайшов у контактах номер, продиктований Гараганом, і поклав смартфон поряд із дешевою «Nokia».

Авер'янов вагався.

Він усвідомлював: взяти до рук телефон і подзвонити за номером, набраним на iPhon'і, — це все одно, що стрибнути в прірву, ступити крок у чорноту, вороття з якої немає. Він почувався лісником, який забрів на трясовину, де кожен крок міг призвести до повільної, але неминучої загибелі. Адже, крім пілота, лишається ще Столяр, лишається Денис Плюйко, лишається Пеллерін, який, судячи із сьогоднішньої істерики, поки що не розуміє, у що влип. І водночас Григорій не міг зупинитись: те, що замислив, здійснити вкрай необхідно. Зволікати більше не можна.

Авер'янов посірів, пополотнів, рефлективними рухами розгладив кучері, потім схопив «Nokia», натиснув на номер, який йому дав Ельдар Гараган, притулив телефон до вуха і... тут-таки змінився: дихання поступово ставало рівним, очні яблука потемніли й недобре зблиснули — прийнявши рішення, відважившись на перший крок, Григорій Авер'янов став заспокоюватись.

Абонент не відповів. Спохмурнівши, Григорій набрав ще раз, і зрештою довгі гудки урвались, а ввічливий чоловічий голос проказав:

— Алло.

Голос цілковито не в'язався з уявленням Авер'янова про те, як розмовляють наймані вбивці, через що він трохи розгубився.

— Е, добрий день!

Ані слова у відповідь, тільки сухе й ледве чутне потріскування в динаміку.

— Я телефоную від... — Григорій затнувся, згадавши, що Ельдар Гараган наказував не називати його імені під час розмови. — Мені дали ваш номер... мені дав ваш номер один... хм, друг.

Співрозмовник витримав півхвилинну паузу, а тоді незмінно делікатним тоном мовив:

— Я вас слухаю.

Авер'янов облизав губи. Зіниці перестали хаотично метатись по кабінету, але долоні всіяв холодний піт — чоловік не знав, як продовжувати розмову.

— Мені потрібна допомога... Тобто в мене є справа... є робота для вас.

І знову пауза.

— Це ваш номер телефону? — несподівано запитав голос.

— Не зрозумів.

— Я можу зателефонувати вам на цей номер?

— Так, звісно, — нічого не розуміючи, сказав Авер'янов.

— Тоді я перетелефоную, — й у мобілці залунали короткі гудки.

«Чорт!» — Григорій прибрав мобілку від вуха і сконфужено подивився на неї.

Хвилин за п'ять «Nokia» завібрувала. Деренчання відлунювалось від стола, через що телефон видавав простотаки громоподібні звуки. На невеликому чорно-білому екрані висвітилось «Невідомий номер». Авер'янов схопив мобілку і поспіхом, наче боявся, що співрозмовник передумає, припечатав до вуха.

— Ви мали набрати мене в суботу ввечері, — привітні нотки цілковито вивітрились із голосу незнайомця, який тепер звучав по-ворожому й нахраписто.

— Я не зміг, — сказав Авер'янов. — Обставини змінились, і я...

— На майбутнє затямте: попередні домовленості потрібно виконувати, хай як будуть змінюватися обставини, — він звучав абсолютно інакше (*жорсткіше, холодніше*, як вирішив Авер'янов, який тепер усерйоз засумнівався, що говорить з тим чоловіком, що й під час першої телефонної розмови).

— Добре. Як мені вас називати?

— Карий.

«Це прізвище? — подумав Авер'янов. — Навряд... Навряд чи він назвав би справжнє ім'я. А якщо ні, то міг би знайти собі кращий псевдонім». З невідомої причини прізвисько Карий викликало в Григорія асоціації з мальованими лиходіями із діснеївських мультиків. Раптом він пригадав слова Гарагана: «*Карий тобі допоможе*».

— Це таке прізвисько?

— Це ім'я, на яке ви мене називатимете.

— Гаразд, запам'ятаю, — Григорій Авер'янов вагався, міркуючи, чи представлятися. Зрештою він вирішив, що це не має значення. Якщо Карий відізвався і згадав про суботу, то це означає, що він і без того знає, з ким має справу. — Коли ми можемо зустрітися?

— Я зателефоную незабаром.

Авер'янова кинуло в холод:

— Стійте! Зачекайте! Моя справа термінова.

Мовчанка. І за кілька секунд:

— Тоді чому ви не набрали в суботу?

Росіянин зітхнув і виклав усе начистоту:

— Бо боявся. Думав... я сподівався, що справа владнається без вашої допомоги. А тепер уже пізно. Або ми робимо справу просто зараз, або я шукатиму... — Григорій хотів

сказати, що шукатиме когось іншого, але вчасно схаменувся, зметикнувши, що найманець образиться і покладе трубку; та й блефувати він не мав наміру: нікого іншого найближчим часом йому не знайти, — ...або інакше ваше втручання не матиме сенсу.

На цей раз мовчанка розтяглась майже на хвилину. Авер'янов терпляче вижидав, і зрештою Карий неохоче озвався:

— Ресторан «Суаре» на Артема, недалеко від «Лук'янівської». Буду там через годину. З собою візьміть десять тисяч доларів. Це депозит, що не підлягає поверненню в разі виникнення непередбачуваних обставин або якщо ви раптом передумаєте в останній момент. Усі поточні витрати покриваєте з власної кишені. Про мій гонорар поговоримо окремо.

«Мати Божа! — жахнувся росіянин. — Якщо в нього депозит у розмірі десяти тисяч, то скільки він попросить за роботу? Це здирництво!» На хвильку в нього відібрало мову. Оговтавшись, запитав:

— Як я вас упізнаю?

— Я сам вас знайду, — відказав Карий і обірвав розмову.

Авер'янов довго сидів, наче оглушений — склавши руки на столі, кліпаючи водянистими очима і безтямно витріщаючись у порожнечу. Хвилин за п'ять чоловік поволі очуняв і поліз по гроші до вогнетривкого сейфа, вбудованого у стіну праворуч від стола, заспокоюючи себе, що половину витраченої на вбивство суми стягне з Шафіна. Дем'ян упиратиметься, але, зрештою, заплатить. Куди він дінеться, особливо, коли справу буде зроблено?

Одягнувшись, забравши із собою обидва телефони і товсту пачку стодоларових купюр, перший віце-президент АНТК ім. Аронова залишив кабінет.

47

18 лютого 2013, 19:21 (UTC +2)
Микільська Борщагівка, Київ

Діана сама здивувалась, як потепліла кров, що йшла від серця, і як залоскотало внизу живота, коли побачила, хто телефонує.

— Привіт.

Даня вовтузився на підлозі, чіпляючись за мамині ноги. Артем сидів біля комп'ютера, повністю зосередившись на відео з YouTube, де розповідали про найдивніших динозаврів тріасового періоду. Діана намагалась приготувати вечерю.

— Привіт! — густим і тягучим, як мед, голосом привітався Марсель. — Я не розбудив тебе?

Зиркнувши на настінний годинник, Діана подумала, що запитання абсурдне, і хіхікнула.

— Додивлялася сьомий сон, — фальшиво позіхаючи, сказала вона. А тоді перейшла на нормальний голос: — Ще рано, Марселю, я навіть не збиралась вкладатись, — вона тепер тиждень лягатиме після півночі, порядкуючи у квартирі після того, що у ній натворив Грубодупенко.

— Я не знаю, наскільки велика різниця в часі між Парижем і Києвом.

«Дивно. Навіть я це знаю», — подумала Діана.

— Лише година. У нас пів на восьму.

— Прекрасно, — промовив француз. — Нарешті маю гарні новини.

Діана, здивувавшись, підняла ліву брову.

— Ти не забув, що мене відсторонили від розслідування катастрофи? — переборюючи цікавість, запитала вона.

— Знаю, знаю! — із роздратуванням прогудів Марсель. — Мені телефонував хтось із ваших, Аверін чи якось так.

— Мабуть, Авер'янов, — знічуючись, припустила жінка. — Це той, хто телефонував мені у Франції.

— Можливо, він. Я не запам'ятав. Він разів п'ять повторив, що тебе усунуто, напевно, боявся, що я не зрозумію, після чого зажадав, щоб ми більше не повідомляли тобі подробиць розслідування і не надсилали матеріалів, що стосуються катастрофи.

— Справді? — у Діани похололо в грудях. Справа подобалась їй усе менше. Вона почувалась так, наче в темному, гнилому погребі намацала руками щось слизьке й вогке і не могла визначити, що саме стискає: чи то ковзку мотузку, чи то отруйну змію.

— Так.

— Тоді чому ти телефонуєш мені?

— Бо той Аверін видався мені повним мудаком. Він навіть не потурбувався відрядити когось замість тебе.

Діана пирхнула:

— Не буду переконувати в протилежному, бо ти, по суті, маєш рацію. — (Дані набридло вовтузитись біля маминих ніг, він став на рівні і тепер намагався залізти до шафки з кухонним посудом; Діана підступила впритул до стола і підперла дверцята коліном, не даючи Данилу пробратись досередини.) — То що там за новини?

— Годину тому Денис нарешті закінчив декодування даних з уцілілого бортового самописця. Запис цілісінький — жодної втраченої секунди.

— О-о! — Діана не знала, що її тішить більше: розшифрування розмови в пілотській кабіні чи те, що слідчий усупереч бажанню керівництва концерну «Аронов» ділиться з нею інформацією про розслідування. Вона намірилась запитати, чи надішле їй Марсель копію, коли раптом Даня, втомившись безуспішно боротись з маминою ногою, обурився, надувся, лупнув долонею по дверцятах і на все горло заголосив.

— А-а-а-а-а-а-а-а! Ня-я! Ня-я-а-а-а! — словом «ня» (ймовірно, скорочене від «кухня») він позначав керамічно-кришталевий вміст тумбочки.

— Цить! — цикнула Діана.

— Діано? — сторопіло зронив Марсель. — Це...

— Ня-я-а-а-а! А-а-а-а-а-аааа!!! — малюк уперся лобом у дверцята. По щоках текли великі краплі сліз.

— Це мій син! — виклично, з дражливою хрипотою на денці голосу рубанула вона, перекрикуючи Даню.

— У тебе є діти?! — француз був шокований.

«От козел, — зі злістю подумала Діана. — Усі чоловіки однакові. Усі вони, як... як...» — вона навіть слова не могла дібрати, щоб описати своє ставлення до чоловіків.

— Так, двоє! — Діана намагалась звучати впевнено, хоча голос усе одно кривило від образи. — А що?

— Та все о'кей. Просто це... так несподівано. Ти не казала мені.

Жінка раптом зрозуміла, що Марсель не засуджує її, не панікує, не хоче кидати трубку абощо. Він справді здивований. І вона зм'якшила тон:

— А ти не запитував.

— А-а-а-а-а-а-а-а-а-а!! — голосив Данило.

Діана не витримала і прибрала ногу: в ту хвилину розмова з Марселем була для неї важливішою. Рюмсання вмить обірвалося. Даня розчахнув дверцята, плюхнувся на попу і потягнув до себе величезну миску, на якій, вставлені одна в одну, стояло чотири чи п'ять каструль. Діана відвернулась, щоб не бачити, що він робить. Не можеш зарадити — краще не дивись.

— Я й подумати не міг, — примирливим тоном промимрив Марсель. — Двоє дітей. Це круто! — а потім запитав: — Син і дочка?

— Двоє хлопців. Двох і чотирьох років.

Чоловік зам'явся.

— То ти... заміжня?

— Ні, — збрехала Діана, кусаючи губу і червоніючи. — Їхній батько живе окремо.

— Пробач, якщо я бовкнув чи запитав щось зайве.

Діана не хотіла розвивати тему, а тому повернулась до того, про що вони розмовляли, коли заридав Данило:

— Ти перешлеш мені файл із розмовою?

— Так, — Марсель Лакруа відповів, не роздумуючи. — І не лише запис. Я скину тобі стенограму переговорів, її щойно завершили, але за це ти мусиш мені з дечим допомогти.

— Зроблю все, що зможу.

Каструлі, гуркочучи, посипались на підлогу; покришка з найменшої, якою увінчувалася вся конструкція, впала на ребро і покотилась, описуючи коло навкруг малюка. Даня наполохано йойкнув і зиркнув на маму, готуючись отримати на горіхи. Побачивши, що мама не відлипає від телефону, хлопчак щось пролепетав собі під ніс і, зрозумівши, що другого шансу може не бути, поліз углиб шафи.

— Чудово! У файлі, що я тобі вишлю, є моменти розмови, які не вдається розібрати через шум двигунів, шарудіння в кабіні тощо. На щастя, таких небагато. Крім того, у записі є фрази, які непогано чути, але які ми не можемо зрозуміти. Підозрюю, що Радислав у критичні хвилини несамохіть переходив на українську чи російську. Я хочу, щоб ти прослухала запис і всюди, де можеш, заповнила пробіли, зазначивши, що саме сказав пілот.

— А як же Денис?

— Полетів до Києва, щойно завершив декодування.

— Тоді скидай усе, — нетерпляче випалила Діана, — розпочну просто зараз.

— Уже надсилаю. Я обмежився кількома останніми хвилинами перед катастрофою. В АНТК розшифрування розмови

отримають завтра зранку, тобто ти випереджаєш своїх керівників на цілих дванадцять годин.

Вона хотіла поцікавитись у Марселя, чи він уже слухав запис і, якщо так, то чи є в ньому відповіді на запитання, через які пересварились члени слідчої групи на нараді в штабквартирі BEA минулої п'ятниці, але вчасно здогадалась, що без інформації з фіксатора польотних даних запис буде неповним і його аналіз займе чимало часу. Попри це, вона згадала, що на початку розмови Лакруа говорив не про новину, а про новини, і запитала:

— А яка друга новина?

Марсель задоволено гмикнув, і Діана враз збагнула, що він скаже:

— Ротко опритомнів. Поки що пілот дуже слабкий, але йому дозволили перекинутись кількома словами з рідними. І він заговорив, Діано. Він цілу хвилину розмовляв із дружиною і дочками, які прилетіли з України. Ротко важкий, але при пам'яті, і доктор Бланкард каже, що тепер він обов'язково одужає.

48

Електронний лист від відправника m.lacroix@bea.aero прийшов на Діанин мейл за хвилину. До нього було прикріплено два документи: текстовий файл за назвою «*1419.docx*» і аудіофайл у форматі MP3 «*flight_FC1419_last_2_minutes.mp3*». Діана, відчуваючи, як усередині скипає суміш збудження і хвилювання, зберегла обидва на жорсткий диск.

Вона хотіла просто вже, не відкладаючи, прослухати аудіозапис останніх хвилин у кабіні «AAPOHa 44», проте розуміла, що хлопчаки не дадуть їй зосередитись. Даня встиг дістатися скляного посуду, до якого дивом не приклався

Грубодупенко, а це вже було небезпечно. Знову зиркнувши на годинник, Діана вирішила почекати, поки хлопчаки вляжуться спати, і тільки після цього прослухати запис розмов у кабіні пілотів.

Чекати довелося довго. Спочатку Артем, у характері якого з нещодавна з'явилися свавілля і недитяча впертість, не схотів вечеряти. Даня гарно повечеряв, але навідріз відмовився вкладатися спати: звивався, як вуж, хвицався, як дикий мустанг, і верещав, наче мавпа, щойно Діана брала його на руки, щоб заколисати. Не показуючи, що всередині все аж кипить, Діана на якийсь час відчепилася від хлопців, сподіваючись, що вони втомляться і полягають самі. У той час вона спробувала відволіктись, зосередившись на приготуванні їжі, дивилася телевізор, намагалася розучувати з Данилом алфавіт, хоча нічого не допомагало — всі думки снували навколо двох файлів на комп'ютері. Її заклинило на записі, що надіслав Марсель Лакруа.

Зрештою терпець Діані урвався, і вона нагорлала на малих. Ледь не силоміць нагодувала Артема, вигнала його з-за комп'ютера й спровадила спати. Далі закутала меншенького, який не припиняв відчайдушного спротиву, у теплу ковдру, вимкнула світло у квартирі й усілась на диван заколисувати. Намертво стиснутий в обіймах, оточений непроглядною темрявою, Даня невдовзі здався і, востаннє ображено схлипнувши, затих.

«Основне тепер — не заснути самій», — думала Діана, заколисуючи притихле хлоп'я.

Зрештою, коли її дворічний син заплющив оченята і почав засинати, жінку буквально трусило від нетерплячки. Бажання почути, що коїлося в кабіні батькового лайнера за дві хвилини до зіткнення з «Øveraasen'ом», за силою могло зрівнятися (якщо не переважало) із сексуальним.

О 21:40 хлопчаки поснули.

Діана віднесла Даню до спальні, вкрила ковдрою і, повернувшись до зали, накинулась на комп'ютер. За кілька секунд, приладнавши замість колонок навушники, вона слухала файл *flight_FC1419_last_2_minutes.mp3* у програвачі Winamp.

Якість звуку була відмінною — чи то через те, що «ААРОН 44», який розбився в Парижі, був новим, а відтак і сучасні звукоізоляційні матеріали забезпечували відчутне зниження рівня шуму в салоні; чи то тому, що Денис «почистив» запис, прибравши зайві шуми. Лише іноді стугін вітру за межами кабіни ставав настільки сильним, що перекривав голоси пілотів.

Протягом першої хвилини нічого незвичайного (якщо не зважати на турбулентність) не відбувалося. Відчувалось, що пілоти напружені, але нічого критичного в тому не було.

Діана слухала далі, поволі втягуючись, переносячись до кабіни літака, який мчав крізь сніговий буран до смуги 22L аеропорту Париж-Північ. Освітлення вона не вмикала, і пітьма, що панувала в кімнаті, лише посилювала химерне відчуття: світло з комп'ютерного монітора скидалось на відблиски цифрових дисплеїв кабіни пілотів, тверде робоче крісло здавалося пілотським сидінням.

«Seventy meters. Where is it?»

Поки що Діана плуталася: не розрізняла, який із голосів належить Радиславу Ротку, а який — Метью Ріґґсону, другому пілоту.

«Everything's fine... Keep watching».

«It's there... visual contact! — зраділо, з полегшенням. — I see the runway lights».

(*Мабуть, це Метью*, — подумала Діана.)

«Affirmative. We land!»

«Fifty meters... Forty... Thirty... Twenty...»

«What the?!. ТВОЮ МАТЬ!» — перший із моментів, про які згадував Марсель Лакруа. Діана відсахнулась від моніто-

ра, відчуваючи, як від страху заніміла спина. Тепер вона точно знала, який із двох голосів належить Ротку. Та не це важливо. Промовлена російською лайка повернула Діану на землю. Жінка раптом усвідомила, що перед нею — не аудіокнига, озвучена професійними акторами, не просто двійковий звуковий файл, зібраний з нулів та одиничок. Вигук командира екіпажу, який у критичну мить перейшов на російську, шокував її, показавши, що за голосами, які линуть із навушників, стоять реальні чоловіки, один із яких незабаром загине. І що вже геть погано — Діана напрочуд чітко уявила, що в салоні за спинами пілотів сидить ще півсотні ні в чому не винних людей, яким лишилося жити до кінця запису.

По руках і плечах жінки побігли мурашки. Їй захотілося ввімкнути світло, але запис тривав, і вона не спромоглася на те, щоб поворухнутися.

«A SWEEPER!» — закричав Метью Ріґґсон.

Після крику в кабіні пролунав звуковий сигнал, одночасно з яким у запис увірвався третій голос:

«Continental fourteen-nineteen! Climb! CLIMB NOW!»

(*Диспетчер...* — не рухаючись, навіть не дихаючи, відзначила Діана.)

«Eeh... — далі нерозбірливо: шум вітру, якийсь вигук, скрип завад. — Go around! Full power!»

Метью щось відповів командиру, проте Діана розрізнила лише закінчення фрази:

«...not going!»

«What?!»

Знову обізвався Метью, але ця частина запису прозвучала невиразно. За секунду стугін у кабіні посилився, і Діана здогадалась, що хтось із пілотів перевів двигуни у злітний режим.

Відразу по тому Радислав Ротко відчайдушно закричав:

«Mathew, pull up! PULL U-U-UP!!!»

Вони наближались до снігоочисника. Діана затулила рота долонею. Тіло обсипали краплини холодного поту. У шлунку все перекрутилося.

Насамкінець Радислав розпачливо й несамовито прокричав українською:

«Давай! Давай! Давай! ДАВАЙ ЖЕ, БЛЯДЬ!!!» — у голосі змішались страх, безсилля й невимовний відчай. Після цих слів запис обривався.

Не усвідомлюючи, що файл закінчився, Діана зірвала з голови навушники і жбурнула їх на стіл. Обхопила збіліле обличчя руками і, безпорадно кліпаючи й хапаючи ротом повітря, наче альпініст, якому не вдається витягти достатню кількість кисню із розрідженого повітря, втупилась в екран комп'ютера.

Спливло кілька хвилин.

Поволі заспокоюючись і відновлюючи дихання...

(*думай про...*)

(*...дітей?*)

(*...Гену?*)

(*...Марселя?*)

(*про Б'яджі...*)

(*думай про туфлі від Антоніо Б'яджі!*)

...Діана підвелась й увімкнула світло. Кімната виринула, матеріалізувалася з темряви, махом витіснивши з уяви безформні страхи. Зі світлом і в голові посвітлішало.

Діана сіла назад за комп'ютер...

(*Б'яджі...*)

(*...у мене шикарні сині туфлі від Антоніо Б'яджі...*)

...і, неслухняними пальцями напнувши навушники, прослухала запис розмов у кабіні «ААРОНа 44» ще раз. А потім, зціпивши зуби, ще раз. І ще раз. І ще раз...

Прослухавши файл *flight_FC1419_last_2_minutes.mp3* вдесяте, вона не відчула нічого, крім суму і розчарування.

Діана зрозуміла, що забагато сподівань покладала на запис розмов із «чорної скриньки». Вона очікувала, що діалоги пілотів стануть проривом у розслідуванні, що прослуховування витягнутого із ЦФР запису дасть змогу підтвердити її хисткі й невиразні підозри про те, що причина аварії — не лише у снігопаді й дезорієнтованому водієві. Дійсність не залишила від її сподівань мокрого місця. Вслухаючись, вдумуючись у кожну фразу Радислава чи Метью, Діана усвідомила, що просто аналіз запису розмов нічого не дасть. Без урахування даних про швидкість, висоту і положення літака відновити точну картину катастрофи буде важко, якщо взагалі можливо. Крім того, навіть їй, непрофесіоналу, тепер зрозуміло, що Радислав Ротко віддав наказ про відхід на друге коло надто пізно. Схоже, що рейс 1419 був приреченим, а вину за зіткнення потрібно цілком і повністю покладати на водія снігоочисника.

Згадавши про прохання Марселя Лакруа, Діана відкрила текстовий файл *1419.docx*, у якому біля кожної репліки було зазначено час її звучання, потім заповнила пробіли, записавши незрозумілі французам слова транслітом і поряд розтлумачивши, що вони означають. По тому уважно проглянула стенограму розмови, завважуючи, що реплік із написами «нерозбірливо» не так і мало. Діана заново запустила запис, по кілька разів відмотуючи й дослухаючись до невиразних, неідентифікованих фраз, та, зрештою, визнала, що в BEA попрацювали на славу: їй не вдалося додати нічого нового.

КЕ — командир екіпажу
2П — другий пілот
ДЧ — диспетчер

22:03:09.17 **КЕ:** *Лупить, дай Боже.*
22:03:22.33 **ДЧ:** *1419, підтримуйте висоту. За моїми даними, опускаєтесь нижче від глісади.*

22:03:31.51 **КЕ:** *Диспетчерська, все під контролем, набираємо.*
22:03:37.66 **КЕ:** *Сильна бовтанка.*
22:03:43.85 **ДЧ:** *1419, вас зрозумів. Продовжуйте посадку.*
22:03:44.99 **2П:** *Пройшли сто метрів.*
22:03:45.86 **КЕ:** *Уф...* (нерозбірливо).
22:03:46.55 **2П:** *Капітане...* (нерозбірливо).
22:03:47.34 **КЕ:** *Ме́те, не шарпайся. Ми на глісаді. За чверть години питимемо каву в кімнаті для відпочинку.*
22:03:53.79 **2П:** *Сімдесят метрів. Де вона?*
22:03:55.07 **КЕ:** *Все в нормі... Видивляйся.*
22:03:56.28 **2П:** *Є... Є візуальний контакт! Бачу вогні смуги.*
22:03:57.14 **КЕ:** *Підтверджую.*
22:03:57.91 **КЕ:** *Сідаємо!*
22:03:59.55 **2П:** *П'ятдесят метрів.*
22:04:02.43 **2П:** *Сорок...*
22:04:05.31 **2П:** *Тридцять...*
22:04:08.17 **2П:** *Двадцять...*
22:04:09.17 **КЕ:** *Що за?!.*
22:04:10.61 **КЕ:** *Твою мать!* — рос.
22:04:10.62 **2П:** *Снігоочисник!*
22:04:11.22 Звуковий сигнал у кабіні.
22:04:11.31 **ДЧ:** *«Континенталь» 1419! Набирайте! Набирайте висоту!*
22:04:12.38 **КЕ:** *Е-е...* (нерозбірливо).
22:04:13.98 **КЕ:** *На друге коло! Злітний режим!*
22:04:15.09 **2П:** (нерозбірливо) *...не йде!*
22:04:15.67 **КЕ:** *Що?!*
22:04:15.89 **2П:** *...Господи, не...* (далі нерозбірливо).

22:04:16.81 Звук двигунів, що виходять на максимальну потужність.
22:04:17.05 **КЕ:** *Метью, давай на себе! На себе-е!!!*
22:04:17.93 **КЕ:** *Давай! Давай! Давай! Давай же, блядь!* — укр.
22:04:19.78 Закінчення запису.

Текстове розшифрування розмови пілотів, збережене у файлі *1419.docx*, охоплювало ще менший проміжок часу, ніж надісланий Марселем аудіофайл, — одну хвилину і десять секунд перед зіткненням. Діана зміркувала, що спеціалісти BEA розшифровують розмову з кінця і, напевно, більше ще не встигли розписати.

«*А більше й не треба...*»

Вона зберегла змінений файл, зайшла на пошту і надіслала його Марселю. Копію не видаляла, залишивши її на робочому столі.

Перемкнувшись на вікно текстового редактора Word з відкритим файлом *1419.docx*, Діана підвела курсор до червоного прямокутника з хрестиком в правому верхньому куті, але так і не клацнула по ньому лівою кнопкою миші. Щось втримало її від того, щоб закрити вікно.

Вона перечитала розшифрування розмови, зосереджуючи увагу на часі початку реплік пілотів. Час було вказано із надзвичайною, ба навіть дещо надмірною, точністю — до сотої долі секунди. Радислав Ротко віддав наказ про відхід на друге коло о 22:04:13.98. Діана припустила, що відразу після слів «Go around!», не чекаючи закінчення фрази, один із пілотів — чи Ротко, чи Ріґґсон — перевів важелі тяги двигунів на «повний газ». Турбіну реактивного двигуна не можна миттєво розкрутити до максимальної швидкості. Діана добре запам'ятала це з часу навчання в Національному

авіаційному університеті. Річ у тім, що процес надходження палива не є стрибкоподібним: після команди з кабіни проходить півтори-дві секунди до того, як напір авіаційного гасу досягає максимального значення. Після цього турбіна і вентилятор починають набирати обертів, тяга зростає, і через дві-три секунди двигуни переходять у злітний режим. Діана зиркнула на розшифрування. Двигуни літака почали розганятись о 22:04:16.81, через 2,83 секунди після того, як командир екіпажу розпорядився про скасування посадки. Вона прикинула, що вигук «Go around!» зайняв півсекунди, а потім ще півсекунди пішло на перестановку важелів тяги в крайнє переднє положення, й у результаті отримала, що двигуни літака відізвались на команду з кабіни приблизно через 1,83 секунди — цілком у межах норми. Все збігається, проте далі в кабіні дещо сталося, і Діана не могла збагнути, що саме. Як на зло, у цій частині запису було найбільше «пробілів». Метью Ріґґсон, другий пілот, щось вигукнув, хоча на записі Діана розрізнила тільки «*...не йде!*».

Що *не йде*?

— Що не так, Метью?.. — прошепотіла жінка, наче молодий бельгієць міг її почути і відповісти. Чи хоча б підказати.

Відразу по тому Радислав Ротко кинув Ріґґсону коротке «*Що?*». Командир екіпажу не зрозумів другого пілота Ріґґсона, який хотів щось проказати, можливо, вказати на проблему, натомість просто запанікував. З наступної репліки Діана спромоглась розчути лише «*...Господи, не...*», хоча з тону було зрозуміло, що Метью Ріґґсон утратив над собою контроль.

Діана роздрукувала розшифрування розмов і перебралась на диван. Підібгала під себе ноги, всівшись у позі лотоса, і зателефонувала Марселю.

— Не спиш? — поцікавилась вона, тільки-но француз обізвався.

— Ні. Раз по раз прослуховую запис розмов у кабіні пілотів. А ти?

— Я теж. Перечитую текстове розшифрування.

— Я отримав твій файл, — помовчавши, сказав Марсель. — Дякую.

— Хотілося б сказати «будь ласка», але розумію, що дякувати насправді нема за що. Там була лише лайка, ніякої конструктивної інформації.

— Усе одно спасибі.

— Що ти думаєш про розшифрування? — запитала Діана.

Марсель Лакруа подумав перш ніж відповісти:

— 50 на 50 — Жерар Пеллерін частково мав рацію, хоча певною мірою підтверджено і твою версію. З одного боку, через снігопад Радислав занадто пізно побачив снігоочисник. Він помітив «Øveraasen» о 22:04:09.17, тобто за 10 секунд до зіткнення, коли від літака до снігоочисника залишалося, як я підрахував, 650—700 метрів. Якби Ротко зреагував миттєво, «ААРОН 44» мав би якісь шанси набрати достатню висоту і перелетіти «Øveraasen». Але Ротко не зреагував. Він віддав команду про скасування посадки і відхід на друге коло о 22:04:13.98, тобто через *чотири* секунди після того, як побачив перешкоду. Чотири секунди, Діано. Ніхто його не звинувачує, йшов сильний сніг, пориви вітру підкидали літак, до зіткнення лишалось менше ніж шість секунд, а цього замало, щоб безпечно піти на друге коло, для будь-якого лайнера.

Сконцентрувавшись на питанні про час переходу двигунів у злітний режим, Діана не зауважила, що наказ Радислава про скасування посадки і момент, коли він помітив перешкоду, розділяло майже чотири секунди.

— Справді... Я цього не помітила, — жінка подумки порахувала до чотирьох. Один... два... три... чотири. Чотири секунди — це довго. Це просто *купа* часу! — Чому Радислав не зреагував відразу? Чому стільки вагався?

— Думаю, він не осягав снігоочисника. Бачив його, але не усвідомлював його наявності..

— Як таке може бути? — здивувалась Діана.

Марсель взявся пояснювати:

— Світ, яким його бачить наша свідомість, — це не зовсім те, що бачать наші очі. У людському оці є різні типи світлочутливих клітин, які незалежно між собою сприймають інформацію про колір, форму та переміщення об'єктів у полі видимості. Зібрана інформація у вигляді електричних імпульсів по зоровому нерву надходить до мозку. Так ось, якщо ці імпульси перехопити до того, як вони дістануться мозку, і спробувати їх обробити, то отримана картинка буде мати вигляд сукупності розмитих різнокольорових плям, які хаотично рухаються, напливаючи одна на одну. І це саме те, що ми *реально* бачимо. Яким же чином ми розрізняємо обличчя, впізнаємо предмети? Яким чином у людській свідомості вибудовується чітка й недвозначна картина навколишнього світу? — поставив запитання француз і тут-таки на нього відповів: — Уся справа в моделях. У мозок людини закладено певні алгоритми; за отриманими імпульсами мозок створює *модель*, яку й показує свідомості. Формування моделі припадає на час дитинства, а вдосконалення алгоритмів їхньої побудови триває протягом життя. Фактично, наш мозок навчився *вгадувати*, розпізнавати, що бачать очі, і передає свідомості досконало намальовані картинки. Завдяки цьому ми бачимо, читаємо, розрізняємо. Іноді моделі нас ошукують. Існує гіпотеза, нібито індіанці з Карибських островів, де вперше висадився Колумб, певний час не бачили кораблів, які наближалися до берега, бо не усвідомлювали, на що дивляться. Мозку аборигенів не було з чим порівнювати, асоціювати щойно зафіксовані візуальні образи, у них не було *моделей* кораблів, тому свідомість їх проігнорувала. Я думаю, щось подібне сталося з Радиславом: він дивився на «Øveraasen»,

його очі сприймали машину, але мозок відмовлявся усвідомлювати побачене.

— Звідки ти знаєш це все?

— Я ж старший слідчий, — мляво реготнувши, прогудів здоровань.

Діана і собі посміхнулась, згадавши, як підсвічуються очі Марселя, коли він сміється.

— Ти чула сигнал у кабіні? — несподівано запитав француз.

Вона тримала в руках аркуш зі стенограмою, де невідомому сигналу, який пролунав у кабіні, виділили окремий рядок.

— Так.

— Я виніс його окремим рядком у текстовій розшифровці.

— Бачу.

— Здогадуєшся, що він означає?

— Ні. Ти ж знаєш, я насправді не спеціаліст з «ААРОНа 44»... А ти?

— Уявлення не маю. Через те я й виділив сигнал. Спрацювала сигналізація — це означає, що щось трапилося, і я мушу знати, що саме. У «Франс Континенталь» немає авіатренажерів, а ганяти єдиний «ААРОН 44», щоб визначити, що там у ньому бемкнуло, недоцільно. Тому разом із записом я надішлю до АНТК офіційний запит стосовно сигналу. А загалом мушу визнати, що ми не просунулись ні на крок.

— Усе одно мене не полишає дивне відчуття, ну... наче ми щось прогледіли в записі.

— Якщо щиро, то мене теж. Я навіть...

Діана не почула, що хотів казати Марсель, бо зі спальні долинув заливистий плач Данила.

— Марселю, вибач, мушу йти, — сказала вона, підхоплюючись з дивана.

Схоже, француз розчув у телефоні дитяче рюмсання.

— Я все розумію, — сказав він. — Бувай! Телефонуй, якщо раптом щось.

Відкидаючи телефон на канапу, Діана ще пам'ятала, що повинна нагадати Марселю про незнайомця, випадково знятого фотографом на летовищі, запитати, що сказав про нього Пеллерін. Та через секунду, влетівши в спальню, забула про все: на перший план виступили важливіші проблеми — заспокоїти Даню, доки малюк не розбудив старшого брата.

Відкинувши ковдру, вона взяла хлопчика на руки і пригорнула. Той зразу заспокоївся і, повністю засунувши великий палець до рота, тихо засопів. Заколисуючи Даню, вона ходила туди-сюди кімнатою і ніжно погладжувала сина по спинці.

49

18 лютого 2013, 23:12 (UTC +2)
Микільська Борщагівка, Київ

Приспавши Данила, Діана повернулась до зали і лягла на диван. Комп'ютер працював. Вона не вимикала його, відчуваючи, що першої-ліпшої миті їй заманеться прослухати запис спочатку. Розмові пілотів чогось бракувало, якась поки що невидима деталь спотворювала, деформувала, немов криве дзеркало, загальну картину аварії, і, на думку Діани, ця деталь абсолютно не стосувалася беззмістовного переполоху в кабіні після команди Ротка про скасування посадки. Щось було негаразд у самому записі, а не в тому, *як* говорили пілоти.

Невдовзі Діана підвелась і пересіла за комп'ютер, щоправда, не для того, щоб слухати файл *flight_FC1419_last_2_minutes.mp3*. Вона розуміла, що на цей момент запис розмови пілотів рейсу 1419, — єдиний, який їй довелося будь-коли чути. Відтак, їй немає з чим порівнювати. Жінка запустила Google з наміром знайти стенограми діалогів інших екіпажів у критичних, аварійних ситуаціях і порівняти їх із тим, що коїлося в кабіні рейсу 1419.

Діана відбирала і зберігала на жорсткий диск лише текстові файли. Аудіозаписи також траплялися, проте вона не хотіла їх слухати. По-перше, її цікавило лише закінчення розмов — останні репліки перед завершенням запису, тобто коли екіпаж розумів, що літак неминуче розіб'ється і, відповідно, жити їм залишилось лічені секунди; а працюючи із текстом, легше виділяти й копіювати потрібні шматки. По-друге, читати все ж легше, ніж вислуховувати голоси мерців.

Запит у пошуковому рядку жінка вводила кирилицею, тому отримала розшифрування катастроф, що відбулися із російськими літаками.

Діана зберегла в окремий файл закінчення трьох стенограм — розшифровок розмов із кабін трьох «Ту-154», що розбились у різний час над територією Росії чи Радянського Союзу. Знайшла також іще чотири чи п'ять подібних записів (ураховуючи стенограму бортового самописця польського «Ту-154» із президентом Польщі на борту, який розбився 2010-го на підльоті до Смоленська), однак не копіювала їх, оскільки вивчення перших трьох вважала достатнім для встановлення чіткої закономірності в розмовах екіпажів під тиском стресових обставин.

Катастрофа «Ту-154Б» над Сихоте-Алінем, рейс Південно-Сахалінськ — Хабаровськ

7 грудня 1995-го.

Загинуло 90 пасажирів і 8 членів екіпажу.

КЕ — командир екіпажу
ШТ — штурман
БІ — бортінженер

ШТ: Крен!
КЕ: Що, б...? Куди?!

ШТ: Крен! Крен! Крен! Крен!..
Звуковий сигнал перевищення швидкості.
ШТ: Крен завеликий!
КЕ: Збавляй крен!
ШТ: Швидкість велика!
КЕ: Крен виправляй!
КЕ: Твою мать! Ну, де ми сидимо?! Перша система!
ШТ: Та крен! Не бачиш, чи що?
КЕ: Куди крен?
БІ: Швидкість! Швидкість!
КЕ: Крен виправляй! Не поспішай! Потихеньку!
Звуковий сигнал перевищення кута атаки.
ШТ: Висота-а-а-а-а!
КЕ: Все, б... П...ць!
Кінець запису.

Катастрофа «Ту-154М» компанії «Владивосток-авіа» в районі Іркутська

4 липня 2001-го.

Загинуло 135 пасажирів і 9 членів екіпажу.

КЕ — командир екіпажу
ЕП — хтось з екіпажу
2П — другий пілот
ШТ — штурман
БІ — бортінженер

17:07:45.5 Звуковий сигнал АУАСП (тривалість — 1,5 с).
17:07:47.2 Звуковий сигнал відімкнення АБСУ (тривалість — 2,3 с).
17:07:49.0 **КЕ:** Б...дь, ви що?!
17:07:51.0 **КЕ:** Швидкість!
17:07:52.0 **ЕП:** (нерозбірливо)

17:07:53.0 **КЕ:** (нерозбірливо) ...ять, додай.
17:07:53.5 **2П:** Стоп! Стоп! Куди?! Куди?!
17:07:55.0 **КЕ:** Стоп! Стоп! Стоп!
17:07:55.5 **ШТ:** Так, так, так.
17:07:57.0 **КЕ:** Виводимо!
17:07:58.0 **ШТ:** Тихше, тихше, тихше...
17:07:59.0 **2П:** Давайте вправо!
17:08:01.0 Звуковий сигнал задатчика РВ (тривалість — 4 с), початок звукового сигналу АУАСП (триває до кінця запису).
17:08:02.0 **ЕП:** Режим! Додай!
17:08:05.0 **ЕП:** Режим!
17:08:06.0 **БІ:** (нерозбірливо) ...єсть!
17:08:08.0 **ЕП:** Режим додай!
17:08:09.5 **2П:** Злітний режим! Господи!
17:08:10.5 **БІ:** Злітний!
17:08:11.5 **ЕП:** Ех, все, п...ць!
17:08:16.0 Звуковий сигнал задатчика РВ (тривалість — 6 с). Кінець запису.

Катастрофа «Ту-154Б» Красноярського УГА в Норильську

16 листопада 1981-го.
Загинуло 95 пасажирів і 4 члени екіпажу.

КЕ — командир екіпажу
Д — диспетчер
2П — другий пілот
ШТ — штурман
БІ — бортінженер

Д: Знижуйтесь. Вище за глісаду, 480-й. Віддалення 3, правіше 10.

Д: Вище за глісаду 20 метрів, 480, правіше 10.
2П: 480-й, зрозумів.
Д: Віддалення 2, правіше 20.
Д: Правіше 10, на глісаді.
Д: Різко не знижуйтесь, нижче 10.
Ш: Оцінка-а-а!
КЕ: Тримати за приладами.
Ш: Рішення?!
Д: Без зниження! Без зниження прямуйте, 480-й, припиніть зниження!
2П: П...ць!
КЕ: Всім злітний!
БІ: Злітний.
Д: На друге коло!
КЕ: Прибрати шасі!.. П...ць нам.
Кінець запису.

Діана уважно перечитала розшифрування. Вона не аналізувала причини загибелі кожного конкретного «Ту-154», а зосередилась лише на зіставленні розмов пілотів. Події на всіх записах розгортались приблизно однаково, тобто загалом у три етапи: спочатку — стрімкий та неочікуваний для екіпажу розвиток кризової ситуації; потім — гарячкові спроби подолати кризу і врятувати літак; зрештою, за кілька секунд до катастрофи — короткочасний період безнадії, відчаю й усвідомлення близької смерті. На останньому етапі льотчики, як правило, полишали спроби врятувати лайнер, відмовлялись від управління і вигукували практично ідентичні фрази — «П...ць нам», «Ех, все, п...ць!», «Все, б... П...ць!».

Відвівши погляд від монітора, Діана опустила його на аркуш із розмовами пілотів рейсу 1419. Перші два етапи були такими ж, як і в інших, збережених нею стенограмах:

спершу — блискавичний розвиток кризи, за ним — відчайдушні намагання пілотів взяти ситуацію під контроль, а от далі... запис обривався. Третього етапу в записі розмов з кабіни «ААРОНа 44» не було.

З очей наче спала непроглядна полуда: Діана намацала оте «щось», що унеможливлює побудову цілісної картини розвитку подій.. Принаймні, їй так здавалося.

«Чому немає останніх слів? — думала вона. — Невже Радислав до останнього боровся за літак? Невже жоден із пілотів нічого не вигукнув в останній момент, коли стало зрозуміло, що зіткнення не уникнути?»

Дивно...

Було ще дещо, що бентежило Діану. Вона начепила на голову навушники і примусила себе ще раз (обіцяючи, що це востаннє) прослухати надісланий Марселем аудіофайл. Бортові самописці на літаках «ААРОН 44» знаходяться у хвостовій частині й електричними дротами з'єднані з мікрофоном і цифровими дисплеями в кабіні. Діана знала, що «ААРОН 44» не розбився в одну мить. Спочатку він зачепив правою турбіною снігоочисник, потім завалився на ліве крило і тільки тоді почав руйнуватись. Щонайменше секунду-півтори після моменту зіткнення бортові самописці ще мали б працювати і вести запис. Корпус літака, а відтак, і дроти, якими з'єднано «чорні скриньки» з кабіною, роздерло *після* того, як відірвалися турбіна і крило. Через це виникає логічне запитання: чому на записі не чути моменту зіткнення? Чому ЦФР, цифровий фіксатор розмов, припинив записувати звуки в кабіні пілотів за мить до того, як правий двигун «ААРОНа 44» ввігнався в кабіну «Øveraasen'a»?

Діана намагалась погамувати нетерплячку, спричинену бажанням знайти відповіді на ці запитання: боялась осоромитись і знову залишитися ні з чим. Вона не була професійним

психологом, не вивчала реакції екіпажів у критичних ситуаціях, а тому усвідомлювала, що на основі кількох нашвидкуруч переглянутих стенограм, записаних під час катастроф російських «Ту-154», не варто стверджувати про якусь «інакшість» запису катастрофи рейсу 1419. Та що там казати: цих стенограм не вистачало навіть для того, щоб сформулювати обґрунтовану підозру. І все ж сум'яття — нечітке, наче звук вібруючої струни, відчуття неспокою, що протинало тіло наскрізь, з ніг до голови, — не полишало її душу.

Позіхнувши, Діана глянула на годинник — майже північ — і дала спокій комп'ютеру. Застелила диван, роздяглась, вимкнула світло і лягла під ковдру.

Незважаючи на втому, вона довго не могла заснути. Десятки запитань і здогадок, наче скручені в клубок змії, перепліталися, звивались у її голові. Чи зауважать в АНТК відсутність звуку від зіткнення турбіни зі снігоочисником? Навряд. Та навіть якщо зауважать, сумнівно, що хтось афішуватиме цей факт. АНТК ім. Аронова не зацікавлений у розслідуванні катастрофи, керівництво концерну прагне одного: якомога швидше прибрати із заголовків французьких новин слова «ААРОН 44» і «катастрофа». І його можна зрозуміти.

Діана перекотилася на інший бік. Поклавши голову на холодний бік подушки, відчула, як палає її щока. Вона забагато думає про катастрофу і нічого не може із цим вдіяти: всі намагання спрямувати думки в інше русло марні.

Що їй робити тепер?.. Скласти руки, відступитись і пустити справу самопливом? Її відсторонили від розслідування. У неї більше немає можливості отримувати інформацію і тим більше впливати на розвиток подій. А хай би вона і могла впливати, що з того? У неї на руках лише невиразні здогадки і жодного конкретного факту.

Та основне — що вона хоче довести? Кому? У більшості тих, хто має стосунок до розслідування катастрофи «ААРОНа 44», сформовано чітке уявлення про перебіг подій, які передували зіткненню. Її ж ефемерні, відверто зі сфери ірраціонального припущення тільки заплутують справу, скеровуючи розслідування в... нікуди. Діана відчувала, що щось не гаразд із записом розмов у кабіні «ААРОНа 44», і водночас навіть не припускала, куди це відчуття приведе, навіть якщо її підозри виявляться обґрунтованими. Жінка почувалась астронавтом, який безпорадно борсається в невагомості, не маючи сил дотягтись і зачепитись за опору.

Засинаючи, вона пригадала осінь 2006-го, коли тільки-но познайомилася з Геною. У той час вона майже не спілкувалася з батьком, а коли все ж випадала нагода порозмовляти, робила все наперекір, демонстративно нехтуючи його порадами. Родіон Столяр незлюбив Геннадія, однак не став тиснути на дочку, забороняючи зустрічатися з тим балакучим бевзем. Діана відчувала таткову неприязнь до її бойфренда і навмисно, на зло батьку, цілими днями зависала з Геною. Кожного другого дня вона поверталась додому за північ — о першій, іноді о пів на другу — з волоссям сторчака (наче його щойно розпушили феном) і почервонілими від шаленого катання на мопеді щоками й очними яблуками. Майже завжди її батько не спав. Тієї осені Родіон Столяр повертався з роботи пізно і після вечері годинами розмовляв по телефону, віддаючи накази, вислуховуючи звіти і запекло критикуючи підлеглих: йшло тестування його нового літака — «сорокчетвірки». Часом доходило до репету і грубої лайки. Родіон кричав про те, що «в запорізькому «Прогресі» одні мутанти, бо у всіх до останнього руки ростуть із задниці», що «лайнер

не можна випускати неготовим...» і що він «краще застрелиться, ніж дозволить зменшити кількість випробувальних польотів». Це не було чимсь надзвичайним. Батько Діани завше багато кричав, коли заходило про літаки. Його літаки. Хоча... тієї осені опівнічні суперечки по телефону були як ніколи тривалими й запеклими.

Мабуть, тоді й почалися проблеми із серцем, — подумала Діана, — *хоча ніхто, крім самого Родіона Столяра, про них не здогадувався*.

Ну, ось, знову — сон відступив...

Вона лягла на спину, заклавши руки під голову, і тихо зітхнула. Згадані в напівзабутті батькові репліки відлунювали в мозку.

(*...у запорізькому «Прогресі» одні мутанти...*)

(*...у всіх до останнього руки із задниці...*)

(*...літак не можна випускати неготовим!*)

— «Прогрес» — це ж те бюро, де спроектовано двигуни «44-го»? — сама в себе запитала Діана.

Вона намагалась зібрати воєдино все, що дізналась про катастрофу батькового літака, починаючи з прибуття до Парижа, проте думки вислизали, неначе граючись з нею в хованки, а при кожній спробі зосередитись у голові, замість літака, поставав образ батька, із запаленими очима, недобре перекривленим обличчям і притиснутим до вуха засмальцьованим від неперервних розмов мобільним телефоном, який тупцює посеред просторої вітальні в одній піжамі і домашніх капцях.

Що зробив би твій батько, Діано?..

Здавалося, останні слова хтось прошепотів над її вухом.

Діана рвучко відкинула ковдру, встала з ліжка, пересіла за стіл і ввімкнула комп'ютер. Дочекавшись, коли запрацює Інтернет, зайшла на сайт *expedia.com* і після кількох

хвилин пошуку визначилась із маршрутом з Києва до Парижа. На завтра прямих перельотів не лишалося, а тому Діана вибрала пропозицію «British Airways» із пересадкою в лондонському аеропорту Хітроу. Літак рейсу BA 883 відправлявся з Києва завтра, 19 лютого, о 15:55 і прибував до британської столиці о 17:25 за місцевим часом. Літак наступного рейсу, BA 326, вирушав з Лондона до Парижа о 20:40 і прибував до аеропорту ім. Шарля де Голля о 22:40 за французьким часом. Вказавши на сторінці оплати контактні дані та номер кредитної картки, Діана придбала електронний квиток.

Вона подумала про те, що знову змушена залишати малюків на Гену, про те, що їй, напевно, доведеться повернути в магазин туфлі від Антоніо Б'яджі (*добре, що не встигла їх заносити*), оскільки інакше вона не матиме за що жити й харчуватись у Франції. Та все це не мало ні найменшого значення. Бо так би зробив її батько.

Потому Діана зателефонувала Марселю:

— Завтра ввечері я прилітаю до Парижа.

Вона очікувала розпитувань, побоювалась, що Лакруа неправильно її зрозуміє.

Дарма. Француз відразу здогадався про справжню мету приїзду.

— Хочеш поговорити з пілотом? — по голосу відчувалося, що Марсель спав, але разом із тим він анітрохи не сердився, що його розбудили.

— Так.

— О'кей, — серйозно проказав чоловік. — Без проблем. Я все влаштую.

— Дякую, Марселю.

— Ет, дрібниці! Скинь мені повідомлення з номером рейсу — я зустріну тебе.

50

Вирішивши летіти до Франції, Діана заспокоїлась і проспала ніч без сновидінь.

Відразу після шостої ранку — як завжди — її розбудив Данило. Карапуз причалапав зі спальні, став біля дивана, на якому відпочивала мама, і, лепечучи «Ана, авай, авай!» (*Діано, вставай, вставай!*), взявся длубатися пальцем у маминому вусі.

За хвилину після пробудження неспокій і сум'яття повернулися. Діана не могла позбутися відчуття, що із записом розмов рейсу 1419 щось дуже, дуже негаразд. Увесь час, поки годувала хлопчаків, доки збирала і вдягала їх перед походом до дитячого садка (Артем упирався та капризував, придумуючи які завгодно відмовки, аби не йти; їй вдалося переконати сина, тільки пообіцявши, що після дитсадка його забере до себе Гена і дозволить погратися в танчики), Діана думала про відсутність гуркоту від зіткнення турбіни зі снігоочисником. Це не припущення і не гіпотеза — це очевидний факт, який поки що нічого не пояснює, лише переобтяжує й ускладнює справу, але який водночас занадто *реальний*, щоб його можна було відкинути чи проігнорувати. Вона пригадувала обгорілий фіксатор польотних даних, незнайомця, що блукав летовищем через кілька годин після аварії (про якого забула нагадати Марселю), дивну поведінку Авер'янова, несподіване і таке поквапливе відсторонення її від розслідування — й учорашня невпевненість помалу зникала. Щось відбувається; можливо, не зовсім пов'язане з катастрофою, але таке, що точно стосується літака її батька.

Відвівши синів до дитячого садка, Діана зателефонувала Гені і попередила, що йому доведеться знову забрати хлоп-

чаків до себе, бо вона на кілька днів повертається до Франції. Чоловік був тверезим і, здавалося, зрадів її проханню. Він не набридав із запитаннями, лише на завершення розмови несміливо поцікавився, чи Діана їде у відрядження, чи... в особистих справах. Вона й сама не знала, під яку категорію потрапляє її поїздка, проте чоловіку відповіла, що їде працювати. Після того Гена сухо попрощався, пообіцяв, що вчасно забере малих із дитсадка, і запевнив дружину, що їй немає про що хвилюватися.

Діана сумнівалась, що їй вдасться не турбуватись про Даню й Артема, але й не помітила, як дорогою додому роздуми про катастрофу «ААРОНа 44» повністю витіснили з голови всі інші думки та турботи. Напевно, вперше за останні чотири роки вона не думала про дітей. Діяльність воскрешала в ній жагу до справжнього, повноцінного життя, де є місце для розваг, активного відпочинку, нових знайомств і романтики... хоча цього Діана також не помічала.

51

19 лютого 2013, 10:32 (UTC +2)
Микільська Борщагівка, Київ

До поїздки в аеропорт залишалось трохи часу. Повернувшись із дитсадка, Діана знову взялась перечитувати стенограму розмов у кабіні «ААРОНа 44». Якби хтось спитав, вона б не пояснила, навіщо це робить. Сьогодні ввечері вона опиниться в Парижі, завтра-післязавтра, якщо пощастить, поговорить з Радиславом Ротком і отримає відповіді на всі запитання. Та, попри це, Діана не відлипала від файлу з розшифруванням. Ще вчора ввечері під

час розмови з Марселем у неї виникло відчуття, начебто вона намацала нитку, що приведе до розгадки і дасть змогу довести, що запис розмов рейсу 1419... «Який? — Діана обірвала власні роздуми. — Неправильний? Підроблений?» Безглуздя! Очевидно, що підробити запис пілотських розмов нереально. По-перше, це складно в технічному сенсі. По-друге, на записі, крім власне реплік пілотів, чути голос Бруно Пішо, диспетчера, який стежив за зниженням «ААРОНа 44», тож, якби запис підробили, диспетчер відразу вловив би різницю і повідомив слідство, що його слова на записі не відповідають тим, які він промовляв насправді. По-третє, підробляти запис нерозумно, поки живий хоч один із пілотів.

І все ж була зачіпка, котра могла — Діана не могла навіть припустити, що в неї настільки розвинена інтуїція, — відкрити очі на те, що не так у файлі *flight_FC1419_last_2_minutes.mp3*.

Жінка вгризалась очима у відкритий файл із розшифруванням розмов пілотів і згадувала вчорашній діалог із Марселем. Вона запитала, що той думає про розшифрування, на що француз відповів, що «через снігопад Радислав занадто пізно побачив снігоочисник», що він побачив «Øveraasen» о 22:04:09.17, приблизно за десять секунд до зіткнення, а потім... Що він сказав потім? Діана прикусила губу і наморщила лоба, намагаючись відновити в пам'яті Марселеві слова.

(*десять секунд до зіткнення...*)

(*я щойно порахував...*)

(*...у цей час літак знаходився на... знаходився на відстані...*)

Раптом вона згадала. Слідчий зауважив, що згідно з його розрахунками на той момент, коли Радислав побачив

«Øveraasen», «ААРОН 44» знаходився на віддалі 650—700 метрів від снігоочисника.

«Як він визначив відстань?» — подумала Діана. Без даних ЦФПД, який дочиста згорів під час катастрофи, точно дізнатись, скільки сотень метрів відділяло літак від «Øveraasen'a», не можна. Отже, Марсель Лакруа лише *прикинув* відстань. Яким чином?

Діана спробувала пригадати лекції в НАУ, на яких розповідали про захід на посадку і приземлення пасажирських лайнерів. Для кожного типу літака залежно від маси, сили та напряму вітру чітко визначено оптимальну швидкість приземлення. Знаючи швидкість, а також час, коли пілоти промовляли кожну конкретну фразу, можна обчислити віддаль від точки зіткнення, а відтак, місцезнаходження «ААРОНа 44» над смугою, для кожної фрази. Відповідно, це дасть змогу дізнатись, на якій відстані від снігоочисника пілоти побачили перешкоду, коли зреагували, розпочавши відхід на друге коло, тощо.

Діана кинулась до папок і течок, що були привезені з відрядження та які вона не встигла занести до офісу, і відшукала Керівництво з льотної експлуатації літака «ААРОН 44». Переглянула зміст і відкрила потрібний розділ, де в окремій таблиці стояли значення швидкостей заходу на посадку залежно від посадкової маси літака. Знаючи з найпершої розмови з Марселем Лакруа, що в ніч аварії маса «ААРОНа 44» перед посадкою складала 39 тонн, Діана визначила нормативну швидкість приземлення — 240 км/год.

Відклавши Керівництво з льотної експлуатації, Діана запустила AutoCAD, програму, призначену для створення інженерних креслень. Вона не працювала в ній з часу навчання в університеті, хоча колись непогано її знала і навіть заробляла гроші, виконуючи на замовлення одногрупників

і студентів молодших курсів креслення для курсових проектів чи практичних робіт. Зараз AutoCAD знадобився їй, щоб візуалізувати, унаочнити розрахунок місця розташування «ААРОНа 44» над посадковою смугою.

Установивши масштаб, Діана нашвидкуруч накреслила північно-східний відрізок смуги 04L-22L. Загальна довжина смуги становить 8 800 футів; Діана зобразила менше ніж половину, розуміючи, що більше їй не знадобиться. Нижче під смугою вона намалювала вісь довжин, щоб легше було позначати положення «ААРОНа 44» в той чи інший момент, відразу після чого відклала першу точку: на відстані 920 метрів від торця смуги позначила місце зіткнення літака й снігоочисника. Вгорі по вертикалі вписала час, коли, згідно з даними ЦФР, відбулося зіткнення — 22:04:19.78. Насамкінець вивела стрілку і додала підпис «зіткнення...».

Останні розпачливі викрики Ротка Діана пропустила, у якості другої точки вибрала момент, коли двигуни літака почали набирати потужність. Трапилося це о 22:04:16.81, за 2,97 секунди до зіткнення. Вона перевела номінальну швидкість посадки 240 км/год у метри на секунду, отримала 66,7 м/с і порахувала, що за 2,97 секунди літак пролетів 198,0 метрів.

$$S_1 = V^{\text{н}}_{\text{посадки}} \cdot t_1 = 66{,}7 \cdot 2{,}97 = 198{,}0 \text{ м}$$

Відтак, очевидно, що, в ту мить, коли двигуни почали розганятися, «ААРОН 44» від «Øveraasen'a» відділяло всього 198 метрів.

Діана поставила другу точку на смузі, відзначила час 22:04:16.81 і підписала її: «звук двигунів, що виходять на N_1».

Наступним моментом, для якого жінка захотіла розрахувати місце розташування літака, стала команда Радислава Ротка про скасування посадки. Ротко вигукнув «На друге

коло! Злітний режим!» о 22:04:13.98 — за 5,8 секунди до зіткнення. Відповідно, у цей час лайнер відділяло від снігоочисника 386,7 метрів. Нижче під кожною точкою Діана вказала відстані до місця, де пройшло зіткнення.

$$S_2 = V^{н}_{посадки} \cdot t_2 = 66{,}7 \cdot 5{,}8 = 386{,}7 \text{ м}$$

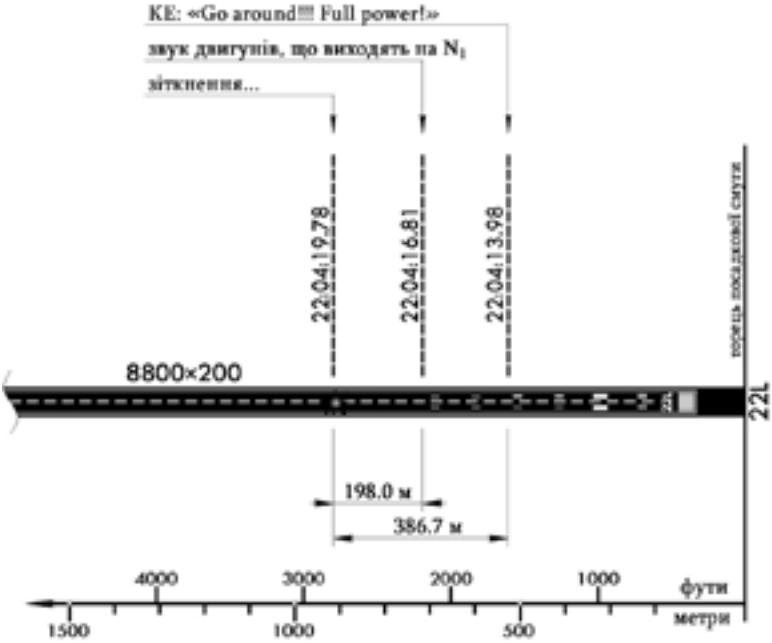

По тому Діана намірилась поставити на схемі точку, у якій Радислав помітив перешкоду на смузі, — вона відповідала часу, коли пілот крикнув «Що за?!.», але перед тим розрахувала, за скільки часу і на якій відстані від снігоочисника пролунав звуковий сигнал у кабіні.

$$t_3 = 19{,}78 - 11{,}22 = 8{,}56 \text{ с}$$

$$S_3 = V^{н}_{посадки} \cdot t_3 = 66{,}7 \cdot 8{,}56 = 570{,}7 \text{ м}$$

Відклавши на смузі 22L позначку, що відповідала відстані 570,7 метра, підписавши її «звуковий сигнал у кабіні», Діана взялася за, напевно, найкритичніший епізод під час посадки — момент, коли Радислав побачив «Øveraasen». Сталося це о 22:04:09.17, за 10,61 секунди до зіткнення.

$$t_4 = 19{,}78 - 9{,}17 = 10{,}61 \text{ с}$$

$$S_4 = V^{н}_{посадки} \cdot t_4 = 66{,}7 \cdot 10{,}61 = 707{,}3 \text{ м}$$

Цікаво, що Марсель практично не помилився з оцінкою відстані: Діана у своїх розрахунках отримала 707,3 метра. Крім того, вирахуване значення відповідало величині горизонтальної видимості, визначеній за записами з камер спостереження аеропорту. Все ніби гаразд, проте Діана почувалась невдоволеною.

Вона перемкнулась на вікно текстового редактора Microsoft Word з відкритим файлом *1419.docx*. Продовжувати відкладати відстані було безглуздо, хоча...

Діана зауважила, що перед тим як Радислав Ротко помітив снігоочисник, що сунув у центрі смуги, Метью Ріґґсон, другий пілот, доповідав командиру екіпажу про висоту під час приземлення. Несподівано Діана усвідомила, що завдяки реплікам Ріґґсона має можливість не лише обчислити точки знаходження «ААРОНа 44» вздовж осі посадкової смуги, але й дізнатись висоту розташування літака над смугою для вибраних моментів часу.

Швидко визначивши час між репліками другого пілота про висоту літака, Діана порахувала відповідні відстані та відклала їх на схемі. Вона обмежилась висотами у двадцять, тридцять і сорок метрів, розсудивши, що на висоті п'ятдесят метрів «ААРОН 44» знаходився задалеко від торця посадкової смуги.

Схема ставала більшою:

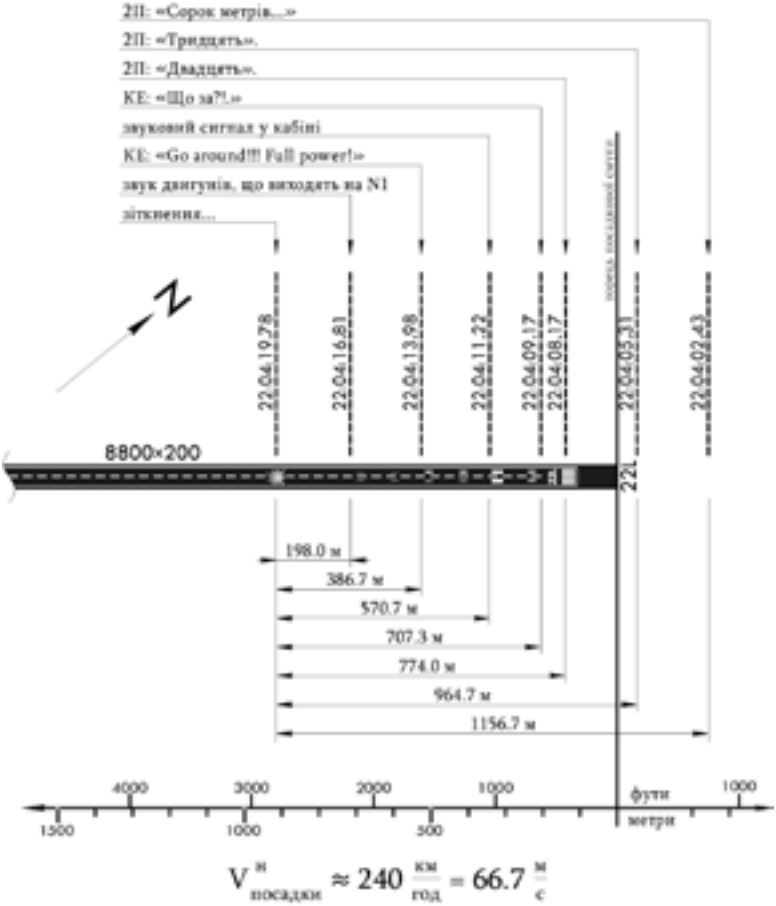

Діана не була відмінницею в університеті, та, попри це, зростаючи в сім'ї авіатора-фанатика, змалечку засвоїла багато основоположних авіаційних істин. Родіон Столяр нерідко брав доньку із собою на аеродром у Гостомелі, де катав на ще не запущених у серію, але уже достатньо

протестованих літаках ДП «Аронов». Перебуваючи в повітрі, Родіон бурхливо описував кожен етап польоту, коментував найменший рух усіх робочих площин на крилі, випуск шасі, зниження над аеродромом і посадку. Зокрема, Діана знала, що всі пасажирські літаки задля пом'якшення контакту зі смугою опускаються до точки торкання під дуже гострим кутом — 3°. Загалом під час зниження літак повинен торкнутися землі перед двома широкими поздовжніми рисками, розташованими на відстані тисячі футів (приблизно триста метрів) від торця посадкової смуги. Для того щоб приземлитись у зазначеній точці, літак має пролетіти над торцем смуги на висоті *п'ятнадцяти* метрів, не вище і не нижче, — це аксіома.

Діана подивилась на щойно намальовану схему посадки рейсу 1419. Пролітаючи над торцем смуги 22L, «ААРОН 44» знаходився на висоті щонайменше двадцяти семи метрів!

Серце пришвидшено закалатало. Ось воно!

Чому Ротко вів літак настільки високо?

Діана передивилась розрахунки і переконалась, що помилки немає. Єдиним «слабким місцем» обчислень було значення швидкості заходу на посадку. Діана *припустила*, що вона становить 240 км/год, або 66,7 м/с, але насправді *не знала*, з якою швидкістю Радислав Ротко заводив «ААРОН 44» на посадку. Якщо швидкість відрізнялась від нормативної, то це означає, що всі розраховані нею відстані на схемі також будуть іншими.

От тільки наскільки іншими?..

Діана створила в AutoCAD'і новий графічний документ, у якому нашвидкуруч накидала просту систему координат. Вісь абсцис відповідала довжинам вздовж осі посадкової смуги, вісь ординат — висоті над смугою (масштаб на осях відрізнявся, та це не впливало на те, що вона хотіла зобра-

зити). Спочатку жінка взяла дві точки з відомою висотою — двадцять і сорок метрів — із власних розрахунків для швидкості приземлення 240 км/год і відклала їх на графіку. Сполучивши точки прямою лінією, вона отримала реальну траєкторію зниження «ААРОНа 44». Лінія перетинала вісь ординат у точці, що відповідала висоті 27 метрів; за такого зниження літак мав би приземлитися на відстані більше 500 метрів від торця смуги, а це, зважаючи на складні погодні умови, загрожувало катастрофою — Ротко міг не встигнути зупинити літак до кінця смуги.

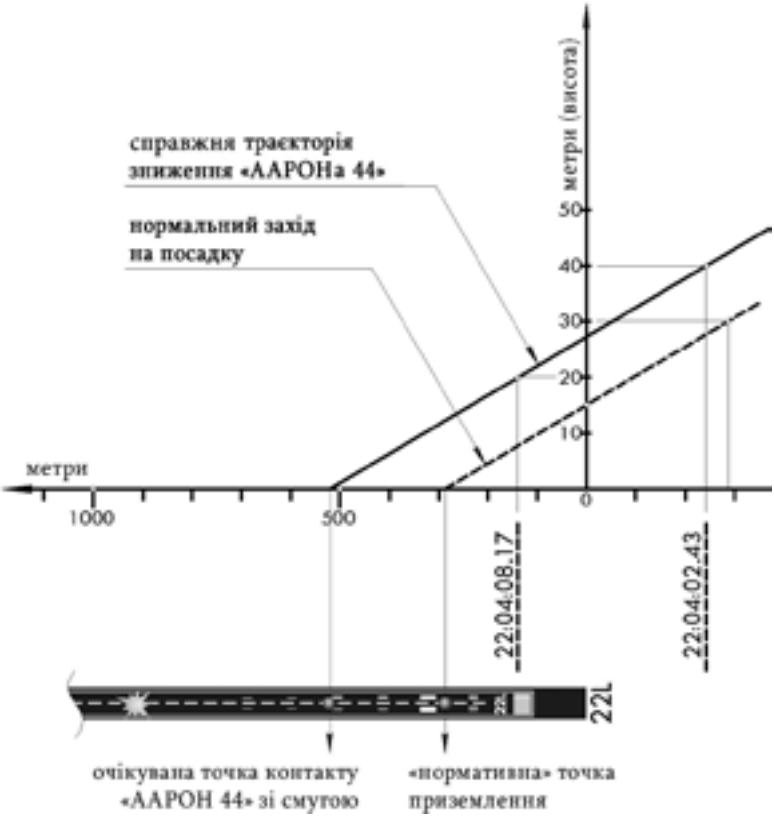

По тому Діана штриховою лінією накреслила нормальний захід на посадку — такий, яким він мав би бути згідно з нормативними документами. Ця лінія пролягала паралельно попередній (траєкторії приземлення за швидкості 240 км/год) і перетинала вісь ординат на висоті 15 метрів.

У такому разі «ААРОН 44» торкнувся б землі якраз там, де потрібно, — за кілька метрів від широких поздовжніх смужок білого кольору. Різниця між траєкторіями здавалась величезною: за «нормативного» приземлення «ААРОН 44» пройшов висоту 30 метрів на відстані 290 метрів від торця смуги, а за швидкості 240 км/год — на відстані лише 40 метрів.

Зненацька Діана дещо придумала. Вона могла змінити попередню схему таким чином, щоб вона відповідала «нормативному» заходу на посадку, подивитись, як змістяться точки, крізь які пролітав літак, і основне — розрахувати швидкість, з якою «ААРОН 44» мав би наближатись до смуги 22L, щоб пролетіти над торцем на висоті 15 метрів і «наздогнати» снігоочисник о 22:04:19.78.

Діана повернулась до першого графічного файлу, зберегла його з новим іменем, після чого перемістила позначку, що відповідала проходженню висоти 30 метрів (час — 22:04:05.31, вигук Метью Ріґґсона — «Тридцять!»), розташувавши її за 290 метрів від торця посадкової смуги 22L. Всі інші позначки з підписами змістила пропорційно.

Стало очевидним, що двигуни літака почали набирати оберти за 260 метрів до зіткнення, Радислав дав команду йти на друге коло за 490 метрів до снігоочисника і вперше помітив машину з кабіни, знаходячись практично над торцем посадкової смуги.

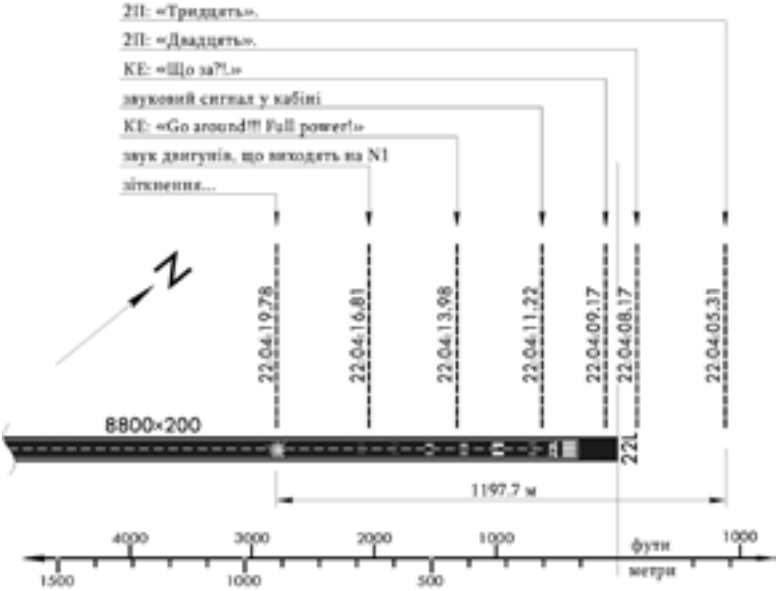

«Отже, Радислав мав час, щоб зреагувати, — зробила висновок Діана, — а «ААРОН 44» — достатній запас відстані, щоби набрати висоту...»

В усьому цьому було щось дуже неправильне і... страшне. Жінка почувалась так, наче щойно прокинулась після кошмару: серце часто калатало, під пахвами й на спині проступив холодний піт, кінчики пальців дрібно тремтіли.

В AutoCAD'і Діана визначила, на якій віддалі від точки зіткнення знаходився «ААРОН 44», пройшовши позначку висоти 30 метрів. Отримала 1 197,7 метра. Далі запустила калькулятор Windows і розрахувала швидкість, з якою мав би рухатись літак:

$$V_{посадки}^{розр.} = \frac{S}{t_0 - t_{30\,метрів}} = \frac{1197{,}7}{19{,}78 - 5{,}31} = 82{,}8\,\frac{м}{с} = \mathbf{298}\,\frac{км}{год}$$

Її щелепа відвисла. ДВІСТІ ДЕВ'ЯНОСТО ВІСІМ кілометрів за годину! Це просто з біса нереально! Такого числа немає в жодній таблиці Керівництва з льотної експлуатації — літак не може приземлитись, несучись над землею зі швидкістю триста кілометрів за годину. За швидкості 298 км/год «ААРОН 44» не встигне загальмувати до кінця смуги навіть за безсніжної погоди.

Діана розгубилася. Безпорадно клацаючи мишею, вона перемикалась між створеними схемами і не могла придумати пояснення. Схеми суперечили одна одній. Якщо припустити, що «ААРОН 44» приземлявся зі статутною швидкістю 240 км/год, то зрозуміло, що він летів зависоко. Якщо ж навпаки припустити, що літак знижувався по «нормативній» траєкторії, то це означає, що він рухався надто швидко. Вирішити дилему могло б опрацювання даних із ЦФПД, другої «чорної скриньки», але їх не було.

«Можливо, пілоти не бачили смуги?» — подумала Діана.

Безглуздя! Якщо лайнер опускається нижче за висоту прийняття рішення і пілот не має візуального контакту зі смугою, посадку ультимативно скасовують — літак набирає висоту і вирушає на запасний аеродром. Якби видимість була настільки поганою, що з висоти 30 метрів обидва пілоти не бачили сигнальні вогні смуги, вони б не опускались нижче за ці 30 метрів. Принаймні Метью Ріґґсон не доповідав би з такою впевненістю про кількість метрів до приземлення.

Чому тоді в кабіні все спокійно? Діана відзначила, що на ту хвилину, коли Радислав Ротко скомандував набирати висоту (час — 22:04:13.98), «ААРОН 44» залишив за собою ПІВКІЛОМЕТРА смуги і все ще знаходився на висоті 10 метрів, *а мав би вже котитись по землі*. Розуміючи, що змарнував перший захід, Радислав Ротко мусив би і без снігоочисника набирати висоту, скеровуючи літак на друге

коло, натомість він продовжував посадку. Чому? Як таке може бути? Пілот не міг пролетіти чверть посадкової смуги і не знати про це.

Щось не так. Щось конкретно не клеїлось. Підозри про навмисне ушкодження ЦФПД більше не здавались Діані вульгарними та безпідставними.

Вона запустила Winamp і ще раз прослухала аудіозапис розмов у кабіні.

«Чорт забирай, вони ж не ідіоти!» — спохмурніла вона. Якщо Ротко говорить про те, як вони з Ріґґсоном питимуть каву в залі для відпочинку, то це означає, що із заходом усе добре; означає, що вони бачать, куди сідають; означає, що літак тримається глісади, впевнено прямує до визначеної точки торкання. А цього не може бути, цього просто не може бути...

Діана відчула ще більшу потребу поговорити з пілотом.

Подивившись на годинник, який невідомо як зберігся під час звірств Грубодупенка, вона почала готуватись до відльоту.

52

19 лютого 2013, 11:38 (UTC +1)
Париж, Франція

Простоявши півгодини на холоді неподалік *Porte de Sèvres*, міських воріт у південно-західній частині 15-го округу Парижа, Карий нарешті придумав, як непомітно прошмигнути до приміщення HEGP — Європейського шпиталю ім. Жоржа Помпіду. Він згорнув скачану з Інтернету і роздруковану схему приміщення, де лежав Радислав Ротко, порвав її на дрібні шматки і викинув у найближчий смітник.

Сьогодні зранку пілота перевели з реанімації до звичайної палати, що певною мірою спрощувало завдання. Та, попри

це, Карий розумів, що провернути справу, не наслідивши, не вдасться. Принаймні на одній зі шпитальних камер спостереження засвітиться його потилиця, а ще його може помітити чергова медсестра. Водночас іншого вибору не було. Карий не мав часу, щоб дбайливо підготуватись, вигадавши безвідмовний план. Найбільшою була проблема із дозуванням рицину[1]: убивця добряче намучився, доки дібрав таку дозу, яка точно вб'є Ротка, але яку поліція не зможе виявити в крові бідолахи. Карому не вдалося підшукати речовину, яка не залишає слідів в організмі: кучерявий блазень з Києва, котрий «замовив» пілота, жахливо поспішав. Карий міг скористатися ще кількома препаратами, що спричиняють серцевий напад, проте розумів, що вбивство в такий спосіб не є на 100 % гарантованим: Радислав Ротко порівняно молодий, та ще й лежить в одній із найкращих клінічних лікарень світу — він може вижити під час нападу. Він майже напевно виживе. Через це Карий мусив вдатись до простішого, а відтак, більш ризикованого методу.

У літаку дорогою з Києва до Парижа Карий замислювався над тим, чому погодився на такий ризик, і не знаходив відповіді. Причина — не в грошах, гроші йому не потрібні. Може, після смерті Антона він хоче, аби його впіймали? Карий криво посміхнувся. І що тоді? Наче за ґратами йому полегшає.

Чоловік прокрутив у голові маршрут до палати Ротка. Він зайде до центрального холу як відвідувач, на одній зі сходових клітин залишить верхній одяг і вижидатиме, доки жертва залишиться в палаті сама. Карий міг би роздобути лікарський халат, але розумів, що це лише приверне до нього зайву увагу, оскільки в медперсоналу HEGP халати специфічного кольору та крою, а тому дібрати аналогічний — знову ж таки, за ненаявності часу й поспіх — було нереаль-

[1] Рицин — білковий токсин рослинного походження, надзвичайно токсичний: у 6 разів отруйніший за ціанистий калій.

ним. Насамкінець він покине будівлю через чорний хід, яким прибиральники виносять сміття. План був дірявий, наче сир, і примітивний, як одноклітинні організми, хоча Карий не здивується, якщо все спрацює. Зазвичай саме такі стрімкі й напівбожевільні задуми найлегше втілити в життя.

Але не зараз. Пізніше. Ближче до вечора.

Піднявши комір шкіряної куртки, Карий роззирнувся, шукаючи яку-небудь харчевню. Він змерз і зголоднів — як завжди перед вбивством.

53

19 лютого 2013, 13:54 (UTC +2)
По дорозі до аеропорту Бориспіль, Київ

Спалахнуло зелене світло, і машина, рвонувши з місця, вискочила на Бориспільське шосе. Таксист розганяв автомобіль, зайнявши крайню ліву смугу. Діана переглядала сумку, перевіряючи, чи нічого не залишила вдома. Все на місці; основне — цього разу вона не забула випустити на вулицю Грубодупенка. Котяру чекають кілька холодних днів, та все ж це краще, ніж сидіти голодним у замкненій квартирі.

За вікном пропливали низькі лютневі хмари.

Задеренчав телефон. Таксист скоса зиркнув на пасажирку у дзеркальце заднього вигляду. Діана дістала мобілку і побачила, що телефонує Марсель. Перед тим як відповісти, завагалась, вирішуючи, чи варто розказувати французу про свої відкриття і неув'язки в розшифруванні розмов у кабіні рейсу 1419. Надумала не поспішати. Можливо, що вона щось нафантазувала і, виклавши підозри, виставить себе цілковитою дурепою. Ймовірно, Радислав Ротко легко пояснить усі протиріччя, вмить розвіявши її сумніви.

— Привіт, Марселю.

— Ти не уявляєш, що я тільки-но дізнався! — не привітавшись, випалив чоловік.

— Вау, — зіронізувала Діана, — я теж рада тебе чути.

Марсель Лакруа пропустив повз вуха її шпильку:

— Діано, дані із ЦФПД зникли не внаслідок пошкодження вогнем. У лабораторії BEA провели додаткові дослідження і виявили, що температура всередині «чорної скриньки» ледве перевищувала 350 градусів! Це надто мало, щоб знищити дані на картах пам'яті.

— Що? — і без того неспокійна перед польотом, Діана відчула, як пришвидшилось серцебиття.

— Самописець із цифровим фіксатором польотних даних знаходився не у вогні, а біля вогню. Наші специ стверджують, що 350 °С — це однозначно замало, щоб пошкодити плати, бо ЦФПД проектували з розрахунку на значно більші температури.

— Так, я це знаю, але ж тріщина...

— Ти не розумієш: той вогонь, у який через недбалість пожежників потрапив ЦФПД, не міг зіпсувати запис навіть з урахуванням тріщини в корпусі самописця.

— Хочеш сказати, що дані із ЦФПД можна відновити?

— Ні, — розметав її сподівання Марсель. — І отут починається найцікавіше, Діано... Весь самописець намагнічено.

— Що? — перепитала вона.

— Дані із ЦФПД знищено дією надзвичайно потужного магнітного поля.

— Ого... — прошепотіла українка. — Що це означає?

— Поки що лише те, що в певний момент часу після того, як скриньку з ЦФПД витягли з «ААРОНа 44», хтось з умислом чи через чергове недбальство залишив її поряд із надпотужним генератором магнітного поля.

— Наскільки потужним?

— Я, гм, я навіть не знаю, що тобі сказати. У лабораторіях ВЕА немає приладів, які могли б згенерувати таке поле. Щонайменше два-три тесли[1]. Це однозначно вплив ззовні. Сувенірний магніт на холодильнику створює магнітне поле приблизно 5 мілітесла.

Діана не знала, що таке тесла, та в ту хвилину її більше цікавило джерело магнітного поля:

— Ангар?

— Ангар ми вже обшукали. Там немає — і не могло бути — приладів чи механізмів, які є джерелом магнітного поля. Стіл, на якому стояли самописці, ледь-ледь намагнічений, але це, схоже, результат контакту з уже намагніченим ЦФПД.

— Ох, блін, — не стрималась Діана. Кожного дня все перевертається з ніг на голову. — Хто мав доступ до самописців, окрім слідчих і працівників ВЕА?

— Ніхто, — тихо проказав Марсель.

Перед очима Діани постала фотографія із розмитим силуетом на задньому плані:

— А що Пеллерін каже про чоловіка на фотографії?

— Я розмовляв із ним зранку. Пеллерін не знає, хто це такий.

— Як це?! — вибухнула Діана. — Що це за ідіотизм?! Начальник зміни не знає, хто тиняється територією ввіреного йому аеропорту за кілька годин після катастрофи?

— Точніше, він сказав, що не впізнає його... — доказав Марсель.

Упершись лобом у вікно таксі, Діана розсерджено дихала. Зненацька все єство здригнулося від недоброго відчуття. Ру-

---

[1] Тесла — одиниця вимірювання індукції магнітного поля в міжнародній системі одиниць, що чисельно дорівнює індукції однорідного магнітного поля, у якому на 1 метр довжини прямого провідника, перпендикулярного вектору магнітної індукції, зі струмом силою 1 ампер діє сила 1 ньютон. Вираження тесла через основні одиниці СІ тесла має такий вигляд — $кг/(с^2 \cdot А)$.

ки пополотніли, а шлунок стиснувся, наче десь вглибині тіла утворився вакуум. *Вона запізнюється... вона НЕ встигне.*

Злякавшись, Діана зиркнула на годинник на передній панелі таксі. 14:08. До вильоту ще купа часу, а машина практично доїхала до аеропорту. І все ж... відчуття не зникало. *Вона спізнюється, вона страшенно спізнюється.*

Куди?

— У тебе все без змін? — долинув з трубки голос Марселя.

— Так. Мчу на таксі до аеропорту.

— Рейс 326? — уточнив француз.

— Ага, все правильно. «British Airways» з Лондона. Прибуваю до аеропорту ім. Шарля де Голля о 22:40.

— О'кей, я заїду по тебе. А завтра зранку спробуємо розговорити Радислава.

Діана завагалась, не наважуючись покласти трубку.

— Слухай, Марселю, ти не хочеш змотатися до Радислава, переконатися, що в нього все добре?

— Для чого? Якщо ти так хвилюєшся, я можу зателефонувати доктору Бланкарду і...

— Ні. Я хочу, щоб ти *з'їздив* до нього, — Діана заплющила очі, водячи вказівним і великим пальцями вільної руки по бровах, і доказала: — У мене погане передчуття.

— Погане передчуття? — здивувався Марсель. — З якого дива?

— Довго пояснювати. — Незнайомець на летовищі. Пошкоджений ЦФПД. Усунення від розслідування. Неув'язки із записом розмов у кабіні... Усе надто складно. І непевно. — Заскоч до нього перед тим, як їхатимеш по мене в аеропорт.

— Це дуже пізно, — француз зітхнув. — Із Ротком його родина, але о'кей... якщо ти наполягаєш, я поїду до нього. Зараз маю трохи роботи — зможу вирватися за годину чи дві.

— Добре. Просто переконайся, що з Радиславом усе гаразд.

Розділ VI

54

Від: <info@aronov.com>
Дата: 19 лютого 2013 15:52
Кому: «Marcel Lacroix» <m.lacroix@bea.aero>, «Daniel Monin» <d.monin@bea.aero>
Тема: RE: Запит — звуковий сигнал у кабіні рейсу 1419

Пане Лакруа, пане Монін,

нижче подаю відповідь спеціалістів концерну на Ваш запит стосовно звукового сигналу в кабіні рейсу 1419 від 18.02.2013.

Надзвичайні ситуації, пов'язані з відмовою бортових систем, супроводжуються спрацюванням сигналізації, мета якої привернути увагу пілотів. Сигналізація передбачає: загорання ЦСВ (центрального сигнального вогню), звукові сигнали, характерні для цієї відмови, а також текстові повідомлення червоного або жовтого кольору на КІСС (комплексному індикаторі систем і сигналізації). Додатковими ознаками подібних ситуацій є підсвічування органів керування системою, що відмовила,

і зміна кольору мнемосхеми системи на моніторі БФІ (багатофункціонального індикатора).

Залежно від ситуації використовують три типи повідомлень на КІСС і п'ять типів *звукових сигналів*. Типи повідомлень:

1) аварійні (червоного кольору);

2) попереджувальні, які вимагають дії (жовтого кольору з рамкою, яка блимає);

3) попереджувальні, які не вимагають дій (жовтого кольору, позначені трикутником).

Типи *звукових сигналів*:

1) 1/2 удару дзвона — у разі виникнення пожежі на борту;

2) сирена ДАІ — у разі досягнення граничних чи небезпечних режимів (кути атаки, крен, граничні значення швидкостей);

3) звук ріжка «кавалерійська атака» — в разі надходження повідомлення від САУ (системи автоматичного управління);

4) зумер — інші аварійні повідомлення;

5) *один удар дзвона* — усі попереджувальні повідомлення, які вимагають дії.

На декодованому із ЦФР записі розмов у кабіні рейсу 1419, який ви надіслали, чути *звуковий сигнал — повний удар дзвона*. Це означає, що на момент часу 22:04:11.22 бортовий комп'ютер «ААРОНа 44» зафіксував відхилення в роботі однієї із систем, яке вимагало втручання пілотів, про що сповістив за допомогою *фонічного сигналу* і відповідного графо-текстового повідомлення на моніторі КІСС. Оскільки повідомлення з КІСС фіксує інший бортовий самописець — ЦФПД, даних з якого не збереже-

но, то, на превеликий жаль, ми не можемо сказати, яка саме система вийшла з ладу і чи вжили пілоти необхідних заходів для відновлення її нормальної роботи.
Попереджувальних повідомлень, які вимагають конкретних дій, нараховують більше ста — серед них і малозначущі, і такі, що мають критичне значення для безпеки польоту. Детальніше — див. Керівництво з льотної експлуатації літака «Аронов ААРОН 44».

Дмитро Маєвський,
голова центру зв'язків із громадськістю
Державного авіабудівного концерну «Аронов»
тел.: +38 (044) 235 19 05
факс: +38 (044) 235 19 11
www.aronov.com

55

Від: «Marcel Lacroix» <m.lacroix@bea.aero>
Дата: 19 février 2013 3:11 pm
Кому: «Діана Столяр» <diana.stolyar@ukr.net>
Тема: FW: RE: Запит — звуковий сигнал у кабіні рейсу 1419

Привіт!

Пересилаю відповідь щодо звукового сигналу від спеціалістів з ДП «Аронов». За півгодини виїжджаю в лікарню до Радислава.

Пане Лакруа, пане Монін,

нижче подаю відповідь спеціалістів концерну на Ваш запит стосовно звукового сигналу в кабіні рейсу 1419 від 18.02.2013.

Надзвичайні ситуації, пов'язані з відмовою бортових систем, супроводжуються спрацюванням сигналізації, мета якої…

56

19 лютого 2013, 15:46 (UTC +1)
Париж, Франція

Карий обережно виглянув з-за дверей, намагаючись охопити поглядом відразу весь коридор. Він уже двічі намагався потрапити до палати, де лежав Радислав Ротко, й обидва рази безуспішно. Під час першої спроби нарвався в палаті на дружину пілота — підтягнуту й сексуальну темнооку жінку неозначеного віку, котра рівно, не сутулячись, сиділа біля ліжка, на якому лежав її чоловік. Карий удав, що помилився палатою, — жінка навіть не глянула на нього — і повернувся на вихідну позицію. Дружина Ротка пішла з палати півгодини тому; чоловік спостерігав за нею, сховавшись у тіні під дверима сходової клітки чорного ходу, після чого спробував знову. Друга спроба завершилась нічим через медсестру, яка йшла коридором назустріч і завернула до палати Радислава буквально за кілька кроків від Карого. Вона бачила його. Щоб відвести підозри й ухилитись від можливих запитань, Карому довелось усміхнутись сестричці та, ховаючи за спиною обтягнуті гумовими рукавицями долоні, пройти повз палату.

Отже, він таки засвітився. Причому саме так, як передбачав: одна камера в холі й одна медсестра на поверсі. Якщо та ж сама сестричка побачить його біля палати вдруге, операцію провалено. Вона майже напевно обізветься, виявить, що чоловік не розмовляє французькою, безпомилково запам'ятає його риси... коротше, білявому кучерявому блазневі доведеться в такому разі шукати іншого виконавця.

Незважаючи ні на що, Карий не тривожився. Навпаки — ситуація веселила його. Він прокручував пальцями схований у кишені тоненький одноразовий шприц із глюкозою, у якій розчинив тринадцять тисячних міліграма рицину. Якщо бути точним, то 0,01275 мг. Зважити таку кількість рицину не можна на жодних, навіть найточніших електронних вагах, тож Карий мусив розчинити 10 мг білого порошку рицину в 1,5-літровій банці глюкози, після чого, ретельно збовтавши розчин, наповнив із банки найменший — з тих, що мав, — 2-мілілітровий шприц. У результаті маса рицину, розчиненого у шприці, становила приблизно 0,0125...0,0130 мг. Розчин був достатньо сильним, щоб гарантовано вбити дорослого чоловіка масою 85 кілограмів, але за умови лише *внутрішньовенного введення*. Це накладало жорсткі рамки на проведення операції: Карому потрібно було вприснути розчин тільки у крапельницю, більше нікуди, щоб рицин потрапив прямо у венозну кров, інакше — незважаючи на надзвичайну токсичність рицину — Ротко виживе. Щоб убити людину за умови внутрішньовенного введення, достатньо 0,00015 міліграма рицину на кілограм ваги. За умови введення підшкірно дія отрути є значно слабшою: для того щоб умертвити живу істоту, потрібно від 0,02 до 0,2 мг/кг (залежно від місця, куди потрапляє отрута). Карий міг розчинити у шприці в тисячу разів більше рицину — 20 мг — і просто кольнути ним пілота, однак у такому разі патологоанатом Європейського шпиталю, а разом із ним і паризька поліція, виявить у крові Радислава

сліди рицину, а відтак смерть пілота миттю перекваліфікують на умисне вбивство. Авер'янов заплатив скажені гроші не за те, щоб «прибрати» Радислава Ротка. Авер'янов заплатив за смерть пілота, яку ніхто й ніколи не зможе пов'язати із розслідуванням катастрофи рейсу 1419. Тринадцять тисячних міліграма безслідно щезнуть в організмі Ротка, попутно відправивши бідолаху-пілота в останній політ — на небеса.

За такої дози смерть могла настати не відразу, а за день-півтора, залежно від швидкості поширення отрути в організмі та ослабленості організму Ротка після аварії. Навіть якщо пілот не сконає миттєво, врятувати його не зможе ніхто. Для рицину не існує протиотрути. Якщо людину отруїли, вона раніше чи пізніше помре, оскільки рицин спричиняє незворотні зміни в печінці, легенях і нирках.

На випадок непередбачених обставин Карий наготував ще один шприц, більший — 5-мілілітровий, у якому розчинив 16 мг рицину. Втім, він сподівався, що йому не доведеться ним скористатися. Наявність другого шприца сповнювала убивцю відчуттям хворобливого збудження від усвідомлення власної могутності. Він упивався думкою про те, що тримає в руках достатньо отрути, щоб спровадити на той світ весь персонал Європейського шпиталю ім. Жоржа Помпіду. Звісно, якщо порівну на всіх поділити...

Медсестра вийшла з палати Ротка, несучи в руках спорожнілий пакет з-під фізрозчину і якісь склянки. Також порожні.

«Міняла крапельницю, — подумки відзначив Карий. — Чудово, просто чудово». Тепер глюкоза із розчиненим у ній рицином змішається зі свіжим фізрозчином й ліками, й отрута потраплятиме в організм пілота поступово, рівномірно розповсюджуючись у тілі.

Він вислизнув зі схованки і швидко, не криючись, — втрачати більше не було чого — закрокував до палати пілота. Прочинив двері, озирнувся — у коридорі нікого. Зайшовши,

Карий тихо причинив двері палати і підійшов до ліжка, на якому, заплющивши очі, витягнувся пілот. Без зволікань, які так полюбляють режисери голлівудських фільмів, убивця видобув із кишені шприц, уставив його в дозатор крапельниці і легенько натиснув на поршень. Карий, спостерігаючи за Ротком, хутко впорснув у систему весь розчин, після чого витягнув шприц, акуратно закрив голку пластмасовим ковпачком і безшумно висковзнув із палати.

Радислав Ротко лежав, не розплющуючи очей, не здогадуючись, що з кожною краплею фізрозчину у його тіло просочується одна із найстрашніших отрут, винайдених за всю історію людства.

У кінці коридора низькоросла темношкіра прибиральниця котила перед собою візок із миючими засобами, шваброю і відром з водою. Вона стояла спиною до Карого, але, почувши слабке «клац», із яким зачинилися двері, почала обертати голову. Карий рвонув уперед, махом пролетівши кілька метрів, що відділяли його від наступної палати, і заскочив досередини. Злобно скривившись, він роззирнувся.

На високому ліжку лежав зморщений старигань. Через рідке й розкошлане сиве волосся його голова нагадувала змочену дощем кульбабку. Старий чоловік повернув лице і запалими очима втупився в Карого. Попри очевидну слабкість, дідусь зберігав ясність розуму. Секунду чи дві вони роздивлялись один одного; Карий намагався визначити, чи здатен немічний дідуган дотягтись до кнопки виклику медсестри і здійняти тривогу. Переконавшись, що старий надто слабкий, щоб підводитись, убивця підскочив до ліжка, спершу відшукав очима, а тоді схопив рукою і відкинув геть кнопку екстреного виклику.

— Qui est-ce?[1] — проскрипів дідусь.

---

[1] Хто ви? (*фр.*).

«Лайно», — подумав Карий.

Чи зможе старий описати порушника спокою, якщо до нього припреться поліція?

Справа біля ліжка стояла напівпорожня крапельниця. Карий вишкірився. Витяг із кишені другий шприц, зняв ковпачок з голки і випустив повітря. Залишати свідків він не міг.

Водночас, убивши старця, він ризикуватиме ще більше. Долоні під гумовими рукавичками спітніли. Губи пересохли так, наче Карий не пив рідини з учорашнього вечора.

Вицвілі очі дідуся поширшали. Він побачив шприц у руці незнайомого чоловіка.

— Qu'est-ce-que vous faitez?[1] — ледве виштовхуючи слова крізь тонкі посинілі губи, прошепотів він.

Поліція не прийде. Ніхто не запідозрить, що пілот помер не своєю смертю. А старий до вечора забуде все, що бачив.

Карий нічого не відповів і, ховаючи 5-мілілітровий шприц назад до кишені, обернувся до дідуся спиною. Визирнувши у коридор, переконавшись, що його ніхто не бачить, убивця перебіг до дверей чорного ходу і безшумно прослизнув на сходову клітку.

Забравши покинуту на сходах шкіряну куртку, Карий вискочив надвір і рвонув геть від будівлі Європейського шпиталю.

Крокуючи до станції метро «Lourmel», чоловік зацікавлено розглядав перехожих. Він не відчував жалю до вбитих ним невинних людей. Під час служби в спецпідрозділі МВС «Беркут» його привчили поділяти світ на невинних чи винуватих, добрих або злих, а на своїх та чужих. Чужі заважали успішному виконанню завдання, чужі завжди знаходилися з іншого боку барикад. Усе просто.

---

[1] Що ви робите? (*фр.*).

Карий зітхнув. Пірнувши в метро, він поїхав до станції «Gare du Nord» у 10-му окрузі на півночі Парижа, біля якої знаходиться Північний вокзал, один із семи залізничних вокзалів Парижа, найбільший за кількістю пасажирів у Європі. О 20:55 він сідав на потяг THA 9389 компанії «Thalys» до Брюсселя. Карий купив квиток через Інтернет на вигадане ім'я MARK BURAKOV. У Європі із цим легко: друкуєш електронний квиток, займаєш місце у вагоні, і десь на середині шляху провідник перевіряє твою роздруківку. Вважається, що роздруківка може бути лише в того, хто заплатив за квиток, тож за відсутності пасажирів, які претендують на те ж місце, провідники не вимагають документів. На випадок, якщо підтвердження все ж знадобиться, Карий заготував фальшиве водійське посвідчення на ім'я Марка Буракова, дані якого він вказав під час бронювання квитка. Завдяки цьому поліції — раптом вона таки візьметься длубатись у справі Радислава — буде важче відстежити його пересування.

Уранці 20 лютого Карий літаком повертався з Бельгії до України.

57

19 лютого 2013, 17:27 (UTC +0)
Міжнародний аеропорт Лондон-Хітроу
Термінал 5

Рейс BA 883 прибув до London-Heathrow точно за розкладом.

Діана ввімкнула мобільний телефон, коли «Airbus A320» компанії «British Airways» розвернувся і почав сповільнюватись перед терміналом. Височенна чотириповерхова будівля зі скла і металу поволі насувалась, затуляючи небо. Працівники аеропорту Хітроу підводили до літака розсувний

рукав, готуючись «приклеїти» його до борту, коли «Airbus» остаточно зупиниться.

Налаштування роумінгу тривало хвилину. Коли українська sim-картка під'єдналась до британської мережі, Діана побачила одне повідомлення про новий мейл, що надійшов до її приватної скриньки, і шість пропущених дзвінків від Марселя Лакруа.

ШІСТЬ ДЗВІНКІВ!

Вона відчула, як у неї підкошуються коліна. Простір стікав, розпливався перед очима. Гомін і голоси велетенського термінала долинали, наче крізь товщу води. Відчуття скидалося на страшний сон, на якусь збочену, мефістофелівську форму дежавю. «Хоча ні, — подумала Діана, — це ніби переглядати старий фільм, точно знаючи, коли й де загинуть персонажі, і раптом самій опинитися на місці одного з героїв».

Вона швидко набрала Марселя. Француз відповів відразу.

— Я в Лондоні, — тремтячим голосом сказала Діана. — Щойно приземлилася, — їй хотілося говорити, відтягуючи той момент, коли озветься Марсель. — Що сталося?

— Це якийсь жах, — прохрипів чоловік.

Українка безсило опустилась у крісло зали очікування. Долоні похололи.

— Ротко?

Лакруа мовчав. Діана нетерпляче викрикнула, привертаючи до себе увагу пасажирів:

— Це Ротко?

— Так... — зрештою витиснув француз.

— О, Боже! Що з ним?

— Я телефонував тобі з лікарні. Коли я приїхав, почався страшний переполох. До пілота нікого не впускали, я довго не міг дізнатися, що діється, поки зрештою... — Марсель умовк.

— Зрештою що?

— Радиславу погіршало. Дві години тому його повезли до реанімації і...

— Він мертвий? — ледь не плачучи, запитала Діана.

— Так, Радислав Ротко помер, — підтвердив Марсель Лакруа. — Менше за годину тому. Лікарі нічого не змогли вдіяти.

— *Fait chier!* FUCK! Що з ним скоїлося? Через що настала смерть? — Діана зблідла і знавісніло кусала губу. Пасажири, що займали кілька довколишніх крісел в очікуванні свого рейсу, з острахом позирали на молоду жінку, яка відчайдушно лаялася і пополотніла так, що, здавалося, от-от втратить свідомість.

— Доктор Бланкард сказав, що почалось усе із нападу сильного кашлю, який спричинив утруднення дихання і який вони ніяк не могли зняти, а потім Радиславу стало геть погано, відкрились кровотечі у шлунково-кишковому тракті, лімфатичних вузлах черевної порожнини, і за півтори години він помер... Це все, що знаю.

— Це не проста смерть! — не вгавала українка. — Невже ти не бачиш, Марселю? Це все не просто так! Пошкодження бортового самописця, дивна поведінка Жерара Пеллеріна, і... — вона згадала, що не розповідала Марселю про виявлену в записі розмов неув'язку, та затихла, урвавши речення на півслові, — ...й от тепер Радислав!

— Діано, я думаю, ти перебільшуєш, — обережно промовив француз. — Я говорив із доктором Бланкардом, натякаючи, що йому слід розглянути різні причини смерті Радислава. Бланкард пообіцяв провести детальну експертизу, але зазначив, що не вірить у те, що смерть пілота могли зумовити якісь зовнішні фактори, — чоловік хотів додати, що в поведінці Пеллеріна немає нічого дивного, все можна пояснити, але, пам'ятаючи, як жорстко повівся з Діаною диспетчер, вирішив даремно не роздражнювати жінку.

— Марселю, зателефонуй до поліції! Нехай припруть Пеллеріна до стінки і дізнаються, хто блукав летовищем на ранок після катастрофи. Я впевнена, що ця людина виведе нас на тих, кому була вигідна смерть Радислава.

Марсель Лакруа прокашлявся:

— Слухай, я розумію: ти схвильована і розчарована через смерть Радислава, та зараз ти заганяєшся. Не знаю, як це працює у вас в Україні, але у Франції ти не можеш набрати поліцію і попросити, щоб вони приперли когось до стінки. Потрібні факти, потрібні реальні докази, а не голослівні припущення. Я бачив тіло Радислава; воно не зрешечене кулями і не покремсане півметровим ножем. Діано, я зможу звернутись до поліції лише тоді, коли доктор Бланкард скаже, що для цього є підстави.

Діана сердито замотала головою, не усвідомлюючи, що Марсель її не бачить.

— Я думаю, що запис розмови в кабіні змінено, — різко випалила вона. — Можливо, не повністю, але я впевнена, що його змінено таким чином, щоб приховати реальну причину катастрофи.

Чоловік раптом збагнув, що розмова не має сенсу. На його думку, українка цілковито віддалилась від реального світу, оточивши себе химерними вигадками. Вона сплітала факти із власними емоціями і затаєними обра́зами, втративши здатність об'єктивно сприймати й аналізувати дійсність. Запис сфальсифіковано? Ким? Коли? Задля чого? Марсель з гіркотою усвідомив, що розчарувався в Діані.

— Доведи це, — із сумом у голосі сказав він.

— Я доведу, — твердо відказала Діана. — От побачиш, що доведу, — і розірвала зв'язок, ізпересердя жбурнувши мобілку на сидіння сусіднього крісла.

Вона не сіла на рейс BA 326 до Франції. Після смерті Радислава Ротка їй було нічого робити в Парижі. Відте-

пер доля рейсу 1419 вирішуватиметься за межами столиці Франції.

За чверть до шостої за гринвічським часом Діані зателефонував Анатолій Рева, певно, хотів довідатись, чому вона не прийшла на призначену зустріч. Діані лестило, що президент концерну «Аронов» так переймається її відсутністю, але, клянучи себе за слабкодухість, не відповіла. Обманювати Діана не хотіла, а пояснити, чому посеред тижня вона опинилась в головному аеропорті британської столиці, не змогла б.

Того вечора рейсів до Києва більше не було. Найближчий літак відлітав завтра о 9:40 ранку — рейс BA 882 «British Airways», що прибував до України о 14:55 за київським часом. За 156 євро Діана придбала квиток, розуміючи, що вибору немає і доведеться ночувати в Терміналі 5 аеропорту Хітроу. Вона знала, що в терміналі є готель, але грошей на нього не мала, тому перебивалась ніч, скрючившись у кріслі в залі очікування.

Наступного ранку, втомлена, лиха і невиспана, із занімілою від тривалого сидіння в незручній позі спиною, — але при цьому рішуче налаштована йти до кінця, — вона поверталась до України.

58

20 лютого 2013, 16:39 (UTC +2)
Київ

Ще в Борисполі, щойно літак із Лондона опинився на смузі, Діана зателефонувала Олексію Рудику, своєму хрещеному і давньому батьковому товаришеві, який разом із Родіоном Столяром працював над розробленням «сорокчетвірки». Вона коротко розповіла про несподівану смерть Ротка, після

чого, не вдаючись у подробиці, домовилася про зустріч. Олексій сказав, що чекатиме її.

Дорогою додому Діана зателефонувала Гені, зізналася, що прилетіла до України, однак попросила один додатковий день посидіти з дітьми. Геннадій погодився. Заскочивши у квартиру, Діана поспіхом прийняла душ, захопила потрібні папери, викликала інше таксі та поїхала до хрещеного.

За півгодини старий авіатор відчинив перед захеканою і розхристаною похресницею двері своєї квартири у висотному цегляному будинку неподалік станції метро «Кловська».

Олексій Рудик, відчутно постарілий від часу смерті Родіона Столяра, радо зустрів Діану. Він почав розпитувати про Гену, чи не помирились вони, потім поцікавився хлопчаками і, зрештою, запропонував похресниці повечеряти, від чого вона відмовилась і відразу перейшла до справи. Діана повідомила, що потребує консультації щодо катастрофи «ААРОНа 44» у Франції. Її усунуто, тому вона не хотіла обговорювати подробиці телефоном. Олексій Рудик, посерйознішавши, кивнув. Попри те, що давно вийшов на пенсію, чоловік залишався в курсі найважливіших подій, що відбувались у концерні.

Діана виклала перед хрещеним батьком три аркуші формату А4. На перших двох вона роздрукувала намальовані в AutoCAD'і схеми, на третьому — стенограму розмови пілотів рейсу 1419. Після чого поступово, крок за кроком розгортаючи перед батьковим товаришем хід своїх роздумів, розповіла про неув'язки між швидкістю та висотою лайнера.

Олексій Рудик, короткозоро примружившись, довго дивився на Діанині діаграми, зрештою, погодився з усім.

— Щось у цьому є... — похмуро відзначив він. — А чому тебе відсторонили?

— Як таке може бути? — Діана вдала, що не почула запитання хрещеного.

— Ніяк, — знизав плечима Олексій, утретє пробігаючи очима стенограму.

— Ну, як так?.. У чомусь же має бути причина!

Старий чоловік потер пальцями лоба й узявся розказувати:

— Я знаю... знав Радислава дев'ять років. Прекрасний льотчик! Пілот від Бога. Він *не міг* садовити машину у сніговий буран на вогку смугу довжиною менше за три кілометри зі швидкістю 300 км/год. Та що я мелю! Навіть якби смуга простягалась на чотири кілометри і була сухою, наче земля в пустелі, Ротко ніколи не йшов би на посадку з таким перевищенням швидкості. Те саме стосується другого припущення — висоти. Радислав тисячі разів садовив літаки всіх форм і розмірів, йому не треба дивитись на альтиметр, щоб розуміти, що летить зависоко, приземлиться задалеко і, відповідно, розіб'ється, не встигнувши зупинити літак до кінця смуги, — покректавши, потерши долонею зморщене підборіддя, Олексій додав: — Не міг... просто не міг.

— Але ж запис...

— Дивись сюди, Діано, — Олексій Рудик нахилився до схеми. — У чотири хвилини й чотирнадцять секунд командир дає команду вивести турбіни на повну потужність — злітний режим. Припустимо (на якусь мить уяви себе на місці пілота), що Радислав заходить на посадку зі швидкістю 300 км/год. І раптом він бачить снігоочисник, — хрещений скинув голову. — На дідька йому витискати повний газ, коли він і так мчить із захмарною, як для такої малої висоти, швидкістю?! За швидкості 300 км/год достатньо легенько потягнути штурвал на себе, і «44-й» рвоне в небеса так стрімко, що пасажирів розплескає по сидіннях, наче холодець.

Діана слухала, киваючи головою після кожного речення.

— Зайдемо з іншого боку, — продовжив Олексій: — Радислав наближається до смуги з нормальною швидкістю, але значно вище від глісади. Він пролітає кромку на висоті двадцяти восьми метрів (висоті десятиповерхового будинку!), хоч з невідомих причин не зважає на це, і тут — помічає снігоочисник. Знову ж: для чого витискати тягу на максимум? Для чого рвати штурвал на себе? «ААРОН 44» і так на висоті двадцяти метрів! Достатньо потримати штурвал, не даючи змоги лайнеру опуститися нижче. Якби за таких умов Ротко дав повний газ і задер носа, літак уникнув би зіткнення, навіть якби посеред смуги стояла Ейфелева вежа!

Жінка геть розгубилася.

— Я заплуталася. Ви все правильно говорите, але в такому разі я геть не розумію, що не так...

— Що тут не розуміти? — Олексій невесело всміхнувся. — Усе просто. Якщо під час заходу Ротко спокійно веде літак до точки торкання, то це означає, що на момент пролітання над торцем посадкової смуги лайнер рухається з нормативною швидкістю і знаходиться там, де й має бути, — на висоті п'ятнадцяти метрів. Інакше — ніяк.

— Але це не збігається із записами ЦФР! — аж надто запально вигукнула Діана.

Олексій Рудик відповів, не дивлячись на похресницю:

— Отже, записи неправильні.

Діана смикнулася, з горлянки випорснув здавлений звук. Її підозри підтвердила людина, яка все життя присвятила конструюванню літаків. Невже це правда? Такого не було за всю історію авіації.

— Як це довести? — хрипко спитала вона.

«*Невже запис таки змінено*? — гуло в голові. — *І треба ж, щоб це сталося саме з* батьковим *літаком*!»

Її хрещений розвів руками і невесело всміхнувся:

— Не знаю. Принеси мені запис, я послухаю.

Діана закивала головою і полізла в сумку по диск. Вона пам'ятала, що Олексій Рудик так і не навчився вправлятися з електронною скринькою і навряд чи самостійно впорається із цифровим MP3-файлом. Через це Діана записала завершальний фрагмент розмови пілотів на диск у форматі *.CDA*, який можна прослухати і на CD-програвачеві, і на персональному комп'ютері.

— Ось, тримайте, — вона простягнула блискучий диск у прозорій коробочці хрещеному батькові, — тільки не кажіть нікому, що отримали його від мене.

Старий авіатор посміхнувся, виставивши напоказ два ряди ідеально рівних і білих зубів (*штучні щелепи*, — збагнула Діана).

— Добре. Не переймайся.

Одягаючись у коридорі, Діана несподівано пригадала останній мейл від Марселя.

— На записі чутно звук — сигнал, що прозвучав за кілька секунд до зіткнення. З АНТК для BEA надіслали офіційну відповідь, що це попереджувальне повідомлення, яке вимагає певних дій, але без даних ЦФПД не можна сказати, яка саме система відмовила. Ви добре знаєте літак, можливо, зможете сказати, про що міг сигналізувати бортовий комп'ютер за кілька метрів від землі.

Олексій Рудик покрутив коробочку з диском у руках.

— Я прослухаю запис і наберу тебе. Все, що надумаю, — розкажу.

— Дякую вам!

Вони обнялися.

— Упевнена, що не хочеш залишитись на вечерю?

Діана заперечно мотнула головою:

— Пробачте.

— То нічого, я все розумію. Бережи себе, — доказав Олексій.

— Ви теж, — посміхнулась Діана і ступила за поріг.

На вулиці її чекала мряка і приправлені пронизливим лютневим вітром невтішні думки.

59

20 лютого 2013, 19:26 (UTC +2)
Київ

Їдучи в метро до станції «Житомирська», де зазвичай пересідала на маршрутку № 501, якою добиралася додому, Діана міркувала про те, як довести, що запис розмов у кабіні рейсу 1419 підроблено. Найпростіший спосіб — попросити Марселя Лакруа прислати аудіозапис розмови диспетчера, який орієнтував «ААРОН 44» під час приземлення, з пілотами літака, що розбився; після чого в будь-якій програмі, призначеній для опрацювання звукових файлів, порівняти фрази диспетчера з відповідними їм репліками, записаними цифровим фіксатором розмов. Різниця — звісно, якщо вона є, — проявиться миттєво.

Задум хороший, однак Діана усвідомлювала, що насправді він, швидше за все, безрезультатний. Накази диспетчера мало впливали на перебіг подій на момент катастрофи, а відтак, зловмисникам — хай ким вони виявляться — не було сенсу їх підробляти. Єдине, що справді мало значення, — це репліки пілотів, а от їх якраз порівнювати не було з чим.

Після тривалих роздумів Діана не придумала нічого кращого, ніж відшукати дружину Ротка, дати їй послухати голос чоловіка, зафіксований бортовим самописцем, і сподіватись, що жінка помітить щось незвичне у вигуках, словах чи тембрі голосу пілота. Діана розуміла, що в нинішній си-

туації розмова з дружиною Радислава видасться непростою, що з її боку жорстоко примушувати нещасну жінку вслухатись у голос загиблого чоловіка, але усвідомлювала: дружина Ротка може бути єдиним, хто допоможе пояснити неув'язки в записі розмов пілотів.

Прийшовши додому, Діана ввімкнула комп'ютер і написала Марселю листа:

Від: «Діана Столяр» <diana.stolyar@ukr.net>
Дата: 20 лютого 2013 21:59
Кому: «Marcel Lacroix» <m.lacroix@bea.aero>
Тема: Запис розмов у диспетчерській

Привіт, Марселю!

Маю до тебе прохання. Щиро сподіваюсь, що останнє, і я більше тебе не турбуватиму.
Пригадуєш, першого дня, коли я прилетіла, у перервах між допитами ми з тобою слухали запис розмови між Бруно Пішо, диспетчером аеропорту Париж-Північ та пілотами «ААРОНа 44»? Можеш надіслати мені копію?

Дякую,
/D

Потім вона довго думала над тим, як роздобути контакти дружини Радислава Ротка. Попорпавшись у привезених із Франції документах, вона відшукала досьє Радислава, де, крім інформації про проходження атестаційних комісій, стан здоров'я і польотний досвід пілота, було вказано сімейні дані. Діана довідалась, що дружину Радислава звати Марина Ротко (вони одружені з 2001 року), й у них з Радиславом

двоє дочок — Олена (2001 р. н.) і Ася (2006 р. н.). На тому все — жодної інформації про місце проживання чи контактний телефон Марини.

Діана могла знову написати Марселю — навіть якщо в нього немає контактів Марини, він, напевно, знає, де їх відшукати, — а проте вона сумнівалась, що після їхньої останньої розмови Марсель Лакруа захоче ділитись контактами хоч когось із сім'ї загиблого льотчика. Телефонний довідник також не допоможе: Ротків у Києві десятки.

Туплячись у яскравий монітор домашнього комп'ютера, Діана вирішила спробувати пошукати у соціальних мережах. Вона зайшла у ВКонтакті, ввела в рядку пошуку «Марина Ротко», у якості місця проживання вибрала Київ і стала перебирати запропоновані сервером акаунти. І майже відразу натрапила на сторінку Марини Ротко. Другий з переглянутих нею акаунтів належав дружині Радислава, зважаючи на фотографії, на половині з яких висока вродлива жінка обіймалася з чоловіком у формі пілота. Діана впізнала Радислава Ротка. Востаннє Марина Ротко заходила на сторінку в день катастрофи — 13 лютого о 13:29. Друзів у Марини було небагато — 47, і, як це часто трапляється в таких випадках, власниця акаунту не приховувала номер свого мобільного телефону, відкрито виставляючи його на сторінці: чи то через безпечність, чи то тому, що чужаки рідко відвідували її сторінку.

Діана поспіхом, наче побоюючись, що номер з невідомих причин зникне зі сторінки, переписала десять цифр на клейкий стикер, приліплений до корпусу монітора, і тільки після того перенесла номер у пам'ять власного мобільного телефону.

Виходячи з Інтернету, Діана думала, що це навіть не півсправи. Завтра зранку їй треба наважитись і набрати цей номер. Зателефонувати Марині Ротко.

60

20 лютого 2013, 20:28 (UTC +2)
Серійний завод «Авіант», Київ

Авер'янов випромінював упевненість і спокій. Він стояв біля шафки з незначними, але напрочуд недешевими запасами алкоголю, мугикаючи під носа мелодію, яку нещодавно почув по радіо в машині, коли до кабінету зайшов Дем'ян Шафін. Секретарка давно пішла додому, тому Шафін заходив без попередження і не стукаючи. Жовто-коричневі з вкрапленнями сірого й синього кольорів зіниці чоловіка безперестанку металися, не зупиняючись на одному місці. Дем'ян виглядав стурбованим, ба навіть гірше — приреченим. Він змахував на злодія, якого зловили на гарячому і який знає, що програв суд ще до його початку.

Григорій Авер'янов перебував у чудовому настрої, настільки безтурботному, що не зауважував пригніченого стану гостя.

— Заходь, Дем'яне! — росіянин гостинно розвів руками і вказав на диван неподалік шафки з дорогими алкогольними напоями. — Сідай. Розказуй, як пройшов день.

Дем'ян Шафін демонстративно проігнорував запрошення і присів на одне з крісел навколо стола переговорів. Його очі, схожі на два відполіровані уламки піщаника, ковзали гладенькою лакованою поверхнею, немов вишукуючи щось.

— Будеш односолодовий віскі[1]? — запропонував Григорій. Не дочекавшись відповіді, він налив золотистої рідини

[1] Солодовий віскі — це віскі, яке отримують із чистого ячмінного солоду, без змішування із зерновим віскі. Односолодовий віскі — віскі, виготовлене на одній віскокурні (можливим є змішування віскі різних років витримки).

в низький келих, поставив його на стіл і штовхнув до Дем'яна. Після чого плеснув віскі в інший келих, для себе.

— Ти вже чув про Радислава Ротка? — безбарвним, абсолютно позбавленим емоцій голосом поцікавився Шафін.

Поставивши бокасту пляшку в шафу, Авер'янов прискіпливо подивився на Дем'яна. Він коротко вдихнув, на мікроскопічну мить його одутле обличчя спотворив вираз гніву, очі потемніли, та через секунду все минуло.

— Звісно, — Григорій вагався, розриваючись між бажанням розвалитись на дивані та зайняти своє крісло за робочим столом, звідки міг би краще бачити Дем'яна. Зрештою, диван переміг: перший віце-президент опустився і, задоволено чмихнувши, відкинувся на м'яку спинку. — Бачиш, як усе гарно складається.

Шафін не дивився на росіянина і не торкався поданого віскі.

— Ти до цього причетний?

Авер'янов покрутив келих у руках, насолоджуючись відблисками світла в золотистому напої, з прискіпливістю професіонала й досвідченого поціновувача роздивляючись маслянисту плівку, що лишалась на внутрішній поверхні скла. Він відпив віскі і сказав:

— Якщо ти думаєш, що я змотався до Парижа і притискав подушкою голову пілота, поки бідолаха не задихнувся, то помиляєшся, — Григорій реготнув, і Дем'ян несподівано збагнув, що келих, який росіянин любовно стискає в руці, далеко не перший за сьогоднішній вечір. Авер'янов устиг добряче набратися.

Дем'ян Шафін відірвав погляд від столу і нарешті відважився глянути на Авер'янова. У його бурштинових із синьосірою облямівкою очах спалахнула надія. Шафін був закінченим аферистом, кількість людей, яких він «кинув» на

гроші протягом останніх двадцяти років, обраховувалась десятками, але до цього часу на його руках не було крові. Дем'ян провертав страшні речі, проте ще ні разу в житті не вдавався до вбивства і дуже хотів би, щоб його руки і надалі залишались незаплямованими кров'ю.

— Але я буду не проти, — криво й виклично посміхаючись, казав далі Авер'янов, — якщо протягом цього тижня ти «пожертвуєш» на нашу спільну справу дев'ятнадцять тисяч сімсот американських доларів. Це рівно половина. Якщо казати точно, то половина складає 19 734 долари, але тридцять чотири бакси я тобі дарую.

Погляд Шафіна зів'яв. Нижня губа зрадливо смикнулася. Він мовчав, розуміючи, що сперечатися, намагатись доводити, що вони зайшли задалеко, марно. «Сорок тисяч доларів за життя людини, — загальмовано подумав він. — Це багато? Чи мало?»

— Я не платитиму тобі нічого, — тихо промовив Шафін.

— Що? — Григорій Авер'янов продовжував щиритися, думаючи, що неправильно почув останню фразу Дем'яна.

— Я не платитиму тобі ні копійки, — повторив Дем'ян. Рука, що лежала на поверхні стола, стиснулася в кулак. — Гришо, зараз я дещо тобі розповім і дуже прошу утриматись від непродуманих коментарів.

Авер'янов кліпнув. Очі поволі, але неухильно, наливались кров'ю.

— Валяй.

— У мене є друзі-«есбешники».

— «Есбешники» — це...

— Співробітники Служби безпеки України, — пояснив Шафін. — Вони... — замовк, добираючи слова, — ...скажімо так: вони вдячні мені за певні послуги, які я надавав,

коли вів справи за межами України, і через це, коли виникає потреба, я маю право дещо просити навзаєм.

Григорій Авер'янов спохмурнів, над переніссям і бровами шкіра збрижилась, наче її тягнуло донизу невідомою силою. Шафін правив далі:

— Учора я попросив поставити на прослуховування мобільний телефон Діани Столяр.

Від гарного настрою не лишилось навіть сухого осаду: Авер'янов вишкірився. Звичне самовладання, послаблене дією міцного й пахучого односолодового віскі, покинуло його.

— Кого ще ти поставив на прослуховування? — зашипів він. — Мене? А може, Реву? — вишукана шахова партія перетворювалась на побоїще без правил, яке все більше виходило з-під контролю.

Дем'ян не змінився ні на обличчі, ні в голосі, почувши слова росіянина.

— Плюйка. Я попросив «есбешників» тиждень послухати Плюйка і Столяр, оскільки ти більше не контролюєш ситуацію. — (Слова Шафіна прозвучали відлунням власних думок Авер'янова, через що його перекосило ще дужче).

— Гнида, — хрипнув Григорій. — Що ти розповів тим телепням «есбешникам»? Ти ж мав їм якось пояснити! Ти сказав, що це стосується літака? — *«А що, як він справді зловив на гачок і мене? Що, як...»*

— Я просив не поспішати з коментарями. Ці, як ти висловився, телепні вже сьогодні виявили факти, які мене насторожили, Гришо, причому «насторожили» в цьому контексті — це дуже «слабко» сказано, — зненацька Шафін схопив келих із віскі, що стояв перед ним на столі, і відпив чималий ковток. Скривився, продовжив: — Учора ввечері Діана Столяр вирушила до Парижа. — (Очі Авер'янова поповзли на лоба; цього він не очікував). — Новина про смерть Радислава заскочила її на півдорозі —

вона летіла з пересадкою через Лондон — їй залетефонував хтось із Франції, можливо, слідчий із BEA. Жінка не сіла на літак до Парижа, а сьогодні після обіду повернулась до Києва. За той час поки ти накачувався цим грьобаним пійлом, — Дем'ян кивнув на келих, з огидою відкопиливши губу, — вона домовилась про зустріч з Олексієм Рудиком.

— Він її хрещений, — бемкнув Авер'янов. Келих у руці затремтів.

— Мені начхати. Жінці потрібна була консультація щодо катастрофи «AAPOHa 44» в Парижі, про що вона сказала прямо. Вони з Рудиком зустрілись, але про що говорили, я не знаю. Ну, і насамкінець — щоб тобі життя медом не здавалося — вчора, поки Діана була в Лондоні, їй телефонував Анатолій Рева.

Авер'янов розтулив рота, не відчуваючи, як з кутика губи стікає цівка теплої слини. В очах замерехтіли різнокольорові вогні.

— Про що вони говорили? — нечленороздільно, випльовуючи нові краплини густої слини, пролепетав він.

— Не знаю. Так само я не знаю, про що вона бесідувала з абонентом із Франції, після дзвінка якого роздумала летіти до Парижа. Прослуховування почалось сьогодні зранку; про вчорашні дзвінки я знаю тільки те, що вони були.

Григорій Авер'янов напівлежачи вгрузав у диван і мав вигляд людини, яка безсило спостерігає за тим, як горить її будинок.

— Тому я не платитиму тобі, Гришо, — сказав Дем'ян Шафін, підводячись. — Нехай ці двадцять тисяч стануть оплатою за те, що я тобі щойно розказав.

Росіянин не ворушився. Лежав, наче паралізований. Дем'ян кинув на нього сухий, сповнений презирства погляд, розвернувся і вийшов з кабінету.

61

21 лютого 2013, 17:37 (UTC +2)
Київ

Гуркітлива вібрація мобільного телефону спинила Діану в момент виходу з квартири. Вона витягла телефон із кишені пуховика і приклала до вуха, не зиркнувши на абонента.

— Алло!

— Привіт. Ти як? — поцікавився Гена.

— Я зайнята, — холодно відповіла вона, видивляючись, чи немає за порогом рудого котяри. Після її повернення з Лондона Грубодупенко не показувався. Образився чи що? — У тебе щось термінове?

— У Данила після садочка піднялась температура, — спокійно проказав чоловік.

— О-о-о, ні, — Діана закусила губу. «Блін! Ну, чому саме зараз?!» — Висока?

— 37,9°. Схоже, щось підхопив від тих байстрюків, — Гена змалечку не любив дитячі садочки.

— Біднятко. Як він узагалі? Шмарклі є?

Гена скептично хмикнув:

— На цю хвилину гицає на моєму ліжку і ніяк не вгамується. Не хвилюйся: хворим він не виглядає. Може, хіба трохи гундосить. Просто я подумав, що ти мусиш знати.

— Так! Ти правильно зробив, що дав мені знати, — Діана продовжувала гризти губу. Вона домовилася з Мариною Ротко про зустріч о 19:00 і тепер не знала, як бути. Перенести? Діана сумнівалась, що дружина пілота захоче вислухати її завтра. Марина й так була не в захваті від її дзвінка і нав'язливих, мало не хамських, спроб влаштувати зустріч — Діані насилу вдалося переконати вдову побачитися з нею.

— І ще я думаю, що завтра йому не варто йти до садочка, — додав Геннадій.

— Це саме собою зрозуміло, — жінка перестала картати себе і прийняла рішення. — Гено, послухай, я поспішаю на дуже важливу зустріч, а тому не зможу зараз під'їхати. Мені страшенно соромно, але я справді не можу.

— Я не прошу тебе їхати до мене, — в голосі захурчала образа.

— Просто я мушу потрапити на цю зустріч. Розумієш? Це надзвичайно важливо. А потім...

— Не виправдовуйся, Діано. З голопуцьком усе гаразд. Я зателефонував батькові, він їде з роботи додому, дорогою зазирне до аптеки і купить «Нурофен», — Геннадій помовчав, а тоді доказав, відчеканюючи кожне слово: — З Данею все добре.

Діана вперлась лобом у стіну біля порога і заплющила очі, думаючи про те, що вона, мабуть, найгірша мама у світі.

— Ти впевнений?

— Абсолютно.

— Нагрій йому молока з медом.

— Я обіцяю тобі, що все буде гаразд.

— Краще пообіцяй, що негайно набереш мене, якщо температура підніметься вище за 38°!

— Слово честі. Їдь у своїх справах і ні про що не думай. Я впораюсь.

Діана вийшла за поріг, дістала ключі та, притримуючи телефон плечем, зачинила двері квартири.

— Як Артем? — вона вважала, що старшому буде важче адаптуватися в дитсадку, але, як виявилось, помилялася.

— Як завжди — прилип до компа, дивиться щось про динозаврів. Сьогодні вперше заговорив до вихователька, то вона ледь не надзюрила в штани від щастя. Якщо ти про температуру — то 36,6°. Намагаюсь, щоб він менше контактував з Данилом.

— А ти сам?.. — вона не закінчила запитання, але й не поставити його не могла. Діану пересмикнуло від думки про те, що Гена може накачатися пивом тоді, коли Даня потребує максимум уваги.

Геннадій відповів кволим голосом розкаяного грішника:

— Я почав писати, Діано.

Насправді Діані було начхати на те, що її чоловік повернувся до писанини. У ту мить її цікавили дві речі: а) майбутня розмова з Мариною Ротко і б) стан здоров'я меншого сина, — та все ж вона зобразила здивування з домішкою стриманого захоплення:

— Вау! Я рада чути. Добре, що ти в нормі.

Гена зітхнув і нічого не відповів, удавши, що повірив «дерев'яній» пристрасті в голосі дружини; Діана збігла сходами до виходу з під'їзду.

— Я приїду до тебе, як тільки впораюсь.

— Можеш не поспішати. Вирішуй свої справи.

— Бувай, — і вона помчала в напрямку кільцевої дороги — ловити маршрутку.

62

21 лютого 2013, 19:07 (UTC +2)
Осокорки, Дарницький район, Київ

Після першого дзвінка ніхто не відповів.

Діана виждала цілу хвилину, не наважуючись повторити виклик (крізь масивні металеві двері вчувався слабкий гомін — схоже, що працював телевізор, а це означає, що у квартирі хтось був), і вже випростувала руку, щоб натиснути кнопку дзвінка знову, коли ручка дверей смикнулась і з-поза них долинуло клацання замка, який відкривають.

Діана несвідомо стиснула долоню в кулак, опустила руку і набрала в груди побільше повітря.

Двері відчинилися. У просвітку — посеред слабко освітленого просторого коридора — постала фігура стрункої жінки у світло-сірому спортивному костюмі (штани-галіфе і кофта з капюшоном) із рожевим написом «COLORADO» на правій штанині та ще якимось малюнком у вигляді печатки зліва на кофтині такого ж рожевого, як і напис, кольору. Марина Ротко була високою, щонайменше на долоню вищою за Діану, але не худою, точніше — не настільки худою, наскільки могла би бути жінка її зросту: стегна мала м'які й повні, а кофта спереду надималась, облягаючи округлі груди. З досьє Радислава Діана пам'ятала, що пілот мав двоє дітей, двоє дочок — дванадцяти й семи років, але, ковзнувши поглядом по фігурі Марини Ротко, не виявила ні зайвої ваги, ні будь-яких інших ознак перенесених пологів. Живіт плаский, шия підтягнута, руки тендітні, наче у двадцятирічної. Схоже, Ротко заробляв достатньо, щоб давати дружині і час, і можливості стежити за собою. А можливо, причина крилася в генах: часто трапляється, що після пологів жінка виглядає краще, ніж до вагітності. На коротку мить, уявивши, власне, трохи занедбане, тіло, у голові Діани Столяр заіскрились заздрісні думки, та вона одразу ж похопилася: якою дурепою треба бути, щоби заздрити Марині Ротко у її нинішньому становищі?

— Марино... — почала гостя і затнулась. Коридор, на порозі якого стояла дружина Радислава, переходив у квадратний передпокій, по периметру якого йшли двері, що вели до житлових кімнат. Від порога Діана бачила лише двоє дверей; із правих у передпокій і далі до коридору залітали мерехтливі відблиски: у кімнаті хтось дивився телевізор. Під час одного з винятково яскравих — у буквальному сенсі — моментів у коридорі посвітлішало, і Діана змогла краще

роздивитись обличчя господарки, ще більше здивувавшись Марининій вроді. Скільки їй років? Тридцять три? Тридцять п'ять? Всі сорок? Перед тим як вирушити на Осокорки, Діана вивідала ім'я по батькові Марини Ротко, але не потурбувалася дізнатись, скільки жінці років, а тепер, зблизька роздивившись дружину загиблого пілота, несподівано усвідомила, що звертання «Марино Сергіївно» геть їй не пасуватиме. Діана взяла себе в руки і, вирішивши, що краще говорити скупо, ніж розгублено, мовила: — Пані Ротко, мене звати Діана Столяр. Це я телефонувала стосовно зустрічі.

Марина мовчала, притримуючи лівою рукою двері. Діана зауважила, що очі у жінки сухі. Марина не плакала. На віях та довкола них не було жодного сліду від сліз (розмазаної косметики абощо). Єдиним видимим доказом душевного стану вдови були темні, заледве не чорні провалини, що двома півмісяцями підпирали очі.

Мовчанка затягувалась.

— Вибачте, що прийшла пізніше, ніж домовлялись, я не часто буваю на лівому березі і не знаю цей район, тому мені довго довелось шукати ваш бу... — Діана говорила швидко, ковтаючи слова, сама не впізнаючи власного голосу, та зупинитись не могла: малозмістовні фрази виконували роль захисного буфера, що відмежовував від Марининого горя. Крижаний відчай невидимими цівками струмував від дружини Ротка, від її обличчя, з її темних очей; за мить Діані здалося, наче вона фізично відчуває лиховісні емоції, що відчайдушно шукають виходу назовні, нишпорять у пошуках об'єкта, на якому могли б сконцентруватись. Вони поставали в уяві жінки липкими щупальцями сліпого глибоководного монстра, які виходять із невиспаного мозку Марини, тягнуться крізь простір і обкручуються навколо її шиї й грудей.

— Усе гаразд, — Марина обірвала безглузду тираду. Діана замовкла, ошелешена байдужістю, з якою дружина загиб-

лого пілота вимовила свої перші слова. І тут-таки збагнула, що голос Марини Ротко лише *здається* байдужим. Насправді він був сухим і крихким, більш крихким, ніж тонка крига, що стягує неглибокі калюжі під час перших жовтневих заморозків. Діана подумала, що не хоче бачити того, що відбуватиметься, якщо цей голос раптом почне ламатися. Вона майже пожалкувала про те, що прийшла. Майже... Важкість у правій кишені зимового пуховика нагадувала, заради чого вона зважилась турбувати вдову, і не давала піддатися сентиментам. — Я вас чекала. Заходьте.

Марина розчинила двері ширше і відступила вглиб широкого й порожнього коридора, запрошуючи гостю зайти.

Діана несміливо переступила поріг, застигла ні в тих ні в сих.

— Роздягайтесь, — тим самим монохромним голосом запропонувала Марина Ротко. — Можете не роззуватись.

Діана заходилась розстібати ґудзики верхнього одягу, непомітно витягла вміст правої кишені, затиснула його в руці і тільки після цього дозволила вдові забрати куртку й повісити її в стінну шафу зліва від дверей. Сумку Діана залишила в коридорі. Після цього обидві жінки ввійшли до передпокою.

Справа передпокій переходив у другий коридор, що простягався перпендикулярно до першого, який впирався у вхідні двері. Зліва в цьому коридорі Діана побачила ще одні двері, зачинені, котрі вели до житлової кімнати, а справа знаходилися ванна й туалет. Картинка в телевізорі зблякла, передпокій занурився в півтемряву; Діана чекала, що господарка ввімкне світло, але Марина навіть не зиркнула в бік вмикача і подалася до сполучених в одне велике приміщення зали й кухні, куди впирався другий коридор.

Зазирнувши до перших двох кімнат, Діана зауважила, що там нічого немає. Ніяких меблів, килимів, фотографій чи картин на стінах. Лише в першій — найближчій до входу

у квартиру — стояли, згромаджені одна на другу, півтора десятка картонних коробок різного розміру. Тільки тоді, здогадавшись, вона задерла голову і зрозуміла, чому Марина не вмикає світло: світильника в коридорі не було — на його місці стирчав жгут різнокольорових дротів.

— Ви переїжджаєте? — лякаючись відлуння, що розліталося у квартирі-пустці, поцікавилась Діана.

— Га? — Марина не відразу зрозуміла запитання, а тоді, не озираючись, ледь мотнула головою. — Ні. Ми *думали* переїжджати. Радислав мав забрати нас до Франції. А так... ми тільки вчора повернулись і ще не встигли... ну...

«От дурепа! — вдруге вилаяла себе Діана. — Увімкни нарешті мізки! Прокинься! Звісно, Радислав хотів перевезти їх до Франції...» Навряд чи розмова складеться, якщо вона кожною фразою нагадуватиме вдові про загиблого чоловіка.

Жінки спинились навпроти входу до другої кімнати. Точніше першою спинилась Діана, а Марина затрималась на крок далі і стала впівоберта, невдоволено зиркаючи на гостю. Діана проігнорувала недвозначний погляд господині, вп'явшись очима в картину перед нею. Кімната, як і попередня, була пустою, якщо не зважати на причеплений до стіни велетенський плазмовий телевізор «LG», DVD-програвач, приєднаний дротами до телевізора, й увімкнену в розетку настільну лампу, котра стояла на підлозі в дальньому куті та насичувала простір кволим розсіяним світлом. На подушці навпроти «плазми», підібгавши під себе ноги і прикипівши поглядом до телевізора, сиділа дванадцятирічна дівчинка.

Проте вразила Діану не дівчинка і не мертвотна блідість, що залила юне личко, а те, на що це личко дивилося. На екрані мелькали кадри з фільму «Спуск», чи не найбридкішого фільму жахів з усіх, що Діані довелося бачити. Хорори Діана не лю-

била — більшість таких фільмів вона не сприймала, і лише поодинокі її лякали (останні не любила найдужче), — зате хорори обожнював Гена, смакуючи ними як мінімум раз чи два на тиждень. До народження Артема Геннадію зрідка вдавалось затягти Діану до кінотеатру на «жахливчик»; останнім, на що вони пішли разом, була перша частина «Сайлент Хіллу», проте після появи первістка Діана назавжди викреслила фільми жаху зі свого життя і заборонила чоловіку дивитись їх удома. Вражена беззмістовністю й кричущою алогічністю більшості хорор-фільмів, Діана ніколи не запам'ятовувала їхніх назв. Утім, один «жахливчик» усе ж відкарбувався в пам'яті. «Спуск». Цей фільм вони з чоловіком дивилися вдома, обом було страшно, а Діана ще на середині стрічки збагнула, що не витримає до кінця, однак Гена наполіг на тому, щоб додивитися. «Спуск» не просто налякав її. Від того, що чинилося в другій половині кінострічки, Діану почало нудити. У буквальному сенсі. Вона не досиділа до завершення і за десять хвилин до фінальних титрів утекла на кухню, розуміючи, що інакше почне блювати просто в ліжку.

Саме тому жінка легко впізнала фільм, на який із лячним заціпенінням витріщалась старша дочка Марини Ротко. Кіно наближалось до кульмінаційного моменту. Група дівчат — спелеологи-любителі — спустились не в ту печеру, куди планували, і загубились серед галерей, у яких протягом століть жили й еволюціонували людиноподібні потвори. У дівчат закінчився заряд акумулятора в останньому ліхтареві, і вони опинились у повній темряві на глибині кількох сотень метрів під землею. Щоб рухатися в потемках, вони користувались видошукачем невеликої відеокамери, перемкнувши її в режим нічного бачення. Прямокутник мерехтливого зеленкуватого світла розміром 4×6 см — оце й усе, що горе-спелеологи могли викроїти із суцільного мороку.

На той момент коли Діана застигла навпроти кімнати з телевізором, на спелеологів, що лишились живими, кинулась одна із підземних потвор. Певна річ, маючи настільки недолугі засоби огляду, помітити монстра завчасу не було можливості. За секунду до нападу камера вихопила з темряви зморшкувате ікласте обличчя з гіпертрофованими ніздрями, випуклими водянистими очима і перекошеним ротом, засотаним «нитками» в'язкої білої слини. А тоді почався треш: жіночі крики, гуркіт каміння, ревіння, хруст кісток і чавкання розірваної плоті. Діана відсахнулась, насилу стримавши зойк. Ліва рука смикнулась, щоб затулити рота (права все ще стискала вміст правої кишені пуховика). Ще більше за криваве місиво з фільму Діану перелякала реакція Марининої дочки, точніше — відсутність реакції. Коли жінка подолала крик, що пташкою рвався зі стравоходу, дванадцятирічна дівчинка навіть не здригнулася, продовжуючи отупіло телющитись на екран.

— Це фільм жахів? — кліпаючи, промовила гостя. Так, наче залежно від відповіді Марини, картинка на пласкому екрані могла змінитись на мультики про Дональда Дака.

Очі вдови забігали, вона мимовільно торкнулась пальцями губів, потім носа.

— Я... е... я не знаю, чи це правильно, — голос нарешті став забарвленим, у ньому проклюнулися хоч якісь емоції. — Але інакше не можу. Радислав... він... — Марина схлипнула, Діана легенько прикусила губу, бідкаючись, що вкотре, сама того не бажаючи, зачепила відкриту рану. — Він іноді дозволяв Оленці дивитись фільми жахів. Їй лише дванадцять, але вона обожнює хорори. Їй подобається, коли страшно. Я впиралась, але Радислав вважав, що страх — це просто сильне почуття, таке ж, як кохання чи голод, — жінка похапцем ковтнула повітря, наче боялась, що, лишивши легені відкритими, випустить усе, що

накопичилось у ній протягом останніх днів, і це розірве її на шмаття. — Я не знаю, чи правильно роблю, — Марина наче просила вибачення, — просто ці кляті фільми — це єдине, що відволікає її від... від...

— Можете не пояснювати, — Діана намагалась, щоб її голос звучав якомога більш м'яко. — Я не звинувачую вас. Я лише... здивувалась.

Марина Ротко не чула її.

— Я дозволила Оленці їх дивитись, бо інакше... вона плаче. Плаче постійно відтоді, як нам повідомили про смерть Радислава. Тому я думаю, що краще хай так... Мені здається, фільми дають змогу їй змиритися з утратою.

— Усе правильно, — Діана ступила крок у напрямку кухні, ненав'язливо показуючи, що цю тему можна не обговорювати.

Марина шморгнула носом, розвернулася, й обидві жінки зайшли до просторої кімнати, розділеної на дві неоднакові за площею частини столом у формі барної стійки. Над столом на спеціальному металевому тримачі висіли різноманітні фужери й келихи. Справа була кухня. Зліва знаходилася зала, нині порожня, за винятком трьох високих стільців і білого шкіряного дивана. Стіни тієї частини, що слугувала кухнею, були стилізовані під необроблену цегляну кладку.

Біля дальньої кромки стола, що впиралась у стіну, стояла фотографія Радислава Ротка — усміхненого, у льотній уніформі; нижній кут рамки обв'язаний чорною стрічкою.

Діана обнишпорила очима порожню кухню, але не знайшла ані столових приборів, ані слідів приготування їжі.

Марина нечутно оминула Діану, підсунула один зі стільчиків до витягнутого стола, всілась на нього і лише тоді жестом запросила сісти гостю. Діана пересунула другий стілець і вмостилась навпроти вдови. Потому, намагаючись

не привертати увагу господарки, непомітно виклала на мармурову стільницю те, що стискала в правій руці: крихітний «appl'івський» плеєр «iPod Shuffle» — квадрат сірого пластику завтовшки три міліметри з фірмовим білим кільцем на лицьовому боці — і невеликий динамік у формі яйця матово-синього кольору з уже під'єднаним кабелем. Яйцеподібну колонку Діані подарував батько років вісім-дев'ять тому, повернувшись з відрядження із Китаю. «Яйце» можна було під'єднувати до будь-якого програвача чи плеєра, після чого воно розсилало звукові хвилі рівномірно у всі напрями. Верхня половина яйцеподібної оболонки була відділеною від нижньої і піднятою на гумовій пружині, що забезпечувало збільшення сили і кращу якість звуку. Загалом «яйце» було непрактичною іграшкою, втім, вісім років тому мало хто в Києві міг похвалитися наявністю такої цяцьки, тож Діана носилася з ним і вдень, і вночі, тягала до університету, хизуючись перед одногрупниками. Останні кілька років китайський динамік припадав пилюкою в нижній шухляді Діаниного столу посеред купи інших непотрібних і давно забутих речей. Жінка згадала про нього, коли усвідомила, що мусить відвідати Марину Ротко, і зраділа, виявивши, що динамік працює. «Яйце» якнайкраще підходило для того, що вона хотіла зробити: Діана не тішила себе сподіваннями, що їй пощастить всунути у вухо Марини навушник, а тягти з дому колонку «SPS-622» було ще тим безглуздям.

Марина поставила лікті на стіл і, ігноруючи викладені гостею речі, вперла погляд у стільницю за кілька сантиметрів від краю стола. Стала терти скроні долонями. Не пучками пальців, а саме долонями. У цьому жесті було стільки безнадії й розпачу, що Діана довго не наважувалась заговорити.

Вони просиділи мовчки зо три хвилини, чуючи, як у кімнаті, де Оленка додивлялась «Спуск», лунало глухе гарчан-

ня й тріщали спецефекти, після чого Марина відвела долоні від обличчя і перепросила:

— Пробачте, що не пропоную вам чаю чи кави... Немає сил шукати кавоварку серед запакованих речей.

— Усе гаразд, — Діана вдруге відчула непевність та каяття: не слід було приходити. У смітнику неподалік мийки вона побачила зіжмаканий паперовий пакет з усміхненим личком, логотипом мережі ресторанів японської їжі «СушиЯ», і здогадалась, що всі ці дні Марина з дочками харчується, замовляючи їжу телефоном.

Вдова неквапно здійняла голову і перехопила погляд Діани:

— Ви розслідуєте авіакатастрофу?

— Так, — гостя підібралась, наче кішка перед стрибком, відчувши, що настав момент для головного, але... більше нічого не сказала. Діана з легким роздратуванням усвідомила, що не готова до розмови.

Погляд Марини «поплив» праворуч, ковзнув по стільниці і зупинився на портретові Радислава. Жінка видала ротом дивний звук, наче похлинувшись повітрям:

— Я не знаю, що тепер з нами буде. Не знаю, як житимемо без нього.

— Я вас розумію, — ледве ворушачи язиком, промовила Діана. — У мене теж двоє дітей — хлопці. І я також виховую їх сама.

Вдова відвела погляд від перев'язаного чорною стрічкою портрета:

— Ваш чоловік... їхній батько... він помер?

— Е... — Діана здригнулась, уявивши Гену в труні. Хай як сильно вона ненавиділа і зневажала Геннадія, але смерті йому не бажала. Ніколи. — Ні... Я вигнала його.

— Тоді нічого ви не розумієте! — очі Марини покруглішали, висунувшись з орбіт. Слова вилітали з недобрим

шипінням: — Як ви можете порівнювати?.. Як... Як можна таке казати?..

Голос господарки пішов хвилями. Він вигинався і тремтів, неначе довжелезний міст, що ввійшов у резонанс із зовнішньою силою й от-от зруйнується через те, що частота його власних коливань збіглась із частотою подразника. «Тільки не зараз, Марино! — подумки благала Діана. — Будь ласка... прошу вас... тільки не зараз!»

Жінка стрималася. Набравши в груди повітря, вона стисла пальцями стільницю і сухо, на одному подиху, випалила:

— Чому ви прийшли?

— Я намагаюсь відновити події того вечора, коли загинув ваш чоловік, усі події, що передували фатальному зіткненню, і... дещо не збігається.

— Ви покараєте винних? — очі Марини запалахкотіли. — Пообіцяйте, що зробите так, щоб усіх причетних до авіакатастрофи притягнули до відповідальності! Я розумію, що хлопчина за кермом снігоочисника ні в чому не винен. Але ж був хтось, хто випустив його на льотне поле, хтось, хто через недбальство дозволив йому виїхати на діючу смугу...

Діана втямила, що господарка не слухає її, і заговорила рішучіше:

— Марино, мені здається, катастрофу можна було відвернути. Звісно, безпосередню відповідальність покладено на служби аеропорту Париж-Північ, але є неув'язки, що не дають мені спокою. Щось негаразд у записах «чорної скриньки», і поки що я не спромоглася зрозуміти, що саме. Я переконана: Радислав Ротко і Метью Ріґґсон могли зреагували вчасно, мали час, щоб скасувати посадку і повести літак на друге коло, але з якоїсь причини цього не сталося. Я прийшла до вас, щоб дати прослухати запис...

Тепер уже Марина обірвала співрозмовницю:

— Ви хочете сказати, що винен Радислав?!

Діана клацнула зубами, ледь не відкусивши кінчик язика. Вона геть не очікувала, що Маринині думки потечуть таким руслом. Катастрофічно неправильним руслом.

— Ні, ні! Марино, я не це мала на увазі!

Лють перекосила обличчя господарки. Верхня губа по-вовчому задерлась, відкривши верхній ряд зубів. Нижня затрусилася, зрештою затремтіло все підборіддя. Карі кришталики розширились, затопивши лиховісною чорнотою очі. Марина скидалась на божевільну:

— Ви, як завжди, хочете спихнути все на пілота?!!

«*Господи, що я наробила?!*»

— Марино, вислухайте мене...

— Ви припхались до мене в дім, посадили навпроти фотографії загиблого чоловіка і намагаєтеся довести, начебто це він винен у тому, що на злітну смугу викотився гігантський снігоочисник?! — тремтіння з нижньої щелепи передалось на решту тіла. Марину трусило як у пропасниці. З грудей на шию поповзли червоні плями з розкошланими, немов у грозових хмар, краями.

«*Все*, — подумала Діана. — *Усе пропало. Я ж знала, що не варто було сюди йти*». Кисле розчарування затопило груди. Діана більше не відповідала, розуміючи, що Марина не почує її слів, але здаватись не збиралася. Правою рукою вона схопила кінець приєднаного до «яйця» дроту і, притримуючи плеєр лівою, встромила штекер у тримілiметровий роз'єм.

— Ви... — раптом крик обірвався, і наступне слово дружина Ротка промовила тихо, з лячною холодністю. — Геть... Геть з мого дому, суко.

«*Пан або пропав*», — Діана відчувала, що наривається, що переходить усі межі, будь-якої миті Марина може кинутись на неї, взявшись висмикувати волосся, але не могла піти, не спробувавши отримати відповідь. Радислав Ротко

мертвий, йому нічим не допоможеш, зате відповідь Марини — жінка була в цьому впевнена — матиме вплив на життя тисяч і тисяч людей, майбутніх пасажирів «ААРОНа 44».

Учепившись поглядом у скривлене обличчя вдови, Діана випалила:

— Усе, чого я хочу: щоб ви підтвердили, що на записі голос вашого чоловіка.

І натиснула кнопку «PLAY».

Збоку «яйця» спалахнула втоплена в пластик ядучо-синя лампочка. Динамік захрипів, Діана викрутила гучність на повну.

На «iPod Shuffle» був лише один MP3-файл — оцифрований запис переговорів у кабіні «ААРОН 44» рейсу 1419. Спершу кімнату заповнило затушоване гудіння авіаційних турбін, змішане з шумом повітря, що треться об фюзеляж, а тоді залунали фрази:

— «*Ме́те, не шарпайся*, — англійська з виразним акцентом. — *Ми на глісаді. За чверть години питимемо каву в кімнаті для відпочинку*».

У Марини двічі вирвався химерний кавкаючий звук. Складалося враження, що замість повітря вдова силкується заковтнути воду чи в'язке желе. Погляд перемістився з Діани на яйцеподібний динамік.

Пролунав голос другого пілота:

— «*Сімдесят метрів... Де вона?*»

І знову командир екіпажу:

— «*Все в нормі... Видивляйся*».

— О, Боже... — прохрипіла Марина, тягнучись рукою до динаміка, але не торкаючись його. З очей ринули сльози. Півсекунди назад повіки були сухими, немов шерстю натерті, а тепер сльози збігали щільною вервечкою, наче хтось вичавлював їх, краплина за краплиною, з невидимої піпетки. Сльози лишали по собі нерівні блискучі сліди на щоках.

— «*Є... Є візуальний контакт!* — радів Метью Ріґґсон. — *Бачу вогні смуги*».

— «*Підтверджую. Сідаємо!*»

— Це він... — одними губами промовила Марина. — Він завше говорив із кумедним акцентом, надміру пом'якшуючи англійські звуки, які не вдавалось вимовляти правильно.

— Мамо!

Діана і Марина одночасно озирнулися. У коридорі, приставивши пальчики до правої стіни, стояла Оленка.

— Мамо, чому ця жінка розпитує про тата?

Коли Марина, неправильно потрактувавши мету Діаниного візиту, зірвалася, Діана Столяр відчула розчарування і більше нічого, зате, побачивши дочку Марини, перелякалась не на жарт. Очі Оленки Ротко випромінювали безкомпромісну всепожираючу ненависть, а м'який дитячий голос тільки підсилював страхітливий ефект.

Доччині слова опам'ятали Марину.

— ГЕТЬ!!! — заверещала вона, підхоплюючись. Сльози, шмарклі і слина розліталися навсібіч від перекривленого лиця. — ГЕТЬ ЗВІДЦІЛЯ!!!

— Мамо... — Оленка не плакала і не кричала, та це лякало найбільше.

Діана раптом відчула себе *учасницею* фільму жахів. На неї сунули знавісніла жінка і її дочка, причому поведінка останньої страшила до різі в животі. Діана подумала, що могло би статися, якби в межах досяжності в кухні висіли ножі чи будь-які інші речі, що згодилися б у якості зброї.

Плеєр ніхто не спиняв, і яйцеподібний динамік наповнював залу останніми вигуками пілотів, очевидно не сприяючи мирному залагодженню конфлікту.

Згрібши «яйце» і плеєр зі стола, Діана кинулась праворуч — у напрямку коридора. На дорозі постала Оленка; жінка штовхнула дівча, припечатавши її до стінки. Двана-

дцятирічна дівчинка хвицнулась у відповідь, ввігнавши Діані під ребра кулачки.

Марина Ротко видала нечленороздільний звук, схожий на ревіння пораненого звіра, і кинулась на гостю. Діана, не озираючись, майнула вздовж коридора, вихопила з вбудованої в стіну шафи куртку, іншою рукою підхопила з підлоги сумку. Серцю стало тісно в грудях. З-поза спини долітали схлипи й охкання. Був момент, коли Марина майже схопила її за волосся. У коридорі, що вів до виходу з квартири, клубочилась пітьма, і Діані приверзлося, наче вона перенеслася до похмурих печер, показаних у «Спуску», де перетворилась на одну з героїнь, за якою женуться розлютовані, спраглі людської плоті монстри. Відчуття виявилось настільки сильним, що серце заледве не випурхнуло з грудей.

За секунду Діана вирвалась на сходову клітку і, так і не оглянувшись, задріботіла сходами вниз, здригаючись щоразу, коли, обтираючи стіни під'їзду, її наздоганяли сповнені розпачу й люті викрики Марини Ротко:

— ГЕТЬ! ЗАБИРАЙСЯ ГЕТЬ, КУРВО! БУДЬ ТИ ПРОКЛЯТА!! ЯК Я НЕНАВИДЖУ ВАС УСІХ!!!

Одягалась Діана вже на вулиці.

63

21 лютого 2013, 19:41 (UTC +2)
Київ

У Діани трусилися руки весь час, поки вона йшла до метро. Після зустрічі з Мариною в горлі стояв огидний колючий клубок, наче хтось заштовхав туди жмут сухої шерсті, хоча Діана розуміла, що прикра розмова з удовою була немарною. Тепер вона точно знала, що на записі розмов у кабіні рейсу 1419 звучить голос Радислава Ротка.

Немов сновида, жінка крокувала незнайомими вуличками, наосліп пробираючись до станції метро «Позняки», коли в глибині її сумки завібрував мобільний телефон. Поки Діана виловила мобілку з-поміж купи непотрібних речей, дзвінок припинився. Діставши телефон, вона побачила повідомлення про пропущений виклик від Гени. Серце запекло, наче на нього плеснули кислоти, і зсунулося вниз по грудній клітці.

«Даня!»

Діана швидко набрала чоловіка.

— Що з ним? — прикриваючи мобілку рукою, скрикнула вона.

— Не горлай так, — пошепки сказав Гена, — розбудиш. Даня спить.

— Спить? — не зрозуміла Діана.

— Ага. Годину тому я дав йому ложку «Нурофена», ну, про всяк випадок, бо температура не піднімалась, ти нічого не подумай, а потім ми півгодини промивали ніс «Но-Солем».

— ПІВГОДИНИ?

— Йому так сподобалось, що ми вимили цілих півбаночки — сподіваюсь, з них хоч кілька крапель потрапило в ніс. Після того Даня гарно поїв, а потім відразу заснув.

— А температура? — сипала запитаннями Діана.

— Перед сном впала до 37,4°. Але думаю, то через «Нурофен».

— Добре, — вона якраз добрела до метро. — Я звільнилась, зараз їхатиму до тебе.

— Я через це й телефонував. Гадаю, що тобі немає сенсу заїжджати: Даню ти не забереш, хай краще виспиться, та й Артем до того часу, як приїдеш, напевно, уже спатиме, — Гена замовк, чекаючи заперечень, проте Діана мовчала. Чоловік продовжив: — Знаю, у тебе купа справ, я чув

у новинах про смерть пілота, тому, якщо хочеш, можеш залишити хлопців ще на один день у мене.

«Він маніпулює, — Діана підозріло вигнула брову, — набирає собі бали, гівнюк!» Разом з тим вона усвідомлювала, що пропозиція Гени надзвичайно доречна.

— Завтра мій батько працює в другу зміну і перед роботою заведе Артема до дитсадка, я посиджу з Данею. Ти забереш Артема, повертаючись з роботи, а я, якщо з меншим усе буде о'кей, приведу його ввечері до тебе додому.

Діана спинилась перед сходами, що вели до підземного переходу, з дивним, неспокійно-морозним відчуттям зауваживши, що Геннадій уперше назвав квартиру, у якій вони спільно прожили шість років, «її домом». Лише її домом.

Вона мотнула головою, відганяючи плаксиві думки: зараз не час себе жаліти. Один вільний день, і вона покінчить із цією історією — забуде навіки про розслідування катастроф, АНТК ім. Аронова, Авер'янова, Пеллеріна і... Марселя Лакруа. Діана не могла відмовитись від такої пропозиції.

Вона могла опиратись, скільки завгодно, але груди затопило почуття вдячності.

— Як тобі така ідея? — озвався її чоловік.

— Гено... — м'яко сказала Діана.

— Га?

— Дякую тобі.

— Та будь ласка, аби тобі було добре. — Несподівано на денці його голосу забриніла надія: — Ти почитаєш те, що я написав?

Діана ще більше полагіднішала:

— Обов'язково, Гено, — на цей раз у голосі не вчувалося жодної фальшивої нотки. — Із задоволенням.

— І скажеш усе, що думаєш? — обережно докинув чоловік.

— Скажу, — вона всміхнулась. Гена не бачив дружини, але відчув це зі зміни тембру її голосу. — Тільки будь готовим до гіркої правди й нищівної критики.

— Ну, якщо все так погано, залишиш листки в корзинці з папером біля унітазу, щоб я використав їх за призначенням.

— Сподіваюсь, що до такого не дійде.

— Усяке може бути, — пробубнів Геннадій.

— До завтра.

— До зустрічі, Діано.

Діана дісталась додому майже о десятій вечора. Похапцем прийняла душ і, перед тим як лягати спати, перевірила пошту. На сервері її чекав мейл від Марселя. У листі не було нічого, жодного слова, якщо не враховувати прикріплені файли *PNN_ATC_Tower_130213.mp3* і *PNN_ATC_Tower.docx*.

Від: «Marcel Lacroix» <m.lacroix@bea.aero>
Дата: 21 feévrier 2013 7:33 pm
Кому: «Діана Столяр» <diana.stolyar@ukr.net>
Тема: RE: Запис розмов у диспетчерській

Марсель ЛАКРУА,
старший слідчий
Bureau d’Enquêtes et d’Analyses pour la Sécurité de l’Aviation Civile
тел. +33 (1) 278 920 05
www.bea.aero

_ _ _ _ _ _ _ _ _ -

Вкладення: **PNN_ATC_Tower_130213**.mp3
PNN_ATC_Tower.docx

Діана зберегла обидва файли на диск і відкрила аудіозапис розмов у диспетчерській у програвачі Winamp. Запис охоплював останні п'ятнадцять хвилин перед зіткненням. Діана, впізнавши спокійний і впевнений голос Бруно Пішо, прослухала кілька найперших команд, після чого перемотала запис ближче до закінчення: змісту більшості інструкцій вона не розуміла.

Бруно багато мовчав, мало втручаючись у роботу пілотів, озиваючись лише тоді, коли в цьому виникала реальна потреба.

«1419, курс 340, знижуйтесь 400».

«1419, підтримуйте висоту. За моїми даними. опускаєтесь нижче від глісади».

«1419, вас зрозумів. Продовжуйте посадку».

У перервах між репліками було чути голос пілота рейсу 1419. Розмову із диспетчерською вів командир екіпажу — Радислав Ротко.

Лише раз наприкінці запису, за кілька секунд до зіткнення, голос молодого диспетчера змінився. Зрозумівши, що снігоочисник рухається активною смугою, Бруно Пішо несамовито загорлав у мікрофон: «Континенталь» 1419! Набирайте! Набирайте висоту». Ротко відповів щось невиразне, після чого — ще до того, як розірвати зв'язок із диспетчерською — віддав наказ другому пілоту про скасування посадки і переведення двигунів у злітний режим.

Діана не стала слухати надісланий Марселем аудіофайл удруге. Їй вистачило одного разу, щоб зрозуміти, що голос, інтонація й фрази, вимовлені і Бруно Пішо, і Радиславом Ротко нічим не відрізняються від записаних бортовим самописцем. Обидва записи — у місцях, де вони збігалися, — виглядали ідентичними.

Діана закрила Winamp. От і все. Її підозри не випарувались остаточно — щось трохи лишилося в осаду, але вона

усвідомлювала, що більше не має зачіпок. Усе даремно. Діана зметикувала, що вона справді роздула з мухи слона: її сумніви та припущення не мали під собою підґрунтя. Запис із «чорної скриньки» справжній, ніхто його не змінював і не сфальсифіковував.

— От і все... — вголос повторила жінка, відчуваючи, як утома перетворює на кисіль кістки її ніг.

Діана здивувалась, навіть розсердилася, збагнувши, що замість жалю чи розчарування відчуває полегшення. Напевно, так краще. Вона більше нікому не виноситиме мізки. Завтра вона гарно виспиться, з'їздить на роботу, напише заяву про звільнення, потім забере Артема з дитсадка, повернеться додому і... розпочне нове життя.

Жінка потягнулась, хруснувши суглобами, і підвелася. Востаннє кинувши погляд на промовисто безслівний e-mail від Марселя, Діана вимкнула комп'ютер, потім — світло і з розмаху плюхнулась на диван.

«Не треба було погоджуватись, — поринаючи у сон, думала вона. — Від початку не треба було лізти в розслідування. Хоча яка тепер різниця? Все позаду. Все закінчилося».

Переглянути файл *PNN_ATC_Tower.docx* вона не здогадалася.

64

22 лютого 2013, 08:51 (UTC +2)
Микільська Борщагівка, Київ

Діана безпробудно проспала десять годин і все одно почувалася невиспаною, коли за десять дев'ята її розбудила настирлива вібрація мобільного телефону.

— Ну, хто?! — крикнула вона порожній залі, кліпаючи свинцевими повіками і лаючи себе за те, що не додумалась учора ввечері вимкнути мобілку.

Телефон валявся на столі, і попервах, зі злості вчепившись зубами в подушку, Діана подумала, що не вставатиме, хай тарабанить, а тоді зненацька згадала про Даню.

— От блін! — вона злетіла з дивана з такою прудкістю, наче її жахнуло струмом.

«Мабуть, щось із малим!»

Підбігла до столу і схопила до рук мобілку:

— Алло! Алло! Що там, Гено?

— Це не Гена.

— Ем... Ні? — Діана не впізнала голос.

— Це я, Діано.

— О, це ви, хрещений! — Діана нарешті впізнала Олексія Рудика і тут-таки похолола: голос глухо деренчав, через що здавалось, наче за два дні чоловік постарів на двадцять років. — З вами все гаразд? Спросоння не впізнала... у вас якийсь дивний голос.

Олексій Рудик нічого не сказав про своє самопочуття, відразу перейшовши до справи:

— Я прослухав запис.

Діана позіхнула. Прокинувшись лише наполовину, вона не усвідомлювала, наскільки серйозно й розважливо говорить її хрещений батько.

— А, це вже неважливо, — байдуже пролепетала вона. — Мені здається, неув'язки, пов'язані із записом, не мають стосунку до катастрофи.

Рудик, ніби не чуючи похресницю, продовжував говорити утробним голосом:

— Я прослухав його вчора, але не телефонував тобі, оскільки вважав за потрібне спочатку поговорити з Анатолієм Ревою.

— Що? — Діана враз прокинулась по-справжньому. — З Ревою? Чому? — розм'якле після сну серце зірвалось на галоп. — Ви щось виявили?!

Олексій Рудик знову проігнорував запитання похресниці, ні на йоту не відхиляючись від продуманої лінії розмови. Відчувалось, що він довго готувався перед дзвінком.

— Я б і не турбував, якби не розумів, що мушу застерегти тебе, мушу попередити, аби ти раптом не наламала дров.

— Наламала дров? — ошелешено протягнула Діана. І тут-таки, мотнувши головою: — Хрещений, що не так із записом?

— Звук, про який ти мене запитувала... — він кахикнув, уперше збившись з ритму, не знаючи, якими словами передати думки, — ...це не простий попереджувальний сигнал. У комплексному індикаторі систем і сигналізації «сорокчетвірки» є один специфічний звук, що відрізняється від уніфікованого попереджувального удару дзвона. Цей сигнал — тривале і високе «бом-м-м» — інформує екіпаж про *повне відімкнення автопілота*. Його активація відбувається за різних умов: коли відмовляють, скажімо, через обмерзання, зовнішні датчики лайнера — трубки Піто[1], сенсори кутів атаки тощо, у результаті чого автопілот отримує недостовірну інформацію про місцезнаходження, швидкість літака і більше не може підтримувати нормальний політ; коли лайнер потрапляє в зону високої турбулентності — при цьому автопілот не може адекватно реагувати на різку зміну напрямку й сили вітру; коли... — Олексій Рудик закашлявся, на цей раз по-справжньому, — ...або коли хтось із пілотів активує перемикач «TO/GA», скасовуючи посадку

[1] Трубка Піто — пристрій для вимірювання динамічного напору рідини чи газу. Названа за іменем винахідника французького вченого XVIII ст. Анрі Піто (Henry Pitot). У літаках її використовують для визначення швидкості польоту.

і посилаючи лайнер на друге коло. Щодо останнього, то деактивація автопілота зумовлена тим, що перед приземленням системи літака знаходяться в посадковій конфігурації: якщо автопілот не вимкнути, то він навіть після переведення важелів регулювання тягою у злітний режим намагатиметься збавити тягу двигунів і опустити ніс літака. Високим «бом-м-м» лайнер нагадує пілотам, що бортовий комп'ютер самоусунувся від керування і що тепер за всіма важливими параметрами — швидкість, крени, тяга — вони стежать самі. — (Діана заніміла, відчуваючи, як терпне рука, у якій вона тримає телефон). — Саме цей сигнал прозвучав у кабіні, — доказав Олексій.

Витримавши довгу паузу, він продовжив:

— Оскільки я не чув, щоб трубки Піто замерзали на висоті десяти метрів над землею, не чув, щоб літакам дозволяли приземлятись за турбулентності, яка «вибиває» автопілот, єдиною причиною отого «бом-м-м» у кабіні могла стати активація перемикача «TO/GA». Це означає, що другий пілот перевів двигуни «AAPOHa 44» у злітний режим за кілька секунд *до того*, як Ротко осмислив ситуацію і скомандував про скасування посадки. Припускаю, що Радислав не бачив моменту перестановки важелів тяги в переднє положення і через це віддав запізнілий наказ, — голос Рудика змінився, зазвучав так тихо, що його похресниця насилу розрізняла слова: — Віддав тоді, коли двигуни вже мали б вийти на повну потужність...

Діану кинуло в жар, серцевий ритм пришвидшився, відбійним молотком тарабанячи зсередини в барабанні перетинки. Удари були настільки сильними, що, здавалося, можуть відкинути телефон від вуха. Вона згадала свої роздуми про те, що наказ Радислава Ротка про відхід на друге коло й звук двигунів, які набирають потужність, розділяють дві

секунди. А тоді пригадала розпачливий, частково затертий завадами вигук Метью Ріґґсона «Не йде!» — і похитнулася. «Боже...», — вона у відчаї розтулила рота, неусвідомленим рухом прикрила його долонею. Ось що він мав на увазі! Коли Ротко рикнув «На друге коло! Злітний режим!», Ріґґсон доповів, що з невідомих причин турбіни не набирають обертів. Діана враз збагнула, що намагались приховати Григорій Авер'янов і його спільники: затримка реакції двигунів на команди з кабіни пілотів *значно* більша за припустимі півтори-дві секунди.

«*Тільки наскільки? Наскільки більша?*» — закалатало у її голові.

Не випускаючи мобілку, Діана опустилась на стільчик і тремтячими руками ввімкнула комп'ютер. Олексій Рудик правив далі:

— Із цим є дві проблеми. По-перше, мене здивувало, чому людина, яка відповідала на офіційний запит BEA, змовчала про характерний сигнал попередження про відімкнення автопілота. Фактично, хтось в АНТК ім. Аронова навмисно деінформував французьких слідчих.

— Скоти, — хрипко проказала Діана, нетерпляче спостерігаючи, як завантажується Windows.

«*Наскільки? Наскільки велика різниця?*»

— Не гарячкуй. Я зателефонував Захаровичу і поговорив з ним відверто. Він не знав.

Діана презирливо пирхнула.

— Діано, я б не обманював тебе, — додав різкості чоловік. — Рева нічого не знав про неправдиву інформацію, надану французам. Учора Захарович почав з'ясовувати, викликав Діму Маєвського, голову центру зв'язків із громадськістю, проте виявилось, що той також ні до чого: він просто переслав сформульовану технарями відповідь на

французький запит. Коротше: справа заплутана, у ній замішаний Григорій Авер'янов, перший віце-президент, і нам ще належить усе з'ясувати, — він стримано кахикнув. — А по-друге, з огляду на сигнал, який мені вдалось ідентифікувати, можна говорити про наявність потенційно великої проблеми з літаком «ААРОН 44».

Windows завантажилась. Діана знайшла на робочому столі текстовий файл *1419.docx* і двічі клацнула по піктограмі. Відкрився Word, вивівши на екран стенограму розмови пілотів у кабіні рейсу 1419. Діана провела нігтем за кілька міліметрів від монітора, шукаючи перший потрібний рядок. Знайшла, що хотіла:

22:04:11.22 Звуковий сигнал у кабіні.

Потім опустилась нижче і спинила палець навпроти рядка, яким було позначено момент, коли двигуни літака почали набирати оберти:

22:04:16.81 Звук двигунів, що виходять
на максимальну потужність.

16,81—11,22 = 5,59. П'ять секунд. П'ЯТЬ З ПОЛОВИНОЮ СЕКУНД!

Діана подумки спробувала порахувати, щоб уявити, наскільки це довго: ось Метью Ріґґсон переставляє важелі тяги двигунів до перемикача «TO/GA», а тоді проходить... раз... два... три... чотири... п'ять... довжелезних секунд, після яких турбіни *починають* реагувати.

— Скоти, — насилу видушила вона.

— Діано, все не так просто, — непереконливо промовив Олексій Рудик. Він розумів, що зараз починається найважча частина розмови.

— П'ять з половиною секунд... — уголос промовила Діана.

— Ти все розумієш, — чоловік не приховував здивування. Він зметикнув, що Родіон мав рацію: вийшов би з біса крутий авіатор, якби Діана народилась хлопчиком. — Добре, що ти порахувала сама. Та я хочу, щоб ти збагнула, що сам по собі сигнал нічого не доводить, нам потрібно...

Тепер уже Діана не чула хрещеного:

— Вони пустили на ринок недороблений літак, — голос деформувало, плющило від люті. У пам'яті зринули батькові нічні телефонні розмови, під час яких Родіон накидався на Запорізьке конструкторське бюро «Прогрес», доводячи, що «ААРОН 44» не можна пускати в серію. — І мій тато знав про це!

— Так, Родіон знав про проблему з двигунами, — з жалем підтвердив Олексій. — Він намагався завадити, і мені дуже прикро, що ми його не послухали. Проблема сплила лише раз — під час планових тестових польотів у січні 2006-го; твій тато під час інциденту був на борту. Під час відпрацювання екстреного скасування посадки і виходу на друге коло літак несподівано «провалився», двигуни не реагували на сигнал про збільшення тяги протягом п'яти з лишком секунд, «ААРОН» на шаленій швидкості мчав смугою, не відриваючись від землі. Зрештою двигуни «прокинулися», літак важко піднявся і полетів. Твій тато, усвідомлюючи, що лайнер із такою затримкою реакції двигунів на команди з кабіни пілотів випускати на ринок не можна, взявся шукати причину, але нічого не виявив. Проведення численних повторних тестувань теж нічого не дало. Ми десятки разів — і в дощ, і в холод — ганяли «сорокчетвірку» над смугою, і щоразу все було в нормі: двигуни спрацьовували, відгукувались через півтори-дві секунди після перемикання тяги у злітний режим. Родіон власними руками

перебрав половину паливної системи тестового лайнера; у нього була гіпотеза про те, чому літак не пішов на друге коло, однак доказів він не знайшов. У результаті інцидент стали вважати випадковістю, ми розпочали тестування інших систем, і тільки Родіон не вгамовувався, переконуючи вище керівництво концерну: те, що сталося один раз, обов'язково повториться. Він вважав, що під час інциденту сталось щось таке, що завадило пальному з баків потрапити в камеру згорання, і якщо відтворити умови того польоту, паливна система обов'язково відмовить. Але... — у трубці заскрипіло. Діана чомусь уявила, як хрещений розводить руками, — ти знаєш, як воно буває: строки піджимають, конкуренти з усіх боків, відтак звіт Родіона поклали під сукно і всю справу спустили на гальма. У 2007-му Рева вирішив не зважати на незначні недоробки і дав зелене світло офіційній сертифікації. Літак успішно пройшов державні випробування й отримав сертифікат типу, — Олексій Рудик перевів подих. — Наскільки я розумію, умови, за яких відбувався інцидент у січні 2006-го, — тиск, температура, вологість повітря — повторились у Франції в дуже невдалий момент.

— Сорок дев'ять людей загинуло, хрещений, — з гнівним докором промовила Діана. — І те, що сталося двічі, обов'язково повториться втретє, вчетверте, вдесяте!

— Я знаю, Діано, але...

— Чорт забирай, ви втерли носа конкурентам ціною півсотні життів!

«Ось воно, почалось», — подумав Олексій і наважився договорити.

— Будь ласка, дослухай мене. Я знаю, що з літаком проблема, і визнаю: у цьому наша — і моя також — вина. Але я хочу, щоб ти збагнула: ця проблема не мала ніякого

впливу на події 13 лютого в аеропорту Париж-Північ. Ми довго дискутували з цього приводу з Ревою. Зрештою Захарович посадив найкращих пілотів-інструкторів за тренажер, на якому ми змоделювали посадку і з урахуванням затримки реакції двигунів, і без неї. Пілоти пробували разів вісім, але жодного разу не змогли перелетіти шестиметрову перешкоду на смузі. Чуєш мене? Жодного разу! Повторюсь: ми визнаємо, що з нашим лайнером проблеми, що «ААРОН 44» потрібно доробляти, що необхідно приземлити і модифікувати всі літаки, які розійшлись по авіакомпаніях усього світу, але *катастрофа в Парижі була неминучою*. Ти розумієш, що я кажу, Діано?

— Ні, — злісно відрубала вона.

Олексій роздратовано цокнув язиком. Він знав, що похресниця все розуміє, просто не хоче погоджуватись.

— Навіть якби двигуни спрацювали нормально, «ААРОН 44» не уникнув би зіткнення, — чоловік стулив рота, чекаючи реакції; Діана німувала. — Зараз ми вирішуємо, що робити далі. Не хочеться пускати на дно вдалий проект через єдиний ненавмисний промах. Це як... — чоловік не зразу знайшов порівняння, — ...як кілограм морозива, у яке додали тридцять грамів собачого лайна, після чого все гарненько перемішали, й отепер ми мусимо придумати, як це лайно непомітно виколупати. Сліпе, непродумане оприлюднення фактів знищить літак, зруйнує дітище твого батька. Я зателефонував тобі, щоб пояснити, що загалом проект «ААРОН 44», попри всі недоліки, не пов'язаний із загибеллю 49 людей у Парижі і що, пустивши проект на дно, ти цих людей не повернеш, — Олексій заговорив упевненіше. — Натомість ти залишиш тисячі людей без роботи тут, в Україні, ти заплямуєш концерн, якому твій тато присвятив життя,

й основне — поставиш невитравне тавро на пам'яті Родіона Столяра. Ми із Захаровичем дуже сподіваємось на твою стриманість і розуміння, Діано.

Жінка довго мовчала перед тим, як озватися:

— Скільки їм не вистачило часу?

Хрещений довго мовчав перед тим, як проказати:

— Дві-три секунди. Якби Радислав Ротко помітив «Øveraasen» на три секунди раніше, затримка в реакції двигунів справді мала б вирішальне значення, а так... борт 1419, на жаль, не мав жодного шансу.

— Три секунди... — наче в трансі проказала Діана.

Рудик вирішив, що переконав похресницю, його голос став рівнішим:

— Не висовуйся. Я дуже тебе прошу: у найближчі кілька днів не витикайся. Дозволь Захаровичу все владнати. Він пообіцяв, що покарає всіх винних, але зробить це так, щоб не зашкодити репутації концерну. У цій справі йдеться про участь дуже непростих людей, і менше від усього я хочу, щоб ти опинилась, образно кажучи, на лінії вогню. Ми зрозуміли одне одного, Діано?

— Так. Добре, — покірливо згодилась Діана. — Я, як ви просите, не висовуватимусь. І не контактуватиму ні з ким у Франції.

— Це те, що я хотів почути, — зітхнув із полегшенням Олексій Рудик.

— Вибачте, що втягнула вас у це.

Вона розірвала зв'язок, не бажаючи слухати відповідь хрещеного. Розмова залишила в грудях важкий, неприємний осад. Та поза ним було щось іще. Діана запустила руку в злипле після сну волосся і спробувала навести лад у переплетенні думок у голові.

Почуття незавершеності — ось що. Її хрещений викладав факти розумно, переконливо й аргументовано, та, не-

зважаючи на це, після його слів перед очима Діани цілісної картинки не виникло. *Незакінченість*. Історія катастрофи скидалась на недбало склеєний фотопортрет, у якому не вистачає кількох центральних шматків. Той факт, що Метью Ріґґсон активував перемикач «TO/GA» за три секунди до наказу Радислава Ротка про скасування посадки, не пояснював неув'язки між висотою та швидкістю літака під час посадки.

Це ще не кінець, — раптом зрозуміла Діана і... подивилась на монітор.

65

22 лютого 2013, 09:59 (UTC +2)
Микільська Борщагівка, Київ

Діана по черзі прослуховувала запис розмов у кабіні рейсу 1419 і запис переговорів між Бруно Пішо і Радиславом Ротком, намагаючись вловити хоч якісь невідповідності між однаковими репліками в обох файлах, але нічого не знаходила. Почуття притупилися: Діану більше не коробило і не продирало морозом по шкірі від нечленороздільних вигуків Метью Ріґґсона чи натягнутого голосу Ротка; вона перестала бачити за напруженими голосами, які линули з динаміків, обличчя реальних людей, а зосередилася лише на суті розмов. Це нічого не змінювало — нових ідей у голові не виникало.

Утомившись, Діана поставила Winamp на паузу і вирішила заварити собі чаю. Перед плитою, прилаштовуючи чайник над вогнем, вона враз усвідомила, що досі не прийняла душ. Запустивши пальці у волосся, подивилась на зібгані пасма, а тоді, кинувши погляд на настінний годинник,

подумала, що ще встигне, і повернулась до комп'ютера. Чекаючи, доки закипить вода, Діана помітила на робочому столі текстовий файл *PNN_ATC_Tower.docx* зі стенограмою аудіозапису розмов у диспетчерській залі. Більше від нудьги, ніж від цікавості Діана відкрила файл.

Розмова диспетчера з пілотом рейсу 1419 виглядала так само, як і стенограма розмови між пілотами у файлі *1419.docx*: спочатку — точний час кожної репліки, далі — абревіатура, яка позначає того, хто говорить, і насамкінець — власне репліка.

ДЧ — диспетчер
1419 — пілот рейсу 1419

...
22:03:19.40 **ДЧ:** *1419, підтримуйте висоту.*
22:03:23.89 **ДЧ:** *За моїми даними, опускаєтесь нижче від глісади.*
22:03:28.53 **1419:** *Диспетчерська, все під контролем, набираємо.*
22:03:34.57 **1419:** *Сильна бовтанка.*
22:03:40.81 **ДЧ:** *1419, вас зрозумів. Продовжуйте посадку.*
22:04:08.36 **ДЧ:** *Континенталь 1419! Набирайте! Набирайте висоту!*
22:04:09.39 **1419:** *Е-е...*
22:04:10.98 **1419:** *На друге коло! Злітний ре...*
22:04:20.27 **ДЧ:** *О, Боже...*
Закінчення запису.

Діана пробігла текст очима — нічого цікавого — і вже хотіла закрити файл, коли раптом зауважила дещо дивне.

Вона прикипіла поглядом до закінчення стенограми, а саме — до рядка з часом, коли пролунали дві останні фрази: 22:04:10.98 і 22:04:20.27. Діана повела бровами — на переніссі проступили зморшки, відчула холодок на шиї й потилиці. Щось не так із цими числами.

Повернувшись до відкритого в іншому вікні файлу *1419.docx*, Діана зиркнула в кінець стенограми і побачила, що запис обірвано о 22:04:19.78. О 22:04:20.47 Бруно Пішо здавлено вигукнув «О, Боже...»: ймовірно, у цей час він побачив вогняну кулю, що освітила місце зіткнення літака зі снігоочисником. Жінка повернулась до файлу із розшифрованням записів у диспетчерській — *PNN_ATC_Tower.docx*. Передостанньою реплікою в ньому був наказ Ротка про скасування посадки і вихід на друге коло. Фраза прозвучала о 22:04:10.98, приблизно за дев'ять секунд до зіткнення, причому пролунала не повністю — її обривало на півслові гучне «клац» у той момент, коли Радислав припинив сеанс радіозв'язку із диспетчерською вишкою.

— Дев'ять секунд, — задумливо повторила Діана.

І тут-таки напрочуд чітко — так, наче передивлялася фільм на великому екрані, Діана пригадала слова Марселя Лакруа під час телефонної розмови відразу після того, як вона вперше почула запис розмови пілотів у кабіні «ААРОНа 44»:

«*Ротко не зреагував. Він віддав команду про скасування посадки і відхід на друге коло через чотири секунди після того, як побачив перешкоду... Ніхто його не звинувачує, йшов сильний сніг, пориви вітру підкидали літак, до зіткнення лишалось* менше за шість секунд*, а це замало для будь-якого лайнера...*»

— Менше за шість секунд... — уголос промовила вона. — Що за чорт?!

Чайник засвистів, і Діана, скрикнувши, підскочила на місці. Вона метнулась до плити, відставила чайник і, забувши про чай, побігла назад до комп'ютера. Вона сама пригадувала, як, аналізуючи файл *1419.docx* уперше, відзначила, що наказ Радислава (тоді вона вважала, що він збігається в часі з переведенням важелів тяги у злітний режим) від моменту зіткнення відділяє приблизно шість секунд. Згідно із розшифруванням розмов у диспетчерській, поданого у файлі *PNN_ATC_Tower.docx*, ті ж самі події розділяло дев'ять секунд.

Діана зазирнула у вікно з файлом *1419.docx*, відшукала рядок із наказом Радислава і скопіювала в буфер обміну час, коли він прозвучав. Повернулась назад до стенограми розмов у диспетчерській, вставила скопійований рядок поряд із передостанньою фразою і порівняла числа:

22:04:**13**.98
22:04:**10**.98

Обличчя Діани потемніло. Серце на мить зупинилося, а потім під горлом зародилось і поповзло вниз до живота дивне відчуття — наче гострий кіготь роздирає грудну клітку. Вона вражено роззявила рота. *Значення часу для однієї і тієї ж фрази у різних розшифруваннях відрізнялось рівно на* три *секунди*!

Стиснувши губи так сильно, що шкіра довкола них стала схожою на сиру глину, Діана запустила табличний редактор Microsoft Excel. Гарячкуючи і тому часто промахуючись, вона вибирала із текстових файлів фрази, що повторювалися в обох записах, переносила їх у щойно відкриту книгу Excel, а в колонки з боків копіювала відповідні дані часу: зліва — взяті із ЦФР, цифрового фіксатора розмов у кабіні пілотів, справа — витягнуті зі стенограми розмов у центрі управління повітряним трафіком.

Закінчивши, Діана зблідла так, що скидалася на витягнутого з води потопельника. Таблиця вийшла невеликою.

Час з ЦФР	Фраза	Час з ЦУПТ
22:03:22.33	ДЧ: 1419, підтримуйте висоту.	22:03:19.40
	ДЧ: За моїми даними, опускаєтесь нижче від глісади.	22:03:23.89
22:03:31.51	КЕ: Диспетчерська, все під контролем, набираємо.	22:03:28.53
22:03:37.66	КЕ: Сильна бовтанка.	22:03:34.57
22:03:43.85	ДЧ: 1419, вас зрозумів. Продовжуйте посадку.	22:03:40.81
22:04:11.22	Звуковий сигнал у кабіні.	
22:04:11.31	ДЧ: Континенталь 1419! Набирайте! Набирайте висоту!	22:04:08.36
22:04:12.38	КЕ: Е-е...	22:04:09.39
22:04:13.98	КЕ: На друге коло! Злітний ре...	22:04:10.98
22:04:19.78	Закінчення запису розмов у кабіні.	
	ДЧ: О, Боже...	22:04:20.27

Усі події зміщено — повсюди відповідні значення часу різнились на три секунди. ТРИ СЕКУНДИ! Єдиною спільною точкою для обох розшифровок був момент зіткнення.

У чому причина? Діана опиралась, не бажаючи замислюватись над цим запитанням, оскільки боялась укотре розчаруватися. Що це? Розбіжність між годинниками на землі та на борту літака? Сумнівно, бо тоді час, що відповідає зіткненню «ААРОНа» зі снігоочисником, також відрізнявся б. Що ще? Помилка під час розшифрування? Ще менш правдоподібно.

— Фак... — немов замороженими губами, витиснула Діана.

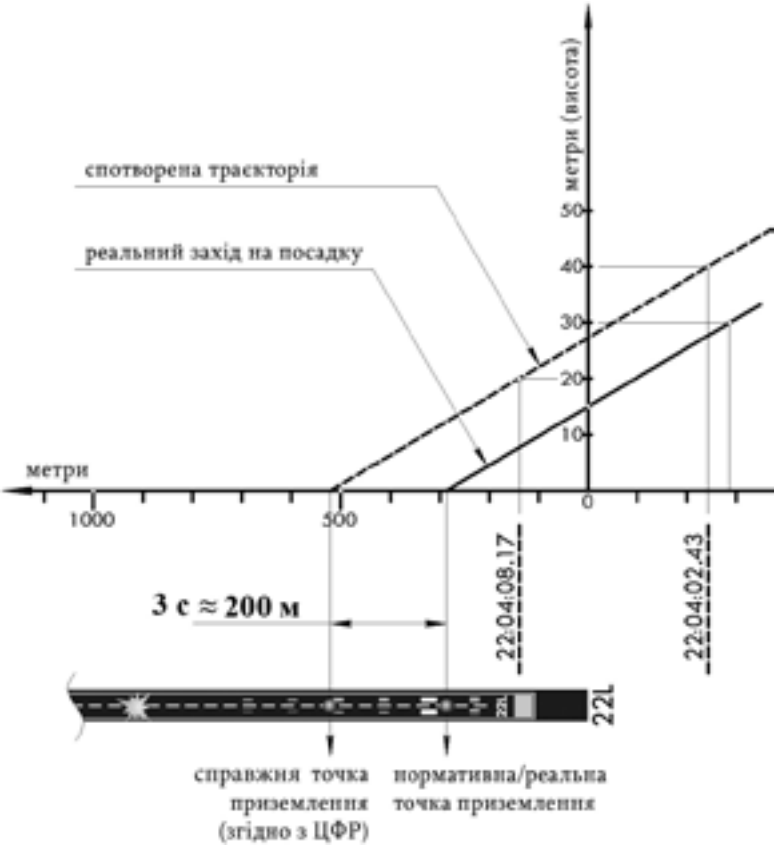

Відкривши одну з намальованих в AutoCAD'і схем, жінка цілу хвилину дивилась на неї, відмовляючись повірити в очевидне. За три секунди, йдучи із нормативною швидкістю приземлення 66,7 м/с, «ААРОН 44» пролетів би трохи більше двохсот метрів. І приблизно двісті метрів розділяли справжню та нормативну точки приземлення. Реальна траєкторія (якою її уявляла Діана, оперуючи даними із ЦФР) повністю збігалась із нормативною, якщо лайнер «відсунути» на три секунди назад у часі.

Голова затріщала від різкого болю, який виник раптово, спалахнув, наче лампочка від натиску невидимої кнопки на тілі. У мозку, гудучи, немов розсерджені джмелі, штовхалися уривки фраз...

(*...не йде!*)

(*що?*)

(*скільки їм не вистачило часу?*)

(*дві-три секунди*)

(*якби Радислав помітив «Øveraasen» на* три секунди *раніше, затримка в реакції мала б вирішальне значення, а так...*)

Діана повернулась до таблиці в Excel і глянула на рядок із підписом «Звуковий сигнал у кабіні». На записі із центру управління повітряним трафіком сигналу, звісно, не чути, зате тепер вона могла приблизно вирахувати момент, коли він пролунав *насправді* з огляду на нещодавно викрите зміщення. Діана відняла від 11,22 три секунди й отримала 22:04:08.22. Отже, Метью Ріґґсон дав повний газ за *дванадцять секунд до зіткнення*, після чого цілих *п'ять секунд* двигуни працювали в холостому режимі!

Зі шматків пазла в одну мить постала чітка й зрозуміла картинка. Діані перехопило подих. «Боже, як усе просто!» — подумала вона, а тоді, видавши горлом нечленороздільний, схожий на виття звук, підхопилася з крісла, взяла до рук мобілку і, відшукавши в контактах телефон Марселя Лакруа, зателефонувала французу.

З динаміка линули довгі гудки. Діана металася поміж стін великої кімнати, наче звір, замкнений у клітці. «*Їх можна було врятувати! 49 людей залишилися б живими, якби літак перед тим, як випускати на ринок, довели до пуття!*»

Невдовзі французький слідчий підняв трубку.

— Хто мав доступ до самописців? — без привітань і прелюдій випалила Діана.

— Чудово, — невдоволено пробурчав Марсель. — Знову за своє? Ще не вгомонилася?

— Хто — мав — доступ — до самописців — після того, як їх перенесли до офісу BEA?! — (Марселю здалось, що Діана не слова промовляє, а кидається в нього цеглинами).

Він зітхнув і заговорив тоном, яким спілкуються із душевнохворим родичем.

— Ну, гаразд: я, Даніель Монін, Жан-Поль Троде, виконавчий директор агенції, але я сумніваюсь, що він заходив подивитися на «чорні скриньки», начальник лабораторії, плюс двоє-троє лаборантів. Усе.

«Одні французи», — незадоволено відзначила Діана.

— Чи міг хтось потрапити до штаб-квартири вашої агенції ззовні?

Марсель пирхнув:

— Це неможливо. Ти сама бачила: будівля під охороною, всі замки електронні.

Діана злякалась, подумавши, що намацана ниточка (*та де там ниточка — справжній причальний гайдроп!*) може вислизнути з рук.

— Хто міг бачити, торкатися чи відкривати ЦФР, окрім слідчих і працівників BEA? — у відчаї запитала вона.

— Ніхто, — француз відповів, не задумуючись.

— *Fait chier*! — спересердя вилаялась Діана.

— А що сталося? Досі віриш, що запис розмов у кабіні підроблено? — він промовляв із сарказмом, відверто насміхаючись, та зненацька інтонація змінилась: — Хоча...

— Що?

— Я згадав, хто ще мав доступ до бортових самописців.

— Хто? — Діана пожвавилася.

— Діано, подумай сама, ти його чудово знаєш, — тихо проказав Марсель.

— Не розумію, ти... — і тут вона збагнула. — От чорт! — як же все просто. І якою сліпою вона була.

ДЕНИС.

Не попрощавшись, не промовивши більше жодного слова, Діана припинила розмову. Стискаючи кулаки, вона продовжувала міряти кроками кімнату. У голові тріщало так, наче там зіштовхувались айсберги. Чи знає про часове зміщення в записі розмов у кабіні пілотів її хрещений? Якщо так, то це означає, що він увесь ранок пудрив їй мізки, а Рева має намір зам'яти, втаїти той факт, що через злочинну халатність працівників концерну загинуло півсотні людей, по суті, намагається прикрити ненавмисне вбивство. А якщо ні? Навряд чи Олексій Рудик чув запис переговорів між пілотом рейсу 1419 і диспетчером. Що тоді робити їй? Розповісти про зміщення в часі хрещеному? Це нічого не дасть — ні він, ні Рева, ні будь-хто інший з АНТК ім. Аронова не погодиться вжити заходи, які зашкодять іміджу концерну. Як там казав її хрещений? «Пустивши проект на дно, людей не повернеш». Діана згадала неочікувану смерть Радислава Ротка і відчула напад паніки. Що як інтуїція не обманює її, і Радислава підступно вбили? Вона пришвидшила кроки, у горлі запекло. «*Що робити? Що робити?*» Звернутись у міліцію? Самій смішно. Зателефонувати і крок за кроком пояснити все Марселю Лакруа? Але... Діана заклякла посеред кімнати, втупивши погляд у стіну... серед працівників концерну, які виявили злочинну недбалість, був її батько. Він намагався притримати запуск «ААРОНа» в серійне виробництво, але кого це цікавитиме під час слідства? Померлий керівник проекту — це ідеальний кандидат на цапа-відбувайла. На Родіона Столяра чіплятимуть

усі мислимі й немислимі недоліки в конструкції «сорокчетвірки», а вона нічого не зможе вдіяти.

Діана в розпачі обхопила руками голову.

Телефон у кулаку завібрував, налякавши її. Вона подивилась на екран. Незнайомий номер. Спохмурнівши, піднесла мобілку до вуха.

— Алло.

— Діано, привіт! Це Денис, — пауза. — Програміст. Пам'ятаєш, ми разом літали до Франції?

Щелепа відвисла. Діана двічі стулила й розтулила рота перед тим, як відповісти:

— Звісно, пам'ятаю.

— Я мушу з тобою поговорити.

Вона не впізнавала його голосу. Денис Плюйко розмовляв, немов хворий на малярію під час найстрашнішого нападу.

— Про що? — обережно запитала жінка. Її голос зрадливо тремтів у такт скаженому серцевому ритму.

— Про... — програміст застогнав. (*Господи, що з ним таке*, — подумала Діана). — Ти чула про смерть пілота?

— Так, — тепер вона сама ледве стримала стогін. Хлопчина наче читав її думки.

— Я... те розслідування... ну, катастрофа... там все не так, як здається, — він знову застогнав; Діані здалось, що програміст говорить, стримуючи ридання. — Не можу говорити телефоном, — зашепотів він. — А мені треба порадитись. Дуже. Хоч із кимось. Чуєш? Будь ласка, Діано. Я повинен усе розповісти.

Двічі запрошувати не було потреби. Діана враз повернула самовладання. «Here's the plan, — зметикнула вона, — поговорю з програмістом, а далі придумаю, як діяти».

Злегка скривившись, вона торкнулась немитого волосся.

— Давай зустрінемось, але трохи пізніше. Я зараз неготова.

— Коли?

— Твоя історія потерпить, скажімо, до... — Діана зиркнула на настінний годинник, 10:38, — ...до першої.

— Добре, — Денис ніби теж заспокоївся, хоча голос не перестав потріскувати, наче поламаний двигун.

— Де зустрінемось?

— Давай на площі Перемоги, біля входу до універмагу «Україна», — запропонував він. — Устигнеш до першої? Я тут поряд живу, на Коцюбинського.

— Домовились, — погодилась Діана. — 13:00, перед входом до універмагу «Україна», — і, відкинувши мобілку, помчала до ванної.

Розділ VII

66

22 лютого 2013, 10:44 (UTC +2)
Серійний завод «Авіант», Київ

— Ти куди це намилився? — Григорій Авер'янов перестрів Шафіна на виході до службової стоянки під головною офісною будівлею концерну «Аронов». Дем'ян тримав перед собою велику картонну коробку, вщент наповнену документами і різним дріб'язком з його кабінету. Було помітно, що невисокий Шафін ледве втримує її в руках.

— Я звалюю, — тихо, але твердо промовив він.

Штучна посмішка згасла, припухлі губи Авер'янова стулились, сховавши жовтуваті зуби. Судячи з розміру картонної коробки, а також з того, скільки в ній було документів, Дем'ян звалював назавжди.

— Куди? — Григорій перегородив дорогу й уп'явся налитими кров'ю очима у Шафіна.

— Лечу у вирій, — Дем'ян стримано посміхнувся і витримав погляд.

— Я забороняю, — зашипів росіянин.

Шафін уперся коробкою в живіт Авер'янову і спокійно проказав:

— Відійди з дороги, Гришо.

Григорій Авер'янов посірів від злості, другий день неголені вилиці стали схожими на наждачний папір. Зазвичай було навпаки: саме він — стриманий, розумний і передбач-

ливий — доводив людей до сказу, а потім із насолодою спостерігав, як вони паленіють, гарячкують і припускаються помилок. Нині його корчило від одного погляду на незворушне обличчя Дем'яна Шафіна.

— Що ти надумав? Рева знає? — росіянин не відступав.

— Рева нічого не знає, але, гадаю, найближчим часом лайно потрапить на вентилятор, і він дізнається, й у цей момент я планую бути якомога далі від України, — Шафін скривився, він більше не міг утримувати коробку і грубо відштовхнув першого віце-президента.

У Григорія немилосердно засвербіли руки, поле зору затягло рожевим, як артеріальна кров, туманом, він насилу стримався, розуміючи, що не може вдарити Шафіна на стоянці — їх обов'язково помітять. У той же час стояти й мовчки спостерігати, як його спільник драпає невідомо куди, він не міг. Блискучий психолог, до останнього часу тонкий знавець людської натури по-бабськи заверещав:

— Сцикун! Іуда жидівський! Щур помийний! — Авер'янов важко дихав. Повні губи немислимо викривилися, із м'ясистого рота полетіла слина. — Я не випущу тебе! Думаєш, я не знаю про твої брудні афери, зраднику? Тільки спробуй звалити, і я ще до обіду сидітиму в кабінеті генерального прокурора з молотком в одній руці і з цвяхами для твоєї труни в іншій. Ти не виїдеш за межі країни!

Не обертаючись, Дем'ян Шафін підійшов до джипа «Toyota Land Cruiser», що стояв неподалік входу, і поставив коробку з паперами на асфальт. Дістав із кишені ключі, відкрив багажник і тільки тоді повернувся до Авер'янова.

— Не погрожуй мені, Гришо, і не витрачай на мене сили. Повір: за дві години ти будеш заклопотаний іншим.

Авер'янов не розумів, чому йому не вдається зачепити, розлютити Шафіна, і через це бісився ще більше. Розколошканий, геть знервований, він не усвідомив суті останньої фрази.

— Ти нікуди не поїдеш! — гарикнув він.

— Поїду. І ти нічого не зробиш, щоб мене зупинити, — Дем'ян пригладив долонею пасма рудуватого волосся. Долоня тремтіла. Помітивши це, Авер'янов задоволено загарчав: Шафіну теж неспокійно. — Я не прошу тебе. Я готовий за це заплатити, — Дем'ян говорив так тихо, що Григорію довелось зійти з ґанку і наблизитись до нього.

— Що?

— Я міг би просто поїхати, Гришо, ти добре мене знаєш, я не страждаю від надмірної сентиментальності, але я, попри все, поважаю тебе, а тому перед утечею хочу кинути тобі рятувальне коло. Гадаю, цього буде достатньо, щоб ти не перешкоджав мені рятувати власну шкуру.

Кругле обличчя Авер'янова витягнулося:

— Що ти верзеш? — він усе ще сердився, проте голос звучав менш рішуче.

— Дві хвилини тому я розмовляв зі своїми «есбешниками» і... — Дем'ян витримав коротку паузу, спостерігаючи, як зм'якло та пополотніло обличчя Григорія, — ...і новини переважно невтішні. Рудик розкрив твою спробу приховати справжнє значення сигналу, що прозвучав у кабіні, та розповів про все Реві. На цей момент вони засіли в кабінеті Захаровича і, мабуть, вирішують, що робити з тобою.

— Нічого вони не зроблять! Ці бовдури не менше за мене прив'язані до літака! Ми всі в одному човні, Дем'яне, хіба ти забув?

«Ми були в одному човні, поки ти не почав убивати людей», — подумав Дем'ян, але вголос сказав інше:

— Якби це було найбільшою проблемою, я б не тікав з України. Столяр, схоже, знову щось вивідала, бо зранку зателефонувала французькому слідчому і дуже допитувалась, хто, крім співробітників BEA, мав вільний доступ до ЦФР. Та найгірше — і я про це попереджав тебе, Гришо,

що після звістки про смерть пілота розпустив нюні наш програміст.

Авер'янов химерно схлипнув:

— Що він зробив?

— Зателефонував Діані Столяр, поскиглив про те, як йому важко, і домовився про зустріч.

— Гнидо! — закричав Григорій; відлуння прокотилося стоянкою. — Коли?! Коли він її набирав?!

«Господи, що з тобою сталося, Гришо?..»

— Не кричи, — Шафін невдоволено зиркнув на наручний годинник: — Десять хвилин тому. Вони зустрічаються за дві години біля універмагу «Україна».

Авер'янов знову скривився, обличчя стало страшним. Кутики повних губ опустились, рот вигнувся літерою П. Дем'ян Шафін поставив коробку з документами до багажника і зачинив дверцята. Підступив до росіянина і поплескав його по плечу:

— Це все, що я можу зробити для тебе, Гришо. Далі мусиш гребти сам. Прощавай!

Шафін обійшов машину й усівся на водійське сидіння, але ще до того, як він повернув ключ запалення, Авер'янов залетів до вестибюля першого поверху і помчав до ліфта. Шкіра його обличчя нагадувала поверхню погано випаленого глиняного горщика; очі випирали з орбіт, на повіках виступав гній.

Поки кабіна спускалась, росіянин помалу опановував себе. Якщо він хоче вибратись із цієї халепи, йому потрібно забути про злість і почати мислити тверезо. Зробити це було важче, ніж сказати, бо від однієї думки про Столяр Авер'янов сірів і хижо оскалювався. Зрештою чоловік сяк-так опанував себе.

Григорій не став зразу підніматись до свого кабінету на десятому поверсі, а вийшов на два поверхи нижче і зазирнув до комірчини, де в понеділок сиділа Діана Столяр. Він

не знав, що робитиме, якщо дочка Родіона раптом опиниться на робочому місці, просто мусив переконатися, що її немає в офісі.

Дівчат у кабінеті не було, за столом біля вікна сидів, схилившись над клавіатурою, миршавий клаповухий хлопчина. Він підняв голову, потривожений скрипом дверей, а тоді, впізнавши першого віце-президента, по-військовому підскочив, виструнчився і привітався.

— Діани не було? — задля годиться поцікавився Авер'янов, налитими кров'ю очима озираючи тісне приміщення.

— Не було, — з готовністю доповів ботан, — увесь тиждень.

— Добре, — пробурчав Григорій Авер'янов і налаштувався йти, коли раптом помітив рамку з фотографією за спиною охлялого офісного роботяги.

— Це її стіл?

— Так, — кивнув головою хлопець.

Чоловік увалився до кабінету, підійшов до столу і повернув рамку до себе. На знімку під велетенською статуєю зубра, перед головною брамою Київського зоопарку, присівши навпочіпки, усміхалась Діана, з боків до неї тулились двійко малолітніх хлопчиків: старший зосереджено, примружившись, дивиться в об'єктив, а молодший усміхається так само, як мама.

Жодної миті не вагаючись, Авер'янов згріб фотографію зі столу і вийшов з комірчини. За хвилину, навіть не кивнувши на привітання секретарки, він зайшов до свого кабінету, роздягнувся і сів за робочий стіл. До того часу йому вдалося втихомирити емоції.

Він зиркнув на годинник — 10:57 — і вирішив, що поспішати не варто, час іще є. Потому взяв рамку і зблизька, водячи носом біля скла, ще раз роздивився фотографію. Зірвався з місця, відчинив сейф і перерахував пачки з дола-

рами. Вистачить. А тоді — вперше за весь ранок — посміхнувся. Посмішка вийшла кривою і викличною.

— Я вам покажу, — процідив крізь розпухлі губи Григорій Авер'янов. — Вам мене не здолати, гівноїди. Найбільше, на що ви можете розраховувати, — це нічия.

Авер'янов прикрив очі і взявся згадувати. Спочатку — момент, коли привів Діану до Анатолія Реви перед вильотом до Парижа. Вона спізнилась на годину і виправдовувалась тим, що не мала куди подіти дітей.

(*не могла раніше*)

(*ви так зненацька зателефонували, а в мене двоє дітей*)

(*мусила кудись їх подіти...*)

Тоді Рева... Що тоді сказав Рева?

(*ти що, мати-одиначка?.. нехай за дітьми нагляне чоловік*)

(*а бабусі з дідусями? — вони не допомагають*)

Потому Авер'янов перенісся на чотири дні вперед і пригадав понеділкову розмову з Діаною у своєму кабінеті.

(*...я більше не живу з чоловіком*)

(*...через це не встигла владнати деякі питання і з садочком...*)

Він поцікавився, що за садочок, а вона відповіла... відповіла...

«Ну ж бо, давай, чорт забирай, пригадуй номер!» — Григорій учепився руками за стіл.

Діана відповіла...

(*номер...*)

(*номер двісті...*)

(*...двісті дев'яносто...*)

«Ні!»

(*номер двісті сорок дев'ять!*)

(*249, він такий, ну, скромний*)

(*зате дуже близько до мого будинку...*)

Наче справжній професійний шахіст, Авер'янов узявся перебирати варіанти. Діана не на роботі. Оскільки вона збирається на зустріч із програмістом, то це означає, що вдома її теж не буде. Отже, діти зараз або у дитсадку, або вона залишила їх у чоловіка. Після одруження Діана не змінювала прізвище, залишивши собі батькове, відповідно, він не знає, як звуть чоловіка Столяр. Поки що не знає.

Розплющивши очі, Авер'янов підвівся, підійшов до порога і розчахнув двері.

— Мені потрібне повне ім'я чоловіка нашої співробітниці Діани Родіонівни Столяр, а також адреса його теперішнього місця проживання. Негайно, — секретарка заметушилася. Для більшої переконливості Григорій додав: — За п'ять хвилин ви кладете мені на стіл листок із потрібною інформацією або заяву про звільнення за власним бажанням. Усе зрозуміло?

— Так, Григорію Макаровичу.

Він страшенно ризикував, але — що дивно — більше не відчував страху.

Зачинивши двері, він повернувся в крісло, взяв до рук рамку і з розмаху торохнув нею об край столу. Скло, розбившись, посипалось на килим. Викинувши решту скалок, Авер'янов витягнув фотографію і вклав її у сканер, що стояв на столі за монітором комп'ютера. Через хвилину він роздрукував на кольоровому принтері відскановану й трохи збільшену копію фотознімка.

Потім Григорій Авер'янов запустив базу даних з інформацією про співробітників ДП «Аронов», відшукав у ній Дениса Плюйка, після чого зберіг на робочий стіл і роздрукував — так само в кольорі — фотографію програміста.

Об 11:08 секретарка, постукавши, забігла до кабінету і, вправно вдаючи, що не бачить купи розбитого скла, покла-

ла на стіл перед босом невеликий листок із виведеним акуратним почерком ім'ям *Ковпачок Геннадій Борисович* і адресою квартири на вулиці Якуба Коласа, Микільська Борщагівка, у якій був прописаний Гена.

Дочекавшись, поки секретарка повернеться до приймальні, Григорій Авер'янов дістав з кишені старезну «Nokia» і набрав номер Карого.

— Є робота, вкрай термінова... Скільки захочете, але зустрітися маємо просто зараз... Давайте за півгодини біля VIP-відділення «ПриватБанку» на проспекті Перемоги, відразу за КПІ, там є стоянка... Дякую, я вас чекатиму.

67

22 лютого 2013, 12:58 (UTC +2)
Площа Перемоги, Київ

Розповнілі попелясті хмари сунули низько і так швидко, що від довгого споглядання починало паморочитись у голові. Зрідка в сірому покривалі, неначе усмішка на лиці дитини, виникав просвіт, крізь який визирало холодне сонце, встромляючи косий гострий промінь у багатоповерхівки на півночі міста. За винятком низин, де утворились калюжі, асфальт був сухим: дужий вітер висмоктував вологу з найменших щілин.

Діана тупцяла навпроти просторого ґанку універмагу «Україна» і розглядала вітрини, сподіваючись таким чином приглушити нетерпляче поколювання в усьому тілі. Серце глухо тарабанило, не заспокоюючись протягом усього часу, поки вона добиралась з Борщагівки до центру міста. За дві хвилини до першої вона не витримала, притупуючи — від нетерплячки, а не від холоду — ногами, повернулась до бульвару Шевченка і стала виглядати Дениса.

Діана виокремила в натовпі, що плив із бульвару, худорляву постать програміста, щойно він порівнявся із провулком Бєлінського, за кількасот метрів від площі Перемоги. На голові Дениса була шапка, але Діана безпомилково впізнала куртку, у якій хлопець літав до Парижа. Частими, куцими ковтками наповнюючи легені повітрям, намагаючись у такий спосіб угамувати збожеволіле серце, жінка рушила йому назустріч.

Проходячи повз готель «Либідь», Діана розминулась з високим плечистим чоловіком у легкій шкірянці, який крокував до припаркованого на тротуарі громіздкого чорного «Range Rover'a». Вона оглянула чоловіка неуважним поглядом, подумавши: «Хіба йому не холодно в одній осінній шкірянці посеред зими?» — і зразу викинула ґевала з голови. Вона не бачила обличчя, бо здоровань дивився в той бік, що й вона: навскоси через плутане перехрестя п'ятьох доріг — широких проспекту Перемоги та бульвару Шевченка і вужчих, але не менш запруджених автомобілями, вулиць Дмитрівської, Саксаганського і Старовокзальної. Краєм ока Діана вихопила лише масивну шию і ретельно виголену м'ясисту потилицю. Ґевал промайнув перед нею й за секунду, обійшовши «Range Rover» спереду, сів за кермо. Двигун утробно захурчав.

Денис Плюйко наближався до перехрестя.

Загорілось зелене світло на пішохідному переході через бульвар Шевченка. Машини, що їхали з площі Перемоги, зупинилися.

Діана підійшла до переходу через Саксаганського — багатоповерхова будівля готелю «Либідь» височіла за її спиною — і зупинилась, вирішивши дочекатись програміста. Денис устиг перейти лише половину бульвару Шевченка. Червоне світло спалахнуло, затримавши хлопця на краю алеї, що тягнулась через увесь бульвар, розділяючи його

навпіл. Потік авто, сигналячи й штовхаючись, рвонув з площі на бульвар Шевченка, поспішаючи протиснутись до центру міста.

Зацьковано озираючись, Денис помітив Діану на іншому боці перехрестя.

Відчуваючи, що розв'язка наближається, жінка посміхнулась і помахала йому рукою. Вона знала, що Денис за наказом Авер'янова сфальшував розшифрування розмов з бортового самописця рейсу 1419, вирізавши останні секунди і посунувши решту реплік на три секунди вперед. Для цього не потрібно переробляти розмову, достатньо змінити константу, від якої відраховується час у «чорній скриньці». Втім, вона мусить почути це з уст Дениса. Якщо Плюйко зізнається, вона потягне хлопця до Реви й Рудика і примусить їх публічно взяти на себе вину за загибель 49 людей у Парижі.

Скуто й напружено програміст махнув у відповідь і навіть спробував зобразити щось схоже на усмішку. Вийшло непереконливо — убого й принижено: в ту мить хлопцю було не до сміху.

Діану і Дениса відмежовував щільний потік блискучих машин, у дахах і тонованих вікнах яких відбивалось захмарене небо. Останні секунди перед тим, як знову увімкнеться зелене світло, програміст не відводив загнаного погляду від Діани. З такої відстані вона не бачила очей Дениса, але зі смиканих рухів і згорбленої спини було зрозуміло, що хлопець страшенно наляканий.

Периферійним зором Діана зауважила, що справа виринув масивний темний силует. Повернувши голову, побачила чорний «Range Rover», який застиг на краю тротуару (передні колеса зупинились за сантиметр від бровки), — машину, у яку сів ґевал, що перетяв їй дорогу навпроти готелю «Либідь». На цей раз позашляховик привернув увагу. «Range Rover» стояв, повернувши ніс у напрямку

бульвару Шевченка, у той бік, куди мчали машини з площі Перемоги, але... не рухався.

«Чому він не рушає? — неприємний холодок ворухнувся в Діани під серцем. — Чому не з'їжджає з тротуару і не вливається в потік машин, які їдуть до центру?»

Серце, яке було заспокоїлось, раптом затріпотіло знову. Вона зиркнула на Дениса. Програміст переминався з ноги на ногу, нетерпляче чекаючи зеленого світла, щоб перейти дорогу. Відчуваючи, як горло стискається від нехорошого передчуття, жінка дивилася на чорний «Range Rover».

Діана напружила зір, намагаючись крізь затемнені вікна розгледіти водія, але бачила лише віддзеркалення не позимовому розкошланого неба. А тоді ненароком опустила погляд на капот позашляховика і... замліла.

На «Range Rover'і» не було номерного знака!

Світлофор на розі вулиці Саксаганського і бульвару Тараса Шевченка перемкнувся, засвітивши червоне для машин і зелене для перехожих. Останні автомобілі протиснулися до бульвару, і пішоходи тісною юрбою повалили через дорогу. Денис Плюйко першим поставив ногу на асфальт.

Одночасно спалахнуло зелене світло на переході через Старовокзальну і Саксаганського. Водії автомобілів, які застрягли на Саксаганського, притискалися обличчями до вікон, нервово позираючи на почеплені над дорогою світлофори. Дехто нетерпляче сигналив.

Більшість пішоходів, що прямували до готелю «Либідь», спершу перетинали бульвар, а вже потім вулицю Саксаганського, однак Денис, переконавшись, що перехрестя цілковито вільне, вирішив зрізати шлях і пішов навпростець до Діани.

З-під капота «Range Rover'а» вирвалось придушене гарчання.

— Стій! — крикнула Діана, руками привертаючи увагу програміста. — Зупинись!

Денис удруге спробував усміхнутися, махнув над головою рукою, думаючи, що Діана з ним вітається, і пришвидшив крок.

«Range Rover», вискнувши шинами, зірвався з місця і вискочив на дорогу. Денис у цей час знаходився посеред окресленого суцільними білими лініями «острівця», якраз у тому місці, де вулиця Саксаганського вливається у бульвар. Він стримів, наче стовп посеред голого поля, у самому центрі перехрестя.

— СТІ-І-І-ЙЙ! — хапаючись за голову, дзвінко закричала Діана, але її викрик потонув у реві 4,4-літрового двигуна.

Опинившись на дорозі, «Range Rover» помчав уперед, набираючи швидкість. Денис побачив машину і закляк. Інстинкт наказував йому рятуватись, тікати, бігти геть або хоча б відстрибнути, але інша сила скувала м'язи, прицвяхувавши його до одного місця. Хлопець повірити не міг, що його можуть убити посеред білого дня на очах у сотень киян. Він відкрив рота, несвідомо виставив худі руки вперед і спостерігав, як чорний позашляховик, скажено ревучи мотором, мчить просто на нього. Денис зрозумів, що помилявся, надіючись, що джип промчить повз, усвідомив, що перед ним не піжон, якому заманулось похизуватись крутою тачкою перед роззявами, а професійний убивця, за секунду до зіткнення.

На швидкості 96 км/год автомобіль наїхав на хлопця. Високий капот «Range Rover'а» з лячним «бух!» зніс програміста з «острівця».

Діана закричала.

Від удару Дениса перевернуло в повітрі та відкинуло на шість метрів. Навіть коли він упав, сильно вдарившись головою об землю, сили інерції продовжували тягти тіло,

яке лишало на асфальті вогкий слід з уривків шкіри, крові й мізків, у напрямі переляканих пішоходів, що повискакували на тротуар. Мертвий програміст, зачепившись за бордюр, востаннє злетів над землею, прокотився, метеляючи кінцівками, немов лялька-маріонетка, ще сім чи вісім метрів і, гулко вдарившись об заднє крило припаркованого в пішоходній зоні сріблястого «Daewoo Lanos», з'їхав на бруківку.

«Range Rover», незначно зачепивши жіночку, яка загаялась на переході через бульвар, не стишуючи ходу, понісся в напрямку Бессарабської площі.

Діана продовжувала істерично кричати, аварійною частиною свідомості відзначивши, що на задньому бампері позашляховика також не було номерного знака. Хтось підійшов до неї і, намагаючись заспокоїти, обійняв, але жінка в ту мить не відчувала нічого. Вона затихла тільки тоді, коли силоміць затулила рота руками. Неконтрольовані схлипування рвались крізь міцно стулені пальці.

Хтось крикнув:

— Викликайте міліцію!

— Швидку! Швидку!

Діана, скинувши з пліч чиюсь руку, забігла за будівлю готелю, щоб прибрати з поля зору тіло Дениса. Вона бачила достатньо, щоб осягнути: програміст мертвий — йому нічим не допоможеш. Відкритим ротом жінка хапала повітря, але серце настільки швидко гнало кров, що організм не встигав насичуватись киснем. Діана задихалась.

Тремтячими руками вона дістала із сумки телефон і набрала номер Олексія Рудика.

— Я тебе слухаю, Діано, — обізвався давній товариш її батька.

Почувши голос хрещеного, вона розридалась.

— Хрещений... хрещений... Боже... Денис... А-а...

Олексій перелякано заторохтів:

— Що сталося? Де ти?

Сліз майже не було, однак Діана не припиняла відчайдушно кумкати й кавкати і через те не могла витиснути із себе жодного слова.

— Діано, заспокойся! — серйозно проказав чоловік. — Опануй себе і розкажи, що сталося.

— ДЕНИС! — нарешті виплюнула вона. Люди, що проходили неподалік, озирались на неї, та Діані було байдуже.

— Хто такий Денис? — запитав Олексій Рудик. У ту мить він знаходився в кабінеті Реви; Захарович, почувши запитання, озвучене Рудиком, прискіпливо зиркнув на колишнього колегу, після чого знаками показав перемкнути телефон у режим гучного зв'язку. Знизавши плечима, Олексій погодився. Голос Діани заповнив усю кімнату.

— Програ... програміст, який їздив... зі мною... до Парижа, — хлипаючи, пояснила Діана. (Анатолій Рева спохмурнів.)

— І що з ним? — якомога більш м'яко поцікавився її хрещений батько.

— Його вбили! Хвилину тому його вбили на моїх очах! — Діана знову заголосила.

— Що?! — зойкнув чоловік. — Де ти зараз?

«Твою мать», — подумав Рева, відкидаючись на спинку крісла.

— На площі Перемоги, — тихцем скімлячи й затинаючись, розказувала Діана. — Він зателефонував мені і попросив зустрітись. Сказав, що хоче розповісти щось про розслідування паризької катастрофи. А потім машина... машина... — через шок вона не могла описати, що бачила, обличчя кривилось і морщилось від нестерпного болю в грудях, — великий чорний джип вискочив із тротуару і... і... і збив його... збив на моїх очах!!!

— Діано, заспокойся, — слова звучали фальшиво, але нічого іншого Рудик придумати не міг.

— Спочатку Радислав, тепер Денис! — закричала вона. — Хто далі?!

Діана раптом припинила плакати, сполохано, загнано озирнувшись. Її пересмикнуло від думки, що п'ять хвилин тому так само малодушно і приречено зиркав навкруги Денис Плюйко. Вона нікому не казала про зустріч із програмістом, а відтак, зрозуміло, що за ним стежили. Де гарантія, що інший убивця на цей момент не спостерігає за нею?

— Я ж просив тебе НЕ ВИСОВУВАТИСЬ! — від розпачу підвищив голос хрещений. — О, Боже, ти не уявляєш, у що встряла, — він глухо застогнав.

— Я не могла не піти, — хрипко, впівголосу відказала Діана, продовжуючи крутити головою навсібіч. Від страху підкошувались коліна. — Хрещений, я не хочу, не хочу вмирати! — запанікувала вона.

— Їдь до головного офісу «Аронова».

— Що?! — скрикнула жінка.

— Я тут з Анатолієм Захаровичем, з нами ти будеш у безпеці. Не здумай повертатись додому чи заходити до приміщення, де ти будеш одна!

— Я... — Діана вагалась, бо більше не могла тверезо оцінювати ситуацію.

— Ні з ким не розмовляй, бери таксі та приїжджай до офісу. За годину почнеться ще та катавасія, і я хочу бачити тебе поряд. Я не пробачу собі, якщо з тобою щось станеться, а сьогодні, я так відчуваю, все може бути. Діано, ти чуєш мене? — він нервував.

— Добре, я зараз приїду.

— Ми тебе чекаємо, — полегшено видихнув Олексій Рудик. — Не затримуйся.

Обірвавши розмову і поклавши телефон на стіл перед собою, він стурбовано глипнув на Реву:

— Бляха, що робиться. Ніколи не думав, що доживу до такого... — а потім похитав головою і несміливо запитав: — Думаєш, це він?

— Зараз дізнаємось, — Анатолій Захарович Рева, сірий, наче степова земля наприкінці посушливого літа, зняв із тримача трубку внутрішнього телефону і рішуче наказав секретарці: — Григорія Авер'янова до мене... Не просто терміново, БІГОМ!

68

Карий ракетою промчав через Бессарабську площу, далі — бульваром Лесі Українки, проминув Черепанову Гору і, завернувши в провулок Щорса, запетляв у дворах висотних будинків. За п'ять хвилин він загнав «Range Rover» у гараж до полковника Бичанського, свого колишнього шефа, знаючи, що в гаражі начальника київського «Беркута» розбитий автомобіль точно ніхто не шукатиме. Всередині він начепив на авто номери і ретельно вимив миючими засобами погнутий бампер, решітку радіатора і подряпаний капот. Це була його найшвидша операція. І, мабуть, найлегші гроші.

Джип «Range Rover» лишатиметься в гаражі Андрія Бичанського на прізвисько Мирон місяців п'ять-шість, поки не вляжеться галас, здійнятий зухвалим убивством Дениса. Після цього Карий спокійно відремонтує джип у приватній майстерні далеко за межами Київської області.

Виливши воду і накривши позашляховик непрозорим брезентом, Карий замкнув гараж і, кваплячись, закрокував у напрямку станції метро «Печерська», де залишив друге своє авто — п'ятирічний седан «Volkswagen Passat».

Дорогою він зателефонував Мирону.

— Карий, здоров! — хрипло привітався Бичанський.

— Бажаю здоров'я, товаришу полковник! — насмішкувато привітався Карий.

Мирон розсміявся і запитав:

— Усе добре?

— Машина на місці, все о'кей. Мені треба двоє хлопців, які хочуть заробити і вміють тримати язик за зубами. Для нової справи, — убивця розумів, що сам не впорається, треба мінімум троє: двоє триматимуть малюків, третій керуватиме машиною.

— Спритний ти. Поклич Турка і Гамі.

— Турок сьогодні зайнятий, а бійці потрібні просто зараз.

— Чорнуха? — невдоволеним голосом запитав Мирон.

— Ні. Нічого серйозного. Кілька днів потримати двох малолітків на дачі під Києвом. Плачу щедро, хлопці ображеними не залишаться.

— На коли треба?

Карий дістав із кишені роздруковану фотографію Діани та її синів, розгорнув і глянув на зворотний бік. Там від руки було написано дві адреси: перша — *дитсадок № 249, бул. Ромена Роллана, 3а*; друга — *вул. Якуба Коласа, 6, кв. 39*.

— Скажи, хай за півгодини підтягуються до парку «Юність» на проспекті 50-річчя жовтня.

— За півгодини? — пирхнув полковник. — Ну, ти даєш!

— Мироне, — тихо сказав Карий, — замовник прийшов від Гарагана.

— О'кей, о'кей, — відреагував Бичанський; невдоволення без залишку вивітрилось з голосу, — бійці вже їдуть. Я дам їм твій номер.

— Ага, хай наберуть, як будуть на місці.

69

22 лютого 2013, 13:13 (UTC +2)
Серійний завод «Авіант», Київ

— О, радий вас бачити, Олексію Михайловичу! — Авер'янов стримано посміхнувся, заходячи до кабінету. Врівноважений, увічливий і діловий — як завжди. — Набридло сидіти вдома? — він напрочуд уміло інсценував здивування.

Олексій Рудик нічого не відповів, знехотя потиснувши простягнуту руку росіянина. Пальці Авер'янова обдали його долоню холодом.

Анатолій Рева стояв за робочим столом, черкаючи пальцями гладеньку поверхню і погрозливо блискав очима. Потилиця пашіла жаром, у вухах нестерпно гуло.

— Сідай, — наказав Захарович.

Григорій Авер'янов опустився в крісло за столом для нарад. Рева не поворухнувся і залишився стояти, дивлячись на першого віце-президента згори вниз.

— Щось сталося? — невинно кліпаючи очима, поцікавився Авер'янов.

Рева і Рудик кілька секунд мовчали, а тоді Захарович прогримів:

— Що ти наробив, Гришо?!

— Я... — Авер'янов переводив здивований погляд з Реви на Рудика. — Не розумію. Захаровичу, ти про що? Поясни по-людськи.

— Що ти зробив з Денисом?

Несподівано у вухах Захаровича почав наростати металічний дзвін, за кілька коротких секунд він посилився до неможливого, вбивчого рівня. Рева скривився і ледь втримався, щоб не заплющити очі.

— Яким Денисом? — Григорій наморщив лоба і тут-таки вдав, що згадав: — З нашим програмістом? Захаровичу,

я тебе геть не розумію, — він розвів руки і підняв плечі. — А що з ним сталося? Якщо його звільнили, то клянусь, я не маю до цього...

— Його не звільнили, — Рева непоступливо випнув щелепу, обірвавши росіянина. — Його щойно розмазали по асфальту на площі Перемоги.

Секунд п'ять у кабінеті панувала тиша. На обличчі Авер'янова не ворухнувся жоден м'яз.

— У сенсі «розмазали»? — тихо запитав він.

— Кілька хвилин тому нашого програміста за дуже дивних обставин збила машина на площі Перемоги.

Григорій краще за голлівудського актора відобразив на обличчі багату палітру різноманітних почуттів — шок, здивування, образу, які злиплися в один непередаваний вираз.

— По-перше, звідки ти знаєш? Ти впевнений, що Денис Плюйко мертвий? А по-друге, — Авер'янов удавано безпорадно повернувся до Олексія Рудика, немовби просячи в нього захисту, — чому ви думаєте, що я маю до цього стосунок?..

Він грав так переконливо, майстерно і правдоподібно, що Анатолій Рева засумнівався в почутому від Діани. У них справді немає нічого, крім істеричних закидів дочки Столяра. А жінки, як відомо, під час істерик схильні до страшенних перебільшень. Та й узагалі незрозуміло, що насправді спричинило ту істерику. Шукаючи підтримки, Рева зиркнув на Рудика, але той, також одурманений невинним поглядом і грою Авер'янова, непевно стенув плечима.

— Я знаю, що ти приховав від французів інформацію про справжнє значення сигналу в кабіні, — тихшим голосом проказав Анатолій Рева. Він перестав водити кінчиками пальців по поверхні, натомість вчепився обома руками за край столу. З невідомих причин протягом останніх тридцяти-сорока секунд його очі відмовлялись фокусуватись на

предметах, на яких він намагався зосередити, сконцентрувати зір. Світ став нечітким, безформним.

— Добре! Добре! — змахнув руками Григорій. — Каюсь, нагрішив. Але, Захаровичу, невже ти не розумієш, для чого я це зробив? — його очі покруглішали, він дивився на Реву поглядом ображеної дитини, яку незаслужено відлупцювали. — Ми всі знали про проблему з часу тестування «сорокчетвірки», ми чесно зробили все, щоб виявити причину, але зрештою вирішили, що затримка двигунів була випадковістю і що такого більше не повториться. Так, визнаю, ми помилилися — і що тепер? Опустити руки і мовчазно спостерігати, як зграйка жабоїдів перетворює на металобрухт наші літаки? «ААРОН 44» розбився не через проблеми з паливною системою, а тому, що довбограї в аеропорту Париж-Північ вигнали на активну смугу снігоочисник!

Киваючи головою за спиною Авер'янова, Рудик тихо підтакнув:

— Я так і сказав Діані.

Григорій почув ім'я Діана, проте вирішив не реагувати, думаючи, що його навмисно намагаються вивести з рівноваги. Облизнувши коротким язиком губи, він розправив плечі та пішов у наступ:

— І до чого тут програміст? Я не збагну, — ображений, докірливий погляд на Рудика. — Невже ви думаєте... Захаровичу! Олексію Михайловичу! Ми стільки років пропрацювали разом! Чорт! Звідкіля ви знаєте, що хлопця вбили? Може, це був нещасний випадок!

Рева мовчав, розуміючи, що більше не бачить Авер'янова. Він дивився на росіянина наче крізь товсте скло пивної пляшки. Він спробував провести рукою перед очима, змахнути туманну пелену, і раптом із жахом збагнув, що ліва рука не слухається; тепер Рева тримався за стіл однією правою, а ліва безсило звисала вздовж тулуба. Нестерпний дзвін у вухах,

що нагадував верещання гігантської пилки-циркулярки, витискав із мозку всі думки й емоції, крім тваринного страху.

Олексій Рудик утупив погляд у підлогу й упівголосу докинув:

— Сюди їде Діана Столяр.

Авер'янов непомітно смикнувся в кріслі. Цього він ніяк не очікував.

— Для чого? — сторожко поцікавився він. Очі хижо потемніли, хоча ніхто з чоловіків у кімнаті цього не бачив: Олексій сидів біля стіни, за Григорієм, а Анатолій Рева в ту мить насилу розрізняв голову росіянина.

— Вона бачила, як загинув Денис, — пояснив Рева, з величезним зусиллям ворушачи язиком. — Крім того, вона хоче розповісти, чому ти з таким поспіхом витурив її з Парижа.

«Вони нічого не знають, — подумки втішився Авер'янов. — У них досі немає за що вчепитися».

— Ти знову за своє, Захаровичу, — осудливо прогудів росіянин, — дії Діани Столяр суперечили інтересам концерну.

Анатолій Захарович кліпнув і усвідомив, що зморгнули повіки лише на правому оці. Ліве застигло нерухомо. На долонях виступив холодний піт.

«*Що зі мною?*»

Олексій Рудик першим відчув, що з Ревою щось негаразд.

— Захаровичу, ти чого? — він піднявся над своїм кріслом. — Ти в нормі?

Анатолій Рева розсерджено вищирився, не помічаючи, що слухаються сигналів з мозку м'язи тільки на правій частині обличчя. Він спробував відшукати в тумані голову Григорія Авер'янова і проказав:

— Розказуй, що Дем'ян робив у Парижі... — голос упав до нерозбірливого шепоту, а згодом — ще гірше — Рева почав плутати склади і пропускати літери. — Ненайно! Я длого тхервіп, а перте...

Авер'янов вражено спостерігав за своїм босом.

Анатолій Рева, роздратований тим, що не може переплавити думки у слова, утробно, по-бичачому заревів і підняв праву, поки що слухняну, руку, щоб торкнутися гарячої голови, внаслідок чого втратив останню точку опори. Він не впав, а радше м'яко опустився животом на стіл.

Григорій Авер'янов і Олексій Рудик схопилися з місць і підскочили до начальника.

— Отак, підіймай, підіймай!

— Посадимо його! Допоможи всадовити його в крісло, — Олексій важко дихав. — Захаровичу, ти як?

Рева мовчав, часто дихаючи і пускаючи ротом слину. Весь лівий бік його тіла не реагував на дотики.

— Що це? — запитав Авер'янов. У голосі бринів справжній, непідробний переляк. — Що з ним таке, Олексію Михайловичу?

— Якщо це не інсульт, то щось дуже схоже, — тремтячими пальцями Рудик намацав пульс Анатолія Реви. Чоловік дихав важко, з аритмічним, деренчливим хрипінням. — Давно казав йому: сходи до лікаря. А він тільки підсміювався, впертий віслюк.

— Викликати швидку? — запропонував росіянин.

— Ні. Я завезу його сам, так швидше. Давай, бери його, допоможи знести до машини.

Узявши Анатолія Реву під руки, Авер'янов і Рудик дотягли його до ліфта, спустились на перший поверх і швидко вийшли на стоянку. Рева був при пам'яті, але повністю втратив зв'язок із реальністю. Поки чоловіки заштовхували заслиненого, наполовину паралізованого президента АНТК ім. Аронова на заднє сидіння машини, він обмочився.

— Зателефонуй і попередь, що ми їдемо, — хекаючи, наказав Олексій Рудик. — Хай приготують усе, що потрібно.

— Куди зателефонувати?

— У «Борис». Клініка «Борис». Заторів немає: я довезу його швидко, а там, — старий авіатор кивнув на заднє сидіння, — Захаровичу буде найкраще.

Мотор заревів, Рудик відтиснув стоянкове гальмо. Авер'янов налаштувався відступити від автомобіля, коли несподівано Олексій згадав, що до офісу АНТК їде його похресниця. Він подумки недоладно вилаявся і похолов від думки, що хрещениця опиниться сам на сам з Авер'яновим.

— Діана! — викрикнув він, тримаючи ногу на педалі гальма і нахиляючи голову, щоб бачити вираз обличчя Григорія.

— Що Діана? — попервах не зрозумів Авер'янов.

— Діана незабаром приїде сюди. Вона налякана після смерті Дениса, — «...і вона думає, що ти — вбивця». Останнє Олексій Рудик уголос не проказав, однак Авер'янов зрозумів його без слів.

— Олексію Михайловичу, — повертаючись у роль, яку так чудово зіграв у кабінеті Реви, поблажливо посміхнувся Григорій, — я не янгол і не праведник, але не треба робити з мене монстра, — він обвів рукою навкруги. — Ми в головному офісі ДП «Аронов», де всі знають мене, де всі знають Діану, де купа охорони. Про що ви взагалі думаєте? — зовні він лишався спокійним, але його нутро плавилося від тисячоградусного вогню.

Рудик присоромлено відвів очі. Авер'янов постукав долонею по даху машини, мовляв, рушайте:

— Я поговорю з Діаною і спробую її заспокоїти. Ви краще потурбуйтесь про те, щоб Захаровича прийняли як годиться. Впораєтесь у «Борисі», зателефонуєте Діані і переконаєтесь, що в неї все гаразд, — перший віце-президент зобразив ображену міну. — Якщо раптом вона не відповідатиме, тоді... я не знаю... — він підняв плечі до вух, — викликайте спецпідрозділ «Альфа», російський ОМОН чи

американських рейнджерів — хто вам більше до душі, — хай мене заарештовують. Я буду на своєму робочому місці.

Залишаючи територію серійного заводу «Авіант», Олексій Рудик несподівано збагнув, що не зможе зв'язатися з Діаною, оскільки забув свій мобільний телефон на столі в кабінеті Анатолія Реви.

70

22 лютого 2013, 13:47 (UTC +2)
Серійний завод «Авіант», Київ

Діана забула перепустку вдома, через що їй довелося чекати на прохідній «Авіанта», поки охоронець дізнається, чи можна її впускати. Зрештою сторож дотелефонувався куди слід і оформив Діані тимчасову перепустку.

У таксі, дорогою до заводу, вона змогла опанувати себе настільки, наскільки це було можливо за нинішніх обставин. Принаймні Діану більше не стрясало від неконтрольованих ридань.

Вона швидко піднялась на найвищий поверх головного офісу і зайшла до приймальні Анатолія Реви.

— Можна? — запитала в секретарки, не помічаючи або не надаючи значення незвичній блідості її обличчя.

Та кивнула, не підіймаючи голови від комп'ютера:

— Вас чекають.

Діана постукала, зайшла до просторого кабінету, зачинила за собою двері і лише тоді побачила Григорія Авер'янова, який розсівся в кріслі Реви. Вона не стрималась і приглушено скрикнула. Авер'янов стискав у правій долоні масивну невисоку склянку із товстим денцем, на третину заповнену віскі, вказівний палець лівої підніс до вогких повних губів.

— Тс-с-с... — а тоді поманив Діану до себе.

Жінка розуміла, що їй потрібно тікати або хоча б покликати когось на допомогу, але не поворухнулась і не зронила ні слова. Паралізована в'язким поглядом Авер'янова, вона, наче кролик до пащі удава, маленькими кроками наблизилась до стола переговорів. Вона не вірила, що все це відбувається з нею.

— Ближче, підходь ближче, не бійся, — по-котячому хурчав Григорій Авер'янов, — я не буду кричати на весь офіс, Діано.

— Що ви тут робите? — вперше сь правим стегном у стіл, затинаючись, запитала Діана.

— Присядь. Нам треба дещо обговорити.

Вона стояла на місці.

— Де Анатолій Захарович? Де мій хрещений?

— Анатолію Захаровичу стало погано, і півгодини тому Олексій Михайлович повіз його до лікарні.

Діана здригнулась, відчуваючи, як колючі, немов бульбашки, вуглекислоти в газованій воді, схлипи зароджуються в животі і рвуться стравоходом нагору.

— Ви... ви... ви і його уб... убили?

Авер'янов зробив характерний жест вільною долонею — наче струшував огидний слиз з кінчиків пальців:

— Боже, Діано, ти про що? В Анатолія Реви був напад, інфаркт чи інсульт, щось таке.

— Це ваших рук справа! — посміливішала жінка, на очах якої виступили сльози.

— Я не хочу це слухати, — натягнувши на вуста самовпевнену посмішку, сказав росіянин.

— Я знаю, що ви вбили Радислава Ротка!

Вуста відкрились ширше, показавши жовті зуби:

— Протягом минулих дванадцяти місяців я не виїжджав до Франції.

Діана побагровіла, розлютившись, що Авер'янов так легко відбив її випад.

— Не чіпляйтесь до слів! — відчайдушно вигукнула вона. — Ви знаєте, про що йдеться: пілота вбили за вашим наказом. І Дениса також!

«*І що тепер?* — подумала вона. — *Він же не встане й не скаже: ну, о'кей, веди мене до прокуратури...*»

Григорій зімітував глибоку печаль і з нарочитим спокоєм проказав:

— Діано, я порадив би тобі звернутись до психіатра, але оскільки ти мене, певна річ, не послухаєш, можу скерувати тебе до міліції. Завітай до найближчого відділку і виклади свої підозри. Послухай, що тобі скажуть. Сподіваюсь, представникам правоохоронних органів удасться тебе напоумити.

— Саме це я хочу зробити, — аж занадто запекло вигукнула Діана. — Я звернусь до міліції. Я їхала сюди, щоб примусити Анатолія Захаровича оприлюднити інформацію про неполадки в літаку «ААРОН 44».

Авер'янов із сумом подивився на молоду жінку із пополотнілим від страху й напруження обличчям і похитав головою.

— Мені жаль тебе, Діано, — неголосно, майже лагідно промовив він. — Я знаю, що розповів тобі хрещений, і мушу розчарувати тебе: його припущення на сьогодні бездоказові. Інформацію про технічні негаразди з двигунами чи паливною системою «ААРОНа 44» на цей момент не підтверджено, Рева не став би її оприлюднювати. Навіть якщо її підтвердять, ніхто ніколи не доведе, що недосконалі двигуни нашого літака стали причиною катастрофи у Франції, — поправивши світлі кучері, чоловік театрально зітхнув. — Це розуміють усі, крім тебе, Діано.

— Брехня! Ви брешете! — гарячкувала жінка. — Я знаю, що хотів розповісти Денис. Я точно знаю, що, якби не проблеми з двигунами, літак перелетів би снігоочисник!

Григорій Авер'янов насмішкувато до непристойності пирхнув:

— Ти вмієш спілкуватися з мертвими?

Діана отетеріла від такого неприкритого нахабства. Кілька секунд вона мовчала, а тоді вирішила прийняти гру:

— Так, я вмію розмовляти з мертвими. І знаєте, що на цей момент нашіптує мені Денис із небес? Що ви заплатили йому за те, щоб під час декодування даних із ЦФР він видалив три останні секунди запису і посунув решту реплік уперед. Спокусившись на чималі гроші, Денис погодився, але не передбачив, що все зайде так далеко, і після смерті Радислава запанікував. Його гризла совість, йому стало страшно, і тому він прийшов до мене. Ви дізнались про це і вбили його на моїх очах, — велика сльоза, не втримавшись, скотилась по її щоці.

У цю мить обличчя Григорія Авер'янова почало танути як віск. Він знав, що раніше чи пізніше хтось обов'язково виявить обман про справжню сутність попереджувального сигналу, який пролунав у кабіні «ААРОНа 44» за лічені секунди до катастрофи, але подумати не міг, що хто-небудь здогадається про трьохсекундний зсув у розмові пілотів. Він намагався далі грати обрану роль, але повністю опанувати себе після такого удару не зміг.

— Про які три секунди ти говориш?

— Ви кажете, що затримка реакції двигунів не мала впливу на катастрофу. Насправді Радислав помітив снігоочисник не за десять, а майже за чотирнадцять секунд до зіткнення, рівно через дві секунди другий пілот, Метью Ріґґсон, дав повний газ. У цю мить лайнер від «Øveraasen'a» відділяло 950 метрів, якраз достатньо, щоб перелетіти снігоочисник. Ви знали про це і наказали стерти останні секунди запису пілотських розмов, тим самим «підсунувши» час, коли пілоти побачили перешкоду, до часу, коли стала-

ся аварія! І саме через це на записі немає гуркоту від зіткнення, через це на ньому не чути останніх слів чи відчайдушної лайки пілотів!

Риси обличчя Авер'янова затверділи, лють деформувала пухкі губи.

— Обґрунтуй! Доведи це, — він зловтішно розсміявся, — без Дениса.

Діана набрала в груди повітря:

— Я вже довела.

— Що? Як?

— Марсель Лакруа, слідчий з агенції BEA, надіслав мені аудіофайл із записом розмов у кабіні, а також інший файл, на якому зафіксовано переговори диспетчера з пілотами рейсу 1419. До обох файлів додано текстові стенограми із вказівкою часу, коли прозвучала та чи та репліка. Порівнявши час для однакових фраз на обох записах, я легко виявила різницю в три секунди.

Губи, щоки і підборіддя Авер'янова затремтіли, в очах з'явилося щось вовче.

— Я намагався по-доброму, ти не захотіла, — чоловік дістав з кишені знімок Діани та її синів і запустив гладенькою поверхнею стола. — Ну і нехай, тобі ж гірше.

— Що це? — Діана взяла фотографію, і весь світ вихором закрутився навколо неї. До горла підкотив усіяний шпичаками й колючками свинцевий клубок.

— Це я добив Радислава Ротка, і за моїм наказом сьогодні закатали в асфальт Дениса. Я кажу це, щоб ти зрозуміла, що гірше мені не стане, якщо я зламаю карки двом шмаркачам.

— ВИ НЕ ПОСМІЄТЕ! — тепер уже Діану затрусило так, що перед очима з'явилися сріблясті мушки. Тканина її притомності рвалася, моментами вона переставала розуміти, де знаходиться і що відбувається. Вона кусала губу,

благаючи Бога розбудити її, молячись, щоб цей кошмарний сон обірвався.

— Уже посмів, — витиснув Авер'янов і подався вперед: — Слухай мене, курво. Твої байстрюки в мене, сховані в надійному місці, і я триматиму їх там доти, доки пристрасті навколо історії з «ААРОНом» остаточно не вляжуться. Нехай вони будуть запорукою твоєї відданості концерну «Аронов».

— Ні! — хрипнула Діана. Сльози двома нестримними струмками зацебеніли з очей.

— Я прослуховую всі твої телефони, Діано. Не віриш? Сьогодні вранці ти розмовляла з Марселем Лакруа, потім із тобою говорив програміст, і ви домовились про зустріч на площі Перемоги. А тому я не раджу тобі звертатися в міліцію, жалітися хрещеному і тим більше — телефонувати Марселю. Один такий дзвінок — і від твоїх синів залишаться лише скальпи.

Авер'янов блефував. Поводився, наче картяр за покерним столом з парою нікчемних двійок на руках. У нього не було виходу на «есбешників» Шафіна, відповідно, він більше не міг підслуховувати розмови Діани. Він навіть не знав, чи встиг Карий викрасти малих. І в той же час іншого вибору в росіянина не було: показавши, що знає про трьохсекундний зсув у розшифрованому записі переговорів у кабіні, Діана вибила ґрунт з-під його ніг.

Пан або пропав.

— Я триматиму шмаркачів у себе, поки не владнаю із цим клятим розслідуванням. І до того часу ти будеш робити те, що я накажу, і говорити лише те, що я захочу. Все зрозуміло?

Діана мовчки плакала.

— ТИ ЗАТЯМИЛА?! — рявкнув Григорій Авер'янов.

Розмазавши руками сльози, вона кивнула.

— А тепер пішла геть, — росіянин зморено відкинувся в кріслі. Вперше в житті він не знав, що робити далі.

Забравши фотографію, Діана кулею вилетіла з кабінету.

71

Діана мчала коридорами, не дивлячись під ноги.

Відшукати в контактах номер Гениного телефону вдалось лише з третього разу. Вона натиснула кнопку «Виклик» і, тихо квилячи від нехорошого передчуття, приклала мобілку до вуха.

— Привіт, — озвався Гена.

Рівний, стриманий голос чоловіка частково заспокоїв її. Хіба він не зателефонував би їй, якби Даню викрали?

— Данька... Данька... — захлинаючись слізьми, пролепетала Діана.

— Що з тобою? Агов, Діано, ти чого?

— Данька! — верескнула вона. — Де він?!

— Та живий наш Данька, чого ти кричиш, як недорізана. Температура 36,9°. Правда, полізли шмарклі.

— Він біля тебе?

— Добрався до таткової залізниці, тепер її не можна запустити. Батько відкрутить мені руки і потім заб'є ними до смерті. Дати тобі його?

Діана кавкнула, що Гена розцінив як згоду.

Почувши голос Данила, Діана нарешті припинила плакати.

— Поясниш, що сталося? — запитав чоловік, забравши телефон у малюка.

— Довго розказувати. Пізніше. Коли прийду додому.

— Ну, хай що там трапилося, знай: я завжди підтримаю тебе.

Останньої фрази Діана не почула, її думки сконцентрувалися на старшому синові.

— А Артем?

— З одинадцятої години в дитсадку, мій батько завів його перед роботою, — як ми й домовлялися, — випереджаючи Діанине запитання, Гена доказав: — Один інгалятор у нього з собою, другий я віддав батьку, щоб він передав вихователькі.

— Збирай Даню і йди до садочка по Артема.

— Я думав, що ти його забереш, — невпевнено проказав Геннадій.

— Я стрибаю в таксі і їду до садочка. Візьми із собою Даньку, забери Артема і чекайте мене там. Їх треба відвести... — у голові зринули слова Авер'янова «я прослуховую всі твої телефони, Діано», — ...у безпечне місце.

— Яке безпечне місце? — Гені почало здаватися, що його дружина п'яна. Чи, може, навіть гірше — збожеволіла після кількох бурхливих днів на роботі.

— Не можу говорити по телефону, — зашепотіла вона, — просто зроби, що я прошу.

— У Дані шмарклі. Думаєш, його варто тягти в таку погоду на вулицю? Якщо ти їдеш на таксі, може, я краще почекаю тебе вдома?

— Гено! — благально обізвалась Діана. — Ти швидше дійдеш до садочка, ніж я до нього доїду.

— Невже це так важливо? Та поясни нарешті, що відбувається!

— ГЕНО, БУДЬ ЛАСКА! — закричала вона. — Потрібно якнайшвидше сховати дітей у надійному місці.

Остання фраза насторожила Геннадія. Він припинив розпитування і погодився:

— Добре. Ми вже вдягаємося. Зустрічаємось біля дитсадка.

72

22 лютого 2013, 14:35 (UTC +2)
Микільська Борщагівка, Київ

Даня плакав увесь час, доки Гена запаковував його в комбінезон, а потім у товсту зимову курточку, продовжував хникати на вулиці, не розуміючи, чому його відірвали від такого захопливого процесу розбирання дідової залізниці та примусили пертися на холод. Геннадій, стурбований останніми словами і сльозами в голосі Діани, не дуже його заспокоював.

Винісши з під'їзду, Гена поставив сина на землю. Даня тут-таки присів навпочіпки, показуючи, що не має наміру нікуди йти.

— Підеш пішки? — помалу заводячись, запитав чоловік.

Малий тільки сердито пирхнув у відповідь.

— Я не мама, я з тобою панькатись не буду, — тихо промовив Гена і підняв Даню на руки.

Данило ввімкнув сирену і став звиватись, наче в'юн, впираючись одночасно і руками, і ногами. Поки вони спустились уздовж довжелезного висотного будинку до вулиці Тулузи, Гена геть зіпрів.

— Припини! — прикрикнув він на сина. Але Даня не збирався заспокоюватись.

— Гена, а-а-а-а-а-а-а! А-а-а-а-а-а! А-а-а-а-а!

Розуміючи, що хлопчак зараз зіпріє і може ще більше застудитися, Гена розсердився на Діану. «Що такого могло трапитись, щоб їй раптом закортіло кудись ховати малих?» Він перейшов вулицю і навпростець, дворами, заспішив до Діаниного будинку, неподалік якого знаходився дитячий садок № 249.

Відійшовши від вулиці Тулузи на півсотні метрів, Геннадій несподівано помітив, що слідом за ним ув'язався двометровий

плечистий ґевал. Гена зауважив його, коли переходив дорогу, а після того, умисно двічі обертаючись, незмінно натикався на незнайомця за своєю спиною. Насторожувало те, що обидва рази здоровань дивився точно на Гену, не криючись і не ховаючись, а також те... що він швидкими темпами скорочував відстань.

— Що за фігня? — занепокоївся Гена.

— А-а-а-а-а!

— Ану цить! — шикнув він на Даню, і той, певно, відчувши щось у татковому голосі, затих, сторожко визираючи з глибокого капюшона.

На незнайомцеві були темно-жовті лижні штани, куртка до стегон з водонепроникного матеріалу синього кольору і низько напнута спортивна шапка. Через високо піднятий комір і шапку, що налазила на лоба, Гена не міг розгледіти лице переслідувача, хоча не сумнівався, що ґевал не зводить з них очей. Можливо, Гена не зауважив би здорованя так швидко, якби не його вражаючі габарити: під цупкою матерією куртки пружинили здоровенні біцепси, довгі руки і Т-подібний торс із осиною талією наштовхували на думку про професійного борця чи боксера. Такий зразу привертає увагу, особливо, коли поряд немає інших людей.

За будинком № 22 на вулиці Тулузи Гена різко повернув ліворуч і пришвидшив крок. Він діяв інстинктивно, хотів перевірити, чи здоров'як не відстане від них.

Ґевал не відставав.

Гена ще раз звернув наліво, вирішивши повернутись додому, зателефонувати дружині і розпитати, у яке лайно вона вляпалась. Швидко проминувши невеликий стадіон, він удруге перетнув вулицю Тулузи і потрапив до «Інтернаціонального» парку.

Обернувшись, Гена похолов: переслідувач наблизився на відстань тридцяти кроків, їх розділяла лише дорога. Од-

ним ривком, не дуже напружуючись, здоровило міг перемахнути вулицю і наздогнати їх — Гена чомусь не сумнівався, що бігає той не згірше олімпійського спринтера.

— Бляха... — чоловік відчув, як по тілу розповзається глевкий страх, морозячи м'язи, спираючи дихання і сковуючи рухи. «Цього не може бути... посеред білого дня... це якийсь грьобаний сон!»

Даня тихенько захникав. Обличчя малого почервоніло, і Гена відсторонено відзначив, що занадто вкутав сина.

— Тихо-тихо, мій хороший, — зривисто зашепотів Геннадій, — усе буде добре. Скоро будемо вдома.

Данило затих, але з очей покотилися вервечки сліз. Він більше не вередував, а плакав по-справжньому.

Глянувши на сина, Гена зціпив зуби і, не озираючись, побіг. Коли він вибіг з парку, до будинку лишалося трохи більше трьохсот метрів, а переслідувач, важко гупаючи, дихав йому в спину. Навіть за нормальних умов у Гени не було б шансів, а з дворічним сином на руках і поготів. І попри все, він продовжував бігти, а Даня, злякано вилупивши маленькі оченята, беззвучно плакав.

Переслідувач хотів спіймати їх поблизу парку, оскільки далі, поміж багатоповерхівок, їх могли побачити люди, багато людей. Востаннє пришвидшившись, ґевал простягнув руку і схопив Гену за плече.

Важко дихаючи, штовхаючи переслідувача ліктем, Гена спробував вирватись, але не зміг. Рука без рукавиці міцно обтискала плечову кістку. Вони бігли, зійшовшись корпусами. Геннадій відчував, як переслідувач поступово навалюється на нього всією вагою, готуючись повалити на землю, коли зненацька Даня, немов черепашка із панцира, висунув маленьку голову з капюшона і вкусив ґевала за палець.

Укус вийшов неочікуваним і сильним. Від несподіванки амбал гарикнув і відсмикнув руку. Гена пірнув убік,

вивільняючи тіло з-під тулуба переслідувача, і ґевал, втративши опору, послизнувся на вогкій землі та загримів долу. Гена чув, як щось гучно вдарилось чи то об камінь, чи то об асфальт.

«Нехай би тобі, курвалю, голову розвалило», — злостиво подумав він, але озиратись не став.

Незнайомець швидко підвівся і, не обтрушуючись, поновив погоню, але біг упівсили, бо Гена домчав до рогу своєї багатоповерхівки, за сто метрів від якого простягалась вулиця Якуба Коласа, де по тротуарах простувало кілька пішоходів.

За півсотні метрів від під'їзду Гена мусив сповільнитись, щоб дістати з кишені ключі від квартири. Ключів у зв'язці було три: два звичайні й один магнітний — від під'їзду. Гена задер полу товстої куртки і, практично поклавши Данила на ліве плече, правою рукою поліз до кишені джинсів. Зв'язка, як на зло, не хотіла вилазити, зачепившись за тканину.

За метр від дверей Гена, відчайдушно рявкнувши, смикнув зв'язку на себе — тканина зі скрипом порвалася — і видобув ключі з кишені. На щербатому бетонному ґанку під'їзду в нього ледь не спинилося серце, коли Данька, тихо векнувши, зісковзнув за спину. В останню мить чоловік устиг схопити сина за ногу. Тепер дворічний хлопчак лежав у нього на плечі, звісившись головою за спину, лежав мовчки, плачучи, але не хникаючи.

Приклавши магнітний ключ до замка, тремтячою рукою притримуючи Даньку, Гена зиркнув праворуч. Ґевал знаходився на відстані десяти кроків від нього і швидко наближався, наміряючись не дати жертві сховатись у під'їзді. Гена заскрипів зубами, розкришуючи зубну емаль. Не встигне. Захотілося кричати. Через секунду, яка здалась йому хай не вічністю, але точно довбаним мільярдом років, електронний замок специфічно пілікнув, і чоловік похапцем, але неширо-

ко відчинив двері, прослизнув досередини, після чого, не чекаючи, поки пружина встане на місце, гучно захряснув їх за собою.

У півтемряві вогкого під'їзду з обдертими стінами чоловік став, віддихуючись і відчуваючи, як божевільно трясуться кінцівки. Трохи вгамувавшись, Гена перетягнув Данила наперед і пригорнув його, погладжуючи по голівці. Хлопчик приглушено шморгав забитим шмарклями носиком.

З іншого боку дверей долинула груба лайка російською. Переслідувач спершу тягнув на себе, а потім узявся знавісніло торсати двері за ручку. Не зводячи погляду з дверей, пошепки заспокоюючи сина, Гена відступив углиб будинку.

Зненацька він почув характерні звуки електронного замка під час натискання на його клавіші. Здоровань навмання набирав номер квартири, сподіваючись, що його впустять до під'їзду.

— О, ні! — страх повернувся, тремор у руках посилився. «Коли це скінчиться?!»

Гена підбіг до ліфта і лупонув вільною рукою по кнопці виклику. Йому не пощастило: кабіна знаходилась на одному з верхніх поверхів. Кнопка підсвітилась, електричний двигун, розташований угорі шахти, ритмічно заторохкав, і ліфт неспішно посунув униз, до першого поверху.

Незнайомець у лижних штанах і водонепроникній куртці вовтузився біля домофона. Перші два виклики завершились нічим: можливо, він набирав номери квартир, яких не було в цьому під'їзді, а може, викликав квартири, чиїх власників на цей час не було вдома.

Ліфт, ниючи і дзенькаючи, без поспіху спускався. Гена стояв, практично впираючись лобом у стулки розсувних дверей, готовий заскочити до кабіни, щойно вони розійдуться. У старому, ще радянського періоду, будинку проектувальники не передбачили цифрового покажчика для інформування

про місцезнаходження кабіни, а відтак чоловік уявлення не мав, на якому поверсі знаходиться ліфт.

За третім разом ґевалу пощастило: якась квартира відповіла. Німіючи, Гена почув, як хрипкий, низький голос за дверима промовляє:

— Здраствуйтє, ето ваш сосєд із восємнадцатой квартіри. Я забил ключ, ізвінітє, нє маглі би...

Ліфта не було.

Серцебиття підскочило до скажених 230 ударів за хвилину. Дужче пригорнувши Даню до грудей, Гена відірвався від ліфта і сходами чкурнув нагору. Він опинився в прольоті між другим та третім поверхами, коли знизу долинуло знайоме пілікання, яке супроводжує кожне відкриття дверей.

«Якщо він знає поверх, нам кінець», — подумав Гена, ні не мить не зупиняючись.

На щастя, ґевал не знав. Він ступив на сходову площадку першого поверху якраз тоді, коли приїхав ліфт. Швидко обстеживши пусту кабіну, пробігся поглядом по найближчих квартирах, фіксуючи номери та намагаючись вирахувати, на якому поверсі квартира за номером 39, проте швидко покинув даремне заняття — математика не є і ніколи не була профільним предметом процесу підготовки особового складу спецпідрозділу «Беркут». Завдяки цьому Гена виграв кілька секунд. Зрештою, почувши тупіт і важке дихання Гени, що вчувалися згори, переслідувач кинувся до сходів і, перескакуючи через три-чотири сходинки за раз, полетів навздогін.

Якби Геннадій жив на дев'ятому поверсі, ґевал наздогнав би його ще на сходах.

Генине серце готувалося вибухнути, розірвавши на дрібні шматки охоплену полум'ям грудну клітку. Перед очима плавали, зіштовхуючись, з'єднуючись у великі кластери, чорні кола. Вибігши на сходову площадку сьомого поверху,

він ледве тримався на ногах від знемоги. Руки тремтіли, як у наркомана під час ломки.

Гена привалився до дверей батькової квартири, затиснувши між ними та власним тілом зарюмсаного Даню. Відчиняти квартиру з дворічним хлопчаком на руках було непросто, але чоловік не ставив сина на землю: щось підказувало, що нападнику потрібен не він, а його син.

«Два замки, — чоловік знову заскрипів зубами від безсилля і злості. — На біса було зачиняти квартиру на обидва замки?»

Навпомацки відшукавши нижню замкову щілину, Гена спробував уставити ключ. Той не йшов.

«Не той! ФАК!!»

Він швидко перебрав в'язку пальцями, схопив інший ключ і з першого разу застромив його в шпарку. Два повні оберти — клац! клац! — і нижній замок відчинено. Йому кортіло завити від думки, що, якби він зачинив квартиру на один замок, вони із сином уже б потрапили досередини і були в безпеці.

Коли Геннадій вставив другий ключ у верхній замок, обтягнута спортивною шапкою голова здорованя випірнула у прольоті між шостим та сьомим поверхами. Побачивши Гену, ґевал переможно загарчав.

Гена повернув ключ у замку, не випускаючи в'язки, намацав долонею ручку дверей і потягнув їх на себе. Йому хотілось закричати, покликати на допомогу, але страх стиснув горло, налив свинцем язик і намертво зчепив щелепи.

Здоровило одним ривком перелетів половину сходів, що відділяли його від сходової площадки сьомого поверху. У цю мить Гена зрозумів, що не встигне. Він зняв Даню з плеча і буквально закинув його в коридор квартири. Дворічний малюк пролетів три метри і, впавши на підлогу, розпачливо залементував.

«Врятувати Даню... врятувати малого за будь-яку ціну...»

Із шалено виряченими очима Гена рвонув слідом за сином і навіть устиг ускочити до квартири. Йому не вистачило сотої долі секунди, щоб захряснути за собою двері і замкнути їх ізсередини. Лежачи на підлозі та метеляючи ручками, Даня дзвінко голосив.

Гиркаючи, наче розлючений ведмідь, ґевал шарпнув двері на себе. Гена випустив ручку, розвернувся і двома кулаками вдарив нападника в груди. Той навіть не похитнувся. Не розмахуючись, він бахнув правою в сонячне сплетіння, на секунду спинивши несамовите калатання Гениного серця, після чого майстерним лівим хуком, який влучив просто у вухо, звалив Гену на підлогу. Ґевал спробував переступити через поваленого чоловіка й дістатися дитини, але Геннадій лишався при свідомості і взявся лупити нападника ногами. Випадково, не прицілюючись, він влучив громилі в пах, примусив його зігнутись, а тоді, схопивши руками за полу куртки, повалив на себе.

—ДОПОМОЖІТЬ! — горлянка нарешті звільнилась від заціпеніння. — ДОПОМ...

Ґевал змінив свій план. Розуміючи, що перекриває єдиний вихід з квартири, і малюк, відповідно, не зможе втекти, він вирішив спершу придушити батька, а потім забирати малолітка. Міцні руки зі шкарубкими пальцями обвились довкола Гениної шиї, урвавши крик про допомогу. У той момент Гена вперше його роздивився: бездумні, витрішкуваті, немов у жаби, очі — пусті, водянисті, без жодної іскри; бліде обличчя, всіяне бузковими слідами від прищів; масивний, скривлений ніс. Геннадій захрипів, учепившись руками в передпліччя і намагаючись відштовхнути «беркутівця» ногами. Спроби опиратися виявились марними: суперник був кілограмів на двадцять важчим і вдвічі дужчим за Гену. Буквально через кілька секунд у Гени потьмяніло в очах і за-

клало вуха. Ноги безвольно опустились, язик вивалився з рота; Гена збагнув, що задихається і... помирає.

Даня, піднявшись, стояв у кутку, схопившись рученятами за дверну раму між коридором і Гениною кімнатою, й жалібно квилив, спостерігаючи, як широкоплечий здоровило душить його татка.

А тоді пролунало глибоке, оглушливе «гуп!», і Гена відчув, що йому на лице закапала тепла і в'язка рідина. Спливло секунд двадцять, перш ніж чоловік збагнув, що ґевал більше не душить його і він може дихати. Він розплющив очі; зір поступово відновлювався.

— Що за херня? — над Геннадієм стояв Борис Веніамінович Ковпачок, його батько — присадкуватий чоловік з короткою шиєю, зовсім не схожими на Генині вузькими очиськами холодного синього кольору і велетенською залисиною, яку він намагався приховувати, зачісуючи на неї волосся, що росло над вухами. У руках Борис Веніамінович стискав товстий металевий циліндр, пофарбований блакитною фарбою, з блискучою висувною штангою всередині, яким він щойно огрів двометрового душителя.

Гена висунув язика, але сказав нічого не зміг.

— Хахаль якоїсь твоєї колишньої? — Генин тато штурхнув ногою непритомного ґевала. — Я тобі казав, що колись ти поплатишся за те, що не вмієш тримати себе в штанях.

— Я не знаю, хто це, па, — прохрипів Гена, несподівано збагнувши, що все обличчя залляте кров'ю. Не його — кров'ю з голови нападника.

— Налякали дитину до смерті, ідіоти, — пробурчав Борис Веніамінович.

Даня захлинався плачем.

— Па, я уявлення не маю, хто це, — Гена подивився на дивну металеву штукенцію в руках батька і запитав: — А це що? І що ти тут робиш?

— Це телескопічний циліндр двосторонньої дії від електровоза ДС3. Де я його взяв, тебе не стосується. — Генин батько за давньою радянською традицією цупив з депо все, що погано лежить. — Хай буде — у хазяйстві знадобиться.

Гена знав, що телескопічний циліндр потрібен у домашньому господарстві приблизно так само, як крупнокаліберна гармата в церкві, але промовчав, розуміючи, що сталева штукенція щойно врятувала йому життя.

— За Києвом-Волинським зійшов з рейок товарняк, — Борис Веніамінович відповів на друге запитання, — причому зійшов так, що пошкодив обидві колії. Половину приміських потягів сьогодні скасували — у мене вихідний. А тепер ти розказуй, — батько кивнув на тіло на підлозі.

Геннадій, не кваплячись, підвівся, стираючи липку кров з лиця:

— Ми тільки вийшли на вулицю, і ґевал узявся нас переслідувати. Я завернув додому, він погнався за нами, наздогнав на площадці і... я не встиг зачинити двері. Потім він наскочив на мене і став душити.

Генин батько проникливо подивився на сина і не став нічого перепитувати. Діставши із шухляд коридорної шафи два мотки прозорого пакувального скотчу, він кинув один Гені і сказав:

— Раз таке діло, треба це одоробло зв'язати. А потім викличемо міліцію.

За п'ять хвилин вони щільно, від кісточок до стегон, обмотали ноги ґевала, по лікті обв'язали руки і, разів двадцять обкрутивши клейку стрічку довкола голови, заклеїли йому очі. Закінчивши, Борис Веніамінович перетягнув нападника до Гениної кімнати, а Гена взяв на руки сина і почав його заспокоювати, погойдуючи і погладжуючи долонею по спині. Спливло не менше за десять хвилин, перш ніж Даня

припинив рюмсати і рівно засопів, уткнувшись гарячим лобом татові в шию.

Рівно о третій годині Гені зателефонувала Діана.

73

Гена передав Даню дідові й натиснув «Відповісти».

— Ви де? — ламким і наелектризованим від напруження голосом запитала Діана.

Чоловік зітхнув:

— Удома.

— То ти не...

— На нас дорогою напав якийсь дебіл, здоровий, як бугай, — Гена не вловив паніки в голосі дружини і провадив далі, — я мусив тікати додому і... — чоловік зітхнув, несвідомо тручи рукою почервонілу шию. — Коротше, зараз усе нормально. Може, тобі час розповісти, що в біса відбувається?

— Боже... — Діана почала бурхливо, захлинаючись, плакати. — Даня?!

— З Данькою все добре. Ти що, не чуєш, що я тобі кажу?! — Гена підвищив голос, у нього вривався терпець. — Усе добре! Ми знешкодили того придурка: я, мій батько і Данило. Зв'язали скотчем, зараз він лежить у моїй кімнаті. А тепер, будь ласка, поясни, що за...

— АРТЕМА НЕМАЄ! — крізь схлипування заволала Діана.

— Тобто немає? — ціпеніючи, промимрив чоловік.

— Я думала, що ви його забрали! Я чекала на вас біля садочка, я думала...

Через схоже на виття ридання Гена ледве розумів, що говорить дружина.

— Заспокойся! — наказав він. — І поясни по-людськи, що сталося.

Почувши розбурханий голос татка, Даня прокинувся і знову захникав.

— Артема викрали!!! — залементувала жінка.

Гена немічно зігнувся й опустився на диван.

— Повертайся додому, я викликаю міліцію.

— Ніякої міліції! — істерично вискнула Діана. — Не здумай їм телефонувати!

— Чому?

У відповідь долинали лише ридання і схлипування. Гена спохмурнів:

— Діано, чому я не можу звернутися до міліції?

— Наші телефони прослуховують, і якщо... якщо... ти звернешся до міліції... Артема уб'ють.

Чоловік підвівся, відчуваючи, як у грудях закипає злість. «*Боже, у що вона встряла?*» Він озвався твердим, безкровним голосом:

— Отже, так, Діано, слухай мене: припини ревіти, не здіймай галасу в дитсадку і рушай до мене додому. У мене в кімнаті один із викрадачів, поки ти прийдеш, я дізнаюсь у нього, куди повезли Артема.

— Що він тобі скаже?! Він нічого не розповість! — голосила жінка.

— Я запитаю так, що розповість, — категорично повторив Гена. У його очах з'явився недобрий садистський виблиск.

— І що далі? Що ти робитимеш? Що ми вдіємо проти них?!

Роздратовано піднявши губу, Гена повторив, дзвінко відчеканюючи кожне слово:

— Припини ревіти, ховай телефон — і бігом — до мене — додому.

Діана послухалась. Здебільшого тому, що ніколи раніше не чула, щоб її Гена говорив таким голосом.

74

22 лютого 2013, 15:50 (UTC +2)
Київ

Забризканий грязюкою седан «Volkswagen Passat» мчав кільцевою дорогою на північ. За кермом, невдоволено суплячись і затято сигналячи автомобілям, які не поспішали давати дорогу, сидів Карий. Він страшенно лютував, просто сатанів через те, що боєць на прізвисько Мажор, посланий за другим пацаном, так облажався. Отак завжди, коли вибираєшся на справу з непідготовленими і малознайомими мудаками. Вони чекали Мажора в домовленому місці на вулиці Зодчих цілих п'ятнадцять хвилин, після чого поїхали геть. Карий поки що не хотів давати знати Мирону (спочатку треба як не знайти, то принаймні дізнатися, де загубився боєць його підрозділу), але не лютувати не міг. «Понабирали інвалідів, — навіснів чоловік, — тепер мучся з ними! У мій час такі «специ» надраювали б унітази до самої пенсії». Карий відкидав геть мульку думку про те, що Мажор міг попастися. Це неможливо. Як? Хто? Де це бачено, щоб жовторотий ботан зміг нейтралізувати навченого і мотивованого солідною сумою грошей спецпризначенця? Неможливо. Крапка.

На задньому сидінні авто розташувався високий і жилястий «беркутівець» з кістлявим обличчям, немитим волоссям, брудні пасма якого липнули до скошеного лоба, і сірими, глибоко втопленими під грубими бровами очима. Спецпризначенець з обличчям відсталого російського селянина сидів біля правих дверцят; ліворуч від нього, наполовину на сидінні, наполовину на худій лівій нозі чоловіка лежав чотирирічний хлопчак із накинутим на голову чорним мішком — старший син Діани Столяр і Гени Ковпачка.

На клеверному мосту Карий завернув праворуч, виїхав на проспект Перемоги і погнав машину на захід, у напрямку

Житомирської траси. Перед виїздом з Києва він збавив швидкість до 70 км/год: попереду чекав пост ДАІ, найкритичніша точка мандрівки.

Кинувши швидкий погляд у дзеркальце заднього вигляду, «беркутівець» переконався, що Карий не дивиться на нього, після чого послабив шворку на мішку й обережно відгорнув його. Впродовж останніх кількох хвилин викрадений хлопчик, який перед тим пручався і безперестанку зривисто сопів, жодного разу не ворухнувся. Спершу спецпризначенець подумав, що малюк помер, настільки безкровним і сірим, наче притрушене пилом, здавалося його обличчя, але потім помітив тремтіння повік, швидкі рухи зіниць і неприродно вигнуті губи. Крізь міцно стиснені зуби хлопчика з ледь чутним свистом і хрипами виривалось повітря. Малий не дихав, він цідив повітря крізь зуби, наче кит, що проціджує планктон через свої вуса. З краєчка рота виточувалась цівка густого прозорого слизу. «Беркутівець» обережно розстебнув куртку і торкнувся пальцями грудей хлопчика. Грудна клітка відчутно змінила розміри, роздулася, у проміжках між тонкими дитячими ребрами легко поміщався великий палець.

— Карий... — покликав спецпризначенець.

Чоловік за кермом не почув.

— Карий!

— Що, бляха? — здригнувся найманець. Вони якраз проїжджали пост ДАІ.

— По-моєму, пацан помирає.

— Що? — Карий озирнувся на пасажирське сидіння. — Що ти мелеш?

— Подивись сам.

Карий сповільнив машину і перехилився вглиб салону. Роздивившись колір обличчя Артема, він грубо вилаявся, завернув на узбіччя і за кількадесят метрів спинив «Passat».

«Беркутівець» на задньому сидінні озирнувся, з'ясовуючи, наскільки далеко вони від'їхали від поста, і незадоволено поморщився. Втім, зиркнувши на хмурне обличчя Карого, нічого не сказав.

Карий зірвався з сидіння, оббіг машину і розчахнув задні дверцята з правого боку.

— Що з ним?

— Я не знаю. Він посірів і якось дивно дихає.

— Посунься. І дай його сюди.

Жилавий спецпризначенець поклав Артема на коліна, відсунувся на середину сидіння і передав малого Карому. Карий торкнувся похололих грудей хлопчика, провів пальцями по лобі і зблід. Він бачив, як напинаються м'язи плечей, грудної клітки й живота кожного разу, коли Артем вдихає і потім з такими самими зусиллями видихає повітря.

«Беркутівець» супився і, дивлячись на хлопчика, морщив плескатого лоба:

— Не те щоб я хвилююсь, але, по-моєму, ти сам наказав узяти його живим. А він зараз схожий на такого, який через кілька хвилин стане неживим.

Карий мовчав, обнишпорюючи кишені курточки Артема. Його напарник не вгавав:

— По-моєму, він поганий, і якщо ми хочемо, щоб він не врізав дуба посеред дороги, треба везти до лікарні.

— Заткнись!

Зненацька Карий знайшов те, що шукав. Витягнувши з кишені дитячої куртки інгалятор «Беклазон ЕКО», він пальцями розтиснув щелепи Артема, вставив вихідний патрубок у рот і натиснув на клапан. Інгалятор шикнув, уприснувши в дихальні шляхи порцію інгаляційних хлорованих глюкокортикоїдів. Усвідомлюючи, що напад важкий, Карий почекав трохи і натиснув на клапан удруге. За хвилину м'язи грудної клітки розслабились, й Артем став дихати рівніше.

Хрипи повторювались, але не виглядали загрозливими, й обличчя набуло природного забарвлення.

Карий бовтнув інгалятором у повітрі, перевіряючи залишок, після чого вручив його «беркутівцю». Ніби достатньо.

— У нього астма. Добре, що помітив, а то могли й не довезти, — він посадив Артема на сидіння. Хлопчик дивився на викрадача із сумним, мовчазним докором. Карий не знав, як сховатись від того погляду. Чоловік несамохіть скулився і відвів очі. — Акуратніше з ним, — наказав він напарнику. — Заспокой його. Розваж якось. І стеж, щоб не випускав інгалятор з рук.

«Я не нянька, — ображено подумав спецпризначенець. — І як мені його розважати?»

— Добре, Карий, усе зроблю.

Несподівано найманець, згадавши, як Антон, коли був зовсім малим, не любив їздити в дитячих кріслах на задньому сидінні, посміхнувся Артему і наскільки міг приязним тоном запитав:

— Хочеш покататись на передньому сидінні?

Артем заперечливо помотав головою. Карого вбивало, розтирало на порох те, що в очах малого він не бачив страху, лише дошкульний докір і безмовне запитання «за що?».

— Ну, гаразд, як хочеш...

Карий повернувся за кермо і повів машину на захід по шосе, зі швидкістю 120 км/год віддаляючись від Києва.

75

22 лютого 2013, 15:53 (UTC +2)
Микільська Борщагівка, Київ

— Що ти робиш? — розпашіла та розхристана Діана стояла на порозі Гениної кімнати. Даня тримав маму за руку,

тулився до її ноги і зацікавлено роздивлявся обмотаного скотчем дядька, прив'язаного до татового ліжка. З-поза спини Діани визирав Борис Веніамінович.

— Забери Даню звідси! — мабуть, занадто різко рявкнув Гена.

— Гено... — надсадно прошепотіла Діана, одночасно долонею затуляючи синові очі. Попри малий вік, Данило стояв мовчки і не рухався, усвідомлюючи, що коїться щось дуже, дуже серйозне. — Навіщо тобі паяльна лампа?

Опритомнівши, Мажор почав звиватися, через що його довелося вкласти животом на Генине ліжко і «зафіксувати» клейкою стрічкою. Оскільки ґевал при цьому дико лаявся, Гена також заклеїв йому рота. Хоча навіть тоді — повністю знерухомлений, із заліпленим ротом і очима — Мажор не панікував. Почувши слова «паяльна лампа», він видав звук, схожий на недбале, зневажливе пирхання. Лише коли Геннадій стягнув до колін його лижні штани, оголивши волохату й прищаву задницю, бранець тривожно замугикав.

— Ти хочеш дізнатися, де наш син? — повернувши голову, прохрипів Гена.

У його карих очах блиснуло щось таке, що примусило Діану напружити м'язи живота і міцніше притиснути долоню до обличчя Данила. Вона ніколи раніше не бачила Геннадія таким. І вперше сприйняла його як чоловіка, а не як... ну... як поета.

— Він не скаже...

— Ти хочеш дізнатися, де наш син?! — гаркнув Гена.

Жінка хотіла запитати, що він має робити (сухий і терпкий запах розігрітого заліза поволі заповнював кімнату), але натомість ледь чутно видихнула:

— Так.

— Тоді виведи малого і наступні п'ять хвилин тримай його вуха затуленими. — Очі. Щось сталося з його очима. Зі-

ниці звузились, нагадуючи загострені графітові стержні, котрі, немов зміїні язики, поперемінно втягувались і вислизали із кришталика. — Тримай так міцно, як ніколи раніше. Зрозуміла?

Діана кивнула і потягла Даню за двері. Хлоп'я вчепилось за передпліччя матері, але не пручалося.

Він сказав. Мажор заревів, заголосив, затрубив крізь заклеєний рот, наче поранений слон, щойно Гена торкнувся його дірки розжареним паяльником, а потім, коли Гена віддер клейку стрічку від губів, плачучи, чортихаючись і стогнучи, назвав адресу.

Котеджне містечко «Северинівка», 23 км від Києва по житомирській трасі, котедж № 277. Туди Карий планував завезти дітей після викрадення.

Гена приклеїв скотч на місце, вимнув паяльник і вийшов до кімнати, де його чекали батько, дружина і молодший син. Мовчки, нічого не пояснюючи, всівся за комп'ютер і через пошук у Google зайшов на http://severinovka.com.ua, сайт «Северинівки».

Котеджне містечко нараховувало 326 котеджів. Будинок за номером 277 було означено як один із семи непроданих будинків 4 типу. Скориставшись сервісом Google Maps, Геннадій прикинув найкоротший шлях до містечка, тоді роздрукував генеральний план, щоб знати, де знаходиться котедж № 277, після чого встав з-за столу і зазирнув до спальні:

— На сайті написано, що будинок не заселено. — (Він не віддирав у полоненого скотч, тож той, відповідно, не міг відповісти чи заперечити.) — Якщо ти збрехав і мого сина там немає, я повернусь і засуну паяльник до упору.

Мажор застогнав і відчайдушно замотав головою.

— Тут його залишати не можна, — розважливо сказав Борис Веніамінович синові. — Його шукатимуть.

Гена на хвильку задумався, а тоді запропонував:

— У дядька Колі сьогодні теж вихідний?

— Так, — неохоче підтвердив Борис Веніамінович.

— Було б добре, якби він під'їхав на машині і забрав тебе, Даню, Діану й... оцього, — Гена кивнув головою в бік спальні, — пересидите, поки все не вляжеться.

— А як ми його виведемо на вулицю, обмотаного такого?

Гена тупнув ногою, показуючи на килим:

— Замотаєте в килим і винесете разом із дядьком Колею.

Генин тато супився; він був не в захваті від пропозиції втягнути в цю аферу кума, але зрештою, крекнувши, погодився:

— Зараз зв'яжусь.

— Тільки не телефоном! — встряла Діана.

Геннадій посадив насупленого тата за комп'ютер, під'єднав мікрофон із навушниками і зателефонував дядьку Колі через «Skype».

— Колян, це Борис... — привітно почав Борис Веніамінович, з недовірою торкаючись дротяного мікрофона. — Ага, та то я з Інтернету... Колян, тут таке діло... Тіки ти не смійся.

Колян не сміявся. Але приїхати погодився.

76

22 лютого 2013, 17:05 (UTC +2)
Котеджне містечко «Северинівка»
23 км на захід від Києва

Надвечір розпогодилось. Вітер ущух, хмари розсмоктались самі по собі, відкривши замучене дощами й мокрим снігом небо. Посеред димчастих, схожих на цвіль, клаптів хмар спалахували перші зорі.

Карий стояв біля вікна в напівпорожній кімнаті (з меблів — лише подерта канапа, стіл і старий електричний обігрівач), стискав у руці мобілку і думав, що робити. Мажор так і не вийшов на зв'язок; далі відтягувати немає куди: потрібно телефонувати Мирону. Карий уявлення не мав, що казатиме полковнику Бичанському. Мироне, я тут загубив твого бійця, пославши його по дворічного хлопчика? Дуже смішно. Крім того, Карий розумів, що телефонний дзвінок полковнику не вирішить наявних проблем, а тільки додасть нових. Він опиниться поміж молотом і ковадлом: з одного боку, полковник МВС зі зв'язками аж до міністра, який робитиме все, щоб відвести підозри від себе, своїх людей і свого підрозділу; з іншого — запальний замовник з маніакальними замашками і підтримкою самого Ельдара Гарагана. Не треба було братися за справу! Карий подумав, що за годину мінімум троє людей у Києві — Гараган, Бичанський і Авер'янов — дико, нелюдськи бажатимуть його смерті. Він тихо, крізь стиснуті зуби вилаявся і відвернувся від вікна.

Артем, не знімаючи курточки (без неї в непрогрітому приміщенні хлопчака починало трусити), сидів на дивані. Малюк сидів рівно, не згинаючи спини, неначе першокласник, хоча до першого класу йому лишилося три роки, і спорожнілим, закляклим поглядом тупився на стіл за кілька кроків від канапи. У правій долоні він тримав інгалятор, учепившись у флакон так, що нігтики на маленьких пальцях побіліли. Інгалятор став його опорою. Артем не осягав цього, не міг оформити відчуття в осмислені думки, але відчував, інтуїтивно підозрював, що помре миттєво, не через напад, а загине просто воднораз, якщо хтось відбере в нього невеликий флакончик зі спрей-насадкою.

На півметра лівіше, спершись ліктем на бильце, протягся кістлявий «беркутівець», з тупим, недоумкуватим вира-

зом на обличчі, й водив пальцем по екрану смартфона. Спецпризначенець не зважав на хлопчика, наче Артема не було в кімнаті.

Артем страшенно хотів їсти, однак не наважувався заговорити. Викрадення з-під носа роззявкуватої двадцятивосьмирічної виховательки, потому важкий і тривалий напад бронхіальної астми вимотали його. Хлопчик пам'ятав, що в кишені його курточки лежить батончик «Milky Way», який Гена тицьнув йому перед виходом до дитсадка, але боявся його діставати, не уявляючи, як їстиме шоколадку на очах у викрадачів.

Від згадки про батончик у животі забурчало, а рот наповнився слиною. Артем більше не міг ні про що думати, крім смачної молочної шоколадки в блискучій синьо-білій обгортці. Зрештою хлопчак акуратно, намагаючись не шуміти, опустив ліву руку до кишені і намацав дорогоцінний батончик. Карий краєм ока спостерігав за малим, думаючи, що не телефонуватиме Мирону. Не зараз. Спочатку краще повернутись на Якуба Коласа і спробувати дізнатися, що там відбулося, залежно від чого діяти. Просити про допомогу немає в кого: якщо Мирон і пошле людей, то лише для того, щоб прибрати Карого.

Тим часом Артем обережно витягнув «Milky Way» з кишені і, нахиливши голівку так, що підборіддя вперлося в груди, розірвав обгортку. Солодкуватий запах шоколаду залоскотав ніздрі. Через секунду він наполовину висунув батончик з обгортки, швидко підніс його до рота, відкусив і став працювати щелепами, насолоджуючись добре знайомим смаком.

Кинувши погляд на Карого, хлопчик знітився, почервонів і припинив жувати. Чоловік дивився просто на нього.

Артем зиркнув на рештки батончика в лівій руці, підняв голову і подивився на Карого.

«Він, мабуть, теж голодний», — розсудив малюк і зробив те, до чого його привчила мама.

— Пригощайтесь, — в'ялим після тривалого нападу голосом мовив він і простягнув половину шоколадки Карому. Батончик був маленьким, половини вистачило лише на один укус, який роздражнив апетит, й Артему страшенно кортіло заштовхати за щоку другу половинку, але... мама вчила його ділитись. Помітивши, як збентежено чоловік позирає на нього, Артем пояснив: — Мені вистачить половинки.

Карий витріщився на малюка, не вірячи в те, що відбувається. Вони викрали його із садочка, накинули на голову мішок, заштовхали до машини і вивезли чортзна-куди, дорогою пацан ледь не сконав від астми і, попри все, вирішив поділитися з ним шоколадним батончиком!

Далі сталося таке, чого з Карим раніше ніколи не бувало: у нього защипало в очах, а під горлом засів тугий клубок. Перед очима змішались, накладаючись картинки: порожні пляшки під ліжком, альбом з фотографіями Антона поміж них, потім невисокий пам'ятник з чорного граніту на Байковому кладовищі, за ним — перша спільна рибалка, потім знову могила, далі падіння з велосипеда, у результаті якого син позбувся переднього зуба, нарешті — строката дитяча палата з нецікавими іграшками, якими ніхто ніколи не грається, й постійно вимкненим телевізором, і його син на лікарняному ліжку — зсохлий, охлялий, аж жовтий — повільно згорає, стліває і тане на його очах.

— Дай краще мені, — реготнувши, довгов'язий спецпризначенець простягнув до Артема шкарубку долоню.

Карий дістав з-за пояса автоматичний пістолет «Беретта» і навів його на «беркутівця».

— Устань і відійди від нього.

— Карий, ти чого?

Артем стиснув долоні: праву — довкола інгалятора, ліву — з рештками батончика «Milky Way». Шоколад розплющився у його руках.

— Відійди до протилежної стіни. Не до вікна.

— Бля, ти чьо?! — довгов'язий упустив смартфон на холодну бетонну підлогу. — Що з тобою? Що ти, на хер, робиш?!

— Підштовхни телефон до мене.

Кістляве обличчя витягнулось, але чоловік не поворухнувся.

— Роби, що кажу! — вибухнув Карий. Спецпризначенець, роззявивши рота, штовхнув ногою телефон. Не відводячи пістолет від «беркутівця», Карий підняв смартфон і з розмаху торохнув ним об стіл. Екранне скло тріснуло, на підлогу впало кілька сріблясто-синіх скалок. — А тепер заведи руки за голову, відступи до стіни і не рухайся, поки я не поїду звідси.

Спецпризначенець, кліпаючи, дивився на Карого.

— Я не жартую. Руки, блядь, за голову! Мордою до стіни!

І «беркутівець» скорився.

Карий узяв Артема за руку. Хлопчик тремтів, очі покруглішали, наповнились слізьми, але не плакав. Тримався. У диханні проскакувало нехороше похрипування.

— Заспокойся, — Карий не зводив погляду з «беркутівця», намагаючись промовляти якомога більш доброзичливо. — Я відвезу тебе до мами.

— Куди ти хочеш його везти? — вирячився довгов'язий, вигинаючи голову.

— Я на таке не підписувався.

— Що за херня?! Ти здурів, Карий! Ти сам втягнув нас у це!

— Я не наймався викрадати дітей, — проказав він, наче виправдовуючись сам перед собою.

— Цього малого замовив Гараган. Гараган пошаткує тебе на корм свиням.

«Більш ніж імовірно», — апатично відзначив Карий. У той момент він хотів одного: повернутися до Києва і віддати Артема батькам.

— Не відходь від стіни, поки я не поїду, — наказав він і, не випускаючи з долоні руку дитини, позадкував до виходу з пустого котеджу.

77

22 лютого 2013, 17:16 (UTC +2)
Житомирська траса
20 км на захід від Києва

Діана навідріз відмовилась їхати з Гениним татом і вирушила до «Северинівки» разом із чоловіком. Гена впирався, переконуючи, що Діані краще лишитися з Данею, що вона йому лише заважатиме, проте Діана не відступалась. Зрештою, Геннадій здався.

Вирядивши Даньку з дідом і полоненим ґевалом на квартиру до дядька Колі, Гена взяв батькову мисливську двостволку, зарядив її та обмотав двома целофановими пакетами. Потому чоловік пішов у підвал, вивів звідти і потім заправив старий, але вірний «Peugeot Elyseo 125». Поковбойському припасувавши рушницю біля ноги, посадовивши Діану за спину, він дворами виїхав на кільцеву дорогу і помчав до перетину із проспектом Перемоги.

Небо частково очистилось, сніг то йшов, то припинявся, похолоднішало, і на час в'їзду до «Северинівки» і Гена, і Діана страшенно замерзли.

Усі 326 котеджів «Северинівки» було обведено високим парканом, а в'їзд у люксове котеджне містечко перегородже-

но шлагбаумом. Гена вирішив не прориватись на мопеді. Залишивши «Elyseo» на узбіччі, вони з Діаною пішки пройшли пропускний пункт, не привертаючи увагу охорони.

Щойно будка зі сторожами опинилася позаду, Гена і Діана кинулись бігти, виглядаючи потрібний котедж. Вони мали на руках скачану з Інтернету схему містечка, але будинки були схожі між собою, біля ґанків та під'їзних доріжок не стояло жодних вказівників, тож єдине, на що вони сподівались, — побачити незаселений котедж, у якому (*їм хотілося в це вірити*) світитиметься.

Гена захекався першим: обідня пробіжка і довготривала пивна дієта давались узнаки.

— Фух... Зачекай, — попросив він дружину, зупиняючись і спираючись на замотану в целофан рушницю. — Я більше не можу. Ми маємо знайти когось і запитати, де...

Повз них проїхала чорна «Toyota Highlander», і водночас Діана скрикнула:

— Он він! — жінка рвонула вперед. — АРТЕМЕ!!!

Карий, ведучи Артема за руку, вийшов із дальнього котеджу і підступив до залишеного на дорозі «Volkswagen Passat».

— Стій! — Гена на бігу зривав кульки із двостволки. — Діано, зупинись!

Уклавши в останній ривок усі сили, йому вдалось наздогнати дружину й ухопити її за рукав куртки. Грубо смикнувши, він спинив Діану і відтягнув собі за спину.

— Не витикайся.

Карий зацікавлено спостерігав за дивакуватою парочкою, що наближалася до нього. Він не впізнав Діани, але миттю нашорошився, побачивши рушницю в руках у чоловіка. Досвідченим поглядом убивці одразу визначив, що Гена тримає зброю в руках щонайбільше втретє в житті. Якщо взагалі не вперше.

Наступної миті Артем побачив і впізнав батьків.

— Мама! Гена! — і щиро розревівся. — МА-МА-А-А-А-А! — заливистий плач лунав на півмістечка.

«Такої лажі ще не було», — блиснуло в голові найманця. Він не просто засвітився, він засяяв, наче довбана наднова зоря. А ще Карий подумав, що достобіса здивується, якщо після такого провалу Мирон залишить його живим.

— Відпусти його! — Гена спинився на відстані десяти кроків від Карого.

Карий стояв, не рухаючись. Артем висмикнув руку і, задихаючись, помчав до батьків. Через п'ять секунд він опинився в обіймах Діани, яка, присівши навпочіпки, обняла його і обсипала непокриту голівку поцілунками.

Карий спокійно дивився на худорлявого чоловіка з великими темними очима і кумедно відстовбурченими вухами, який цілився в нього із двостволки, і думав про те, що може легко пірнути під рушницю, задерти ствол, вирвати її з рук чоловіка, після чого прикладом забити його до напівсмерті.

— Відійди від машини, — глухо розпорядився Гена. Попервах він хотів прострелити колесо «Passat'a», але, поміркувавши, передумав. У викрадачів може бути інше авто, до залишеного на узбіччі мопеда далеко йти, крім того, він не уявляв, як вони втрьох доїдуть до Києва на крихітному «Elyseo». Йому потрібна машина.

Карий відступив.

— Відійди ще далі! — прикрикнув Геннадій. — І кинь ключі від машини на землю.

Думаючи про те, що замість ключів міг би вихопити «Беретту» і пристрелити придурка з двостволкою, перш ніж він кліпне, Карий дістав ключі від «Passat'a» і жбурнув їх Геннадію.

— Давай сюди малого, бери ключі і сідай за кермо, — наказав він Діані.

Жінка послухалась. Гена продовжував тримати Карого на мушці. Діана завела авто, від'їхала на кількадесят кроків (Гена, задкуючи, прикривав машину), потому Гена заскочив на пасажирське сидіння, взяв на коліна Артема і захряснув дверцята.

— Дуємо звідси!

Карий, заклавши руки до кишень джинсів, стримів обабіч дороги і, криво посміхаючись, проводжав їх поглядом.

За шлагбаумом, переконавшись, що їх ніхто не переслідує, Гена попросив Діану зупинитись, щоб підібрати мопед. Він не хотів лишати «Elyseo» під відкритим небом. Сяк-так запхнувши мопед до багажника, вони поїхали далі, через кілька хвилин вибрались на трасу і, скерувавши «Volkswagen» на схід, подались до Києва.

В'їхавши в місто, Діана набрала Бориса Веніаміновича, щоб упевнитись, що там усе гаразд.

— Телефонуй до міліції, — запропонував Гена. — Тепер уже можна чи як?

Діана похитала головою.

— До міліції ми ще встигнемо.

Біля станції метро «Житомирська» вона зупинила авто і помінялась з Геною місцями. Чоловік повів «Passat» до будинку дядька Колі, татового кума, який жив на лівому березі, неподалік станції метро «Позняки», а Діана, діставши власний телефон, набрала номер Марселя Лакруа і довгих двадцять хвилин, спокійно, не зриваючись, переповідала події останніх двох днів.

Дорогою Артем озвався, сказавши, що він голодний. Гена з Діаною вирішили нічого не вигадувати і заїхали в «McDonalds» на Печерську. Діана не любила фаст-фуди,

зате Артем їх обожнював, і цього разу малому замовили все, що він забажав. Хлопчак сточив п'ять шматочків курятини, половину чизбургера і дві порції картоплі фрі. Наївшись, Артем заспокоївся й ожив. Він діловито запитав, чи в дядька Колі є Інтернет і, якщо так, то чи можна буде йому подивитись передачу про динозаврів. Отримавши одностайну ствердну відповідь, Артем стримано всміхнувся батькам, що з ним нечасто траплялось навіть у спокійніші часи.

Коли Гена приніс три порції морозива в ріжках, Діана, схилившись, сказала чоловіку на вухо:

— А він непогано тримається після такої пригоди.

— Він же Ковпачок! — з гордістю пророкотав Гена.

«Сам ти ковпачок», — подумала Діана, але вголос нічого не сказала.

Лише посміхнулась.

Епілог

Григорія Авер'янова заарештували на ґанку його будинку вранці 23 лютого 2013-го. Росіянин лаштувався вирушити в далеку дорогу, захопивши із собою мінімум одягу, закордонний паспорт і 86 000 доларів готівкою. За півроку Печерський районний суд міста Києва виголосив вирок, визнавши Авер'янова винним за всіма пунктами звинувачень. Колишнього першого віце-президента АНТК ім. Аронова засудили до 12 років позбавлення волі.

Анатолій Захарович Рева ввечері 22 лютого переніс інсульт. Лікарі врятували його; їм навіть вдалося частково повернути рухливість лівій частині його тіла, однак на роботу до АНТК Захарович більше не повернувся. Через півроку, 17 вересня 2013-го, в Анатолія Реви стався повторний, значно важчий крововилив у мозок. За десять днів Анатолій Захарович помер. Кілька разів він приходив до тями, проте перед смертю нікого не впізнавав. 1 жовтня Анатолія Реву поховали на Байковому кладовищі.

Дем'яну Шафіну, щодо якого також відкрили провадження кримінальної справи, вдалося успішно втекти з України. Завдяки численним міжнародним зв'язкам він змінив паспорт і під вигаданим ім'ям оселився в... містечку Нукуалофа, Королівство Тонґа, Океанія. Шафін уклав заощадження в кілька американських банків і жив скромно — лише на проценти, ловлячи рибу, засмагаючи під тропічним сонцем і працюючи над мемуарами. Наприкінці 2013-го Дем'ян Леонідович зацікавився підводним плаванням. Навесні 2014-го він поступово опановував глибинні занурення

(на глибину більше за 30 метрів), під час яких замість стиснутого повітря використовують спеціальні суміші гелію та кисню. 28 червня 2014 року технік, що готував дихальну суміш, переплутав ємності з газом і накачав Дем'яну замість гелію азот. Азот за тиску більше ніж 4—5 атмосфер (глибина — 30—40 метрів) зумовлює виникнення ефекту, схожого на алкогольне сп'яніння; Жак-Ів Кусто називав його «екстазом глибини». Острів'янин-інструктор, який пірнав разом із Шафіном, став свідком того, як на глибині 82 метри Дем'ян несподівано вийняв і запропонував свій загубник рибі, що пропливала неподалік, а потім... розтулив рота і засміявся. Точніше, спробував засміятись. 30 червня Дем'яна Шафіна поховали на острові Тонґатапу, оскільки ніхто насправді не знав, звідки він приїхав і де живе його рідня. На поховання прийшли тільки технік та інструктор з підводного плавання.

24 лютого, на другий день після заяви Марселя Лакруа, до розслідування катастрофи українського літака «ААРОН 44» і пов'язаних із нею подій долучилась французька поліція. Жерар Пеллерін визнав, що перешкоджав слідству і допомагав українській стороні приховувати факти, які стосувалися аварії. У ході слідства було встановлено, що Дем'ян Шафін прилітав до Парижа в ніч аварії і підкупив Пеллеріна, вимагаючи якнайшвидше знайти і дістати бортові самописці. Після цього, застосувавши потужний електромагніт, Шафін стер дані з цифрового фіксатора польотних даних. На суді в Україні Григорій Авер'янов також розповів про те, як заплатив Денису Плюйку, програмісту, за видалення трьох останніх секунд із запису розмов у кабіні пілотів, здогадуючись, що проблема з двигунами «ААРОНа 44» мала вирішальне значення в катастрофі. Оригінальний запис — нескорочений — знайшли на лептопі Дениса. 19 травня 2013-го запис оприлюднили, фразу

«Mam, je t'aime» окремим файлом надіслали Анні Ріґґсон, мамі загиблого другого пілота Метью Ріґґсона.

Повторний, більш ґрунтовний та скрупульозний аналіз останків пілота Радислава Ротка виявив, що причиною внутрішніх крововиливів було отруєння рицином, а не травми, отримані під час катастрофи.

Сергія Білоконенка на прізвисько Карий, колишнього бійця спецпідрозділу «Беркут», безпосереднього виконавця вбивств Радислава Ротка і Дениса Плюйка, оголошено в розшук, у тому числі через Інтерпол. До цього часу знайти Карого не вдалося.

Романа Зикова на прізвисько Мажор, молодшого лейтенанта спецпідрозділу «Беркут» при Київському управлінні МВС, уранці 23 лютого здали в міліцію Борис Ковпачок і його кум Микола Гурин. Прокурор довго думав, як перекваліфікувати дії, вчинені Геннадієм Ковпачком стосовно Романа Зикова, і потрактували їх як самозахист. Призначений судом медичний експерт жартував, що міг би списати опік анального отвора на рідкісний, феноменальний за силою, вихлоп газів, та, за словами підсудного, у день викрадення він нічого гострого не вживав. Уранці 28 лютого Романа Зикова знайшли повішеним на дроті в камері слідчого ізолятора. На обличчі «беркутівця» проступали сліди від побоїв, а в одного з правоохоронців, який чергував у СІЗО в ніч із 27 на 28 лютого, була зламана рука. Справу закрили. Полковник Андрій Бичанський виголосив зворушливу промову на похороні Мажора, заявивши, що всі звинувачення проти нього сфальсифіковано.

Навесні 2013-го Державний авіабудівний концерн «Аронов» різко перестав цікавити Ельдара Юліановича Гарагана. В усіх інтерв'ю і навіть у приватних розмовах олігарх рішуче заперечував, що колись виявляв бажання приватизувати український авіабудівний холдинг.

5 березня 2013-го BEA сформувала нову, ширшу групу із розслідувань причин аварії, яка виступила із вимогою проведення українською стороною повторних випробувань усіх систем літака «ААРОН 44». Протягом березня, квітня і першої половини травня 2013-го Державний авіабудівний концерн «Аронов» під наглядом п'ятьох слідчих із BEA й одного представника EASA провів 137 тестових вильотів, загалом літаки «ААРОН 44» здійснили 1 107 циклів злітпосадка, але жодного разу проблему із затримкою реакції двигунів, аналогічну тій, що виникла під час аварії рейсу 1419, не було спостережено. Після цього в лабораторії заводу «Мотор-Січ» побудували тестовий стенд, на якому зібрали лише двигуни й паливну систему «ААРОНа». До стенда приєднали спеціальні «шейкери», які, трясучи установку, імітували дію турбулентності. Протягом двох останніх тижнів травня об'єднана група інженерів ДП «Аронов», конструкторського бюро «Прогрес» і слідчих BEA провела 700 тестів, змінюючи вологість, температуру повітря, кількість палива в баках та інтенсивність турбулентності. Як наслідок — розслідування нарешті зрушило з мертвої точки: у 2-х випадках затримка реакції склала 5,0 секунд, і ще в 11-ти — коливалась у межах 3,4...4,7 секунди. У ході досліджень було встановлено, що в разі поєднання конкретних, дуже специфічних умов (низький атмосферний тиск, температура повітря близько 0 °С, висока турбулентність упродовж більше ніж півгодини, баки, заповнені на 50...60 %) у трубопроводах паливної системи утворюється пароводяна суміш, схожа на піну. Конфігурація трубопроводів у крилах літака сприяла накопиченню суміші в певних місцях; у разі різкого збільшення подачі палива її втягувало в паливний насос, що спричиняло тимчасову кавітацію — зрив потоку. 9 червня 2013-го всі літаки «ААРОН 44» було приземлено, спеціалістами ДП «Аронов» усунуто всі дефекти

паливної системи. 19 серпня французька авіакомпанія «Франс Континенталь» скасувала контракт на закупівлю авіалайнерів ДП «Аронов», а в січні 2014-го оголосила себе банкрутом. EASA не відкликала ліцензію «ААРОНа 44», але жодна інша країна Євросоюзу поки що не висловила бажання придбати літак.

У вересні 2013 року авіабудівний концерн «Аронов» представив нову модифікацію «сорокчетвірки» — «ААРОН 441» — із подовженим фюзеляжем, збільшеною до 75 чоловік пасажиромісткістю і дальністю польоту 4 300 кілометрів. Літаки замовили кілька азійських і південноамериканських компаній.

Остаточний звіт обсягом 500 сторінок французька агенція BEA опублікувала 22 січня 2014 року. Агенція підтверджувала, що причиною катастрофи українського літака стала низка незалежних факторів: погані погодні умови в ніч катастрофи; втома та психологічні проблеми водія снігоочисника; наявність у диспетчерській залі двох змін, які, не передавши повноваження, лише заважали одна одній; неоднозначність команди диспетчера, яка, ймовірно, тільки посилила дезорієнтацію і замішання водія снігоочисника; а також конструкторські недоліки літака, який розбився. Дії пілотів визнано абсолютно адекватними та своєчасними: якби не поєднання несприятливих умов, які спричинили п'ятисекундну блокаду паливної системи і двигунів, «ААРОН 44» і всіх його пасажирів можна було врятувати.

Троє пасажирів, які вціліли під час зіткнення, повністю відновилися. Вероніка Морель повернулася на комерційні авіалінії і зараз працює стюардесою в компанії «Air France».

Наступного дня після арешту Авер'янова Діана Столяр написала заяву про звільнення з ДП «Аронов». Улітку

2013-го на залишені татком гроші вона відкрила салон візажу.

У квітні 2013-го Марсель Лакруа перебував в Україні, але, переважно через зайнятість Діани, так і не побачився з українкою.

1 серпня 2013-го Гена Ковпачок і Діана Столяр офіційно розлучились. Діти живуть з Діаною. Гена і Діана продовжують спілкуватись.

Після Діаниного відрядження до Франції в Грубодупенка безповоротно розладнався життєвий ритм. Якийсь час котяра йшов з дому, коли хотів, і повертався, коли заманеться, влаштовуючи істерики, якщо Діана залишала його вдома самого — навіть на кілька хвилин, щоб винести сміття чи перевірити пошту. Характер Грубодупенка зовсім зіпсувався, він почав без причини кидатись на Данила й Артема, за що регулярно отримував рушником по морді. Пройшло кілька тижнів, і Діана зрозуміла, що кіт перестав бути домашнім і що сама лише його присутність страшенно її дратує. У липні, відчувши безповоротну зміну в ставленні до себе, Грубодупенко пішов з дому і не повернувся. На початку осені Діана якось бачила його у дворі багатоповерхівки, але рудий котяра був зайнятий тим, що підкрадався до голуба, і не зауважив колишньої хазяйки.

Куплені Діаною джунгарики так розплодилися, що Гена не встигав роздавати їх друзям і родичам, через що почувався власником хом'ячиної ферми.

На початку березня Геннадій найнявся нічним сторожем крутого фітнес-клубу на Нивках. Платили непогано, крім того, чоловік міг без відриву від «роботи» багато читати. Гена нарешті взявся за те, з чого починається кар'єра професійного письменника: став вдумливо читати книги. За місяць Геннадій «доріс» до того, щоб нотувати прочитане, фіксуючи, що саме вразило, а через що той чи той епізод

видавався затягнутим. Попереду чекало чимало роботи. Попри те, що чоловік знаходився за п'ять років від моменту, коли почне бачити відмінності між добре й паскудно написаним текстом, років за вісім від контракту із серйозним видавництвом і років за п'ятнадцять від національного бестселера з власним ім'ям на обкладинці, він обрав правильний шлях. Не факт, що він пройде той шлях до кінця, не обламавшись чи не застрягнувши десь дорогою. Всяке буває — це життя. Але на цей раз Гена пообіцяв собі, що принаймні спробує не налажати.

17 травня 2013—20 травня 2014

Рівне — Москва — Самарканд (Узбекистан) — Ладижин (Вінницька область, Україна) — Рівне

Післямова

«Жорстоке небо» для мене — не просто новий трилер, а особливий, по-справжньому знаковий роман. По-перше, книга, яку ви тримаєте в руках, — цілком і повністю про літаки, а я давно хотів написати роман про авіакатастрофу. Гадаю, якщо ви читали трилери «Бот» чи «Твердиня», то зауважили, що в кожному романі N-ну кількість епізодів я відводжу для опису сучасних — найбільш вражаючих і дивовижних — літальних апаратів: «B-2 Spirit», «F-22 Raptor», «V-22 Osprey», «Ми-17» тощо. Не можу втриматись, нічого не можу із собою вдіяти, це, реально, якась підсвідома одержимість, — але я люблю літаки і радий, що нарешті виклав на папері історію, яку виношував, виліплював у голові більше ніж два роки. «Жорстоке небо» з'явилось на світ не через любов до книжок про літаки (насправді у світі таких зовсім мало, якщо порівнювати з детективами, чи любовними романами, чи навіть книгами, які чорнороті критики називають «високою» літературою), 130 000 слів «Жорстокого неба» опинились на папері саме завдяки моїй одержимості авіацією. Я багато літаю; мені пощастило політати ще в радянський час на «Ан-2», «Ан-24», «Як-40», «Ту-134», і пригадую, що ще тоді, у дитинстві, я не міг відвести захопленого погляду від лайнерів, які, ревучи двигунами, відривались від злітної смуги. Я не міг зрозуміти, яким чином жорстка конструкція зі сталі й алюмінію, яка важить кількадесят тонн, не махаючи крилами, підіймається в розріджене повітря, котре ледве втримує пір'їну. Уявіть 70-тонне безладне нагромадження сирої, необробленої сталі, алюмінію, компо-

зитних матеріалів, скла, пластику, шкіри й тканини. Уявили? А тепер уявіть 70-тонний досконалий «Boeing 737-800». Я виріс і опанував усі основоположні принципи аеродинаміки, всі закони фізики, всі принципи конструювання, що забезпечують перетворення першого на друге, але досі не можу повірити, що ВОНО, БЛЯХА, ЛЕТИТЬ, з по-дитячому невимовним захватом спостерігаючи, як гостроносий пасажирський лайнер підіймається в небо. Це якась довбана магія, і якщо ви поділяєте мою думку, якщо ви задираєте голову щоразу, коли з неба долинає звук авіаційних двигунів, я вірю, що ця книга вас не розчарувала.

По-друге, «Жорстоке небо» — це мій перший роман, де стрижневою постаттю є не головний герой, а... головна героїня. Мабуть, це пов'язано з тим, що попередні трилери були надміру «пацанячими» з відверто другорядними жіночими постатями. На відміну від «Бота» і «Твердині» я задумував «Жорстоке небо» як роман «для всіх». Я витратив достобіса багато часу, проробляючи характер Діани Столяр, дістаючи всіх знайомих дівчат 28-річного віку запитаннями штибу «а це реально?», «а ти б так зробила?», безсоромно «тягнучи» в сюжет підглянуті у їхньому гардеробі елементи одягу, почуті вислови і помічені звички. Те ж саме з дітлахами — Данею й Артемом. Хоча з малюками було легше: я не переймався реалістичністю, оскільки більшість епізодів із Данькою я списав зі свого похресника, ім'я якого — Данило. Наскільки він вийшов «живим» і рельєфним — то вже не мені судити.

По-третє, «Жорстоке небо» — мій найбільш реалістичний роман. Концепція «роману для всіх» вимагала відмовитись від містики та наукової фантастики, якими задля гостроти сюжету зловживають деякі західні автори, і більш ретельно пропрацювати сюжет. Непросто втримувати напруження, маючи на руках обмежений набір банально-

житейських драматичних засобів, розуміючи, що ти не можеш запустити в сюжет малюків із закривавленими очима чи безтілесну димоподібну примару, яка вилазить з багатокілометрового отвору в землі і готова надерти задницю всім без розбору героям роману. Але, мабуть, результат того вартий.

Кілька слів стосовно реалістичності/реальності самої катастрофи.

Чи можливою є ситуація, що коли-небудь французька авіакомпанія закупить літаки українського виробництва?.. Про це можна довго дискутувати, але якщо міцно заплющити очі і схрестити пальці, то можна уявити мрійливу відповідь: так, це можливо. Я не стверджую, що колись це реально відбудеться, але не бачу причин, які б категорично унеможливлювали гіпотетичну угоду між невеликою французькою авіакомпанією й українським виробником. Умови, за яких таке (ймовірно) станеться, я детально описав на початку книги.

Чи реально, щоб літаком європейської компанії керував пілот з України? Насправді чимало українських пілотів уже працюють у Європі. Причина — вибухоподібний розвиток європейського ринку авіаперевезень. Для прикладу, візьмемо британську лоукост-компанію «easyJet», чий флот на сьогодні складається із *сотні* літаків «Airbus A320» і кількох «Airbus A319». Протягом 2013 року *чистий дохід* «easyJet» становив 4 мільярди фунтів стерлінгів. Підкреслю: це не оборот за рік і не загальна виручка, а чистий прибуток з вирахуванням усіх поточних витрат. Що це означає для ринку? Всього за рік «easyJet» накопичив колосальні кошти для розвитку, для розширення мережі маршрутів. Британський перевізник уже замовив у концерну «S.A.S. Airbus» 100 (сто!) нових лайнерів A320, ініціював добудову нових смуг і терміналів у малих аеропортах, які викорис-

товують лоукост-компанії, та почав набирати персонал: техніків, заправників, стюардес, менеджерів і... пілотів. Отут виникла проблема. Льотчиків не можна набрати просто з вулиці. Якщо п'ять років тому керівництво «easyJet» планувало не стовідсотковий, а лише, припустимо, п'ятдесятивідсотковий приріст, то це означає, що авіаційні школи підготували пілотів лише для 50 нових літаків. Якщо стюардесу після нетривалих кількатижневих курсів можна відрядити на рейс і вона успішно виконуватиме свої обов'язки, то з пілотами так не вийде. Пілотів потрібно «виховувати». А компаній, таких як «easyJet», у Євросоюзі не один десяток: «Ryanair», «WizzAir», «BerlinAir» тощо.

На відміну від Європи ринок авіаперевезень у країнах СНД розвивається повільніше (якщо розвивається взагалі...). Після колапсу Радянського Союзу чимало пілотів залишились без роботи, і саме їх, після перекваліфікації, наймають європейські авіаперевізники, що динамічно розвиваються. Хорошим прикладом є швейцарська компанія «CrossAir», половину лайнерів якої пілотують льотчики зі Східної Європи (Молдови, Білорусі й України).

Чи справді шофер, який не перший день працює на летовищі, міг переплутати смуги? Однозначно так! Загалом, продумуючи подробиці катастрофи літака «Аронов ААРОН 44», я осмислював послідовність розгортання подій під час двох реальних авіакатастроф: рейсу 006 компанії «Singapore Airlines» і рейсу 38 компанії «British Airways». 31 жовтня 2000 року о 23:17 пілот широкофюзеляжного «Boeing 747-400» переплутав смуги аеропорту Чанґ Кай-Шек (нині міжнародний аеропорт Таоюань на Тайвані) і почав розганятись по закритій на ремонт смузі, у кінці якої стояли будівельні машини та обладнання. У результаті зіткнення загинуло 83 зі 179 пасажирів і членів екіпажу сінгапурського авіалайнера. Причини катастрофи: груба

помилка пілотів і погана видимість через тайфун, що насувався на Тайвань. Я справедливо розсудив: якщо досвідчений пілот, який вилітає зі знайомого аеропорту, примудрився з двох паралельних обрати неправильну смугу, то що казати про простого водія снігоочисника.

Друга катастрофа — 17 січня 2008 року на підльоті до аеропорту Хітроу, Лондон — відбулася через часткову відмову двигунів під час посадки. «Boeing 777-200» компанії «British Airways» не долетів до торця посадкової смуги, здійснивши аварійну посадку на поле перед летовищем, через падіння тяги двигунів на завершальному етапі польоту. На борту було 136 пасажирів і 16 членів екіпажу; на щастя, ніхто не загинув. Причиною аварії було утворення в паливних трубопроводах кристалів водяного льоду. Через турбулентність лід відокремився від стінок труб і закупорив теплообмінник, крізь який пальне надходило до двигуна.

Міжнародний аеропорт Париж-Північ і літак «Аронов ААРОН 44» вигадані. Напевно, ви знаєте, що у своїх романах я прагну надзвичайної, максимальної реалістичності. Я вважаю це однією з необхідних умов для того, щоб читач почав вірити в історію. У «Жорстокому небі» я відступив від правила: не хотілося описувати авіакатастрофу реального лайнера в реальному аеропорту. Втім, і аеропорт, і літак мають прототипи. Номінально прототипом «ААРОНа 44» можна вважати український літак «Антонов Ан-148», але — лише номінально. З конструктивної і технічної точок зору описаний у романі лайнер не має нічого спільного з «Ан-148». Змальовуючи «ААРОН 44», я користувався Керівництвом з експлуатації «Boeing 737-500» і — меншою мірою — «Airbus A318». Розташування злітних смуг і руліжних доріжок в аеропорті Париж-Північ відповідають одному з аеропортів Північної Америки; термінали

й інші наземні будівлі вигадані мною і не мають прототипів у реальному житті.

По-четверте, працюючи над «Жорстоким небом», я змінив сам процес написання. Раніше я брав сиру ідею (одну з багатьох, що крутяться в голові), збирав необхідну для її реалізації інформацію, всідався за комп'ютер і починав писати. За 6—7 місяців на руках опинялась чернетка, яку я розсилав якомога ширшому й різноплановому колу рідерів — вони першими читали її і давали зауваження. Проблема в тому, що за такої організації роботи в текст можуть затесатися хиби, які не можна виправити, не переписуючи весь роман. Вони — наче пухлина, яку не можна вирізати, не вбивши організм. Наприкінці 2013-го я остаточно переконався, що такий підхід неправильний, по суті, він робить беззмістовною, непотрібною роботу рідерів, а тому, взявшись за «Жорстоке небо», вирішив діяти інакше: насамперед обговорив події нового роману з людьми, які читатимуть чернетку, ще до початку роботи над романом, та найважливіше — поділив текст на три приблизно однакові частини, кожну з яких надсилав рідерам у міру готовності. Довелося писати «лінійно», не перескакуючи з епізоду на епізод, зате тепер я міг «підтягувати» характери героїв, виправляти недоліки й дефекти у фабулі за ходом розгортання сюжету. Щиро сподіваюсь, що ви це відчули під час читання роману.

Хочу подякувати людям, які вичитували текст і не лінувались ділитися ідеями, як зробити його кращим: Наталії Дмитренко, Анастасії Євдокимовій, Тетяні Іллюк, Святославу Кіралю, Юлі Мендель, Тетяні Моцак, Олексію Померенку та Люді Середі.

Дякую Світлані Скляр, Галині Сологуб і всім, хто працював над романом у «Клубі Сімейного Дозвілля».

Велике спасибі Ярославу Чеху, який вдихнув нове життя в мою Офіційну сторінку у ВКонтакті й активно допомагав просувати «Жорстоке небо» ще до виходу роману у світ.

Дякую чарівній Юлі Мендель за незламну віру в сучукрліт, безкомпромісну пробивну діяльність і незмінну інформаційну підтримку на каналі «ICTV». Ти крута! Так тримати!

Кажу спасибі Віктору Романюку за рекламу і просування моїх книжок у Львові.

Висловлюю вдячність художнику Дмитру Ластовці, який — з власної ініціативи! — намалював Твердиню, причому так, що навіть я в неї повірив, і який створив ілюстрації до «Жорстокого неба».

Дяка Олександру «Sanchos Rodrigez'у» В'юну за зйомки тизера і всяке інше.

Насамкінець — це вже стає доброю звичкою — дякую всім-всім-всім, хто сприяв мені під час всеукраїнського туру на підтримку мого попереднього трилера «Твердиня». Цей тур помітно більш успішний порівняно з «BOT PROMO TOUR» — туром на підтримку технотрилера «Бот», що теж вважаю вдалим, — і за кількістю, і за якістю презентацій. До звичних Кіровограда, Рівного, Черкас, Полтави, Києва, Львова й інших обласних центрів додалось багато нових міст, чимало з яких — на сході та півдні України: Луганськ, Маріуполь, Херсон, Червоноград, Кременчук, Лубни, Кам'янець-Подільський, Володимир-Волинський тощо. До більшості я завітав уперше. Траплялися тижні, протягом яких я робив повне коло по Україні, кожного нового дня виступаючи в іншому місті. Наприклад: Рівне — Нововолинськ — Володимир-Волинський — Львів (лише пересадка) — Харків — Полтава. Або ще: Київ — Маріуполь — Луганськ — Конотоп — Лубни — Київ. Усе це було б неможливим без допомоги й ентузіазму купи чудових

людисьок, які самовіддано брались за дуже невдячну справу — організацію літературних презентацій: наймали приміщення, робили анонси, немислимими фінтами заманювали пресу і збирали небайдужих людей. Найменше, чим я можу їм віддячити, — це загади в післямові до мого нового роману.

Отож, нижче я подаю оновлений список моєї *road crew*, список людей, які протягом минулої осені допомагали мені втілювати мрії в життя. Деякі з них були задіяні в організації виступів, у когось я ночував перед тим, як їхати далі, а хтось просто підіймав мені настрій, віддаючи, певно, найдорожче — власний час і посмішку.

Я пам'ятаю кожного з вас.

Я ціную все, що ви зробили й робите.

І я вам ДЯКУЮ!

Stronghold tour crew 2013—2014
(у хронологічному порядку)

Оксана Галушка

мегачуваки з рівненської організації «Література.RV»: Марк Оплачко, Віка Дикобраз, Аня Невірковець, Дмитро Домарецький, Олександр Килюшик (*шака-фака, ви найкращі!.. ви це знаєте, і я вже це казав, але повторити не завадить, бо у нас попереду великі діла* ☺)

декан філологічного факультету Луцького СНУ Юрій Громик

Світлана Ніколіна, Іван Гнатюк

Аліна Жабокрицька

Олексій Сірук, Анастасія Сульжик

Оксана Романюк, Мирослава Романюк

Сергій Твардовський

Іванна Немиришина і колектив Рівненської обласної бібліотеки для молоді

Сашко Вешелені, Анна Савчинська, Оля Зайцева, Руслан Голошивець

Артем Дубовик, Оксана Дубовик, Ольга Кирилюк і Олександр Ратушняк

Оля Авер'янова

Сашко Топорівський, Рома Олях, Віта Літвінова

Kharkiv crew: Іван Лопатченко, Ігор Зарудко, Діма Бірюков, Мітя Глібов, Алекс Нечай, Оля Приходько, Любов Жванко

Анна Єгорова (*готуй куленепробивний проектор до наступного приїзду, чо* ☺), Роман Повзик і полтавське незалежне мистецьке об'єднання «Magnum Opus»

Людмила Фіть, Антоніна Захарченко і черкаська організація «Книжковий Маестро»

Марина Лібанова, Іван Данелюк

Ternopil-whiskey bunch: Віталій Кічак, Оксана Балуцька, Сергій Балуцький, Зоряна Биндас, Євген Мельниченко

Алла Копець і всі, хто доклав руку до організації презентації в Тернопільському TICIT

Валерій Пузік

Соломія Беген

Юля Василець (*як і обіцяв — персональне дякую за ноутбук з чарівними бульбашками, який урятував львівську презентацію «Твердині»* ☺)

Ірена Яніцька, Юрій Матняк, Андрій Стопчанський

Усі Померенки у Франику: Олексій, Марина, Андрій, Оксана, Кирюха, Назар і т. д. (*Марині окреме велике спасибі за жакет*)

Оксана Мороз, Микола Хорошков

Анна Аладжальян, Світлана Олексіївна Аладжальян

Катя Гончарова, Тарас Омельченко, Ірина Козлова

Роман «Містер Коржик» Грицун і Сергій Динник

Марина Лимаренко

Галина Дольник

Валя та Микола Чабанчуки

Олеся Мифтахова-Панченко

Діма Деменко

Олена Єреш

Луцьке об'єднання «Стендаль»: Ельвіра Яцута, Таня Бондарчук, Іванка Антонюк

Cheers, fellas! Зробімо тепер так, щоб тур на підтримку «Жорстокого неба» став іще крутішим і масштабнішим!

Ну і зовсім наостанок я кажу спасибі Тобі, мій Читачу, й обіцяю, що наступна історія буде ще кращою.

24—25 травня 2014
Рівне, Україна

Перелік музичних творів, рекомендованих для прослуховування під час прочитання роману

Цьогорічний список рекомендованої музики я оформив незвично. Мої друзі — Богдан Ковальчук (aka Хмара), Алекс Демешко і Ярослав Андрієнко — написали чудові саундтреки ще до публікації «Жорстокого неба» (якщо бути точним, то Ярослав написав мелодію не для «Жорстокого неба», а під «Твердиню»). Тож я хочу, щоб ви розуміли, що три перші треки — не просто композиції, під які я працював над «Жорстоким небом», це треки, які було створено спеціально під сюжети моїх книг. Цими мелодіями я розпочинаю перелік, бо вважаю, що вони на це заслуговують. Переконайтесь самі — усі три саундтреки можна знайти і скачати у ВКонтакті.

P.S. Богдану, Алексу і Ярославу — велике дякую!

- **Хмара — Кідрук** (саундтрек до роману «Жорстоке небо»)
- **The Wind Blows — Don't Fall** (Макс Кідрук «Жорстоке небо»)
- **Code 23 — Paititi**

- Deuce «The One»
- Deuce «America»
- Hollywood Undead «We Are»
- My Darkest Days «Save Me»

- Art Of Dying «Get Thru This»
- Halestorm «Here's To Us»
- Deuce «Walk Alone»
- My Darkest Days «Set It On Fire»
- Manafest «Impossible»
- Adelitas Way «I Can Tell»
- Deuce «Gravestone»
- My Darkest Days «Again»
- Hollywood Undead «New Day»
- My Darkest Days «Can't Forget You»
- Halestorm «Private Parts (Feat. James Michael)»
- Deuce «Now You See My Life»
- Art Of Dying «Die Trying»
- My Darkest Days «Porn Star Dancing»
- Art Of Dying «Best I Can»
- Adelitas Way «Cage The Beast»
- Art Of Dying «You Don't Know Me»
- Renegade Five «Running In Your Veins»
- 10 Years «Don't Fight It»
- Hollywood Undead «Believe»

www.vk.com/max_kidruk_writer
www.twitter.com/max_kidruk
www.facebook.com/kidruk

Отримуй більше! Реєструйся за посиланням — http://litrv.org/mk-bonus — і чекай на пошті бонусні матеріали з роману «Жорстоке небо».

Зміст

Людина в зоні турбулентності 5

Розділ I 17
Розділ II 103
Розділ III 173
Розділ IV 265
Розділ V 380
Розділ VI 459
Розділ VII 526
Епілог 585

Післямова 592

Stronghold tour crew 2013—2014
(у хронологічному порядку) 600
Перелік музичних творів, рекомендованих
для прослуховування під час прочитання роману 603

Літературно-художнє видання

КІДРУК Макс

Жорстоке небо

Роман

Головний редактор *С. С. Скляр*
Завідувач редакції *Г. В. Сологуб*
Відповідальний за випуск *Т. М. Куксова*
Редактор *О. А. Веремчук*
Художній редактор *М. В. Єфімова*
Технічний редактор *А. Г. Верьовкін*
Коректор *О. Є. Замазій*

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

Видавництво Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
www.trade.bookclub.ua

ГУРТОВИЙ ПРОДАЖ КНИГ ВИДАВНИЦТВА

ХАРКІВ
ДП з іноземними інвестиціями «Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля"»
61140, м. Харків-140,
просп. Гагаріна, 20-А
тел/факс +38 (057) 703-44-57
e-mail: *trade@bookclub.ua*
www. trade.bookclub.ua

Київська філія
04073, м. Київ, просп. Московський, 6, кімн. 35,
тел. +38 (067) 575-27-55
e-mail: *kyiv@bookclub.ua*

Одеська філія
65017, м. Одеса, вул. Малиновського, 16-А, кімн. 109
тел. +38 (067) 572-44-28
e-mail: *odessa@bookclub.ua*

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
служба роботи з клієнтами:
тел. +38 (057) 783-88-88
e-mail: support@bookclub.ua
Інтернет-магазин: www.bookclub.ua
«Книжковий клуб», а/с 84, Харків, 61001

Кідрук М.
К38 Жорстоке небо : роман / Макс Кідрук ; передм. А. Любки ; худож. Д. Ластовка. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. — 608 с. : іл.

ISBN 978-966-14-7986-8 (PDF)

Коли небо не відпускає...

Перед вильотом з Парижа пілота українського літака «ААРОН 44» переслідували погані передчуття. Інтуїція підказувала відмовитися від рейсу. Але попри все політ мав відбутися...

Для вивчення місця трагедії та з'ясування причин катастрофи «сорокчетвірки» прибула донька його конструктора, Діана Столяр. Загибель літака поставила під сумнів саме існування компанії-виробника. Дівчина намагається будь-що дізнатися правду та розкрити таємницю авіакатастрофи, не здогадуючись, що розслідування може обійтися їй надто дорого...

УДК 821.161.2
ББК 84.4УКР

ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ТЕХНОТРИЛЕР!

Якби київський програміст Тимур встиг прочитати листа з попередженням від незнайомки, то не став би вбивцею мимоволі, тікаючи від хлопчиків-ботів з кривавими очима. Не він випустив джина з пляшки в чилійській пустелі, та й взагалі він не дуже розумівся на нанотехнологіях і заборонених експериментах над людьми... Просто, коли ти вмієш дуже добре робити свою роботу, чекай, що хтось неодмінно тебе використає. І ти виявиш у собі те, про що досі не здогадувався…

ПОРИНЬ У СПРАВЖНІ ПРИГОДИ!

Багато поколінь намагалися розгадати загадку загубленого міста інків Паїтіті. Згідно з легендами, саме там старовинні племена заховали найбільші запаси золота. П'ятеро друзів вирушають на пошуки цього таємничого міста і, як не дивно, знаходять його. Сімдесятиметрова Твердиня напхом напхана золотом. Та чи вони перші, хто доклав зусиль для того, щоб легко розбагатіти?

Вони ще не знають, що з цих місць ніхто не повертався живим. Адже іноді життя набагато цінніше за золото...